

ACTA ET DOCUMENTA CONCILIO OECUMENICO VATICANO II APPARANDO

SERIES I
(ANTEPRAEPARATORIA)

VOLUMEN IV
STUDIA ET VOTA
UNIVERSITATUM ET FACULTATUM
ECCLESIASTICARUM ET CATHOLICARUM

PARS I
UNIVERSITATES ET FACULTATES IN URBE

1

(SUB SECRETO)

TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS
MCMLXI

DOCUMENTA

DOCUMENTA

I

Pontificiae Commissioni Antepreparatoriae pro Concilio Oecumenico. a Summa Pontifice Ioanne XXIII concreditum quoque est Universitatum et Facultatum Ecclesiasticarum et Catholicarum vota et studia pro futuro Concilio colligere.

· Eapropter die 3 mensis iulii a. 1959 Em.mus P. D. Dominicus S. R. E. Card. Tardini, Praeses Commissionis in Aedes Vaticanas coegit Rectores Magnificos Universitatum et Athenaeorum Ecclesiasticorum, quae Romae sunt. « Convocati con lettera del Segretario sono convenuti alle ore 10, negli appartamenti di Sua Eminenza il Card. Domenico Tardini, che presiede l'adunanza, i Rettori Magnifici delle Universita e degli Atenei Ecclesiastici di Roma, e cioe il P. Paolo Munoz Vega S. I., della Pontificia Universita Gregoriana; Mons. Antonio Piolanti, della Pontificia Universita del Laterano; Mons. Salvatore Garofalo, del Pont. Ateneo Urbaniano " de Propaganda Fide "; P. Ludovico Gillon O. P., del Pont. Ateneo " Angelicum "; Don Agostino Mayer O. S. B., del Pont. Ateneo di S. Anselmo; P. Ferdinando Antonelli O. F. M., del Pont. Ateneo " Antonianum "; Don M. Alfonso Stickler, del Pontificio Ateneo Salesiano.

E presente anche Mons. Pericle Felici, Segretario della Commissione.

Recitate le preghiere d'uso, l'Em.mo e Rev.mo Sig. Card. Tardini ringrazia gli intervenuti e spiega: il motivo della convocazione. Li ha convocati per dire che il Santo Padre attende molto dalla opera loro e da quella dei professori: per manifestare l'affidamento che la Commissione Antipreparatoria pone nella loro collaborazione; finalmente per dare il primo avvio al lavoro di preparazione. Sua Eminenza inviera ai singoli Rettori una lettera circolare: ma intanto hg desiderata incontrarli, perche il parlare risparmia tempo, porta chiarezza, permette discussione.

Accennando al carattere del futuro Concilio, Sua Eminenza afferma che un punto e certo: il Concilio e un fatto interno in *bonum Ecclesiae*. Non ha per scopo diretto il ritorno dei dissidenti.

Sua Eminenza passa poi a parlare delle materie su cui le Universita e gli Atenei potranno portare il loro studio: sono molte e varie: dommatiche e bibliche, liturgiche, filosofiche, disciplinari (nei riguardi del

clero e del popolo), morali, pastorali, sociali. Si potrà trattare dei Seminari, delle scuole, dell'Azione Cattolica, dell'apostolato dei laici ecc. Saranno quindi impegnate le Facoltà teologiche, filosofiche, giuridiche, storiche, sociali, pastorali ecc.

E opportuno fin d'ora interessare i professori, i quali, durante il periodo delle vacanze, potranno prendere contatti, sentire pareri, raccogliere desideri, e quindi prepararsi a quel lavoro d'esecuzione che potrà svolgersi con maggiore ampiezza alla ripresa dell'anno scolastico.

Sua Eminenza accenna alla forma con cui i voti e gli studi dovranno essere redatti. Non si aspetta dalle Università un elenco di questioni da trattare, ma una serie di studi, non lunghi, chiari e precisi però: non su tutte le materie e su tutti gli argomenti, ma su quelli che ai Rettori Magnifici ed ai Professori risultassero di maggiore importanza ed attualità. Negli studi, anche se si riferiscono a questioni pratiche, si abbia un chiaro richiamo dei principi, si traggano buone conclusioni: si facciano proposte concrete per contenuto e per forma.... ».¹

Sequenti vero die 17 mensis iulii 1959, idem Em. mus Cardinalis Praeses coegit in Aedes Vaticanas Praesides Facultatum Theologicarum Urbis. « Presiede Sua Eminenza Rev.ma il Sig. Card. Domenico Tardini, Presidente della Commissione. Sono presenti il P. Lorenzo Di Fonzo O. F. M. Conv., Preside della Facoltà Teologica "S. Bonaventura"; il P. Filippo della Ss.ma Trinità, Preside della Facoltà Teologica del Collegio Internazionale dei Carmelitani Scalzi; il P. Gabriele Roschini, Preside della Facoltà Teologica "Marianum" dei Servi di Maria.

Segretario: il Segretario della Commissione, Mons. Pericle Felici.

Dette le preci d'uso, Sua Eminenza comunica che proprio due giorni prima il Santo Padre gli aveva comunicato che il prossimo Concilio Ecumenico si chiamerà *Vaticano secondo*. Ringrazia quindi i presenti e chiarisce loro lo scopo dell'adunanza, ripetendo le osservazioni, gli inviti, i suggerimenti già fatti ai Rettori Magnifici. Il termine della presentazione dei voti, degli studi ecc. è fissato per la Pasqua del prossimo 1960..; ».²

¹ *Verballi delle Adunanze della Pontificia Commissione Antipreparatoria per il Concilio Ecumenico*) pp. 19-22.

² *Ibid.*) pp. 26-27.

II

PONTIFICIA COMMISSIO ANTEPRAEPARATORIA
PRO CONCILIO OECUMENICO

Prot. N. 2 C/59

E Civitate Vaticana, die 18 iulii 1959

Litterae, quibus Rectores Universitatum et Praesides Facultatum Ecclesiasticarum et Catholicarum rogantur communicare studia et vota circa res et argumenta quae in futuro Concilio Oecumenico tractari poterunt.

Reverendissime Domine,

Probe compertum est Magnificentiae Tuae Rev.mae Summum Pontificem Ioannem XXIII fel. regn., die 17 maii 1959, in Pesto Pentecostes, instituisse Commissionem pro Concilio Oecumenico celebrando: cui Coinmissioni praeesse infrascripto honorificum est.

De rebus et argumentis, quae ad Ecclesiae utilitatem et animarum bonum maxime hodie pertinent, desiderat in primis Summus Pontifex cognoscere mentem et animum eorum qui ex iure futuri Concilii Patres erunt. At magnum quoque Sanctitas Sua tribuit momentum sententiis et votis necnon studiis et scientificis investigationibus Universitatum et Athenaeorum Ecclesiasticorum et Catholicorum, cum futuri Concilii Patribus haec lumini esse queant et adiumento.

Rogo igitur Magnificentiam Tuam ut, collatis consiliis atque consociatis studiis cum Facultatum a Te dependentium Magistris, exponas huic Commissioni quid videatur opportunius Concilii Patribus olim proponendum, quave scientifica ratione id possit expendi et enucleari, quibusve practicis modis ad executionem perducere.

Materiae, in quas studium feratur, variae esse possunt: dogmaticae in primis, biblicae, liturgicae, philosophicae, morales et iuridicae, pastorales, sociales etc. Agi quoque potest de disciplina cleri et populi christiani: de seminariis, de scholis, de actione catholica: de aliisque rebus quae Tibi videantur Ecclesiae animarumque bono profuturae. Attamen, ut evidens est, non omnes materiae neque omnia argumenta ab omnibus examini et studio subicientur: verum inter multa, ea seliget Magnificentia Tua quae cum maxime Ecclesiae prodesse existimantur tum etiam a Magistris Facultatum a Te dependentium melius et enucleatius tractari poterunt.

Studia et vota desiderantur brevia, clara, praecisa, conclusionem practicam demonstrantia et ad res exsequendas accommodata. Exarentur lingua latina et mittantur ad hanc Pontificiam Commissionem (Citta del Vaticano) non ultra mensem.aprj}em sequentis anni 1960.

Interim impensos animi sensus .ex- corde profiteor .Magnificentiae Tuae, cui fausta quaeque a Domino adprecor.

Magnificentiae Tuae Rev.mae
add.mus

D. CARD. TARDINI

III

PONTIFICIA COMMISSIO ANTEPRAEPARATORIA PRO CONCILIO OECUMENICO

Litterae, quibus Rev.mus Secretarius Pontificiae Commissionis Antepaeparatoriae gratias agit Rectoribus Universitatum et Praesidibus Facultatum Ecdesiasticarum et Catholicarum ob datas responsiones.

Reverendissime Domine,

Ad hanc Pontifidam Commissionem studia et vota de rebus et argumentis in futuro Concilio pertractandis, ab ista Catholica Universitate exarata, rite pervenerunt.

Honori mihi duco, nomine Eminentissimi Cardinalis Praesidis ac totius Commissionis Antepaeparatoriae, plurimas Tibi clarissimisque Magistris gratias referre.

Iinpensos animi sensus ex corde profiteor Magnificentiae Tuae, cui fausta quaeque a Domino adprecor.

Magnificentiae Tuae Rev.mae
add.mus

PERICLES FELICI
Secretarius

PONTIFICIA UNIVERSITAS
GREGORIANA

PONTIFICIA UNIVERSITAS GREGORIANA

IL RETTORE

Romae, die 7 aprilis 1960

Eminentissime Domine,

Ut voluntati Summi Pontificis, quam in litteris diei 18 iulii 1959 Universitatibus atque Athenaeis Ecclesiasticis et Catholicis significasti, qua fieri posset meliori ratione obsequeremur, parata sunt a Professoribus Pontificiae Universitatis Gregoriana vota quaedam et studia, Commissioni Anteparaeparatoriae proponenda, quae pro Concilio Oecumenico celebrando est instituta. Pergratum mihi nunc est, Eminentissime ac Reverendissime Domine et eiusdem Praeses dignissime, ea Tibi mittere.

Qua ratione haec studia et vota fuerint exarata et quo sensu communem exprimant Facultatum sententiam, in addita nota introductoria explicatur. In eis. enucleandis conati sumus, pro viribus et concessi temporis brevitate, eas servare normas, quas Tu, Eminentissime ac Reverendissime Domine, in praefatis litteris assignabas.

Velis igitur hoe quaecumque nostrorum. studiorum obsequium Beatissimo Patri offerre una cum enixis precibus, quas Omnipotenti Deo fundimus ut Sanctitati Suae concedat et de celebratione tanti incepti et de uberrimis eius fructibus in Ecclesiae animarumque bonum plenissime laetari.

Interim qua par est reverentia Tibi, Eminentissime ac Reverendissime Domine, me profiteor

servum in Christo addictissimum

P. MUNOZ VEGA, S. I.

Rect.

PONTIFICIA UNIVERSITAS GREGORIANA

IL RETTORE

Roma, 6 aprile 1960

Eminenza Reverendissima,

Insieme col lavoro composto nella nostra Università per la Commissione Antipreparatoria del Concilio Ecumenico, ho l'onore di inviare a Vostra Eminenza i « Voti » che ho ricevuto da parecchie Facoltà interne della Compagnia di Gesù, le quali hanno affidato a me questo gradito incarico,

Esse sono: 1) la Facoltà Teologica di Ofia (Spagna); 2) la Facoltà Teologica di Chieri (Italia); 3) la Sezione S. Alberto della Facoltà Teologica di Lovanio (Belgio); 4) la Facoltà Teologica di Zikawei (attualmente in Baguio, Filippine); 5) la Facoltà Teologica di Dublino (Irlanda).¹

Invio anche uno studio sui Voti «De Matrimonio » della Facoltà Teologica di questa Università, redatto dal P. Francesco Hiirth, che per essere stato formulato in una misura più lunga e completa, ho creduto opportuno presentarlo separatamente.

Nella speranza che tutto possa utilmente contribuire agli scopi prefissi, mi dichiaro sempre a disposizione di Vostra Eminenza, mentre prostrato al bacio della Sacra Porpora, mi confermo

di Vostra Eminenza Reverendissima
umilissimo e devotissimo servo

PAOLO MUNOZ VEGA, S. I.

Rettore

¹ Successivis temporibus missa sunt vota ceterarum facultatum theologicarum internarum Societatis Iesu, nempe: die 11 aprilis, Heythrop (*Anglia*) et Maastricht (*Hollandia*); die 3 maii, Weston, Mass. (*U.S.A.*), Frankfurt (*Germania*), Lyon (*Gallia*); die 4 maii, St. Mary's, Kansas (*U.S.A.*); die 16 maii, Los Gatos (*U.S.A.*) et Granada (*Hispania*); die 20 iunii, Chantilly (*Gallia*); die 22 iunii, West Baden (*U.S.A.*).

NOTA INTRODUCTORIA

Ineunte anno academico, Rector Universitatis Professores omnes invitavit ut sua postulata exprimerent de materiis Commissioni pro Concilio Oecumenico communicandis, in quas studium ferri posset.

Propositiones a Professoribus conceptas collegerunt Decani Facultatum easque ordinaverunt in distincta collectione pro unaquaque Facultate. Commissum tunc est quibusdam Professoribus ut argumenta expenderent et in formam aptam redigerent.

Dein collectiones postulatum, pro materia, remissae sunt ordinariis Facultatum Professoribus, ut unusquisque, per modum suffragii, iudicium ferre posset de singulis propositionibus a collegis suae Facultatis propositis.

Denique, absoluta consultatione, retentae sunt propositiones quas maior Professorum ordinariorum pars probaverat.

Interdum votis proprie dictis additae sunt aliquae elucidationes completivae, quae, etsi suffragio colectivo propositae non sunt, ansam praebuerunt Professoribus, quorum nomina adscripta sunt, explicandi significationem technicam aut doctrinalem quarundam propositionum. Sententiae in appendicibus et elucidationibus expresse, non nomine Facultatum, sed nomine Professorum qui eisdem subscribunt, proponuntur.

FACULTAS THEOLOGICA

DE REVELATIONE

DE HERMENEUTICA BIBLICA

1

Ex una parte ratio interpretandi Sacras Litteras apud quosdani catholicos est nimis naturalis, quae insufficientem curam ostendit analogiae fidei, exegesis traditionalis, doctrinae magisterii Ecclesiae, necnon mysterii inspirationis. His quodammodo neglectis, lucem unilaterali modo quaerunt ex praesenti progressu scientiarum mere humanarum et extrabiblicarum, orientalium praecipue, et aliquando nimis vestigia premunt exegeseos acatholicae.

Ex altera parte accidit ut catholici quidam, etiam aliquando theologi et exegetae, non satis attendentes ad arduas quaestiones ortas ex novis documentis aut ex novis investigationibus, nimiam auctoritatem tribuant opinionibus praeteritis et falsam securitatem quaerant in immobilitate, quam etiam aliis imponere vellent.

Quae cum ita sint, petitur ut Concilium sua auctoritate sanciat praecipua capita doctrinae Encyclicarum biblicarum de hermeneutica, maxime Encyclicae *Divina afflante Spiritu*, quae viam simul securam et apertam exegesi catholicae proponunt. Novae normae enim non videntur proponendae, sed iam propositae auctoritate Concilii inculcandae.

Praesertim autem quodam modo renovandae videntur declarationes sequentes:

a) *Providentissimus Deus*: « In ceteris analogia fidei sequenda est, et doctrina catholica, qualis ex auctoritate Ecclesiae accepta, tanquam summa norma est adhibenda ... Ex quo apparet, eam interpretationem ut ineptam et falsam reiiciendam, quae vel inspiratos auctores inter se quodammodo pugnantes faciat vel doctrinae Ecclesiae adversetur ...

Iamvero sanctorum Patrum, quibus «post Apostolos sancta Ecclesia plantatoribus, rigatoribus, aedificatoribus, pastoribus, nutritoribus crevit», summa auctoritas est, quotiescumque testimonium aliquod biblicum, ut ad fidei pertinens morumve doctrinam uno eodemque modo explicant omnes ...

Ceterorum interpretum catholicorum est minor quidem auctoritas;
viam
progrretum

Ecclesia habuerunt, istorum pariter commentariis suis tribuendus est honor, ex quibus multa opportune peti liceat ad refellenda contraria, ad difficiliora enodanda. At vero id nimium dedecet, ut quis, egregiis operibus, quae nostri abunde reliquerunt, ignoratis aut despectis, heterodoxorum libros praeoptet ab eisque cum praesenti sanae doctrinae periculo et non raro cum detrimento. fidei explicationem locorum quaerat, in quibus catholici ingenia et labores suos iamdum optimeque collocarint ... ».

b) *Iusiurandum contra errores modernismi*: « Reprobo pariter eam Scripturae sanctae diiudicandae atque interpretandae rationem, quae, Ecclesiae traditione, analogia fidei et Apostolicae Sedis normis posthabitis, *rationalistarum* commentis inhaeret, et criticem textus velut unicam supremamque regulam haud minus licenter quam temere amplectitur » .

c) *Divina afflanle Spiritu*: « Singulari vero studio id agant, ut non tantum - id quod in quibusdam commentariis fieri dolemus - eas res exponant, quae ad historiam, archaeologiam, philologiam, ad aliasque huiusmodi disciplinas spectent; sed, illis quidem opportune allatis, quantum ad exegesis conferre possint, ostendant potissimum, quae sit singulorum librorum vel textuum theologia doctrina de rebus fidei et morum, ita ut haec eorum explanatio non modo theologos doctores adiuvet ad fidei dogmata proponenda confirmandaque, sed sacerdotibus etiam adiumento sit ad doctrinam christianam coram populo enucleandam, ac fidelibus denique omnibus ad vitam sanctam homineque christiano dignam agendam adserviat ».

d) *Divina afflante Spiritu*: « Quapropter catholicus exegeta, ut hodiernis rei biblicae necessitatibus rite satisfaciatur, in exponenda et comprobanda, eo quoque prudenter subsidio utatur, ut perquirat, quid dicendi forma seu litterarum genus, ab hagiographo adhibitum, ad veram et genuinam conferat interpretationem: ac sibi persuadeat hanc offidi sui partem sine magno catholicae exegeseos detrimento neglegi non posse ».

2

Petitur etiam ut Concilium sua auctoritate sanciat praeclaram interpretationem decreti Concilii Tridentini de authentia Vulgatae quam proposuit Encyclica *Vivino afflante Spiritu*: « Haec igitur praeclara Vulgatae auctoritas seu, ut aiunt, *authentia*, non ob criticas praesertim rationes a Concilio statuta est, sed ob illius potius legitimum in Ecclesiis usum per tot saeculorum decursum habitum; quo quidem usu de-

monstratur eandem, prout intellexit et intellegit Ecclesia, in rebus :fidei ac morum ab omni prorsus esse errore immunem; ita ut, ipsa Ecclesia testante et con:firmante, in disputationibus, lectionibus concionibusque tuto ac sine errandi periculo proferri possit; atque adeo eiusmodi *authentia* non primario nomine *critica*, sed *iuridica* potius vocatur. Quapropter haec Vulgatae in rebus doctrinae auctoritas minime vetat - immo id hodie fere postulat -, quominus eadem haec doctrina ex primigeniis etiam textibus comprobetur et con:firmetur, atque etiam quominus passim in auxilium iidem textus vocentur, quibus recta Sacrarum Litterarum signi:ficatio ubique magis in dies pate:fiat atque explanetur ».

DE DECLARANDA INDOLE REVELATIONIS

3

Petitur ut declaretur notio revelationis christianae. Illa revelatione Deus proprie locutus est per ministros suos Veteris et Novi Testamenti, maximeque per Filium suum (*Hehr.*, I, 1 s.), sermone quo petivit :fidem propter seipsum testem veracem, quemque ore traditum ac etiam scriptum commisit Ecclesiae :fideliter transmittendum et interpretandum.

Iesus Christus, in sua vita mortali fuit utique praecipuus nuntius revelationis divinae, plenitudinem eius docens homines. Praeterea in vita sua tum terrestri visibilique, tum caelesti (ut caput invisibile Ecclesiae), est obiectum revelatum in quo Deus salutaris nobis maxime innotescit. Sed factus est obiectum illud ope suae aliorumque praedicationis, qua mysterium eius hominibus declaratum est atque propositum ut a Deo attestatum.

Igitur :fides catholica non constituitur primum actu mysterioso percipiendi in propria eius realitate mysterium Christi, et consequenter actu vertendi in conceptus, cum auxilio praedicationis, illam perceptionem superiorem. Quin .potius :fides catholica est assensus veritatibus oeconomiae salutis quales significantur praedicatione divinorum legatorum et Ecclesiae. Illo assensu homo a Patre attractus (*Ioh.*, VI, 44) agnoscit eum :firmissime in Filio et in tota salutis oeconomia propter solum Deum, testem veridicum.

Neque :fingendum sibi est enuntiationes authenticas nostrae :fidei indigere coniunctione cum immediata quadam perceptione mysterii Christi, ut ea mediante sensum simpliciter verum consequantur; qui-

nimmo simpliciter verae sunt, sensu ab Ecclesia intento, quern ex sese communicare natae sunt.

Hoc votum proponitur quia sententiae similes illis quae in eo reprobantur, hodie proferuntur a theologis protestantibus magni nominis et intraverunt in theologiam quorundam catholicorum. Adversantur autem doctrinae traditionali et relativismi semina continent.

Concilium Vaticanum iam docuit: « Haec porro supernaturalis revelatio, secundum universalis Ecclesiae fidem a Sancta Tridentina Synodo declarata continetur *in libris scriptis et sine scripto traditionibus*, quae ipsius Christi ore ab Apostolis acceptae, aut ab ipsis Apostolis Spiritus Sancto *dictante quasi per manus traditae* ad nos usque pervenerunt » (Denz., 1787). « Fide divina et catholica ea omnia credenda sunt, quae *in verbo Dei scripto vel tradito* continentur et ab Ecclesia sive solemnii iudicio sive ordinario et 'universali magisterio tanquam divinitus revelata credenda proponuntur » (Denz., 1792). « Fidei doctrina, quam Deus revelavit, tanquam divinum depositum Christi Sponsae tradita [est], fideliter custodienda et infallibiliter declaranda » (Denz., 1800). « Sacrorum dogmatum is sensus perpetuo est retinendus, *quem semel declaravit* sancta mater Ecclesia » (Denz., 1800). Hi textus, quibus alii facile addi possunt, monstrant votum tantum expressiorem hodie vere opportunam, eorum quae iam continentur in doctrina Magisterii.

DE IMMUTABILITATE VERITATIS REVELATAE ET PROGRESSU DOGMATICO

4

Petitur ut principi quaedam fundamentalia de immutabilitate veritatis revelatae et de eius coniunctione cum progressu dogmatico a Concilio declarentur.

Ex una parte Concilium haec fere doceat. Humanus intellectus suis notionibus debite accommodatis (per viam negationis et excellentiae) sibi repraesentare potest quaedam, eaque determinata, de Deo divinisque mysteriis quae sint simpliciter vera, quaeque proinde neque indigeant ulteriore semper correctione, nee post praefatam accommodationem adhuc assumenda sint ut approximationes partim concordantes cum divinis obiectis partimque contradicentes eis.

Insuper veritas revelata, utpote mysteria altissima continens, indiget saepe, cum novae quaestiones aut novi errores de ea oriuntur, ut rursus ulteriusque declaretur notionibus docte elaboratis ac perpolititis, quales philosophi adhibent. Huiusmodi notiones, etsi veritatem revela-

tam mmlme consortem faciunt systematum philosophicorum labilium, nihilominus sensum distinctiores praebeant quam notiones usutionisque communis. « Liquet [enim] Ecclesiam non cuilibet systemati philosophico, breviter temporis spatio vigenti, devinciri posse: sed ea quae communi consensu a catholicis doctoribus composita per plura saecula fuere ad aliquam dogmatis intelligentiam attingendam, tam caduco fundamento procul dubio non nituntur ». Immo ad ea deducenda « veritas divinitus revelata, quasi stella, per Ecclesiam illuxit. Quare mirum non est aliquas huiusmodi notiones a Conciliis Oecumenicis non solum adhibitas, sed etiam sancitas esse, ita ut ab eis discedere nefas sit » (Pius XII, Encycl. *Humani generis*, A.A.S., 42, 1950, p. 566 s.).

Ex altera autem parte Concilium dedaret haberi in Ecclesia progressum veritatis revelatae. Primo enim complura, quae in revelationis deposito - apostolica Traditione et Scriptura - latebant implicita, per saecula magis magisque explicite docentur a vivo Magisterio Ecclesiae, quod suum munus custodis et interpretis totius veritatis revelatae exercet, Spiritu Sancto Ecclesiam dirigente in plenam illius veritatis possessionem. Praeterea varia quae in revelato deposito nonnisi per repraesentationes expressionesque quadantenus confusas significabantur, postea ab eodem vivo Magisterio distinctius credenda proposita sunt.

Rationes voti sunt sequentes:

Non desunt theologi qui negent aut propensos se praebeant ad negandum quaedam, quae in prima parte voti exponuntur; quod non fit sine detrimento puritatis doctrinae fidei.

Quae dicuntur in secunda parte videntur indicanda, ne doctrina incompleta et unilateralis, ut aiunt, remaneat, atque ita ansam det interpretationibus vel rigidioribus, vel largioribus.

Notio progressus, quo implicite revelata fiunt explicita, iam habetur in Encyclica *Humani generis* (A.A.S., vol. cit., p. 568); potest prudenter etiam a Concilii auctoritate sanciri.

DE ECCLESIA

5

Votum exprimitur, ut in Concilio perficiatur illa tractatio de „sia Christi, quae in Concilio Vaticano incepta, non autem ad finem deducta est, contra voluntatem ipsius Concilii.

Inter has quaestiones specialiter commendantur examini Concilii sequentes:

6

Dedaratio magis explicita sive extensionis, sive limitationis infallibilitatis Romani Pontificis. Quamquam enim probati auctores bene doctrinam bene soleant exponere, authentica tamen explanatio utilis erit.

7

Expositio plenior ecclesiastici valoris infallibilitatis Romani Pontificis. Oporteret scilicet ostendere, quo modo Romanus Pontifex, cum quaestionem de fide vel moribus definit, quamvis absolute ex sese, id est, ex propria auctoritate agat, nec valor eius definitionis ab ullo consensu vel ratificatione pendeat, nihilominus agat, ut caput Ecclesiae, doctrinae Ecclesiae rationem habens, in bonum Ecclesiae, propter Ecclesiam, a Sancto Spiritu assistentia donatus, et ut in ipsa Ecclesia infallibilitas servetur.

8

Expositio de munere Episcoporum cooperandi cum Summo Pontifice in determinandis regulis fidei et disciplinae ecclesiasticae. Cum enim ex una parte in Concilio Vaticano dare doceatur Romanum Pontificem habere potestatem iurisdictionis vere episcopalem et immediatam in totius Ecclesiae pastores et fideles, tam seorsim singulos quam simul omnes, ex altera constet Episcopos a Spiritu Sancto positos esse regere Ecclesiam Dei, expederit dare definite, qualem partem Episcopi Collegiumque Episcopale habeant in totius Ecclesiae magisterio et gubernio.

9

Speciatim in lucem ponenda connexio inter infallibilitatem Romani Pontificis et infallibilitatem totius Ecclesiae hierarchicae, tum in exercitio magisterii ordinarii, tum in definitionibus conciliaribus vel papalibus. Immo, videtur utile etiam agere de connexione inter infallibilitatem hierarchicae et infallibilitatem Ecclesiae credentis, ut exponantur omnia elementa, sese invicem complentia, doctrinae de infallibilitate Ecclesiae.

10

Ut tractatio de Ecclesia sit completa, agendum est etiam de laicis in Ecclesia. In Mystico Corpore locum habent etiam simplices fideles, et singuli quique habent, in loco ubi a Deo positi sunt, propriam responsabilitatem. Hae in re multae habentur confusiones. Quare utilia essent:

a) quaedam dare dicta de sacerdotio universali, quod non unice laicos spectat sed omnia membra Corporis Mystici;

b) quaedam dare dicta de oppositione quae erronee creatur inter charismaticos et hierarchicos;

c) quaedam dare dicta de obligatione laicorum procurandi bonum totius Ecclesiae, precibus, mortificationibus, exemplis;

d) quaedam dare dicta de formanda opinione publica in Ecclesia et de publica censura eorum quae ab Auctoritatibus Ecclesiasticis dicta vel facta sunt.

e) quaestio concreta est de indole et de formis Actionis Catholicae, quae quidem quaestio etiam Ius Canonicum spectat.

11

Forsitan utile sit etiam dare docere haereticos et schismaticos, ipso facto haereseos vel schismatis iam non esse actu membra Ecclesiae, attamen, si sunt bonae fidei, non solum eos esse membra in voto, sed aliquatenus etiam gaudere communionem sanctorum.

Utilia essent dara verba, quibus explicetur, quo modo intellegendum sit adagium, « extra Ecclesiam nulla salus », ad mentem epistulae S. Officii ad episcopum Bostoniensem, 8 augusti 1949.

DE UNIONE OMNIUM CHRISTIANORUM

12

Petendum videtur, ut futurum Concilium rem oecumenicam unum ex principalibus argumentis tractandis esse reputet, eamque fidelium communiendet. Conamina ad unionem efficiendam inter omnes christianos tunc etiam continuanda essent, cum secundum prudentiam mere naturalem nulla esset spes unionis; talis enim labor ab ipso Christo exigitur. Nostris vero temporibus, peculiaribus rationibus unitas quaerenda esse apparet, tum quia atheismus ubique propagatus collaborationem magis strictam omnium christifidelium exigit, tum quia desideria in cordibus plurimorum etiam dissidentium a Spiritu Sancto excitata, ostendunt opportunitatem providentialem huius apostolatus.

13

Desiderandum esse videtur, ut Concilium edoceat omnes, quo sensu Ecclesia nunc iam una sit, et tamen omnium christianorum unionem quaerat, quo modo iam catholica sit, et tamen semper maiorem splendorem catholicitatis quaerat. Quibus distinctionibus fiet ut ex una parte vitetur modus loquendi incautus, ac si communitates dissidentium et Ecclesia catholica aequo modo careant unitate et catholicitate, et debeant aequo modo aliquid cedere, ut vera Ecclesiae unitas instauretur; alia ex parte vitabitur nimia rigiditas, quae tantum de necessitate conversionis dissidentium cogitans, non percipit etiam Ecclesiam catholicam obligari **Ut** ex institutis et consuetudinibus suis fortiter eradicet quidquid homines nostrae aetatis, maxime vero communitates christianas dissidentes, inutiliter offendit.

14

Unio christianorum dissidentium vix promoveri poterit, dum haeretici et schismatici, non percipiant se ad unitatem Ecclesiae advocatos, «non in alienam, sed in communem paternamque domum invitari» (A.A.S. 35, 1943, 243; ib. 51; 1959, 515). Ratio vero, cut dissidentes catholicam Ecclesiam « alienam domum » esse percipiant, saepe non est tantum differentia doctrinalis re vera existens, sed nonnumquam etiam modus vivendi Ecclesiae catholicae; nam ipsi, praeiudiciis imbuti, mani-

festationibus quibusdam per se indifferentibus vitae christianae in Ecclesia catholica vigentibus vehementer repelluntur, et immo scandalizantur. Caritatis christianae est, in huiusmodi manifestationibus vitae, secundum praeceptum S. Pauli, ita parcere sensibilitati dissidentium, ne modus agendi fidelium, « offendiculum fiat infirmis » (1 Cor., 8, 9-13). Adaptatio in formis per se indifferentibus, est exercitium catholicitatis Ecclesiae, quae exigit ut Ecclesia continua se ita rationi temporum et locorum aptet, ut ipsa facilius omnes homines amplecti possit. Ut ipsa adaptatio facilius fiat, prae oculis habendum est multos dissidentes hodiernos bona fide in propria secta persistere, eorumque errorem saepe practice invincibilem esse.

15

Christiani dissidentes facilius in Ecclesia catholica signum elevatum inter nationes recognoscent, si etiam in posterum diffundetur et augebitur inter catholicos familiaritas cum S. Scriptura (motus Biblicus), si liturgia magis magisque vitam fidelium illustrabit atque informabit (motus liturgicus), si fideles magis sentiant se responsables esse de unione omnium christianorum promovenda (motus oecumenicus).

16

Adaptatio indulgens manifestari poterit etiam in ipsa praedicatione fidei. Quando recta fides ab erroribus primum distinguenda erat, Concilium Tridentinum illas veritates maxime enuntiare debuit, quae erroribus haereticorum negabantur. Nunc vero, veritate catholica iam definita, cavendum est, ne ita veritates ab acatholicis negatas extollamus, ut veritates quasdam fidei ad vitam christianam maxime necessarias quasi silentio praeterire videamur, ideo tantum, quia a nullo christiano negentur. Immo saepe convenit insistere praecise in veritatibus quae dissidentibus sunt carae, ut videant dissidentes se nullo veto et bono privari, ad unitatem catholicam revertendo.

17

Ecclesia indoli christianorum separatorum se adaptare poterit, rationem habendo indolis specialis populorum non latinorum in ritibus disciplinae Ecclesiae, eorum mentalitati cedendo, non tantum tolerando, sed etiam promovendo diversitatem, qua fit, ut unitas Ecclesiae sit unitas in pluralitate. Addere licet, quod hodiernis temporibus facilitas iti-

nerum atque velocitas in ideis communicandis unitati corporis ecclesiastici favet, et idea ad hanc unitatem tuendam non videtur necessarium ut uniformitas rigide iuridica omnibus imponatur. Quae omnia facilius obtineri poterunt, si Concilium permittet ut quaedam negotia, quae hucusque ad Dicasteria Romana revocabantur, in ipsis ecclesiis localibus absolvantur; si promovebit ut in ipsa suprema dicasteria et officia Ecclesiae viti ex variis terris orti saepius et intensius introducantur; si demum statuet ut ordinarii variarum ecclesiarum frequentius in rebus civilibus et publicis dirimendis consulantur et collaborent.

DE THEOLOGIA DOGMATICA

18

In theologia dogmatica (si ecclesiologiam excipimus) non videtur esse ut quaestiones disputatae theoreticae dirimantur, vel veritates indocumentis Magisterii Ecclesiastici nondum contentae definiantur. Peropportuna autem esse videtur solleinnis professio fidei de iis veritatibus, quae ad vitam christianam recte ducendam magnam efficaciam habent, ita ut brevis et organica talium veritatum expositio, praedicationis oralis et scriptae regula dirigens sit atque norma. In qua expositione etiam veritates tendentiis hodiernis contrariae inserendae esse videntur; ut pastores animarum in praedicatione ordinaria, multam fiduciam habentes in Christo Iesu imperandi quod ad rem pertinet (*Philem.* 8), cum aequali libertate apostolica totum evangelium annuntiare audeant. Magnae videtur esse utilitatis, si Concilium ne illas quidem doctrinas praetereat, de quibus inter catholicos disputationes vigent, non quidem ut ipsas disputationes dirimat, sed potius ut fundamenta illa determinet, quae ab omnibus catholicis in dubiis diverse opinantibus omnium consensu sunt tenenda et populo christiano annuntianda.

19

Explicandae esse videntur veritates quae faciunt ut christiani recte de Deo sentiant: una ex parte, *transcendentia Dei*, qui mundum, nihilo indigens, propter seipsum fecit, scilicet propter suam bonitatem communicandam, et qui gratuito dona sua distribuit singulis sicut vult, singulis demum praemium collaturus quod omnem potentiam et exigentiam hominis superat; alia ex parte, *praesentia Dei*, qua se quaerendum ho-

minibus ofiit, et iis qui suam voluntatem faciunt, seipsum manifestat in iisque habitat, ita ut si quis talem unionem cum Deo non quaerat et reiiciat, ne vitam quidem homine dignam vivere possit.

20

Similiter insistendum esse videtur illi *veritate vitae, doctrinae, humanitatis et divinitatis D. N. Iesu Christi*, ut fideles recte intellegant Evangelium ante omnia certe normam vitae religiosae esse, sed idea esse normam validam, quia veritates historicas de Verba Incarnato infante, docente, passo et exaltato annuntiat; et si illa magnalia Dei historice vera non essent, tunc vana esset nostra religio. Hae petitione minime intenditur ut excludatur « critica historica » Evangeliorum vel insistentia in « interioritate » religionis Christianae; id tantum quaeritur ut progressus cognitionis mysterii christiani nullam veritatem complementarem obscuraret.

21

Annuntiandus esse videtur *valor necessarius redemptionis*; et cum theologi variis modis explicent nos sanguine pretioso Christi redemptos esse (1 Pet. 1, 19), peculiari modo necessarium est ut factum, quocumque modo explicandum, annuntietur, et omnibus credendum proponatur nos Deo per mortem Filii Sui esse reconciliatos (Rom. 5, 10).

Opportunum quoque est docere, quomodo passionibus nostris possumus implere quae passioni Christi, maxime contra tendentias falsas ubique sparsas parvi faciendi abnegationes et mortificationes, libere susceptas.

22

Cum valor et necessitas beneficii mortis Christi a S. Paulo per doctrinam *peccati originalis* explicetur (Rom. 5, 12-21), talis veritas viva in conscientia Ecclesiae remaneat oportet; et cum ex sola enarratione genesiaca primi peccati fortasse non satis dare constaret, quid ad veritatem fidei tenendam et ad formam litterariam pertineat, valde utile esse videtur repetere, dogma peccati originalis maxime in illo parallelismo inniti, qui inter primum et secundum Adam a S. Paulo revelatur, doctrinamque Concilii Tridentini docentis peccatum unius hominis mortem animae in omne genus humanum transfudisse (D. 789), et hoc peccatum propagatione non imitatione transfusum omnibus insitum esse unicuique proprium (D. 790), ad fidem catholicam pertinere, sine qua impossibile est placere Deo (D. 787).

23

Dogma peccati originalis et necessitatis redemptionis omni tempore et per necessitatem *baptismi infantium* populo christiano intelligibile redditum est. Perplexitas quaedam in modo procedendi relate ad baptismum infantium, cui favent « nonnullae sententiae solido quidem fundamento earentes de sorte aeterna infantium sine baptismo decedentium » (A.A.S. 50, 1958, 114) veritatem supra dictam in conscientia fidelium nostris temporibus minus dare patere ostendit. Hinc repetendum esse videtur, non tantum omnes infantes in statu peccati originalis defunctos a visione Dei excludi, sed etiam, de lege ordinaria Dei non existere medium quo infans, rationis usu carens et baptismo privatus, a peccati originalis labe liberari possit. Talis declaratio ideo maxime desideranda esse videtur, quia iam nunc silentium magisterii ecclesiastici ita explicatur ac si eo ipso positive tolerandae essent opiniones contrariae, in revelatione et traditione minime fundatae.

24

Generosa missionariorum actio ab Ecclesia tantopere laudata et eommendata vix iustificari vel. etiam existere posset, si populus christianus non esset omnino persuasus, annuntiationem Evangelii, admissionem ad sacramenta et ad sacrificium Ecclesiae, plenamque communionem sanctorum tam magna esse beneficia, quae nullo valore humano comparari possint; et de facto, etsi de nullius salute desperare debemus, tamen fatendum est, omnino aliam situationem habere relate ad salutem aeternam, illos qui audierint evangelium et in baptismo regenerati sint, et illos qui hoc beneficio privati sint. Clare igitur exponendum esse videtur, variis explicationibus, quibus salus adulti, in evangelio non instrueti, possibilis esse laudabiliter monstratur, *valorem transcendentem unionis etiam externae cum Ecclesia* non esse obfuscandam.

25

Alia ex parte, valor mediorum, quibus Ecclesia fideles sanctificat, saepe perperam in praxi saltem, intelligitur, quasi media illa sine bono suscipientium motu, gratiam conferant, quod nunquam Ecclesia docuit nec sensit (D. 898). Adhortandi sunt ergo fideles, ut ita fiduciam habeant in *efficacia obiectiva sacramentorum*, ut subiectivam seu personalem pietatem minime omittant (A.A.S. 39, 1947, 533), scientes gratiam in

sacramentis recipi secundum mensuram, quam Spiritus Sanctus partitur singulis prout vult, et secundum propriam cuiusque dispositionem et cooperationem (D. 799). Maxime vero in sacramento *paenitentiae* insistendum esse videtur, requiri in paenitente animi dolorem et detestationem de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero; ubi autem talis motus resipiscentiae desit, ritum sacramentalem hominem Deo nequaquam reconciliare (D. 897). Quoad vero sacramentum *eucharistiae*, fidei qua credimus ex hoc pane manducantes vivere in aeternum, (*Joh.* 6, 52), neque illa cura adversatur, qua homo seipsum probat ne iudicium sibi manducet (*1 Cor.* 11, 28-29), nee illa pietas, qua fideles Christum in sancto Eucharistiae sacramento adorant (D. 880), ac piis et etiam cotidianis salutationibus ac crebris visitationibus ad divina bernacula congregantur (*A.A.S.* 39, 1947, 569).

26

Quo magis attentio hominum ad evolutionem immanentem valorum terrestrium vertitur, eo magis praedicatio Ecclesiae *novissima hominis* ante oculos fidelium ponere debet. Valde enim mutaretur ratio vivendi evangelica, si fideles in aestimatione et appretiatione valorum terrestrium non iam recordarentur figuram huius mundi praeterire (*1 Cor.* 7, 31), novumque caelum et novam terram promissa esse illis in quibus iustitia habitat (*2 Pet.* 3, 13). Nee illud tacendum esse videtur, quosdam secundum praedictionem Salvatoris a regno caelorum exclusum fuisse, ita ut non recte de novissimis hominis loquatur qui *nullum omnino hominem damnari censeat*. Si enim omnes omnino salventur, iam nullum periculum salutis, iam non cum metu et tremore salutem propriam quisque operate debet (*Phil.* 2, 12), nee in vasis fictilibus thesaurum suum viator portat (*2 Cor.* 4, 7). Hinc ipsa ratio vivendi christiana supponit *iustitiam vindicativam Dei*, neque sine tali veritate plenus sensus christianus satisfactionis Christi et satisfactionis a nobis praestandae haberi potest.

DE THEOLOGIA MORAL!

DE PRINCIPIIS

27

Optandum videtur, ut in Concilio Oecumenico inculcetur *plenior aestimatio christianae vocationis vitae humanae*. Christifideles enim non decet cogitare mere de integre coram Deo implendis mandatis Divinis, ecclesiasticis et civilibus. Sed potius et profundius, ut monet Apostolus, vere sciant oportet se esse vocatos ad continuandam vitam et opus Christi, Dei-hominis: per vitam integram, ad altiora semper tendentem, secundum exemplar Christi et in virtute Spiritus Eius qui est in nobis, atque pro gradu quo Spiritus Christi unumquemque movet. Qui enim Baptismo et Confirmatione renovati et in Eucharistia iterum iterumque Christo uniti sunt, non solum sacramentaliter consecrati et corpori Christi incorporati, sed et deputati sunt ad ipsum Christum sequendum et imitandum. per totam vitam terrestrem, atque ita ad aedificandum illud corpus, cuius Christus est caput.

Similis monitio Concilii de vero et pleno sensu vitae christianae agnoscendo et exsequendo maxime cohaeret cum christifidelium con-

dignitatis christianae hisce ultimis decenniis quodammodo renovata, non sine efficaci influxu magnarum Encyclicarum *Mystici Corporis* et *Mediator Dei*. Quod hae Encyclicae fundarunt, mediante monitione Concilii Oecumenici ad fervorem et profunditatem vitae christifidelium ducere posse videtur.

28

Simul tamen monendum videtur, *ne verus conceptus vocationis vitae christianae unilaterali quodam supernaturalismo deformetur*. Obliviscendum enim non est, Christum, qui est exemplar omnium, non solummodo Filium Dei, sed et verum hominem esse. Consequenter in homine christiano natura humana vere legem moralem hominis fundat, quae ad totum legis et vocationis christianae pertinet. Natura enim hominis nee elevatione supernaturali nee lapsu Adami nee redemptione Christi deleta est; ut elevata tamen et redempta legem naturalem fundat, cuius sensus et functio vocatione christiana penetrantur. - Unde et addendum videtur: ad *Ecclesiam* Christi, cuius est proponere et declarare legem Christi, pertinere etiam proponere et declarare totam

legem in natura humana fundatam; agitur enim de lege quae illis, qui sunt in Christo, est via ad salutem, quaeque ideo praecise, quoad maiora saltem principia, in Revelatione continetur. Quae veritas proponenda eo maioris momenti est, quod in praesenti generis humani condicione ratio humana sine Revelatione, ab Ecclesia proponenda et vix totam legem naturalem expedite, firma certitudine et nullo admixto errore cognoscere potest; sub luce autem Revelationis et doctrinae Ecclesiae, ratio ipsa facilius legem naturae, sive principia eius generalia sive applicationes magis concretas, cognoscere et percipere potest.

Talis monitio arcet errorem eorum multorum, qui momentum legis naturalis, maxime propter vocationem hominis supernaturalem, parvi-pendunt, cum magno doctrinae moralis et socialis detrimento. Explicatio autem positionis legis naturalis in ordine supernaturali et concessio debilitatis hominis lapsi in cognoscenda naturaliter lege naturali, tollunt scepticismi multorum catholicorum et protestantium contra doctrinam catholicam de lege naturali. Simul functio magisterii Ecclesiae affirmatur et explicatur. Totum hoc est, in nucleo, doctrina Concilii Vaticani (*Denz.* 1785 et 1786, cuni declaratione relatoris Exe.mi Gasser', *Coll. Lac.* 7, 133), magis explicata in Encyclicis *Casti connubii* (A.A.S. 22, 1930, 579 s) et *Humani generis* (A.A.S. 42, 1950, 561 s.; 571 s.).

29

Ob tendentias erroneas hinc inde sparsas opportunum pariter videtur, ut Concilium insistat in valore absoluto ordinis moralis, qui in ipso Esse hominis christiani, cum naturali tum supernaturali, fundatur; ita ut sit impossibile ei detrudere ob particulatas quascunque condiciones in concreta « situatione », vel ei cognito superordinate aliquod iudicium subiectivum: Deus enim creatione, elevatione et redemptione, cum correspondenti Revelatione, voluntatem suam definitive manifestavit; unde quacumque instantia huic voluntati contraria in perpetuum exclusa est. Veritas ergo moralis concreta fundatur in Esse hominis christiani sub particularibus condicionibus existentis. - Consequenter reiicienda videtur opinio tam late sparsa, quae negare vult obligationem ad verum heroismum in observanda illa lege morali, quae in Esse hominis christiani, quod a Deo fundatum est, radicatur. De admittenda tali obligatione nemo miratur, qui recogitat condiciones humani generis post peccatum Adae et sacrificium redemptivum Christi. Opportunum autem videtur simul hortari, quod heroismus mora-

liter possibilis non est, nisi fideles verae et sinceræ voluntati iungant vitam profunde religiosam ac humilem et instantem petitionem gratiæ Christi.

Talis monitio refutat tendentias perniciosas alicuius « ethicæ situationis », quæ sive theoretice sive - et magis - practice etiam inter catholicos sparguntur; itque simul explicationes et remedia indicat.

DE MATRIMONIO

30

Videtur opportunum esse, ut futurum Concilium exponat doctrinam catholicam de matrimonio, eamque conferat cum hodiernis de matrimonio opinionibus, ut patefiat, quid in iis admitti possit, quid a doctrina catholica alienum sit. Necesse est enim, ut fideles imbuantur doctrina catholica de matrimonio, ne habeant matrimonium ut rem sæcularem et profanam, sed rem sacram, ut hæc doctrina sit eis lux et munimen. Vix enim est alius aspectus vitæ christianæ, qui tam graves exigentias, usque ad heroismum attingentes, fidelibus imponat; valor vero absolutus et vis obligatoria harum exigentiarum a pluribus difficillime intelliguntur, et ab acatholicis sæpe deridentur.

Pluries Summi Pontifices nostrorum temporum de matrimonio christiano egerunt: Leo XIII in Litteris Encyclicis *Arcanum divinæ sapientiæ*, Pius XI in Enc. *Casti connubii*, Pius XII in pluribus allocutionibus. Opportunum tamen esse videtur, ut tota materia denuo a Concilio ipso exponatur et ad fidem pertinere doceatur.

Capita autem doctrinæ tractanda videntur sequentia: *a)* matrimonii origo; *b)* matrimonii finis; *c)* matrimonii natura et essentielles proprietates; *d)* matrimonii usus legitimus et non legitimus; *e)* matrimonii celebratio mere naturalis, ecclesiastica et civilis; *f)* matrimonii dissolutio ex toto vel ex parte; *g)* matrimonia mixta.¹

¹ Cf. Appendix R. P. Hiirth, pp. 90-119.

DE VITA SPIRITUAL!

DE VITA SPIRITUAL! CLERI FOVENDA

32

Ut pluries Pontifices recentiores commendarunt, quam maxime curanda est vita spiritualis sacerdotum, ut non solum ipsi ambulent digne vocatione qua vocati sunt, sed etiam populum christianum docere possint non tantum doctrina, sed exemplo, non tantum in iis quae ad salutem animae absolute sunt necessaria, sed etiam in iis quae ad perfectionem christianam pertinent. Constat autem problema magnum poni, quo modo ex una parte possint haberi sacerdotes optimi, et ex alia parte, qua ratione possint hi eo numero esse, qui requiratur ad curam pastorem rite et sufficienter obeundam. Curandum est, ut candidati ad sacerdotium ita seligantur atque in Seminariis formentur, ut non tantum numerus, sed, magis etiam, qualitas cleri ante oculos habeatur. Propterea praescriptiones hac de re iam existentes a Concilio colligendae atque inculcandae esse videntur.

33

Ea quae valent de Clero dioecesano relate ad materiam numeri praecedentis, videntur applicanda esse, mutatis mutandis, etiam ad selectionem et formationem cleri regularis. Si veto in quadam familia religiosa personae ad iuvenes formandos aptae non inveniantur, videndum est, quo modo defectus collaboratione vel etiam unione variarum familiarum religiosarum reparari possit.

34

Curandum est, ut sacerdotes tum dioecesani tum religiosi in vinea Domini iam laborantes, habeant media necessaria ad vitam spiritualem intense fovendam. Forma enim vitae sacerdotalis, praesertim ab Ecclesia Latina sacerdotibus praescripta (caelibatus), nostris temporibus tam magnas difficultates implicat, ut, sine intensa spiritualitate et convenientibus mediis, vix haberi possit; et licet Deus suppleat per suam gratiam ubi media ordinaria ad vitam spiritualem fovendam dari non possunt, tamen, Ecclesia pro viribus eiusmodi media suppeditare debet. Inter haec media commemoranda sunt sapiens directio spiritualis,

copia librorum ad vitam spiritualem fovendam aptorum, frequentes conventus sacerdotum ad agendum de rebus spiritualibus et pastoralibus etc., vita denique communis, ubi convenit.

35

Videat Concilium, num aliquid fieri possit ad sublevandam miseriam spiritualem sacerdotum, qui ab Ecclesia defecerunt, et, quamvis re vera exoptent obligationibus a legislatione ecclesiastica actuali impositis satisfacere, id praestare difficillime valent.

DE LITURGIA

36

Petit ut Concilium Oecumenicum, viam mediam commendans inter « conservativum » exaggeratum et nimium « progressivum », sequentes quaestiones considerate velit:

1. An in liturgia romana, quod ad suam formam hodiernam attinet, ut magis perfecte cultus sit « in veritate et in spiritu », providendum sit, ne existat periculum rubricismi exaggerati, adsint caeremoniae parum intelligibiles, aliquis archaeologismus, periculum quoddam alienationis ab hodiernis circumstantiis, necnon et inefficacitatis pastoralis.

2. An propter maiorem participationem fidelium in liturgia, non obstante necessaria unitate totius legislationis liturgicae, permittenda sit maior quaedam multiformitas, ita ut episcopi (vel singuli, vel plures secundum provincias aut nationes uniti) congruentius et efficacius necessitatibus localibus, quae tam diversae sunt, occurrere possint.

37

Opportunum esse videtur ut Concilium agat de relatione inter exercitia pietatis tempore imminutae vitae liturgicae orta et hodiernam eius instaurationem, ut ex una parte necessaria pietas privata salvetur, vel ab 3.6 3.67 Tm

38

.Considerationi Patrum proponenda videtur etiam quaestio de lingua latina et vernacula in cultu liturgico adhibenda. Considerandae enim sunt circumstantiae gentium tam diversarum in solutione gravis huius problematis, cum non singulis populis idem conveniat. Idea perpendere oportet utrum possit hoc problema solvi pro Ecclesia universali, an solutiones forsitan quaerendae sint secundum divisiones locales Ecclesiae.

39

Quod ad legislationem in re liturgica attinet, Patres providere velint ne ordinationes pro Ecclesia universali latae, nimis indolem occidentalem particularemque habeant; ita ut ubicumque observari possint quin, nimia frequentia, privilegia necessaria sint.

40

De ritibus sacramentorum plura notanda referuntur.

In *ritibus pontificalibus missarum* notabilis simplificatio desideranda esse videtur, ut fideles talibus functionibus pontificalibus actuose adesse possint.

Relate *ad ritum baptismi et confirmationis*) opportune ageretur: de restauratione catechumenatus adultorum eiusque adaptatione ad circumstantias hodiernas; de connexionione baptismatis adultorum et celebrationis eucharisticae; de connexionione inter baptismum infantium, confirmationem, primam communionem et instructionem catechetica (a. v. de « catechumenatu » infantium post baptismum).

Ritus matrimonii quo melius a nostrae aetatis hominibus intelligantur et aestimentur, reformandi videntur, sicut iam factum est aliquomodo in nonnullis ritualibus localibus. in missionibus optatur adaptatio ad honestas gentium consuetudines sicut olim factum est in Occidente.

Quod attinet ad Diaconatum et Ordines Minores, videatur utrum et quomodo munera illorum Ordinum restaurare conveniat. Examinetur, an sint necessariae sanae ad praesentia tempora accommodationes, sicut factum est in primis saeculis. Fortasse etiam de diaconatu perpetuo matrim 0 r09 0b

Etiam liturgia morientium recognoscenda videtur, ut menti hominum hodiernorum melius respondeat.

41

Liturgia defunctorum res pretiosas continet, quae tamen multis additionibus obscuratae sunt. Fides enim in resurrectione, in gloria aeterna cum Christo magis efferenda est, quam mors, purgatorium.

In coemeteriis restauranda est genuina ars christiana et removenda mundanitas cum suis falsis expressionibus.

42

. De *officio divino* } haec problemata inter se connexa, indicate liceat.

Quid praevaleat oportet: tempus determinatum orationis an divisio orationis per diem, ut tota dies sanctificetur?

Estne breviarium monasticum, cuiusmodi hodiernum breviarium romanum magna ex parte est, satis adaptatum in clero, animarum curae deputato?

Nonne forte praestat, ut horae seligantur secundum horarium reale cleri in cura animarum?

Ad problema breviarii, bene solvendum, etiam considerandae sunt aliae obligationes orationis, quae pertinent ad clerum, nam aliquando oppositio inter utramque formam existit.

Quid dicendum de publica celebratione Officii Divini? Suntne etiam nunc templa, quantum fieri potest, per totam diem « ecclesiae orantes »?

Si spiritus orationis apud clerum deficit, quaeri potest, an forte hoc proveniat partim etiam propter difficultatem conciliandi recitationem breviarii cum aliis orationibus clero praescriptis.

43

Kalendarium Liturgicum: optandum est ut dies Dominica in suo splendore restaurentur, nam est dies Domini, dies Paschatis, memoria redemptionis, scilicet passionis, mortis, resurrectionis Domini.

Festa Mariana substantialia (v. g. Purificatio, Annuntiatio) maiore cura observanda sunt, accidentaliter autem diminui possunt. Tempore Nativitatis D. N. I. C. maxime desideratur festum sollemne Matris Dei (vide ritus orientales).

Quadragesima iterum fieri deberet sollemne tempus orationis, poenitentiae ac praeparationis ad festa paschalia. Propterea hoc tempore pleraque festa prohibenda esse videntur, praesertim si secum ferant sol-

lemnitates exteriores. Ne textus liturgici contradicant praxi quotidianae, ieiunium reale restaurandum esse videtur secundum hodiernas stantias ac possibilitates.

Ex kalendario universali liturgiae romanae opportune removeri posse videntur, quae tamquam obiectum habent apparitiones, devotiones, res omnino locales, exceptis illis quae cum mysteriis fidei intime cohaerent et a magisterio Ecclesiae qua tales laudata sunt.

Quod ad Sanctos attinet, curandum esse videtur ut opportune ea removeantur quae secundum communem peritorum sententiam veritati historicae non respondent.

Patres considerent num opportunum sit tempus Dominicae Paschatis stabili modo determinate, ut unoquoque anno kalendarium liturgicum ordinatitius evolvatur (hebdomada stabilis non videtur opportuna a parte liturgiae).

DE ACTIONE PASTORAL!

DE INSTRUCTIONE RELIGIOSA

44

Hucusque instructio religiosa, sive forma elementari catechismi, sive minus elementari, ut in scholis mediis et superioribus tradi solet, fidem facere poterat de morali condicione tum familiae tum societatis, quod merito « catechumenatus socialis » appellabatur. Hodie hoc iam fere haberi nequit. Saepe enim familia vel non est christiana vel non vivit christiano modo, et societas cum sua multiplici ratione formandae publicae opinionis (prelum, cinematographia, radio, televisio) facta est obstaculum ad conservationem fidei.

Ideo non sufficit doctrinam tradere, sed simul necesse est ita penetret instructio religiosa in animas fidelium, ut christiano modo vivere queant, etsi obstet ratio vivendi pagana plurimorum..

45

Ad hunc scopum attingendum necesse videtur ut praedicatio generaliter sumpta, non immorans in eis quae in christianismo sunt secundaria et marginalia, Evangelium annuntiare conetur in sua essentia, quae est vocatio hominis ad participandam vitam divinam in Christo Redemptore vivente in Ecclesia. Consequenter praedicatio essentialiter

christocentrica, biblica et liturgica sit, sicut ipsa historia salutis, eius est via.

46

Eadem exigentia debet extendi ad catechesim et ad instructionem religiosam in scholis. Catechismus, prout hodie docetur in quibusdam dioecesibus, est compendium theologiae, formulis constans exactis sed difficultibus intellectu, sine unitate et connexione cum toto complexu vitae christianae, cum Scriptura et Liturgia. Plures ex his formulis quaestiones polemicas confessionales ultimarum saeculorum redolent et saepe incomprehensibiles evadunt. Desideratur recognitio accurata textus catechismi pro dioecesibus in quibus nondum facta est, sub luce novarum inquisitionum tum theologiae pastoralis, tum psychologiae et paedagogiae. Ita catechismus non erit tantum vehiculum doctrinae communicandae, sed etiam instrumentum quo introducantur fideles - pueri vel adulti in vitam christianam complexive sumptam.

47

Cum hodie fragilitas humana illorum qui in Ecclesia vivunt durius diiudicetur quam cum fides generalis erat, attenti sint oportet praedicatores et praeceptores religionis, ne sine ulla distinctione ea quae non sunt christiana condemnent. Cavendum est simul ne mysterium Ecclesiae annuntietur exclusive scilicet affirmando Ecclesiam esse unicam fontem progressus culturalis, et ordinis socialis. Ostendatur potius valor Ecclesiae ad homines sanctificandos, insistendo in sua vera natura institutionis divinae, eamque efferendo non principaliter propter eius beneficia culturalia et socialia, sed ut miraculum morale positum a Deo in mundo in testimonium suae voluntatis salvificae universalis.

48

Stante memento instructionis religiosae, ipsa continuari debet etiam post primam Communionem et in adulta aetate. Hoc fieri posset, potius quam in formam catechismi, in formam « conferentiae religiosae, in qua tractentur quaestiones principales doctrinae et moralis christianae, cum applicatione ad problemata vitae individualis et socialis fidelium. In his conferentiis non negligatur amor erga Scripturam Sacram et liturgiam nostrorum coaevorum. Si fieri potest invitentur ad has conferentias tenendas peritiores professores religionis, necnon theologi.

Hoc tribuet tali instructioni maiorem aestimationem et adiuvet in illam collaborationem inter pastores et professores, quae hodie valde exoptanda est. Contactus inter pastores animarum et professores religionis vel theologiae, utilis erit ad elaborationem illius theologiae pastoralis, seu scientiae pastoralis, quae hodie maxime desideratur.

49

Ut desiderata renovatio locum habeat, studiis theologicis absolutis per annum iuveni clero cursus theologiae praedicationis fiant, ut futuri sacerdotes et catechistae sciant, non solum empirice, quid sit praedicatio et in quo differat ab illis formis communicationis. Ipsi theologi rogari possunt ut ad hoc problema frequentius propriam attentionem vertant.

FACULTAS IDRIS CANONICI

DE NORMIS GENERALIBUS

DE PRINCIPIO SUBSIDIARITATIS IN VITA EccLESIAE ET IN LEGISLATIONE CANONICA APPLICANDO ¹

1

Principium subsidiaritatis a Pio XI enuntiatum et a Pio XII explicitum ad Ecclesiam relatum est. Unde Concilii considerationi proponitur utrum sequentia opportune urgeat:

Ecclesiae est fideles instituere ad vitam supernaturalem personali responsabilitate et libertate agendam, reducendo ad necessarium prohibitiones, e. gr. librorum, et poenas, praesertim latae sententiae.

2

Fideles iure desiderant habere partem activam in evolvenda vita ecclesiastica. Hinc eorum industriae et institutioni per se committendum est exercitium operum caritatis in variis eius formis, instructionis iuventutis, operum socialium etc.; nec omnia reducantur ad instituta stricto sensu ecclesiastica.

3

Favendum est vitae propriae communitatum et personarum moralium in Ecclesia propria responsabilitate et industria (infra ambitum legis) gerendae; sicut in rebus spiritualibus, ita in temporalibus, ne illis (e. gr. paroeciis) tollatur debita libertas disponendi de propriis bonis temporalibus.

¹ Cf. Appendix 1, pp. 50-54.

DE CLERICIS

DE QUIBUSDAM INSTITUTIONIBUS EXIGENTIIS HODIERNIS ADAPTANDIS

4

Iuris canonici et administrationis ecclesiasticae quaedam inertia a plurimis percipitur. Id ex eo oriri videtur, quod post annos fere quinquaginta a promulgato Codice Iuris Canonici, vita publica et condiciones sociales valde sint immutatae, quod et ipsa vita Ecclesiae sentit.

Haec autem mutatio maiorem activitatem internationalem spectat, ita ut communes necessitates religiosas operam exigant assiduae mobilitatis et communicationem mediorum et personarum intra ipsas institutiones ecclesiasticas.

In ambitu interdioecesano videtur huic mobilitati se opponere rigida adscriptio clericorum dioecesi in qua sunt incardinati. Aptior distributio cleri et mediorum inter diversas dioeceses reformationem instituti *incardinationis* postulare videtur, qua facilior et generalior reddatur constitutio institutorum interdioecesanorum, ut sunt tribunalia ecclesiastica, Seminaria, opera apostolatus, commissiones technicae, missiones, etc.

5

Facile intelligitur EE. Episcopus optare ut Sacerdotes, etiam religiosi, unius Pastoris auctoritati in sua propria dioecesi magis magisque subsint. At huiusmodi dioecesanismus immobilis est. Tc -partc 3.4 Td perstor3t T -.e Td

necessaria videtur quaedam nova institutionum ordinatio in dimensione mundi. Partes quidem necessariae in regimine ecclesiastico sunt dioeceses cum suis Episcopis. At ecclesiae singulares maiorem habebunt auctoritatem quo melius interne personis aptis et idoneis ordinabuntur, quae si in propria dioecesi non existunt, ab aliis mutuari poterunt ex clero sive saeculari sive regulari.

7

Unde difficilis aequilibratio potestatum tum quae apud Romanum Pontificem ex eius plenitudine exercentur, tum quae apud Episcopos in ecclesiis singularibus habentur, requirere videtur amplitudinem quamdam, seu communem spiritum maioris flexibilitatis. Ceteroquin actio centralis Ecclesiae catholicae in dies supplere contendit quae desunt in efficacia regiminis localis. Non sine fructu universalis Ecclesiae Concilium Oecumenicum prospicere potest refortmationem structurae ecclesiasticae per institutiones territoriales apte ordinatas etiam formarum historicarum (ut sunt patriarchatus, primatus, metropolita) et per novas institutiones personalis, quae necessitates ecclesiasticas in dimensione mundi prospiciant.

DE COELIBATU CLERICORUM ¹

8

Cum de opportunitate coelibatus plura dubia moveantur, Concilii Patribus proponitur convenientia declarandi:

Finem coelibatus esse virginitatem, quam sacerdotium ut statum summe sibi convenientem natura sua exigit. Forte convenit hunc finem positivum, qui in can. 132 tantum modo negativo indicatur, etiam modo positivo indicare. Inde non expedite admittere clerum lege coelibatus non adstrictum, ne ob urgentem quidem penuriam sacerdotum.

9

Id saltem aequale valeat de admittendis diaconis perpetuis sine onere coelibatus.

¹ Cf. Appendix 2, pp. 54-56.

10

Candidatos ad sacros ordines ita esse educandos et instruendos, ut, magnum bonum matrimonii christiani agnoscentes et intelligentes, maius bonum virginitatis scienter et libere amplectantur.

11

Iuvenes catholicos et ipsos alumnos Seminariorum ita esse instruendos de viribus sexualibus et de momento alterius sexus, prout principia sanae psychologiae exigunt, ut vitetur aversio a statu coelibatus, a defectu sanae institutionis proveniens.

12

Debitam aestimationem coelibatus clericorum requirere, ut conveniens sit conditio sodalis cleri, tum quoad formationem scientificam, quam curandum omnino est ut sit par formationi scientificae advocati, medici etc., tum etiam quoad conditionem oeconomicam.

DE OFFICIIS ECCLESIASTICIS

13

Ius canonicum constitutivum magis ac magis characterem beneficiale classicum derelinquat necesse est, ut aptiore dispositione ecclesiasticorum officiorum seu munerum innitatur. Ad quem finem pars generalis de officiis ecclesiasticis magis evolvenda videtur iuxta momentum, quod officium sacrum in institutionibus ecclesiasticis habet. Pars beneficalis seu ius ad redditus consideranda est tamquam habens secundarium momentum. Personalitas iuridica officii ipsis tribuenda est.

14

Officia ecclesiastica maiora quae ratione territorii constituuntur, sive nova officia, quorum necessitatem hodierna conditio celerrimae communicationis aut gentium migrationes suadent, instituenda cum potestate quasi-episcopali in personas immediata, uniformitatem quamdam iuridicam postulant tum inter se tum relate ad necessarias intersectiones in exercitio iurisdictionis.

15

Ideo pars generalis de officiis ecclesiasticis magis evolvatur oportet. In iis legislatio potius in doctrina personalitatis iuridicae, quam in antiquata consideratione officii beneficalis vel non-beneficalis niti debere videtur, ut flexibilior, celerior, accommodatior administratio ecclesiastica habeatur.

16

Pars beneficalis, qualis hodie in Codice Iuris Canonici describitur, paroeciis potissimum applicatur. Nemo non videt quantum regimen paroeciale complexum fiat et immobile quantisque difficultatibus sca-teat ex parte ipsos dotis beneficalis seu ex administratione bonorum paroecialium. Ut paroecia hodiernis necessitatibus accommodetur sive in sua constitutione sive in regimine spirituali sive in administratione temporali, officium parochi stabile quidem esse oportet, magis tamen exsolutum antiquis vinculis, quae ex conditione beneficali institutionis paroecialis oriuntur.

DE HIERARCHIA IN MISSIONIBUS

17

Proponitur considerationi Patrum ut in Codice Iuris Canonici loco capitis *De Vicariis et Praefectis Apostolicis*, aliud caput inseratur *De Ordinariis qui subsunt Sacrae Congregationi de Propaganda Fide*, cum iam maior pars territoriorum, quae illi Congregationi subsunt, sint dioeceses.

DE EPISCOPIS

18

Nastri temporis adiuncta postulate videntur ut, omnino re.tenta auctoritate quae Episcopis competit in proprium gregem, ex una parte aptis statutis promoveatur maior cooperatio inter Episcopos eiusdem regionis; ex alia vero curetur ut singuli Episcopi consilio proprii Cleri, immo et Laicorum, magis adiuventur. Ratio enim hodierni apostolatus omnino exigit ut viribus unitis procedatur; nee iam fieri potest ut Episcopus solus plenam rerum cognitionem habeat, quae ad foecundum apostolatatum hodie exercendum requiritur.

DE PAROCHORUM AMOVIBILITATE ¹

19

Proponitur ut can. 454 §§ 2-3 Codicis Iuris Canonici ita mutetur, ut omnes paroeciae fiant amovibiles ad normam canonum 2157-2161.

DE ADIUVANDIS DIOECESIBUS PENURIA SACERDOTUM LABORANTIBUS

20

Cum multae dioeceses, immo integrae provinciae ecclesiasticae, adeo, summa penuria sacerdotum laborent, ut fideles gravibus periculis spiritualibus, etiam ipsius fidei amittendae, expositi sint, opportunum videtur ut Patres - memores officii Episcopatus Evangelium ubique terrarum propagandi et conservandi - deliberent, qua ratione his dioecesibus subveniri possit, fovendo sive vocationes singulorum clericorum qui in illis operam suam praestare desiderent, sive maxime vocationes ad instituta religiosa vel saecularia (« Seminaria »), quae sibi hunc finem proponunt.

DE RELIGIOSIS

DE CONSERVANDO INSTITUTO EXEMPTIONIS

21

Promovenda est sincera et actiosa Religiosorum cooperatio in auxilium Episcoporum et Parochorum ad munera apostolica, quae cum cura animarum connectuntur. Attamen exemptio, quam Codex Iuris Canonici confirmavit et intra iustos limites ordinavit, integra permanere debet.

¹ Cf. Appendix 3, pp. 57-58.

DE LAICIS

DE IURIBUS ET OFFICIIS LAICORUM IN GENERE
IN IURE CANONICO EXPRIMENDIS ¹

22

Proponitur ut in Codice Iuris Canonici in tertia parte libri secundi *De Laicis*) quidam canones inserantur, qui contineant quinam in iure veniant nomine Laicorum, quatenus sint in genere iura et officia canonica ipsis propria, et qualem autonomiam et dependentiam ab Hierarchia varii gradus in sua activitate habeant.

DE SACRAMENTIS

DE DETERMINANDIS IIS QUAE
IN MATERIA ET FORMA AD VALOREM SACRAMENTORUM REQUIRANTUR

23

Sicut Pius XII Const. Apost. *Sacramentum Ordinis* determinavit traditionem instrumentorum non requiri, saltem posthac, ad valorem Ordinationis, ita videtur fieri posse in aliis, quae certo constat pendere a voluntate Ecclesiae, dubitatur tamen utrum ad valorem sacramenti requirantur; sic de materia remota sacramentorum Confirmationis et Extremae Unctionis.

Optandum videtur ut quam pauciores conditiones exigantur ad valorem, ne forte aliquando sacramentum administrari nequeat ex carentia materiae, quae, seclusa prohibitione Ecclesiae, facile haberi potuisset. Talis casus occurrere potest si specialis benedictio Olei ita reservatur Episcopis et Presbyteris privilegiatis, ut ne in casu quidem necessitatis alius sacerdos illud benedicere valeat (can. 945).

DE DISCIPLINA CIRCA MRSAS VESPERTINAS STATUENDA

24

Optanda videtur disciplina uniformis, clara et simplex, non obnoxia dubiis, aptata necessitatibus omnium locorum. Talis norma alia vix esse posse videtur quam permittere celebrationem Missae, in commodum

¹ Cf. Appendix 4, pp. 58-59.

fidelium, per totum diem, sine ulla limitatione horarum ex iure communi, ita ut Ordinariis locorum, sive singulis sive Conciliis (seu « Conferentiis ») relinquatur ut, pro rerum adiunctis, discretionaliter tempus Missarum in commodum fidelium celebrandarum determinent.

DE STATUENDA DISCIPLINA DE IURISDICTIONE SACRAMENTAL!
CONCEDENDA ¹

25

Systema Codicis Iuris Canonici de iurisdictione confessariis concedenda magnas creat difficultates practicas, maxime iis sacerdotibus qui versantur extra dioecesim ubi iurisdictionem receperunt. Quare opportunum videtur considerare, an possibile sit create systema, quod:

- 1) caveat sufficienter ne sacerdotes inepti confessiones excipiant;
- 2) salvet auctoritatem Ordinariorum locorum in proprio territorio;
- 3) foveat usum sacramenti nee incommoda inutilia sacerdotibus imponat, et in specie evitet, quominus sacerdotes nimis frequenter curias adire debeant ad postulandam iurisdictionem.

DE AUGENDO NUMERO MINISTRORUM SACRAMENT! CoNFIRMATIONIS ²

26

Cum hodierna disciplina de Ministris Sacramenti Confirmationis plura aequae gravia incommoda secumferat ob numerum insufficientem Ministrorum, optandum videtur ut vel concedatur Ordinariis locorum facultas deputandi sacerdotes ad hoc munus; vel adnectetur alicui vel aliquibus officiis dioecesanis, ut officio Parochi, facultas ordinaria et delegabilis confirmandi, salvo iure Ordinarii loci sibi reservandi ministerium confirmandi in singulis locis; vel ut canon 741 accommodetur etiam ad Sacramentum Confirmationis.

DE MATRIMONIO

Quamvis legislatio matrimonii in Ecclesia catholica indubiam quamdam perfectionem attigerit, quaedam adhuc suggeri posse videntur.

¹ Cf. Appendix 5, pp. 59-60.

² Cf. Appendix 6, pp. 60-63.

27

Canones praeliminares *C.I.C.* (cc. 1012-1018) viderentur paulo magis enucleandi, praesertim quod attinet ad sacramentalitatem matrimonii baptizatorum, ad fines matrimonii, ut excludantur modernae theoriae quae illos pervertere conantur, ad proprietates essentielles, quae apud plerosque, etiam catholicos, ignorari finguntur, sin minus earum consequentiae minus legitimae aestimantur.

28

Inculcari etiam oportet fideles, antequam contrahant, debita sint praeparatione instructi.

29

Expedite videtur ut impedimenta dirimentia, quae hodie vigent, quamdam ulteriorem reductionem habeant. Ad hunc finem impedimenta dirimentia gradus minoris (cf. can. 1042 § 2) ad categoriam impedimentorum impedientium reduci possent.

30

Sensus verborum « cum iam omnia sunt parata ad nuptias » (can. 1045) melius determinetur oportet, et cum potestate can. 81 aptius componatur.

31

Ordinariis locorum concedatur amplior facultas dispensandi in impedimentis matrimonialibus

32

De efficacia erroris in consensum matrimoniale imprimis abolere oporteret errorem circa conditionem servilem (can. 1083 § 2, n. 2). Introducendus autem videretur error dirimens matrimonium, quando ex dolo aut fraude tacetur comparti innocenti morbus venereus quo altera pars ante matrimonium laborabat, dummodo coniux innocens nullo modo contraxisset, si morbum alterius partis cognovisset.

33

Celebratio matrimonii per procuratorem ne permittatur nisi *gravis causa* adsit et constet mulierem contrahentem posse regionem viri petere et vitam communem cito instaurare.

34

Denuo examinetur an matrimonium admittat condicionem sive veram et propriam id est suspensivam et licitam, sive de praeterito aut de praesenti. Item an quaevis condicio contractui matrimoniali appositae pro adiuncta sit habenda.

35

Circa canonem 1098, seu de forma extraordinaria matrimonium celebrandi. Limitem quemdam eidem poni oportere videtur in modum sequentem: Matrimonium extra mortis periculum coram solis testibus celebratum, ubi recursus, qui possibilis sit, ad Ordinarium vel saltem parochum praetermissus fuerit, aut contra eius praescriptum, esse nullum.

36

Facultates delegatae generales ad assistendum matrimoniis faciliores reddi posse videretur. Excludatur autem applicatio can. 209 assistentiae matrimonii ex parte sacerdotis non qualificati qui delegatione omnino careat.

37

Ad coercendas causas matrimoniales ex capite vis et metus, considerandum est utrum restaurari possit disciplina Iuris Decretalium in ea saltem forma quae legitur in Instructione S. Officii diei 20 iunii 1883 (cf. *Collectanea S. Congregationis de Propaganda Fide*) II, n. 1587, § 36).

38

Ius accusandi matrimonium ob simulationem consensus, sive totalem sive partialem, quibusdam maioribus limitationibus et cautelis sit subiectum. Ideoque post congruum tempus i. e. post annum vel annum cum dimidio, accusatio a tribunalibus non recipiatur nisi habita prius sit licentia S. Congregationis de Sacramentis.

DE MAGISTERO ECCLESIASTICO

DE PROHIBITIONE LIBRORUM

39

Cum constet passim non observari neque amplius urged normas Codicis Iuris Canonici de prohibitione librorum, maxime quod attinet ad licentias petendas, quae revera difficultates practicas nimis graves pariunt; cum ex alia parte maximi momenti sit ut fideles a nocivis publicationibus legendis efficaciter avertantur; cum praeterea eadem prorsus valeant de aliis modis publicationis seu divulgationis, hodie forte vel maioris momenti ac libri; optandum videtur, ut in universa hac re normae statuatur, quibus fideles, in quantum fieri potest, efficaciter a gravibus periculis defendantur.

DE PROCESSIBUS

DE PROCEDURA IMPRIMIS ADMINISTRATIVA MODERANDA

40

In Const. Apost. *Sapienti Concilio* fulcrum regiminis ecclesiastici videbatur in eo positum, ut apte distingueretur ordo administrativus et ordo iudicialis. Uti notum est, ordo iudicialis magis ac magis ad causas matrimoniales deducitur; contra ceterae causae administrativo modo in SS. Congregationibus solvuntur. Iam vero optandum est ut aliqua procedura summaria sed fixa et determinata in hac administratione iustitiae habeatur, etiam pro causis quae in SS. Congregationibus agitantur. Codex Iuris Canonici (post decretum *Maxima Cura*) quosdam apparavit processus speciales in causis de amovendis parochis vel de quibusdam sanctionibus clericis applicandis. Item habentur Regulae in processibus administrativis circa matrimonium ratum et non consummatum et circa S. Ordinationem. At forma quaedam generalis procedendi administrative cum opportunis recursibus, deest.

41

Insuper, maior publicitas in causis cuiusvis generis ecclesiastici consideratur. Ex quo omnia in secreto paene absolute SS. Congregationum

concluduntur, iustitia Ecclesiae gentibus patere did non potest. Habetur etiam aliud non leve: quod iurisprudentia canonica in re administrativa a quibusdam decenniis silet, quod non sine detrimento sive praxis sive scientiae iuris canonici accidit, et, quod maius est, incertitudinem parit, quae fiduciam non bene sibi conciliat inter gentes.

Ut administratio iustitiae ecclesiasticae fiat celerior, aequior, et non nimis arbitraria, atque in aestimatione communi elevatior appareat, necessarium videtur ut non ita abscondita maneat, ut hodie in maxima parte negotiorum ecclesiasticorum fit.

42

Hinc aliud detrimentum consequitur: quod iudices ecclesiastici, praesertim in tribunalibus et curiis dioecesanis, neque scientia neque experientia praecellant, ideoque instructiones causarum et decisiones gentium non aestimentur.

Ad satisfaciendum votis tot Episcoporum, qui maiorem autonomiam sibi volunt in negotiis expediendis, necessarium reputatur ut magistratura ecclesiastica in genere sit magis selecta atque ordinata cum maiore responsabilitate propria. Ad hoc autem remedia non desunt, quae tamen in ordinando novo Codice Iuris Canonici facilius explicabuntur, si Concilium Oecumenicum necessitatem eorum statuerit.

DE DELICTIS ET POENIS

DE QUIBUSDAM NORMIS JURIS POENALIS CANONICI RETRACTANDI ¹

43

Cum adaptatio ad adiuncta moderna iuris poenalis canonici haud leves mutationes exigere videatur, proponitur ut Patres quasdam normas generales statuunt quae his mutationibus praesse debeant.

44

In specie proponitur, ut monitum Concilii Tridentini, in canone 2214 receptum, ut finis omnis mutationis statuatur.

¹ Cf. Appendix 7, pp. 63-67.

45

Ad quod conducere videtur, ut plenior, immo forte absoluta separatio introducatur inter forum externum et forum internum.

46

Ut retractetur institutum reservationis casuum ita ut, ubi retinendum. videatur, reapse proprium huius instituti propositum attingat.

47

Ut minuatur numerus poenarum latae sententiae.

48

Ut dispositiones canonicae, a confessariis in foro sacramentali servandae, sint paucae, simplices, non obnoxiae dubitationibus.

49

Ut statuantur quaedam normae de gravioribus peccatis in foro sacramentali tractandis.

DE IURE PUBLICO ECCLESIASTICO

DE MAIORIBUS QUIBUSDAM PRINCIPIIS ENUNTIANDIS

50

Quae iam pro Concilio Vaticano I parata erant schemata circa habitudinem inter Ecclesiam et Status, ob notas Concilii vicissitudines in discussionem tune non venerunt. At necessitas doctrinam de iure publico ecclesiastico proclamandi, in notis Encyclicis RR. PP., qui inde Supremum Pontificatum obtinuerunt, vigore expressam et vindicatam esse novimus. Tamen inopportunum non videtur praecipua, ea de re, principia in proximo Concilio enuntiari ac suprema Ecclesiae auctoritate muniri; eo vel magis quod Codex Iuris Canonici quaedam tantum proposuit, quarum usus immediatus in canones traducebatur.

Praecipua illa principia circa haec enuntianda videntur.

1. Ecclesia est societas vere iuridica, perfecta, spiritualis, et ordinis omnino supernaturalis.

2. Iurisdictio, qua Ecclesiae magistratus pollent, est ordinis supernaturalis potestas, independens ac libera a quacumque potestate civili, eaque secundum divinam ordinationem exercenda.

3. Romanus Pontifex a nemine iudicatur.

4. Ecclesiae et eius Supremo Magistratui personalitas internationalis ab omnibus est recognoscenda, cum ex ipso iure divino constitutionis, derivet; quod historia decursu saeculorum luculentissime demonstravit.

5. Ecclesia Catholica et Sedes Apostolica personae moralis rationem ex ipsa ordinatione divina habent; ac proinde cuilibet civili potestati officium inest eam recognoscendi, non autem concedendi.

6. Aliae personae morales in Ecclesia a legitima auctoritate constitutae pariter sunt a Statu recognoscendae cum iuribus et officiis, quae in ordinatione canonica obtinent.

7. Episcopi iurisdictionem ac potestatem in Ecclesiis singularibus habentes, pariter independentes a potestate civili sunt, dum propriam potestatem legislativam, administrativam, executivam et iudicalem exercent.

8. Ecclesia ius proprium et exclusivum habet instituendi et educandi eos, qui ad sacrum ministerium destinantur.

9. Ecclesiae pariter est ius providendi religiosae institutioni et educationi iuventutis catholicae in quolibet gradu humanae institutionis. Proinde ius illi est scholas cuiusvis disciplinae non solum elementarias, sed etiam medias et superiores condendi.

10. Constituere status perfectionis christianae per professionem perfectionis evangelicae iuxta formas ab auctoritate ecclesiastica approbatas, est ius nativum Ecclesiae, quod Status recognoscere debet. Neque hic personalitatem iuridicam, quam ex ordinatione canonica adquireunt, illis associationibus denegare aut limitare potest.

11. Associationes fidelium ad religionem aut caritatem provehendam ab Ecclesia constitui possunt, neque ius est Statui id impediendi, aut earum activitatem limitandi, quatenus suos proprios fines prosequuntur.

12. Matrimonium baptizatorum sub exclusiva iurisdictione Ecclesiae positum est, salva potestate Status quoad effectus mere civiles, quos tamen matrimonio iuxta Ecclesiae leges celebrato denegare non potest.

13. Causae matrimoniales inter baptizatos iure proprio et exclusivo

ad iudicem ecclesiasticum spectant. Causae de effectibus mere civilibus, si principaliter agantur, pertinent ad civilem magistratum.

14. Ecclesia habet ius in propria personalitate iuridica insitum acquirendi, retinendi, administrandi bona temporalia cuiuslibet generis ad fines suos prosequendos.

15. Fideles habent ius libere de suis bonis disponendi ad pias causas; quod ius a iure naturali et ecclesiastico unice regitur.

APPENDICES

1

DE PRINCIPIO SUBSIDIARITATIS IN VITA ECCLESIAE ET IN LEGISLATIONE CANONICA APPLICANDO

« Sicut quae a singularibus hominibus proprio Marte et propria industria possunt perfici, nefas est eisdem eripere et communitati demandare, ita quae a minoribus et inferioribus communitatibus effici praestarique possunt, ea ad maiorem et altiore[m] societatem avocare iniuria est simulque grave damnum ac recti ordinis perturbatio; cum socialis quaevis opera vi natura[m] sua subsidium afferre membris corporis socialis debeat, numquam veto eadem destruere et absorbere » (ita Pius VI in Litt. Enc. *Quadragesimo Anno*) A.A.S.) XXIII, 203).

Pius XII haec - efferendo eorum fundamentum in natura vitae socialis - explicite retulit « ad vitam socialem in omnibus eius gradibus et etiam ad vitam Ecclesiae, sine praeiudicio structurae eius hierarchicae » (A.A.S.) XXXVIII, 1946, 144 s.). Vere character supernaturalis Ecclesiae - structura hierarchica indicat characterem supernaturalem vitae

i n oīas

brorum, et poenas, praesertim latae sententiae, quae hodie saepe potius creant anxietates in fidelibus bonae voluntatis quam quod delicta impediunt eorum, qui religionem practice non colunt.

« Ecclesia est societas eorum, qui, sub influxu supernaturali gratiae, perficiunt propriam dignitatem personalem tamquam filii Dei, qui explicant harmonice omnes inclinationes et vires humanas, atque ita aedificant convictum humanum » (Pius XII, A.A.S., XXXVIII, 1946, 149). Ipsi fideles « debent semper clarius persuasum habere se non tantum pertinere ad Ecclesiam, sed etiam constituere Ecclesiam, id est societatem fidelium in terra sub directione Capitis communis, Romani Pontificis, et Episcoporum in communicatione cum ipso. Ipsi constituunt Ecclesiam; ea de causa, inde a primis eius historiae temporibus fideles associationes particulares inierunt relate ad diversissimas vitae manifestationes. Et Sancta Sedes semper ipsas approbavit et laudavit » (Ibidem). Iure igitur fideles actuose pattern habere cupiunt in evolvenda vita ecclesiastica. Quare eorum industriis et inceptis de se committenda sunt e. g. exercitia operum caritatis in variis eius formis, instructio et institutio iuventutis, opera socialia, etc., nec omnia reducenda sunt ad moderationem stricto sensu ecclesiasticam. In variis regionibus tempus liberum a negotiis, pro cuiusque officio, munere etc. cum crescenti rationalizatione et automatione semper magis extenditur, ita ut iam habeatur verum problema, quomodo hoc tempus liberum sit insumendum. Ideo fideles edocendi et formandi sunt, ut propriam eruditionem etiam religiosam augeant, tempus liberum non tantum impendant in oblectamentis, sed magis attendendo cultui divino, institutioni aliorum, iuvando alios in variis institutionibus provehendis et sustinendis.

2. Communicationes inter diversas mundi partes, etiam remotissimas, hodie facillimae factae sunt. Hinc periculum ne, ex una parte, in territoriis et communitatibus particularibus Ecclesiae declinetur propria agendi obligatio et omnia expectentur a superioribus auctoritatibus; altera ex parte, ne superiores auctoritates non satis attendant ad propriam agendi obligationem in territoriis et communitatibus particularibus Ecclesiae; hinc sequatur oportet defectus industriae et actionis in territoriis et communitatibus particularibus Ecclesiae, qui magnum damnum vitae Ecclesiae causaret, eo vel magis, quod spiritus absolutae Status potestatis - qui maxime est alienus a christiana notione vitae humanae - hodie non coarctatur ad Status absolutae potestatis, sed in totam vitam publicam fere ubique influit, quamvis a multis qua talis agnoscat et refutetur.

Si doctrina Ecclesiae tantopere urget observantiam principii subsidiaritatis (cf. ea, quae supra ex documentis pontificiis relata sunt),

Ecclesia non habetur credibilis, si ipsa hoc principium non applicat, ubi applicari potest ac debet. Vere, ad conservandam unitatem Ecclesiae multum confert, si in necessariis habeatur unitas, in ceteris vero faveatur vitae propriae in regionibus, dioecesibus, ordinibus et congregationibus religiosis. Vita Ecclesiae illam perfectionem habet, quam vita ecclesiastica habet in his coetibus et communitatibus particularibus; unitas enim Ecclesiae non est unitas mechanica, sed unitas plenitudinis vitae organicae se evolventis; vita propria autem in communitatibus particularibus progredi nequit, nisi privata industria partem activam habeat.

Re quidem vera legislatio canonica semper favit cuidam autonomiae in personis moralibus ecclesiasticis; et ipse Codex Iuris Canonici hoc principium in variis eius partibus applicat. At videtur hoc principium hodie esse magis urgendum et applicationes eius esse magis perficiendas. Hinc e. g. in ordinibus et congregationibus religiosis, etiam mulierum, autonomia quoad propriam vitam instituendam, quoad activitatem exercendam etc. est fovenda, ne Ecclesia periculum adeat amittendi in dies huiusmodi vocationes. Speciatim vero singulis personis moralibus relinquenda est administratio propriorum bonorum temporalium (cf. can. 1945 § 2, can. 1499 § 2, can. 1476 § 1, can. 531); ubi enim desit quaedam libertas utendi propriis bonis temporalibus, ibi neque in se sumitur cura progressus vitae ecclesiasticae, neque privata industria muneris pastoralis etc., aliis verbis, ibi habentur illa Ecclesiae damna, quae ex non servato principio subsidiaritatis fere necessario sequuntur, ut experientia cotidie docet.

Sine dubio habetur vera obligatio personarum moralium ecclesiasticarum, quae bonis temporalibus abundant, praestandi auxilium aliis personis moralibus carentibus bonis temporalibus necessariis. Ita e. g. paroeciae quae meliore gaudent conditione oeconomica tenentur auxilium praestare paroeciis pauperibus. Attamen talis vera obligatio ad auxilium praestandum non probat necessitatem administrationis bonorum temporalium « centralis ». Haec via magis « commoda » ad damna indicata perducit; et insuper non evolvitur conscientia obligationis ad auxilium praestandum. Quod autem e. g. omnes paroeciae sint aequales quoad bona temporalia, quae adhiberi possint in bonum ecclesiae propriae, cultus, etc. non est summe exoptandum; per se enim, qui gaudet maiore copia bonorum (quae de cetero hodie generatim debentur labori et sacrificio fidelium paroeciae), etiam maiorem copiam in usum habere debet, salva obligatione succurrendi aliis.

His suppositis urgendum est officium superiorum in communitatibus minoribus Ecclesiae tollendi abusus et similia, in se sumendo tale odium;

non autem, declinando proprii officii onera, omnia expectent ab auctoritate suprema. Immo ipsi :fideles sunt instruendi, ut ipsi publice resistent erroribus quoad doctrinam, praxim etc., quin habeatur necessitas interventionis auctoritatis ecclesiasticae.

Tandem reditus christianorum atholicorum ad Ecclesiam catholicam non raro obstaculum habet in centralismo - uti aiunt - Ecclesiae catholicae. Etenim ipsi saepe non habent tantam difficultatem recognoscendi etiam primatum Summi Pontificis, sed concretum exercitium supremae potestatis se admittere non posse affirmant. Hinc etiam hac ratione videtur esse opportunum efferre iura propria, quae communitatibus particularibus et singulis :fidelibus conveniunt, ut ita eluceat, quod positio centralis, quae in vita Ecclesiae convenit personae supernaturalitatis elevatae, etiam in ordinatione canonica recognoscitur in iuribus, quae communitatibus particularibus et singulis fidelibus conveniunt.

Et revera, communitatibus particularibus Ecclesiae, ipsa existentia supremae potestatis, in difficultatibus praesertim externis, est fons consolationis, auxilii, fortitudinis. Item observatio principii subsidiaritatis auctoritatem et dignitatem cuiusvis potestatis auget. Rursus, si maior auctoritas « minoris momenti negotia et curas, quibus alioquin maxime distineretur, inferioribus coetibus expedienda permittat », :fiet, ut ipsa « liberior, fortius et efficacius ea omnia exsequatur, quae ad ipsam solam spectant, utpote quae sola ipsa praestare possit: dirigendo, vigilando, urgendo, coercendo, prout casus fert et necessitas postulat. Quare sibi animo persuasum habeant, qui rerum potiuntur: qua perfectius, servato hoc " subsidiarii " officii principio, hierarchicus inter diversas consociationes ordo viguerit, eo praestantior fore socialem et auctoritatem et efficientiam, eoque felicior laetiorque » Ecclesiae statum. (Pius XI, Litt. Enc. *Quadragesimo Anno*) A.A.S.) XXIII, 203, de suprema auctoritate civili).

(W. BERTRAMS)

* 70 *

Ne forte principium hoc mere directivum remaneat quin excedat vim monitionis seu adhortationis, etsi solemnissimae, utpote factae a Concilio, videtur opportunum quaedam in specie indicare, circa quae Concilium auctoritativo modo decernat, concretas mutationes introducendo vel distincta praecepta imponendo, ex quibus principium illud fundamentale applicatum appareat. Haec esse possunt:

ut prohibeantur recursus ad altior auctoritatem pro iis negotiis quae ad *plenam* competentiam inferioris, etiam ipsius recurrentis, manifesto pertinent. Auctoritativo modo reprobetur mos respondendi

ad huiusmodi quaestiones forte delatas, et auctoritati superiori praecipiat ut huiusmodi responsiones recuset. Responsiones vero hoc modo nihilominus latae, qualibet peculiari vi et firmitate destituantur, ita ut omnino libere possit auctoritas inferior ab iis recedere;

ut facultates Ordinariis a S. Sede *normaliter* concessae in iure communi et ordinario recipiantur;

ut petitiones quae ad S. Sedem deferuntur, pro quibus requiritur quidem commendatio Ordinarii, commendatione vero obtenta, experientia teste, mechanico quodam modo gratia conceditur, communi Ordinariorum competentiae demandentur.

(R. BORTOLOTTI)

2

DE COELIBATU CLERICORUM

Clerici in sacris ordinibus constituti ad mentem Litt. Enc. Pii XII *Sacra Virginitas* in statu virginitatis versantur (A.A.S. XLVI, 1954, 163); vere finis caelibatus - renuntiationis matrimonii - est virginitas tamquam dedicatio integra animae et corporis ad Dominum, quia sacerdotium natura sua exigit - etsi non absolute, tamen tamquam statum summe convenientem - statum virginitatis seu « quoddam spiritualis matrimonii genus, quo animus cum Christo coniungitur » (ibidem 166).

Ipsae can. 132 *CIC* (Clerici in maioribus ordinibus constituti a nuptiis arcentur et servandae castitatis obligatione ita tenentur, ut contra eandem peccantes sacrilegii quoque rei sint) hunc finem positivum caelibatus indicat tantum modo negativo, quatenus violationes castitatis habet sacrilegia. Forte convenit etiam in textu canonis hunc finem positivum caelibatus indicare.

Candidati ad sacros ordines talem animum habeant oportet, ut virginitatem assumerent, etiamsi lex ecclesiastica caelibatum non imponeret. Inde ab initio, quo vocationem divinam sequuntur, qua ad ministeria divina in sacris ordinibus invitantur, statum virginitatis habeant tamquam indispensabiliter in Ecclesia latina postulatum pro tali servitio divino. Altera ex parte candidati ad sacros ordines claram notionem habeant de bonis matrimonii; omnino eos scire oportet, quomodo via virginitatis constituat sacrificium perpetuum, cum exigit renuntiationem bonorum, quae vere sunt talia pro homine. Instruendi sunt candidati, viam virginitatis esse de consilio, non de praecepto, electionem inter matrimonium et virginitatem esse electionem inter bonum et maius bo-

num, non autem inter malum et bonum; consequenter plena libertate personali bane electionem facere posse et debere; libere igitur ordines sacros declinare posse, quin peccatum committant; receptis vero ordinibus obligationi in se sumptae fideliter stare debere.

Praetermissis aliis rationibus, haec videntur in Ecclesia latina excludere clerum, qui caelibatus lege non astringatur. Etenim admissa possibilitate recipiendi sacros ordines, sine hac obligatione, candidati ad sacros ordines iam non percipiunt servitia divina exigere caelibatum, convenientissime ex natura sacerdotii, inconditionate ex lege ecclesiastica. Hinc multi, qui vere vocationem divinam ad virginitatem habet, talem vocationem non iam sequerentur; immo habetur periculum ut candidati, qui indole et facultatibus spiritualibus et corporalibus magis praediti sint, etsi forte magis sacrificium caelibatus sentiunt, viam faciliorem eligant, et ut candidati, qui sacrificium caelibatus non tam sentiant, caelibatum assumant - cum sequelis illis funestis, quae fusiore explanatione non indigent.

Tamquam ratio pro admittendis sacerdotibus sine obligatione caelibatus saepe affertur defectus numeri sufficientis eorum, qui caelibatum admittere velint. Haec ratio, etsi in multis regionibus vere urgens est, difficultatem secundum supra dicta non solvit. Ceterum, numerus eorum, qui caelibatum suscipere velint, augeri potest, si in institutione alumnorum quaestiones de dominio acquirendo quoad vires sexuales et de momento alterius sexus non tantum negative tractantur; et si institutio alumnorum sub hac ratione theoretice et practice fundetur principiis sanae psychologiae. Negari nequit - quod recenter confirmatur Instructione reservata S. Congr. de disciplina Sacramentorum circa scrutinium ante ordines peragendum - defectum huius sanae institutionis esse causam lapsus plurium sacerdotum; atque ita etiam explicari aversionem a statu caelibatus multorum iuvenum, qui caelibatum habent statum detruncatae perfectionis humanae et personalis. Huiusmodi sana institutio non potest profecto remove obstaculum, quod in natura caelibatus habetur; immo sacrificium perpetuum caelibatus dare indicari debet; attamen institutio debere tendere, ut sacrificium ponatur, ubi est, non autem, ubi non est, ut tale sacrificium scienter et libenter, cum fiducia habendi auxilium gratiae, suscipiatur.

Caelibatus ita in positus etiam hodie allicit i bonae voluntatis, praesertim si condicio socialis cleri, ubi opus est, elevetur; quod utique requirit inter alia formationem scientificam eiusdem gradus et aestimationis publicae, qualem in regione habet formatio scientifica e. g. advocati, medici etc., necnon correspondentem condicionem oeconomicam.

Rationes pro sustinenda lege caelibatus in Ecclesia latina totam vim habent etiam, immo forte maiorem, quoad admittendos diaconos perpetuos sine onere caelibatus. Effectus boni, qui ad hanc solutionem indicari solent, non videntur posse infirmare rationem in contrarium, scilicet, dari periculum proximum penuriae semper maioris sacerdotum, qui dotibus naturalibus et supernaturalibus ornati sint. Ceterum bona, quae ex tali solutione exspectantur, etiam haberi. possunt si latius extendatur missio canonica ad laicos qualificados, quod iam in pluribus regionibus fieri solet; excepta fere tantum administratione sanctae communione tales laici missionem canonicam ad omnia accipere possunt, quae diaconis tribuuntur.

Quando Ecclesia institutum diaconatus perpetui suppressit, sine dubio hoc fecit ob rationes, quae ad talem suppressionem fere cogeant. Restauratio diaconatus perpetui sine onere caelibatus sub hac ratione praesumptionem inconvenientiae contra se habet. De cetero clerus ad caelibatum non obligatus, comparate ad clerum caelibatum servantem necessario minorem aestimationem apud fideles haberet.

(W. BERTRAMS)

Ad caelibatum Sacerdotum firmandum conducere quoque videtur:

a) notabilis retardatio susceptionis ordinis sacerdotalis: ad aetatem circ. 28-30 annorum (ipsa vox « presbyter » cum provectiore aetate melius congrueret!).

Qui ad Sacerdotium contendunt, ante praedictam aetatem diaconi ordinari possent et munus diaconorum exercere in paroeciis, in seminariis, scholis, collegiis, officiis Curiae. Ipsi vero libere pateret possibilitas recedendi a suscepto proposito Sacerdotium ineundi, ita ut una cum Sacerdotio onus caelibatus maturiore et firmitate consilio susciperetur;

-b) etiam Sacerdotio auctis faciliore ratione concedi posset a S. Sede ut, gravioribus supervenientibus rationibus, ab ipsa S. Sede quidem perpensis, ad statum laicalem reverterentur sine onere coelibatus, deposito quolibet sacerdotali et clericali munere.

Praxis diaconorum perpetuorum coniugatorum certo non videtur universali lege in Ecclesia latina urgenda esse. Forte autem non improbandum esset, si, certis in rerum adiunctis, non denegaretur Ordinariis facultas huiusmodi diaconos ordinandi.

(R. BORTOLOTTI et alii)

3

DE PAROCHORUM AMOVIBILITATE

In voto proponitur quaestio sequens:

An oporteat disciplinam circa stabilitatem parochorum aliquomodo mutare, hoc, scilicet pacto quod paroeciae omnes amovibiles fiant, contra tenorem nimirum can. 454 §§ 2-3, qui sic se habet:

§ 2. At non omnes parochi eandem obtinent stabilitatem; qui maiore gaudent, inamovibiles, qui minore, amovibiles appellari solent.

§ 3. Paroeciae inamovibiles nequeunt amovibiles reddi sine beneplacito apostolico; amovibiles possunt ab Episcopo, non autem a Vicario Capitulari, de Capituli cathedralis consilio, inamovibiles declarari; novae quae erigantur, sint inamovibiles, nisi Episcopus, prudenti suo arbitrio, attentis peculiaribus locorum ac personarum adiunctis, audito Capitulo, amovibilitatem magis expedite decreverit.

Profecto, pro amovibilitate omnium parochorum sequentes rationes militare videntur.

a) Ea iuvabit ad dociliorem oboedientiam ex parte parochorum praelatis suis praestandam.

b) Iuvabit pariter ad animarum bonum obtinendum; quod maximum in eo esse videtur quod unaquaeque paroecia ab eo nimirum pastore regatur, qui aptior sit.

c) Pro amovibilitate stat praxis iam inducta in pluribus nationibus instituendi paroecias dumtaxat amovibiles.

d) Stat et praxis in aliis nationibus haud quidem parochos instituendi, sed vicarios oeconomos in paroeciis. Hoc, certe, non probatur; tamen significat curam animarum postulare nimirum amovibilitatem pastorum.

e) Sic vitari posset constitutio vicariorum oeconomorum, nimis, certe, frequens et ad longum tempus, contra can. 548.

f) Sic, tandem, figura pastorum paroeciarum, inclusis etiam quasi-paroeciis, unitatem obtineret in Ecclesia, cum commodo, simul, gubernationis fidelium.

Alia ex parte, rationes in contrarium allatae, militantes, scilicet, pro inamovibilitate, haud facile sustentantur. Hae sunt nimirum sequentes: 1) quod officium amovibile haud tanto studio suscipiatur; 2) quod spiritus ad opera salutaria aggredienda desit; 3) quod inamo-

vibilitate parochus experientiam semper maiorem acquirat ad paroeciam fructuosius regendam.

Atqui, tales rationes, licet ratione aliquid ponderis videantur habere, re tamen non habent. Id probatur satis, statuta comparatione inter nationes vel dioeceses ubi pastores sunt omnes amovibiles, et illas alias, in quibus aliqui vel plures eorum sunt inamovibiles. Porro, timendum non est quominus Praelatus parochum, qui optime in aliqua paroecia laborat, ab ea removeat vel transferat; cum id argueret arbitrium gubernii, quae vere raro dabitur.

(O. RoBLEDA)

4

DE LAICIS

Sequentia fere proponi possent:

1) Laicus est christianus, qui, quatenus ex de et baptismo membrum Ecclesiae constitutus, in sinu communitatis ecclesiasticae acquirit dignitatem personae cum omnibus iuribus et obligationibus ipsi inhaerentibus, non tamen iis quae ordini clericali et statibus canonicis perfectionis acquirendae propria sunt.

2) Proprium laicorum ius et officium est curare educationem religiosam, moralem et humanam in sinu familiae christianae, unde vocationes quaelibet christianae germinate debeant, sive sint sacerdotales aut religiosae sive laicae.

3) Etiam laicorum, pro uniuscuiusque statu et facultatibus, ius et officium est testimonium praebere veritati dei catholicae eiusque incrementum promovere, non tantum cultu et oratione et exemplo vitae christianae integrae, sed etiam exercitio apostolatus et caritatis christianae.

4) Romani Pontificis in tota Ecclesia et Ordinariorum locorum in propriis territoriis ius est petendi et, ubi opus est, exigendi cooperationem laicorum cum apostolatu Hierarchiae, sive singulorum sive associationum catholicarum. Mandatum a Hierarchia receptum et sub eius ductu exequendum apostolatum laicorum constituit Actionem Catholicam.

5) Circa associationes ab Ecclesia constitutas vel ad perfectiorem vitam christianam inter socios promovendam, vel ad aliqua pietatis aut caritatis opera exercenda, vel denique ad incrementum publici cultus, servantur canones 685-725 Codicis Iuris Canonici.

6) In erigendis et moderandis associationibus ad exercenda opera caritatis vel assistentiae et actionis socialis, associationibus professio-

nalibus necnon coetibus ad promovendam omnis generis culturam profanam intellectualem et physicam, etiam eo fine ut universa vita socialis spiritu christiano imbuatur laud proprio et autonomo iure utuntur, salva semper vigilantia Hierarchiae in iis quae spectant fidem et mores.

7) Laici, quantum condiciones propriae nationis id sinunt, omnibus viribus intendunt, ut partes politicae et homines politici verum bonum commune temporale promovere studeant, imbuti spiritu ethico et religioso et repudiatis omnibus mediis inhonestis, ac strenue, ubi opus est, iura Ecclesiae defendant.

(P. HUIZING)

5

DE STATUENDA DISCIPLINA DE IURISDICTIONE SACRAMENTAL! CONCEDENDA

Systema concessionis iurisdictionis in iure Codicis innititur in principio territorialitatis: 1° Salus Ordinarius loci iurisdictionem concedit; 2° Nullus Ordinarius potest concedere iurisdictionem ad audiendas confessiones subditorum extra fines proprii territorii; 3° Pro religiosis feminis requiritur iurdictio specialis a solo Ordinario loci concedenda.

Atqui hoc systema, nisi opportuna addantur adaptationes, hodiernis adiunctis, idea praesertim quod frequenter sacerdotes ministeria exercent extra dioecesim in qua iurisdictionem acceperunt, minus satisfacit.

Inconveniens saltem videtur simpliciter derogare principio territorialitatis iurisdictionis Episcoporum. Ex altera vero parte iurdictio immediata a S. Sede concessa ad audiendas confessiones ubique terrarum esset res prorsus nova et mira. Magis etiam incongruum videretur si talis iurisdictionis suspensio, in singulis etiam casibus, ab Ordinariis decernenda foret.

Legislatio dioecesana, qua amplae etiam facultates concedantur sacerdotibus extraneis, solutionem non praebet, cum per se ignota esset illis sacerdotibus.

Soluta potius repetenda videtur a liberis et reciprocis conventionibus Ordinariorum, quibus iurdictio ab uno Ordinario concessa prorogatur ad territorium aliorum Ordinariorum qui conventionem inierint, uti iam in pluribus nationibus et regionibus factae sunt. Ut finis vero propositus efficacius attingeretur, non tantum ipsis conventionibus ineundis, sed etiam, in quantum fieri poterit, earum uniformitati favendum esset etiam per consilia et suggestiones S. Sedis.

Soluta magis simplex et efficax haberetur, si, levi facta derogatio-

ne principio territorialitatis, salva tamen omnino auctoritate singulorum Ordinariorum in proprio territorio, haec admitteretur: ut scilicet, examine haud levi ad iurisdictionem obtinendam superato, sacerdotes iurisdictionem ab Ordinario loci obtentam ubique terrarum exercere possint, exceptis in locis ubi id ipsis personaliter ab Ordinariis illorum prohibitum fuerit; in alienis dioecesibus autem sacerdotes ibi per longius tempus, a iure determinandum, commorantes, licite suam iurisdictionem non exercent, nisi petita et concessa licentia ab Ordinariis illarum dioecesium, eorumve delegatis (c. gr. decanis, vel ipsis parochis).

Ita de confessionibus excipiendis valeret fere eadem disciplina, quae iam passim de aliis ministeriis, et de ipsa celebratione Missae, introducta est, ut scilicet sacerdotes diutius in loco commorantes sese sistere debeant Ordinario ut licite ministeria sacerdotalia exercent. Idem introducere de confessionibus excipiendis nullo modo videtur imminuere auctoritatem

in proprio territorio.

(U. NAVARRETE et alii)

6

DE AUGENDO NUMERO MINISTRORUM SACRAMENTI CONFIRMATIONIS

1. Diuturna et cotidiana experientia constat, in Ecclesia Latina:
1) permultos esse fideles qui ex hac vita non confirmati decedunt;
2) multos esse illos qui adolescent et forte senescunt, hoc sacramento non roborati; 3) in multis locis plerosque pueros non confirmari, nisi postquam primam Communionem receperunt.

Haec gravia incommoda non tam debentur incuriae pastorum et fidelium, quam ipsis normis disciplinaribus de facultate administrandi Sacramentum et de aetate ad illud recipiendum requisita.

2. Insufficiens est copia ministrorum:

a) extra periculum mortis, cum administratio reservetur soli Episcopo dioecesano, qui potest illam permittere aliis Episcopis, qui plerumque non adsunt, non autem Presbyteris. Ipse veto solet esse multis laboribus occupatus; potest esse infirmus vel aliis de causis impeditus; non raro sedes diu vacat; saepe administratio fit nonnisi tempore visitationis (can. 785) seu singulis quinquenniis (cf. can. 343), de facto saepe etiam rarius;

b) in periculo mortis, iuxta Decretum Congregationis de Sacramentis « *Spiritus Sancti Munera* » (14 sept. 1946, A.A.S. 38, 1946, 352), facultate gaudent parochi et pauci alii presbyteri curam animarum habentes administrandi Confirmationem in proprio territorio, illis

:fidelibus qui « ex gravi morbo in vero mortis periculo sint constituti ex quo discessuri praevideantur ... dummodo Episcopus haberi non possit vel legitime impediatur ... nee alius praesto sit Episcopus ... ».

Constat tamen adhuc multos discedere sine hoc sacramento, ut in magnis urbibus, cum nee Episcopus nee Presbyter facultate gaudens illam delegate valeant, si ipsi quacumque ex causa impediti sint. Praeterea normae sunt intricate dubiisque obnoxiae. Facultates hic concessas non sufficere probant multa indulta particularia postea concessa.

3. In iure Codicis eadem statuitur aetas ad Confirmationem et ad primam Communionem.

Praxis exigendi aetatem discretionis (can. 787), introducta saeculo 13° vertente, in Italia, Gallia et Germania, etiam hodie non viget, vi consuetudinis, praeterquam in tota Ecclesia Orientali, in Hispania, Lusitania, Insulis Philippinis, America Latina, Goa.

Rationibus obviis huius praxis opponuntur gravia incommoda:

1) augetur numerus adultorum non confirmatorum, cum infantes non confirmati occasione visitationis Episcopi postea saepe vel nequeant vel nolint confirmari;

2) saepissime confirmatio nequit suscipi nisi post primam Communionem, quae praxis, nonnisi saeculo 19° in aliquibus dioecesibus introduci coepta, statim reprobata fuit (cf. *Collect. Prop. Fide* I n. 1105; *Acta Leonis XIII*, XVII, 205), et recenter S. C. de Sacr. scripsit: « opportunum esse et conformius naturae et effectibus sacramenti Confirmationis, pueros ad sacram Mensam prima vice non accedere nisi post receptum Confirmationis sacramentum » (*A.A.S.* 24, 1932, 271). Quod autem observari vix potest, maxime post Decretum Pii X *Quam Singulari*, anno 1910 datum.

Si ergo salvandae sunt simul hae normae: 1) Confirmationem praecedere oportere primae Communioni; 2) Confirmationem differendam esse usque ad septimum circiter aetatis annum (can. 787); 3) Pueros teneri ad Eucharistiam accedere cum ad rationis usum pervenerint (can. 859 § 1), numerus ministrorum Confirmationis talis esse debet, ut *singulis annis* in omnibus paroeciis vel saltem locis administrari possit.

4. Ad talem numerum norma universali, stabili et clara obtinendum, Legislator potest:

1) vel concedere Ordinariis locorum facultatem deputandi sacerdotes (cf. pro America Latina et Insulis Philippinis *A.A.S.* 51, 1959, 916);

2) vel facultatem confirmandi adnectere alicui vel aliquibus of-

ficiis dioecesanis, convenientius officio Parochi, et quidem ordinariam et delegabilem.

Haec norma maiorem secutitatem praeberet ut omnes et quidem ante Primam Communionem confirmarentur. Posset singulis annis, in hebdomada Pentecostes (cf. can. 790), solemnitas paroecialis celebrari in qua confirmentur pueri qui se praeparant ad Eucharistiam prima vice recipiendam. Posset Liturgia Confirmationis accommodari ad circumstantiam temporis Pentecostalis;

3) vel demum edere normam similem ac can. 741 statuit de baptismo solenni, scilicet « Extraordinarius Confirmationis minister est sacerdos; qui tamen sua potestate non utatur sine loci Ordinarii vel parochi licentia, iusta de causa concedenda, quae, ubi necessitas urgeat, legitime praesumitur.

(U. NAVARRETE)

NOTA CIRCA EANDEM QUAESTIONEM

Materia proposita ansam praebet alicui quaestioni ponendae: Utrum, scilicet, Sacramentum Confirmationis, ex argumentis a traditione desumptis, appareat necessario et unice complementum Baptismatis, an potius distinctam et propriam formalitatem et functionem habeat completivam quidem Baptismatis, sed non unice completivam.

Huiusmodi quaestio forte utiliter proponi posset Patrum Concilio solvenda et definienda.

Nam si primum emergerit, novum validissimum argumentum haberetur ad ea urgenda quae in voto desiderantur.

Si vero secundum declaratum fuerit, tunc via aperitur ad novam perspectivam in ordinem ad problema « laicorum » in Ecclesia.

Id enim quod pluribus in locis hodie postulatur, est aliqua maior participatio laicorum vitae Ecclesiae, in explenda missione prophetica et sacramentali.

Ex altera vero parte, constat quod in nonnullis regionibus maior forte pars baptizatorum, solo baptismo in infantia recepto, nihil de vita Ecclesiae curat, nihil cognoscit. Imo, plures persuasi sunt se nullo modo teneri legibus Ecclesiasticis, quia non personali electione christiani sunt, sed unice voluntate parentum.

Ad solutionem horum problematum faciliorem reddendam forte conducere valet nova et sat diversa disciplina Sacramenti Confirmationis. Cuius disciplinae praecipua capita sic exponi possunt.

Susceptio Sacramenti Confirmationis notabiliter retardetur: ad aetatem plenae maturitatis (ad maiorem aetatem).

Sic Sacramentum indueret specificam functionem confirmandi in plena susceptione et actuazione vitae christianae necnon in adhaesione definitiva et perfecta corpori sociali Ecclesiae.

Hoc modo susceptio Confirmationis secumferret:

solemnem et expressam professionem fidei, non modo genericam sed specificam, in ordine scilicet ad singulas veritates, quarum uberior notitia tunc haberetur;

deliberatam et mature reflexam susceptionem omnium onerum et obligationum vitae christianae;

deliberatam et mature reflexam acceptationem auctoritatis Hierarchiae Ecclesiae. Ad hoc Sacramentum omnes quidem christiani contendere deberent; ad eiusdem Sacramenti susceptionem peculiari cura essent praeparati; at vero qui hoc Sacramentum positive respuerent tamquam apostatae essent tractandi.

Practice ergo Sacramentum hoc non omnibus indiscriminatum baptizatis esset administrandum, sed iis dumtaxat qui certa argumenta praeberent futurae perseverantiae in vita christiana, illis scilicet qui membra activa erunt in vita Ecclesiae, cooperatores et participes muneris apostolici.

Munus patrinorum in baptismo, solis confirmatis reservatum, momentum acquireret effectivum, eiusdem muneris perfunctio opportunis mediis urgeri posset.

Proponi posset Patrum Concilio ut haec nova disciplina non lege universali imponeretur sed introducenda permetteretur Ordinariis, vel melius, Conciliis regionalibus.

(R. BORTOLOTTI)

7

DE QUIBUSDAM NORMIS IURIS POENALIS CANONIC! RETRACTANDI

Ius poenale canonicum, exceptis paucis canonibus qui solum clerum respiciunt, multum efficaciae perdidisse ad finem suum proprium obtinendum, punctionem scilicet et emendationem delictorum in aedificationem societatis, vix ac ne vix quidem negari posse videtur.

Ex una parte disciplina publica, qua gravia et publica etiam crimina fidelium in communitate ecclesiastica coercentur, ad rarissimos casus reducta est. Plerumque nihil obstat quominus graviter et publice delinquentes, minimis datis signis poenitentiae in foro interno coram confessario, etiamsi forte in quandam poenam incurrerint, absolvantur quin ullam in societate ecclesiastica diminutionem iurium patiantur.

Ex altera parte conditiones absolutionis a peccatis et a poenis in foro interno, prout passim in manualibus theologiae moralis et in scholis seminariorum traduntur, ad extremum mansuetudinis et benignitatis tendunt, ita ut vix quaedam obiectiva proportio cum quantitate et qualitate admissorum servetur, utique ea intentione, ut nullus peccator ab Ecclesia alienetur, nisi quando id prorsus sit inevitabile.

Cum autem plerumque absolutio illa in foro poenitentiae data effectus habeat etiam in iura publica peccatoris vel delinquentis, inde oritur gravis dubitatio, utrum extrema illa adaptatio ad debilitatem humanam non noceat sanctitati societatis ecclesiasticae eiusque vi apostolicae, tum quod respicit sensum responsabilitatis propriae, gravitatis peccati ut summi mali, necessitatis poenitentiae sincere et actuosae apud ipsos catholicos, immo eorum aestimationem auctoritatis, tum quod attinet vim testimonii sanctitatis societatis christianae apud non catholicos.

Imprimis exinde necessarium videtur, ut in iure poenali retractando praesit illud monitum Concilii Tridentini, in can. 2214 receptum, quo humanae fragilitati condescendendum quidem est bonitate et patientia, in delictis vero corrigendis cum mansuetudine rigor, cum misericordia iudicium, cum lenitate severitas adhibenda est.

Cum autem defectus supra indicati non tantum debeantur nimis leni seu remissae applicationi normarum Codicis Iuris Canonici, sed vel magis ipsis normis, executio moniti tridentini videtur requirere sat magnam reformationem integri systematis hodierni. In genere animadvertenda videtur nimia permixtio inter forum externum et forum internum, quae tamen per se distincta esse deberent et propriis normis subesse, cum illud prosequatur imprimis bonum commune sociale, hoc vero conscientiam singulorum fidelium respiciat. Haec distinctio inter diversas naturas utriusque fori etiam in iure poenali et poenitentiali eluceat oportet. In specie autem haec permixtio magna ex parte debetur institutis poenarum latae sententiae et reservationum, uti in iure hodierno existunt.

Quod ad poenas attinet latae sententiae: primis tribus saeculis poenae latae sententiae iure positivo statutae non inveniuntur, quaedam earum initia habentur a saeculo IV, rara tamen usque ad saeculum XII; tunc tantum, sub influxu scientiae canonisticae quae prima vice institutum hoc definivit, etiam in legislatione semper frequentiores fiunt, usque dum Pius IX Constitutione Apostolica *Apostolicae Sedis* (12 oct. 1869) eas coarctavit. Maior tamen coarctatio videtur optanda, et quidem ob sequentes rationes:

plures poenae latae sententiae, praesertim medicinales, vera

litate ad finem suum obtinendum videntur. Fideles enim plerasque poenas latae sententiae ignorant et ideo eas non incurrunt (can. 2229); immo et ipsi sacerdotes, iuxta doctrinam communem, baud raro ob hanc rationem a censuris latae sententiae excusantur;

dubitari licet de efficacia plurium poenarum l. s.: qui non timet peccatum coinmittere mortale, multo minus timebit poenam ecclesiasticam; idque vel magis urget, quia huiusmodi poena in foro externo vix ullum effectum habet: dicit enim can. 2232: Poena l. s., sive medicinalis sive vindicativa, delinquentem qui delicti sibi sit conscius ipso facto in utroque foro tenet; ante sententiam tamen declaratoriam a poena observanda delinquens excusatur quoties eam servare sine infamia nequit, et in foro externo ab eo eiusdem poenae observantiam exigere nemo potest, nisi delictum sit notorium, firmo praescripto can. 2223 § 4.

Hisce nunc accedit, quod in hodierna disciplina institutum reservationis casuum, admissis tot causis excusationis ac tot circumstantiis in quibus quilibet sacerdos ab iis absolvere potest, vi et efficacia maxima ex parte caret. Saltem a poenis medicinalibus l. s. facile obtinetur absolutio: casus urgens de quo in can. 2254 saepe adest et plerumque difficile non erit adire confessarium privilegiatum, qui a censuris Ordinario, Romano Pontifici simpliciter aut specialiter reservatis absolvere possit: multi Regulares hanc facultatem habent et Ordinarii Missionum eandem facultatem suis Missionariis concedere possunt. Solae censurae specialissimo modo S. Sedi reservatae, de facto *vere* reservatae sunt, aut saltem requirunt recursum ad S. Sedem.

Praeterea institutum illud hodie est ita complicatum ut pauci confossarii illud intelligere valeant nedum recte applicare sciant. Unde parum omnino conferre videtur « ad publicum aliquod insolitum vitium extirpandum et collapsam forte christianam disciplinam instaurandam »¹ quern finem indicavit can. 897

Etsi res sit difficilis, liceat modo paulum enucleatiore proponere quaedam principia generalia, quae necessariae reformationi iuris poenalis forte praeesse poterunt.

1) Separatio inter forum externum et forum internum sacramentale sit absoluta. Quae in foro sacramentali peraguntur nullo modo nullave ratione forum externum afficere possunt in quantum attinet delicta et poenas canonicas.

2) Poenae canonicae in foro externo contrahuntur, servantur, absolventur.

a) Contrahuntur in foro externo:

poena canonica plectuntur tantum delicta publica, ita ut vel ipsa

notio delicti immutetur: delictum est externa et publica legis violatio ... (can. 2195);

poena canonica plectuntur tantum delicta graviora, ita ut numerus poenarum in individuo opportune reducatur;

poena canonica generatim contrahitur per sententiam condemnatoriam vel praeceptum poenale, seu est ferendae sententiae. Distinctae poenae, ratione habita gradus imputabilitatis, distinctis delictis applicantur;

poena latae sententiae potius unius speciei sit, scilicet excommunicatio, saltem pro laicis;

illa poena paucis delictis publicis applicatur, iisque quae ex natura sua sunt contra fidem, unitatem vel contra regimen et auctoritatem Ecclesiae, ut sunt: haeresis, schisma, apostasia, adscriptio sectae vel parti ab Ecclesia damnatae, matrimonium civile et divortium contra leges Ecclesiae;

a poena latae sententiae non excusat ignorantia; vel saltem qui delictum commisit, praesumitur poenam incurrisse praesumptione h.l.ris et de iure.

b) Servantur in foro externo:

semel contracta poena et servari debet et urgeri potest;

excommunicatio, sive l. s. sive f. s., ea secumfert quae in itire vigenti statuuntur de excommunicatis post sententiam, adiecta tamen definitione et forte extensione « actuum legitimorum » a quibus excommunicatus removetur;

quoad attinet ad effectum excommunicationis, impediendi scilicet absolutionem a peccatis: vel retineri posset, excommunicatum non posse absolvi a peccatis nisi prius in foro externo a competente auctoritate a censura absolutus fuerit; qui tamen effectus in periculo mortis suspenditur quoad confessionem et morientium, non tamen quoad reliquos effectus, ut sepulturae ecclesiasticae prohibitionem;

vel etiam non amplius prohibetur excommunicatus, si quidem rite dispositus sit et recessum a contumacia etiam in foro externo serio promittat, quominus sacramentalem absolutionem recipiat ad statum gratiae restituendum, firma manente poena quoad reliqua omnia donec absolutionem in foro externo obtineat, et salvo periculo mortis, ut supra.

c) Absolvitur in foro externo:

confessarius nihil facere valet in ordine ad absolutionem poenarum canonicarum;

a poenis ferendae sententiae absolvit solus auctor poenae (eiusve delegatus in foro externo);

a poenis latae sententiae solus absolvit Ordinarius delinquentis (eiusve delegatus in foro externo).

3) De *peccatis* quiblibet in foro sacramentali agit confessarius et *poenitentias* imponit;

pauca quaedam peccata natura sua occulta, praesertim sacerdotum, requirunt sanctionem specialem, ut absolutio complicitis, sollicitatio in confessione, violatio directa sigilli sacramentalis, forte falsa delatio can. 894; quae sanctio consistere potest vel in reservatione absolutionis (S. Sedi vel Ordinario, seu S. Poenitentiariae vel Canonico Poenitentiaro), quo melius servetur principium separationis inter duo fora, vel, si opportunum videatur sacerdotibus, qui tale quid admiserint, canonice prohibere ministeria sacra, in irregularitate ex delicto ipso facto incurrendo et pariter reservato.

Ordinariis relinquatur libertas reservandi quam concedit can. 893; non raro tamen opportuna instructiones confessariis datae melius iuvabunt ad intentum obtinendum;

nulla ignorantia excusat a reservationibus;

reservatio in solo mortis periculo cessabit.

Praeterea proponitur, ut Patres. quasdam normas edant, quibus forum poenitentialis, praesertim in iudicandis gravioribus peccatis, opportune moderetur.

(U. NAVARRETE - R. BORTOLOTTI et alii)

FACULTAS MISSIONOLOGICA

DE OFFICIO MISSIONARIO UNIVERSALI IN EccLESIA

In votis est ut:

Obligatio promovendi missiones externas iterum proclametur ut universalis, et tum argumentis tum traditione fulciatur.

Elucidatio

1

Fundamenta huius obligationis tria praecipua recenseri possunt *pro omnibus* christifidelibus:

1. Ex officio generali *caritatis* ut ait Encyclica *Rerum Ecclesiae*: « nil curare de reliquis qui extra saepta infeliciter vagantur, quam longe a caritate abhorreat quam Deum atque homines universos complecti debemus, non est cur multis dicamus ... Quandoquidem vero Christus hanc suorum notam fore edixit peculiarem ac propriam ut diligenter inter se; numne maiorem insignioremque exhibeamus proximis nostris caritatem, quam si eos e superstitionis tenebris educendos germanaeque Christi imbuendos curaverimus? ·Hoc immo ceteris caritatis operibus testimoniisque sic praestat, quemadmodum animus corpori, coelum terris, aeternitas tempori antecellit » (*Sillogē*, p. 243).

Eodem modo iam loquebatur Encyclica *Maximum Illud* (*Sillogē* p. 124).

2. Ibidem exprimitur secundum fundamentum, scilicet *grati animi erga Deum* pro dono fidei: « Quicumque hoc caritatis opus quantum in se est, exercet, donum fidei tanti se facere ostendit quanti aequum est, et gratum praeterea erga numinis benignitatem animum suum patefacit, id ipsum donum, omnium pretiosissimum, et alia quibuscum coniungitur, cum miserimis ethnicis communicando » (*Sillogē* p. 244). Quod fundamentum iterum iterumque a Pontificibus indicatur, v. g.: in Allocutione ad II Congressum Unionis Missionariae Cleri (1936). Immo exordium praebet Encyclicae « *Fidei donum* ».

3. Sed tertium fundamentum, profundius, indicatur, cum loquuntur Pontifices de christianis, tanquam de membris eiusdem familiae, vel de membris eiusdem *Corporis Christi*.

In fine Encyclicae *Evangelii Praecones*, in memoriam nostram

Pontifex quomodo omnes fideles unam tantum magnam familiam constituent; ideoque nihil opportunius videri ad zelum missi_onarium fovendum quam dogma Communione Sanctorum.

Quod ipsum dogma connectitur cum doctrina Mystici Corporis Christi.

Atque ideo Pius Papa XI in sermone ad Consilia Operum Missionarium Pontificalium habito, loquebatur « de stricta obligatione quam omnes habent christiani, ut cooperentur missionum operi, *quia sunt membra Corporis Christi viventia* » (*L'Osservatore Romano*, 20 maii 1936).

Haec autem obligatio non tantum personas singulas, sed et paroecias respicit, secundum mentem Pii XI: Votum nostrum est ut in unaquaque paroecia constituatur nucleus zeli apostolici et actionis missionariae (ad Congr. Miss. U.M.C., 1936).

2

Quod si illi spectentur, qui a Domino speciali modo selecti sunt, scil. Sacerdotes, novae apparent et urgentiores rationes agendi pro missionibus.

1. In primo Congressu Romano U.M.C., 1922, Pius Papa XI auditoribus ostendit *emolumenta* sacerdotibus eventura ex zelo missionario, qui magnam offert occasionem sanctificationis personalis, magna desideria suscitando. Cum enim saepe detineantur occupationibus parvis et lentis, quibus forsitan anima et fortitudo eorum labefactantur, zelus missionarius eorum animos, sicut et ipsas missiones, dilatat « usque ad terminos orbis terrae ».

2. Sicut omnes alii christiani, immo et multo magis, sacerdotes laborantes pro missionibus, *gratum* ostendent *animum* non tantum pro dono fidei, sed et pro eximia gratia eorum vocationis (in eodem Congressu, 1922).

3. Demum fundamentum profundius enuntiatur (in Congressu iam citato, 1936): Potest verissime affirmari *sacerdotium Christi* esse sacerdotium essentialiter missionale. Quam veritatem commemorant non tantum titulus qui datur Christo, i. e. Missus a Patre, sed omnia Ipsius verba, quibus ipse propriam missionem significat.

Ex quo concludebat Pontifex: « Si sacerdotio nostro desit studium missionarium, ei deerit aliquid essentielle ». Cupiebat Pontifex ut iam in Seminario candidati ad sacerdotium introducerentur et praepararentur, accurato studio et conatu, in cognitionem et amorem rerum missionarium; addebat huiusmodi cognitionem magnopere formationem sacerdotalem adiuvare, et omnibus valde utilem fore, sive postea ad mis-

siones destinarentur sive non (Enc. *Saeculo exeunte*, A.A.S., 1940, pp. 249-260). Ipse Praefectus S. Congregationis de Propaganda Fide, die 3 decembri, 1952, rem magis definiens, rogabat ut in quovis Seminario institueretur Circulus Missionarius apte ordinatus.

3

Modo etiam magis peculiari, Pontifices ostenderunt munus *episcopate* obligationem missionariam secum ferre.

«Quad si eiusmodi officium detrectare nullus e fidelium communitate, queat, num clerus possit, qui sacerdotium et apostolatam Christi Domini, miro ipsius delectu ac concessu participat? Num vos, Venerabiles Fratres, possitis qui, pro vestra cuiusque parte, christiano clero et populo, sacerdotii plenitudine insignes, divinitus praeestis. Legimus equidem, non uni Petro cuius Cathedram obtinuimus, sed omnibus Apostolis quorum vos in locum successistis, Iesum Christum praecepisse: Euntes in mundum universum, praedicate Evangelium omni creaturae. Unde liquet propagandae fidei curam ita ad Nos pertinere ut in laborum societatem Nobiscum venire. Nobisque in hac re adesse, quantum singularis ac propria vestri perfunctio muneris sinit, sine ulla dubitatione debeatis » (*Rerum Ecclesiae, Sylloge*, p. 244). « Missio Apostolorum refertur missioni Domini, ex qua profluit. Ecce nunc re vera sacerdotium Christi, sacerdotium apostolicum, apostolatus episcopalis in suo primo sensu, in sua indeficienti virtute; quae tria unum idemque sacerdotium constituunt, et quidem essentialiter missionarium » (2us Congressus U.M.C., 1936, *Osserv. Rom.*, 15 nov. 1936).

« Arcitissime cum Christo coniuncti Eiusque in terra Vicario, vos, Venerabiles Fratres, flagrantis caritatis afflatu commoti, participare studete sollicitudinem illam omnium ecclesiarum quae Nostros aggravat umeros. Vosmet, quos caritas Christi urget, penitus adstringi nobis cum gravissimo officio sentiatis, dilatandi scil. Evangelii et toto terrarum orbe Ecclesiae condendae ∴ Episcopus ... qua legitimus Apostolorum successor ex Dei institutione et praecepto apostolici muneris, Ecclesiae una cum caeteris Episcopis sponsor fit, secundum illa verba, quae Christus ad Apostolos fecit: « Sicut misit me Pater, et ego mitto vos ». Haec quae « omnes gentes ... usque ad consummationem saeculi amplectitur missio, cum Apostoli de mortali vita decesserunt, minime decidit, immo in Episcopis, communionem cum Iesu Christi Vicario habentibus, adhuc perseverat » (*Fidei donum*, A.A.S., 1957)

Eadem Encyclica, consecraria persequens, Episcopos rogat non tantum ut sinant iuvenes seminaristas ordines religiosos ingredi ut fiant

missionarii (quod bene iam declaraverant Encycl. *Maximum illud et Rerum Ecclesiae*), sed ut sinant aliquos sacerdotes dioecesanos bene aptos, ad tempus in missionibus laborare; rogat etiam, ut sacerdotes seligantur, qui de studentibus africanis et asiaticis in regionibus nostris degentibus sedulo curam agant (*Ibidem*).

4

Sed obligatio missiōnaria, si competit dare fidelibus, clarius sacerdotibus et episcopis, prius et maxime, secundum verba ipsorum Pontificum, in *Summa Pontifice* viget.

Anno 1922, cum in Missa sollemni, tercentesimum annum a condita Congregatione de Propaganda Fide celebraret Pius Papa XI, locutus est de sua « paternitate universali ». Pluries postea et ipse et Pius Papa XII eodem modo locuti sunt. Et Encyclica *Fidei donum* repetit: « Petro Apostolo eiusque successoribus, Romanis scilicet Pontificibus, Iesum Christus gregis sui universitatem concredidisse ».

Nil mirum, cum in Corpore Christi, Vicarius Christi partes agat Capitis, Huiusque vires et offida induat.

Ut omnia una consideratione concludantur, obligatio missiōnaria omnibus competit, a Summo Pontifice usque ad humillimum christianum, quia *omnes in Corpore Christi membra* sunt. Et quidem non membra mere passiva, sed et activa; non tantum ut commoda propria accipiat sed ut, pro sua natura et officio supernaturali, omnes quantum poterunt ad bonum totius corporis collaborent.

Concludere licet verbis ipsius Summi Pontificis Ioannis XXIII, « curam missionariam, etiamsi non sit sola cura, esse primam curam » (In horn. Coronationis) et « nunquam forsan, sicuti nunc, imminentiorem fuisse necessitatem iuvandi operam missionariorum » (Alloc. ad Zelatrices Op. Miss. ItaL, 26 apr. 1959).

II

DE CURSU INTRODUCTIONIS IN HISTORIAM RELIGIONUM

Optatur, ut, data occasione, in curriculo ordinario studiorum theologicorum, tradatur omnibus Auditoribus aliqua Introductio in religiones non-christianas.

1. *Rationes voti*. - Dubitari non potest quin, nostris temporibus, inter homines excultos, immo et in populo, diffundatur aliqua religio-

num non-christianarum cognitio per notitias quae hauriuntur ex libris, spectaculis documentariis cinematographicis, relationibus exploratorum et peregrinorum.

Ex hac autem cognitione, quae non potest nisi valde imperfecta esse, nascuntur in multorum mentibus comparationes, confusiones et quaestiones, quibus sat saepe ducuntur: - vel ad reiectionem quasi caecam, sed inquietam, totius problematis —, vel ad conclusiones confusas et falsas de valore plus minusve simili omnium religionum, dummodo intentio credentis bona sit.

2. *Explicatio voti.* - Optatur ergo, non quidem ut omnes sacerdotes :6.ant de religionibus non-christianis magni doctores, sed saltem ut aliquid sciant tum de praecipuis doctrinae capitibus harum religionum, tum de praedpuiis libris, quos consulere possint, quando de his rebus ipsorum iudicium rogabitur.

Id autem praestabitur, si in studiis theologicis, certo quodam modo locus aliquis tribuatur brevi sed substantiali introductioni in religionum historiam.

Quae introductio sacerdotum mentes ita instituet, ut non modo vitare, sed et impugnare possint relativismum religiosum; et aperiantur valoribus nondum christianis, ad mentem Encyclicarum *Evangelii Praecones*, *Princeps Pastorum* et aliorum documentorum Magisterii Ecclesiastici.

Addi potest tractatum *de vera Religione*, qui sane stare debet in fundamentis suis consuetis, tamen ex aliqua de aliis religionibus consideratione, ampliorem statum quaestionis accipere posse.

INSTITUTUM SCIENTIARUM SOCIALIUM

DE NATURA ET AUCTORITATE DOCTRINAE SOCIALIS ECCLESIAE

Exoptandum est ut Concilium Oecumenicum elucidet propriam naturam doctrinae socialis Ecclesiae quatenus a Magisterio Ordinario emanat; et ut affirmetur vis eius obligatoria necnon capacitas Ecclesiae iudicandi de quaestionibus socialibus iudiciis absolute veris.

Elucidatio

(P. G. Gundlach)

Votum ut hic proponitur confirmat declarationes SS. Pontificum pluries repetitas:

Leonis XIII Litt. Enc. *Rerum Novarum* (A.S.S. 23, 1891, p. 647).

Pii XI Litt. Enc. *Quadragesimo Anno* (A.A.S. 23, 1931, p. 190).

Pii XII *Nunt. Rad.* 1 iunii 1941 (A.A.S. 33, 1941, p. 93).

Pii XII *All. ad Episc. Romae coadunatos*, 2 nov. 1954 (A.A.S. 46, 1954, p. 671).

Momentum huius voti ex sequentibus patet.

Sunt enim, qui dicunt in doctrina sociali Ecclesiae non agi de enuntiationibus sub ratione veri, sed de normis mere practicis et directivis prudentiae pastoralis, ut Fideles recte se habeant in concretis circumstantiis vitae socialis, ubi post peccatum originale varia systemata convictus humani succedunt (e. g. recentius: Liberalismus, Totalitarismus sive nationalisticus sive communisticus).

Unde in dubium vocatur, in campo cognoscitivo, indoles obligatoria doctrinae socialis Ecclesiae.

Sunt alii, qui historica ducti ratione, dicunt: 1) Ecclesia subit, sensu Hegeliano, influxum et processum idearum, in quo historia consistit. Inde etiam conceptus Magisterii Ecclesiastici participant dialecticum processum et nihil absoluti definiunt, maxime quod attinet ad principia vitae socialis et politicae; 2) Ecclesia, omnino Ens historicum, nullo modo se elevat super fluxum historiae, et proinde incapax est iudicandi modo absoluto de circumstantiis et situationibus, in quibus Ecclesia simul cum tota humanitate vivit. Addunt: Ecclesia, pro sua indole religiosa, et christiana, propter hoc ipsum debet omnem situationem historicam (ideo

etiam communismum hodiernum, ut systema convictus humani) plene affirmare et agnoscere ut. aliquid divinitus datum.

Opus est ut confirmetur cognitio ex iure naturali, tum ut cognitio intellectus seu luminis naturalis, tum ut cognitio vere christiana. Sunt enim, qui illam cognitionem vera obiectivitate privant, cum vel ducantur Sceptidismo et Agnosticismo, vel normas iuris naturalis ad modum formalismi logicistici a concreta realitate separent. Porro sunt qui, ob falsam « christocentricam » conceptionem ordinis Creationis, indolem *Christianam* cognitionis ope iuris naturalis in nostro concrete ordine supernaturali aut negant aut, sua explicatione superhaturalitatis, plenum sensum « naturae » humanae non iam retinent, et relinquunt ordinem Creationis per essentias rerum ut in eius locum sufficiant supernaturalem Existentialismum aut Ethicam situationis.

2

DE QUIBUSDAM DOCTRINIS SOCIALIBUS CONFIRMANDIS A CONCILIO

Exoptandum est ut Concilium e tam ampla congerie litterarum Encyclicarum, allocutionum, nuntiorum, - quibus a Leone XIII ad Pium XII p. m., campus doctrinae socialis attente et sedulo perlustratus est - capita principaliora desuniat, ad quae confirmanda propriam auctoritatem conferat.

Qua in re opportune distinguendum videtur inter ea quae, in tota serie Documentorum, sunt communia, constantia, universalia, ita ut veram Ecclesiae traditionem constituent, - et ea quae propter occasionem contingentem prolata sunt, ac proinde nonnihil amiserunt auctoritatis, eo quod damnatus error vel pravus modus agendi, aut evanuerit, aut, mutatis temporibus, funditus mutatus sit.

Inter ea quae constanter inde a Leone XIII ad Pium XII proposita sunt, haec utiliter a Concilio confirmanda videntur:

a) Natura et auctoritas doctrinae socialis Ecclesiae, i. e. eius munus docendi et assensus a fidelibus dandus. Namque alii auctoritatem SS. Pontificum ad sola definibilia reducunt, alii propria placita confirmare contendunt e locis Documentorum, e contextu suo logico et historico avulsis.

Fontes illius doctrinae, tum e Revelatione divina, tum ex iure naturali, et auctoritas huius iuris, cum a Magisterio ordinario proponitur (de quibus etiam Votum I).

b) Valor supremus humanae personae, ad Finem Supernaturalem destinatae, supra quaelibet bona terrestria; et simul indoles socialis homi-

nis, ex qua oritur habitus eius ad diversas societates, et ipsas naturales.

c) Ligamina vitae socialis quae in obligationibus iustitiae tum commutativae tum socialis, et caritatis reponuntur, ex quibus relucet adpectus simul personalis et socialis totius activitatis humanae, necnon relatio inter iura subiectiva et munera socialia personae.

d) Familia ut prior communitas naturalis, et necessitas vinculi coniugaliter confirmandi, unitatis et perennitatis familiaris tuendae, contra abusus auctoritatis superioris; item parentum ius et officium educandi prolem.

e) Institutio proprietatis privatae, quae non adaequate reponitur in libera et positiva introductioe hominum, sed, ex mente SS. Pontificum, nequaquam traditioni repugnante, in iure naturali. Confirmetur etiam duplex munus iuris proprietatis tum protegendum personam, tum prosperitati sociali favendi; et quomodo etiam conferat ad autonomiam familiae tuendam.

f) Iura laboris, prout ex labore nascuntur relationes tum hominum ad naturam, tum hominum inter se; praesertim vero iustum salarium et eius consectaria in tuenda securitate sociali familiae.

Necessitas opifices congruis legibus protegendum, ut iustam mercedem accipiant, et vitam condignam cum familia vivere valeant; firma indole subiectivi iuris « laborandi ».

g) Necessaria pax instauranda in vita oeconomica et sociali, ex qua sequitur ordinum socialium compositio, supposita libertate consociandi se. Quae tamen doctrina non nimis definiatur per data historica, sed potius ita proponatur, ut universe et permanenter valeat.

h) Communitas politica, fontes eius auctoritatis et limites; inde enim oritur relatio reciproca inter populum et eius rectores; item ius Ecclesiae acta regiminum iudicandi quoad eorum valorem moralem, et habitudo inter utramque potestatem; tolerantia civilis cultuum acatholicorum.

i) Deinde pax tuenda et construenda; inde iudicium legitimum Ecclesiae de institutionibus internationalibus ad hanc conviventiam componendam. Pariter Ecclesia iudicat de bello iusto aut immorali, quin doctrina eius a conditionibus hodiernis pendeat.

3

DE PROPRIETATE PRIVATA LATIUS INDUCENDA

In societate hodierna cum peculiari benevolentia considerandi videntur conatus eorum qui « omni vi et contentione » (*Quadragesimo anno*) n. 61) enituntur ut opifices ad possidenda bona durabilioris et constan-

tioris valoris pervenire valeant. Haec bona, in nostra societate industriali et urbana, non solum induunt formam rerum materialium (ut sunt domus, ager, officina opificis) sed etiam formam sic dictorum valorum immaterialium (ut sunt actiones, obligationes et summae pecuniae).

Elucidatio Voti

(P. Th. Mulder)

Votum eo tendit, ut, pro hodiernis conditionibus executioni mandentur ea quae iam clarissime indicata sunt in Litteris Encyclicis *Quadragesimo Anno*. Momentum -voti sequenti consideratione clarificatur.

Ut remedium afferatur incertae vitae conditioni, qua opifices olim opprimebantur, nostro tempore adhibentur: varia media, ut sunt: politica plenae occupationis, politica ad augendos fructus laboris, legislatio de securitate sociali.

Leges de securitate sociali eo tendunt ut damna pecuniaria eorum qui infortunio feriuntur, ab omnibus civibus vel opificibus, ex obligatione legali, secundum aequalitatem vel secundum quandam proportionem ferantur. Sunt enim res adversae quae propter conditionem humanam vel propter condiciones laboris unicuique civium vel opificum accidere possunt, quamvis re non singuli ab iis feriantur (ut sunt v. g. aegritudo, incapacitas temporalis vel permanens ad laborandum, deficientia opportunitatis laboris etc.). Secundum eandem normam considerantur onera pecuniaria quae ex familia numerosiore et ex senectute oriuntur.

Dummodo securitas socialis observet modum nee extendatur ad casus, in quibus ipsa persona sibi et familiae suae ordinaria prudentia providere possit, laudanda videtur.

Sunt autem qui in his provisionibus legalibus substitutum vident proprietatis privatae, cuius diffusio in Litteris Encyclicis *Quadragesimo Anno* tantopere commendatur.

Haec sententia non admittenda videtur. In societate enim hodierna observatur dependentia socialis et oeconomica, semper crescens, personarum et familiarum a magnis organizationibus (ut a societate anonyma productiva, syndicatu, statu). Ut dignitas et libertas personae humanae, etiam in campo sociali et oeconomico, salvetur, requirenda videtur modesta fortuna de qua pater familias, intra limites a sapiente legislatore indicatos, libere disponere possit.

In societate autem industriali et urbana hic finis usitatis formis proprietatis non semper obtineri potest. Nam magna pars mediorum productivorum est proprietas societatum anonymarum. Divitiae persona-

rum privatarum, contra, consistunt magna ex parte ex « actionibus » et obligationibus et aliis valoribus immaterialibus. Etiam privata proprietas domus, in conditionibus urbanis, plerisque hominibus impossibilis est.

Ideo laudanda videtur politica socialis quae eo tendit, ut proprietas harum actionum et aliorum valorum immaterialium etiam inter opifices diffundatur; dummodo sapientibus institutionibus quantum possibile est, libertas salvetur, dissipatio impediatur, damna praecludantur et valor pecuniae stabilis reddatur.

4

DE PROBLEMATHE MODERANDAE NATALITATIS

Exoptandum est ut Concilium problema natalitatis eiusque honestae moderationis penitus aggrediatur; ideo perpendatur opportunitas constituendae iam nunc commissionis alicuius peritorum ad data problematis exactius cognoscenda; qui periti oportet ut non sint soli moralistae, sed etiam demographi, medici, psychologi, oeconomistae, sociologi, nam problema non est solum naturae moralis.

Elucidatio

(P. P. Beltrao)

Votum eo tendit ut, salvis normis honestae moderationis natalitatis a SS. Pontificibus Pio XI et Pio XII p. m. expositis, circumstantiae ad restrictionem natalitatis hoc tempore conducentes exactius cognoscantur, et ut christianae doctrinae observationi faventes creentur.

Rationes sunt fere hae:

1) Tempore ultimi Concilii problema illud nondum erat *generate*: generalis enim diminutio natalitatis exordium sumpsit circa annos 1870-5 in nationibus tum temporis magis evolutis (Europae occidentalis-septentrionalis).

2) Problema oritur non solum propter « mentem modernam » rationalisticam atque a-religiosam, sed fundamentum habet in ipsa fatali evolutione structurae demographicae: progressus enim medico-sanitarius et elevatio conditionum vitae magnopere *deminuit mortalitatem*, praesertim in teneriore aetate, et ita *concussit aequilibrium* illud naturale, quod aderat inter natalitatem et mortalitatem, et rythmum multo celeriore incrementi demographici determinavit.

Hic « hiatus demographicus », qui dicitur, proportionem multo gra-

viores assumit in nostrae aetatis continentibus « sub-evolutis » (America Latina, Africa, Asia).

3) Nulla hucusque natio, nullusque coetus, ne religiosus et catholicus quidem, huic legi demographicae contradixit: Deminuta mortalitate, natalitas quoque tamen aliquando minuitur: restrictio igitur natalitatis apparet sub hoe aspectu quasi « necessitas socialis ».

4) Praetermisso problemate proprie demographico, integrum remanet problema *in ipso ambitu familiae*: deminutio mortalitatis effecit ut familiae, si nulla adhibeatur moderatio natalitatis, multo numerosiores hodie possint esse quam olim, cum dimidia fere natorum decedebat prioribus vitae annis, immo prioribus mensibus et hebdomadis; sublato igitur aequilibrio illo naturali inter natalitatem et mortalitatem, bonum ipsius familiae et prolis exigit fecunditatem non iam instinctivam, sed electivam..

5) Maior in dies pars familiarum vivit in regionibus *urbanis et industrialibus*, ubi condiciones oeconomicae vitae familiaris prorsus diversae sunt a conditionibus vitae familiae ruralis.

6) Ita factum est, ut restrictio natalitatis hodie sit « *crux confessoriorum* », praecise quia est « problema cruciale » seu praecipuum et excruciatissimum christianorum coniugum.

Ex libris plurimis, qui hac de re agunt, aliquos tantum indicamus:

Mgr. LÉON-JOSEPH SUENENS, *Un probleme crucial: Amour et maîtrise de soi*, Desclee De Brouwer 1960.

S. de LESTAPIS, S. I., *La limitation des naissances*, Paris (Spes) 1959.

Cl. MERTENS, S. I., *Problemes de population et morale: faisons le point*, in *Nouvelle Revue Theologique*, Dec. 1959, 1029-48.

ALFRED SAUVY, *De Malthus a Mao-Tse-Young - Le probleme de la population-dans le monde*, Paris (Ed. Denoel), 1958.

Dr. FRANK LORIMER, J. BOURGEOIS-PLICHAT, Dudley KIRK, *An Inquiry Concerning Some Ethical Principles Relating to Human Reproduction*, in *Social Compass*, vol. IV (1956-57), n. 5-6, pp. 201-212.

RUPERT B. VANCE, *The Demographic Gap: Dilemma of Modernization Programs*, apud *Milbank Memorial Fund, Approaches to Problems of High Fertility in Agrarian Societies*, New York, 1952, 9-18.

5

DE IUSTITIA IN RELATIONIBUS OECONOMICIS INTERNATIONALIBUS

Valde exoptatur ut Concilium statuatur obligationem nationum magis provectarum, auxilium nondum provectis ferendi. Quae obligatio implenda est ut munus ex obligatione magis universali proveniens, h. e. ex obligatione contribuendi ad bonum et ordinem oeconomicum internationalem.

Elucidatio

(P. Ph. Land)

In hac propositione notanda est subordinatio obligationis assistendi obligationi favendi ordini oeconomico internationali. Haec subordinatio urgenda est ratione et practica et theoretica.

Ratio practica: nationis provectionem exquirentis maxime interest posse se confidere cooperationem nationum iam provectarum esse duraturam. Quae diuturna cooperatio implicat multo plus quam ut auxilium feratur, data aliqua occasione, iuxta normas quae dantur in tractatu morali « de superfluo ». Ad minimum exigit ut pauperiores nationes, in suis conatibus ad meliorem reddendam propriam conditionem, a nationibus iam provectis non impediuntur quavis politica vel ratione oeconomica externa.

Ratio theoretica: Verus ordo oeconomicus internationalis requiri videtur tum ob destinationem opum naturae ad usum omnium hominum, tum ob ipsam hominum necessitudinem. Ex hac rerum destinatione videtur oriri bonum commune oeconomicum communitatis internationalis. Consequenter oritur etiam obligatio nationum conferendi ad hoc bonum commune; quae obligatio fundatur in iustitia legali vel sociali.

Inquirendum porro videtur num et quomodo intret in hunc ordinem iustitia etiam commutativa. Cum ordo oeconomicus internationalis oriatur ex multiplicibus commutationibus, quibus labor humanus divisione fit proficuum, applicanda hie etiam videntur quae communiter docentur de pretio iusto et iustitia commutativa circa commutationes inter individua alicuius nationis.

Ideoque cum pretium iustum supponat velle partes aliquam commutationem facere ut beneficium mutuum hauriant ad « aequalitatem », habeatur oportet eadem mutalitas etiam in commutationibus internationalibus, sive venditores et emptores sint individua, sive corporationes vel ipsae nationes. Ex quo sequitur normas quae intrant in doctrinam gene-

ralem pretii iusti, sive a parte rei quaesitae sive a parte copiae oblatae, hic etiam vigere. Relationes commerciales internationales dirigi debent non potestate relativa oeconomica, sed aliquomodo ad modum normarum salarii familiaris. Proinde nationes quae producant cibaria et materias primas, destinatas ad usum nationum industrialium et provectorum debent ex commutatione recipere, omnibus suppositis quae ad pretium familiare supponenda sunt, salarium familiare..

Denique etiam ordo internationalis, sicut omnis rectus ordo oeconomicus, augmentum productivitatis (et divitiarum consequentium) prospicere debet. Providentia humana a nationibus iam provectoris debet eo exerceri, ut praebeatur nationibus nondum provectoris opportunitas accedendi, quantum fieri poterit, ad statum provectionis quo iam gaudent divitiores.

Haec obligatio collaborationis in bonum oeconomicum internationale pauperioribus nationibus non minus urgens est quam divitioribus, etsi alia et alia ratione.

6

DE IUSTO SALARIO FAMULORUM DOMESTICORUM

Exoptandum est ut praescriptis *C.I.C.*, c. 1524, de iusta mercede assignanda a clericis et religiosis, inseratur recens doctrina pontificia de iuribus et officiis « operariorum domesticorum » (famulorum).

7

DE IURE ECCLESIAE AD « ASSISTENTIAM » SOCIALEM ET DE CARITATE PRIVATA FOVENDA

Petendum esse videtur ut Concilium inculcet, contra quendam Monopolismum -statalem, ius Ecclesiae ad « assistentiam » socialem et ad caritatem exercendam erga pauperes, sive materialiter sive spiritualiter; ut inculcetur etiam officium et ius fidelium ad eleemosynas privatim dandas, personis moralibus non exceptis.

8

DE FORMATIONE SOCIALI CLERICORUM

Ut pastoralis apostolatus efficacior evadat, videtur ut clericis omnibus, utriusque cleri, solida institutio in scientiis socialibus tradatur. Quod, praeter assiduam familiaritatem cum Documentis Ec-

clesiae, saltem rudimenta scientiarum oeconomicarum, politicarum, sociologicarum exigit. Siquidem sacerdotes omnes, tum in sacramentalibus confessionibus audiendis et populo christiano docendo, tum in implendo munere suo pastorali, de his vitae quotidianae rebus necessario iudicia certa ferre, fideles prudenter ducere, immo prudenter silere in rebus quas conscie ignorant,

Ideo Votum fit ut, ad mentem doctrinae Romanorum Pontificum de re sociali et Constitutionis Apostolicae *Deus scientiarum. Dominus*, instituat in Seminariis et in Collegiis Religiosorum programma formationis socialis insertum studiis philosophicis et theologicis, et ut huiusmodi cursus habeantur a speciali Professore ad hoc munus parato et Licentia in Scientiis Socialibus praedito.

Elucidatio

(P.H. Carrier)

Huius voti postulatio aequa apparet:

1. Si considerantur gravia problemata quae nostris diebus oriuntur pro christianis ex exigentiis iustitiae et caritatis socialis.
2. Si, ex altera parte, complexitas quaestionum socialium et oeconomicarum et difficultas pro sacerdote iudicandi cum debita prudentia et competentia, in his materiis, quae spectat suum ministerium et suam praedicationem.
3. Si consideratur insuper beneficus influxus quem, inde a Tridentina-Synodo, exercuerunt Seminaria pro formatione clericorum.
4. Si denique considerantur programmata studiorum socialium quae iam in diversis Seminariis magno cum fructu instaurata sunt.

Mens SS. Pontificum hac de re dare patet ex plurimis documentis:

S. Pn X, *Notre charge apostolique*, 25 aug. 1910 ad Episcopos Galliae (A.A.S. 2, 1910, p. 630).

XI, Litt. Enc. *Quadragesimo Anno* (A.A.S. 23, 1931, p. 226).

Pn XII, *Exhortatio ad Clerum Menti Nostrae* (A.A.S. 42, 1950, p. 687, 692, 696).

9

DE CENTRIS DOCUMENTATIONIS STATISTICAE
ET INVESTIGATIONIS SOCIALIS-RELIGIOSAE

Videat Concilium num in unaquaque natione (vel, ubi adsunt parvae nationes similis culturae, in quaque consociatione nationum) instituentum sit, auctore et moderatore Episcopatu, Centrum pro statisticis eccleslasticis et Investigationibus socialibus, quod: .

a) data religiosa accurata colligere possit et ad Sanctam Sedem mittat;

b) investigationes varias, prout necessitates pastorales requirunt, ad melius gubernium ecclesiasticum instituat (de vocationibus, de scholis catholicis, de partitione paroeciarum, de distributione cleri, de progressu vitae religiosae, de incremento sectarum acatholicarum, de divortiis et matrimoniis mixtis, de superstitionibus, etc.); .

c) alia facta socialia (ut augmentum incolarum, migrationes, « pauperismus », « analphabetismus » etc.) et progressum errorum (imprimis Communismi) constanter observet et de his referre possit.

10

DE COMMUNI CONATU CONTRA COMMUNISMUM

Quoad communismum universalem, perutile videtur pro futuro modum quemdam invenire, quo tota societas christiana, catholica et non catholica, communi conatu, sortes totius orbis christiani contra commune imminens periculum defendere ac setvare conetur.

In hoc conatu, minime neglegenda videntur quae psychologi et sociologi de efficacitate « propagandae » docent.

Elucidatio

(P. Aem. Pin)

Perutiles iudicantur fore positivae declarationes doctrinae catholicae circa marxismum et quaestiones ab illo motas. Tales declarationes continere debent:

a) expositionem documentis probatam et fidelem praecipuorum principiorum doctrinae marxisticae;

b) expositionem rationum psycho-sociologicarum quibus haec doc-

trina alliciat diversos hominum ordines in diversis nationibus et cultus condicionibus;

c) confutationem aptam, i. e. praecipue « internam », procedendo gradatim per singula huius doctrinae capita;

d) expositionem nostrae doctrinae innixae in spe, caritate et iustitia tum personali tum sociali, qua omnibus pateat Ecclesiam seiungi a formis mere temporalibus et politicis anti-communismi, malthusianismi et liberalismi oeconomici, eamque solam possidere responsum aspirationibus hominum, quibus Marxismus in suis diversis elementis satisfacere contendit;

e) invitationem ad agendum, convocatis omnibus catholicis ut adhaereant coetibus qui revera vigent et operantur in Ecclesia, quique sibi proponunt adventum Regni Dei magis in diem promovere; ita ut:

- Marxistae monopolium defensionis pauperum et progressus oeconomici sibi tribuere iam non possint,

- et Catholici qui appetunt constituere coetum capacem promovendi « causam » quae exsuscitet admirationem, intra Ecclesiam talem coetum invenire possint.

Huiusmodi veto methodus nullo modo nova iudicanda est. Iam Litterae Encyclicae *Divini Redemptoris* idem genus confutationis adhibuerunt. Videntur illae Litterae Encyclicae schema praebere ad indpiendum praesentem laborem.

Considerandum etiam est num a Sacra Hierarchia providendum sit ut in unaquaque natione (vel consociatione nationum) adsint duo vel tres sacerdotes (sive regulares sive saeculares), pertinentes sive ad quoddam *Centrum* Doctrinae Socialis sive ad *Facultatem* Scientiarum Socialium in aliqua Universitate Catholica, et ingenio philosophico praediti, qui philosophiam modernam in qua communismus innititur (a Descartes usque ad Feuerbach), probe cognoscant eamque dissolvere valeant.

Romae, 5 aprilis 1960.

P. MUÑOZ VEGA, S. I., *Rector Universitatis*

P. En. DHANIS, iam

DE MATRIMONIO

Appendix ad vota 30-31

(P. Franciscus Hiirth)

Agenda de Matrimania, quad in visceribus tangit universam familiam humanam tam christianam quam non-christianam, Concilii aecumenici est ducere atque urgere traditam de matrimonio doctrinam catholicam eanique conferre cum huius temporis de matrimonio opinionibus atque assertis, ut patefiat, quid in iis admitti queat, quid a doctrina catholica alienum sit. Ita quoad Reformatorem de matrimonio theses Concilium Tridentinum egit in Sessione XXIV die 11 nov. 1563: breviter in praevio capite enuntiatis fundamentalibus veritatibus catholicis, in 12 Canonibus Reformatorem errores reiecit et condemnavit. Hoc Tridentini exemplum Leo XIII et Pius XI in suis de matrimonio Litteris Encyclicis imitati sunt; Leo XIII in Encyclica *Arcanum divinae sapientiae* d. d. 10 febr. 1880, Pius XI in *Casti connubii* d. d. 31 decembris 1930. Haec exempla futurum Concilium Vaticanum II, si ei placet, cum spe magni fructus sequi poterit: exponendo scilicet fundamentales principalesque de matrimonio veritates catholicas, cum iis dein comparando huius temporis de matrimonio theoremata et vitae actiones.

Sub utroque igitur respectu (doctrinae scilicet catholicae et mentalitatis hodiernae), congruum videri potest, ut a futuro Concilio Oecumenico considerationi subiciantur:

- I. Matrimonii origo.
- II. Matrimonii finis.
- III. Matrimonii natura et essentiales .
- IV. Matrimonii usus, legitimus, non-legitimus. .
- V. Matrimonii celebratio, mere. naturalis, ecclesiastica, dvica.
- VI. Matrimonii dissolutio, ex toto aut ex parte.

I. MATRIMONII ORIGO

Matrimonium Deum habet

Hanc fundamentalem doctrinae catholicae veritatem, cum tota indole a Deo matrimonio indita, Leo XIII in Encyclica *Arcanum* delineat et argumentis fulcit; hanc lineam Pius XI in Encyclica *Casti con-*

nubii et Pius XII in variis Allocutionibus, in peculiari modo in Allocutione diei 29 octobris 1951, (A.A.S.) 1951, pp. 835-854), secuti sunt.

Leo XIII: Posteaquam Deus formavit hominem et inspiravit in fadem eius spiraculum vitae, sociam illi voluit adiungere, quam de latere viri ipsius dormientis mirabiliter eduxit. Qua in re hoc voluit providentissimus Deus, ut illud par coniugum esset cunctorum hominum naturale principium, ex quo scilicet propagari humanum genus, et, numquam intermissis procreationibus, conservari in omne tempus oporteret. Atque illa viri et mulieris coniunctio, quo sapientissimis Dei consiliis responderet aptius, vel ex eo tempore duas potissimum, easque imprimis nobiles, quasi alte impressas et insculptas prae se tulit proprietates, nimirum unitatem et perpetuitatem (d. A.S.S.) vol. XII, pp. 386-387).

Christus Dominus ad sacrarilenti dignitatem evexit matrimonium, siinuique effecit, ut coniuges, caelesti gratia quam eius pepere-runt septi ac muniti, sanctitatem in ipso coniugio adipiscerentur: atque in eo, ad exemplar mystid connubii sui cum Ecclesia mire confornato, et amorem qui est naturae consentaneus perfecit (l. c. p. 388).

Etenim cum matrimonium Deum habeat auctorem, fueritque vel a principio quaedam Incarnationis Dei adumbratio, idcirco inest in eo sacrum et religiosum quiddam, non adventitium, sed ingenum, non ab hominibus acceptum, sed natura.... Testantur et monumenta antiquitatis, et mores atque instituta populorum, qui ad humanitatem magis accesserant et exquisitiore iuris et aequitatis cognitione praestiterant: quorum omnium mentibus informatum anticipatumque fuisse constat, ut cum de matrimonio cogitarent, forma occurreret rei cum religione et sanctitate coniunctae. Hanc ob causam nuptiae apud illos non sine caeremoniis religiosiorum, auctoritate pontificum fieri saepe consueverunt. ... Ita magnam in animis caelesti doctrina carentibus vim habuit natura rerum, memoria originum, conscientia generis humani! - Igitur cum matrimonium sit sua vi, sua natura, sua sponte sacrum consentaneum est, ut tegatur ac temperetur non principum imperio, sed divina auctoritate Ecclesiae, quae return sacrarum sola habet magisterium (cf. l. c. p. 392).

Ad Ordinarios dein diriguntur verba; quibus quae antea dicta sunt, reassumuntur et comprehenduntur: Praedpuas curas in id insumite, ut populi aburident praeceptis sapientiae christianae, semperque memoria teneant: matrimonium non voluntate hominum, sed auctoritate nutuque Dei fuisse initio constitutum, et hac lege prorsus ut sit unius ad unam: Christum vero novi Foederis auctorem illud ipsum ex officio

natura in Sacramenta transtulisse, et, quod ad vinculum spectat, legiferam et iudicalem Ecclesiae suae attribuisse potestatem (l. c., p. 400).

Ex dictis elucet doctrina catholica: originis divinae sunt: ipsum matrimonium, matrimonii proprietates essentielles: unitas, perpetuitas, sacramentalitas; matrimonii cura concredita quoad baptizatos soli Ecclesiae Christi quoad legiferam et iudicalem potestatem.

Haec doctrina catholica multis fidelibus bene cognita et conscia est. et ab his non solum scitur, sed et « vivitur ». Concilium Oecumenicum, si veritatem catholicam enuntiabit, his praebebit interni sui animi et externae suae actionis approbationem et confortationem.

At sunt hodie non pauci, etiam inter fideles, qui clara veritatis catholicae cognitione carent, vel, si eam habent, eam parum curant; qui, imbuti hodiernis de profana matrimonii natura et origine ideis, veritatem catholicam addubitant, immo respuunt. - Multo magis autem attendi debet ad tot gentes et stirpes, quae recenter. independentes at sui iuris factae, nationali zelotypia adhaerent, quoad matrimonium quoque, avorum maiorumque conceptibus et usibus, saepe a doctrina catholica, cuius ignarae sunt, discrepantibus. - Dein accedunt hodie imprimis materialismi et Marxismi asseclae, qui ex ideis « materialismi dialectici » sua sentiendi et agendi postulata deducunt eaque vi oppressioneque omnibus obtrudere et inculcate non cessant. Hi divinam matrimonii originem fabulam esse proclamant, quam assumere hominem huius temporis dedecet; matrimonium docent nihil esse nisi fructum cuiusvis temporis status oeconomici et cum hac oeconomia mutationes et modificationes participare. - Denique divinae matrimonii origini contraria est ea his nostris temporibus grassans « mentalitas massalis » quae dicitur, quaeque, neque quoad matrimonium, locum relinquit liberum personae et religioni. Quid de matrimonio sentiendum et agendum sit, categorice dictat et iubet « massa »; et massa, qua talis, hodie plurimis in locis fontem principalem habet materialismum (materiam eiusque indolem et vires) et ad materialismum quasi pondere naturae tendit; non vult sentire divina et immaterialia.

His huius temporis deviationibus si Concilium Oecumenicum opponit lucidam et sublimem de matrimonii origine doctrinam, et si fideles inducit ad suam degendam in matrimonio vitam, dignam origine divina, Ecclesia etiam quoad matrimonium, hoc familiae humanae tangens viscera institutum, signum erit levatum in nationibus, emittens lucem et robur.

II. MATRIMONII FINIS

Finis matrimonii, a Dea intentus, seu « finis operis », primarius est prolis procreatio et educatio, finis secundarius est mutuum adiutorium et remedium concupiscentiae.

« Finis operantis », quem partes in matrimonio sive contrahendo sive utendo intendunt, subordinatus esse debet « fini operis », quem Deus stabilivit.

Fines matrimonii, quos Deus intendit, non sunt minus originis divinae, quam ipsum matrimonium; ita Vetus et Novum Testamentum; ita Christus Dominus; ita nuncii divinarum legum Apostoli plenius et enucleatius memoriae litterisque prodiderunt (cf. supra I, textus allos ex *Arcano*; alios textus ex eadem Encyclia pp. 388-389).

Inter hos fines habetur ex rei natura et ex ipsa institutione divina determinatus ordo: primum locum tenet procreatio et educatio prolis; fines secundarii, mutuum adiutorium et remedium concupiscentiae, sunt fini primario essentialiter subordinati, non autem aequae principales et independentes (cf. declarationem Pii XII d. d. 10 martii 1944; Decretum S. Officii d. d. 1 apr. 1944 (*A.A.S.*, 1944 p. 103); cf. Allocutionem d. d. 29 oct. 1951 p. 849).

Totum matrimonium dein aequae ac fines eius, sunt subordinati fini hominis ultimo; Dei servitio et saluti animae; est enim matrimonium coniugibus ex voluntate et institutione Dei medium salutis aeternae.

Quia omnis res, quae est ad determinatum finem, necessario mensuram cogitandi et agendi sumit ex fine, ideo regula agendi et sentiendi circa matrimonium, normam sumere debet ex fine matrimonii et ex ordine finium, prout ab auctore naturae est stabilitum. Finis autem et ordo a Deo stabilitus est hic: voluit Deus per matrimonium, non intermissis generationibus, familiam humanam conservare et propagare.

Huic ideo doctrinae de primario fine matrimonii omni ex parte consona est familia prolis numerosae. Teste enim Scriptura atque traditionis christianae oraculo, proles numerosa est magnum benevolentiae divinae donum ac benedictio (cf. e. gr. Ps. 128, 3-4). Idque multo magis apparet, si prae oculis habetur: in hac oeconomia salutis filios non generari solummodo, neque imprimis, ut terra incolis impleatur, sed ut gratia Christi inveniat, quos iam in hoc saeculo faciat cives regni Dei et membra Mystici Corporis Christi, et ut tandem in coelum eos transmittat, perenniter beatificandos in Dei visione et amore.

Teste historia ex familia numerosa tot tantique orti sunt viri: in-

genio illustres, iudicii sani et perspicui, moribus integri, characteris firmitate ornati sine ullo tamen rigidismo; viri in scientia nee minus in vita publica dirigenda insignes. - In campo religionis christianae ex familia numerosa .sunt in .decursu temporis illnum,erae voc;itiones re-
ligiosae et sacerdotales, sunt exempla s;;inctjtatis, etiam. heroicae, sunt tot Sancti ab Ecclesia canonizati, uti S. Roberms Bellarmino,. S. Pius X.
- - Haec _doctrina etiam a Pontificibus pluries.et est enuntiata;
ita e gr. Pius XI in *Casti connubii*. (AAS.). 1930; pp. 543-544), ita Pius VII in *Allocutione* d.d. 29 oct. 1951 (A.A.S.) 1951., sq.),
et in *Allocutione* d. d. 20 ianuarii 1958, quae tota est de numerosa prole (A.A.S.) 1958, pp. 90.;96). .

A mente ergo christiana et a Creatoris intentione est aliena recenter magis magisque sparsa opinio quae proclamat: prolem .numerosam esse « aegritudinem sociale », cui tandem aliquando occurrere debeant coniuges arcta et amplissima prolis nascendae restrictione (Birth:-control).

- Dicunt in partem contrariam: his temporibus permultos in matrimonio imprimis sibi velle esse coniuges, non proli genitores; quorum qui prolem non excludunt, ponunt eam in secundo loco, tamquam fructum et effectum matrimonii; nullatenus autem tamquam finem matrimonii primum. Hoc sentiendi et agendi axioma, prout sonat, cum doctrina catholica de finibus non cohcordat.

Item a doctrina catholica discrepat norma iudicandi et vivendi, petita ex hodie magni aestimata doctrina de valoribus, secundum quam recedi posse dicunt ab ordine finium et sequi ordinem « valorum ». In matrimonio, quod ipsum coniugibus est notabilis valor, plures valores continentur: materiales (biologici) et personales (immediate personas qua tales respicientes). In genere inter valores est determinatus ordo, scala et hierarchia valorum; regit inibi axioma: (iam luce naturae intellectu facile), quod valor inferior sit subordinatus valori superiori, et quod in casu insolubilis conflictus vincitur valor inferior a superiore. In matrimonio est autem valor biologicus (procreatio prolis) valor inferior, valor personalis valor superior; hinc in casu insolubilis conflictus, quando revera valor biologicus nequit actuari, nisi proiecto valore personali -- (mutua traditio, mutua fiducia, mutua animorum et corporum unio) --, valor biologicus dici potest vel debet non libidinis explendae causa, sed. ob obiectivam rationem, quod hi coniuges sine gravissimo incommodo ab usu. sui iuris abstinere nequeant: cum absolute eo indigeant. Ideo - .(aiunt) - actuationem valoris biologici positive impedire possunt, ut obtineant et retineant valorem' personalem - . Principio, quo qui ita agunt, utuntur, est principium « hierarchiae valorum »; hac hierarchia ,valorum dicunt (et ita agunt) .vinci <<hie-

rarchiam finium ». Haec theoria « hierarchiae valorum » componi nequit cum doctrina de origine et « hierarchia finium » matrimonii a Deo stabilita; vincitur ergo « hierarchia valorum » « hierarchia finium ».

Vincitur insuper asserta praevalens hierarchia valorum « hierarchia necessitatum ». Potest esse, quod res minoris valoris sit maioris necessitatis indispensabilis sive pro bono pulchro, sive pro bono privato. Quo in casu videtur maior valor maiore necessitate rei minoris valoris. In deserto e. gr. viator, secum portans pretiosas gemmas, siti est periturus; occurrit ei alter, qui habet tubum aquae, aqua viatori est magis necessaria quam gemmae et lapides pretiosi ideo pro aqua infimi valoris dat gemmas summi valoris, quia res vilior est ei in casu magis necessaria.

Contrarii autem finium regulae, per Creatorem statutae, sunt primo: qui matrimonii originem divinam reiciunt (cf. n. I), imprimis Materialistae et Marxistae secundum sua « materialismi dialectici » theoremata. Accedunt, saltem magna ex parte, qui dictaturae massae oboediunt; de his quoque in n. I sermo fuit. Appellat Deus ad hominis mentem et personam, non ad turbas, plus minus caecas, « massalem » impetum et instinctum.

Finium regulae, divino iure stabilitae, contrarii deinde sunt, qui prolis procreationem directe arcendam proclamant et arcent, eo quod sive actum sive personam coniugum vi procreandae novae vitae in hunc finem directe privent.

De privatione « actus » habetur in Encyclica Pii XI *Casti connubii*: « Nulla profecto ratio, ne gravissima quidem efficere potest, ut quod intrinsece est contra naturam, id cum natura congruens et honestum fiat. Cum autem actus coniugii suapte natura proli generandae sit destinatus, qui, in eo exercendo, naturali hac eum vi atque virtute de industria destituunt, contra naturam agunt » (A.A.S., 1930, p. 559).

Quoad destituendas hac vi ipsas personas coniugum, in eadem Encyclica Pius XI effert: ad talem destitutionem peragendam nee personas privatas nee auctoritatem publicam habere ius et potestatem ullam. Pius XII.redit ad idem argumentum in Allocutione d. d. 29 oct. 1951, memoranda dictam destitutionem setnper frequentius peragi, et pergit: « Percio quando, or E., un decennio, la sterilizzazione venne ad essere sempre piu largamente applicata, la S. Sede si vide nella necessita di dichiarare espressamente e pubblicamente che la sterilizzazione diretta, sia perpetua che temporanea, sia dell'uomo che della donna, E illecita, in virtu della legge naturale, dalla quale la Chiesa stessa, come sapete,

non ha potesta di dispensate» (A.A.S., 1951 p. 844; allegatum Decretum S. Officii, eiusdem tenoris est d. d. 22 febr. 1940, A.A.S., p. 73). Quae personae coniugum vi procreativa destitutio hodie non solum fit «sterilisatione», sed haud paucis aliis quoque methodis: irradiatione, iniectionibus, pillolis, «drogues», etc ... De his methodis Pius XII sententiam tulit easque reprobavit, si earum qua methodus hac vel illa via directe tendit in procreationem novae vitae directe impediendam; neque tolerandas iudicavit huiusmodi modernas methodos, adhibitas cum praetextu: per directam, sed non immediatam conceptionis, impeditionem corrigere defectus naturae. (Allocutio d. d. 12 sept. 1958, A.A.S., 1958, pp. 734-736).

Fini vitae procreandae a Deo statuto maxime contradicit vitae procreatae intenta peremptio. Quapropter Pontifices Pius XI et Pius XII, agentes de matrimonio, agunt de directa abortus procuratione. Etsi de hac re ordinarie in Morali agitur in exponendo quinto decalogi praecepto, tamen iusto iure a Pontificibus haec vitae adhuc in utero latentis directa peremptio subsumpta est sub fine primario matrimonii et ab iis reicitur ut huic fini contraria, non solum, si peragitur ex levitate prolisque taedio aut ex alio magis scelerato motivo, sed etiam, si fit urgente necessitate salvandi matris vitam. - Pius XI de abortu agit in Encyclica de matrimonio christiano *Casti connubii* (A.A.S., 1930, pp. 562-563); Pius XII pluries; concinne in Allocutione diei 29 oct. 1951, quae est quaedam summa Ethicae matrimonialis christianae (A.A.S., 1951, pp. 838-39).

A futuro Concilio, si sanitati et integritati matrimonii succurrere intendit, haec directa in utero matris foetus peremptio silentio praeteriri non potest. Secundum peritos enim hic nefarius perimendi usus in matrimoniis, etiam catholicorum, ingravescit; immo sunt vitae publicae et socialis acuti et periti observatores, qui firmandum censent: populationis numericam quoad partus semper crescentem diminutionem maiore ex parte tribui debere procurationi abortus quam methodis anticonceptionalibus.

Conclusio

Quamvis Deus ipse statuerit finem, ut in matrimonio et non alia via per filiorum non intermissas procreationes genus humanum conservaretur et propagaretur, tamen hominibus non dedit universale matrimonii ineundi aut inito utendi praeceptum. Fini stabilito Deus providit per finis lumine rationis et fide hominibus datam cognitionem, iunctam cum vehementi impulsu exercendi acceptam facultatem generativam, si-

mulque coarctando hanc facultatem ad matrimonium et in matrimonio ad facultatis usum naturalem. Nullus ergo per universale Dei praeceptum ad ineundum matrimonium obligatur, neque in matrimonio si altera pars consentit, obligatur ad eius usum. At, qui utuntur matrimonio, lege finis a Deo stabiliti tenentur, ne, suo iure utentes, suo agendi modo legi et fini Creatoris contraeant.

III. MATRIMONII NATURA ET ESSENTIALES PROPRIETATES

Antiquum ius Romanum edixit: « Nuptiae sunt coniunctio maris et feminae et consortium omnis vitae, divini et humani iuris communicatio »; (D. 23, 2, 1). Matrimonium igitur ex origine et natura sua est intima inter virum et feminam unio, orta ex consensu mutuo, quo utraque pars tradit et acceptat ius in corpus, perpetuum et exclusivum, in ordine ad actus per se aptos ad prolis generationem. « Quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem suam et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una » (*Gen.* III, 24). Quod protoparentis effatum pluries in Sacris Litteris repetitur; ita ab ipso Christo Domino, ita non semel a Doctore gentium (cf. *Mt.* XIX, 5; *1 Car.* VI, 16; *Eph.* V, 31). Est ergo natura matrimonii in intima coniugum unione ac consociatione: vinculo iuris dati in corpus ad prolis generationem, vinculo amoris cordis et actionis, vinculo indolis sacrae; est enim matrimonium res « sacra » iam in ordine naturae, est « sacramentum proprie dictum » inter baptizatos.

Ex matrimonio natura sua et voluntate Creatoris oritur familia, cuius « lex constitutionalis », idest « ordo essentialis ... altiore quam humana, idest, divina auctoritate atque sapientia conditus est, et nee legibus publicis nee privatis beneplacitis mutari potest » (*A.A.S., Casti connubii*, 1930, p. 568). Qui ordo essentialis ideoque semper manens, a Leone XIII describitur:

« Vir est familiae princeps, et caput mulieris: quae tamen, quia caro est de carne illius et os de ossibus eius, subiiciatur pareatque viro, in morem non ancillae, sed sociae: ut scilicet oboedientiae praestitae nee honestas, nee dignitas absit. In eo autem qui praeest, et in hac quae paret, cum imaginem uterque referant alter Christi, altera Ecclesiae, divina charitas esto perpetua moderatrix officii. Nam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiae ... Sed sicut Ecclesia subiecta est Christo, ita et mulieres viris suis in omnibus » (*Arcanum*, *A.A.S.*, vol. XII, p. 389; *Eph.* V, 23-24).

Haec ex ordine divino in matrimonio mulieris sub viro subiectio his nostris temporibus tum quoad principium, tum quoad usum a haud

paucis impugnatur. Saltern ex hodiernis adiunctis socialibus et politicis statuenda asseritur: plena utriusque, viri scilicet et mulieris, aequalitas iuris et aequalitas status socialis. Quapropter exigitur a catholicis, et in specie a Parlamentariis ac Deputatis catholicis, mentis et disciplinae ecclesiasticae revisio et adaptatio, (quam dicunt in non paucis nationibus cultis iam ex longo tempore esse factam). Adversarii doctrinae catholicae ideo hodie magis quam decenniis praeeterlapsis urgent plenam « mulieris emancipationem »: socialem, oeconomicam, physiologicam. Quoad hoc ordinis divini in familia a Deo stabiliti elementum Pontifices pronuntiarunt: esse in aliquibus plenam iuris aequalitatem; esse in aliis propter sociale bonum commune et propter bonum familiae iuris inaequalitatem; salvis vero his lineis fundamentalibus, in aliis, quae hodiernus status socialis vel politicus exigit, adaptationi conditionis mulieris in matrimonio ex parte Ecclesiae nihil obstare; auctoritatis publicae esse, civilia uxoris iura ad huius temporis necessitates et indigentias aptare.

« Aequalitas autem illa iurium, quae tantopere exaggeratur et praetenditur, in iis quidem agnoscere debet, quae propria sunt personae ac dignitatis humanae, quaeque nuptialem pactionem consequuntur et coniugio sunt insita; in iisque profectu uterque coniux eodem omnino iure gaudet eodemque debito tenetur; in caeteris, inaequalitas quaedam et temperatio adesse debet, quam familiae bonum ac debita domesticae societatis, et ordinis unitas firmitasque postulant.

Sicubi tamen sociales et oeconomicae condiciones mulieris nuptae, ob mutatos conversationum humanarum modos et usus, aliquo pacto mutari debent, auctoritatis publicae est, civilia uxoris iura ad huius temporis necessitates et indigentias aptare » (*Casti connubii*) A.A.S.) 1930, p. 568).

De triplici autem uxoris protenta emancipatione Encyclica monet: « Haec quidem non est vera mulieris emancipatio neque illa rationi congruens et dignissima libertas, quae christianae nobilisque mulieris et uxoris muneri debetur; potius est muliebris ingenii et maternae dignitatis corruptio et totius familiae perversio, qua maritus privatur uxore, proles matre, domus familiaque tota vigili semper custode. Quin immo in ipsius mulieris perniciem vertitur haec falsa libertas et non naturalis cum viro aequalitas; nam si mulier ab regia illa descendit sede, ad quam per Evangelium intra domesticos parietes evecta est, brevi in veterem servitutem (sin minus specie, re tamen vera) redigitur, fietque, ut apud ethnicos erat, merum viri instrumentum » (l. c. pp. 567-68).

Adaptatio quaedam iuridica, socialis, oeconomica uxoris ad condi-

ciones necessaria est, sed adaptationis modus et ambitus normam ac limitem habet in essentialibus elementis de ordine familiae a Creatore latae legis constitutionialis, quam Pontifices ulterius sunt interpretati.

Matrimonii proprietates essentielles.

Proprietates essentielles assignantur: unitas, perpetuitas, sacramentalitas.

Unitas denotat: matrimonium non esse nisi inter virum unum et mulierem unam. Scriptura et Traditiones christianae non relinquunt ullum dubium: post Christum non haberi matrimonium, sive inter fideles sive inter infideles, nisi inter virum unum et mulierem unam. Hinc post Christum in matrimonio haberi non potest sive polyandria sive polygamia. Nam quod Deus in initio fecit: matrimonium scilicet inter virum unum et mulierem unam, et quod dein pravitate hominum depravatum erat: Christus pro sua Supremi Legislatoris auctoritate in sua puritate pro universo genere humano restituit. Voluit insuper, ut matrimonium conforme sit archetypo unionis Christi et Ecclesiae, quae unio est inter unum Christum et unam Ecclesiam. Excluditur « polygamia » tum simultanea tum successiva. Polygamia (rectius: polygynia) successiva habetur, quando vir, ligatus vinculo matrimoniali, non soluto hoc vinculo, successive cum alia muliere (secunda, tertia, quarta etc.) vinculumnectere attentat, ita tamen, ut, dimissis aliis, non habeat ut uxorem, nisi quam ultimo duxit. Haec polygamia successiva hodie est frequens, cum frequens sit « divortium », et cum auctoritas civilis nulla polleat potestate solvendi vinculum coram Deo existens, neque quoad baptizatos neque quoad non baptizatos.

Unitas matrimonii denotat insuper, quod uni illi uxori detur *totum* ius in corpus. Excluditur ergo, quod pars huius iuris vel mera licentia in corpus detur etiam alteri mulieri (legitima uxore sive dissentiente sive consentiente).

Unitas, cum sit proprietas essentialis, si deficit, deficit ipsum matrimonium; neque haec irritans vis unitatis pendet a bona fide. Polygamia successiva excludit validitatem secundi, tertii etc. matrimonii, etsi, qui ita agunt, bona fide censent: civili divortio antecedens matrimonium quoad vinculum solvi.

Conveniens, immo necessarium videtur: fidelibus per Concilium prae oculis poni, quid sit et quantopere aestimari debeant matrimonii unitas, stabilita a Deo in bonum generis humani, in bonum familiae, in bonum ipsorum coniugum.

Indissolubilitas matrimonii, secunda eius proprietas essentialis, significat: vinculum matrimoniale, semel valide nexum, non posse solvi. Haec quoque proprietas essentialis est independens a bona fide nupturientium. Indissolubilitas intrinseca excludit ipsas partes a vinculo, quod sua voluntate nexuerunt, per suam voluntatem solvendo; indissolubilitas extrinseca dicit: vinculum, per nupturientes nexum, per auctoritatem publicam (sive ecclesiasticam, sive civilem) non posse solvi: indissolubilitas absoluta tandem effort, matrimonium nee ab intra (per partes), nee ab extra (per auctoritatem) disrui posse. Indissolubilitas tamquam proprietas essentialis prima effort: voluntate partium vinculum dissolvi non posse. Haec lex ante Christum non valebat absolute; nam in populo Israel fuit facultas libelli repudii, quem vir uxori, positus certis condicionibus, dare potuit. Omnem autem facultatem solvendi ab intra matrimonium Christus abrogavit pro toto genere humano. Accedit dein indissolubilitas extrinseca. Neque auctoritati civili ulla est potestas rumpendi ab extra ullum matrimonii coram Deo validum vinculum (neque quoad baptizatos neque quoad non-baptizatos). At Ecclesiae a Christo facta est auctoritas et potentia potestate ministeriali in iure divino ob iustas et graves causas (« salutis animarum ») solvendi matrimoniorum vinculum, nisi fuerit matrimonium ratum et ut ratum consummatum; quod nulla potestate humana, sed sola morte solvitur.

Indissolubilitas matrimonii non constituitur per specialem (explicitum vel implicitum) nupturientium actum, sed oritur ex natura rei eo ipso, quod sponsi inire volunt « matrimonium », idest illam duarum personarum diversi sexus consociationem, quae ubique ut « matrimonium » ab omnibus aliis sexualis indolis stabilibus unionibus distinguitur quascumque de cetero homines variorum temporum et locorum habent de tali specifica unione opiniones, sive veras sive vitiatas. Indissolubilitas in tali casu est volitum *in alio*, idest in matrimonio, non est volitum *in se*.

In quolibet enim contractu, deliberate facto in voluto obiecto

Utrum autem talis exclusio acciderit, vel saltem praesumi debeat, est quaestio facti; quae ex solis generalibus principiis solvi nequit.

Etiam indissolubilitas a Deo, auctore matrimonii, stabilita est in bonum generis humani, in bonum familiae, in bonum coniugum, in bonum filiorum. Ut haec bona et fructus indissolubilitatis clarius omnibus innotesca:q.t, Leo XII in Encyclica *Arcanum* iis opponit fonestas sequelas (orituras et iam ortas) ex reiecta matrimonii insolubilitate et ex eius solutione:

« Fiunt maritalia foedera mutabilia; extenuatur mutua benevolentia; infidelitati perniciose incitamenta suppeditantur; tuitioni atque institutioni liberorum nocetur; dissuendis societatibus domesticis praebetur occasio; discordiarum inter familias semina sparguntur; minuitur ac deprimitur dignitas mulierum, quae in periculum veniunt, ne cum libidini virorum inservierint, pro derelictis habeantur. Et quoniam ad perdendas familias, frangendasque regnorum opes nihil tam valet, quam corruptela morum, facile perspicitur, prosperitati familiarum ac civitatum maxime inimica esse divortia, quae a depravatis populorum moribus nascuntur, ac, teste rerum usu, ad vitiores vitae privatae et publicae consuetudines aditum ianuamque patefaciunt » (A.A.S., 1880, vol. XII, p. 396). Id ipsum recurrit in Pii XI Encyclica *Casti connubii* (A.A.S., 1930, pp. 550, 572 sq.).

Tertia proprietas essentialis est *sacramentalitas*.

Sacramentalitas non habetur in omni matrimonio, sed solummodo in matrimoniis baptizatorum. Inter baptizatos validum matrimonium iniri nequit, quod non sit *sacramentum*; nam Christus ipsum validum contractum, quo constituitur matrimonium, ad dignitatem sacramenti invexit, quapropter inter baptizatos validus contractus consistere nequit, qui non sit caractere sacramentali insignitus. De sacramentalitate monendum recurrit, quae modo de indissolubilitate dicta sunt: a matrimonio baptizatorum est inseparabilis; ideo sine omni ulteriore actu voluntatis habetur ex et in matrimonio voluto; etiam si sacramentalitas nescitur, si non creditur, si « mythus » putatur. At, sicut indissolubilitas, ita etiam sacramentalitas positivo voluntatis actu contrario excludi potest; quod si fit, ipsum matrimonium excluditur.

Matrimonii sacramentalitas fidelibus est nova et sublimis dignitas, est internae gratiae fons, est in adversitatibus robur et solacium. Inter Pontificia de matrimonio documenta de eius caractere sacramentali imprimis egit Pius XI in Encyclica *Casti connubii*:

«Cum sincero animo fideles talem consensum (matrimonialem) praestant, aperiunt sibi sacramentalis gratiae thesaurum, ex quo supernaturales vires hauriant ad officia et munera sua fideliter, sancte, perseveranter ad mortem usque adimplenda. Hoe enim Sacramentum, in iis qui obieem, ut aiunt, non opponunt, non solum permanens vitae supernaturalis principium, gratiam scilicet sanctificantem, auget, sed etiam peculiariter addit dona, bonos animi motus, gratiae germina, naturae vires augendo ac perficiendo, ut coniuges non ratione tantum intelligere, sed intime sapere firmiterque tenere, efficaciter velle et opere perficere valeant quidquid ad statum conjugalem eiusque fines et officia pertinet; ius denique eis concedit ac actuale gratiae auxilium toties impetrandum, quotiescumque ad munera huius status adimplenda eo indigent» (A.A.S., 1930, pp. 554-555).

Pergit dein Pontifex exponendo: ut matrimonii sacramentum plenum fructum ferre queat, requiri fidelium seriam collaborationem, ut ex suis conferant quod conferre possunt et debent. Tandem concludit: «Coniuges aureo Sacramenti ligamine non constrieti sed ornati, non impediti sed roborati, omnibus viribus ad hoc nitantur, ut suum connubium non solum per Sacramenti vim et significationem, sed etiam per ipsorum mentem ac mores sit semper et maneat viva imago fecundissimae illius unionis Christi cum Ecclesia, quae est venerandum profecto perfectissimae caritatis mysterium » (*Casti'connubii*, A.A.S., 1930, pp. 555-556).

Ex hoc mysterio, ad quod, ut ad archetypum, refertur christianorum matrimonium, in quantum est « Sacramentum », maxime apparet eius sublimis dignitas et efficacia.

Doceat igitur et faxit Concilium, in quantum potest, ut baptizatorum, et maxime catholicorum, matrimonia, quae nimis frequenter ab hoc « *ideali* » aberraverunt, illud Scripturae et Traditionis catholicae programma « *sicut Christus et Ecclesia* » intellegant, perscrutentur, vivant, et ita fiant toti mundo exemplum et incitamentum imitationis.

IV. MATRIMONII USUS

Est ordo divinus de matrimonio, hic ordo amplectitur etiam res intimas vitae conjugalis, idest matrimonii usum. Hic usus ergo conformari debet ordini divino; neque divinus in matrimonio ordo erit in tuto positus, nisi idem ordo in tuto fuerit positus in matrimonii usu.

Usus intellegitur: peracta in matrimonio inter coniuges actuatio apparatus somatici sexualis per actus a coniugibus inter se positos: (actuatio

potest quidem etiam esse imperfecta, sed generatim hoc verbo significatur actuatio perfecta seu totalis).

Ordo divinus respicit: *originem* matrimonii ex Deo, *fines* matrimonii finiumque ordinem a Deo stabilitum, matrimonii *alligationem per Deum ad finem* matrimonii, essentielles matrimonii *proprietates* a Deo definitas; Ad haec ergo, in I-III exposita, trahi debet etiam matrimonii « usus », imprimis alligatio usus ad fines finiumque ordinem. Relatio et ligatio ad finem pervadit totum ambitum usus, scilicet usus aut perfecti aut imperfecti; *factum* ligationis in utroque usu est idem, sed ligationis modus et gradus alius est in perfecto, alius in imperfecto usu.

« Usus matrimonii » nee re nee conceptu coincidit cum simplicis usu facultatis seu apparatus generativi a natura dati, qui simplex usus apparatus generativi, ab hominibus (contra quidem ius et fas) peragitur etiam extra matrimonium. Matrimonialis usus ius non habetur ullo modo iam per solam communicationem naturalis apparatus generativi - (prout ius usus habetur in aliis a natura datis facultatibus, e. gr. videndi, audiendi, edendi et bibendi, etc.) - , sed habetur unice per *contractum matrimonialem*, ad quem ineundum habetur ius naturale; sed homo huic iuri renunciare potest (cf. Pius XII, D.D. 19 maii 1956; A.A.S., 1956, p. 472, alinea ultima).

Contractus matrimonialis a Deo est conditus et circumscriptus, homini datum est solummodo decernere, utrum necne et cum quam alterius sexus persona contractum inire velit, reliqua a Deo stabilita sunt: a Deo assignatum est *obiectum* contractus, quod est ius (continuum, non intermissum) ad naturales usus apparatus et facultatis generativae (obiectum non est proles); a Deo assignatus est *finis et scopus* contractus, quae est conservatio et propagatio generis humani per proles generationem, ad quam per contractum acquiritur ius; a Deo statutae et firmatae sunt huius contractus *proprietates essentielles*: unitas, perpetuitas, sacramentalitas iuriis dandi vel acceptandi. Si quando vel una ex his proprietatibus a iure dando vel acceptando positive excluditur (secundum ea quae in n. II dicta sunt), totum ius excluditur, et totus contractus matrimonialis, cum sit de iure usus, corrui.

In matrimoniali « iure usus » non continetur ius ad fecundationem vel *inseminationem artificialem* (quae est vere talis, et non solum adiutorium artificiale ad usum naturalem). Tale ius in naturali contractu matrimoniali nullo modo enuntiatur, neque ex eo deduci potest. Qui talem deductionem adtemptant, saepe ex falso supposito procedunt: contractum matrimonialem esse de prole, idest de fine et fructu matrimonii. Qua in suppositione valeret: si obiectum iuris per contractum quaesiti obtinere nequit modo naturali, licite obtinendum quaeritur modo

artificiali. Sicuti in nutritione, cui, si naturalis impeditur, substituitur artificialis, quia habetur naturale ius in naturalem finem nutritionis, quae est conservatio et evolutio vitae personalis et individuae. Totum hoc problema inseminationis artificialis bis a Pio XII examinatum et decisum est: d.d. 29 sept. 1949 (A.A.S./ 1949, p. 559), et d. 19 maii 1956, p. 471; afferuntur a Pontifice considerationes hie modo expositae. Artificialis inseminatio in his textibus reicitur, sive fiat semine proprii, sive semine viri alterius, « donatoris » qui dicitur. « Auctor vitae » maritus fieri quidem potest etiam per inseminationem artificialem; at ita neque uxori fit « coniux » (quod exigit copulam naturalem), neque proli evadit « pater », quod exigit « patris » cum « matre » naturalem coitum. Non nisi hie modus est modus originis vitae per naturam stabilitus; et contractus matrimonialis, ut contractus naturae, est de modo naturali.

Pacificum ergo, indubitatum et indubitabile est coniugibus in matrimonio *ius* inter se peragendi usum facultatis generativae per naturales actus tam perfectos quam imperfectos. Sufficit considerare monitum pastorale, ab Apostolo datum in prima epistola ad Corinthios (1 Cor. VII, 2-5). Monet Leo XIII in *Arcanum*:

« Novimus... propulsatos ac reiectos eodem semper tenore fortitudinis conatus plurimorum, matrimonium christianum hostiliter petentium, videlicet Gnosticorum, Manichaeorum, Montanistarum sub ipsa rei christianae primordia; nostra autem memoria Mormonum, Sansimoniarum Phalansterianorum, communistarum » (A.S.S., vol. XII, p. 390).

Talem doctrinam et vitae regulam, quae verbis Domini est omni ex parte contraria, Ecclesia numquam admisit. In Concilio Tridentino, Sess. XXIV, reiecit Reformatorum de matrimonio et eius usu errores, ipsum autem matrimonium eiusque usum intactum reliquit (cf. Denz. 969. sq.).

Est coniugibus etiam ius appetendi et gustandi delectationem et gaudium, quae natura cum talibus actibus et usus coniunxit. At, nihilominus non est ius illimitatum. Spem et reici non debet omne frenum rationis quoad dignitatem personae humanae, et multo minus omne, quoad conscientiam christianam, frenum legis Christi (sive quoad substantiam actus qui exercentur, sive quoad modum quo peragitur). Contra huiusmodi irrefrenatum *Hedonismum sexuale* maxime in matrimonio, altam vocem extulit Pius XII in *Allocutione* d. 29 octobris 1951 (A.A.S./ 1951, p. 848 sq., in particulari pp. 851-853). Libris, articulis, foliis volantibus, conferentiis, institutis technicis axioma et praxis « hedonismi » proponitur et propagatur. Sufficit nominare hodie in Gallia vigens « Dynam-Institut » et eius nimis activa « Propaganda » (utitur etiam

nomine « L'Institut de Sexologie familiale »); nominetur insuper *Paul Chanson* (laicus), qui sibi vindicat nomen « Sexologue chretien », quique suis scriptis et sua directione practica multum in mentes et vitam influit. At, hie modus agendi et sentiendi non restringitur ad Galliam, in nimis multis regionibus et nationibus hedonismus spargitur et exercetur. Ex his factis intellegitur « Monitum » die 30 iunii 1952 ad totum orbem catholicum a S. Officio, de expresso mandato Pontificis, directum. Primo inibi reprobatur, quod his ultimis temporibus, auctores agentes de vita coniugali, minute ad singula eam spectantia inverecunde descendant; dein unus determinatus actus reprobatur, « amplexus reservatus » nuncupatus. Hie actus delectationi capiendae destinatur; coniuges naturali inter se corporum unione facta, eam per longius breviusque tempus protrahunt, seminationem et orgasmum cohibentes. Hoe amplexu reservato Reformatores hodierni succurrere protendunt coniugibus, qui prolem admittere non possunt aut nolunt, ab Onanismo tamen abstinere apud se statuerunt, fruenter autem dicto modo pro posse venerea delectatione. Effert in laudato Decreto S. Sedes: did non posse contra hunc « amplexum reservatum » ex patte legis christianae nihil obiciendum esse. Interdicit igitur et prohibet, quominus sacerdotes in cura animarum et in conscientiis dirigendis unquam, sive sponte sive interrogati, ita de amplexu reservato loqui praesumant (*A.A.S.*, 1952, pag. 646). At, testibus publicationibus et animadversionibus in vita et conversatione sociali peritorum, praxis « amplexus reservati » inde a tempore *Moniti* non decrevit, sed potius invaluit et aucta est.

Minime ergo vetito pleno usu matrimonii et minime etiam vetita delectatione per naturam et per Creatorem usui addita, abesse vult lex christiana ab usu coniugum illimitatum hedonismum et fruendi non regulatam libertatem.

De *illegitimo et illicito usu matrimonii* supra iam fuit sermo; memoratus ibi est primo usus illegitimus ex eo, quod ipse « actus » industria humana privatus est vi procreandae novae vitae. De hoe usu habetur haec sollemnis reprobatio: « Quilibet matrimonii usus in quo exetcendo, actus, de industria hominum, naturali sua vitae procreandae vi destituitur, Dei et naturae legem infringit, et eos qui tale quid commiserint, gravis noxae labe commaculat » (Pius XI, *Casti connubii*, *A.A.S.*, 1930, p. 560). Hoe naturae et Dei axioma nullam exemptionem admittit, tangit eodem modo habitum ita agendi et tangit singulos actus.

De usu illegitimo ex eo, quod non quidem actus, sed *persona*, directa intentione arcendi prolem, vi procreandae novae vitae privatur, supra, quae did debent, dicta iam sunt; adiectis ibidem documentis S. Se-

dis. Hi quoque modi agendi sunt intrinsecus mali, sed non seniper simul actum coeundi corrumpunt (ita e. gr. in muliere, culpabiliter vel inculpabiliter, exdsa, quae exdsione privata est vi procreandi; actus coeundi potest esse naturalis et lidtus).

Doctrina catholica de *usu matrimonii* non potest silentio praeterire deliberatam *limitationem prolis* (Birth-control). Limitare prolem per modo nominatam corruptionem sive actus sive personae, auferendo vim procreandae vitae, non esse licitum patet. At, quamvis « numerosa proles » did potest speciale donum et benedictio Dei, hodie tamen sunt rationes graves et obiectivae, quae limitationem prolis suadent vel etiam exigunt; hae rationes comprehendere solent sic dictis « indicationibus »: medica, eugenica, sociali, oeconomica, ethnographica.

Utraque parte consentiente, ad limitandam prolem semper patet via non-usus. Nullum est enim praeceptum universale contrahendi matrimonium, neque in matrimonio contracto obligatio eo utendi (cf. supra). Si non-usus est unica via possibilis limitandi prolem, et simul est necessitas limitandi, non debet haec via did impossibilis et-utopica; contra est illud Concilii Tridentini in Sessione VI (in *Deer. de iustificatione*) cap. 11; Denz. 804): Deus impossibilia non sed adiuvat ut possis. Sed ad hoe « posse » necessaria est seria voluntas. abstinendi ab usu, sine hac voluntate revera non est possibile abstinere: (tunc homo non potest, quia non vult, non autem non vult, quia non potest). De hac asserta impossibilitate agit eamque refutat Pius XII in Allocutione diei 29 oct. 1951 (*A.A.S.*, 1951, pp. 486-487).

Semper ad limitandam prolem exclusa est via corruptionis actus seu Onanismi coniugalis. Neque « amplexus reservatus » tamquam apta limitandi prolem via assignari potest, tum quia plurimi recte eo uti capaces non sunt, tum quia haec methodus non potest did simpliciter lidta; saltem enim grave periculum continet transeundi ad formalem et graviter peccaminosum abusum facultatis generativae. Neque patet via directae sterilisationis (sive actus sive personae) iuxta ea quae supra in n. II habentur.

Restat via « sterilitatis naturalis » (seu « usus temporum agenneseos ») iuxta theoriam Ogino-Knaus; de qua re primus fuse egit Pius XII in modo iam allegata Allocutione diei 29 oct. 1951 (*A.A.S.*, 1951, pp. 844-846). Haec via et methodus a Pontifice declaratur lidta, si sunt rationes obiectivae et graves ea incedendi. Usus enim sterilitatis naturalis, electus ad prolem impediendam, tangit legem positivam; a lege autem positiva excusatur homo, si earn servare nequeat sine incommode obiective proportionate gravi, quod incommodum est legi extrinsecum. Insinuat Pontifex: supra memoratas « indicationes » censeri posse

proportionate graves. « Lex positiva », quae hie in quaestionem venit, est illud postulatum naturae, ut coniuges, utentes matrimonio, non se subtrahant servitio finis, a Creatore intenti, conservandi scilicet et propagandi genus humanum per commercium matrimoniale coniugum (cf. supra « Conclusio »). Huic autem fini Creatoris non creatur serium damnum vel periculum, si coniuges ob graves rationes a servitio finis praestando abstinant. Usus sterilitatis naturalis per observationum temporum agnitionem essentialiter differt ab usu onanistico. Onanismus enim corrumpit ipsum actum naturae, privando eum vi procreandae vitae, et quidem intentione directa ad impediendam prolem; usus temporum e contra relinquit actum generativum intactum et ornatum naturali sua vi. Argumentum contra onanismum non fit ex damno vel periculo, quod creetur fini generationis, sed ex corruptione ipsius actus naturae; est ergo onanismus laesio legis negativae, quae vetat facere quod in se inhonestum est; obligat igitur talis lex semper et pro semper; ideo illiceitas aequae valet de « actu » Onanismi atque de « habitu ». Unde apparet: non posse fieri argumentum a pari - (ut quidam attentarunt et adtemptant) - ab argumento Pontificis de usu temporum ad argumentum de Onanismu. Pontifex dicit: observationem temporum non unaquaque vice esse illicitam, sed non debere fieri « regulariter » nec « sine gravi ratione corroborante »; a pari - (ita argumentantur) - did posse: onanismus tunc solummodo esse illicitum, si fiat regulariter et sine gravibus causis. Deficit paritas. Onanismus enim matrimonialis unaquaque vice, si exercetur, mutat naturalem actum copulae matrimonialis in copulam innaturalem (contra institutionem naturae).

Iam monuerat Pius XI in *Casti connubii*: « Neque contra naturae ordinem agere ii dicendi sunt coniuges, qui iure suo recta et naturali ratione utuntur, etsi ob naturales sive temporis sive quorundam defectuum causas nova inde vita oriri non possit. Habentur enim tam in ipso matrimonio quam in coniugalis iuris usu etiam secundarii fines, ut sunt mutuuum adiutorium mutuusque fovendus amor et concupiscentiae ratio, quos intendere coniuges minime vetantur, dummodo salva semper sit intrinseca illius actus natura ideoque eius ad primum finem debita ordinatio »! (A.A.S., 1930, p. 561).

Etsi problema « limitationis prolis » nec negari nec vilipendi possit, et hodie sit revera urgens, tamen non ideo quodlibet remedium efficax, quia est tale, admitti potest. Sunt enim hac in tetra problemata et conflictus, quae pacificam solutionem non habent, sed portari et sustineri debent cum heroica patientia. Solutionem, si non hodie in tempore, Deus dat in altera vita. Exemplo sint tot patresfamilias, qui tempore belli ad

arma, ad aciem, ad vitae sacrificium vocati sunt, et morte perierunt. Quod hos homines in talibus adiunctis retribuere et compensare non valent, Deus potens est compensare et superabundanter retribuere.

V. MATRIMONII CELEBRATIO

Actus, quo coram Deo et coram hominibus duo ineunt consociationem perpetuam ad prolem generandam, consociationem etiam intimae unionis, mutuae fœdiciæ et traditionis sui ipsius - (ita ut relinquant patrem et matrem invicemque adhaereant ac fiant duo in carne una) - debet fieri: considerate, cum serietate, attentione debitaque sollemnitate.

Cum Auctoritatis publicae multum intersit, ponderosum hunc actum recte fieri, cum maxime eius intersit quoque, scire, quinam subditorum talem actum recte posuerint, ideoque matrimonio sint uniti: ideo specialem curam huius actus celebrationis matrimonii habet, et tum personas, hunc actum ponentes, tum actum quem ponunt, munimine iuris circumdat, statuendo *condiciones* vel ponendo impedimenta. At, hae condiciones et impedimenta, quantopere attendi debeant, non habent naturam *elementi constitutivi* huius actus seu consensus matrimonialis. Ipse hic actus tamquam elemento constitutivo, sola voluntate nupturientium inter ipsos ad extra manifestato. Sunt et semper fuerunt tempora et territoria, in quibus nullae huiusmodi « condiciones » nec « impedimenta humana » habentur; inibi matrimonii celebratio ex toto perficitur, sola voluntatis seu consensus partium inter se ad extra manifestatione.

Talis positio actus constitutivi dici potest matrimonii « *celebratio mere naturalis* ». Haec celebratio, quia nulla legitima auctoritas vetitum interponit, coram Deo et coram hominibus habet plenam matrimonialitatem. Matrimonia enim non *constituuntur* ulla auctoritate humana, neque ecclesiastica neque statali. Quod vero etiam in hac mere naturali celebratione « manifestatio externa » voluntatis internae ad alteram partem essentialiter requiratur, habetur ex eo, quod homines actibus mere internis inter se communicate non possunt. Sed mutua haec internae voluntatis externa intimatio alteri parti fieri potest vel verbis vel aliis signis vel caeremoniis, vel etiam « *factis concludentibus* » (idest factis, quae non acciderent, si non adesset correspondens interna voluntas, quae his factis exprimitur).

Principia de celebratione mere naturali applicari debent (in foro conscientiae et coram Deo) ad omnia matrimonia baptizatorum (vel saltem unius partis baptizatae), qui legi catholicae de « forma » - (sive ordinaria sive extraordinaria) - non subiciuntur, quamvis forte lege civili ad

formam civilem cogantur et in foro civili secundum legem civilem diiudicentur.

Principia celebrationis mere naturalis applicari e. gr. debent ad matrimonia post revolutionem primis decenniis in Russia inita, ad matrimonia post occupationem bolschevicam Sinae in territoriis occupatis inita; in genere: ad omnia matrimonia, quorum saltem pars est catholica, neque tamen secundum voluntatem Ecclesiae legi de forma canonica subsunt, quamvis haec matrimonia a potestate civili subiiciantur formae civili. Ideo multum expedit, ut fideles attenti reddantur de pondere ac momento, quod huic suo « actui informi » celebrationis mere naturalis insit; ne leviter eum ponant; nectunt enim hoc actu inter se vinculum exclusivum, perpetuum et (si sunt baptizati) sacramentale. Attenti etiam reddantur fideles de momento *temporis* quo actum celebrationis exercent et vinculum inter se nectunt.

Celebratio religiosa seu ecclesiastica significat positionem actus matrimonium constituentis (seu « consensus matrimonialis ») peracti in forma ab Ecclesia statuta. Haec forma praeter substantiam (idest ipsum consensum in stabilita forma datum) continet adiuncta sacra superaddita, scilicet sacras caeremonias variarum benedictionum, circumstantiam loci sacri, etc. Quia matrimonium est res sacra, immo in baptizatis habet indolem « Sacramenti », per Christum cura matrimonii concredita est Ecclesiae, etiam quod formam spectat. Competentia haec Ecclesiae effertur in can. 1016 C.I.C.: « Baptizatorum matrimonium regitur iure non solum divino, sed etiam canonico, salva competentia civilis potestatis circa mere civiles eiusdem matrimonii effectus ».

Hanc competentiam Ecclesiae multum urget Leo XIII in Encyclica *Arcanum*:

« Cum matrimonium sit sua vi, sua natura, sua sponte, sacrum, consentaneum est, ut regatur ac temperetur non principum imperio, sed divina auctoritate Ecclesiae, quae rerum sacrarum sola habet magisterium. Deinde considerata sacramenti dignitas est ... De sacramentis autem statuere et praecipere, ita, ex voluntate Christi, sola potest et debet Ecclesia, ut absonum sit plane potestatis eius vel minimam partem ad gubernatores rei civilis velle esse translatum » (A.S.S., XII, p. 392; idem p. 400).

Completur hic de Ecclesiae exclusiva competentia textus altero eiusdem Encyclicae loco:

« Nemo autem dubitat, quin Ecclesiae conditor Iesus Christus potestatem sacram voluerit esse a civili distinctam, et ad suas utramque

res agendas liberam atque expeditam; hoe tamen adiuncto, quod utrique expedit, et quod interest omnium hominum, ut coniunctio inter eas et concordia intercederet, in iisque rebus quae sint, diversa licet ratione, communis iuris et iudicii, altera, cui sunt humana tradita, opportune et congruenter ab altera penderet, cui sunt caelestia concredita. Huiusmodi autem compositione, ac fere harmonia, non solum utriusque potestatis optima ratio continetur, sed etiam opportunissimus atque efficacissimus modus iuvandi hominum genus in eo quod pertinet ad actionem vitae et ad spem salutis sempiternae. Etenim sicut hominum intelligentia quemadmodum in superioribus Encyclicis Litteris ostendimus, si cum fide christiana conveniat, multum nobilitatur multoque evadit ad vitandos ac repellendos errores munitior, vicissimque fides non parum praesidii ab intelligentia mutuatur; sic pariter, si cum sacra Ecclesiae potestate civilis auctoritas amice congruat, magna utrique necesse est fiat utilitatis accessio. Alterius enim amplificatur dignitas, et, religione praeunte, iustumquam erit non iustum imperium: alteri vero adiumenta tutelae et defensionis in publicum fidelium bonum suppeditantur » (A.S.S., XII, p. 400).

Vi huius suae exclusivae competentiae, antequam ad ipsam celebrationem perveniatur, plura ab Auctoritate Ecclesiastica fiunt, ut nupturientes ad id quod facturi sunt accedant debite praeparati, et ut simul boni communis atque securitatis publicae sufficiens ratio habeatur. In *ipsa celebratione* canonica substantia formae ordinariae (cf. can. 1094-96 C.I.C.) est in sic dicta *assistencia activa* parochi loci aut Ordinarii loci (vel sacerdotis ab iis legitime delegati); quae assistencia in eo consistit, quod ab his consensus matrimonialis nupturientium exquiratur et recipiatur. Substantia formae extraordinariae, quae in determinatis solummodo adiunctis adhiberi potest, dicit: consensum matrimonialem per nupturientes manifestatum coram solis duobus testibus (cf. can. 1098). Particularia de utraque forma vidantur in cann. 1094-1103; *adiuncta* ad substantiam formae determinantur in normis cann. 1108-1109 «de tempore et loco celebrationis».

De forma ecclesiastica celebrationis matrimonii haec tenenda sunt:

1. *Fideles* formam ab Ecclesia statutam; sciant, magni aestiment, concipiant firmam voluntatem eam observandi eamque observent. Forma statuta est: in bonum fidelium, in bonum Ecclesiae, in assecurationem dignitatis foederis nuptialis et finium matrimonii. Forma est elementum pro variis temporibus et territoriis variabile et variatum, sed mens et finis Ecclesiae in stabilienda forma non variatur. Fideles adulti, de his suo tempore edoceantur.

2. Quod pro omnibus fidelibus valet, multo magis urgeri debet

quoad *sacerdotes*: formam bene sciant, magni aestiment, et in praestanda assistentia accurate observent, quod ipsis observandum est, et invigilent, ut ab omnibus, qui aliquo modo partem habent in celebratione, maxime vero a nupturientibus, praestetur, quod eis praestandum incumbit.

3. *Nupturientes*, peragentes celebrationem ecclesiasticam et ita intrantes in « statum vitae » quem sibi elegerunt, celebrationem peragent sub tutela, sub vigilantia, sub ductu Ecclesiae; caveant, ne forte pompa externa eorum attentio a re principali abstrahatur.

4. *Testes* in forma ecclesiastica, quamvis sint solummodo simplices testes facti, non autem testes qualificati auctorizabiles, tamen sunt « testes », ut de veritate facti, si necessitas postea fieret, testimonium reddere et iuramento firmare valeant: consensum matrimonialem in celebratione matrimonii esse mutuo datum. In re tanti momenti testes suum testandi officium parvi aestimare non debent, et curare debent, ut, vocati, veritatem sua depositione firmare queant.

Pro mentalitate hodierna et pro tendentiis ex toto profanis, multis in locis et in hominum classibus praevalentibus: sensus et affectus in rebus matrimonialibus, et in specie in celebrationis forma, eundi cum Ecclesia, sunt multum debilitati. Ordinariorum et parochorum est eniti, ut obtusus animus et voluntas catholica evigiletur et acuatur ad restaurandum religiosum spiritum catholicum quoad matrimonia eorumque celebrationem, ut sit catholicis et non-catholicis incitamentum atque exemplum imitationis.

Celebratio civilis.

Leo XIII, in Encycl. *Arcanum* fuse et profunde agens de matrimonii *celebratione civilis* (de « matrimonio civili »), eam reprobatur, reicit, condemnat, saltem quoad baptizatos, utpote offendentem contra Dei per Christum factam normationem matrimonii, uni Ecclesiae Christi crediti, utpote contrariam bono communi Ecclesiae et Status, contrariam bono familiae necnon ipsorum coniugum (*A.S.S.*, vol. XII, pp.). Verba Pontificis sunt intellegenda de celebratione civili in sensu presso et plene, non de qualibet Auctoritatis Civilis activitate circa matrimonii celebrationem et circa eius effectus.

Celebratio civilis, sensu pleno et presso, intellegitur: ipse consensus matrimonialis partium a partibus coram Magistratu civili in forma per legem civilem praescripta praestitutus. Aequiparatur huic formationi consensus, coram officiali civili, registratio in registris publicis civilibus, si tamen unice consensus, registratus in foro civili, ut existens agnoscitur atque effectibus civilibus ornatur.

Celebratio civilis intime nectitur cum « matrimonio civili », est eius ritus initialis. Matrimonium civile est aliquod *unum totum complexum*. Si sine addito, sermo fit de « matrimonio civili », hoc Totum complexum intellegitur. In hoc Toto alia sunt requisita ex parte nupturientium, alia ex parte Auctoritatis civilis.

Ex parte *nupturientium* requiruntur: *a)* naturalis *habilitas* ad consensum matrimonialem efformandum; *b)* actualis voluntas ad consensum matrimonialem; *c)* actuatio huius voluntatis per ipsum consensum matrimonialem nunc datum. Sine his elementis deest auctoritati civili « materia circa quam » suos actus exerceat. Nequit auctoritas civilis nupturientibus per suam potestatem vel unum ex his elementis constitutivis dare aut supplere; (sicut neque auctoritas ecclesiastica id valet). Potest tamen auctoritas civilis quoad vim iuridicam horum elementorum ponere condiciones et impedimenta.

Ex parte *auctoritatis civilis* haec valent:

1. Consensui nupturientium, elementa constitutiva consensus continenti, tribuit *existentiam civilem*; cognoscit et agnoscit: valorem civilem in consensu, auctoritati civili manifestato, inesse; consequenter ad hanc notitiam officialem, auctoritas civilis et tribuit huic consensui « existentiam matrimonii civilis » et nectit inter ipsos *vinculum civile*.

2. Attribuit matrimonio civili, cui existentiam civilem dedit, *iura et obligationes civiles*, in lege civili coniugibus in matrimonio civili iunctis destinata, eaque sub tutela et vigilantia auctoritatis civilis ponit. Haec accessoria iura et obligationes civiles saepe coincidunt magna ex parte cum iuribus et obligationibus iuris naturalis. Sed in tali casu iura et obligationes naturae nihil valoris habent ex lege civili; sed ad postulata naturalia accedunt postulata civilia, tandem utraque attributio simul sumpta (idest: naturalis et civilis), exhibent totalem complexum iurium et obligationem. Ideo haec iura et obligationes sphaerae civilis non debent nec possunt dici « merae formalitates iuridicae » et « burocratismi »; saepe (in quantum et quia coincidunt cum postulatis legis naturalis) designant res maximi momenti, quae simul in memoriam revocant gravem obligationem et responsabilitatem Legislatoris 'civilis et omnium, qui in legislatione concurrunt (uti sunt « deputati »), providendi, ut in legibus civilibus omnia firmentur, quae bonum commune societatis civilis, bonum familiae, bonum coniugum, bonum futurae proles exigunt. Prae oculis dein ponendum est omnibus, qui in parte administrativa seu in applicatione legum, de matrimonio civili latarum (uti sunt e. gr. iudices, periti, advocati etc.) participant: se simili obligationi et responsabilitati subesse ac legislatores.

Si leges civiles de matrimonio civili quaedam continent, quae legi

naturae sunt contraria, hae normae in conscientia et coram Deo omni vi carent.

Verbum et « matrimonii civilis » non tantum adhiberi possunt (et adhibentur) de matrimonio civili, uti *toto complexo*, sed etiam de solo uno elemento constitutivo, quod in hoe « Toto » inest, scilicet de *activitate civili auctoritatis civilis*. Sic intellectum, « matrimonium civile », considerat solum id, (sed etiam omne id), quod auctoritas civilis, ex sibi exclusive propriis, ad istum « complexum » affert, (supponendo ergo omnia, quae aliunde in nupturientibus requiruntur et adsunt, sive quoad elementa constitutiva sive quoad accedentem et dependentem attributionem iurium et obligationum). Matrimonium sic intellectum dicit:

- 1) *existentiam civilem*, consensui partium ab auctoritate civili tributam, connotans cognitionem et agnitionem talis consensus;
- 2) *creationem vinculi civilis*, nupturientes abhinc ligans in foro civili;
- 3) *civilem attributionem, iurium et obligationum*, coniugibus factam, vi vinculi civilis, tamquam eius naturalem consequentiam et fructum;
- 4) *gravem obligationem et responsabilitatem auctoritatis* (et omnium cooperatorum) quoad ea, quae statuunt et faciunt circa matrimonium civile (prout supra expositum est).

Nomine matrimonii civilis non veniunt:

- 1) postulatum eiusque executio ab auctoritate civili facta, ut certior reddatur de matrimonii a suis subditis coram Ecclesia aut aliter initis; et eorum dein in registra civilia insertio;
- 3) concessionem iurium etc. factam matrimoniis religiosis aut matrimoniis aliarum nationum, etsi bane item registris civilibus insertam;
- 3) agnitio vel attributio iurium, quae aliae nationes matrimoniis ab eis agnitis tribuerunt, nunc in propria natione ab auctoritate civili facta et registrata.

conclusio

Omnibus supra de celebratione civica matrimonii dictis, attente consideratis, haec stabiliri possunt:

1. « Matrimonium civile », in sensu presso et pleno, tamquam matrimonium quoad baptizatos non existit. Nee ab Ecclesia, in conscientia et coram Deo, admitti potest.

2. Baptizati legibus civilibus de matrimonio civili obtemperare possunt.

Monet quoad hoc Leo XIII: « Haec quidem omnia probe cognita habere maxime sponsorum refert, quibus etiam probata esse debent et notata animis, ut sibi liceat hac in re morem legibus gerere; ipsa nori. abnuente Ecclesia, quae vult atque optat, ut in omnes partes' salva sint matrimoniorum effecta, et ne quid liberis detrimenti afferatur ». (*Arcanum*, A.S.S., vol. XII, p. 400).

3. Matrimonium civile quoad non-baptizatos legi naturae et Dd non 'contradicit, dummodo celebratio civilis non excedat « condicionem sine qua non », nee dicatur « elementum constitutivum » aut vero sensu « causa » consensus matrimonialis.

4. Auctoritatis ecclesiasticae est: vigilare et providere, ut fideles recte se gerant quoad leges civiles (sive coactivas, sive facultativas) de matrimonio civili presse dicto. Supremae autem Auctoritatis ecclesiasticae est, discernere, quomodo Gubernia in civitatibus catholicis se habere possint vel debeant relate ad « matrimonia civilia » siVe noviter introducenda sive toleranda (aut ad maiora mala evitanda aut ad maiora et necessaria bona promovenda). Quae quaestio hodie non in una tantum natione urget.

VI. MATRIMONII DISSOLUTIO

Divortium civile intellegitur: ipsius vinculi, quo coniuges in matrimonio valido iunguntur, solutio per auctoritatem civilem, facta secundum normam respectivae legis civilis. Ex tali solutione est, quod pristinum vinculum, utpote solutum, non obsit novo vinculo coram auctoritate civili contrahendo. Supponit divortium civile vinculum, validum existens; et sic essentialiter differt ab alicuius matrimonii per auctoritatem civilem facta *declaratione nullitatis*, ortae influxu alicuius causae impediens originem .:vinculi validi. In utroque casu novum: vinculum, contrahendum in foro civili, pristino illi matrimonio non inipeditur, sed modo essentialiter diverso: in casu (scilicet solutionis vinculi) per pristini vinculi ab civili factam disruptionem; in secundo casu *quod* pristini vinculi numquam existentiam. . .

Recurrunt hoc loco, quae supra in n. III de indissolubilitate monii, tamquam matrimonii « proprietate essentiali » dicta sunt, memorata indissolubilitate intrinseca (quae negat solubilitatem per voluntatem partium, quae vinculum nexuerunt), et indissolubilitate *seca* (quae excludit solubilitatem per aliquam humanam auctoritatem.

publicam), et indissolubilitate *absoluta* (quae excludit utramque, scilicet intrinsecam et extrinsecam).

Agentes nunc de « solutione vinculi », primo repeti debet: exclusam esse hodie omnem solutionem intrinsecam, idest per partium voluntatem. Christus enim Dominus pro Supremi sua, Legislatoris potestate eam pro toto genere humano abstulit, repristinans primam Creatoris voluntatem, exhibitam verbis: Quod Deus coniunxit, homo non separet (*Mt.* XIX, 6), statimque hanc normam divinam urgens, prohibuit, quominus vir, dimissa sua uxore, dueat. De tali viro dicit Dominus: « moechatur », idemque effort de alio, qui dimissam duxerit: « moechatur » (*Mt.* XIX, 9). Apostolus in prima epistula ad Corinthios eandem Domini legem urget, dicendo, quod mulier ligetur, quanto tempore vir eius vivit; quod vero, si dormierit vir eius, libera sit; et cui voluerit nubere queat (cf. *I Car.* VII, 39). Neque ulla hodie auctoritas humana partibus potestatem conferre potest, solvendi per voluntatem vineulum quo ligantur. Quod aliqui ab auctoritate publica his temporibus exegisse videntur.

Divortium civile non versatur circa bane vinculi intrinsecam solubilitatem et solutionem, sed circa eius extrinsecam solubilitatem et solutionem, per intervenientem « Status civilis » auctoritatem. Obstant huic arrogatae potestati modo allata absoluta verba Domini et verba Apostoli gentium; obstat dein Concilium Tridentinum in Sessione XXIV statuens: « S. q. d. propter haeresim aut molestam cohabitationem aut affectatam absentiam a coniuge dissolvi posse matrimonii vinculum: A. S. » (can. 5 *Denz.* 975). Et iterum « S. q. d. Ecclesiam errare, cum docuit et docet, iuxta evangelicam et apostolicam doctrinam propter adulterium alterius coniugum matrimonii vinculum non posse dissolvi, et utrumque, vel etiam innocentem, qui causam adulterii non dedit, non posse, altero coniuge vivente, aliud matrimonium contra-moecharique eum, qui, dimissa adultera, aliam duxerit, et, eam, quae, dimisso altero, alii nupserit: A. S., (1. e. can. 7, *Denz.* 977). Quern canonem Cone. Tridentini Pius XI, auctoritative interpretans, in *Encycl. Casti connubii* scribet: « Quod si non erravit neque errat Ecclesia, cum haec docuit et docet, ideoque eertum omnino est matrimonii vinculum ne ob adulterium quidem dissolvi posse: in comperto est reliquas tanto debiliores, quae afferri solent, divortiorum easus multo minus valere nihilque prorsus esse faciendas » (*A.A.S.*, 1930, p. 574). Quod Christus negavit, auctoritas civilis sibi vindicate non valet, et si vindicate attentat, frustra attentat.

Uterque Pontifex, Leo XIII et Pius XI, explicite et fuse egerunt de divortiis civilibus eaque reprobarunt. Leo XIII in *Arcanum* 10 febr.

1880 (A.S.S.) vol. XII, pp. 397-399), Pius XI in *Casti connubii*, 31 dec. 1930, (A.A.S., 1930, pp. 572-576). Uterque Pontifex sine ulla limitatione divortia civilia (proprie et presse dicta) reprobant.

De malis ex divortiis timendis effert Leo XIII: « Quanti materiam mali in se divortia contineant, vix attinet dicere. Eorum enim causa fiunt maritalia foedera mutabilia, extenuatur mutua benevolentia; infidelitati perniciose incitamenta suppeditantur; tuitioni atque institutioni liberorum nocetur; dissuendis societatibus domesticis praebetur occasio; discordiarum inter familias semina sparguntur: minuitur et deprimitur dignitas mulierum, quae in periculum veniunt, ne, cum libidini virorum inservierint pro derelictis habeantur. Et quoniam ad perdendas familias, frangendasque regnorum opes nil tam valet, quam corruptela morum, facile perspicitur, prosperitati familiarum ac civitatum maxime inimica esse divortia, quae a depravatis populorum moribus nascuntur, ac, teste rerum usu, ad vitiosiores vitae privatae et publicae consuetudines aditum ianuamque patefaciunt » (A.S.S., vol. XII, p. 396).

Pius XI hanc Leonis XIII quaerelam de malis, e fonte divortium difluentibus, reassumit eamque confert cum bonis, quae idem Leo XIII in eadem Encyclica ex relictis divortiis orta et oritura ostendit. Quae Pii XI bonorum et malorum collatio sic sonat:

« Atque, ut iterum sententiam decessoris Nostri afferamus, quantum materiam bonorum in se coniugii indissolubilis firmitas contineat, tantum malorum segetem divortia complecti, vix attinet dicere. Hinc videlicet incolumi vinculo, tuta ac securae matrimonia conspiciamus, illine, coniugum secessionibus propositis vel ipsis divortiorum periculis obiectis, ipsa foedera nuptialia mutabilia aut eerte anxie obnoxia fieri suspicionibus. Hinc mutua benevolentia consociatioque bonorum confirmata mirifice; illine, ex ipsa secessionis facta potestate, extenuata miserrime. Hinc coniugum eadem fidei addita peropportuna praesidia; illine infidelitati perniciose incitamenta suppeditata. Hinc liberorum suscepcio, tuitio, educatio provecta efficaciter; illine gravioribus usque detrimentis affecta. Hinc inter familias cognatosque discordiis multiplex praeclusus aditus; illinc discordiarum occasio oblata frequentius. Hinc facilius oppressa, illinc iacta copiosius multoque latius semina simultatum. Hinc potissimum dignitas officiumque mulierum, in societate sive domestica sive civili, reintegrata feliciter ac restituta; illinc indigne depressa, siquidem in periculum coniciuntur uxores « ne cum libidini virorum inservierint, pro derelictis habeantur » (A.A.S., 1930, p. 575).

Ex hucusque dictis apparet:

A - 1) arrogatam sibi ab auctoritate civili potestatem solvendi vinculum matrimoniale non existere;

2) divortiis civilibus nullum validum vinculum matrimoniale solvi nee solutum esse.

Utrum elementum ab Ecclesia reicitur.

B - Complexus iurium et obligationum, quae in celebratione « matrimonii civilis » vinculo per eam nexu adiunctae fuerunt per auctoritatem civilem: simul cum solutione « vinculi » ab auctoritate civili ad normam legis civilis facta solvuntur. Generatim autem non omnia tolluntur, propter bonum tum coniugum, tum prolis, tum boni communis (ita e. gr. manent quae spectant sustentationem, alimentationem, educationem, et similia). Inter haec adiuncta iura et obligationes esse solent postulata iuris quae non obstante divortio, integra manent (quamvisi fortasse respectiva lex civilis ea vel aliqua ex iis non amplius agnoscat).

C - Etsi in societate *civili* nulla sit solvendi vinculi potestas, in *Ecclesia* Christi est talis potestas. Romano Pontifici vi institutionis Christi competit ampla facultas per potestatem ministerialem solvendi in iure divino, ob causas proportionate graves vinculum matrimoniale, nisi fuerit vinculum matrimonii rati et (ut tale) consummati (hoe enim nulla humana potestate, nullaque ex causa, praeterquam morte, solvitur, cf. can. 11.18). Habetur insuper facultas solvendi « vinculum » per usum Privilegii Paulini (cf. 1 *Cor.* VII, 15). Solutia vinculi, per auctoritatem Ecclesiae vel per Privilegium Paulinum facta, aufert a divortio civili (si tale ab Ecclesia solutum matrimonium, ad tribunal civile fertur), aufert a sententia civili notam arrogatae vinculi solvendi potestatis. At esse potest, quod nihilominus ab Ecclesia fidelibus non concedatur facultas accedere ad tribunal civile, ut ab eo feratur sententia « divortii civilis », nisi prius petito et obtento consensu Ordinarii loci.

D - Supposito « matrimonio civili » (intellecto in sensu solius activitatis per « Statum civilem » exercitae; cf. supra n. V); simul attentis clausulis et postulatis l. c. quoad « celebrationem » civilem memoratis, correspondentem « solutio » vinculi civilis diiudicari potest; valentibus tamen iisdem clausulis et postulatis, et manente plena obligatione et responsabilitate auctoritatis civilis omniumque eius cooperatorum: respectu iuris naturalis et divini, respectu boni communis, respectu boni privati coniugum et boni liberorum.

E - Solutia matrimonii improprie dicta et partialis, ad modum solius separationis a communi toro, mensa, habitatione sive temporariae sive definitivae, integro manente ipso vinculo, ab Ecclesia fidelibus, exstantibus obiectivis ac pergravibus causis, attendis simul condicionibus et clausulis propter bonum coniugum, liberorum, boni communis tum Ecclesiae tum Status: conceditur ad normam can. 'C.I.C.) et sub vigilantia

et auctoritate Ordinarii loci. Si alicubi in aliqua natione vel territorio simile institutum solutionis imperfectae et solius separationis a communi toro, mensa, habitatione habetur, fideles hoc instituto uti possunt, sub iisdem tamen regulis et clausulis, memoratis pro eadem imperfecta solutione, quam concedit Ecclesia.

Conclusio

1. Grassante et in dies crescente « divortio civili », primo loco curandum est, ut in fidelibus, quoad divortium, quoad divortium civile, presse et plene intellectum, sit iudicium et voluntas doctrinae catholicae conforme, prout haec doctrina in S. Litteris, in Concilio Tridentino, in documentis Summorum Pontificum exhibetur.

2. Caveatur, in quantum fieri potest, ne in regionibus et populis catholicis divortium civile sive via legis sive via meri facti introducatur vel toleretur, excepto casu, in quo urgeat necessitas sive ad maiora damna vitanda, sive ad necessaria maiora bona procuranda. Est officium et ius imprimis competentis auctoritatis ecclesiasticae; sed etiam fidelium, in quantum fideles influere possunt et influunt e. gr. per Deputatos, per suffragia in electionibus Deputatorum ferenda.

3. Si quando necessitas urget utendi divortii civilis ad obtinendos eius effectus civiles: *a)* respectu solutionis complexus iurium et obligationum, vinculo civili in celebratione matrimonii civilis per officialem statalem adiuncti; *b)* respectu obtinendi libertatem vel novi « vinculi matrimonialis » contrahendi in foro civili, per civilem antecedentis vinculi - (ab Ecclesia iam soluti) - solutionem: curandum est, ut fideles, quod acturi sunt, agant cum recta et certa conscientia, sub Ecclesiae per Ordinarium loci ductu.

4. Specialis cura habenda est personarum quae in auctoritate civili quocumque modo positae sunt (sive in legislatione, sive in administratione et legum applicatione), ut habeant claram notitiam et perspicientiam sui muneris et officii (sub visu civili non minus quam sub visu religioso et morali), ne ipsi in suo iudicio et agendi modo vacillent, et sua incertitudine et vacillatione aliis sint causa vacillandi et errandi. In normis quoad *has* personas stabiliendis et imponendis, ratio habeatur etiam rei et termini « divortii civilis », intellecti de sola *activitate auctoritatis civilis*, de qua sermo fuit, in n. V.

5. De concedenda et petenda a Magistratu civili matrimonii solummodo solutione improprie dicta (per modum separationis a communi toro, mensa, habitatione), quae etiam in foro civili sunt scitu necessaria, modo sub *E)* exposita sunt; continentur enim pro fidelibus quoad sub-

stantiam civilis quoque modi agendi normae in can. 1128-1132 exhibitae.

· 6. De divortiis non habetur alia ultima norma, quam de omnibus problematis matrimonialibus, hucusque nominatis, assignata.

Duas grandes Litteras Encycl. de matrimonio christiano, Leonis XIII et Pii XI una pervadit idea et monitio: de re matrimoniali interrogetur *Deus et Christus*. Matrimonium est enim originis divinae, eius finis et finium ordo sunt originis divinae, eius intrinseca natura et per proprietates essentielles qualificatio, praesertim per eius naturam Sacramenti Novae Legis: sunt originis divinae, ex Deo et ex Christo; normae de usu matrimonii, quia derivatae ex usus alligatione ad finem divinitus stabilitum, sunt originis divinae; reiectio divortiorum est ex divinitus stabilita indissolubilitate vinculi quae est originis divinae; celebrationis formae, etsi sunt immediate originis humanae, tamen respectu ultimae normae, cui omnis forma alligatur et subordinatur: inservire scl. finalitati matrimonii, sub hoe respectu est forma celebrationis ex norma originis divinae.

Valet ergo et proclametur per Concilium futurum illa monitio duorum Pontificum: in re matrimoniali ultima solutio problematum, pristinorum et recentium, est *Deus et Christus*.

PONTIFICIUM INSTITUTUM BIBLICUM

Romae, die 24 aprilis 1960

Eminentissime Princeps)

Invitationi Eminentiae Tuae Rev.mae, litteris die 8 iulii 1959 (prot. N. 2 C/59-11) factae, libenter obsecundans, collatis consiliis atque consociatis studiis cum Facultatum huius *Pontificii Instituti Biblici* magistris, ea quae futuri Concilii Patribus ad Ecclesiae utilitatem et animarum bonum opportunius suo tempore proponenda visa sunt, in foliis adnexis exposita et rationibus fulcita, ad Istam Pontificiam Commissionem Antepreparatoriam pro Concilio Oecumenico mittere mihi honorificum est.

Vota autem sunt haec:

Votum praeliminare:

De studio et usu Sacrae Scripturae commendandis.

I Pars: *Vota Doctrinalia:*

- § I : De Sacra Scriptura et Traditione.
- § II : De momento fidei in opere salutis.
- § III: De efficacitate verbi Dei.
- § IV : De historicitate evangeliorum.
- § V : De antisemitismo vitando.

II Pars: *Vota Disciplinaria:*

- § I : De litteris Encyclicis *Divina afflante Spiritu*.
- § II : De decretis Pontificiae Commissionis Biblicae.
- § III: De consultanda Pontificia Commissione Biblica.
- § IV: De consulendo famae scriptorum catholicorum.

Omnia haec vota studiaque adprobaverunt:

Vogt Ernestus, *Rector Magnificus*; Vaccari Albertus *Vice-Rector*; Lyonnet Stanislaus, *Decan. Fae. Bibl.*; Pohl Alfredus, *Decan. Fae. Orient.*; Alonso Schakel Aloisius M.; Boccaccio Petrus; Dahood Mitchell; De la Potterie Ignatius; Kebert Raymundus; Martin Malachias; McCool Fran-

ciscus I; Moran Gulielmus; Novotny Georgius; Patti Ioachimus; Pavlovsky Gulielmus; des Places Eduardus; Simon Ioannes; Smith Josephus; Zerwick Maximilianus.

Eminentiae Tuae Rev.mae futuroque Concilio ex animo fausta omnia adprecans, reverenti cum obsequio me pro:fiteor

Eminentiae Tuae Rev.mae
in D.no add.mum

ERNESTUS VOGT S. I.

Rector

Pontificii Instituti Biblici

VOTA

VoTUM PRAELIMINARE

Cum Summus Pontifex Iohannes XXIII, annuncians Concilium Oecumenicum, etiam unitatem omnium christianorum promovere voluerit; cum autem studium et lectio Librorum Sacrorum ad concordiam et unitatem inter christianos valde conferat, eo quod Sacra Scriptura ab omnibus christianis communiter agnoscitur ut verbum Dei:

in votis est, ut Concilium studium et usum Sacrae Scripturae denuo enixe commendet.

Quo vero supradictum studium et usus promoveatur, Concilio vota sequentia proponuntur.

Pars I

VoTA DocTRINALIA

§ 1. *De Sacra Scriptura et Traditione.*

In votis est: ut concilium magis explicite proponat doctrinam catholicam de relationibus mutuis quae vigent inter Scripturam Sacram et Traditionem.

Explicatur votum.

Sicut tempore Concilii Tridentini, propter negationes haereticorum, necesse fuit Ecclesiam definite veritatem Evangelii contineri « in libris scriptis et sine scripto traditionibus » (Sess. IV, *Denz.* 783), ita nostris diebus optatur ut Ecclesia declaret Scripturam et Traditionem non constituere duos fontes revelationis prorsus independentes et parallelos. Etenim: a) libri sacri N. T. et traditio ecclesiastica orta sunt ex eadem traditione apostolica seu *communem habent* « fontem omnis et salutaris veritatis et morum disciplinae » (*ib.*), scilicet illud Evangelium quod promulgatum est a Christo et ab Apostolis praedicatum; hoc autem Evangelium Christi atque hanc traditionem apostolicam magis directe et immediate attingimus in Scripturis quam in monumentis traditionis ecclesiasticae posterioris; b) Scriptura sola conscripta est inspirante *Spiritu Santo*; Ecclesia autem gaudet non inspiratione proprie dicta, sed assistentia Spiritus Sancti ad revelationem evolvendam.

Unde Scriptura et Traditio mutue inter se connectuntur, immo alio atque alio respectu inter se prioritatem habent:

- ex una parte, cum Scriptura sola, non autem traditio ecclesiastica, dicenda sit verbum Dei sensu stricto, debet haec traditio se Sacrae Scripturae submittere eamque constanter tenere ut normam sui; scilicet, necessarium est ut traditio in evolutione sua se referat ad Scripturam, ut in proprio suo progressu ab ipsa custodiatur, vivificetur, immo etiam, si casus fert, ab ipsa renovetur;

- ex altera parte, cum Ecclesia sit « columna et firmamentum veritatis » (1 Tim., 3, 15) propter assistentiam Spiritus Sancti, Scriptura semper est intelligenda « in Ecclesia », id est in continuitate viva cum traditione authentica Ecclesiae et secundum normas magisterii ecclesiastici.

§ II. *De momenta fidei in opere salutis.*

In votis est: ut in Concilio explicite declaretur quanti momenti sit fides in opere salutis.

Rationes petitionis:

1. Sacra Scriptura, imprimis apostolus Paulus, in hoc insistit, quod iustificatio ex parte hominis peragitur per fidem (Rom. 3, 28; Gal. 2, 16; Phil. 3, 9; Eph. 2, 8-9). Haec autem doctrina quandoque paululum negligitur, probabiliter quia Protestantes ea abusi sunt.

2. Iam in Concilio Tridentino, propter eandem rationem, ipsi Patres de causis iustificationis tractantes (Sess. VI, cap. 7°), mentionem fidei consulto non fecerunt, compluribus id deplorantibus, imprimis futuro Cardinali Seripando. Indirecte tantum et per transennam de ea locuti sunt, declarantes causam instrumentalem iustificationis esse « sacramentum baptismi, quod est sacramentum fidei » (Denz., n. 799).

3. Opportunum ergo esse videtur doctrinam catholicam de hac re iterum dare efferre, nempe explicite declarare id quod - iuxta Cardinalem Cervini, sessionis praesidem - decretum de causis iustificationis implicite continet ubi dicit « quod iustificatio non est sola remissio peccati, sed infusio donorum inter quae est fides; item in causa formali, cum dicitur quod est iustitia, in qua comprehenditur etiam fides » (Acta, V, p. 742).

§ III. *De efficacia verbi Dei.*

In votis est: ut a Concilio resumatur doctrina traditionis de efficacia quam ad sanctificationem christianorum possidet verbum Dei in sacris libris contentum.

Explicatio voti:

In Sacra Scriptura haec doctrina saepius invenitur, praesertim apud auctores Novi Testamenti: « Vivus est enim sermo et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti » (*Hehr.* 4, 12); verbum Dei « operatur in vobis qui credidistis » (1 *Thess.* 2, 13); « insitum verbum, quod potest salvare animas vestras » (*lac.* 1, 21). Sane, in omnibus his textibus non agitur directe de verbo Dei scripto; at ipse S. Paulus nos admonet eundem valorem essetribuendum verbo quod praedicabat et epistolis suis (2 *Thess.* 2, 15; 3, 14). Ceteroquin, de ipso textu S. Scripturae addit Apostolus: « Omnis Scriptura, divinitus inspirata, utilis est ad docendum ... ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus » (2 *Tim.* 3, 16-17).

In traditione Ecclesiae eadem doctrina frequens erat usque ad Concilium Tridentinum. Propter singularem suam efficacitatem in ordine salutis verbum Dei saepe comparabatur Sanctissimae Eucharistiae, v. g. in libro Imitationis Christi: « Sine his duobus vivere non possem: nam verbum Dei, lux animae est; et Sacramentum tuum panis vitae. Haec possunt etiam did mensae duae, hinc et hinc in gazophylacio sanctae Ecclesiae positae. Una mensa est sacri altaris, habens panem sanctum...; altera est divinae legis, continens doctrinam sanctam... » (IV; 11, 4). Sacra Liturgia similiter inculcat sacerdoti, missam celebranti, lectionem evangelii propriam virtutem habere: « per evangelica dicta deleantur nostra delicta ». Denique, recentes SS. Pontifices eandem doctrinam resumpserunt in suis litteris Encyclicis de S. Scriptura, v. g. Leo XIII, qui loquitur de « illa divinus sermo pallet virtute » (*Ench. bib!.*, 87); vel Benedictus XV, qui dicit sermonem sacerdotis nihil habere « ad effingendos animos efficacitatis nisi a Sacra Scriptura informetur ab eaque vim suam ac robur mutuatur » (*ib.* 484, *comp.* 488).

Ultimis saeculis, propter controversiam contra Protestantes, haec doctrina apud catholicos quasi oblivioni mandata est et in scholis theologicis plerumque neglecta. Recentissimis tantum temporibus theologi catholici rursus saepe de hoc agunt, desiderium exprimentes ut evolvatur magis id quod ab ipsis vocatur « theologia verbi ».

Proinde optatur ut a Concilio resumatur haec doctrina traditionis, scilicet virtutem salutarem et efficacitatem sanctificantem possidere tum sacramenta tum etiam, suo modo, verbum Dei quod fide suscipitur. Ratio huius specialis efficacitatis Sacrae Scripturae est quod non tantum revelatio in ipsa continetur, sed quod exprimitur verbis ab ipso Deo inspiratis, quod did nequit de verbis quae usurpantur in traditione ecclesiastica. Illam virtutem peculiarem habet Sacra Scriptura non so-

lummodo quando praedicatur et explicatur fidelibus in concionibus, sed etiam quandocumque adhibetur legitime in Ecclesia, in usu sive publico sive privato (v. g. in pia lectione vel meditatione Librorum Sacrorum).

§ IV. *De historicitate evangeliorum.*

In votis est: ut Concilium

1. Revocet in memoriam illas veritates fidei catholicae quae regere debent interpretationem evangeliorum defensionemque eorum fidei historicae, nempe:

a) *fides christiana) ut elucet ex ipsis symbolis fidei) fundatur in factis divinis in historia patris, imprimis in mysteriis incarnationis, vitae) mortis et resurrectionis Iesu.*

Proinde illa exegesis quae negaret vel in dubium vocaret historicitatem horum factorum non potest accipi a viro catholico.

b) *Revelatio non fuit completa ante finem aetatis apostolicae* [DB 783, 2021].

Unde temerarium esset affirmare excludenda esse Evangelia ab activitate Spiritus Sancti, qua explicavit revelationem christianam clarius atque magis explicite quam Iesus fecerat, atque eam ad necessitates Ecclesiae applicavit.

c) *Quattuor nostra Evangelia) utpote inspirata, inerrantia gaudent) quae inerrantia cum supra dicta historicitate concilianda est.*

Quapropter quaelibet conceptio historicitatis, quae sive per excessum sive per defectum, illam conciliationem impossibilem reddit, necessario falsa est.

2. Dedaret, his principiis commendatis, relinqui interpretibus catholicis, duce magisterio, determinate ulterius quale genus historiae de facto attribuendum sit sive integris Evangeliiis, sive singulis pericopis.

Explicatio voti.

1. « ut Concilium revocet..; ».

Nostra aetate profundius innotuerunt et modus quo Evangelia orta sunt, et rationes dicendi quae illo tempore usu erant receptae, et quid auctores antiqui iis significare voluerint. Hinc accuratiora evaserunt et argumentatio, qua fides historica Evangeliorum stabilitur, et interpretatio modi narrandi Evangeliorum. Praeterea methodus quaedam elaborata est quae spem fundatam praebet quaestiones difficiles et complexas, quae cum re cohaereant, nunc facilius atque solidius quam in praeterito dirimi posse.

Attamen, uti expectandum erat in re tam fundamentali pro fide no-

stra, omnis mutatio in solutionibus consuetis, quamvis iustificata, mentes multorum perturbat, praesertim eorum qui huic studio vacare nequeunt. Perutile igitur erit, si Concilium in hac re exegetis catholicis et per eos omnibus christifidelibus aliquam directionem dare voluerit. At, propter naturam rei condicionemque fluentem studiorum actualium, utilior erit haec directio atque praxi anteriorum conciliorum magis consentanea, si non descendat ad particularia neque amplectatur theses sive consuetas sive recentiores de quibus nunc disputatur, sed recolat principia immutabilia in doctrina Ecclesia fundata, quae omnis interpret catholicus in tractandis Evangeliiis ob oculos habere debet. Haec principia nominantur sub litteris *a*, *b*, *c*.

a) « Fides christiana... fundatur in factis... in historia patris ».

Profecto nullus est interpret catholicus qui hoc principium in dubium vocare audeat. Nihilominus utile erit id recolere tum quia hisce diebus, saltem ex parte, a nonnullis interpretibus acatholicis magni nominis impugnatur, tum praesertim quia ita fundamentalis illa indoles historica reconfirmatur quam Ecclesia catholica semper attribuit religioni christianae eiusque libris fundamentalibus qui sunt Evangelia nostra.

Ex altera parte autem, ex eo quod Evangelia vero sensu ad genus historiae pertinent, non sequitur omnem sententiam Domini, neque omnem pericopam narrativam reproduci vel narrari secundum illas historicae compositionis rationes quibus nostrae aetatis periti utuntur. Nam hodie communiter admittitur verum genus historiae in se multiplex esse.

Nihilominus interpret catholicus in determinandis generibus historiae quae in Evangeliiis admitti possunt, semper ob oculos habere debet tamquam normam, historicitatem illam fundamentalem de qua supra et propter quam Evangelia semper in Ecclesia pro scriptis historicis iure habita sunt.

b) « Revelatio non fuit completa ante finem aetatis apostolicae ».

Admittitur communiter a theologis revelationem publicam christianam non fuisse clausam ante mortem ultimi Apostoli. Unde sequitur aevum apostolicum differre a periodis posterioribus, eo quod Apostoli et coetanei, quibus dona specialia Spiritus Sancti collata erant, contribuerunt vel contribuere potuerunt ad ulteriorem constitutionem et perfectionem illius revelationis.

Profecto ipse Christus erat definitiva revelatio Dei data hominibus [Jo. 1, 14. 18; 3, 11-13]. Quamvis autem haec revelatio maxima ex parte iam in factis et dictis Domini constituta sit, scimus ex testimonio ipsorum evangeliorum [Jo. 2, 22; 16, 12] non omnes virtualitates illius revelationis communicari vel intelligi potuisse, ipso Domino in terris vivente. Porro patet Ecclesiam tenere eos, qui aevo apostolico sub ductu

Spiritus revelationem Domini plenius comprehenderint et clarius expresserint, partes veras habuisse, vel habere potuisse, in illa revelatione definitiva constituenda.

Saepe quidem theologi plenior illam mysterii Christi comprehensionem non vident expressam nisi in traditione orali et in ceteris - ter Evangelia - scriptis Novi Testamenti. Attamen unica ratio cur haec plenior comprehensio non agnoscatur etiam in ipsis Evangeliiis est conceptus nimis arctus generis historiae. Etenim non est veritas fidei neque principium theologicum quod prohibeat quominus admittatur Spiritum Sanctum movisse Evangelistas ut cum sententiis Domini, quas transmississent, et cum narrationibus suis coniungerent interpretationem profundiorum atque magis explicitam easque ita illuminatas applicarent ad vitam necessitatesque Ecclesiae. Interpretis autem catholici est inquirere utrum et in quali mensura ita egerit Spiritus Sanctus.

c) « Evangelia... inerrantia gaudent... quae... cum historicitate concilianda est ».

In evangeliiis explicandis duo principia applicanda et inter se concilianda sunt, historicitas et inerrantia. Quisquis in nomine fidelitatis historicae prorsus restringit libertatem evangelistarum, nullam viam apertam relinquit ad diversitates narrationum (interdum vix non contradictorias) re et non verbo solum explicandas. Ideo rigidam statuens historicitatem non salvaret inerrantiam vel saltem eam in periculum adduceret.

Quisquis autem ad diversitates narrationum ab errore liberandas facile confugit ad genera parum historica, non salvaret historicitatem supradictam Evangeliorum vel saltem eam in periculum adduceret.

Illa conciliatio positive perfici potest, habita ratione intentionis hagiographi. Nam nemo potest argui de errore nisi in iis, quae revera affirmat. Quid autem revera affirmet, determinari non potest nisi ratione habita *intentionis* eius. Quid autem pro casu intendat affirmare auctor, stabiliri nequit nisi accurate inspectis generibus et modis narrandi quae in Evangeliiis reapse inveniuntur. Ita et inerrantia et historicitas criteriis obiectivis conciliatae salvantur.

2. « Declaret... relinqui interpretibus... ».

Interpretibus catholicis committitur, studium deter-
minandi genera historica concreta quae ab evangelistis sub ductu Spiritus actu adhibita sunt. Ut autem exegetae catholici hunc improbum laborem maiore diligentia et serenitate aggrediantur et hinc solutiones speratas citius inveniant, utilisshne reaffirmabit Concilium, cum speciali applicatione ad hoc problema, illam fiduciam erga scientiam catholicam quam professus est Pius XII:

« Multa igitur remanent, eaque gravissima, in quibus edisserendis

et explicandis catholicorum interpretum acumen et ingenium. libere exerceri potest et debet, utque ad omnium utilitatem, ad maiorem in dies doctrinae sacrae profectum, et ad Ecclesiae defensionem et honorem ex suo quisque viritum conferat. Haec vera filiorum Dei libertas, quae et Ecclesiae doctrinam fideliter teneat, et quaecumque profana attulerit cognitio, tamquam Dei donum grato accipiat animo et adhibeat, studio utique omnium elata et sustentata, omnis sinceri fructus omnisque in scientia catholica profectus condicio est et fons ». [EB. 565]

§ V. *De antisemitismo vitando.*

In votis est: ut in Concilio inter quaestiones ad Oecumenismum spectantes tractetur quoque problema populi Israel. Utique Christiani dicendi genuini descendentes Israelis spiritualis, authentici haeredes fidei Abrahae « patriarchae nostri » (*Canon Missae*) et benedictionis Iacob, ab Apostolo nuncupati « Israel Dei » (*Gal.* 6, 17) ideoque professio christiana vere appellanda est, ut in liturgia Sabbati Sancti, « Israelitica dignitas ». Attamen non tantum populus Iudaicus qua talis dici nequit « reiectus », quia pars eius iam illo tempore se convertit (*Rom.* 11, 1-2), sed scimus ipsam partem infidelem non remansuram esse infidelem: Apostolus enim pluries, in assertis indubiis, affirmat illam partem sese ad Christum tandem conversuram (*Rom.* 11, 15. 25). Huiusmodi doctrina, quae ad fidei depositum certo pertinet, numquam vero a Magisterio Ecclesiae declarata est, nunc videtur haud paucis praepiudiciis, quibus fovetur antisemitismus, efficaciter obstare posse.

Admoneanturque christifideles omnes, ut, iuxta exemplum ipsius Auctoritatis Ecclesiasticae, eos loquendi modos in hac re accurate vitent, qui tamquam offensivi haberi possint.

Explicatio voti: Documenta recentiora Auctoritatis Ecclesiasticae sunt sequentia:

1. Die 19 maii 1959 S. Rituum Congregatio statuit mutationes faciendas esse in Missali romano in precibus pro *Conversione Iudaeorum*, n. 8 orationum sollemnium, feria VI in Passione et Marte Domini. Haec variatio communicata est Ordinariis locorum directe per Nuntios et Delegatos Apostolicos. Iuxta editionem Vaticanam Missalis romani variatio sic se habet: « *Oremus et pro Iudaeis.... Omnipotens sempiterne Deus, qui Iudaeos etiam a tua misericordia non repellis* ».

2. Die 27 novembris 1959 S. Congregatio Rituum decrevit abolendas esse sequentes formulas in Rituali Romano: « Horresce Iudaicam perfidiam, respue Hebraicam superstitionem » (*Ephemerides Liturgicae* 74 [1960], p. 133 de utroque decreto).

3. Die 18 iulii 1959 S. Paenitentiaria Apostolica praescripsit omitendas esse in Actu consecrationis generis humani SS. Cordi Iesu duas sententias, et nominatim verba sequentia de populo Iudaico: « illius gentis filios, quae tamdiu populus electus fuit » (A.A.S. 51 [1959], p. 595).

Rationes petitionis.

1. Apud multos etiam catholicos effata plus minusve vaga de « maledictione » seu de « reprobatione » vel de « responsabilitate collectiva » populi Iudaici baud raro in catechesi aut in praedicatione proferuntur, quasi v. g. populus ad vitam « errantem » fuerit condemnatus usque ad finem mundi, cum minime constet « adprecationem » a quibusdam Iudaeis (scilicet tunc temporis in loco adstantibus) iuxta *Mat. 27, 25* pronuntiatam revera a Deo exauditam esse aut a fortiori etiam nunc super totum populum remanere. Saepius enim Passio Christi narratur, quasi Iudaei soli mortis Christi fuerint « responsables », cum Catechismus Concilii Tridentini explicite efferat veram causam mortis Christi fuisse peccata nostra: « Hae culpa omnes teneri iudicandum est, qui in peccata saepius prolabantur... Quod quidem scelus eo gravius in nobis videri potest, quam fuerit in Iudaeis, quod illi, eodem Apostolo testante, si cognovissent, numquam Dominum gloriae crucifixissent ».

Pars II

VoTA DIscIPLINARIA

§ I. *De litteris encyclicis* Divino afflante Spiritu.

In votis est: ut normas investigandae et interpretandae S. Scripturae a Pio XII in litt. enc. *Divina afflante Spiritu* datas, Concilium suas faciat et sollemniter commendet: speciatim de usu textuum originalium, de methodo critica adhibenda, de generibus et formis litterariis indagandis, necnon de doctrina theologica enucleanda, adhibitis etiam monumentis Traditionis Ecclesiae (Sanctis Patribus, textibus liturgicis, magnis interpretibus catholicis).

Rationes petitionis:

1. Cum, experientia teste, optimi fructus ex illis litteris encyclicis prodierint, ampliores- ex confirmatione Concilii sperare licet.

2. Cum dictae litterae a multis protestantibus sincero plausu: et satisfactione salutatae fuerint, confirmatio Concilii eorum animos attrahere valebit.

§ II. *De decretis Pontificiae Commissionis Biblicae.*

In votis est: ut declaretur decreta a Pontificia Commissione olim edita, quoad illas res, quae neque immediate neque mediate cum fide et moribus connexae sunt, sanam relinquere libertatem has quaestiones investigandi sub vigilantia Magisterii ecclesiastici.

Rationes petitionis:

1. Decreta illa ob peculiare illius temporis difficultates data sunt. Iamvero teste Pio XII « Biblicae disciplinae, ceterarumque quae eidem sunt utilitati, condiciones valde mutatae » sunt (Litt. Enc. *Divina afflante Spiritu*. Ench. BibL n. 546); porro multa pericula non amplius instant, discussiones subsederunt, novae normae ab eodem Pontifice latae sunt. Communis est sententia exegetarum illa decreta non amplius vigere vel latiore interpretationem suscipere. Ea sententia etiam generali praxi exegetarum ac tacita saltem Magisterii ecclesiastici approbatione commendata est.

2. Cum illa decreta minus suo tenore quam modo, quo applicabantur, olim restringerent libertatem hodie concessam, sunt qui iterum iterumque stricte, immo strictius ipsorum tenore illa interpretentur, atque etiam aliter opinantibus notam inurant. Quae res non solum

traria est litteris Encyl. *Divina afflante Spiritu* secundum quas « omnes Ecclesiae filii... ab illo baud satis prudenti studio abhorreere debent, quo quidquam novum est, ob hoc ipsum censetur esse impugnandum, aut in suspicionem adducendum » (E. B. 564), sed etiam confusionem et difficultates creant inter dogmaticos et exegetas, sacerdotes et studentes Sacrae Theologiae, quandoque etiam apud populum christianum; simul etiam sine utilitate difficiliore reddit investigationes ab Ecclesia optatas et iam in se satis superque difficiles. Declaratione de valore illorum decretorum haec mala radicitus removerentur.

3'. Silentium de vero valore illorum decretorum, propter diversitatem existentem inter ea et praxim, ipsam auctoritatem Pontificiae Commissionis Biblicae apud non paucos minueret.

4. Cum maximum sit desiderium removendi obstacula non necessaria quae redditui christianorum separatorum in sinum Ecclesiae obstant, ratio habere potest etiam facti, quod decreta, nulla addita declaratione, quandoque praeiudicia et difficultates apud protestantes etiam benevolos, potius excitant quam minuunt.

§ III. *De consultanda Pontificia Commissione Biblica.*

In votis est: ne ulla Congregatio Romana quidpiam edat de re biblica, nisi prius audita Pontificia Commissione de re biblica quae composita sit solis viris peritis, qui de quaestionibus biblicis vere iudicare possint.

Ratio petitionis:

Non intenditur, ut libertas competentis Congregationis restringatur, sed ut defensionem veritatis catholicae efficaciter provideatur. Scientia catholica progrediente secundum normas litt. Encyl. *Divina afflante Spiritu*, novae requiruntur solutiones, quae ad profundiorum intelligentiam Sacram Scripturarum conferant. Cum eiusmodi quaestiones valde complexae sint, opportunum est nihil auctoritative de eis promulgari, priusquam audita est non tantum opinio unius alteriusve exegetae, sed iudicium illius Commissionis, quae auctoritate Ecclesiae ad hoc instituta est. Hoc modo securius providebitur, ut exegetae catholici a periculis quidem arceantur, non vero via eis praecludatur rectae investigationis, dum acatholici studia sua prosequuntur. Ne autem, perperam intellecta libertate ad scientificam investigationem data, conclusiones investigationum imprudenti zelo divulgentur, cum detrimento fidelium et consequenter cum detrimento ipsius investigationis inter peritos faciendae, Ordinarii, qui librorum editionem permittunt, curent.

§ IV. *De consulendo famae scriptorum catholicorum.*

In votis est: ut examinetur, annon famae auctorum, quorum libri propter doctrinam proscribuntur, efficacius provided possit, 1) si ad mentem Constitutionis Benedicti XIV *Sollicita et Provida* auctori locus defensionis praebeatur; 2) si audiatur Ordinarius, cuius permissu liber editus est; 3) si cum auctore rationes accuratae, non solum genericae, prohibitionis communicentur.

Explicatio voti:

1. Etsi, secundum supra dictam Benedicti XIV Constitutionem die 9 iulii 1753 datam, liber delatus examinetur a viris, qui « scientiam rerum, quas libri delati respective continent, diuturno studio acquisitam possideant », quia « decet de artibus solis artificibus iudicare » (§ 16);

etsi idem Pontifex exigit, ut examine accurate dignoscatur « verus Auctoris sensus », quod obtineri nequit « ex una vel altera propositione a suo contextu divulsa vel seorsim ab aliis considerata » (§ 18) atque « si ambigua quaedam exciderint Auctori », ea « in bonam partem accipiantur » (§ 19);

etsi censet prohibitiones librorum etiam « inauditis Auctoribus » non esse « improbandas » (§ 10), quia « non agitur de eorum personis condemnandis, sed de consulendo fidelium indemnitati »;

« nihilo tamen minus » Benedictus XIV aestimat esse « summae aequitatis et prudentiae » et « magnopere optandum », ut, si Auctor est catholicus et liber delatus corrigi possit, Congregatio « vel Auctorem ipsum suam causam tueri volentem audiat, vel unum designet qui ex officio operi patrocinium defensionemque suscipiat » (§ 10), et ob hanc rationem explicite exceptionem a secrete severissimo omnibus imposito permittens « Secretario Congregationis potestatem facit, ut animadversiones in Libros censurae subiectos, eorum Auctoribus vel aliis illorum nomine agentibus et postulantibus, sub eadem secreti lege communicate queat » (§ 12).

Porro Benedictus XIV, ut Pius XII in condone praeparata ad memoriam huius Pontificis celebrandam testatur, obiectioni deficientis severitatis respondit: « ...non abbiamo ne mai avremo altro impegno che per la verita e la giustizia... se neghiamo, o trascuriamo per meglio dire, di condannare un'opera a pura suggestione d'altri, e senza il previo esame e dell'opera e delle difese che ha fatto l'Autore per sostenerla » (Archivio segreto Vaticano, *Miscellanea Arm.* XV, n. 155, pp. 629-630 o fol. 319; *L'Osservatore Romano*, 9 aprilis 1959).

Benedictus XIV defensionem auctori concedendam ideo « summae

aequitatis et prudentiae » esse censet, quod sic etiam Auctorum famae parceretur, nam dicit: «Has porro similesque regulas... semper animo propositas habeant Censores et Consultores; quo valeant, in hoc gravissimo iudicii genere, conscientiae suae, Auctorum famae, Ecclesiae bono et Fidelium utilitati consulere » (§ 20). Talis modus agendi, qui iam tempore Benedicti XIV « summopere optandus » videbatur, hodierno tempore opportunior factus est ad periculum cuiusvis erroris vitandum, cum scientiarum campus multo vastior et problemata multo complexiora evaserint. Verum solum librum prohiberi non vero personam Auctoris directe condemnari, at de facto condemnatio libri a plerisque pro condemnatione ipsius Auctoris habetur et sic eius fama saltem indirecte grave damnum subit, eo magis quod experientia constat adversarios Auctoris huiusmodi prohibitionibus abuti solere; quae res ut praecaveatur aequitas postulate videtur.

2. In prohibitione libri iudicium fertur de significatione, quam eius verba per se habere existimantur, non de intentione Auctoris. Iamvero Ordinarius in determinanda significatione, quam verba in illa regione eiusque condicionibus per se habent, utiliter iuvare poterit atque indicare, quas ideas in mente lectorum suscitare nata sint. Condiciones enim hominum et mentium aliae sunt in aliis regionibus.

3. Cum Auctori accurate indicatur, quid et ob quas rationes liber proscriptus sit, evitata confusione melius iuvatur Auctor. Sic etiam non fiet, ut Ordinarius et Auctor proscriptionem ex ephemeridibus comperiant.

ERNESTUS VOGT, S. I.

Rector

Pontificii Instituti Biblici

PONTIFICIUM
INSTITUTUM ORIENTALIUM STUDIORUM

PONTIFICIO ISTITUTO ORIENTALE

Romae, 12 aprilis 1960

Reverendissime Princeps,

Libenter nostrum Institutum desiderio in Tuis litteris (Prot. N. 2 _ C/59-60) expresso respondet.

Professores simul elaboraverunt haec postulata quae sibi utilia videntur ut Concilio Oecumenico praesententur. Illa nunc Tibi mittere valeo.

Patet haec nostra postulata praesertim Orientales catholicos dissidentesque respicere et sancto Unionis desiderio inspirata esse.

Velit Dominus Deus Tuae Eminentiae Reverendissimae benedicere et omnibus qui laboribus suis Condlium Oecumenicum ad bonum finem perducere velint.

Eminentiae Tuae Reverendissimae
servus in Christo

P. ALPHONSUS RAES, S. I.
Praeses

DOCTRINA

I - DE EccLESIA

De Orientalium dissidentium praeiudiciis circa doctrinam « de Ecclesia » praecavendis

Magnum, fere unicum, impedimentum in labore apostolico pro unionem Orientalium dissidentium cum Ecclesia Catholica est difficultas quam ipsi experiuntur in ecclesiologia catholica classica intelligenda. Oportet igitur eis proponere veritates illas catholicas quae possint dissipare eorum praeiudicia et eos adducere ad dogma de primatu et de infallibilitate Romani Pontificis admittendum. Sine hoe, vanus est totus apostolatus unionisricus.

Hae veritates, si a Concilio Oecumenico proponuntur et non tantum ab uno alterove theologo, possunt sine dubio profundam et salutarem mutationem in mente honestorum Orientalium dissidentium producere aut eos saltem adducere ad melius investigandam doctrinam catholicam de Ecclesia.

Pont. Institutum Orientalium Studiorum ut suas praesentat sequentes considerationes a P. Stanislao Tyszkiewicz, in Instituto professore, oblatas.

1. Dissidentes orientales quasi totam ecclesiologiam reducunt ad dogma de Christo in quantum est caput Ecclesiae, et putant catholicos hoe dogma admittere tantum pro forma, sensu diminuto, restricto. Saepissime dicunt: « Catholici tribuunt Papae maius momentum quam Christo Capiti Ecclesiae, et de conformitate cum Christo parum curant ».

Ideo postulatur ut Concilium declaret hanc esse doctrinam catholicam: Christus Dominus est sub omni respectu plene et perfectissime Caput Ecclesiae, tamquam causa meritoria gratiae, tamquam gubernator et divinus pastor, et tamquam exemplar cui cum tota Ecclesia tum singulae eius partes et membra, in quantum fieri potest, conformari debent.

2. Multi dissidentes orientales putant secundum doctrinam catholicam non Christum Dominum sed hierarchiam et praesertim eius caput, Papam, habere potestatem in Ecclesiam quoque caelestem, in man-

data Christi et in gratiae distributionem. Saepissime confundunt statum definitivum Ecclesiae cum aedificatione Ecclesiae.

Idea proponitur: Ecclesia in statu suo definitivo, eschatologico, manet in aeternum sine illis mediis quibus Christus Caput utitur ad populum christianum hac in terra gubernandum, instrueridum et ad plenitudinem vitae supernaturalis et unionis in amore divino (*Ephes.* 4, 11-12) perduendum. Haec media sunt praecipue: sacramenta, Sacra Scriptura, traditio, hierarchia ecclesiastica, liturgia, disciplina iuris canonici.

J. Orientalibus dissidentibus scandalo est quod «-catholici Papae tribuunt dignitatem et locum quae solo Christo competurit »; non vident essentialem differentiam inter potestatem Christi Capitis et primatum Romani Pontificis;

Quapropter haec proponuntur: Christus Dominus est Caput Ecclesiae, in caelis triumphantis et in terra militantis, totius et integralis Ecclesiae cum visibili capite hierarchiae ecclesiasticae in terra omniumque partium et membrorum Ecclesiae.

Christus, Caput Ecclesiae, non est membrum, ne supremum quidem, hierarchiae ecclesiasticae ab Eo constitutae. Ipse infinite superat cum totam hierarchiam tum omnes eius gradus et membra; ideoque non potest deprimi ad gradum supremi pastoris hierarchici aut visibilis ad hierarchiam pertinentis magistri.

4. Dissidentes orientales nullum nexum percipiunt inter omnipotentiam Christi et infallibilitatem Romani Pontificis; immo, vident hic contradictionem et absolutam oppositionem quia non intelligunt Papam esse instrumentum Capitis omnipotentis.

Idea proponitur: Ut patet cum ex toto ordine in mundo existente tum ex S. Scriptura et vita sanctorum, Deus ordinarie per causas secundas, creatas, agit. Nee in scriptura nee in Traditione habentur vestigia derogationis ab hac lege ex parte Christi, immo in his fontibus dare apparet institutio Primatus Romani Pontificis. -

Providentia Christi, Capitis, sapientissima et potentissima est. Ideo Christus valet infallibiliter Ecclesiam suam pascere etiam per unum premium in hierarchia pastorem, omnibus miseriis humanis obnoxium.

Definitio Concilii Vaticani circa infallibilitatem Romani Pontificis ubi dicit: «ex sese, non ex consensu Ecclesiae », ultimum fundamentum habet in eo quod Christus est Caput omnipotens ac sapientissimum, Ecclesiam per hierarchiam suam ducit et nequaquam ad hoc indiget consensu

5. Orientales dissidentes., praesertim hodie, nos accusant dicendo: Catholici obiscuntur Spiritum Sanctum, ad eius actionem sanctificantem parum attendunt.

Idea praponitur: Christus sanctificat totam Ecclesiam et singula eius membra per Spiritum Sanctum qui est anima Ecclesiae.

6. Dissidentes orientales valde timent ne catholici velint « occidere » Oientem christianum introducendo ubique « mortiferam uniformitatem in omnibus ». Putant nostram catholicitatem esse mere « geographicam », extensivam, omnibus piis traditionibus orientalibus inimicam. Putant Romanos Pontifices « ritus orientales » admisisse tamquam aliquid transitorium cum occulto proposito, tempore opportune, omnia in Oriente ad uniformitatem reducendi.

Alia ex parte Orientales dissidentes non valent percipere cur in Ecclesia necessaria sit perfecta unitas et cur in Ecclesia - Corpore Christi mystico sub Christo-Capite et Spiritu Sancto, anima Cotporis mystici - necessarium sit adhuc aliquod supremum organum hierarchicum ut principium in unitatem perfectam redigens omnia Ecclesiae membra, episcopos pariter ac clericos inferiores et fideles.

Idea haec praponuntur: a) Vera Christi Ecclesia est catholica praesertim diffusionem per orbem terrarum. Attamen ipsa laudat et, ubi salus animarum hoc exigit, sua facit omnia Evangelica conformia - non tantum ritus -.- quae extra eius visibiles limites in variis confessionibus christianis inveniuntur. b) Unitas Ecclesiae, sicut omnis vera unitas multorum, habet pro regula suprema non uniformitatem, in multis utique necessariam, sed unitatem in varietate. Etenim:

In natura rerum ubique viget hoc principium ontologicum: in omni ente creato habetur varietas elementorum quae in ipsius constitutionem ingrediuntur; quae varietas elementorum ad unitatem, correspondentem naturae talis entis, reducitur per principium aliquod unificationis, connaturale naturae elementorum et entis.

Pari modo dicendum est de Ecclesia, Corpore Christi mystico: Ecclesia, cum sit non solum entitas « mystica », sed etiam « corpus », id est societas religiosa visibilis positiva, necessario habere debet in se aliquod principium supremum perfecte unificans eam in quantum est societas religiosa visibilis positiva; praeterea hoc principium debet suae naturae essentiali esse connaturale. Secus - si nempe Christus intendisset immediate et directe per se solum et per gratiam Capitis et actionem Spiritus Sancti unitatem efficere suae Ecclesiae etiam in quantum est societas visibilis - haberetur derogatio ab illo principio universali in natura rerum creaturarum manifestum; de qua derogatione ex fontibus

revelationis positive constare deberet. De facto autem nullo modo constat de tali derogatione, immo contrarium constat. Unde intelligitur quod in Ecclesia sit aliquod supremum organum hierarchicum, in unitatem perfectam redigens omnia membra Ecclesiae, sive episcopos sive simplices fideles.

7. Orientales dissidentes maximi fadunt oboedientiam erga superiorem, ut fundamentum vitae spiritualis, praesertim monasticae. Ex alia parte, sequentes Alexium Chomjakov, affirmant oboedientiam erga singulos superiores aut erga « auctoritatem » esse omnino alienam a genuina indole Ecclesiae. Summi momenti est, si eos ad unitatem adducere volumus, eis ostendere hanc contradictionem et insequentiam.

Inde proponitur: Ecclesia est institutum sanctificationis; propterea ea est eiusdem naturae ac singula recte ordinata instituta sanctificationis quae ipsa continet, approbat et vivificat; ipsa eis non est dissimilis neque extranea. Cum autem vita spiritualis in his institutis fundetur in oboedientia omnium uni Superiori, ipsa quoque Ecclesia habet unum supremum Superiorem cui omnes pastores et fideles oboediunt; hoc modo hi in eximia et perfectissima humilitate crescunt et propterea magis sanctificantur gratia Christi Capitis, corde uno et anima una cooperantes in aedificationem Ecclesiae.

In Ecclesia, virtute gratiae Christi Capitis, concordia vel caritas fraterna et principium hierarchicum nullo modo se mutuo excludunt, immo se mutuo supponunt. S. Ioannes Chrysostomus docebat: « Ubique instituit gradus et varietatem potestatis ut omnia in concordia manerent et in recto ordine » (cf. *Hom. XXXIV, 3 in 1 ad Car.*, Migne, P. G., 61, col. 290).

8. Hodierni dissidentes orientales valde improbant catholicam hierarchiam quae, secundum ipsos, omnino excludit laicos a proprie dicta vita Ecclesiae et a sua defensione contra suos adversarios. Putant laicos catholicos esse mere « passivos ».

Inde proponitur: Episcopi, ut pastores superiores a Summo Pontifice dependentes, partem habent in Ecclesia gubernanda et sanctificanda. Alii clerici et fideles laici eis aequales sunt quoad propriam sanctificationem et quoad communionem per gratiam Capitis cum tota Ecclesia. Sed episcopi, clerici inferiores et laici non sunt aequales in ministerio hierarchico et sacramentali sanctificationis. Sub ductu legitimorum pastorum clericis inferiores et laici Ecclesiam eiusque principia et instituta defendunt.

9. Dissidentes orientales saepe putant quod « iuridismus » et « hierarchismus » catholicus facile impediunt sanctificationem animarum, quod

est falsum, totaliter oppositum veritati; Insistendum est in eo quod Ecclesia Catholica est sancta in ipsa sua constitutione.

Idea proponitur: Ecclesia est sancta quia eius principia dogmatica, moralia, ascetico-mystica ubique et semper innumeros fideles sanctificant; ipsa sancte servat suam Christo conformem et a Christo datam constitutionem, plene congruentem oeconomiae Incarnationis. Sua unitate, quae omnibus est accessibilis, ipsa est perpetua et sancta theophania amoris Dei erga homines.

10. Dissidentes orientales incessanter repetunt: Sola Ecclesia ortho-
doxa mansit Ecclesiae antiquae fidelis et in sua constitutione essentiali
nihil innovavit. Ecclesia vero catholica mutationes substantiales induxit,
ac proinde est nova aliqua Ecclesia, ab antiqua diversa.

Inde proponitur: Ecclesia naturam suam numquam mutavit. Primis
saeculis theologiam terminologiam et dogmatum definitiones elaborabat,
concilia convocabat, liturgiam perficiebat et etiam disciplinam hierarchi-
cam, cultum iconarum et vitam monasticam. Talis fuit etiam saeculis se-
quentibus et talis semper manebit.

11. Valde diffusa est, et quidem non tantum inter dissidentes orien-
tales, falsa opinio quod athei militantes *aequaliter* contra omnes religiones
pugnant. Haec opinio facile ad indifferentismum confessionalem ducit.
Veritatem in hac re proclamare est medium valde aptum ad dissidentes
ad unitatem Ecclesiae reducendos.

Inde proponitur: Omnes athei militantes intendunt destructionem
omnis religionis, quia in omni religione saltem aliqua elementa unice, ve-
rae religionis et verae doctrinae christianae habentur. Attamen ipsi pecu-
liati infernali odio Ecclesiam Catholicam impetunt, praesertim Papatum
et apologeticam catholicam, omni separatismo anticatholico favent semper,
et numquam impediunt quominus Ecclesia Catholica a christianis
catholicis oppugnetur. Quod indirecte probat veritatem Ecclesiae Ca-
tholicae.

Nota: Propositiones supra adducta non sunt fructus merae specula-
tionis sed multarum meditationum et frequentis experientiae. Iam annis
1921-1922 auctor publice eas exponebat Constantinopoli coram Russis
dissidentibus. Sub fine huius cursus fere omnes auditores aestimantur
digni catholicam fidem amplexi sunt; inter eos erant tres theologi dissi-
dentes; unus eorum dixit oratori: « Taurum per eius cornua arripuisti et
profligasti ».

His propositionibus moti duo episcopi dissidentes in Ecclesiam ea-

tholicam ingressi sunt. Plures sacerdotes dissidentes dixerunt oratori: « Si doctrina quam proponis est doctrina ipsius Ecclesia Catholicae, fere omnes orthodoxorum obiectiones contra ecclesiologiam catholicam ruunt » (Stan. Tyszkiewicz, S. I.).

De amplitudine potestatis Summi Pontificis

Pont. Institutum Orientalium Studiorum postulat ut Concilium Oecumenicum, retenta omnino definitione Vaticana de suprema Romani Pontificis iurisdictione et infallibili magisterio, explicet amplitudinem huius pontificiae potestatis quae, suapte natura, proprios habet limites:

sive relate ad plenitudinem potestatis Christi Domini cuius Romanus Pontifex vices gerit,

sive relate ad potestatem quam Episcopi iure divino sortiuntur,

sive relate ad sacerdotium, ad sacramenta, aliaque a Christo Domino in Ecclesia sua perenniter instituta.

1. Ea ratione magis magisque clarescent ea quae immutabilia sunt in hoe Romani Pontificis munere, ab iis quae essentialia non sunt, ac proinde labente tempore mutationibus sunt obnoxia.

2.- Hae ratione quoque satis fiet nostris Fratribus separatis, putantibus. semel posita hac plenitudine potestatis Romanorum Pontificum, Episcoporum potestatem omnino prorsus momento destitui; quin, vel ipsam Christi Domini in Ecclesiam potestatem de facto penitus tolli.

De natura et ambitu potestatis Episcoporum

Pont. Institutum Orientalium Studiorum postulat ut Concilium Oecumenicum proponat plenam doctrinam de Episcopis nempe de natura et de ambitu illorum potestatis tam ordinis quam iurisdictionis.

1. In Constitutione Dogmatica de Ecclesia Concilii Vaticani *Pastor aeternus* nonnisi perpaucis, et quidem per transennam haec de Episcopis quaestio tangitur.

2. Non ab re erit accuratius perpendere quas partes Episcopi habeant in authentico ecclesiastico magisterio, praesertim si quaestio agatur de Collegio Episcoporum, sive per orbem dispersorum, sive in Synodis coadunatorum. Pariter nostrorum scriptorum sententia fluctuat circa immediatam originem divinam potestatis iurisdictionis Episcopis propriae.

3. Quodquid in commodum cedat Episcoporum, cum eo ipso nobis ostendat quomodo accipienda sit monarchica Ecclesiae species, non potest non munire viam ad Unionem, mitigans valde praecipuum quod remanet obstaculum: suprema auctoritas Romanorum Pontificum.

De doctrina Corporis Christi mystici

Pont. Institutum Orientalium Studiorum postulat ut Concilium Oecumenicum iterum exponat conceptum illum magis intimum et plenum Ecclesiae quae est Corpus Christi mysticum, ad hormam Schematis Primi Constitutionis de Ecclesia Vaticanis Patribus oblata, et Encyclicae *Mystici Corporis*.

1. Haec « genuina Ecclesiae species », quae satis commendari non potest, ut dicit, Schema I Vaticanum de Ecclesia, cum magis intimam atque sanctam rationem Ecclesiae praebeat, cumque Ecclesiam simul terrestrem et caelestem complectatur, aptissima est quae Orientalibus doctrinam rectam de Ecclesia persuadeat, imo, quae Orientalium separatorum animos nobis conciliet.

2. De facto, post Encyclicam *Mystici Corporis* latam, non defuerunt inter dissidentes boni nominis theologi qui scripserint hac via ipsum discrimen de Primatu Summi Pontificis in Ecclesia tolli bene posse.

II - DE DEO, DE GRATIA, DE NOVSSIMIS

De doctrinis palamiticis

Pont. Institutum Orientalium Studiorum postulat ut Concilium Oecumenicum velit doctrinalem declarationem proferre:

- a) circa divisionem inter essentiam et energias in Deo,
- b) circa naturam gratiae ut est donum creatum,
- c) circa inhabitationem personalem totius Trinitatis in animabus iustorum,
- d) circa visionem ipsius essentiae divinae qua sancti in caelo fruuntur, non autem cuiusdam solum operationis eius.

1. Sententias a Gregorio Palama prolatae usque ad nostra tempora nemo theologus catholicus existimavit admitti posse. Nuperrime autem hinc illinc non theologi quidem, sed catholici tamen pauci insinuate coeperunt nihil ob stare quin palamiticae opiniones, spretis argumentationibus antiquiorum, reciperentur.

2. Certum est omnem fere simultatem et contentionem byzantinorum contra latinos, procedentibus temporibus, semper magis ad hoc confluisse ut Gregorium Palaman propter systema ab eo excogitatum summum theologiae principem iactarent, et cum eo doctrinam de gratia sanctificante catholicam aspernarentur.

3. Hodie plurima scripta Gregorii Palamae divulgata sunt ita ut maiori cum fundamento de eius placitis iudicare possibile sit.

DISCIPLINA

I - DE CURIA. ROMANA

Commissio pontificia de Communismo atheo

Pont. Institutum Orientalium Studiorum postulat ut apud Sanctam Sedem instituatur Congregatio aut Commissio particularis quae res ad communismum atheum pertinentes coordinet et dirigat.

Quando magnum periculum Ecclesiae imminet, Sancta Sedes solet sollicite mediis, aptis providere ut a fidelibus damnum irreparabile tempore et efficaciter avertatur.

II - DE RITU

De spiritu vere catholico promovendo

Pont. Institutum Orientalium Studiorum postulat ut Concilium Oecumenicum omnibus commendet spiritum vere catholicum ostendere ubi agitur de catholicis orientalibus ita ut:

- a). re vera omnes ritus in Ecclesia admissi aequali iure gaudeant,
- b) evitentur, etiam in documentis officialibus, illi modi loquendi quibus significare videtur ritum latinum et linguam latinam esse simpliciter ritum et linguam Ecclesiae catholicae quasi alii ritus et aliae linguae in Ecclesia catholica non existerent aut vix tolererentur.

1. Hoc modo agendo omnibus patebit Ecclesiam non esse latinam neque graecam neque slavica sed catholicam.

2. Hoc modo agendo et loquendo evidens erit unioneni non esse subiectionem sub Ecclesiam latinam a qua subiectione Orientales dissidentes maxime abhorrent.

De ritu seligendo in conversione acatholicorum

Pont. Institutum Orientalium Studiorum postulat ut canon 11 Motu proprio *Cleri sanctitati* modificetur eo sensu ut libertas eligendi ritum quem maluerint in sua conversione acatholicis concedatur *quibuslibet*.

1. Hoc postulare videtur aequalitas omnium rituum in Ecclesia catholica admissorum.

2. Acatholici occidentales proprie. nullum ritum habent_ etsi ritui latino adscripti

De respectu ad Orientalium consuetudines habendo

Pont. Institutum Orientalium Studiorum- postulat ut Latini in reformatione suae disciplinae et liturgiae prae oculis habeant disciplinam et liturgiam Orientalium.

1. Ad bonum Ecclesiae universae sane confert, salvis legitimis cuiusque. Ritus legibus et consuetudinibus, eandem disciplinam ubique in orbe catholico vigere. Hucusque fere exclusive ex sola parte Orientalium exigebatur ut se disciplinae et consuetudinibus latinis conformarent. Aequalitas rituum autem postulate videtur ut, secundum casus, Latini disciplinam et usus Orientalium accipiant.

2. Quod optime factum est in Constitutione Pii XII f. m. quoad materiam Sacramenti Ordinis, in aliis similibus rebus fieri potest, v. gr. in determinandis festis de praecepto.

III - DE CONCILIO OECUMENICO

De « Commissione mixta » in Concilio instituenda

Pont. Institutum Orientalium Studiorum postulat ut tempore Concilii. Oecumenici instituatur « Commissio mixta » ad quam pertineant theologi et canonistae, tum catholici tum orientales dissidentes, ut opiniones dissidentium eorumque modi has exprimendi melius ac certius cognosci possint.

1. Ad ipsum Concilium dissidentes non invitabuntur; invitatio autem ad Commissionem huius generis (ad instar Instituti sic dicti « parastatalis ») beneficium influxum in ipsos dissidentes producet; videbunt enim Ecclesiam catholicam dissidentes non despiciere sed unionem cum eis desiderare.

2. In personis seligendis inter dissidentes qui ad hanc Commissionem vocari possint, non existunt difficultates insuperabiles.

IV - DE PATRIARCHIS

De dignitate et potestate Patriarcharum Orientalium

Pont. Institutum Orientalium Studiorum. postulat ut Patriarcharum Orientalium dignitas, potestas et privilegia plenius agnoscantur:

a) mutando aut supptinendo aliquas limitationes quae frequenter recursum ad Sanctam Sedem imponunt aut eos obligant ad consensum Synodi permanentis obtinendum,

- b) aequiparando eos, quoad praecedentiam, Cardinalibus,
- c) supprimendo Patriarchatus latinos mere titulares.

1. Patriarcha est Caput et Pater Ecclesiae particularis, sub se Episcopos habens.

2. Modus quo cum Patriarchis orientalibus catholicis agitur, est causa maximi momenti quae dissidentes ab Ecclesia catholica amovet vel ad eam attrahit. Admittentes auctoritatem supremam et universalem Summi Pontificis, ab huiusmodi submissione refugiant quae ab honore et dignitate suis Patriarchis debita aliquid detrahit. E contrario, si viderint 'Patriarchas debite honorari, facilius dissidentes unionem cupient.

3. Patriarchae, in tota traditione inde ab antiquioribus temporibus, ab omnibus et ab ipsa Sede Romana maxime honorati sunt, nec conveniens videtur, ut nostris temporibus, quando spes redditus dissidentium effulget, obstaculum interponatur ob diminutum honorem Patriarchis debitum.

V - DE EPISCOPIS

De conventu Episcoporum regionali in Occidente

Pont. Institutum Orientalium Studiorum postulat ut in nationibus vel regionibus occidentalibus instauretur conventus nationalis vel regionalis Episcoporum, praeside Episcopo dignitate primatiali decorato, qui activitatem apostolicam totius regionis coordinet et cui detur leges edendi potestas, limitata quidem et presse definita.

1. In multis associationibus laicis et in ipso regimine civili existit magna cum utilitate talis auctoritas suprema nationalis vel regionalis; eadem commoda auctoritas ecclesiastica eodem modo constituta afferre possit.

2. Instauratio Primatis in Occidente multum conferret ut dignitas Patriarcharum orientalium non appareat tamquam res « anormalis et archaeologica » et apud Orientales dissidentes persuasionem creabit quod Ecclesiae, sub auctoritatem Summi Pontificis redeuntes, quandam veram « autonomiam » servabunt.

3. Hoc modo allevaretur labor Curiae Romanae; posset iste conventus v. gr. processus in tertia instantia examinare et dirimere.

De exemptione religiosorum

Pont. Institutum Orientalium Studiorum postulat ut exemptio religiosorum, ut in Codice ordinata est, tam in Oriente quam in Occidente integre servetur.

1. Rationes, quibus SS. Pontifices exemptionem religiosorum voluerunt, totum vigorem etiam nostris temporibus servant.

2. Per immediatam a Sancta Sede dependentiam, melius et efficacius provideri potest multiplicibus necessitatibus Ecclesiae..

3. Exemptio necessaria videtur ad custodiendum in Ecclesia vitam religiosam secundum proprium spiritum, tam in institutione sodalium quam in regulari observantia.

VI - DE SEMINARIIS

De studiis rerum orientalium promovendis

Pont. Institutum Orientalium Studiorum postulat ut Concilium Oecumenicum sua auctoritate omnibus clericis latinis ampliora rerum orientalium studia praecipiat.

1. Sacerdotes ritus latini, qui non ita raro vocantur ut res spirituales Orientalium curent, hac profundiore cognitione praediti, errores animis nocivos evitare poterunt.

2. Ecclesia Orientalis digna est ut cognoscatur sive ratione suae propriae excellentiae sive ratione suae intimae et saecularis relationis et commercii cum Ecclesia Occidentali. ·

3. Ex hac pleniore cognitione enascitur aestimatio et amor erga Orientales et non pauca praeiudicia dissipantur.

De Doctrina accurata circa statum

clericis exponenda

Pont. Institutum Orientalium Studiorum postulat ut in Seminariis et Facultatibus omnes clerici de statu perfectionis bene instruantur ita ut fidelibus vitam. religiosam melius illustrare et errores qui non raro in hac re circumferuntur, denuntiare et damnare valeant.

1. Ex accurata expositione doctrinae circa statum perfectionis fideles ad hunc statum amplectendum facilius movebuntur.

2. Ope huius cognitionis vitari poterit scandalum fidelium qui non ita raro opiniones non rectas de hac re ex ore sacerdotum audiunt.

3. Rectae doctrinae de statu perfectionis studio non paucae aemulationes inter clerum saecularem et clerum regularem vitari poterunt.

VII - DE CONFIRMATIONE

De materia proxima Sacramenti Confirmationis

Pont. Institutum Orientalium Studiorum postulat ut a Concilio Oecumenico declaretur authentice quaestio de materia proxima Sacramenti Chrismatis, id est, utrum ad

VIII -DE EUCHARISTIA

De usu panis fermentati et azymi in celebratione eucharistica

Pont. Institutum Orientalium Studiorum postulat ut concedatur sacerdotibus, secundum proprium ritum celebrantibus, maior libertas in sacra Liturgia celebranda adhibendi panem ritus alieni.

1. Non semper nee ubique haberi potest panis proprii ritus, neque conveniens videtur sacerdotem ob defectum panis proprii ritus sancto sacrificio private.

2. Quoad communiionem eucharisticam fidelium facilius reddita est disciplina; sacerdotibus fere aequalis. modus procedendi concedi posse videtur.

IX -DE MATRIMONIO

De forma sacramenti Matrimonii

Pont. Institutum Orientalium Studiorum postulat ut sive in disciplina orientali sive in disciplina latina facilius reddatur forma canonica matrimonii.

Diverso modo hoc fieri potest.

Pro Orientalibus, auferendo verba « modo sint ritus » in canone 86, 1º, n. 2 Motu proprio *Crebrae allatae* qui sic sonat:

« Parochus et loci Hierarcha valide matrimonio assistunt: intra fines, dumtaxat sui territorii sive contrahentes sunt subditi, sive non subditi, *modo sint sui ritus* ».

Nam haec apposita conditio inefficacem reddit praesentiam parochi qui in sua ecclesia celebrat matrimonium duorum sponsorum qui ambo ad alium ritum orientalem ac suum pertinent. Hic casus non rarus est.

Pro Latinis, a) facilius concedendo delegationem generalem; b) decretando ne hac forma teneantur ad valorem ii de quibus canon 1099, 1º, n. 2 *Codiciis Juris Canonici*, nempe:

« Ad statutam superius formam servandam tenentur;

n. 1. Omnes in catholica Ecclesia baptizati et ad eam ex haeresi aut schismate conversi...

n. 2. Idem, de quibus supra, si cum acatholicis sive baptizatis sive non baptizatis etiam post obtentam dispensationem ab impedimenta mixtae religionis vel disparitatis cultus matrimonium contrahant ».

Non raro evenit ut acatholici, obtenta dispensatione impedimenti a parte catholica, nolint matrimonium inire in ecclesia coram parochio catholico, sed alio modo caeremoniam celebrant. Tale matrimonium est invalidum secundum canonem citatum. Videtur sufficere si tale matrimonium declararetur illicitum.

De impedimentibus matrimonialibus reducendis

Pont. Institutum Orientalium Studiorum postulat ut impedimenta sive impediencia sive dirimentia, sive in disciplina orientali sive in disciplina latina, quantum fieri potest, reducantur aut nonnulla ex dirimentibus fiant prohibentia aut- saltem amplior potestas dispensandi iure communi Episcopo concedatur.

1. Sunt aliqua impedimenta quae iam nullum scopum practicum hodie habent, v. gr. cognatio spiritualis.

2. Sunt aliqua impedimenta quorum dispensatio, quando petitur, semper conceditur; non videntur ergo iam sustinenda.

De subdiaconatu ut impedimenta matrimoniali

Pont. Institutum Orientalium Studiorum postulat ut impedimentum matrimoniale subdiaconatus recenter apud Orientales introductum supprimatur.

1. In Iraq, Syria et Libano sunt vel fuerunt subdiaconi qui divinum officium in ecclesiis cotidie cantabant. Multi ex viris oppidorum aut pagorum ornati erant hoc sacro ordine et se responsables aestimabantur de celebratione publica officii liturgici.

Recenter introductum impedimentum matrimoniale impedit ne hi viri ordinentur antequam uxorem duxerint et in casu viduitatis ne secundas nuptias ineant nisi exercitio ordinis subdiaconatus renuntient.

Quapropter Patriarchae rituum chaldaici, syri et maronitici non iam subdiaconos ordinant nisi eos qui se ad sacerdotium praeparant. Periculum est ne propter defectum subdiaconorum omnino evanescat consuetudo celebrandi officium divinum in his Ecclesiis.

2. Obicere quis potest ut hi viri recipiant ordinem lectoratus qui sufficit ut possint officium in choro cantare. Sed respondendum est lectoratum viris nimis inferiorem apparere cum olim tantum pueri lectores ordinati sint.

3. In aliis Ecclesiis hoc recens impedimentum similiter multa incommoda causavit.

X - DE CULTU DIVINO

De recentibus Ecclesiis omni imagine sanctorum destitutis

In dies crescit et propagatur forma ecclesiarum interna ubi, excepta imagine crucifixi, nulla aut vix ulla imago sacra exhibetur. Pont. Institutum Orientalium Studiorum postulat ut talis usus reprehendatur a Concilio Oecumenico propter has rationes:

1. Concilium Oecumenicum VII (Nicaenum II) cum damnaret iconoclastas, definivit licitatem venerationis imaginum sanctorum, quarum usum ardentem commendavit. In sessione VII (Denzinger 302) legimus: « Regiae quasi continuati semitae, sequentesque divinitus inspiratum sanctorum Patrum nostrorum magisterium, et catholicae traditionem Ecclesiae... definimus in omni certitudine ac diligentia, sicut figuram pretiosae ac vivificae crucis, ita venerabiles ac sanctas imagines proponendas... in sanctis Dei ecclesiis... Quanto enim frequentius per imaginalem formationem videntur, tanto, qui has contemplantur, alacrius eriguntur ad primitivorum earum memoriam et desiderium... ». Ergo contra litteram ac spiritum huius canonis hi agere videntur qui ecclesias imaginibus orbatas construunt. Ab sentibus enim illis, etiam earum veneratio impossibilis fuit. Sublata vero iconodulia, ipsa veneratio sanctorum grave detrimentum patitur.

2. Absentibus imaginibus, facilius memoria sanctorum, deletur, nec ad illorum exempla tam efficaciter stimulamur.

3. Imagines sanctorum ipsi catechesi utilissimae sunt, quod enim per oculos intrat melius intelligitur ac tenacius haeret.

4. Absentia imaginum nata est graviter offendere Orientales omnes, qui de persecutione ac victoria propter iconoduliam gloriantur, qui hanc victoriam speciali festo commemorant quibus veneratio iconum maxime in corde radicata est.

5. Novus modus in aperta antithesi est cum traditione Ecclesiae, quae per duodecim saecula sub diversis artis formis, ecclesias sacris imaginibus decoravit. Obiciunt 1) Forma « barocca » imagines nimis multiplicavit. Sunt vero abusus inde quod exales venerationi imaginum nimis propensi, Tabernaculum in quo Eucharistia reposita est, praetermittant. Respondendum videtur:

1) non licet propter « abusus » ipsum usum sanum ac sanctum e medio tollere,

2) abusus corrigi poterunt mediante instructione religiosa et etiam formis decorativis quae altare ac Tabernaculum excellere faciant. Verum est pariter usum imaginum varium esse posse. Videtur

dantiorum esse ibi oportere ubi vel simplex populus vel pueri ac iuvenes ecclesiam frequentant, magis sobrium forsitan apud religiosos quorum ambulatoria et hortus non raro imaginibus decorantur. Aliud est autem usus temperatus aliud completa abolitio.

Obiciunt 2) Tolluntur imagines eo fine ut tota attentio fidelium durante Sacrificio Missae in ipsum altare convergat: iam vero imagines attentionem totalem disturbant.

Respondendum videtur:

1) Ecclesiae construuntur non solum pro Missae celebratione sed etiam pro toto cultu christiano et pro ipsis pietatis exercitiis. Iam vero nemo non videt .v. gr. recitationem Rosarii maiore pietate coram imagine Beatae Virginis absolvi.

2) Non est verum sanctos « distrahere » attentionem in ipsa Missa. Sancti enim sunt corona et fructus Christi Sacerdotis et victimae. Ipse Canon Missae Latinae bis commemorat seriem sanctorum eos nominando. Si ergo memoria sanctorum in Canone non est distractivus, neque imagines, tanquam corona supra aut post altare Missae, .disturbare natae sunt.

XI - DE MAGISTERIO EccLESIASTico

De lectione librorum prohibitorum

Pont. Institutum Orientalium Studiorum postulat ut leges de prohibitione librorum ita aptentur ut finis quem intendunt re vera obtineri valeat, et non sint tantum conscientiarum gravamen. Ordinariis amplius iure communi concedatur facultas permittendi lectionem librorum prohibitorum.

1. Multi fideles licentiam non petunt propter difficultatem eam obtinendi.

2. Episcopi, si amplius in hac re facultatem obtinent, melius ut magistri in suis dioecesibus agnoscentur.

XII - DE PoENis

De iure poenali mutando

Pont. Institutum Orientalium Studiorum postulat ut ius poenale quodammodo, mutetur, nimirum:

a) ut poenae latae sententiae, paucis omnino exceptis, tollantur aut potius in poenas ferendae sententiae convertantur;

b) .ut .interdictum, praesertim locale, penitus auferatur; .

c) ut punitio plurium delictorum, quae hodie iure communi .poena

latae sententiae plectuntur, iudicio Episcopi, debitis cautelis servatis, deferatur.

1. Nostris temporibus multae poenae ad finem suum obtinendum iam non aptae sunt et potius difficultates creant quam remedia.
2. Fini intento aliis mediis consuli potest.

De modo reconciliandi Orientates dissidentes

Pont. Institutum Orientalium Studiorum postulat ut loco abiurationis, a dissidentibus reconciliandis petatur simplex professio fidei.

1. Reiecto falso irenismo, omni studio conandum est ut ornnis offensionis occasio e medio tollatur sive in verbis et ratione loquendi sive in ipso modo reconciliationis peragendae absque ulla dissidentium Orientalium humiliationis specie.

2. Nemo non probabit illa omnia, quae necessaria non surit, cum fructu omitti ut vitetur inutilis fratrum offensio quos Ecclesiae lucrari cupimus.

XIII - DE MISSIONIBUS

De Missionibus committendis Orientalibus

Pont. Institutum Orientalium Studiorum postulat ut Ecclesiis orientalibus quaedam territoria missionum apud paganos committantur, retento ritu suo orientali.

1. Hodie omnes missiones apud paganos exclusive clero latino committuntur quod aequum non videtur cum mandatum Domini docendi omnes gentes etiam pro Orientalibus valeat.

2. Ab Orientalibus exigere, sicut hodie fit, ut, si in missiones mitti cupiunt, ritu proprio relicto, latinum assumant, non congruere videtur cum principio non semel auctoritative declaratum nullum ritum in Ecclesia Catholica alio praestantiorum esse.

3. Hoc modo difficultas duplicis iurisdictionis in uno territorio vitatur;

4. Facile territoria missionum Orientalibus attribuenda in India et in Aethiopia inveniri possunt.

XIV - DE OECUMENISMO

De « Communicatione in Sacris » cum Christianis Orientalibus non-catholicis;

Pont. Institutum Orientalium Studiorum postulat ut disciplina modo vigens circa « Communicationem in Sacris » (respiciens celebrationem

S. Sacrificii, Sacramentorum administrationem et Suffragiorum elargitionem), quando agitur de Christianis Orientalibus non-catholicis, mitigetur.

Nota: Omnes huius Instituti, professores unanimiter hanc postulationem praesentant.

Quand autem agitur de considerationibus theologicis quae mitigationem iustificant et de normis practicis statuendis, non in unam sententiam concordant. Quapropter diversas propositiones a duobus theologis et ab uno canonista oblatas hic praesentamus sub A) B) et C).

Eis brevem conspectum historicum, qui utilis esse potest, addimus.

A)

I. Mitigatio fiat hac lege: ut quotiescumque intercedat vel *sumмум animarum periculum*) vel aliud *gravissimum spirituale*

Sancta Sedes *copiam faciat sacerdotibus catholicis* admittendi ad Sacra Christianos Orientales non-catholicos; *fidelibus* autem Catholicis facultatem tribuat ea petendi a Christianis Orientalibus non-catholicis. In specie autem haec prae aliis videntur concedenda: quod videlicet

1) nostri sacerdotes valeant: a) Christianis Orientalibus non-catholicis in vitae periculo constitutis ministrare Paenitentiam, Eucharistiam et Extremam Unctionem; b) eisdemque vita functis funerea Officia praebere, deficiente proprio sacerdote; c) necnon, hoc in ca-su, illorum Matrimonio benedictionem impertiri;

2) fideles vero Catholici, diuturno temporis spatio proprio orbatii sacerdote, valeant: a) in templis Christianorum Orientalium non-catholicorum accedere ad Sacramenta; b) eademque ab illis petere, mortis incumbente periculo.

II. Etiam aliis in adiunctis, iusta de causa, de Ordinariorum licentia, quandocumque haec mutua Sacrorum communicatio non appareat veri nominis communio ecclesiastica, sed tantum mutuae caritatis pignus, integrum sit catholicis cum Christianis Orientalibus non-catholicis quandam in Sacris communicationem habere; quatenus illis detur: a) agere testes in nostris Catholicorum Matrimoniis; b) Patrini munere ad Baptismum fungi, dummodo spondeant se curaturos ut quos a sacro fonte susceperint, catholica doctrina rite imbuantur; c) neque aditu ad Sacramenta nostris in Ecclesiis prohibeantur, si sponte ad illa accedant.

Huius Voti declaratio et quaedam quibus innititur fundamenta:

Liquide patet Votum - quaestione ad Orientales coarctata - exordiri a nova quadam, sane mitiore, ratione ineunda in disciplina quae « Communicationem in Sacris » moderatur. Et quidem, attento animarum

Ecclesiae concreditarum capitali discrimine, petitur ut generalis fiat particularis illa concessio « in periculo mortis », necnon aliis in casibus, qui secum ferunt gravissimum spirituale detrimentum, ut est privatio diuturna a Sacramentorum receptione. Atqui haec facultas generalis facienda est a S. Sede, non concedenda singulorum Antistitum arbitrio. Eis vero committitur potestas concedendi quandam « communicationem in Sacris », ad fovendam mutuam existimationem, quae paret viam ad Unionem. Ad triplex hoc Votum promendum nos movent haec fere argumenta:

a) 1) Ecclesia potest hanc disciplinam mitigate; siquidem normae circa « Communicationem in Sacris » sunt iuris ecclesiastici dumtaxat, non divini; quemadmodum, si agatur quaestio in genere, communis prorsus sententia tenet, ducibus S. Thoma¹ et Suarezio;² pariterque id est « verissimum » si agitur de haereticis vel schismaticis in specie, ut tradit De Lugo,³ quo nostri omnes auctores tam in provincia Theologiae, quam in provincia Iuris Canonici uti solent.

2) De facto neque semper eadem ratio huic quaestioni fuit adhibita, neque Ecclesia reformidavit dispensationem concedere in casibus particularibus, ex. gr. in casu crypto-catholicorum, etc.

3) Nee solum Ecclesia potest disciplinam mitigate, verum etiam videtur, id respondere criteriis quibus regitur tota haec disciplina. Videlicet, Ecclesia fertur sua illa sollicitudine de salute omnium hominum procuranda, singulis subministrando illa omnia media sibi concredita,

¹ Lege Sanctum Thomam, 2, 2, q. 10, a. 9, rite distinguentem inter eos qui periculum subeunt in agendo cum acatholicis, et illos qui nihil tale patiuntur, ut concludat alteris licere, alteris vero non licere hanc « Communicationem ».

² Distinguens simplicem communicationem a communicatione formali, expresse dicit: « Est quaedam communicatio prohibita quia mala (*formalis*) et antecedens, ut sic dicam excommunicationem ipsam. Altera veto (*materialis*) est mala quia prohibita et per ipsammet excommunicationem introducta »; F. SUAREZ, *De Censuris*, *Disput.* XV, esct. II, n. 7. 8. Eandem tenet doctrinam antea, in *Disput.* X, XI, XII, agens de communicatione in Sacramentis et in Sacrificio Missae: « quia hoc est malum, nisi quia per ipsam censuram prohibitum est ».

³ Quaestionem agit de haeresi, cui aequanda est conditio schismaticorum. « Quaerimus an ex hoc praecise capite, quod haeretici oīnes excommunicati sunt reddatur illicita communicatio cum ipsis. Est autem duplex excommunicatio, altera sacra, seu in rebus sacris, altera civilis, seu in rebus profanis et civilibus, et de utraque potest quaestio procedere... De hac ergo excommunicatione quaeritur primo an sit iuris divini, an solum iuris positivi humani. Aliqui voluerunt esse iuris divini... Contraria tamen sententia verissima est, licet haereticus dignissimus sit hac poena, non esse tamen impositam nisi iure humano ». DE LUGO, *De virtute fidei divinae*, *Disput.* XXII, sect. I; *Disput.* XXIII, sect. I. Suam veto « verissimam » sententiam pluribus roborat argumentis.

quibus egent ut vitam aeternam adispicantur, et quibus uti valent. Cum vero Christiani Orientales non-catholici fructuose participate valeant de Sacrificio, de Sacramentis, de suffragiis; cumque eorum Sacrificium et . Sacramenta de facto valida sint et fructuose possint accipi;1 videtur per se « Communicatio in Sacris ». permittenda, nisi aliquid obstet.

·4) De facto unum est obstaculum impediens vel· bane Com.:
municationem, nimirum *scandalum*, praesertim illud-indifferentismi Ecclesiastici periculum generat; quemadmodum iterum iterumque legere est in responsis S. Sedis ad quaestiones Missionariorum inter Orientales.

haec ratio scandali neque est unicum criterium, neque summa ratio, neque ita necessaria est ut de

.1) relate ad munus « testis in Matrimonio » non videtur alicuius momenti difficultas, cum nihil aliud praestent quam fidem facere de consensu manifestato.

2) Neque in agendo Patrinum in Baptismate, licet hoc in casu cautela sane requiratur. Sed si satis fit in matrimoniis mixtis illa promissio coniugis non-catholici de catholica prolis educatione, cur similis promissio non satis fit quando agitur de Baptismate?

3) Denique, cum susceptio *Eucharistiae*, supposita interna communicantis gratia, fructuosa sit; pariter etiam susceptio Paenitentiae, supposito vero contritionis motu, fructuosa sit, iusta de causa videtur permittenda.

4) Denique, hoc praesertim in casu de « Communicatione in Sacramentis » *bona fides* requiritur; secus veto, si versetur « mala fide » et ut talis iure sit habitus, agendum est erga illum sicut agi debet cum publico peccatore, a Sacramentorum receptione arcendo sane. Quod si quis dicat, cur

triplex vinculum existit ex natura Ecclesiae a Christo tali modo fundatae.

3) Indicetur communicationem per se esse contrariam antiquae et saeculari usui ecclesiastico.

4) Indicetur communicationem formalem, i. e. participationem catholicorum in sacramentis separatorum *quatenus* separatorum, i. e. schismate aut haeresi formali aut materiali, et hinc illegitime, ab Ecclesia seiunctorum, esse intrinsecus malam nee umquam licitam esse posse.

5) Indicetur communicationem aliam, etiam formalem, i. e. participationem catholicorum in sacramentis separatorum, quae sunt de facto ab Ecclesia seiuncta, sed semper, licet illegitime ab Ecclesia avulsa et extra Ecclesiam cohaerecta vel administrata, remanent proprietates Ecclesiae et sub dominio Ecclesiae, licitam esse per accidens, i. e. in certis circumstantiis extremae necessitatis animarum, tempore persecutionis vel oppressionis, in extremis vitae, etc.

6) Ut autem licita evadat communicatio in his circumstantiis, non solum cohonestari debet dictis rationibus gravibus, sed removeantur oportet pericula per se gravia coniuncta cum tali communicatione: periculum perversionis, apostasiae, indifferentiae, confusionis idearum, scandalum, etc.

7) Indicetur duos casus natura sua esse diversos, nempe catholicorum, qui in sacramentis separatorum communicate volunt; et separatorum, qui ad sacramenta in Ecclesia catholica accedere cupiunt, quin prius ad Ecclesiam catholicam se converterint. Prior casus in *C.I.C.* - saltem quoad sacramentum. poenitentiae - respicitur (can. 882; 2261): de altero autem casu in iure catholico explicito hucusque sileatur.

8) Forte did potest - sub aliquo respectu-- facilius permitti posse, ut catholici in casibus extremis sacramenta extra Ecclesiam recipiant, cum talia sacramenta - et etiam, ut patet, sacrificia eucharistica - remaneant proprietates Ecclesiae, de qua Ecclesia semper disponere potest; difficilius autem permitti posse, ut christiani orientales dissidentes ad sacramenta Ecclesiae catholicae admittantur, cum per ea sacramenta reserventur membris Ecclesiae; et cum ex recentibus declarationibus Ecclesiae (vide Encyclicas *Mystici Corporis*, *A. A. S.*, 35 [1943], pp. 202-203, et *Humani generis*, *A. A. S.*, 42 [1950], p. 571) circa membra Ecclesiae et circa identitatem Mystici Corporis Christi cum Ecclesia catholica Romana semper clarius pateat etiam bona fide ab Ecclesia catholica separatos, i. e. sic dictos schismaticos et haereticos materiales, non esse membra actu Ecclesiae, sed solum potentia et desiderio implicito.

9) Ex altera autem parte - sub alio respectu - difficilius communicatio catholicorum in sacramentis separatorum permitti posse videtur, quia sacramenta solum in Ecclesia catholica legitime adsunt, illegitime autem extra eius fines; et facilius dissidentes videntur posse communicare in sacramentis catholicorum, quotiescumque ipsi ad Ecclesiam catholicam accedentes vel saltem appropinquant, a vera Ecclesia sacramenta petunt, quae iis ut renatis baptismo sacramenta concedere potest.

10) Inter alia praecaveatur, ne mitigatione communicationis in sacris orientales, sive catholici sive dissidentes, indifferentes evadant versus unitatem et fidem -verae Ecclesiae neve cum facilitate - ut mos est inter plures dissidentes - ab Ecclesia catholica ad aliquam hierarchiam separatam vel ab una hierarchia separata ad aliam transeant.

11) Caveatur, ne tali mitigatione communicationis augmentur casus conscientiae ac dubia de apostasia a vera fide.

(R. P. BERN. SCHULTZE)

C)

Hae Modificationes can. 731 C.I.C. proponuntur:

§ 2. Vetitum est Sacramenta Ecclesiae ministrare haereticis aut schismaticis (formalibus), nisi prius erroribus reiectis, Ecclesiae reconciliati fuerint.

Ad 2. Nihil novi continet, sed separat dare haereticos et schismaticos formales a materialibus, de quibus in § 3.

§ 3. Christianis acatholicis vero, bona fide errantibus eaque penitentibus, dummodo scandalum et periculum indifferentismi absint, Sacramenta, ex iusta causa, ministrare licet.

Ad 3. Ob bonum animarum: nam, absentibus scandalo et periculo indifferentismi, manet sola prohibitio ecclesiastica, quae utpote lex positiva non obligat cum incommode gravi (cf. FERRERES-MONDRIA, *Compendium Theologiae moralis*, ed. 1ra, p. 182; HARRING B., *La loi du Christ* II, p. 194, nota 114). Petitur proin mitigatio huius prohibitionis, seu ut non solum ex gravi causa, quae difficilius occurrit, sed ex iusta, ob bonum animarum, et ad facilius reddendam conversionem huiusmodi christianorum, quos non indignitas sed tantum externa ab Ecclesia separatio prohibet, Sacramenta ipsis ministrare liceat. (cf. VERMEERSCH, *Theol. Mor.* III, ed. 4a. n. 180; Idem, *Practica disquisitio de sacramentis conferendis vel negandis acatholicis*, in *Periodica de re mor. lit. can.*, 18 [1929], 123-148).

§ 4. Catholids autem a ministris acatholicis Sacramenta petere vel accipere, excepto- casu gravis necessitatis atque simul deficiente ministro catholico, prohibetur.

Ad 4. Textus desumptus est fere identice ex Schemate II *Codicis Iuris Canonid Orientalis*, ut propositio Delegatorum Orientalium, qui « attenta in Oriente penuria sacerdotum, petunt ut praesens additio textui Codicis facta intuitu boni spiritualis fidelium Orientalium inter dissidentes commorantium et proprio catholico pastore orbatorum, proponatur Supremae S. C. S. Officii pro examine, et, si nihil obstat, approbatiohe; quae obtenta inseratur in paragrapho praesentis canonis (Nota del verbale) ».

(R. P. IOANNES ^xREZAC^x)

BREVIS CONSPECTUS HISTORICUS CIRCA « COMMUNICATIONEM IN SACRIS »

Magnam partem documentorum collegit P. CYRILLUS KoROLEVSKIJ in *Verbali delle conferenze patriarcali sullo stato delle Chiese orientali e delle adunanze delta Commissione cardinalizia per promuovere la riunione delle Chiese dissidenti tenute alla presenza del S. Padre Leone XIII* (1895-1902). Pro manuscripto, S. Congr. Orient., 1945, pp. 537-637.

I. Incipimus hanc historiam tempore quo diversae Ecclesiae dissidentes saec. xvi-xvii unionem partialem cum Ecclesia Catholica fecerunt. Missionarii latini multum labo'raverunt ad reducendos omnes dissidentes ad unionem. Ad hunc finem obtinendum PP. Cappuccini praesertim et Iesuitae praedicaverunt in ecclesiis dissidentium ibique confessiones fidelium acceperunt post privatam et brevem professionem ab eis emissam. Etiam qui iam uniti erant, saepe ex necessitate frequentabant ecclesias dissidentium, deficientibus ecclesiis catholicis, ibique recipiebant sacramenta. Et missionarii hanc praxim toleraverunt praesertim in Insulis graecis, in Aegypto et in Syria.

Missionarii tamen in hac re non habuerunt omnes eandem s_ententiam.

Cf. AGATHANGELUS A VENDOME, O. F. M. Cap., *Epistola ad Propag. ad*

partiaj T23-11930.3346

Pro-memoria BENEDICT! A TEANO, O. F. M., anno 1721 apud W. DE VRIES, *Eine Denkschrift zur Frage der « communicatio in sacris » aus dem Jahre 1721* in *Ostkirchliche Studien*, VII (1958), pp. 253-266.

CL. SICARD, S. I., *Libellus de communicatione in sacris*, anni 1725 apud Mansi, *Collectio ampliss.* 46, col. 169-176.

In hac prima periodo (1635-1729) Sancta Sedes, sive mediante Propag. Fide, sive mediante S. Officio, activitatem missionariorum moderavit decretis particularibus pro casibus particularibus; inter haec quaedam communicationem in sacris prohibent, quaedam tolerant, semper autem agitur de casibus particularibus. Muha enumerantur apud Mansi, 46, col. 105-110; item in *Codificatione Canonica Orientate*, Ponti, Pase. II, *Testi vari di diritto nuovo*, Parte seconda, Vaticano 1931, pp. 73-137.

Ecce quaedam exempla:

1635: Propag Fide vetat catholicis adire ecclesias dissidentium ibique sacramenta recipere: Cf. GOLUBOVICH, a. c., I, p. 89, n. 76.

1668, 5 die.: S. Officium idem vetat. Cf. DE MARTINIS, pars II, p. 146, n. 288.

1671, 20 aug.: S. Officium vetat catholicis recipere baptismum a dissidentibus, excepto casu necessitatis. Cf. *Collectanei Prop. F.*, I, P. 69, n. 198.

—
.Eodem tempore concessionem dantur:

1639: Propag. F. tolerat ut catholici ordinationem sacerdotalem recipiant ab aliquo episcopo dissidenti. Cf. DE MARTINIS, pars II, pp. 83-84, n. 158, 5.

1643: Propag. F. approbat modum agendi missionariorum qui absolvent a peccatis dissidentes post professionem fidei privatam. *Ineditum*, cf. *Archivum Prop. F.*, *Lettere S. Congreg.*, vol. 21 fol. 323 v.

1683: S. Officium permittit sacerdoti catholico ut frequentet ecclesias dissidentium. Cf. J. P. TROSSEN, *Les relations Ju Patriarche copte Jean XVI avec Rome (1676-1718)*, Luxembourg 1948, p. 26, nota 85.

1704: S. Officium permittit sacerdotibus catholicis ut, si necessarium est, s. Missam celebrent in ecclesiis dissidentium, adhibentes tamen propriam petram altaris. Cf. Mansi, o. c., vol. 46, col. 108.

Item prohibitiones:

1709, maius: S. Officium vetat audire confessiones dissidentium. Cf. *Collectanea Prop. F.*, I, p. 92, n. 276.

1709, nov.: S. Officium iterat prohibitionem pro catholicis adeundi ecclesias dissidentium ibique recipiendi sacramenta. R202751Q T1123 Td (v.) T 02 Tc ,

Iterum concessiones:

1719) ian.: S. Offidium dicit missionariis consilium petere a theologis circa quaestionem num licitum sit accipere baptismum a dissidentibus, coram eis celebrare matrimonium et ab eis petere ut mortuos catholicos sepeliant. Cf. Mansi, 46, col. 109-110.

1723) iun.: Propag. F. respondit missionariis ut consilium theologorum petant circa eorum dubia. Cf. Mansi, 46, col. 110 B C.

II. Anno 1729 incipit nova periodus in hac historia propter decretum Propag. F. die 5 iulii 1719 quo prohibetur omnis species communicationis in sacris. Hae decisione Propag. F. voluit terminum ponere discussionum et confusionum quae dividebant missionarios in hac materia. Haec fere erat eius argumentatio: ministri dissidentes non sunt ministri *legitimi* liturgiae Ecclesiae. Atqui in eorum ritibus sacris pattern habere interpretari debet tamquam quaedam recognitio legitimitatis illorum ministrorum. Ergo vetitum est ab eis sacramenta recipere. Notandum tamen est decretum non affirmare communicationem in sacris esse necessario modo in seipsa illicitam. Sed affirmat eam, datis circumstantiis, regulariter prohibitam esse « iure naturali et divino » Cf. Mansi, 46, col. 100D.

Anno 1752 Benedictus XIV professus est doctrinam minus rigidam ubi declarat: « Communicationem in divinis cum haereticis non posse nec debere tam facile ac tam generaliter pronunciari in omni penitus circumstantia in iure vetitam ». Provat Papa ad matrimonia mixta admissa ab Ecclesia et ad communicationem in sacris pure passivam. Cf. De Martinis, pars II, Roma 1909, p. 324.

Anno 1753, 10 maii, S. Offidium se exprimit in hac materia sicut decretum Propag. F. 1729. Cf. De Martinis, pars II, pp. 315-327.

Anno 1755 in Constitutione *Allatae sunt* Benedictus XIV praescripsit ut a dissidente qui sacramenta desiderat recipere apud catholicos, exigeretur abiuratio et professio fidei *publica* ante sacramentorum administrationem. Cf. *Collectanea Propag. F.* I, Roma 1907, p. 238, n. 17.

Anno 1809 S. Offidium vetat catholicis ut accipiant ordines sacros a dissidentibus. Cf. De Martinis, pars II, p. 445, ll. 753.

Anno 1898 S. Offidium prohibet absolvere a peccatis dissidentes etiam si sunt in bona fide, excepto casu periculi mortis et tunc « remoto scandalo ». Cf. *Collectanea Propag. F.* II, p. 372, ll. 2012, *Resp.* ad 1.

Anno 1957) iterum *concessio* conditionata: S. Offidium concedit Legatis pontificiis Proximi Orientis facultatem permittendi ut, sub certis conditionibus, sacramenta administrentur scholarum nostrarum alumni

qui pertinent ad familiam non-catholicam ritus orientalis. (Non publicatum).

Quaedam studia hanc quaestionem illustrant:

W. DE VRIES, S. I., *Das Problem der « Communicatio in sacris cum dissidentibus » im Nahen Osten zur Zeit der Union*, in *Ostkirchliche Studien* VI (1957), p. 81-106.

IGNATIUS I. SZAL., *The Communication of Catholics with Schismatics*, Washington 1948.

LJUBOMIR KUCAN, *De Communicatione in sacris. Quaestiones selectae*, Romae 1943.

PONTIFICIA UNIVERSITAS
LATERANENSIS

Roma, 4 maggio 1960

Illustrissimo e Reverendissimo Monsignore,

Mi reco a premura trasmettere i voti per il Concilio Ecumenico presentati dai Professori della Pont. Università Lateranense. Avrei desiderato che il contributo ai lavori preparatori del Concilio fosse più ampio e consistente, ma alcuni Professori, essendo già impegnati allo stesso lavoro nelle Sacre Congregazioni, hanno collaborato con l'Università solo in parte; altri Professori poi, presi da altri uffici, hanno ritardato la presentazione dei loro voti.

Sempre nel quadro delle iniziative della nostra Università in preparazione al Concilio, si sta curando un Numero Unico di Divinitas dal titolo « Il Magistero della Chiesa », e un Numero Unico di Aquinas « De redivit ad S. Thomam », che intenderemo offrire ai Padri del Concilio. La loro pubblicazione richiederà del tempo, ma non appena i due volumi saranno pronti, sarà mia premura farglieli avere.

Mi parrebbe fuori luogo - se a ciò non mi muovesse il desiderio di esprimere la nostra adesione e la nostra riconoscenza per il grande avvenimento nella storia della Chiesa - assicurareLa, anche perché ne informi il Santo Padre, della nostra sia pur umile collaborazione per la riuscita del grande Concilio Vaticano II.

La nostra Università che per sovrana disposizione dei Sommi Pontefici si trova in una situazione di privilegio, deve vedere la sua missione in una luce universale, e perciò vorrebbe vivere le sue responsabilità nella certezza che, sotto la guida illuminata del Sommo Pontefice, saprà attuare la sua missione nel mondo.

Ill.ma e Rev.ma Monsignore, approfitto dell'occasione per rinnovarLe i sensi della mia ammirazione e del mio augurio, con i quali sentimenti Le porgo vivissimi ossequi

dev.mo

ANTONIO PIOLANTI

Rettore

FACULTAS THEOLOGICA

REVELATIO CHRISTIANA ET CULTURAE ORIENTALES

PROBLEMA ADAPTATIONIS IN EVANGELII PRAEDICATIONE ET CLERI INSTITUTIONE

(P. Dezza, S. I.)

Ex fide constat religionem a Christo revelatam omnibus hominibus cuiuscumque generis, nationis atque culturae destinata esse atque Ecclesiam a Christo conditam ita supernationalem esse ut nulli genti exclusive pertineat, neque uni magis quam alteri, sed omnibus pari iure sit propria ac nullibi extera dici possit.

At pariter historice constat christianam religionem in mediterraneis oris ortam esse ibique Christum pro suo Vicario sedem elegerit atque Ecclesiam in occidentalis orbis parte ita propagatam esse, eius culturam intime assimilando, ut tota occidentalis cultura spiritu christiano paulatim imbuta fuerit ac latinae gentes, sive in Europa sive extra Europam degentes, non obstantibus tot saeculorum eventibus, christianae usque permanserint Romanae Ecclesiae unitae.

Idem did nequit de gentibus quae ad alias culturas pertinent, praesertim in Asia et in Africa, ubi Ecclesia Christi, etiam post plura praedicationis saecula, valde minor pars est. Cuius facti causas, cum ex imperscrutabili divinae providentiae consilio imprimis pendeant, plane cognoscere neque audemus neque possumus. At licitum, immo debitum est iis qui christianae praedicationis officium habent, studiose inquirere num lentus christianae propagationis progressus, cum non ex divinae virtutis Evangelii defectu proveniat, nostrae culpae saltem ex parte tribuendus sit.

Quae culpa inde etiam fortasse oritur quod in Evangelii praedicatione et evangelicorum praeconum institutione non semper adfuerit illa tam viva ac prompta adaptatio, quae mira apparet in primaeva Evangelii praedicatione et apostolorum formatione, necnon apud optimos, etsi non omnes, labentibus saeculis Evangelii praecones.

Etenim haud raro accidit quod missionarii, ex antiquis regionibus christianis ad novas accedentes, simul cum doctrina christiana nimia elementa cum christianismo non necessario connexa afferrent, nee satis callentes linguam, culturam, historiam et religionem illarum gentium, immo ea omnia interdum despicientes, quemdam christianismum occi-

dentalem proponerent qui conversionibus difficultates causaret, quasi, ut quis christianus fieret, iis quae bona et nobilia in propria natione habentur renuntiare deberet ac patrias traditiones veluti negate alienamque agendi rationem induere etiam in externo orandi modo. Unde etiam periculum oriebatur ne christianismus veluti externa vestis superimposita maneret, ne. principium internum fieret quod. intem et vitam penetraret ac veluti fermentum totam massam pervaderet atque transformaret.

Pariter in cleri auctochthoni institutione, simul cum optimo formationis clericalis nucleo, plura elementa, natura sua accidentalia et origine occidentalia atque alumnis minus accomodata, coniuncta sunt et tradita a magistris occidentalibus illarum regionum non satis gnaris; generatim vero tamquam libri textus usurpabantur occidentales libri, diversa mentis; talifate ac praeoccupatione conscripti; sic alumni studiorum cursum explebant nimis occidentales quodammodo facti ac veluti exteri in propria patria ideoque minus apti ad suae geritis problemata intelligenda atque oportunas solutiones iis inveniendas.

Quae omnia ansam dederunt non christianis ad religionem christianam cum cultura occidentali identificandam, ad praedicationem christianam veluti intellectualis colonialismi speciem ex parte Occidentis in Oriente concipiendam, et inde, nationalismo illorum populorum in dies crescente, ad religionem christianam inter elementa adritimeranda quae, utpote occidentalia, iam abicienda et expellenda sunt.

Haec tamen exaggeranda non sunt, cum recentiore praesertim tempore et in doctrinalibus documentis (cf. v. g. *Maximum Illud*, *Evangelii Praecones*, *Princeps Pastorum*) ab Ecclesia vera principia exposita sint, et in pastoralis ministerio multae accommodationes factae sint; immo interdum in contrariam partem etiam exaggeratum est tum quoad doctrinam, theoriis indulgeri quae syncretismus sapiunt, tum practice, mores suscipiendo qui paulatim insueti apud ipsos orientales fiunt ob maiorem in dies propensionem ad quamdam uniformitatem cum Occidente in externa se gerendi ratione.

At mentalitas, cultura, traditio, praesertim apud populos antiquissimae culturae, diversae sunt et manent, nee mutatio brevi tempore praevidenda, immo forsitan neque optanda vel fovenda est. Quare grave nunc quoque Evangelii praekonibus offidum incumbit problemata adaptationis, tum in Evangelii praedicatione tum in cleri institutione, serio examinandi ac solvendi secundum tutas normas a

pleant, secundum universaliora principia quae supra commemoravimus, nempe:

Ecclesia Christi, quamvis ex Dei providentis consilio in occidentalis orbis parte orta sit ibique centrum habeat, vere catholica seu universalis natlra sua est et agnosci debet, atque ita supernationalis ut nulli nationi exclusive pertinens neque ulli nationi quovis modo extera, sed omnibus propria habenda sit.

Quare Evangelii praecones, omnibus omnia facti atque sincera caritate permoti, constanter curent immutabile Verbum Dei revelatum, modo diversarum gentium psychologiae, moribus ac traditionibus accomodato, ita proponere ut ab omnibus gentibus facilius percipi atque assimilari possit.

Ad hunc finem magis in dies assequendum, futuri Evangelii praecones ita instituantur ut, substantiali unitate clericalis formationis servata, quae ex ipsa sacerdotii unitate promanat, in litterarum cognitione, atque historiae et religionis illius nationis in qua ministerium exercere debent, tali modo proficiant quo vere apti fiant ad evangelicum munus implendum.

DE DOCTRINA S. THOMAE IN SCHOLIS CATHOLICIS PROMOENDA

(C. Fabro, C. P. S.)

I

THEOLOGIAE COLLAPSUS EIUSDEMQUE IMPUGNATIO SAECULO XIX INEUNTE

Neminem latet quam gravi doctrinarum confusione detinerentur saeculo elapso scholae catholicae propter impetum philosophiae moderna quern haud raro ipsi magistri ecclesiastici patiebantur. *Principium immanentiae* sive conscientiae humanae absoluta autonomia in duplicem contrariam viam mentes impellebat vel ad *irrationalismum* fideisticum inclinando, prout cuiusvis veritatis criterium ratione obiecta ad interiorem sensum vel voluntatis optionem deferrebatur, vel *rationalismum absolutum* amplectendo qui rationis iura supra fidem ac divinum Ecclesiae magisterium temere exaltabat. Praecursor et dux infestus utriusque directionis haberi potest *Kant* qui contra rationalismum dogmaticum saeculorum XVII-XVIII affirmaverat ex una parte: « Debui *scientiam* tollere ut *fidei* locum *praeberem* » et ex alia « fidem rationalem » vel mo-

ralem supra revelatam seu ecclesiasticam (« statutariam » secundum Kant) laudaverat.¹

Hine inquietude profunda oriebatur quae animos in appositae diu rectiones pulsabat: quidam enim principio moderno _autoconscientiae adhaerentes principium ipsum auctoritatis Dei revelantis et Ecclesiae veritatem proponentis despiciebant quasi humano progressui atque modernae speculationi infertum, quidam e converse concordiam plane philosophiam modernam inter et catholicam veritatem illico ventitabant, scholasticae theologiae non secus ac primi irridentes. Etenim sicut post mortem *Hegeli* (1831) iam in theologia protestantica sic dicta « dextera directio » quae idealismum cum veritate christiana conciliate moliebatur (Michelet, Rosenkranz, Hinrichs, Martensen, Erdmann...) et liberalismo theologico seu laicismo viam aperiebat, pariter quidam catholici praesertim ex iis qui publicis universitatibus doctrinam agebant - principium modernum immanentiae quam maxime aptum ad veritatem revelatam exprimendam aperte iam profitebantur. De:iciebat ipsis vel recta naturae et rationis notio vel fidei apta existimatio quia dereliquerant Magistrum ipsum harmoniae :fidem inter et rationem, *Divum scilicet Thomam Aquinatem, quem iam Johannes XXII* anno 1323 inter Sanctos recensendo super omnes Ecclesiae magnificaverat: « *Nos credimus quad frater Thomas est gloriosus in caelo, quia vita eius fuit sancta et doctrina eius non potuit esse sine miraculo... Quia ipse plus illuminavit Ecclesiam quam omnes alii doctores, in cuius libris plus proficit homo uno anno, quam in aliorum doctrina toto tempore vitae suae* ».²

Spiritus veritatis, qui Ecclesiam suam in Christi amore custodit et fieri nobis dignatus «via, veritas et vita» (Io. 14, 6), lumen suum in Christi Vicarios atque S. Petri successores, profundens taro gravem :fidei iacturam tamque periculum arcere misericorditer dignatus cuius gravitas in fide labefactanda non secus quippe est censenda ac haeresis ariana saec. IV vel apostasia reformationum saec. XVI. Utriusque filia quodammodo, utriusque errores in se cumulabat haec «via nova » quae fracturam insanabilem inter traditionem fidei et naturalem rationem profite" batur.

Supremi huius magisterii auctoritatem et vim Romani Pontifices per

¹ Cf. KANT, *Kritik der reinem Vernunft* Vorrede zur zweiten Auflage, B. XXX; ed. R. Schmidt, Leipzig 1930, p. 28; *Die Religion innerhalb der Grenzen der blossen Vernunft* III Stuck, §§ 5-7, A 137, B 145 ss.; ed. Vorlander, Leipzig 1937, p. 117 ss.

— ² G. DE Tocco, *Vita S. Thomae Aq.* c. 70, 12, in « Fontes vitae S. Thomae », ed. D. Priimmer, Tolosae 1911, p. 148 s.

duas phases manifestam fecerunt: *defensiva* una, errores ipsos declarando et impugnando - in qua praestat opera Gregorii XVI et Pii IX; ³ *constructiva* alia, quae veritatis catholicae expositionem ad purum tramen principiorum Angelici Magistri Thomae Aquinatis adducere firmis propositis statuit - in qua excelluit opera praesertim *Leonis XIII* ac *S. Pii X*) quam eorum successores firmiter confirmare et renovare impigre non destiterunt.

Talium ac tantorum Ecclesiae Summorum Pontificum operam ad Thomismum restaurandum liceat recolere in pervigilio S. Concilii Vaticani II a Ioanne XXIII f. r. solemniter indicti qui apud Pontificiam Laterani Universitatem medullam thomisticae veritatis alumnus hausit et illustravit magister.

, II

THOMISM! INSTAURATIO IN SCHOLIS CATHOLICIS

OPERA SS. PONTIFICUM

Thomismi instaurationi, quam Summi Pontifices exeunte saeculo XIX et saeculo nostro percurrente fortiter in Ecclesia promoverunt, agnoscenda videtur praeservatio doctrinae catholicae in Universitatibus et Seminariis ne in pestem dilaberentur modernisticam ita ut « principii immanentiae » praeda fierent, prout e contra accidit et etiam nunc fit apud scholas protestanticas universas, non exclusa sic dicta *Theologia dialectica* a K. Barth propugnata quaeque a criticis ut magis orthodoxa habetur.

. Thomismi instaurationem illustrare conabimur per ipsa praecipua pontificia documenta quae in Angelici Magistri honorem et commendationem insigne extruunt argumentum et monumentum.⁴

³ A GREGORIO XVI damnati sunt errores theologi kantianizantis G. HERMES (Denzinger 1618-1621), LAMENNAIS (Denz. 1613-1616), traditionalistae BAUTAIN (Denzinger 1622-1627); a Pm IX errores traditionalistae BOUQUET (Denzinger 1649-1652), theologi Hegelianizantis A. GUNTHER (Denzinger 1655-1658), ONTOLOGISTARUM (Denzinger 1659-1665), necnon acerrimi antithomistae et praecursoris modernismi Iac. Frohschammer (Denzinger 1668-1679) qui errores Hermesianos et Guntherianos renovavit atque primus Enc. leoninam *Aeterni Patris* impugnavit aperte opere nefasto: *Die Philosophie des hl. Thomas van Aquin Kritisch gewürdigt*, Brockhaus, Leipzig 1889.

⁴ Documenta accipiuntur ab opere monumentali J.-J. BERTHIER, *S. Thomas Aquinas, Doctor Communis Ecclesiae*, I, Romae 1914.

ACTA LEONIS XIII

hie gloriosus Pontifex haberi potest in aetate moderna
ut authenticus vindex et firmissimus initiator thomismi

A) *Litt. Enc. « Aeterni Patris »* (datae die 4 augusti 1879).

Litterae hae celeberrimae inscribuntur: « *De philosophia christiana ad S. Thomae Aquinatis Doctoris Angelici in scholis catholicis instauranda* ». Ubi titulus ipse programma et mentem S. P. dare exprimit: en praecipua puncta huius splendoris documenti qui programma thomisticum exhibet verbis ipsis Angelici Doctoris expressum.

1. Summus Pontifex, divina assistentia atque providentia fretus de divina veritate in Ecclesia servanda mentem suam aperiens, *colluviem errorum denuntiat quam novissimis temporibus moderni philosophi praesertim contra fidei veritatem atque concordiam rationis fideique moliri non cessarunt*. Perperam tamen: « Non enim frustra rationis lumen humanae menti Deus inseruit; et tantum abest ut superaddita Fidei lux intelligentiae virtutem extinguat aut imminuat, ut potius perficiat, auctisque viribusabilem ad maiora reddat » (p. 180).

2. *Etenim philosophia quae sana sit atque naturali rationi consentanea, quin sit fidei infensa, naturalem ad fidei viam pandit*, obstacula removendo atque iter parando et pro modulo suo *apte fidei veritates declarando*: « Ac primo quidem Philosophia, si rite a sapientibus usurpetur, iter ad veram Fidem quodammodo sternere et munire valet, suorumque alumnorum animos ad revelationem suscipiendam convenienter praeparare: quamobrem a modo praevia ad christianam Fidem institutio », modo « christianismi praeludium et auxilium », modo « ad Evangelium paedagogus » non immerito appellata est (p. 180).

3. Constat enim, pergit S. Pontifex, *Ecclesiae Patres atque Doctores iam a primaeva aetate harmoniam atque collaborationem celebrasse fidem inter et rationem*, quodque ipsa ecclesiastica Concilia praesertim oecumenica apprimè testantur usque ad I Concilium Vaticanum cuius sunt verba: « Fides rationem ab erroribus liberat ac tuetur, eamque multiplici cognitione instruit ». Unde ethnici philosophi, qui veritatis revelatae auxilio destituebantur, in plurimos lapsi sunt errores nee veritatis plenitudinem nancisci potuerunt: « ...de vera divinitatis ratione, de prima re-

rum origine, de mundi gubernatione, de divina futurorum cognitione, de malorum causa et principio, de ultimo fine hominis aeternaque beatitudine, de virtutibus et vitiis, aliisque doctrinis, quarum vera certaue notitia nihil magis est hominum generi necessarium » (p. 185).

4. Unde bene intelligitur, prosequitur S. P., cur in veritatis agnitionem magis ac magis creverint Ecclesiae Patres, cum Graeci tum Latini, inter quos eminet D. Augustinus. Scholasticorum Doctorum veto proprium fuit munus accuratorem idearum elaborationem ac methodi nem provehere in exponendis his quae a Patribus fuerunt. *Scholasticarum Doctorum omnium Summus habendus est Thomas Aquinas*) qui revera « inter scholasticos Doctores, omnium princeps et magister longe eminet ».

5. *Ad Angelici Doctoris meritum praecipue pertinet accuratior distinctio fidei et rationis ita quod utraque mutua adiuvetur ad veritatem naturalem seu revelatam inveniendam vel declarandam atque firmandam:* « Illud etiam accedit, quod philosophicas conclusiones Angelicus Doctor speculatus est in rerum rationibus et principiis, quae quam latissime patent, et infinitarum fere veritatum semina suo velut gremio concludunt, a posterioribus magistris opportuno tempore et uberrimo cum fructu aperienda » (p. 189).

6. *Hanc efficaciam Thomismi peculiarem in veritate catholica defendenda ac explicanda summa encyclica celebrat* exultans S. Pontifex: « Quam philosophandi rationem cum in erroribus refutandis pariter adhibuerit, illud a se ipse impetravit; ut et superiorum temporum errores omnes unus debellarit, et ad profligandos, qui perpetua vice in posterum exoriturum sunt, arma invictissima suppeditarit. Praeterea rationem, ut par est, a Fide apprimè distinguens, utramque tam amice consocians, utriusque tum iura conservavit, tum dignitati consuluit, ita quidem ut ratio ad humanum fastigium Thomae pennae evecta, iam fere nequeat sublimius assurgere; neque Fides a ratione fere possit plura aut validiora adiumenta praestolari, quam quae iam est per Thomam consecuta » (p. 189).

7. *Aquinatis Summae laudis est quod fere omnes Universitates) plerique Summi Pontifices) Oecumenica Ecclesiae Concilia atque praesertim Tridentini Patres magni et eius doctrinam fecerint eamque enixe commendaverint:* « Sed haec maxima est et Thomae propria, nec cum quopiam ex doctoribus catholicis communicata laus, quod Patres Tridentini, in ipso medio conclave ordini habendo, una cum divinae Scripturae codicibus et Pontificum Maximorum decretis, *Summam* Thomae Aquinatis super altari patere voluerunt, unde consilium, rationes, oracula peteren-

tur » (p. 191). Nee mirum proinde si Novatores contra Thomam eiusque doctrinam numquam usque ad praesentes dies pugnare destiterint, sicut maximum catholicae veritatis propugnaculum.

Propositum suum firmiter contrahens, haec in conclusione S. Pontifex statuit:

8. *Eminentiam ipsius doctrinae thomisticae in Ecclesia*: « Caeterum, doctrinam Thomae Aquinatis studeant magistri, a vobis intelligenter lecti, in discipulorum animos insinuate, eiusque prae caeteris soliditatem atque excellentiam in perspicuo ponant » (p. 194).

9. *Necessitatem attingendi doctrinam thomisticam directe in operibus S. Thomae*: « Ne autem supposita pro vera, seu corrupta pro sincera bibatur, providete ut sapientia Thomae ex ipsis eius fontibus hauriatur, aut saltem ex iis rivis, quos, ab ipso fonte deductos, adhuc integros et illimes decurrere certa et concors doctorum hominum sententia est: sed ab iis, qui exinde fluxisse dicuntur, re autem alienis et non salubribus aquis creverunt, adolescentium animos arcendos curate » (p. 194 s.).

10. *Necessitatem inspiciendi S. Thomam sicut virtutum proprium Magistrum ac exemplar*... qui numquam se lectioni aut scriptioni dedit nisi propitiato precibus Deo; quique candide confessus est quidquid sciret, non tarn se studio aut labore suo sibi peperisse, quam divinitus accepisse » (p. 195 ss.).

B) *Dispositiones Leoninae praecipuae pro efficaci thomismi instauratione.*

1. *Fundatur Pont. Academia S. Thomae Aq. de Urbe* ad philosophiae thomisticae studium promovendum atque dilatandum (*Epist. ad Card. De Luca*) die 15 oct. 1879), eique Commissionem trium Cardinalium S. P. praesidere vult.

2. *Statuitur necessitas novae Editionis criticae Operum Angelici Doctoris* quam S. P. suis sumptibus munire intendit et sodalibus **Ord.** Praedicatorum committit.

3. Die 4 augusti 1880, anno primo recurrente ab Enc. *Aeterni Patris*) Doctor Angelicus *declaratur coelestis Patronus omnium Scholarum catholicarum* (Breve: *De Sancto Thoma Aquinate studiorum optimorum cooptando*).

4. Eodem anno, movente S. Pontifice, *instituitur* apud Univ. Cath. Lovaniensem *Institutum superius Philosophiae S. Thomae* quodque anno 1882 ope Can. D. Mercier suam activitatem exercere cepit.

5. Litt. Enc. *Depuis le jour* ad Clerum Galliae, d. 8 sept. 1899 seu XX anniversario post datas Litt. Enc. *Aeterni Patris*) S. Pontifex ad philo-

sophiam modernam apte diiudicandam et firmiter arcendam a *Seminariis et Universitatibus Catholicis* (unde paucos post annos « Modernismum » ortus est) *philosophiam thomisticam sequi decernit*.

6. Dubitatum non est Leonis XIII mentem fuisse ut *Angelicus Doctor* ab omnibus cuiusvis religiosi Ordinis sodalibus Magister habeatur. Unde et ipsos Franciscanos famosis hisce verbis alloquutus est: « *Discedere inconsulte ac temere a sapientia Doctoris Angelici res aliena est a voluntate nostra, eademque plena periculis...* Sanctum itaque sit apud omnes beati Frandsd alumnos Thomae nomen: vereantur non sequi ducem quern bene scripsisse de se Iesus Christus testabatur » (Litt. ad Ministrum Gen. Ordinis, die 27 nov. 1898).⁶

ACTA S. PII X (1903-1914)

Actio Leonis XIII pro Thomismo instaurando ad duo maxime et firmiter intendebat:

a) *Doctorem Anglicum Scholarum Catholicarum omnium patrum atque magistrum unicum declarare.*

b) *Philosophiam thomisticam ab omnibus amplectendam esse.*

Hancque viam secutus est pari vigore Successor eius Angelicus Pontifex S. Pius X, qui iam ut Episcopus Mantuanae dioeceseos et Patriarcha Venetiarum praescriptiones Leoninas fidelissime exsecutus fuerat utramque Angelici Summam ipsemet aliquando explicando ad Seminarii sui alumnos.

Acta huius S. P. pro instauratione Thomismi promovenda videntur praescriptiones leoninas clarius aperire hoe sensu praeciso ut *Doctrinam ipsam thomisticam secundum characterem proprium et distinctivum*, praeter scholasticam quamdam genericam vel ambiguam, *commendare intendunt*. Ad hoe contulit amor S. P. erga S. Thomam atque collaboratio assidua quam ei dabant optimi quique thomistae (Billot, Mattiussi, Tabarelli, Lorenzelli, Hugon...) atque progressus in investigatione historica de formatione et originalitate thomismi (Ehrle, Denifle, Mandonnet, Grabmann...).

2. *Modernismi* lue fere ubique grassante, monet S. Pontifex ad phi-

⁶ S. Pontifex, ut ambiguitatem omnem fugeret et thomismum authenticum servaret, quaestionem Rosminianam - iam a Pio IX tactam - reassumpsit et die 14 dec. 1887 per Decretum S. Officii 40 Propositiones ex Rosmini scriptis excerptas damnari iussit « in proprio sensu Auctoris » (Denz. 1891-1930).

losophiam S. Thomae, non ad cuiuscumque ex Scolasticis doctoribus doctrinam, esse redeundum: « *Qua rei caput est, Philosophiam Scholasticam quam sequendam praescribimus, eam praecipue intelligimus quae a S. Thoma Aquinate est tradita, de qua quidquid a Decessore nostro sancitum est, id omne vigere volumus, et quatenus opus sit, instauramus et confirmamus, stricteque ab universis servari iubemus* ».⁷

3. *Motu proprio Doctoris Angelici*, d. 29 iun. 1914, qui Actus solemnior iure censetur inter omnes qui ab Apostolica Sede nostra aetate sunt editi pro Thomismo in Ecclesia instaurando, S. Pontifex explicite ibi declarat:

a) Adverbium *praecipue* in Enc. *Pascendi* adhibitum pro commendatione doctrinae thomisticae acceptandum *sensu stricte. exclusivo*, semotis aliis Scholasticis si doctrinae thomisticae adversentur.

b) *Valorem permanentem praescriptionum tum a Leone XIII tum a seipso datarum* sive pro Universitatibus, sive pro Seminariis et religiosis Ordinibus.

c) *Thomismi efficaciam ad modernos errores profigandos*, praesertim *Materialismi, Monismi, Pantheismi, Socialismi, Modernismi* cuiusvis generis.

d) *Textum officialem in Facultatibus Theologiae unicum adhibendum esse Summam Theologicam D. Thomae*.

4. Die 27 iul. 1914 *XXIV Theses thomisticae* a S. Congr. Stud. adprobantur et iussu S. P. eduntur, ut firma norma thomismi speculativi ad omnibus retinenda.

BENEDICTUS XV (1914-1922)

Qui pontificatum gessit primo hello mundiali :flagrante, totam activitatem suam atque sollicitudinem ad offensas bellicas minuendas et ad iura per bellum collapsa reparanda intendit. Constat tamen mentem eius benigne fuisse affectam ad Angelici Doctoris doctrinam eamque firmiter commendasse.

1. Die 31 dec. 1914: *Motu Proprio Non multo* de commendatione finis et activitatis Acad. Rom. S. Thomae Aquinatis a Leone XIII datae.

2. Die 7 martii 1916 Responsio S. Congr. de Sem. et Univ. circa sensum et valorem *XXIV thesium S. Pii X* auctoritate editarum.

⁷ *Acta Sanctae Sedis*) 1907, p. 640.

3. Promulgatio anno 1917 Codicis Iuris Canonici (iam iussu S. Pii X incepti et parati) ubi habetur *praescriptio officialis de thomismo in scholis Ecclesiae sequendo*.

Can. 1366, § 2: « *Philosophiae rationalis ac theologiae studia et alumnorum in his disciplinis institutionem professores omnino pertractent ad Angelici Doctoris rationem) doctrinam et principia) eaque sancte teneant* ».

Can. 589, § 1: « *Religiosi in inferioribus disciplinis rite instructi) in philosophiae studia saltem per biennium et sacrae theologiae saltem per quadriennium) doctrinae S. Thomae inhaerentes ad normam can. 1366) § 2) diligenter incumbant) secundum instructionem Apostolicae Sedis* ».

PIUS XI (1922-1938)

1. Litt. Enc. *Studiorum Ducem*, d. 29 iun. 1923, pro VI Centenario Canonizationis S. Thomae datae, quae praescriptiones Leonis XIII, S. Pii X et C.I.C.) stricte in Scholis catholicis observandas iubet.

2. Constitutio Apostolica «*Deus scientiarum Dominus*» d. 24 maii 1931, praescribit:

Art. 29 a: « *In facultate theologica principem locum teneat sacra Theologia. Haec autem disciplina methodo cum positiva tum scolastica tradenda est; ideo, veritatibus Fidei expositis et ex sacra Scriptura et Traditione demonstratis, earum veritatum natura et intima ratio ad principia et doctrinam Sancti Thomae Aquinatis investigentur et illustrentur* ».

Art. 29 b: « *Philosophia scolastica tradatur eaque ita ut auditores plena coherentique synthesis doctrinae ad methodum et principia Sancti Thomae Aquinatis instituantur. Ex hac autem doctrina diversa philosophorum systemata examinentur et diiudicentur* » (p. 77).

PIUS XII (1939-1958)

Documentum magis insigne videntur Litt. Enc. *Humani Generis*) d. 12 aug. 1950, contra atheismum, materialismum historicum atque dialecticum, existentialismum atheisticum... nostri temporis.

Post declaratum valorem rationis quae praeambula fidei per prima principia demonstrare valet atque per signa divina ipsa fundamenta fidei christianae invincibiliter certificat, laudat S. Pontifex « *sanam philosophiam* » quae superiorem obtinet certitudinem prout ah Ecclesia as-

sumpta fuit ad veritatis divinae declarationem eaque in sua perenni veritate ulterius perficienda atque ad temporum novas condiciones aptanda.

Deinde pronuntiatur encomium solemne doctrinae Doctoris Angelici: « *Quae si bene perspecta fuerit, facile patebit cur Ecclesiae exigat ut futuri sacerdotes philosophicis disciplinis instruantur ad Angelici Doctoris rationem, doctrinam et principia* » (C.I.C., can. 1366, 2), *quandoquidem plurium saeculorum experientia probe nescit Aquinatis methodum ac rationem sive tironibus erudiendis, sive in absconditis veritatibus perverstigandis, singulari praestantia eminere; ipsius autem doctrinam cum divina revelatione quasi quodam concentu consonare, atque ad fidei fundamenta in tuto collocanda efficacissimam esse, necnon ad sani progressionis fructus utiliter et secure colligendos* ».⁸

Sequitur firma reprobatio illorum qui bane despiciunt philosophiam: « *Hae de causa quam maxime deplorandum est, philosophiam in Ecclesia receptam ac agnitam hodie a nonnullis despectui haberi, ita ut antiquata quoad formam, rationalistica, ut aiunt, quoad cogitandi processum, impudenter renuntietur. Dictitant enim hanc nostram philosophiam perperam opinionem tueri metaphysicam absolute veram existere posse; dum contra asseverant res, praesertim transcendentis, non aptius exprimi posse, quam disparatis doctrinis, quae sese mutuo compleant, quamvis sibi invicem quodammodo opponantur* » (l. c.).

Contrarium e contra est affirmandum: « *Quare philosophiam nostris traditam scholis, cum sua lucida quaestionum descriptione ac solutione, cum accurata sua notionum determinatione clarisque distinctionibus, utilem quidem esse posse concedunt ad propaedeusim scholasticae theologiae, mentibus hominum medii aevi egregie accommodatam; non tamen praebere philosophandi rationem, quae hodiernae nostrae culturae ac necessitatibus respondeat* » (l. c.).

Laudat deinde S. Pontifex Doctorem Angelicum propter egregiam doctrinam circa habitudinem voluntatis ad intellectum in ordine supernaturali:

« *Immo Doctor Communis censet intellectum altiora bolla ad ordinem moralem sive naturalem sive supernaturalem pertinentia, aliquo modo percipere posse, quatenus experiatur in animo affectivam quamdam connaturalitatem cum eiusdem bonis sive naturalem, sive dona gratiae additam; (cf. S. Thom., Summa Teol., II-II, quaest. 1, art. 4 ad 3 et quaest. 45, art. 2, in c.) ac liquet quantopere vel subobscura huiusmodi cognitio investigationibus rationis auxilio esse valeat* » (p. 574).

⁸ A.A.S., 42 (1950), p. 573.

Haec declarare voluit S. Pontifex ad errores nostri temporis fugandos: « *Quae omnia ut Decessorum Nostrorum Leonis XIII et Pii X aperte adversantur, ita cum Concilii Vaticani decretis componi nequeunt. Has quidem a veritate aberrationes deplorare supervacaneum esset, si omnes, etiam in rebus philosophicis, qua par est reverentia ad Magisterium Ecclesiae animum intenderent, cuius profecto est, ex divina institutione, non solum veritatis divinitus revelatae depositum custodire et interpretari, sed ipsis etiam philosophicis disciplinis invigilare, ne quid detrimenti ex placitis non rectis catholica patiantur dogmata* » (p. 575). Quae omnia in laudem et commendationem Doctoris Angelici esse nemo est qui possit negare.

III

CoNcLusrn

De mente S. S. Pontificum pro Thomismo instaurando

Firmiter constat exinde S. S. Pontifices nostri temporis, ad tantam veritatis christianae iacturam reparandam, S. Thomae Aq. doctrinam et exemplum proposuisse, quam non qualemcumque sive genericam sed sensu stricto sumendam esse oportet. Eminent praesertim firmissima mens S. Pii X, qui rem semel pro semper diiudicavit in Litt. Enc. *Sacrorum Antistitum* (d. 1 sept. 1910); mandatum Litt. Enc. *Pascendi* fere iisdem verbis renovavit: « *Ad studia quad attinet, volumus probeque mandamus, ut philosophia scolastica studiorum sacrorum fundamentum ponatur... Quod rei caput est, philosophiam scholasticam quam sequendam praescribimus, eam praecipue intelligimus, quae a Sancto Thoma Aquinate est tradita; de qua quidquid a Decessore Nostro sancitum est, id omne vigere volumus, et, qua opus sit, instauramus et confirmamus, stricteque ab universis servari iubemus* ».

Ne quis autem sensum adverbii « praecipue » traheret extra locum suum ut Thomismum sensu generico acciperet prout S. Thomae doctrina cum aliis Scholasticis inveniretur conformis, S. Pontifex firmiter et auctoritative declarare voluit: « lam vero, cum dictum hoe loco a nobis esset " praecipue " Aquinatis sequendam philosophiam, non unice, nonnulli sibi persuaserunt nostrae sese obsequi aut certe non refragari voluntati, si quae unus aliquis e Doctoribus scholasticis in philosophia tradidisset quamvis principiis Sancti Thomae repugnantia, illa haberent promiscua ad sequendum. At eos multum animus fefellit. *Planum est, cum praecipuum nostris scholasticae philosophiae ducem daremus Thomam,*

nos de eius principiis maxime hoe intelligi voluisse} quibus} tamquam fundamentis} ipsa nititur ».

Quae S. Pontificis admonitio magis ac magis in dies ab omnibus urgenda est cum constet non modo ex altero fronte seu modernae philosophiae insolentior fieri impugnatio contra veritatis christianae fundamenta (Eucken, Rougier, Saitta...), sed ab ipsis quibusdam catholicis principiis modernis adeptis Angelicum Doctorem aperte impugnari eique « principium immanentiae » impudenter opponi (v. gr. I. Hessen presb. dioec. Coloniensis. Orteghiani catholici in Hispania, Spiritualistae christiani in Italia, G. Bontadini in Univ. Cath. Medial., H. Dumery in Gallia - qui damnatus fuit - alique hinc inde plurimi quorum longus esset sermo). Uncle « linguarum confusio » sine fine, praesertim apud laicos cultos et iuvenes Sacerdotes qui novum aerem respirare eligunt, sobriam viam metaphysicae thomisticae ignorantes ac spernentes.

Adest ergo *periculum in actu} immo fractura iam facta conspicitur* in vita Ecclesiae nostri temporis cum *duae viae* conspiciantur; *alia pro clericis* in Seminariis qui thomismum sequi tenentur, *alia pro laicis catholicis* qui saepe sequi relinquuntur principium et methodum immanentiae. Cuius situationis quale sit periculum et qualis exitus non solum in expositione dogmatis sed et in vita ethica, sociali et politica, nemo est qui non videat (in Gallia, Italia, Hispania...).

Situatio ergo nostri temporis, si illam firma fade spectare volumus, eadem fere apparet ac illa quae Cone. Vaticanum I praecessit:

*eadem acceptatio diffusa principii ac methodi immanentiae}
eadem negationes de valore ac vi naturalis rationis}
eadem negatio de distinctione ac harmonia fidem inter et rationem}
eadem /ere tendentiae irrationalisticae et rationalisticae mutato
nomzne}
eadem lucta et aliquando aperta oppugnatio contra doctrinam thomisticam.*

DE GENUINO THOMISMO SEQUENDO IUXTA PONTIFICIAS NORMAS PROPOSITIONES QUAEDAM

1. Ad instar Litt. Enc. *Aeterni Patris, Pascendi}* vel Motu Proprio *Doctoris Angelici, Documentum aliquod Solemnis magisterii detur de Thomismo intelligendo atque servando*, aperiendo novas errores nostri temporis sive apud atheos sive apud sic dictos « spiritualistas christianos » (in Gallia, Italia, Hispania...) qui proficientes a principiis et methodo idealismi putant Christianam veritatem salvare immo melius, aiunt, quam philosophia thomistica efficere possit.

2. *Praescriptio can. 1366) § 2 compleatur) illam extendendo expresse ad Universitates et Facultates Catholicas) nee non ad Instituta Superiora cuiusvis ordinis vel gradus.*

3. *Theses XXIV a S. Congr. Studiorum anno 1914 publicatae in vigore restituantur atque, iuxta recentiora studia critico-historica, illae quae tamquam magis characteristicae habentur (v. g. doctrina actus et potentiae) unitas formae substantialis, distinctio essentiae et esse, quinque viae ad Dei existentiam probandam... in metaphysica) ad profundiorum investigationem destinantur.*

DE MOMENTO THEOLOGIAE BIBLICAE

(Th. Garcia, O. F. M.)

Theologia Biblica est illa disciplina - intra vastissimum ambitum studiorum biblicorum - , quae studet investigationi scientiæ et expositioni systematicae religionis revelatae, quatenus in Sacra Scriptura habetur, tam quod attinet ad dogmata Dei quam ad regulas morum. Ideo est scientia subsidiaria theologiae tum dogmaticae tum moralis; praebet enim eis argumentum praecipuum, ex auctoritate irrecusabili S. Scripturae.

A) *Origo et dignitas Theologiae Biblicae.*

Ut scientia a se, propriis utens principiis et methodo, Theologia biblica est recens, ad finem saec. XIX orta, sed nostro saeculo XX ita evoluta ut hodie dici possit eam ius plenum civitatis obtinuisse inter biblicas disciplinas; et copia librorum eam tractantium, sive ab auctoribus catholicis sive praesertim ab acatholicis exaratorum, in dies crescere conspicitur.

Catholicis viam praeparaverat Leo XIII notis illis verbis Enc. *Providentissimus Deus* (18 nov. 1895): « maxime optabile est et necessarium ut... divinae Scripturae usus in universam theologiae influat disciplinam, eiusque prope sit anima »: et adducto exemplo Patrum et praeclarissimorum theologorum qui id cum magno fructu semper praestiterunt, dicit: « tam insignis locus inter revelationis fontes divinis Libris debetur, ut nisi eorum studio usuque assiduo nequeat theologia rite et pro dignitate tractari »; et insuper: « gravi eruditoque theologo minime negligenda est demonstratio dogmatorum ex Bibliorum auctoritatibus ducta » (*Ench. bibl.*, n. 144).

Pius vero XII in Enc. *Divina afflante Spiritu* (30 sept. 1943) eandem terens viam, dum proponit magistris S. Scripturae quasi programma studii biblici alumni tradendi, dicit: « ... ostendant potissimum quae sit singulorum Librorum vel textuum theologica doctrina de rebus fidei et morum, .'.ut ... theologos doctores adiuvent ad fidei dogmata proponenda, confirmandaque... » (Ench. bibl., n. 551).

Ex hoc patet in votis Ecclesiae esse ut studia biblica ordinentur tandem in hunc finem praecipuum hauriendi ex illo fonte theologiam doctrinam de fide et moribus: et hoc Ecclesiae votum concordat fini Dei Scripturam inspirantis, qui, ut dicit S. Augustinus, « noluit homines facere mathematicos sed christianos », « nee docere ea quae nulli saluti essent profutura » (*De Gen. ad litt.* 2, 9, 20: *PL.* 34, 270).

Iamvero haec doctrinae theologicae in S. Scriptura contentae collectio, enucleatio, propositio, est obiectum Theologiae biblicae.

Theologia biblica est culmen exegesis et fructus maturus eiusdem; exegesis enim quae sistat in examine philologico, critico, historico sacri textus, quin doctrinam theologiam et ideam religiosam in eo contentam intendat, « corticem rodit, medullam non attingit » (S. Greg., *Moral.* XX, 2; *PL.* 76, 149). « Pour nous chretiens, l'exegese historique de la Bible est sans interet, quand elle ne s'acheve pas en theologie ou en pensee religieuse » (J. Levie, S. I., *La Bible) parole humaine et message de Dieu* », p. VIII: Paris 1958).

B) *Normae servandae.*

Sed in statuenda doctrina religiosa S. Scripturae non est leviter et arbitrario procedendum; nam fidelis custodia et authentica interpretatio S. Scripturae non theologis aut exegetis privatis commissa est, sed Ecclesiae infallibili magisterio (Enc. *Hutnani generis*) Ench. bibl. n. 611): ideo prima norma esse debet « sensus Ecclesiae », cum aliqua formalis declaratio iam exstet; « et pauca tantum sunt, monet Pius XII (Enc. *Div. affl. Spiritu*) Ench. bibl. n. 565), quorum sensus ab Ecclesiae auctoritate declaratus sit, neque plura ea sunt de quibus unanimis SS. Patrum sit sententia ». In his casibus dueatur exegeta aliis principiis, habita semper ratione *analogiae fidei*) ita ut veritas quam invenit vel invenisse putat, nulli veritati fidei sit contraria, sed cum omnibus consentiens (Leo XIII, Enc. *Provid. Deus* Ench. bibl. n. 109).

Cavere etiam debet exegeta qui theologiae biblicae incumbit, ne mentem suam, catechesi saeculari et theologia traditionali efformatam, velit intrudere sic et simpliciter S. Scripturae: esset enim error methodi, qui praecluderet viam cognitioni veritatis; nostra enim interest quid de

facto Scriptura doceat, non quid docere debeat iuxta nostram mentem et desiderium.

Consideranda sunt quoque adiuncta temporis et ambientis culturalis et religiosi in quo scripserunt singuli hagiographi; progressus etiam gradualis revelationis, oeconomia Legis et oeconomia- gratiae; tempus praeparationis et plenitudo temporis, indoles religiosa historiae Israel, quatenus nempe est historia salutis in eo et per eum inchoatae, sed non nisi in novo populo (Israel Dei) per Christum perficiendae. Ita mens exegetae menti hagiographi

-0.0991 u(Td u59 b-0.0991 grap5 Tc 55.Dor Tcc .1660agiograph)T 0.19

dem parcendo exaggerationibus, (quae iam feliciter obsoleverunt), illic vero vitando minismismum quorundam, etiam catholicorum, qui doctrinam religiosam Sacrae Scripturae praeter rationem restringunt.

D) *Sanctitas et dignitas Veteris Testamenti vindicanda.*

Dolendum est V. Testamentum in magnam abiectiorem apud multos decidisse, et haberi ut inutile ob absentiam doctrinae quae hodie valeat, aut quod peius est, ut damnosum et scandalum faciens, propter facta immoralia quae narrat, propter crudelitates a Deo ipso iussas, cum occisione innocentium, propter odium inimicorum (non quidem praeceptum sed de facto vigens), propter imprecationes malorum in hostes populi, et vel in hostem personalem, etc.

Haec exhibitio pessimistica V. Testamenti, quae systematica fuit apud Germanos « nazismo-razzismo » infectos, et hodie apud quosdam, etsi mitigata, perdurat, magno dedecori est Libro divino et religioni revelatae: quapropter nequaquam est toleranda, sed omni nisu impugnanda.

Quod ut fiat efficaciter, debet Theologia biblica imprimis offerre solutiones rationabiles harum difficultatum quae contra V. Testamentum obiciuntur, quaeque reales sunt; et via sic complanata, ostendat deinde thesauros doctrinae religiosae ibi a Deo positos, et sapienti oeconomia moderatos; exhibeat Vetus Testamentum tamquam praeparatorium temporis melioris, perfectioris, temporis nempe messianici. Proinde munus speciale quod Theologia biblica hodierna sibi proponere debet, est: « reaffirmare valorem religiosum V. Testamenti, et perennem eius actualitatem in multis »; fovere eius existimationem, praeprimis qua Libri divinitus inspirati, divinam revelationem sine errore continentis, deinde etiam qua libri praeclaris dotibus humanis instructi, et cuilibet homini probo se commendantis; puta, ob eius antiquitatem, ob probitatem historicam, ob litterariam pulchritudinem, etc.: difficultates cuiuslibet generis, maxime ordinis moralis, obiective ponderentur, et, quoad licet, solvantur. Exhibeatur, ut scandalum in divinam potius laudem convertatur, divina condescendentia (*synkatabasis*) in sustinenda humana infirmitate, qua voluit se accommodate moribus rudioribus illius populi quem sibi elegerat, quemque volebat ut esset trames salutis omnibus hominibus (« salus ex Iudaeis est », *Jo.*, 4, 22): bane educationem filii sui Israel non praebeuit Deus iam ab initio perfectam, sed gradatim, temperando doctrinam sive dogmaticam sive moralem capacitati culturali et ethicae populi, quae paulatim progressu temporis se elevabat, usquedum pervenit ad illum gradum praefinitum a Patre: tunc demum, plenitudine temporum adveniente, Christus, Verbum Patris, Re-

velator, et filius illius populi, perfectam attulit revelationem dogmaticam et moralem, et salutem « multifarie multisque modis » per Prophetas annuntiatam operatus est.

E) *Revelatio biblica in praehistoria populi Israel.*

Ad hanc condescendentiam et divinam paedagogiam pertinet quoque modus ille primitivus, simplex, popularis tradendi revelationem praesertim in prioribus XI capitibus Genesis, adeo vexatis quoad eorum valorem historicum et religiosum, ut in eorum interpretatione, vel inter ipsos catholicos, insignis confusio vigeat, cum tamen certum sit in ipsis narrari facta quae « christianae religionis fundamenta attingunt » (Ench. bibl., n. 338, 581); ideoque eorum studium non possit sine detrimento religionis parvipendi, quinimmo omni nisu illud prosecui oportet, donec plena lux fiat. Ad hoc movere etiam nos debet critica fidelium conditio, qui superficiali tantum de his quaestionibus. cognitione praediti, scire desiderant et continuo interrogant quid de singulis ibi narratis debeat teneri. Ne spes eorum iusta defraudetur, cum periculo amittendi fidem de auctoritate S. Scripturae et reverentiam ipsi debitam, congruum responsum eis dari debet.

Exstant quidem declarationes pontificiae et organorum competentium S. Sedis circa plura puncta in his cc. Genesis contenta. Sed quidni alia etiam quae nondum tractata sunt, declarentur; vel ea quae iam sunt declarata, nova declaratione firmentur vel compleantur, *addito pondere auctoritatis Conciliaris?*

Ita v. gr. factum est in Cone. Vaticano I respectu Cone. Tridentini quoad doctrinam de inspiratione S. Scripturae, quam complevit.

VoTuM

Ex omnibus superius expositis liceat proponere S. Oecumenico Concilio Vaticano II, qua par est reverentia *sequens votum* tribus paragraphis _expressum:

§ 1. Cum Theologia biblica tanti sit momenti, optatur ut, sicut fecit Cone. Tridentinum (sess. 5, *de reformatione*, cap. 1) cum studio S. Scripturae in genere, praecipiendo eius lectionem in ecclesiis cathedralibus, Collegiatis, Seminariis, monasteriis et domibus religiosis (Ench. bibl., nn. 65-72), ita *Concilium Vaticanum II* faciat cum studio *Theologiae Biblicae*, iubendo ut ubicumque clerici ad sacerdotium efformantur, ea tradatur ut specialis disciplina, a proprio magistro, in studiis biblicis Licentiam saltem habente, et de ea alumni examen subeant.

§ 2. Cum quaestiones in Gen. I-XI tot sint tantique momenti sub

aspectu religioso, et tanta in earum expositione vigeat auctorem discrepantia, cum consequenti fidelium, qui de his instrui cupiunt, conscientiae turbatione et fidei periculo, ratio officii pastoralis ab Episcopis et sacerdotibus gerendi videtur postulare ut *Concilium Vaticanum II* aliquid practicum in hac re provideat, ut dicta pericula vitentur; v. gr. a) renovate, pondere auctoritatis Conciliaris, ea quae iam magisterium ecclesiasticum alias declaravit, complendo illud quod nondum fuit declaratum; vel b) *instituere specialem Commissionem* seu Consilium virorum peritorum in scientia biblica aliisque disciplinis quae ad quaestiones horum capitum Gen. I-XI enodandas concurrere debent. Huius Commissionis, (quae posset etiam esse ea quae iam exstat, Pontif. Commissio biblica, sed cum auxilio virorum peritorum, ut supra), speciale munus esset incumbere studio serio horum capitum Genesis, et singularum narrationum eorum, et praeparare schema veritatum religiosarum, a S. Sede approbandum, et fidelibus in libris et in praedicatione proponendum. Ita munus pastorale evaderet facilius et efficacius.

§ 3. Cum cognitio S. Scripturae, et in specie Theologiae biblicae, tam utilis et necessaria sit pro Theologia dogmatica et morali, ut iuxta sententiam Leonis XIII (Enc. *Providentissimus Deus*) Ench. bibl., n. 114), « eiusdem prope sit anima », et « sine eius studio usuque assiduo nequeat Theologia rite et pro dignitate tractari » (ibid.), proponitur *Concilio Vaticano II*) ut, sicut ad gradus academicos in S. Scriptura consequendos statuta est praevia Laurea (Pius X) vel Licentia (Pius XI) in S. Theologia, ita exigatur aliquis gradus academicus, puta *Licentia in S. Scriptura* (non quidem ad gradus in S. Theologia, secus esset circulus vitiosus), sed *ad docendam* S. Theologiam, saltem pro magistris huius disciplinae in Universitatibus vel Athenaeis ecclesiasticis, et in Seminariis metropolitanis et interdioecesanis. Ita obtinebitur aequilibrium inter utramque sacram disciplinam tam arcte inter se connexas, et ambo mutuum hinc inde auxilium sibi praestabunt, quod in utriusque profectum et in commune bonum Ecclesiae redundabit.

ROMANUS PONTIFEX IURISDICTIONIS IN ECCLESIA IMMEDIATA ORIGO

(H. Lattanzi)

PROPOSITIO DEMONSTRANDA

Hae ratione Hierarchiam in Ecclesia Christus instituit, quod voluit ut B. Petrus collatam sibi iam iurisdictionis fori externi potestatem cum Apostolorum Collegio communicaret; quo factum est ut Romanus Pontifex, qua eiusdem B. Petri in primatu successor, totius iurisdictionis id genus in Ecclesia immediata esset origo.

Quaestionis ratio.

1. Potuerat sane Christus ea ratione Monarchiam in Ecclesia instituere ut *unus* Petrus imperii atque magisterii iurisdictionis potestate polleret i. e. ut nulli ordinarii Pastores, sed tantum vicarii Petri haberentur. Attamen talem Monarchiam noluit Christus instituere, quia ligandi solvendique potestate, Petro iam singulariter promissam (*Mt.* 16, 19), atque re collatam (*Jo.* 21, 15-17), toti quoque Apostolorum Collegio se daturum promisit (*Mt.* 18, 18), atque reapse contulit (*Mt.* 28, 19). Quo factum est ut Apostolorum Collegium, suprema atque ea plena iurisdictionis fori externi potestate donatum ut Hierarchia in Ecclesia constitueretur.

Cum autem, Hierarchiam Christo instituyente, Petrus ipse, in medio Apostolorum Collegio existeret, intimum inter Monarchiam atque Hierarchiam intercedere nexum inferimus, qui Papatum inter ac Episcopatum intercedat quoque necesse est.

Questionis historia.

2. De hoe nexu in Concilio Tridentino Patres acriter disputarunt (Cf. PALLAV. *Hist. Cone. Trid.* XVIII, 14); nihil tamen decreverunt: alii quippe aliter de intima Apostolorum munerum natura sentire videbantur.

Quandoquidem autem ipsi, non ex Scripturae locis utpote qui desint, sed *ex factis*, in Scriptura ipsa descriptis, speramus fore ut propositionis veritatem inferamus, cui ceterum non modo Patres quidam ac Romani ipsi Pontifices non pauci suffragantur (Cf. hac de re M. MACCARRONE: *Petrus initium Episcopatus* in « *La dottrina del primato papale dal IV all'VIII secolo, nelle relazioni con le chiese occidentali*, Spoleto, 1960 pp. 55-86), verum etiam theologica ratio ipsa consentit, ideo visum est

Votum hoc exhibere, quod Magnificus R. Universitatis Lateranensis, a me, Theologiae Fundamentalibus magistro, sedulus profecto exquisivit.

Praejudiciale principium.

3. Cum Romanus Pontifex, divino de iure, in primatu iurisdictionis, in locum Petri succedat, necesse est eadem omnino iurisdictionis potestate iisdemque praerogativis, ad iurisdictionem quod attinet, idem doneatur, quibus ipse Petrus, ut Ecclesiae primas pollebat; quam ob rem fieri nequit ut primatialis Romani Pontificis potestas minor vel maior sit quam Petri: id enim immutabilis Ecclesiae exigit constitutio.

Consecrarium.

Quam ob rem, si qua, vi primatus, Romanus Pontifex potestate exornari probatur, eadem et Petrus donatus fuisse dicendus est; atque videssim, si qua Petrus, vi primatus, potestate praeditus fuit, eadem omnino Romanus Pontifex pollet.

Itaque aut uterque, iurisdictionis fori externi, ut immediatus fons in Ecclesia agnoscendus est, aut neuter, ita ut si alterutrius mediatio probetur eandem alteri omnino tribuendam esse evincatur.

Consecrarii applicatio.

Illogice ergo magni quidam Theologi, hac de re senserunt, qui, cum ex una parte, iurisdictionis fori externi Apostolorum fontem immediatum Petrum fuisse negaverint (Cf. S. R. BELLARMINUS: *De Rom. Pont.* l. IV, c. 23; SUAREZ: *De Fide*, Disp. 10, sect. I, n. 3-4; WILMERS: *De Ecclesia* n. 196), ex altera tamen parte, praerogativam hanc iidem Romano Pontifici tribuerunt (Cf. S. R. BELLARMINUS: *De Rom. Pont.* n. IV, c. 24; SUAREZ: *De Leg.* l. IV, c. 4 n. 8; WILMERS: *De Ecclesia* n. 198).

Qua de re cohaerentius constantiusque summi quidam Theologi hanc praerogativam, una eademque de causa, tum Beato Petro tum Romano Pontifici vindicarunt (Cf. I. TURRECREMATA: *Summa de Ecclesia* 11, 54; PETAVIUS: *De Beel. Hier.* 1, 5; LAYNEZ qui in *Disput. Trid.* (ed. Crisar vol. I, p. 97 ssq.) magna mends ade eruditioneque ex Scriptura, Patribus, ratione theologica communem hanc Petri Romanique Pontificis mediationem, probate conatus est).

Praenotanda.

4. Ne ambiguitate tota quaestio haereat, opportunum videtur, de omnibus Apostolorum praerogativis muneribusque definita ratione tractare,

quo facilius propositionis ambitus circumseribatur eiusdemque sensus luculenter emineat.

Verum quaestio de Apostolorum praerogativis atque muneribus ab altiore principio nobis repetenda est, si quidem de illis praerogativis muneribusque, in universum, sermo est, quae Christo Pater, quaeque porro Apostolis Christus exereenda concredidit. Dicit enim Apostolis Iesus: « Sicut *misit* Me Pater, et Ego *mitto* vos » (*Io.* 20, 21; Cf. *Io.* 17, 18 et *Mt.* 28, 18).

Quam ob rem messianica Iesu Christi munera nobis omnino reeenda sunt, quo definitius noseamus quanam, ex suis muneribus, Apostolis idem transmiserit.

Messianica Christi munera.

Imprimis subnotandum est divinam sibi Christum *missionem* vindicasse: « .. aliis civitatibus oportet me evangelizare Regnum Dei; quia ideo *missus* sum » (*Le.* 4, 43); « Non enim *misit* Deus Filium suum in mundum, ut iudicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum » (*Io.* 3, 17; cf. *Io.* 3, 34; 5, 36; 7, 29; 8, 18; 17, 3). Quam doctrinam in universum Apostoli sed praesertim Ioannes (I *Jo.* 4, 10) et Paulus (*Gal.* 4, 4-5; *Rom.* 8, 3-4) enucleate traetarunt. Quapropter *Apostolus* Iesus presse appellatur (*Hehr.* 3, 1).

Cum vero tum ad Regnum Dei evangelizandum (*Le.* 4, 43), tum ad mundum salvandum (*Io.* 3, 17) tum denique ad iudicium ferendum (*Io.* 5, 17) idest ad prophetiae, sacerdotis, regis, munera, in universum, multiplex missionis Christi causa speetaret, multis idem praerogativis foelutibusque debuit exornari, quibus ad missionis suae onus ferendum aptaretur; qui porro *Christus* a Deo foetus est (*Act.* 2, 36; cf. *Io.* 4, 25; 7, 41). quia prophetae, sacerdotes, reges, in V. T. oleo sancto pariter ungebantur, ex quo uneti (in vers. LXX *ehristoi* vel *ehristos*) appellari iidem consueverunt (Cf. *Ps.* 104, 15; 2 *Sam.* 3, 39).

Praerogativae Christi messianicae.

a) *Christus propheta.*

Iesum *prophetam* Scriptura voeat (*Act.* 3, 22-23), immo ipse sibi prophetiae nomen Iesus vindicavit (Cf. *Mt.* 13, 57; *Le.* 13, 33), videlicet quia per ipsum Deus hominibus loeutus est (*Hehr.* 1, 1); qui idcirco ut Dei *praeco* illa nobis nuntiavit quae revelare hominibus iuebatur (*Jo.* 12, 49-50; cf. *Le.* 10, 22) et ut *testis* vitae Patris (*Io.* 3, 11) Patris mysteria enarravit (*Io.* 1, 18).

b) *Christus Sacerdos.*

Praeterea *Ponti/ex* foetus est a Deo (*Hehr.* 2, 17; 3, 1; 5, 5; 6, 20;

7, 26; 8, 1; 9, 11) Sacerdos magnus (*Hebr.* 10, 21) Pontifex magnus (*Hebr.* 4, 14) qui porro, cum semetipsum Deo immaculatum obtulerit, Sacerdos idemque Victima fuit (*Hebr.* 7, 27; 9, 14; *Eph.* 5, 2; *1 Pt.* 2, 24) hominum *Redemptor* atque Salvator: in ara quippe Cruds, lapsos homines redemit (*Eph.* 1, 7) reconciliavit (*Rom.* 5, 8-9; *Col.* 1, 22) iustificavit (*Rom.* 5, 9). Christus igitur Agnus Dei est (*Io.* 1, 29; *Act.* 8, 22; *1 Pt.* 1, 19) remittendorum peccatorum potestate pollens (*Mt.* 9, 6), hominum advocatus apud Patrem (1 *Io.* 2, 1; Cf. *Hebr.* 7, 25) mystici Corporis Caput vivificans (*Eph.* 1, 23; 4, 16, *Col.* 2, 19).

,c) *Christus Rex.*

Rex tandem Christus constitutus est (*Le.* 22, 29; *Io.* 18, 37; Cf. *Mt.* 13, 41; 16, 28) qui propterea iurisdictionis potestate in universum exornatur (*Io.* 5, 22; *Act.* 17, 31). Ad regendi potestatem supremus ipsius in Ecclesia pertinet Episcopatus, item Pastoratus: *Episcopus* quippe est Iesus (1 *Pt.* 2, 25) idemque *Pastor* (*Io.* 10, 11; 1 *Pt.* 2, 25) Pastor magnus (*Hebr.* 13, 20) *Iudex* vivorum et mortuorum (*Act.* 10, 42; cf. *Jo.* 5, 27) atque *Legislator* (*Mt.* 28, 20; cf. *Mt.* 5, 17-48).

Cum autem princeps regum terrae, rex regum et dominus dominantium Christus sit (*Ap.* 1, 5; 17, 14; 19, 16) non modo in Ecclesia, verum etiam in ipsa quoque civili societate regendi potestate Iesus potitur; quippe eius est, ex merito suae passionis et mortis in omnes creaturas absolutissime *dominari* (*Phil.* 2, 9-11).

d) *Christus thaumaturgus.*

Ut vero divinam missionis suae originem in universum probaret (*Mt.* 9, 6; *Io.* 15, 24) tum daemones exorcizandi tum miracula quaelibet patrandi potestate Christus instruebatur.

Quae cum ita sint, ex hisce *praerogativis* quaenam Apostolis fuerint a Christo transmissae, perpendamus oportet, pro universali quidem principio, quod ipse Christus iterum iterumque in universum edixit: « Sicut misit Me Pater et Ego mitto vos » (*Io.* 20, 21; Cf. *Io.* 17, 18 et *Mt.* 28, 18).

Apostolorum murtera.

Sicut ergo Christus a Patre, ita Apostoli a Christo missi sunt, et sicut Christus Apostolus ita et Duodecim discipuli a Christo Apostoli definite appellantur (*Le.* 6, 13).

Iuvat tamen notiones potissimas quae Apostolatus essentiam constituunt, ex Novo Testamento colligere; quia multa hac de re a multis permixte dicuntur.

Iamvero ad hoc ut aliquis Apostolus Christi haberetur, haec quae sequuntur, requirebantur omnino:

Primo: ut Dominum Iesum « omni tempore, quo intravit et exivit » ipse vidisset (*Act.* 1, 21).

Secundo: ut ab ipso Christo immediate esset electus (*Io.* 15, 16; *Mc.* 3, 13-15; *Le.* 6, 13).

Tertio: ut congruenter cum iis quae primo loco diximus, Vitae Christi in universum, et resurrectionis eius potissimum, ab ipso Christo ut testis esset constitutus (*Act.* 1, 8; 1, 22 etc.).

Quarto: ut ab ipso Christo immediate pariter missus esset qui aliis *muneribus* quae, ad normam similium Christi munerum, ad tria haec genera: prophetae, sacerdotis, regis, pertinebant.

a) *Apostolus propheta.*

Haud obscure Apostoli a Christo *prophetae* appellantur (*Mt.* 23, 34; *Le.* 11, 49), in quibus porro ipse Spiritus loquebatur (*Mt.* 10, 20) item Christus (2 *Car.* 13, 3).

Apostolus ergo Christi *praeco* et ipse constitutus est, utpote qui universae creationi ad modum praeconum Evangelium nuntiare (*Mc.* 16, 15) atque pro Christo legatione fungi (2 *Car.* 5, 20; *Act.* 9, 15) iuberetur; qui insuper revelationis publicae organon habetur (*Jo.* 16, 13; Cf. *Mt.* 10, 27; *Gal.* 1, 12).

b) *Apostolus Sacerdos.*

Cum ex una parte Corporis et Sanguinis Christi Sacramentum et Sacrificium consecrate et offerre, in ultima coena, Apostoli iuberentur (*Luc.* 22, 19) et ex altera parte, ut ex prima ad Corinthios fas est colligere (1 *Car.* 11, 26) eiusdem Sacramenti et Sacrificii perennitati consulere tenerentur, Sacerdotes primi ordinis, idest Episcopos consecratos fuisse arguimus, utpote qui non modo consecrate et offerre possent, verum etiam sacerdotes ad finem usque mundi, possent procreate, cum hoe tantum pacto, ad Parusiam usque «mortem Domini » annuntiare potuissent. Qui insuper peccata remittunt (*Jo.* 20, 23).

c) *Apostolus Rex.*

Regalem suam dignitatem cum Apostolis Christus communicare se edixit (*Le.* 22, 29-30). qui proinde ligandi solvendique potestate, imperii scilicet atque magisterii iurisdictione, in Ecclesia, in universum, potiuntur (*Mt.* 16, 15-19; *Mt.* 18, 18; *Io.* 21; 15-17; *Mt.* 28, 19; *Act.* 15, 28; 1 *Car.* 5, 3; 11, 2 et 34; 2 *Cor.* 10; 5; 13, 2 et 10; 1 *Tim.* 1, 20).

d) *Apostolus thaumaturgus.*

Ad has praerogativas tum miracula patrandi (*Jo.* 14, 12; *Mc.* 16, 18) tum qua Apostolorum missio erat confirmanda (2 *Car.* 12, 12; *Act.* 5, 12) tum daemones eiiciendi (*Mc.* 6, 13; *Le.* 10, 19; Cf. 16, 17) potestas accessit.

Munera Christi cum Apostolis comparata

5. Inter munera Christi et Apostolorum munera, magna equidem similitudo non aequalitas intercedit: differre quippe evincuntur, si pro ratione obiecti priora cum alteris comparamus.

Princeps caput in eo stat, quod dum missio Christi, non modo ad subiectivam, sed ad ipsam quoque obiectivam Redemptionem attinuit, quae, Deo auctore, per unum tantum Christum facta est (2 *Car.* 5, 18-19). Apostolorum missio, ad unius tantum Redemptionis subiectivae ambitum, idest ad Corpus Christi aedificandum, ex rei natura, spectabat.

Fines ergo certi statuti sunt, quibus Apostolorum missio atque praerogativae (quibus Apostoli ad missionis suae ferendum onus aptarentur) circumscriberentur, quos Pius XII hisce verbis descripsit: « ... in Cruce emoriens, immensum Redemptionis thesaurum Ecclesiae suae, nihil ea conferente, dilargitus est; ubi de eiusmodi thesauro distribuendo agitur, id efficiendae sanctitatis opus, non modo cum intaminata sua sponsa communicat, sed ex eius etiam opera vult quodammodo oriri » (*Myst. Corp. A.A.S.*, 35, [1943] p. 213).

Quam ob rem Christi munera ac praerogativae, cum Apostolis comparata, etsi terminis iisdem significantur, baud univoca sed tantum analogica habenda sunt; quod quam luculentissime apparebit si, per summa capita, tria genera munerum: prophetiae, sacerdotis, regis, in Christo et in Apostolis perpenderit.

a) *De munere prophetico.*

Dum Christus, per se agens, vitae intimae Patris testis fuit idemque praeco, Apostoli baud Patris, sed ipsius Christi vitam, mortem resurrectionemque testati sunt.

b) *De munere sacerdotali.*

Dum Christus Sacerdos idemque victima fuit, Apostoli baud semetipsos sed Corpus Christi et Sanguinem consecrant et offerunt.

Insuper dum Christus Sacramenta novae Legis, ut Redemptor instituit, Apostoli instituta Sacramenta administrant.

c) *De munere regali.*

Dum regalis Christi potestas non modo ad Ecclesiam directe extenditur, verum etiam ad societatem ipsam civilem, Apostolorum iurisdictio in una tantum Ecclesia directe exercetur (*I. Car.* 5, 12).

Apostolorum praerogativae pro diversis rationibus perpensae.

Quo facilius Apostolorum praerogativarum naturam intelligamus, definiamusque quonam pacto in locum Christi iidem successerint, praerogativas ipsas, pro suis cuiusque rationibus, rimemur oportet; et *primo*:

de iis, qui ex Apostolis, praerogativis hisce donabantur; *secundo*: de temporis puncto in quo iidem praerogativis his donati sunt; *tertio*: de modo; *quarto*: de nomine; *quinto*: de foro in quo suas quisque Apostoli praerogativas exercebant; *sexto*: de temporis spatio per quod easdem exercere iussi sunt.

a) *De iis, qui ex Apostolis, praerogativis donabantur.*

Ad Apostolorum praerogativas quod spectat, id potissimum liquet haud singulos Apostolos iisdem omnino praerogativis fuisse exornatos: si quidem alias uni Petro, alias veto omnibus simul Christus quoque exercendas commisit; quas oportet singulatim recensere, atque per summa capita perpendere.

1) *Praerogativae quibus singuli Apostoli praediti sunt:*

- i) ut essent pari iure Apostoli;
- ii) ut essent pari iure Evangelii praecones;
- iii) thaumaturgi;
- iv) exorcistae;
- v) in consecranda Eucharistia episcopi;
- vi) in peccatis remittendis Christi Domini vicarii;
- vii) revelationis publicae viva Spiritus Sancti instrumenta.

2) *Praerogativae quibus unus Petrus singulariter donabatur.*

Unus Petrus singulari de iure, suprema aequae plena iurisdictionis fori externi potestate, in Ecclesia, donabatur, quae tribus promissionis symbolis significata (*Mt.* 16, 15-19) sub uno tantum symbolo pastoratus eidem fuit collata (*Jo.* 21, 15-17).

3) *Praerogativae quibus Apostoli collegialiter instruebantur.*

Apostolorum Collegium supremae eiusdemque plenae iurisdictionis fori externi potestate potiebatur, quae ligandi solvendique potestatis symbolo significata (*Mt.* 18, 18) mandate Christi: « Docentes eos servare omnia etc. » (*Mt.* 28, 19), re fuit instituta eidemque Collegio collata.

b) *De puncto temporis in qua suis quisque praerogativis donati sunt.*

Pro puncti temporis ratione sex haec momenta distinguimus:

1° In vita publica Domini Apostoli renuntiati sunt (*Le.* 6, 13) et thaumaturgi iidemque exorcistae pari iure creati (*Mc.* 6, 13);

2° in coena paschali consecrantur Episcopi (*Le.* 22, 19 coll. cum 1 C. 11, 26);

3° in die Resurrectionis remittendorum peccatorum potestate, ut Christi vicarii, augentur (*Jo.* 20, 23);

4° ante ascensionem Domini Petrus, supremus Ecclesiae pastor, immediate a Christo constituitur (*Jo.* 21, 15-17);

5° in ipsa ascensionis die triplici potestate: prophetae, sacerdotis, regis, in universum donati, reapse mittuntur (*Mt.* 28, 18-19);

6° in die Pentecostes ut publicae revelationis viva instrumenta a Spiritu Sancto assumuntur (*Le.* 24, 49 coll. cum *Io.* 16, 13).

c) *De modo quo praerogativis suis Apostoli fungebantur.*

Pro libertatis momento (autonomia) in exercendis hisce praerogativis dimetiendus esse modus videtur. Iamvero pro libertatis momento, tres distinguimus modos: ministri, vicarii, instrumenti.

1° *Modus Ministri:* in exercendo regali munere inerat; ampla quippe, in praerogativa hac exercenda, libertatis extensione, ut ex ipsis textibus constat, Apostoli donabantur;

2° *Modus Vicarii:* exercendis Sacerdotii muneribus congruebat; quia ad Sacerdotalia munera quod spectat, « in persona Christi » agere Apostoli iuebantur, ut S. Thomas docet: « Sacerdos novae Legis in persona ipsius (Christi) operatur » (*S. Th.* III, 22, 4. c.);

3° *Modus instrumenti*) utique vivi, ad ceteras Apostolorum praerogativas: prophetae scilicet et thaumaturgi, pertinebat; propheta quippe, sive futura contingentia, Dei lumine illustratus, vaticinetur, sive, ut Dei praeco, eiusdem Dei voluntatem annuntiet, ut ipsius Dei vivum organon agit; ad miracula vero patranda quod spectat, aliter atque Christus manifesto Apostoli operabantur: dum enim Christus «quasi ex propria potestate miracula faciebat » (*S. THOMAS: S. Th.* III, 43, 4), Apostoli non ex sua quisque virtute agendo, sed orando eadem patrabant (*Act.* 3, 6-12). His in casibus, docet S. Thomas, «Deus principaliter operatur qui utitur instrumentaliter vel motu interiori hominis, vel eius locutione, vel etiam aliquo exteriore actu seu etiam aliquo contactu corporis etiam mortui » (*S. Th.* II-II, 178, 1, 1).

d) *De nomine vi cuius suas quisque praerogativas Apostoli exercebant.*

Tribus modis, quos descripsimus, totidem nomina congruunt, vi quorum suas quisque Apostoli praerogativas muneraque exercebant, scilicet: iurisdictio, consecratio (*S. Ordo*), missio.

Itaque ministri, vi iurisditionis; vi consecrationis, vicarii; vi missionis tandem, suas quisque praerogativas, Spiritus S. organa exercebant; quod ad modum ministri, iurisditionis fori externi titulus nomenque pertinent; cum vicarii modo, consecrationis seu S. Ordinis titulus congruit; modo tandem instrumenti, missionis nomen respondit.

e) *De fora in quo praerogativae exercebantur.*

Tribus, quae iam diximus, nominibus totidem fora congruere pariter evincuntur: Ecclesiae, Dei, orbis.

1° *In foro Ecclesiae* iurisditionis potestas imperii et magisterii, ab Apostolis, nomine proprio, exercetur.

2° *In foro Dei* porro sacerdotali remittendorum peccatorum potestate Apostoli funguntur. Utraque haec potestas iurisdictio sane appetatur; sed prior ab altera maxime differt: una quippe ad bonum commune, altera vero ad singulorum bonum ordinatur: prior aliter atque altera, etiam ab iis qui S. Ordinis potestate carent, potest haberi; altera a titulari, ut a principali causa, seu ut a ministro; ista, ut a vicario Christi, exercetur. Essentialiter ergo altera ab altera differt, ut L. Card. Billot adnotat: « ... iurisdictio quae Ecclesiae collata est, in proprio eius faro exercenda, non potest esse eiusdem omnino rationis cum ea quae exercetur in proprio ac reservato faro Dei » (*Tract. De Eccl. Christi*) Romae, 1921 th. XXI, p. 452); et in hoc Canonistae ipsi consentiunt; ex. g. H. Jone scribit: « .. inter utramque potestatem substantialis habetur differentia, etsi utrique nomen est iurisdictio. Potestas in faro interno ideo tantum vocatur potestas iurisditionis, quia ordinatur potestate fari externi » (*Comm. in Cod. I. Can.*) can. 196, Paderbornae, 1950).

3° *In faro orbis* tandem ea munera Apostolis exercenda erant, quae ad propheticum eorundem munus, in universum, referebantur: itaque ut Evangelium ad modum praeconum nuntiarent; ut revelationis publicae organa seu viva Spiritus S. instrumenta haberentur; ut resurrectionis Christi essent testes; ut miracula atque exorcismos, quibus missionis suae veritas confirmatur, in virtute Christi, patrarent.

f) *de spatio temporis*) per quod suas quisque praerogativas exercere Apostoli iussi sunt.

Fundamentale principium statuendum videtur. Cum Apostoli et a Christo missi) et praerogativis, quas diximus, *exornati* essent, ut Christi Corpus mysticum aedificarent (Io. 17, 20 et Mt. 28, 19) idemque ad statutam perfectionem impigre continenterque adducerent (*Eph.* 4, 11, ssq.), suas quisque praerogativas in universum successoribus tradere, divino de iure, iubebantur; causa quippe, propter quam eadem Apostolis erant exercendae, scil. Corporis Christi aedificatio, ad finem usque mundi, perseverat (*Mt.* 28, 20), ita ut si qua, ex hisce praerogativis, a fundamentali hoc principio excepta, *haud in perpetuum*) *sed ad tempus* exercenda esset, id, sive ex natura rei, sive ex Christi voluntate, manifesto constare debuerat.

Quam ob rem, si quid nobis, hac de re, probandum demonstrandumque sit, id sane non ipsa *de successione* est Lex, sed una tantum statutae, divino de iure, huius *Legis exceptio*; quod libenter profecto contra acatholicos subnotamus, qui de Apostolorum praerogativis omnia permixte sentientes, ipsam hanc de successione Legem esse mordicus negant.

Iamvero ex omnibus quibus Apostoli instruebantur praerogativis, binae tantum erant quae, haud in perpetuum, *sed ad tempus* collatae esse evincuntur:

prior: ut Apostoli resurrexisse Christum testarentur, si quidem ille tantum qui resurrexisse Christum a mortuis vidisset, hoc equidem testari poterat;

altera: ut revelationis publicae .viva Spiritus S. instrumenta essent; quippe de Dei voluntate factum est ut publica revelatio, Apostolis vita functis, clausa esset omnino. Etenim, cum hinc viventibus Apostolis, ad perfectionem haec revelatio esset adducta (*Io.* 16, 13), inde, Apostolorum successores « Depositum » baud augere, sed tantum custodire iuberentur (*1 Tim.* 6, 20 coll. cum *Mt.* 28, 18-19) clausam eam fuisse merito arguimus inferimusque.

De una tantum miracula patrandi potestate haec in universum dicenda sunt, eam ad totam Ecclesiam, divino de iure, refluxisse, ut ex textu: « Signa autem *eos qui crediderint* haec sequentur... » (*Mc.* 16, 17-18) inferre equidem possumus.

Quam ob rem, si Ecclesiae praerogativas cum Apostolis comparamus, pauciores eas esse conspiciamus; at, quae in Ecclesia ab Apostolis traditae perseverant, *eaedem* omnino esse probantur.

Liquet ergo de illa tantum nos praerogativa tractare, qua tum unus Petrus, tum *Apostoli collegialiter* donabantur, qua scilicet hinc *Monarchia* inde *Hierarchia*, in Ecclesia, constituuntur.

Facta super quae propositionis demonstratio fundatur.

7. Bina facta ex Evangeliiis colligere fas est, quae recensere atque definite describere oportet, utpote quae propositionis veritatem contineant.

Prius factum.

Antequam Dominus Hierarchiam in Ecclesia instituit, idest antequam Apostolorum Collegium alloquens, supremam atque eam plenam iurisdictionis fori externi potestatem eidem contulit - quod tunc factum est cum in eo Dominus erat ut in coelum ascenderet - *unus Petrus supremaeque plena hac potestate iam praeditus erat.*

Etenim quae Dominus in resurrectionis die, Discipulos alloquens, edixerat: « Sicut misit Me Pater et Ego mitto vos » (*Io.* 20, 21) missionem, *in universum*, significant, quam in sacerdotali oratione, triduo ante, Christus annuntiaverat: « Sicut tu Me misisti in mundum et Ego misi eos in mundum » (*Io.* 17, 18). De illa quippe missione agitur quae causa fuit cur Discipuli Apostoli appellarentur et iidem multis praerogativis

instruerentur; ex quibus remittendorum peccatorum potestas erat, qua, in ipsa resurrectionis die, definite donati sunt (Jo. 20, 22-23).

Constat ergo Apostolorum Collegium, ut a Petro distinctum, usque ad diem Ascensionis, nulla iurisdictionis fori externi potestate fuisse exornatum.

Alterum.

Quando Dominus, in die Ascensionis, iurisdictionis fori externi potestatem Apostolorum Collegio conferens, Hierarchiam in Ecclesia instituebat, ipse Petrus, in Apostolorum Collegio medius erat, quod ex ipso quoque Petro Apostolorum Collegium complebatur.

Quae cum ita sint, fundamentales hypotheses, quae fieri, *in se*, possunt, recenseamus oportet, ut nexus qui inter Monarchiam et Hierarchiam in Ecclesia intercedit, emineat.

Iamvero tres tantum hypotheses, si illas excipiamus, quae harum variationes habentur, fieri posse videntur.

Prima hypothesis.

Hae ratione Hierarchiam Christus instituit, ut statim ac illa constituta est, Monarchia Petri, ceu flos, qui, adventante fructu, ab ardore decidat, *in Hierarchiam ipsam tota diffluet* atque in eam totaliter dissolveretur.

Secunda hypothesis.

Hae ratione Hierarchiam Christus instituit, ut in eiusdem essentiam constitutionemque, Petrum ipsum, in Apostolorum Collegio existentem, non quidem qua principem, *sed qua unum ex Apostolis includeret*. In hac hypothesis, hinc Monarchia, inde Hierarchia, supremae iurisdictionis potestatis bina equidem subiecta essent, ceu consules bini qui quotannis in Romanorum republica creabantur. Si enim, hoc pacto, Hierarchiam Christus instituisset, ipso facto Petrus, non aliter profecto atque ceteri Apostoli, Hierarchiae essentiam constitutionemque compleret. Nee multum referret - en alia hypothesis quae huius variatio est - ut, in iurisdictionis potestate hac exercenda, Monarchia Petri, ut iuridica norma, a Hierarchia ipsa haberetur: Hierarchia quippe, essentia constitutioneque, ut alterum subiectum, adaequate distinctum, a Monarchia, se omnino praeferret.

Tertia hypothesis.

Hae ratione Hierarchiam Christus instituit ut in eiusdem essentiam constitutionemque Petrum ipsum, non qua unum ex Apostolis, sed

qua eorundem principem, et caput includeret, ita ut Hierarchia, ceu persona quae ex binis comprincipiis constat, in ipsa essentiae linea, tum ex Monarchia Petri tum ex Apostolis ceteris, compleretur. In hac hypothesis Hierarchia moralis persona esset, a Christo instituta, in qua bina haec principia, scilicet Monarchia et Apostoli, ut a Petro distincti, compingerentur. Hierarchia compositum esset. Cum autem fieri nequeat omnino ut compositum aut ex binis potentiis, aut ex binis actibus constet, restat ut Hierarchiae compositum ex binis comprincipiis compleatur, quae ut anima et corpus equidem referantur. Cumque Petrus, aliter atque Apostoli ceteri, in essentia Hierarchiae complenda, qua iurisdictionis fori externi potestate donatus, *unus* intervenerit - ceteri quippe huius potestatis *capaces* tantummodo habebantur (Cf. *Mt.* 18, 18) - inferendum est, Petrum unum ut animam, Apostolos vero, ut corpus, in complenda Hierarchiae essentia intervenisse. Atqui proprium est animae, *esse et agere* cum corpore communicate. Ergo Petrus ut Hierarchiae anima in hac hypothesis haberetur, qui iurisdictionis fori externi potestatem cum Apostolorum Collegio, tanquam cum suo corpore communicat et tum eodem exercet.

Atqui ex tribus hisce hypothesis prima et secunda sane excludendae sunt: prima quidem quia *perennitati* Kephae, secunda vero quia eiusdem *unicitati*, quae ex textibus quam clarissime constant (Cf. *Mt.* 16, 15-19 coll. *Io.* 21, 15-17), plane adversantur.

Ergo una tantum tertia hypothesis admittenda est.

Confirmationes.

8. Binae demonstrationes huius praesto sunt: prior quae ex Vetere Testamento colligitur; altera quae in Novo insinuat.

a) Pro certo habentes omnia in figura Israeli contigisse (Cf. *I Cor.* 10, 11) ea quae in *Libra Numer.* legimus, instituendae Hierarchiae, iure, ut antitypo, applicamus.

Atqui nonnisi per Moisen, -quern iam ut supremum pastorem, in Ecclesia Veteris Testamenti (Qehal Jawheh) Dominus constituerat, 70 senioribus iurisdictionis potestatem exercendam Dominus ipse commisit.

Legimus quippe: « Ait (Moises) ad Dominum... Non possum solus sustinere hunc populum, quia gravis est mihi... Et dixit Dominus ad Moisen: Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel... et auferam de spiritu tuo, tradamque eis ut sustineant tecum onus populi et non tu solus graveris... Descenditque Dominus per nubem, et locutus est ad eum auferens de spiritu qui erat in Moise, et dans septuaginta viris... » (*Num.* 11, 11-25).

b) Divinum hunc modum in Hierarchia instituenda servasse se haud

obscure Christus significavit. Legimus enim in Luca: « Ait autem Dominus, Simon, Simon, ecce Satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum; ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos » (Le. 22, 31-32).

Ideas notionesque proferamus quae in miro hoc textu, ad B. Petri mediationem quod attinet, continentur.

1) Omnes Apostoli, qui, uno Iuda Iskariote excepto, « fideles » Christo fuerunt: « Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis » (Le. 22, 18), a Satana, Deo permittente, quam vehementissime cribrabuntur; quod Christus, quamvis de communi Apostolorum sorte agebatur, uni Simoni praedicat.

2) Verum Christus qui potuerat sane tum pro Petro tum pro Apostolis ceteris Patrem rogare, tamen, sicut communem sortem uni Petro praedicat, ita pro uno Petro Patrem rogavit, ne Petri Fides deficeret.

3) Inde arguimus Satanam caritatem non modo, verum etiam Theologicam Apostolorum Fidem, tentatione sua, concussurum esse. Attamen, ad Petrum quod attinet, dum pro tempore deficiet Petri caritas, Fides quam ille Caesareae fuerat confessus nunquam de facto deficiet, quia certum effectum Christi rogatio obtinebit (Io. 11, 42).

4) Verum id faciet Petri confirmatio quod fecit Christi rogatio; alioquin pro omnibus pariter fratribus Christus Patrem rogasset. Certum ergo effectum corfirmatio Petri obtinebit.

Atqui certum effectum equidem non obtinebit si tantum fratres hortando comiterque suadendo idem confirmare putaverit. Ergo ut fratrum confirmatio sit efficax habeaturque certus confirmationis effectus necesse est Simon magisterii iurisdictione fratres in Fide confirmet. Quod ceterum ab ipso textu innuitur, si quidem Dominus Petrum fratres iubeat confirmare, dicens: « Confirma »; quod mandatum est, cui ferendorum in Fide canonum in Petro ius congruit. Divinus itaque ordo hic insinuatur, de quo ceterorum Fides, *per Petrum* est servanda, quem Leo Magnus hoc modo profert: « Commune erat omnibus apostolis periculum de tentatione formidinis et divinae protectionis auxilio pariter indigebant, quoniam diabolus omnes exagitare, omnes cupiebat elidere; et tamen specialis a Domino Petri cura suscipitur, et pro Fide Petri proprie supplicatur, tanquam aliorum status certior sit futurus, si mens principis victa non fuerit. In Petro ergo omnium fortitudo munitur; et divinae gratiae ita ordinatur auxilium, ut firmitas quae per Christum Petro tribuitur, *per Petrum Apostolis conferatur* » (Serm. 4, 3. PL 54, 151-2).

5) Cum autem fratres, apostoli scilicet, ipsi quoque fidelium Fidem de Christi lege confirment, ligandi quippe solvendique potestate colle-

gialiter donantur (*Mt.* 18, 18) in qua iurisdictio magisterii inest, sapientiae Christi congruit, ut qui nonnisi per Petrum in Fide theologica confirmantur, nonnisi *per Petrum* iurisdictione hac magisterii donentur: incongruum est enim ut qui, *haud immediate* a Christo sed mediate, per Petrum, in Fide confirmantur, iidem *haud* per Petrum, sed *immediate* a Christo iurisdictione hac instruantur. Atqui magisterii iurisdictione iurisdictionem fori externi simpliciter complet. Ergo *nonnisi per Petrum* fratres hac iurisdictione fori externi a Christo profecto donantur.

c) Petri haec mediatio universaliori Dei processui congruere omnino probatur, quern S. Thomas ita describit: « Habet autem hoc naturalis ordo rerum divinitus institutus, ut quaelibet causa primo operetur in id quod est sibi propinquius et per illud operetur in alia magis remota; sicut ignis primo calefacit aerem sibi propinquum, per quern calefacit corpora distantia et ipse Deus primo illuminat substantias sibi magis propinquas, per quas illuminat magis remota, ut Dion. dicit cap. 13 Coel. Hier. (parum a principio). Et ideo Verbum Dei primo tribuit vitam immortalem corpori sibi naturaliter unito et per ipsum operatur resurrectionem in omnibus aliis » (*S. Theol.* III, 56, 1. c.). Atqui « propinquissimus » omnium Petrus fuit Christo, quia ei tam intime adiungitur, ut paene regni socius ab eodem Christo eligatur. Etenim praerogativae, quae ad supremam Christi potestatem alludunt, ut Kepha (*1 Cor.* 10, 4), ut Claves (*Ap.* I, 18) et potissimum Pastoratus (*Io.* 10, 11-14) ipsi Petro singulari de iure a Christo tribuuntur. Et hoc quam argutissimum habemus, quod Christus, per Petrum, non modo pro se, sed et pro ipso quoque tributum solvere templo voluerit: « Vade ad mare et mitte hamum; et eum piscem qui primus ascenderit, tolle: et aperto ore eius, invenies staterem; illum sumens, da eis pro Me et pro te » (*Mt.* 17, 27).

Consectaria.

1) Utraque Christi institutio, Monarchia scilicet ac Hierarchia divino de iure ut persona moralis habetur (Cf. can. 100 C.I.C.).

2) Monarchia et Hierarchia ut anima et corpus (in homine) distinguuntur.

3) Monarchia, utpote quae in Hierarchia sit anima, iam independentem a Corpore Apostolorum, subsistit et agit; sed non vicissim, Hierarchia, vel melius Apostolorum Corpus, independentem a Petro subsistere et agere potest, ceu flumen quod a fonte in suo esse dependeat.

4) actus qui in Concilio Oecumenico elicitur haud sum-

ma singulorum Patrum potestatum est sed *unum* qui Hierarchiae toti, ut uni morali personae tribuitur.

5) Conciliaris concilii actus habetur, cum pars Patrum in ligando solvendoque Petro consentiat.

Canonis adumbratio:

Si quis dixerit Romanum Pontificem totius iurisdictionis fori externi immediatum fontem in Ecclesia non esse: A. S.

SUGGESTIONES CIRCA METHODUM SEQUENDAM

(F. Lambruschini)

Hodie non impetuntur singula dogmata Ecclesiae ab impiis hominibus; potius totus christianismus discussioni ac crisi subicitur, immo funditus reicitur a diversis ideologiis grassantibus, etsi inter se contrariis.

Revera in eadem religionis negationem reincident rationalismus (originis kantianae) et positivismus philosophicus, cum utrique communis sit basis agnostica erga Deum; itemque liberalismus. et marxismus, cum utrique sit basis communis progressus materialis humanitatis; itemque existentialismus et situationismus, cum utrique sit communis basis laicismus.

Omnes huiusmodi errores non sunt tantummodo quibusdam scholis circumscripti verum sat diffusi mediis modernis, ut sunt libri, ephemerides, folia diurna, transmissiones radio tv., theatrum, cinema etc.

Catholici sunt forsitan immunes ab his systematibus, prout in scholis apertis verbis proclamantur, minime vero prout in aere sparsi inevitabiliter respirantur.

Errores igitur in linea doctrinali et systematica reiecti, accipiuntur in linea morbidarum tendentiarum quasi patrimonium commune societatis hodiernae, quin eorum venenum subtile conscientia percipiatur.

Non desunt catholici, qui eo usque perveniunt ut conentur aberrationes tales cum traditione catholicismi conciliare.

In re, sicut modernistae quaerebant rationalismum cum christianismo componere, ita progressistae, qui vocantur, catholici, nunc vellent dogmata cum marxismo componere.

Non sunt plures isti catholici et cum eorum bona fides nequeat perseverare optimum erit eorum falsam mentalitatem denuntiare, praecipue iuxta Enc. *Humani Generis*.

At longe maior pars catholicorum venenatas theorias passivo modo subit, quasi ex superficialitate, ex defectu reflexionis et educationis formativae.

Si in primis est excessus problematicae et obstinata voluntas theoricæ accommodationis, in istis adest insufficientia formationis et practica accommodatio. Atmosphaera morbida simul est attenuata et profundior, sicut cursus maris (correnti marine) eo periculosiores, quo profundiores, aut sicut aer industriis corruptus, qui diu inspiratus, organismi salutem frangit.

Difficilius evadit catholicos huiusmodi illuminate: fere inutiles esse possunt formulae elaboratae sine sufficienti adhaesione realitati aut quasi ab extrinseco propositae. Est enim pars venenatae mentalitatis respuere omne id, quod ab extrinseco videtur impositum vel sub praetextu abstractionis.

Quin ansa praebeatur erratis praeiudiciis, fatendum est non extare, si definitiones dogmaticas excipias, formulas thaumaturgicas, ex quibus sit remedium definitivum expectandum. Putaverim ad rem posse plurimum conferre personas tutae doctrinae ac prudentiae, quae mentalitatem tam nefariam bene noverint quaeque sine urgentia, longa reflexione ac diuturno labore se colligant in commissionibus specializatis, ad studium profundius promovendum super tendentias aberrantes diffusas, ut valeant dare indicationes opportunas, Patribus postea submitendas pro decisione.

Agitur de rebus sat complexis et revera nostra aetate nihil est amplius, quod simplicitatem sapiat: omnia sunt sat complicata et non obstantibus complicationibus oportet tradere fidelibus ideas claras, in eorum vitam catholicorum acute incidentes.

At nemo dat quod non habet: si ideae clarae non habentur, nequeunt communicari; neque licitum est recurrere ad subtilitates vel ad astutias rethoricae. Tradere vero ideas machinosas et inextricabiles non est solvere quaestionem, sed potius peiorem facere conditionem horum catholicorum, ad populum fidelem pertinentium; populus enim habet vocabularium valde limitatum et magis « slogan » quae dicuntur, movetur, quam difficilibus elecubrationibus. Si valet comparatio putaverim commissiones, de quibus supra, debere invenire sapientiores « slogan » pro vita spirituali et religiosa populi christiani, sicut optime fecerant Patres nostri praedecessores pro fidelibus sui temporis. Illi enim noverant et invenerant ideas essentielles pro fidelium sana educatione in religione nostra: at lumina rationalistica et agnostica omnia funditus everterunt.

Fatendum est munus nostrorum Antecessorum longe minus fuisse, quia vita hominum ordinata erat a saeculis, patrimonium idearum funda-

mentalium ab omnibus retinebatur praesertim quod respicit existentiam Dei, immortalitatem animae, revelationis valorem, munus insubstituibile auctoritatis etc.

Nunc veto nihil ita tenetur ut non subiciatur discussioni ab aliis: v. g. non desunt catholici qui ipsi atheismo positivitatem agnoverunt et agnoscunt.

Aberrationes et dispersiones hodiernae difficiliorem reddunt missionem ipsius Ecclesiae, quod maius postulat studium ex parte virorum doctorum et experientia praedictorum.

Ruinae plurimae sunt: sedulo inspiciendum et considerandum est quid possit super ruinas construere, quid veto oporteat ex novo construere.

Recriminationes et lamentelae ad nihil inserviunt eoque minus utiles erunt polemicae contra novitates: quia si nequeunt dari nova principia, certo certius dantur nova problemata, quibus principia applicanda sunt. In omnibus organismis est pars decidens et pars permanens: non videtur relinquendum esse bono sensui unius personae, etsi sit superioris ingenii, munus separandi lolium et zizania. Sub hoe aspectu non auderem compilare argumenta et contentum novi Concilii ex argumentis et ex comparatione argumentorum, quae Pius XII, etsi magnopere benemeritus doctor aetatis nostrae, collegit densis voluminibus.

Melius viderem consilia colligere non hominum entusiasmo ductorum, sed competentium doctrina solida, fidelitate traditionali ac sapienti experientia. Definitionibus dogmaticis Patribus Concilii vel Summa Pontifici reservatis, non sunt similiter reservandae uni alterove viro theologo solutiones quaestionum extra definitiones.

Angulum visuale unius personae complendum est angulis visualibus aliarum personarum: decisio unius potest esse magis accomodata cuidam determinato momento, vel quibusdam circumstantiis. Omnes sciunt qua facilitate circumstantiae mutantur: si veto plures intendunt in eandem rem, melius percipere valent quid est magis stabile in mutationibus.

Sit pro exemplo: nonobstantibus iteratis et auctoritativis interventibus Summorum Pontificum pro linea theologica-philosophica S. Thomae, non est rarum invenire in clero quoque, praecipue in iuvenibus, radicalem diffidentiam erga thomismum, etiamsi proveniant ex nostris scholis romanis.

Neque inter alumnos desunt, qui volentes nolentes, praeiudiciis imbuti, tendunt ad considerandum thomismum ut cortinam opacam inter Deum et humanam cogitationem et malunt immediatum contactum quaerere extra schemata theologiae.

Huius rei non dantur pessima consecutaria tantum in theologia dogmatica, sed in morali quoque, quod mea magis interest, cum magi-

sterio huius materiae fruar. Hodie facillime alumni, spiritu critico sano sensu nondum praediti, obviam habent libros et praeserti ephemeridum articulos, proclamantes necessitatem theologiae moralis evangelicae, kerigmaticae, supernaturalis, sacramentalis etc. Res posset valide considerari per se: at apertis verbis, aut ex suggestionibus minus evidentibus, talis theologia moralis opponitur tum lineae S. Thomae, tum lineae S. Alphonsi, quia utraque ut negativa exhibetur.

Quid faciendum ad praecavendas confusiones in mente alumnorum? Sufficit iterum et quidem fortioribus verbis indicare S. Thomam ut angelum theologicarum scholarum? Esset calculum praecedentibus additum, quod difficillime afficeret deprecatas ac deprecabiles tendentias.

Melius putaverim amplissimo studio considerare media efficaciora ad attingendam et corrigendam mentalitatem.

Generica exaltatio thomismi minus efficax videri posset, eo vel magis quod nequit ut totum systema imponi: sunt enim et in thomismo res caducae, etsi non essentielles in linea principiorum.

Caeterum illicitum est praesupponere inveniri in thomismo solutionem omnium problematum hodiernorum et aliquo modo controproducentem, ut dicitur.

Maioris est momenti sedulo distinguere inter principia, applicationes principiorum et nova problemata: principia immutabilia sunt, problemata vero valde mutata, si considerantur in circumstantiis.

Principiorum applicationes cum magna cautela mutari queunt et debent, quin periculum mutationis inducatur in ambitu ipsorum principiorum.

Hodietnae problematicae non sunt commensurandae solutiones seu applicationes principiorum factae temporibus actis, sed ipsa principia, quibus non indicantur solutiones iam factae, sed solutiones faciendae. Hoc valet praecipue in ambitu rerum socialium et politicarum.

Praeterea non sunt cum thomismo confundendi defectus temporis immaturo imputandi, ut excessiva indulgentia symbolismo, abstractioni et rationibus convenientiae. Invanum quaereretur usus criticae in citationibus v. g. Augustini et Aristotelis, qui sunt duo fontes maiores Summae theologiae, quibus tamen Angelicus utitur sat independentem, licet sciat Augustinum esse testem traditionis, Aristotelem vero novitatis (res fuerunt aliquomodo introversae nunc, quia linea aristotelica nunc habetur pro traditione, linea vero augustiniana pro novitate).

Merito scholastici comparati sunt architectis sui temporis, qui saxa mohumentorum paganorum acceperunt ad ecclesias fundandas et palatia.

Distinguatur oportet in S. Th. inter materiale deperibile et elementa, quae traditionem catholicam ingressa sunt, praecipue in ordine ad inevitabiles comparationes cum structuris cogitationis hodiernorum, tum iuxta conceptionem occidentalem, tum iuxta alias conceptiones, ut africanam, sinensem, indianam.

Non modo in thomismo, sed et in toto christianismo oportet scire et distinguere id quod est essenziale ad finem salutis et id quod est secundarium, id quod est immutabile et valet pro omnibus et id quod est mutabile et valet tantummodo pro quibusdam.

Cum mundus hodiernus tendat ad unificationem magis magisque, unusquisque conatur imponere suam mentalitatem: agitur de re difficilima inter omnes, quia nemo habet lineam immutabilem et irreducibilem, ad quam potius omnia reduci debent, si Ecclesiam excipias. Varia systemata, quae mundum sibi disputant, non habent principia communia: ad summum possunt consentire in linea pragmatistica, ad tempus: una Ecclesia fundatur in base principiorum naturali et supernaturali necessaria, invidiabili et invidiata. At res quae deberet afferre catholicis maximum commodum, potest verti in maximum incommodum, quia si non satis distinguit inter essenziale et accidentale, potest foxilizare, inertiam parere, rigorem excessivum producere.

Maximi momenti erit enumeratio et enucleatio essentialium elementorum, ut sunt realitas Dei et animae immortalis, valor primorum principiorum vitae intellectualis et moralis humanitatis, dualismus inter Deum et mundum, inter Deum et homines, inter mundum et homines, inter animam et corpus, unitas hominis, etsi ex anima et corpore compositi, ordinatio hominis ad Deum et subordinatio per suprematiam animae et alia huiusmodi sunt principia mordicus et absolute tenenda.

Iam tamen ab initio excludenda videtur intentio et illusio tractandi in Concilio Oecumenico de omnibus quaestionibus: plures enim inutiles forent, quia iam modo definitivo tractatae ac solutae in praecedentibus Conciliis aut pontificalibus documentis.

Concilium debet relationem dicere ad praecedentia in constanti linea traditionis catholicae, quin necesse sit aut utile repetere. Praeferenda videretur tractatio argumentorum, quae motivum Concilio dederunt.

Quaestiones moventes homines hodie, sicut iam tempore Apostolorum, pertinent ad ordinem moralem, potius quam dogmaticum: plurimi expectant Concilium sub aspectu practicitatis. Cum vero dicimus ordinem ad practicam, minime intelligimus Cone. practicisticum, eoque minus non dogmaticum.

Fundamenta prima etiam in ordine moralitatis ab intellectu incipiunt: est enim homo creatura rationalis: contra pseudo-exaltationem rationis

humanae Concilium debet adfirmare verum valorem positivum conoscitivum rationis. Ideam mere practicisticam videntur habere, qui omnium quaestionum solutionem Concilio proximo remittunt. Est enim nunc mos sat diffusus cuiusdam provisorietatis et insufficientiae, quasi expectandum sit ut Concilium-provideat omnibus quaestionibus exurgentibus.

Non putaverim alimentandam esse illusionem quod Concilium in eo sit ut sanet omnes insufficientias in ambitu praecipue quaestionum socialium et politicarum, in quibus unusquisque sibi monopolium inspirationis vult reservare cum periculo in actu confundendi proprias personales optiones cum ipsa linea orthodoxiae catholicae. Huius rationis agendi et cogitandi consecutaria pessima erunt et fructus amaros colligent catholici post nostram generationem succedentes.

Cum practicum auguramur Concilium de sensu realistico intendere volumus in quaestionibus acriter nunc agitatis.

Nemini licet sibi fingere mundum abstractum, iuxta suam mensuram et suum ideale: neque necesse est ut phantasia inventemus problemata mundi sub aspectu religioso et morali, quia non debemus solvere falsa problemata, sed vera, quae nobis ab observatione rerum imponuntur.

Characteristica S. Thomae fuit semper procedere ab observatione rerum, quin ipsis substituamus nostram phantasiam.

Mundus hodiernus v. g. afficitur tremenda carentia sensus religiosi tum in singulis personis, tum in familiis etiam traditionaliter christianis, tum potissimum in societate: mundus operariorum est longe a nobis: iuvenes utriusque sexus non sequuntur evangelium et Ecclesiam: praxis religionis etiam diebus festis est in continua diminutione. Hoc dicentes non indulgemus pessimismo; scimus enim optima germina sanctitatis florescere in officinis, in scholis, in campis.

Si volumus omnia facere et resolvere, nihil facimus: ipse Deus exemplum gradualitatis dedit sex diebus creans mundum.

Problemata sine problematicismo urgentiora vel series problematum urgentiorum considerentur synthetice, unitarie, quatenus inter se connectuntur: postea singula problemata specializata enucleari possunt. Ad rem requiri debent theologi cordati, spiritu synthetico dotati, in sanis traditionibus catholicis bene fundati, modernitati sat sensibiles et quodam optimismo moti, ut omnia ordinent in vitam christianam, quin inveniantur aerem verberare.

Viri huiusmodi colligantur a quattuor ventis et non tantum ex clero regulari ob causam minorum expensarum.

Oportet ut cognoscantur aspectus positivi et negativi, ut primi promoveantur, caeteri compescantur, derelictis visionibus utopisticis.

Sunt a nobis salvandi homines nostri temporis, quos non possumus considerare ut ceram mollem, paratam ad nostrum signum dociliter recipiendum: forsitan erunt iam signo satanae signati et opus nostrum longe difficilius fiet.

Inutile, immo damnosum putaverim tempus terere in confutatione errorum antiquorum vel etiam in continuata polemica contra errores diversorum systematum nostri temporis. Sacerdotes iam inclines sunt mille causis ad polemicas; si Cone. eos ad polemicam incitet, sacerdotes dimidiam partem sui temporis dicabunt polemicae contra paganos et haereticos, alternam vero dimidiam partem contra caeteros catholicos, qui non sint suo temperamento accommodati. Ita ingentissimae vires catholicorum erunt polemicae dicatae, etsi dare videatur indifferentia fidelium his diatribis.

Veritates dogmaticae sunt utique firmiter proponendae ac mordicus defendendae; at extra lineas ab Ecclesia indicatas diffidentiam haberem circa solutiones empiricas, a singulis propositas ut valituras per omnia saecula venientia.

In re sociali praecipue sunt res valde mobiles et currimus periculum protrahendi polemicae in indefinitum contra solutiones adversariorum, quae numquam extiterunt, vel superatae sunt in sua provisorietate.

Quaestiones sociales possent magnam partem Cone. constituere tum ad resumendam doctrinam genuinam Ecclesiae, tum ad rectas directivas impertiendas.

In omnibus problematibus, at praecipue in re sociali, valet sequens principium generale; si thema et programma fuit bene centratum, res bene procedet, etiamsi errores in via committantur: si thema et programma non recte instituitur, series falsorum problematum creatur, ex quibus recta solutio quam maxime retardatur et aliquando semel pro semper compromittitur.

Termini circulates fiunt ad nucleum centralem, quin nucleus umquam attingatur, ita ut saepe magis conveniat solutionem novis viis quaerere, quam tempus terere in reformanda errata praeparatione.

Praeterea omnia problemata tractanda in Cone. semper sub aspectu religioso considerentur, ne detur facilis occasio falsae accusationi, quod Ecclesia de omnibus rebus agat unice in propriam utilitatem, sub aspectu humano.

Bodie valde diffusus est et magis diffunditur indifferentismus: religio exhibetur ut aliquid personale, socialiter inutile, immo contrarium evolutioni progressivae humanitatis. Attamen saeculo elapso et initio nostri saeculi prope infinitae sunt operae litterariae religioni dicatae.

Sed plerumque religio inspiditur et analizatur ut aliquid archaicum, in musaeis claudendum.

Non est certo culpa catholicorum, si philosophi cuiuscumque tendentiae tractaverunt de religione tali sensu negativo: at posset nobis imputari quod non edidimus opera eiusdem momenti ac diffusionis in favorem religionis, tum ob pauperiorem nostram industriam et zelum, tum ob minorem comprehensionem praxis religiosae in vita moderna.

Concilia videntur optima occasio ut problemata actualia pertractentur in luce principiorum antiquorum in ordine quoque ad solutiones fututas.

Maximi enim est momenti aliquando anticipate tempora et hoc non deberet impossibile esse iis, qui habent ditissimam traditionem, experientiam et radices. Utilitatem in re afferre queunt, qui magis appropinquant ad sensibilitatem modernorum, muneribus, ut patet, Ecclesiae competentibus, integre servatis.

Ecclesiae enim, praecipue per Sacram Hierarchiam, potissimum per Summum Pontificem et per Concilia, triplex munus competit ad religionem spectans, sc. conservare et renovare spiritum religionis in fidelibus, diversas communitates christianas ad unitatem fidei afferre et infideles ad christianismum adducere.

Ad triplex munus exequendum sunt omnia utilia inquirenda, coordinando (et promovendo) actionem catholicam, congregationes religiosas etc. Parandae sunt « elites » quae dicuntur, quin communitatibus fidelium sufficiens alimentatio omittatur.

In tali promotione vero respui debent monopolia orthodoxiae inter fideles et praesertim inter « elites » diversa sentientes in re sociali et politica, dum concordēs sint in rebus fidei et morum et disciplinae.

Officia religiosa prima sunt inter omnia et nullum obstaculum constituunt pro sano progressu, etiam materiali, humanitatis: hoc omnibus modis (« slogan ») repetendum est ut imprimatur profunde, amplissima facta libertate in quantum est possibile in materiis non pertinentibus ad fidem catholicam, ad moralem et ad disciplinam, extra casus fidei et morum, iudicio insindacabili sacrae Hierarchiae.

Moderni quam plurimum sibi fingunt mythum autonomiae personalis aut collectivae et saepe hanc autonomiam proclamant in primis a Deo. Tota ratio modernorum est areligiosa (laicismus), quando non est antireligiosa.

Videntur enim supponere contradictionem vel saltem separationem inter religionem et autonomiam humanam. Non est haec idea ad quosdam limitata, sed in omnibus diffusa omnibusque mediis diffusionis. Si agitur de autonomia absoluta, tota revelatio ipseque ordo supernaturalis, in

humanitate absorbetur; huic errori alium errorem contraponunt catholici viri, qui vellent potius ordinem naturalem in supernaturalem resolvere.

Ecclesia sapientissima ac provida utrumque errorem iam pluries profligavit: aequivocationes vero et ambiguitates sub superficie perseverant. Autonomia modernorum aberrantium fundatur iri exdusione de facto aut etiam de iure ipsius Dei, qui est culmen et centrum totius metaphysicae: aliis verbis in ordine morali construitur et ut valor moralis ponitur, non metaphysicus.

Concilium, meo modestissimo iudicio, studium profundum instituat de hac re, ut sanas conclusiones indicate valeat: ordo naturalis non excludit, immo postulat ordinem supernaturalem. Autonomiam humanam et catholici tenere queunt, non utique absolutam, sed relativam, limitatam a Deo et a sua lege naturali et positiva.

Theonomia non destruit sed fundat autonomiam recte intellectam.

Hue maxime facit thomismus, non quidem prout a quibusdam monopolisatur, sed in suis positionibus essentialibus, in principiis sc. ab omnibus firmiter tenendis. Thomismi, immo scholasticae in genere, universa traditio concentratur in defensione dualismi fundamentalis, ne homo confundatur cum Deo et viceversa ne Deus confundatur cum homine.

Quae vero libere inter theologos disputantur non sunt in Concilio tractanda, nisi opportunum sit fines determinate citra quos libera discussio non admittitur.

Hoc studium sat delicatum esse poterit, quia non videntur deficere opera catholicorum, quae plus nimio cedunt phaenomenologiae, psychanalysi, moralitati descriptivae, quae dicitur contra moralitatem normativam omnino tenendam, marxismo, existentialismo situationistico etc.

Fines vero, de quibus supra, unanimi certitudine determinandi sunt, ne valor absolutus, metaphysicus, dogmaticus etc. tribuatur optionibus particularibus, personalibus, empiricis etc., quod confusiones augebit praesertim in ambitu socialitatis et politicae vel in materia de sexto praecepto Decalogi: in his omnibus materiis infiniti prope dissensus inter catholicos ipsosque sacerdotes habentur.

Salvo meliori iudicio et maxima humilitate innixus

DE THEOLOGORUM FUNCTIONE AC DE AUCTORITATIS CRISI IN ECCLESIA

(F. Lambruschini)

I

DE FUNCTIONE AC MUNERE THEOLOGORUM IN ECCLESIA

Conditiones evolutionis materialis et spiritualis humanitatis hodiernae immania ponunt problemata theologis catholicis: nihil mirum si unusquisque res modo quodammodo suo inspiciat. Hoc vero non est ita malum, at malum est, meo parvo consilio, quod unusquisque putet suam rerum visionem coincidere cum Ecclesiae doctrina officiali.

Putaverim non esse derelinquendum singulis, quantumvis altissimi ingenii ac vastissimae eruditionis, munus et responsabilitatem cogitandi pro omnibus aliis iisque dictandi suum peculiare punctum visuale, quod necessario semper erit parziale.

Conclusiones circa id quod est tenendum vel damnandum nequeunt ab uno theologo venire, sed a comparatione multorum Auctorum, cum uni Summo Pontifici ac Concilio Oecumenico creditum fuerit a D. N. I. C. munus discernendi in controversiis quid sit fidei, moribus vel disciplinae Ecclesiae incorporandum.

Peropportuno igitur videretur comparationem instituere inter Auctores etiam diversae tendentiae, ita ut constructio fiat super solidam petram. Comparatio inter Auctores est quasi cribratio tritici vel auri: scoriae decident, granum aut aurum manebunt.

Brunt discussiones etiam diuturnae; erunt forsitan et graves dissensiones: hoc inevitabile est si omnes pandunt sincere et libere animum suum. Nemo enim tenetur se subicere alii, nisi Ecclesiae, cui tamen ab omnibus concedendum est quod possit insindacabili iudicio suggestiones doctrinales vel disciplinares certas seligere ac proprias facere.

Qui libere pandit animum suum, nisi sit in errore pertinaciter iam radicans, ultroneas conclusiones Ecclesiae accipiet mentem suam uniformans.

Ex historia Conciliorum scimus dissensiones quoque acres habitas fuisse simul vero unanimem concordiam in accipienda Ecclesiae doctrina. Et hoc plurimum contulit ad formationem conscientiae christianae.

At si theologi invicem se accusant prodicionis fidei, quomodo praesument ut ascultentur a fidelibus?

V. g. acres quaerimoniae dantur inter thomistas: unusquisque credit se

authenticum Angelici interpretem: quomodo poterunt systema suadere et imponere non thomistis? .

Res longe peior fit, si thomismo substituimus orthodoxiam.

Si rarissimi obviam dantur homines scientiae addicti putantes se omnia scire in ambitu scientiae, difficilius concedendum est philosophis aut theologis se omnia scire in ambitu philosophiae aut theologiae. Haec ultima enim est scientia scientiarum, altissima inter omnes: theologi omnino caveant illusionem de omnimoda scientia, quia de Deo cognoscimus potius quid non sit quam quid sit, lumine rationis et quod revelationem spectat scimus vetulam fidelem posse magis progredi in virtute ac in theologia, prout communionem cum Deo importat, quam cacumen theologorum.

Quomodo igitur posset quis ita se theologum considerare, ut caeteros omnes non admittat, nisi pronos discipulos, attentos suis effatis?

Neque difficile est praeterea invenire sacerdotes et laicos, qui ex pluribus causis, ita res confundant, ut optiones suas personales, ex motivis non semper limpidis derivantes, identificent cum doctrina traditionali vel etiam cum definitionibus Ecclesiae.

Res est particularis evidentialis in viris abeuntibus in dexteram vel sinistram partes politicorum et socialium virorum. Nemo dicat has confusiones commoda Ecclesiae afferre. Confusio ad summum aliam confusionem afferre potest et caritatem pessumdare, quod pro christiano non est paululum.

Cum tendentia ad se substituendum magisterio Ecclesiae sit valde diffusa, non erit inopportunum, si Concilium lucide et auctoritative, Patribus et Summo uni Pontifici reservet attributionem notarum orthodoxiae, eo vel magis quod ratio praevalens in ponendis quaestionibus hodie sit potius ordinis moralis et practici, etsi nequeat praescindi a principiis dogmaticis.

Ubi vero est necessarium, talia principia sunt in mentem omnium revocanda: secus libertas discussionis et rationis se gerendi omnibus relinquatur. .

Tendentiae ad quaestiones potius ordinis moralis textus qualificatus extitit ipse Pius XII, f. r., qui ultimos annos vitae suae reservavit responsionibus magistralibus pro casibus sibi subiectis in re morali, probe distinguens et proponens ut certum, id quod certum est, ut clarificandum, id quod non est adhuc certum.

Theologi malunt pugnare inter se, potissimum cum res male procedunt, semper inquirunt usque dum inveniant caprum expiatorium, a se semper distinctum et separatum, ac tempestive indicatum, in quo colligant omnes culpas et responsabilitates. Verum caput expiatorium mihi videretur perniciose tendentia ad absolutum Dei cum propriis optionibus

confudendum; quoties enim absolutum necessarium, peremptorium in ordinem temporalem transferimus, aliquid subtrahimus valori universali nostrae fidei.

Materia amplissima liberae disputationi relinquitur non tantum in exercitationibus nobis a saeculis prolapsis traditis sed etiam, immo potissimum, in quaestionibus nostri temporis.

Ne igitur theologi ita inter se pugnent, quasi unus sit necessario alteri haereticus in fide aut in moribus et super omnia meminerint obligationem pugnandi contra innumeros inimicos homines, zizania seminantes in agris optimis Patris.

Perversa tendentia eo usque pervenit, ut quis se substituat hierarchicae auctoritati, vel quod longe peius est, quidam se iudicem constituat arbitrario modo. Non est ita rarum audire sacerdotes et laicos accusantes episcopos quoque suos heterodoxiae ob simplicem diversitatem optionum socialium et politicarum.

Consecrarium nefastum in genere confusionis inter sanam theologiam et temporales optiones, in ordine practice facit saepe ut clemens malit se dare operibus socialibus, quae dicuntur, quam religionis, operibus historicis quam cultui et administrationi sacramentorum.

Optimas benemerentias sibi Concilium acquireret, si sacerdotes et laicos, in primis vero theologos, revocet a mutuis obiurgationibus et accusationibus ad longe maioris momenti obligationes illuminandi fideles circa mysterium christianum, veritatem Evangelii, realitatem theandricam Ecclesiae, paternitatem Dei, quem omnes offendimus ignorantia et malitia, valores moralitatis absolutos, sensum profundum christianae vitae, mysterium redemptionis nostrae, sensum peccati, moderamina in diversis, sensum responsabilitatis in comparatione ad adversaries et ad confratres, aequivocationes evolutionismi et technicismi, pericula rationalismi et laicismi, etc.

Technica fuit laudata magna admiratione a Pio XII, qui tamen defectus et limites eiusdem dare manifestavit: rationalismus prout diffunditur est minus aggressivus, sed item magis deleterius, quatenus mysterium, gratiam, ordinem supernaturalem, Deum ipsum attenuat et abicit.

Non sunt multiplicanda magisteria infallibilia: sufficiunt enim in re Concilia et unus Romanus Pontifex, quorum tamen interventus sollemnes non sunt ita communes.

Frequentiores sunt interventus magisterii ordinarii, quod in Encyclicis, in allocutionibus, in nuntiis radiophonicis, in sermonibus habentur. Munus autem talium interventuum est manuducere, exhortari, praecavere pericula, doctrinam servare, disciplinam determinate.

Dkta documenta pontificia maxima auctoritate gaudent, licet non assurgant ad fines infallibilitatis.

Theologi vero meminerint se non posse sibi arrogare non modo infallibilitatem magisterii extraordinarii, at neque auctoritatem ordinarii; haec quoque ad Summum Pontificem et subordinate ad Episcopos reservetur oportet, quibus spectat dare indicationes generales in ambitu doctrinae et disciplinae: continuïtas doctrinalis traditionis catholicae est enim a tali magisterio mensuranda, non ab opinionibus, sentiis et interpretationibus singulorum theologorum.

Putaverim argumentum de relatione singulorum theologorum vel etiam cuiusdam scholae cum doctrina catholica esse alicuius momenti.

In praxi, in ordine ad Concilium amplissima deberet fieri cuiuscunque tendentiae theologis disputandi facultas (iudicio definitivo semper reservato Patribus, ut patet). Roma habet theologos sat cordatos, qui bene noscentes et theologiam et traditiones Ecclesiae, pro sua sapientia et prudentia valent moderari discussionibus et dirigere.

Forsitan ita caderet diffidentia theologorum Germaniae et Galliae et etiam Italiae erga Romam, quia videndo suas opiniones pro discussione acceptatas, melius disponentur ad conclusiones ultimas communes subiciendas Patribus, sive agatur de possibilitate definitionum dogmaticarum, vel tantum de praescriptionibus moralibus et disciplinaribus.

Ita factum est in Cone. Tridentino: theologi diversarum opinionum post acerrimas discussiones vix difficultatem habuerunt ad adhaerendum decisionibus Patrum, in voto theologorum quorundam.

In Cone. quoque Vaticano

II

DE AUCTORITATIS CRISI

Argumentum maximi momenti tractandum in Cone. posset esse studium et analysis crisis auctoritatis in genere et ecclesiasticae in specie, ut meliora remedia inveniantur.

Crisis existit et constatar potest in diversis nationibus.

Quidam inimici infensi Ecclesiae oppositionem denunciant inter ipsam et mundum hodiernum, cuius Ecclesia non agnosceret valores positives. Revera sunt hostes, qui nolunt Ecclesiam agnoscere ut societatem externam. Cum haec doctrina laicistica inficiat ipsos catholicos minoris formationis aut saltem minoris resistentiae spiritualis, Cone. adfirmet totam doctrinam, prout est a Deo revelata et Ecclesiae concredita.

Clare dicendum est non esse in potestate Ecclesiae talem aptationem suae doctrinae falsis exigentiis rationalisticis cum detrimento veritatis et morum, prout ex revelatione ducuntur.

Appellant aliquando ad Ecclesiam intemporalem et invisibilem, quam solam incontaminatam considerant: quae appellatio reicienda est, si praetendit excludere Ecclesiam visibilem, hierarchicam, iuridicam, ut dicunt, ut eius auctoritatem parvipendant.

Nemini agnoscatur ius appellandi ad Ecclesiam spirituales Christi, Evangelii, Corporis mystici, ut se subtrahat auctoritati vel organisationi ecclesiasticae, sub auctoritate legitimorum pastorum.

Favendum est utique contactibus personalibus cum Christo, sicut iam fit a primaeva historia christianismi in sacramentis, in S. Scriptura etc. verum ut falsum damnari debet quod Ecclesia, provida mater, tales contactus vitet, cum officio suo vere materno ducat fideles, ut filios ad D. N. I. C.

Pseudo-exaltationi Ecclesiae invisibilis respondet in genere depreciatio et excessiva humanisatio Ecclesiae visibilis, quae consideratur in deterius ligata factionibus, tendentiis particularibus, conantibus imponere vishnem insufficientem mundi sub aspectu sociali et politico praecipue.

In utroque casu effectus idem sunt, scilicet se subtrahere auctoritati Ecclesiae eiusque interventibus, utpote qui supponuntur dictati a rationibus empiricis et utilitatis immediatae.

Munus est Cone. confusionibus in materia finem facere, revocando verum et genuinum sensum auctoritatis ecclesiasticae eiusque legitimum interventum.

Nulla sane auctoritas potest nullificare personales valores, hi vero nequeunt anarchiae relinqui, sed ab auctoritate coordinari et subordinari. Hoe autem magis verum est in Ecclesia, quia non sunt singuli fideles depositarii revelationis, ut quidam protestantes autumarunt et fideles quoque laicismo imbuti aliquo saltem modo praetendunt, sed Ecclesia in sua hierarchica institutione, in qua oboedientia amplissimam habet partem.

Haec vero oboedientia non est destructiva, sed conservativa et positiva quoad personales valores.

Sub hoe respectu plures dantur aequivocationes dissipandae, ut indicatur sufficienter fortuna novarum expressionum de maturitate laicorum, de aetate adulta fidelium, de promotione democratica operariorum etc.

Promovere sensum adultorum, criterium in formatione personali, bona est res ad elevationem humanitatis, ad dominium extendendum super passiones. Simul vero cavenda sunt pericula, quasi quis per aetatem adultam aut per maturitatem possit se subtrahere aut quod peius est se opponere Ecclesiae auctoritati.

Item sat communis est accusatio integrismi auctoritatibus facta ad se subtrahendum earum indicationibus; at pariter falsissima.

Quid enim intenditur nomine integrismi? Si totalitas fidei et morum, Ecclesiae auctoritates non possunt non esse integristae et cum illis omnes fideles consentire debent. At falsissimum est accusare easdem auctoritates, quasi si specie integrismi fidei opponantur progressui humanitatis.

Ex historia apparet quomodo Ecclesia scivit utilizzare veritates partiales theoricis et morales ex philosophia et in genere ex cultura paganorum Auctorum: a pari sciet Ecclesia sibi assimilate veritates partiales vagantes in gurgite vasto societatis hodiernae, quia omnis progressus merito Christo adscribi oportet.

Videtur quoque illustranda ac dissipanda separatio inter ambitum doctrinalem fidei et morum ab ambitu disciplinari: sunt fideles dispositi ad oboediendum auctoritatibus intervenientibus in re doctrinali: quid enim remansit de murmurationibus circa opportunitatem definiendi Assumptionem B. M. V.?

Inveniuntur e contra tenaces resistentiae contra interventus auctoritativos in ambitu disciplinari et praesertim sub hoe respectu est sat diffusa crisis auctoritatis ecclesiasticae: circa obligationem verae oboedientiae in ambitu disciplinae fideles (et sacerdotes) dare et lucide illuminandi sunt.

Unitas urgenda est in disciplina, sicut in moribus et in dogmatibus.

Discrepantiae inter catholicos dantur circa modalitates adfirmandi auctoritatem Ecclesiae: quidam enim plus nimio democratiae cedentes, inutiles et damnosos reputant interventus auctoritativos Ecclesiae: alii vero ex eo quod facile democratia in demagogiam vertitur maiorem energiam et vim exigent ex parte auctoritatum ecclesiasticarum.

Ecclesia nihil habet commune in sua institutione et constitutione cum democratia politica vel cum regimine auctoritario. Sub hoc respectu est ordinis divini, non humani.

Attamen ad plenioris auctoritatis instaurationem vel restaurationem praerequiritur ut confusiones in fidelibus, meliore quo fieri potest modo, clarificentur.

Iter vero ad crisi auctoritatis superandam neque breve neque facile retineatur.

Efficaciores solutiones non improvisantur: poterunt vero procedere a studiorum commissione et quidem quatenus comparantur conclusiones et experientiae ad invicem viva voce communicandae, quin sufficiens retineatur excerpta extrahere ex votis scripto traditis.

Salvo meliori iudicio et maxima humilitate innixus.

DE ORGANISATIONE

(F. Lambruschini)

Ex multiplici parte, inter principales carentias hodiernas Ecclesiae, defectus organisationis lamentatur: non inutiliter attentio Cone. his quaestionibus practicis postulatur. Plurimae tractationes in Cone. inutiles fient, si earum executioni non invigiletur.

Perperam proponerentur decisiones, praesertim in ordine disciplinari, si committeretur bonis voluntatibus: melius esset leges non condere, quam permittere ut conditae frangantur.

Organa aptiora instituenda sunt ad prosperam realisationem decisionum.

1. Primo quidem plures audiuntur non modo extra Romam, sed inter ipsos curiales, lamentantes lacunosam organisationem SS. CC. RR. Quaerimoniae dantur in hoc, quod organisatio actualis Curiae potissimum respicit privilegia et gratias concedendas, dum requirere for organisatio centralis propugnatrix idearum, systematum et methodorum prompta, ita ut influxum positivum exereere valeat in peripheriam.

Praeter definitiones dogmaticas et interventus praeceptivos secundum necessitatem, valde opportuna essent documenta directiva, fines indicantia discussionum, magis consona tendentiis et erroribus arginandis.

Hae positivae indicationes expectarentur praesertim ex S. C. Studio-
rum, ex Prop. Fide, ex Concilio, ex Sacramentis etc.

Legationes pontificiae, Nuntiaturae etc. deberent esse magis roboratae, etsi non sit necessarium sequi elephantiasim legationum civilium. Res est utique delicatissima ob relationes cum Guberniis civilibus et cum Hierarchia locali nationali, ob diffidentiam erga Repraesentantes Pontificios.

Sana reorganisatio Curiae Romanae est certissime in ambitu competentiae S. Sedis, at Patres Concilii contributum positivum dare queunt ad evertendam perniciosam diffidentiam.

2. Nova organisatio Hierarchiae residentialis optimos effectus posset dioecesibus afferre. Hodie problemata spiritualia, moralia et disciplinaria saepe eadem ponuntur pro provinciis et nationibus vel etiam pro universo mundo, qui tendit ad unificationem.

Si unaquaeque dioecesis talia problemata tractat marte suo, irlsufficiencia hominum viriumque et mediorum laboret.

Praeterea multum interest, ut quaedam uniformitas habeatur in dispositionibus datis pro fidelibus. Verum est quad unaquaeque dioecesis regitur ab Episcopo determinato, qui potest ab alio differre in multis rebus: at fideles habent nunc faciliores communicationes et mutuo communicant sibi invicem ideas, mores, traditiones, tendentias, initiativas etc.

Age nunc, diversitates in dispositionibus Superiorum, illogicae apparent, etsi immerito, et scandalum aut indifferentismum pariunt, quasi ex jmprudenti ac personali arbitrio Superioris procedant.

In organisatione Commissionum episcopalium per provincias aut etiam per nationes maiora media praesto sunt pro studio et pro rectis indicationibus ad sacerdotes et fideles destinatis.

Revera Commissiones episcopales institutae sunt fere apud omnes nationes: at videretur bonum esse resolvere praesupposita quaedam fundamentalia circa praerogativas Episcoporum in singulis dioecesibus, vel aliis verbis, stabiliendi sunt fines inter singulos Episcopos et Commissiones.

Melius erit principia in Concilio statuere, quam organisationem totaliter relinquere initiativae singularum nationum: agitur enim de quaestionibus sat delicatis, ipsam hierarchiae constitutionem respicientibus.

Organisatio vero activitatum episcopalium magis apta conditionibus

hodiernis nullo modo officere debet hierarchiae, prout fuit a C. D. instituta.

3. De organisatione paroeciarum.

Paroeciae videntur, hodie quoque, contra potiora non burocratica vitae christianae sensu pleniori acceptae.

Etenim in paroecia, nisi sit plus nimio numerosa ut accidit in suburbiis, sacerdotes contactus personales et communicationes formativas habent, vel saltem habere possunt, cum omnibus fidelibus sibi subiectis, praecipue occasione baptismi, matrimonii, morborum et funerum, etc.

,Nisi habeatur novus modus organisationis paroecialis, defendenda esset quam maxime paroecialitas et resistentia opponenda periculo burocratizationis: periculum habetur pro baptismo in civitatibus magnis, tum quia plures baptizati vivunt sine religione, tum quia natiuitates fiunt generatim in clinicis et non amplius in domibus privatis. Ita occasione mortis extant societates omnia curantes, quae facienda sunt, et, nomine familiae defuncti, contactus habentes cum sacerdotibus paroeciae.

Contra paroecialitatem invenitur occupatio, seu labor: plurimi enim relicto labore artigiano, fabricas petunt, quae paroecias non agnoscunt. Item diebus festis, vel in vigiliis, familiae completae domum **p**etis,

ridum, foliorum diurnorum, compassionem suscitantium in lectoribus. Talia folia erunt efficacia in collectis faciendis, non vero pro efformandis conscienciis christianis, pro diffundenda sanctitate.

Contra fragmentarismum in hac materia necessaria est omnino solida organisatio in ambitu nationis, provinciarum, dioecesium et paroeciarum.

6. Oportet introducere organisationem etiam in caritate. Unaquaeque familia, in elenchis telephonicis numerata, recipit decem-quindecim folia propagandistica, cum folio « conto corrente ». Caritas est libera natura sua, cum in personalitate fidelium fundetur. At providendum est ut caritas colligatur sine ludis, sine offensione boni sensus, sine appropriatione meritorum aliorum, sine invadentia aliorum ambitus etc. Formae peculiares non autorizatae in ambitu nationis, dioecesis et paroeciae non sunt admittendae.

Quin officiatur conditionibus peculiaribus in exercitio caritatis promovendo, utilia sunt quaedam principia communia ad compescendam anarchiam. Sana organisatio caritatis est maximi momenti nostris temporibus: est enim diffusa tendentia ad negandam caritatem in favorem iustitiae: sub influxu demagogiae marxisticae valde obnubilatae sunt ideae fidelium et sacerdotum circa caritatem et iustitiam.

Caritas non est item confundenda cum proprio arbitrio: est enim virtus suprema, mater virtutum pro christianis.

Nescirem utrum aedificationem afferat nostris diebus mendicatio ad portas singularum familiarum, etiamsi exerceatur a traditionalibus Ordinibus mendicantibus, qui habent aliunde, saltem in magnis civitatibus, Ecclesias et domus ditissimas. Deploranda quoque videretur tendentia petendi eleemosynam in tabernis horis sumptionis cibariorum. Ego ipse vidi fratrem eleemosynam petentem in statione hora 23.

7. Organisatio requiritur in instructione religiosa. Omnes concordantes sunt in assignanda ignorantia religionis, ut causa prima defectuum christianorum: concordia desideratur in remediis indicandis.

In quibusdam regionibus habetur nostra organisatio catechesis, v. g. in Veneto, dum in aliis, catechesis impartitur in scholis elementaribus et mediis, cui accedit catechismus praeparationis ad Primam Communionem et ad S. Confirmationem. In Italia diffunditur nunc usus confirmandi in aetate tardiore, ut habeantur pueri et puellae ad catechismum etiam post usum rationis: hoc dum in aliis regionibus conamen habetur regrediendi ad traditionem aetatis rationis pro confirmatione.

In catechesi pro Sacramentis recipiendis memoriae mandantur quaedam formulae, quin cura habeatur de earum comprehensione. Ad hoc

reducitur saepe tota religiosa instructio: parum omnino. Minus florida est conditio instructionis religionis pro adultis.

Usque ad hodiernos dies retinebatur, quod catechismus adultorum non erat amplius frequentatus, ex eo quod horis vespertinis fideles distractionibus vacarent. Agebatur de ratiocinatione omnino aprioristica, quia Missae vespertinae recens introductae plurimos attrahunt fideles.

Omnis vero aprioristica ratiocinatio est falsum problema, cui consequenter nequit recta solutio afferri.

Omnes concordant in proponenda catechesi. Catechismus, catechismus, catechismus, repetunt Episcopi parochis, isti vero vicariis aliisque sacerdotibus, qui sua vice rem deferunt fidelibus. Sed quis facit catechismum et quibus facit, si bona organisatio desideratur? Voces in deserto auditae nullam echum habent!

Cum vero fideles Missam frequentent sufficienti percentuali (at etiam in hoc non sunt illusoria colenda), plures proponunt substitutionem catechismi homiliae explicativae textus evangelici.

Quod item sapit falsum problema: oportet enim unum facere et aliud non omittere. Quaestio gravissima praesupponitur: est primum Evangelium vel theologia? Quid fideles melius intelligunt et quid est magis consonum formationi conscientiae christianae, catechismus theologicus vel explicatio Evangelii? Hic adnectitur quoque quaestio de s. Liturgia.

Officia sacerdotum et fidelium in ordine ad instructionem religiosam, etiam theologicam, maxime necessaria hac nostra aetate, profunde tractanda sunt et quidem efficaciori modo: minime spernenda sunt in re contributa pedagogiae, psychologiae, mediorum exteriorum, experientiarum.

Non expectantur definitiones dogmaticae, sed directivae practicae.

Non sunt utiles polemicae et si aliquando necessariae sint polemicae, non adhibeatur excessiva rethorica.

Oportet in re essentialisare catecheticae expositionem: si Concilium putat utilem instructionem quoad catechesim, iam extat S. Congr. Concilii ad curandam realisationem instructionis.

8. Organisatio est maxime necessaria pro scholis nostris, ut sint formativae conscientiae christianae et civilis.

Conamina instituantur reintroducendi magisterium theologicum in universitatibus civilibus. In condicione actuali studia profana, classica et praecipue technica, sunt in maxima honore apud omnes, dum studia theologica sunt vilissimi valoris et quasi clero circumscripta.

Sicut favendum esset sacerdotibus excellentibus in studiis profanis quoque, quia constituerent validissimum argumentum apologeticum, in

scientiis potissimum, longe melius omnibus verbalibus polemicis, ita maxime favendum esset culturae theologicae laicorum ad « elites » efformandas, quarum momentum in societate actuali nemo ignorare potest.

Cum in re habeatur competentia S. Congr. Seminariorum et Studiorum non est hic utile descendere ad alias practicas applicationes, v. g. ad ipsas facultates theologicas, iuridicas etc. reformandas, ad studia in Seminariis promovenda, praehabita programmatum revisione, ad scholas, quas « liberas » vocant efficaciores reddendas pro formatione alumnorum, pro magisterio religionis in scholis publicis etc.

At inutile non erit si ex Cone. novus impulsus veniat novae organisationi studiorum in catholicis, opportunis normis directivis editis, quasi indicationibus generalioribus.

9. Urget organisatio oeconomiae. Sufficiat pauca innuisse.

Ex pluribus annis in parlamento italico proelia committuntur ut congrua parochorum adaequetur necessitatibus vitae: videtur quasi totum interesse religionis in eo esse, ut necessitatibus cleri illis adaequationibus provideatur.

Sunt certo laudandi sacerdotes, qui in favorem confratrum huiusmodi sancta proelia duxerunt et iniuria adversarii clerum accusant, quasi si ita perciperent mercedem suae actionis electoralis in favorem partium politicarum d. c.

Nescio vero utrum haec fuerit via unica aut saltem melior pro sustentatione congrua cleri tuenda et nemo scit quousque sint leges augmentationis congruae valiturae; futurae enim auctoritates politicae possent se retinere non amplius ligatas ex rapinis factis bonis Ecclesiae saeculo elapso.

Olim clero providebatur decimis impendendis a fidelibus Ecclesiae: si familiae catholicorum hodie non dico decimas, sed centesimas impenderent Ecclesiae, iam haberetur provisio sufficiens pro clero.

At valor decimarum non est tantum oeconomicus, quatenus et clerus habet necessitates oeconomicas satisfaciendas, sed et formativus et educativus: si fideles dant decimas ut contributum imperatum a lege divina melius sentiunt Ecclesiam et sacerdotes ut sua: si non dant contributum, parati erunt ex demagogia ad consideranda Sacramenta non ut mysteria salutis, sed ut media ad captandam pecuniam fidelibus, praesertim occasione baptismi, matrimoniorum et iustorum funebrium.

Non videtur igitur guberniis relinquendum onus sustentandi Ecclesiam et clerum et a pari neque divitibus: caeterum hoc ultimum falsum experientia duce

Optimam rem faceret Cone. si hoc problema tractaret, dando ideas claras in re, suggerendo aequilibratas solutiones, ut magis apprecietur

valor spiritualis religionis, obligationem omnium :6.delium in memoriam revocando ut honestum contributum pro parte sua Ecclesiae tradant, sicut iam fit in quibusdam regionibus. Hoe vero nullo modo importat ut Ecclesia, v. g. in Italia, sponte abrenuntiet contributis gubernii, quae se habent in ambitu iustitiae secundum theoriam verissimam restitutionis post furtum.

10. Directivae maxime utiles erunt in dirigendis catholicis quoad vitam socialem et politicam. In re sana organisatio est maximi momenti. In quibusdam nationibus. proclamatur altissimum disinteresse pro quaestionibus politicis, v. g. pro electionibus deputatorum et administratorum: in aliis e contra interventus dantur Curiarum usque ad voti determinationem.

Non est in re necesse exemplificare, quia exempla patent coram omnibus. Neque est in dubio ponendum quod Episcopi possint urgere maiores determinationes in suis directivis pro rerum necessitatibus non tantummodo in ambitu stricte dogmatico et morali, sed et in ambitu disciplinari.

Attamen peropportuno viderem quod Cone. determinet certos fines et limites interventuum in re politica, quae saepe intime connectitur cum re sociali. Excessivi interventus quam maxime favent formationi conscientiae laicalis etiam in catholicis praticantibus.

Res est eo urgentior quod oppositiones et contradictiones non habentur tantummodo inter fideles, sed et inter sacerdotes et confessarios, quibus ponuntur problemata conscientiae gravissima, ac denique inter ipsos Episcopos, quorum alii aliter sentiunt in re.

Conclusio

Enumeratio, de qua supra, est tantum exemplificativa: alii alia suggerere queunt. At certum est organisationem esse necessitatem nostri temporis et non esse ita facilem. Non sufficit unus ad faciendam sufficientem organisationem, etiamsi altissimi ingenii et auctoritatis; in charta utique organisatio est facilis: organisatio vero, quae manet in charta timorem nulli incutit. Est, meo modesto consilio, casus protestationum contra immoralitatem publicam ephemeridum, cinematographi etc. Fatendum est nationes catholicas (non ut catholicas, uti patet) certare cum aliis in productione spectaculorum immoraliu et in eorum frequentatione.

Organisatio seria, valida, efficax in duplici elemento potissimum fundatur: ex una parte requiritur auctoritas, ex altera plurium competentium collaboratio. Vae misero sine auctoritate, vae soli et inepto! Putaverim Cone. Oecum. et auctoritate et collaboratione competentium inniti posse.

Salvo meliori iudicio et maxima humilitate.

EPISCOPATO E PRIMATO PAPALE

NOTE STORICHE SULLA DOTTRINA DAL IV ALL'VIII SECOLO

(M. Maccarrone)

Una fondamentale questione dottrinale è stata al centro dell'attenzione dei due ultimi Concili Ecumenici; il Tridentino ed il Vaticano, turbando in certi momenti le discussioni conciliari ed influenzando negativamente sullo svolgimento dei concili stessi: la questione del rapporto tra Episcopato e Primato del Romano Pontefice nella divina costituzione della Chiesa.

Il Concilio di Trento affrontò il problema indirettamente, quando trattò dell'obbligo della residenza dei Vescovi, se fosse o no di diritto divino, e poi più ampiamente nelle discussioni, assai tese, durante il terzo periodo del Concilio, sull'origine della giurisdizione episcopale, se *immediate* dal Papa o da Dio. I forti contrasti provocati dalla questione derivano principalmente dal fatto che a Trento non fu approfondita la dottrina del Primato papale, né si poté giungere in quel Concilio alla definizione di tale dottrina, con grande danno della teologia e della ecclesiologia in specie, cui manca un fondamentale caposaldo.

Il Concilio Vaticano ebbe il merito di dare questa definizione, ampia e completa per ciò che riguarda la natura della potestà papale, esposta nel cap. III della costituzione *Pastor aeternus*. Tuttavia le discussioni vaticane non furono serene, come è noto, e la ragione non è da cercare soltanto nei dissensi che dividevano i Padri circa la proposta definizione dell'infallibilità pontificia, bensì anche nel fatto che si trascurò di affrontare e definire la dottrina, strettamente connessa, delle relazioni tra potestà papale e potestà episcopale. L'esigenza di tale trattazione fu sentita dai Padri del Concilio Vaticano e per venirvi incontro fu aggiunto il terzo paragrafo del cap. III, mancante nel testo discusso dalla Deputazione della Fide, nel quale in forma negativa si accenna al rapporto tra Primato ed Episcopato («Tantum autem abest, ut haec Summi Pontificis potestas *officiat* ordinariae ac immediatae illi episcopalis iurisdictionis potestati, qua episcopi...») confermandolo con la citazione di un passo di San Gregorio Magno: « Meus honor est fratrum meorum solidus vigor etc. ».

Oggi, dopo che la definizione vaticana ha felicemente liberato il terreno dagli errori e dalle incomprensioni nei riguardi del Primato papale insorti nell'ambito dell'ecclesiologia cattolica dal XVI al XIX secolo, la teologia

si trova nelle migliori delle condizioni per affrontare il problema su cui si affaticarono i Padri di Trento e quelli del concilio Vaticano, coronando l'opera compiuta da questi ultimi con lo studio e l'eventuale definizione della dottrina cattolica dell'Episcopato, considerato in primo luogo nella sua origine e sua vera natura, vale a dire in rapporto al Primato papale ed alla definizione datane al Concilio Vaticano.

La questione è stata da me studiata sotto l'aspetto storico, e relativamente all'Occidente dal IV all'VIII secolo, in una monografia che mi permetto qui allegare.¹ Lasciando ad altri l'approfondimento teologico dei testi scritturali e della prima tradizione, la mia ricerca offre una documentazione, che potrà essere allargata ad altri periodi e all'Oriente se ciò fosse richiesto. Essa è tratta in gran parte dalle lettere e dagli atti dei papi di quel periodo, costituendo pertanto un fondamentale argomento di tradizione.

Allo scopo di illustrare la dottrina nel suo complesso, è utile anche per la nostra questione la prima parte dello studio, che spiega il concetto di *sedes apostolica* nel suo valore di formula esprimente l'istituzione del Primato papale nella Chiesa, la sua perennità ed il suo esercizio da parte dei Romani Pontefici, riconosciuto sia in Occidente che in Oriente; parimenti giova all'argomento quanto ho precisato nei capitoli successivi (« Il patrocinio di San Pietro », « Vicarius Petri ») sul concetto genuino della successione del papa a San Pietro, così come era rappresentata dal IV all'VIII secolo, e sul suo valore teologico, poiché le rispettive formule e rappresentazioni ponevano in evidenza la dottrina che l'ufficio di Pietro e l'autorità conferitigli da Gesù Cristo sono passati e rimangono perenni e viventi nel Vescovo di Roma, che tiene il luogo e la sede di San Pietro.

La concezione del Primato papale, quale si era sviluppato nei primi secoli, era integrata dalla dottrina del rapporto della giurisdizione del papa rispetto ai vescovi e rispetto alla Chiesa, e ciò è stato oggetto della seconda parte del mio lavoro, esposta nei capitoli: « *Petrus initium episcopatus* », « *Communio apostolica* », « *Vice sedis apostolicae* » (pp. 55-106). Sviluppando le precedenti e benemerite ricerche di Pierre Batiffol ho delineato la storia della formula, dominante nel sec. V: *Petrus initium* (o *exordium* o *fons*) *episcopatus*, dimostrando come fosse radicata nel più antico pensiero cristiano e derivata da un approfondimento teologico dei testi evangelici del Primato petrino. Questa formula propriamente esprime l'idea che la potestà episcopale trae la sua

¹ *La dottrina del Primato Papale dal IV all'VIII secolo nelle relazioni con le chiese occidentali*, Spoleto 1960, pp. 112.

origine dalla potestà di San Pietro, intendendo do non in senso cronologico, poiche ben si sapeva che gli Apostoli erano stati istituiti direttamente da Gesu Cristo ed in nessun luogo del Vangelo si parla di una istituzione da parte di San Pietro, bensì come conseguenza necessaria del Primato di San Pietro, cui fu assegnato dal Signore il supremo potere su tutta la Chiesa, costituito *vicarius Christi* nella Chiesa stessa: pertanto, come Cristo è la fonte e la ragione di tutta la potestà ecclesiastica, così San Pietro, la cui funzione non si limita ad essere la pietra su cui poggia e si innalza l'edificio della Chiesa di Gesu Cristo, bensì fu costituito dal Signore perche fosse la causa dell'esistenza e della continuità di tale edificio, rappresentando pietra ed edificio un tutt'uno la cui ragione e forza risiede nel primo elemento. E poiche si tratta di una funzione conferita a San Pietro da Gesu Cristo alla Chiesa, essa non può essere considerata un privilegio singolare di San Pietro, bensì un ufficio che rimane nella *sedes Petri*) trasmesso dal Principe degli Apostoli ai suoi successori, costituiti essi pure *initium episcopatus*.

Questa formula appare per la prima volta in un documento papale: la lettera di Siricio *Cum in unum* del 6 gennaio 386 diretta ai vescovi africani, nella quale il pontefice richiama, come una dottrina nota, il principio che attraverso San Pietro *apostolatus et episcopatus sumpsit exordium*. L'unione dei due termini (apostolato ed episcopato) serve ad indicare come nella mente del papa riferisse la prerogativa sia a San Pietro che ai suoi successori e come si intendesse nel senso logico sopra spiegato e non in quello cronologico, conoscendo dai Vangeli che gli Apostoli avevano avuto origine non da Pietro, ma da Cristo stesso.

La formula di papa Siricio è importante perche viene ripetuta da numerosi documenti pontifici della prima metà del sec. v e continuata successivamente, come ho documentato nella mia ricerca. Non sono semplici ripetizioni cancelleresche tali abbondanti testimonianze, ma espressioni di una dottrina, ufficialmente ed esplicitamente affermata dai papi, che ad essa si richiamano in occasione di loro atti o loro interventi rispetto ai vescovi, richiedenti una precisazione della dottrina sull'Episcopato rispetto alla potestà papale. Ne si deve credere che la formula di Siricio rappresenti una nuova dottrina, sviluppata dai papi in funzione della loro autorità. La dottrina relativa già era stata elaborata nella Chiesa, sulla base dei testi evangelici, e ne ho delineati gli elementi nelle testimonianze del III e del IV secolo. Lo stesso S. Cipriano, pur non manifestando un pensiero chiaro e sempre ortodosso rispetto al rapporto tra Episcopato e Primato, offre preziose testimonianze quanto alla nostra questione, affermando che l'episcopato (la *cathedra*) come felicemente lo chiama) è una potestà conferita da Cristo a San Pietro

nell'atto stesso in cui lo constitui capo della Chiesa: « Cathedra una (est) super Petrutn Domini voce fundata ». Egli pertanto vede nell'istituzione del Primato in primo luogo la *fondazione* della potestà episcopale, tutta collocata in San Pietro ed implicitamente destinata ad essere proprietà e prerogativa della *cathedra Petri*, espressione che sta al centro della ecclesiologia di San Cipriano.

Questa idea continua dal III al IV secolo e le testimonianze da me raccolte, provenienti da concili e da scrittori ecclesiastici, manifestano la sua continuità di tradizione ed il suo sviluppo teologico. È una tradizione dottrinale cui attingono i papi, a partire da Siricio, l'espressa nella formula *Petrus initium episcopatus* e che trova a metà del sec. V il suo grande dottore in San Leone Magno. Per quanto egli non faccia uso di quella formula, la dottrina corrispondente è da lui ampiamente illustrata, specie in alcuni sermoni, sui quali mi sono fermato (pp. 62-64). Vorrei qui sottolineare due punti, che sono approfonditi da San Leone, ma già appaiono chiari nelle precedenti testimonianze, in particolare in quelle dei papi della prima metà del sec. V. Il primo punto è che quando si parla di San Pietro origine dell'episcopato si vuole precisamente indicare una prerogativa della sua sede, esercitata da coloro che in essa siedono e godono nella Chiesa della medesima autorità di San Pietro. Il secondo punto consiste nel fatto che l'episcopato universale di San Pietro e del papa è sempre considerato quale conseguenza necessaria dell'idea della Chiesa come un corpo che ha avuto un capo, San Pietro, per divina costituzione ed essenza. Ancora papa Siricio afferma, scrivendo al vescovo di Tarragona, che si è rivolto alla Chiesa romana « utpote ad caput tui corporis » e Bonifacio I definisce San Pietro « velut caput suorum membrorum ». Motivo sviluppato da San Leone Magno, che nel medesimo ordine di pensiero definisce la Chiesa un *sacratum corpus* nel quale tutto ciò che le membra posseggono deriva dal capo, che è San Pietro: « Ab ipso quasi quodam capite dona sua velit in omne corpus manare, ut exsortem se mysterii intelligeret esse divini qui ausus fuisset a Petri soliditate recedere » (PL. 54, 628-629).

Tale idea rappresenta per San Leone l'essenza della dottrina del Primato e chi non l'accetta si allontana dal fondamento della Chiesa, che è Pietro, e con ciò stesso abbandona la Fede cristiana, il *divinum mysterium*. Per l'intelligenza di tale passaggio si tenga presente quale era nella fisiologia del tempo la funzione del capo rispetto alle membra del corpo: non solo era concepito quale la parte più nobile ed eminente del corpo umano, ma anche la fonte perenne della vita di tutto il corpo, dando ad ogni membra il flusso vitale per cui in ognuna esso

era considerato presente. Si giova di tale concezione la dottrina del corpo mistico, sviluppata dai Padri greci e latini e che trovo una felice espressione nel celebre passo di Sant'Agostino: « *Christus in membris suis ipse erat... totus in capite et in corpore* » (*Tract. 28 in Ioannem*). Allo stesso modo viene concepita la funzione di San Pietro, e rispettivamente del papa, in quanto capo dell'episcopato: egli è definito la testa (*uscpaJ.fJ* e *eaput* sono i termini sempre usati in greco ed in latino) del corpo della Chiesa ed in particolare del corpo episcopale che succede agli Apostoli, per cui vale la stessa funzione di essere presente in ogni membro suo. Papa Celestino I, per fare un solo esempio, dichiara di intervenire contro Nestorio « *cum nostra membra sitis* » e avendo saputo che le *sue membra* erano dilacerate (testo a p. 78, n. 230).

Si tocca qui il punto centrale della nostra questione, che deve essere precisata mercede il sussidio dei passi patristici studiati nell'ultimo capitolo del mio lavoro. Specialmente i passi di San Leone approfondiscono il problema del rapporto intercorrente tra esercizio del Primato papale e ordinaria giurisdizione dei vescovi nelle singole diocesi: si noti come anche al Concilio di Trento i Padri assertori della derivazione immediata dal papa della giurisdizione episcopale si richiamassero ad un passo di San Leone (« *In partem sollicitudinis vocati* ») conosciuto attraverso la tradizione canonistica. La dottrina di San Leone è più ricca e quel passo aveva un riferimento solo ai poteri del vicario papale di Tessalonica. Egli la presenta in una visione generale, partendo dal concetto di *sollicitudo*, che è proprio del governo della Chiesa. La « *sollicitudo* » del papa è *universale* ed abbraccia tutta la Chiesa, mentre quella dei vescovi sul proprio gregge è chiamata da San Leone *sollicitudo specialis*, quasi fosse una specie ed un'applicazione della prima. Ciò deriva dal fatto che l'ufficio papale di natura sua e nel suo ordinario esercizio viene concepito quale una continua collaborazione ed intima unione con quello dei vescovi sparsi in tutto il mondo. Il papa, afferma San Leone, ha una *cura communis* con tutti i vescovi e la loro *administratio* e da lui definita *nostri laboris portio* (testo riportato a p. 88, n. 257). Non si considerino tali espressioni come forme di complimento e di benevolenza, poiché esse sono formule ricche di contenuto dottrinale. In altro luogo San Leone ne approfondisce l'idea, spiegando come esista tra papa e vescovi una *similitudo honoris* ed una *communis dignitas* nell'ambito di una *discretio potestatis*. Ciò è richiesto dall'ordo *generalis* determinato da Gesù Cristo per la sua Chiesa e che ne costituisce l'esterna bellezza e l'intima unità. Tutti gli Apostoli furono chiamati dal Signore, ma avendo Egli stesso dato a San Pietro l'ufficio di loro capo, lì ha

in tal modo a lui subordinati ed ha fatto da lui dipendere tutto l'ordinamento episcopale e tutto l'esercizio della potestà dei vescovi dispersi nelle diverse regioni. La « sollicitudo » dei singoli vescovi e più o meno ampia, ma non è da considerare in sé ed isolamente, perché di natura sua confluisce in quella del papa e precisamente rappresenta la *cura universalis* della sede di Pietro: « Per quos (sc. episcopos) ad unam Petri sedem universalis ecclesiae cura conflueret et nihil usquam a suo capite dissideret » (testo a p. 88, n. 259).

Questi passi di San Leone, confermati da altre testimonianze possono servire di base ad una formulazione dottrinale sull'origine della potestà episcopale, aggiungendo un nuovo serto alla definizione vaticana del Primato papale. Prendendo lo spunto dal paragrafo terzo del cap. III, si potrebbe precisare la natura dell'*honor* dei vescovi, da San Gregorio definito « suo onore », spiegandola con le formule di San Leone, cui aggiungerei quella, molto bella, del suo successore Ilario, che dichiara all'episcopato delle Gallie: « Sollicitudo pastoralis curae in suis sedibus partita nobiscum » (testo a p. 88, n. 260).

La dottrina formulata nella veneranda frase dell'antichità cristiana e dei papi del V secolo: *Petrus initium episcopatus* da la vera ragione della divina istituzione dell'episcopato, voluto da Gesù Cristo in conseguenza della Sua istituzione del Primato nella Chiesa. Nell'eventuale definizione non deve essere presentata tanto quale una nuova esaltazione della potestà papale, quanto piuttosto, come si manifesta nella tradizione patristica illustrata nella mia ricerca, una esaltazione dell'*unità della Chiesa* allo scopo di elevare la potestà e la dignità del vescovo di fronte ai fedeli cattolici, mostrando, anche ai fratelli separati ed ai non credenti, quale sia l'intima armonia che regge la divina costituzione della Chiesa, tanto diversa da quella delle società fondate dagli uomini.

Il Santo Padre Giovanni XXIII, in uno dei Suoi discorsi sul prossimo Concilio Ecumenico, ha manifestato il voto intimo del Suo cuore assegnando al nuovo Concilio il compito di dare alla Chiesa « novella vigore per la sua divina missione, secondo gli immutabili, sacri principi su cui poggia, secondo le orme della tradizione antica » (Udienza al Pontificio Collegio Greco: « L'Osservatore Romano », 17-1-1959). A tali alti fini contribuirebbe la proposta definizione di *Petrus initium episcopatus*, che preciserebbe l'intimo rapporto che unisce i vescovi al papa, vincolo non di semplice subordinazione gerarchica, ma derivante dalla natura della Chiesa quale un *sacratum corpus*, dove le membra vivono della vita del capo: la definizione aiuterebbe i lontani a « sco-

prire il vero volto della Chiesa cattolica », secondo il desiderio del Santo Padre, offrirebbe alla teologia occasione e base sicura per sviluppare la dottrina del corpo mistico di Cristo che **E** la Chiesa, sarebbe ricca di conseguenze e di applicazioni nel campo della disciplina e della vita ecclesiastica.

DE MAIORI INFLUXU AB ECCLESIA EXERCENDO
IN CIVILITATEM ET IN PROGRESSUM HUMANITATIS
UT OMNIA CHRISTO LUCRIFICIAT

(R. Masi)

ARGUMENTUM

Ecclesia Christi nullo modo vero humanae civilitatis progressui opponitur, sed illum valde existimat, extollit, promovet; et utilitatibus ex progressu devenientibus gaudet, tamquam dono Dei, iisdem utitur ad sua munera adimplenda.

Inimici afferunt Ecclesiam progressui et scientiae obstare, et conantur Ecclesiam expellere ab omni humana activitate, ex cultura, ex oeconomia, etc. ne Ecclesia ullum habeat influxum in vitam humanam modernam. Quod revera, saltem ex parte, his ultimis nostris temporibus est factum. Necessarium ergo est omnino ut Ecclesia sit praesens in omni humana activitate et progressu, ut homines dirigat ad bonum iuxta Dei leges.

Quam ob rem Concilium Oecumenicum proclamet compossibilitatem et utilitatem progressus pro Christiana religione, et de facto regulas et praecepta disponat, ut per actionem filiorum suorum, sive clericorum sive laicorum, in progressum humanae civilitatis agat et influat. Quae enim sine Ecclesia fiunt, iam saepe contra Ecclesiam et contra Christum sunt.

DE NOTIONE PROGRESSUS

Hic loquimur de vero progressu. Dicitur progressus motus versus perfectionem, ex minori bono ad melius, sive hominum singulorum, sive societatis, sive in scientia, sive in artibus, sive in technica, sive in re politica, sive in re oeconomica, sive in re sociali, etc. Ut patet, notio progressus dependet ex notione boni; iudicandum est ergo de notione boni, quid in unaquaque re sit bonum vel malum, melius vel peius; quod iudi-

cium dependet ex generali conceptione rerum et hominum, hoc est, ex doctrina philosophica.

Inde est quod aliquae doctrinae de progressu fuerunt, quae, ex falsis philosophiis dependentes, falsum progressum propugnabant, progressus scilicet versus conceptiones, quae a sana philosophia et a revelatione christiana reiciuntur. Hoc dicas de notione progressus positivistica ab Augusto Comte indicata, de notione idealistica ab Hegel propugnata: item de diversis progressus notionibus ab evolutionismo, a socialismo, a comunismo, a liberalismo, etc. indicatis. Quae omnes notiones falsae revera sunt et ad errorem inducunt; quam ob rem superius affirmabamus quod Ecclesia progressui veri nominis minime opponitur, illumque extollit, et promovet.

RATIONES VOTUM COMPR.OBANTES

L. *Documenta Magisterii Ecclesiastici*. - Pius IX, in *Syllabo*, propositionem hanc damnavit: « Romanus Pontifex potest ac debet cum progressu, cum liberalismo, cum recenti civilitate sese conciliare et componere » (D. 1780). Quae damnatio, tametsi affirmationi nostrae opposita videatur, illam demonstrat, si bene intelligatur. Nam propositio illa damnata apparet iam in allocutione Pii IX *Iamdudum cernimus* (18 martii 1861) et damnatur. In illa allocutione Summus Pontifex damnat progressum humanae civilitatis sensu liberalismi intellectum. Notum est enim quod liberalismus, tempore Pii IX grassans, rationem super revelationem extollebat, Ecclesiam adversione prosequabatur, vitam publicam areligiosam volebat, illamque « saecularizatam », ut dicunt; exinde propugnat maximam tolerantiam pro omnibus religionibus, pro omnibus doctrinis et philosophiis, in arte, in scientia, in re oeconomica, in re morali, etc. Ecclesiam veram et doctrinam revelatam omnibus modis liberalismus oppugnabat, eiusque influxum in scholas, in rem publicam, in culturam, in omnes fere formas vitae socialis et civilitatis respuens, et negans, et impediens. Quo fit ut liberalismus inimicus acerrimus evaserit S. Ecclesiae.

Pius IX progressum falsum in *Syllabo* damnavit versus doctrinas praefatas deleterias, et rite quidem: « At cum civilitatis nomine - inquebat maerens Pius IX - velit intelligi systema apposite comparatum ad debilitatem et fortasse etiam delendam Christi Ecclesiam, numquam certe quidem haec Sancta Sedes et Romanus Pontifex poterunt cum huiusmodi convenire » (*Pii IX Ponti/ex Maximi Acta*, pars I, vol. III, p. 223). Cognoscit quidem Pius IX veri nominis progressum, illumque laudat et extollit, cuius dicit Ecclesiam fautricem et patronam: « Siqui-

dem Sancta Sedes verae civilitatis continenter fuit patrona et altrix; atque historica monumenta eloquentissime testantur ac probant, omnibus ab eadem Sancta Sede in disiunctissimas quasque barbaras terrarum orbis regiones veram rectamque fuisse invectam morum humanitatem, disciplinam sapientiam » (*l. c.*, pp. 222-223).

Alia documenta sollemnia in quibus apparet existimatio Ecclesiae progressus veri nominis sunt; ex. gratia, littera Encyclica *Providentissimus Deus*, in qua Summus Pontifex Leo XIII scribit: « scripturae sacrae doctori cognitio rerum naturalium bono subsidio erit » (D. 1947), ut libros sacros melius intelligat. Sed praesertim in Concilio Vaticano, Ecclesia, docens de *Fide et ratione*, distinguit duplicem ordinem cognitionis, naturalis et revelatae; impossibilitatem verae oppositionis inter fidem et rationem docet; immo mutuum inter utrumque adiuvalentem affirmat; ac tandem verum profectum scientiae naturalis affirmat (D. 1795-1800). Ex quibus omnibus facile cuique patebit Ecclesiam probate progressum scientiarum, et extollere.

Haec eadem mens invenitur in sequentibus Pontificibus Romanis. Sufficiat nunc recolere Pontificiam Academiam Scientiarum a Pio XI creatam. Pius vero XII pluries et pluries locutus est de progressu sociali, artistico, scientifico, technico, etc. semper laudans verum progressum et iudicans mentem Ecclesiae Sanctae in diversis quaestionibus a progressu excitatis. Docuit quidem quod progressus est iuxta legem divinam, ad bonum hominum et ad gloriam Dei veri. Verus ergo progressus conciliatur cum lege divina. Etiam progressus technicus est quidem donum Dei, est in bonum materiale hominum, et coniungi debet cum progressu religioso et morali, ut utilis vero evadat, qui quidem est verus progressus et nobilissimus, ad quem progressus materialis et technicus concurrere debet tamquam ad finem suum (cf. Pio XII, *Discorsi e radiomessaggi*, Citta del Vaticano 1939 s.; *La solenne inaugurazione del quarto anno della Pontificia Accademia delle Scienze*, vol. I, p. 439 s.; *Al Patriziato ed alla nobiltà romana*, vol. V, p. 182 s.; *Ai congressisti dell'industria agraria*, vol. XIV, p. 170 s.; *Radiomessaggio al X Congresso Nazionale dei Cattolici della Svizzera*, vol. XVI, p. 23 s.; etc.). Denique idem Pius XII in Littera Encyclica *Humani Generis* progressum scientificum verum laudavit, hortans filios Ecclesiae, ut suo studio concurrant ad progressum scientiarum: « Nitantur utique (docentes in Ecclesiasticis Institutis) omni vi omnique contentione ut disciplinas quas tradunt, provehant ».

II. *Traditio*. - Etiam in historia Ecclesiae videmus Ecclesiam ipsam ita humanum verum progressum existimavisse, ut suum fecerit eiusque utilitatibus usa sit. Muha ad hoc demonstrandum afferri possent; hic

vero duo innuimus: 1) Ecclesia primaeva civilitatis graeco-romanae progressum existimavit illumque suum fecit et in posterum transmisit; 2) In aetate media Ecclesia philosophiam aristotelicam noviter cognitam, praesertim per operam S. Alberti Magni et S. Thomae, sibi adiudicavit, ah erroribus expolitam.

1) Ipsa Providentia Divina Imperium Romanum paravit ut homines melius Evangelium reciperent, et ut religio Christi latius et citius in universum mundum diffunderetur.

Primi scriptores ecclesiastici et primi Patres, valde existimaverunt culturam et philosophiam paganam. Aliqui quidem eam spreverunt (Tertullianus, *De praescriptione haereticorum*, c. 7, 8, 10, etc. Hippolitus, *Ref. omnium haer.*, I, 11, 26, etc.). Sed fere omnes doctrinam paganorum expoliaverunt ah erroribus illamque adhiuerunt ad fidem christianam amplificandam et defendendam. Sic S. Iustinus Martyr (*I Apologia*), sic S. Irenaeus (*Adversus haereses*), sic S. Cyprianus, S. Clemens Alexandrinus, Origenes, et praesertim S. Augustinus (cf. *De Civ. Dei*, XVII, c. 41, n. 3). Exinde factum est quod progressus civilitatis paganae utilissimus factus est pro Ecclesia Catholica. Hoc verum est praesertim de cultura; et etiam de artibus, de iure, etc. Quae omnia revera, post occasum Imperii Romani, thesaurus Ecclesiae devenerunt, quae ad normam Evangelii Ecclesia adaptavit et ad posteros transmisit.

2) In alia occasione Ecclesia progressum humanum adhibuit ad suam maximam utilitatem; quando enim Aristotelis opera nota facta sunt in scholastica latina, in principio saeculi XIII, Ecclesia valde timuit ne errores, qui in operibus philosophiae aristotelicae erant, damnum inferrent fidei: quam ob rem opera Aristotelis prohibuit donec corrigerentur. Sic iussit Gregorius IX, anno 1231. Revera correctio facta est paulatim et perfecta est praesertim a S. Thoma Aquinate. S. Thomas enim, considerans novas tendentias philosophicas sui temporis erga Aristotelem, vidit possibilitatem corrigendi philosophiam aristotelicam eaque utendi ad enucleandam doctrinam christianam. S. Thomas immortalia sua in Aristotelem commentaria scripsit in Italia, saltem ex parte in aula pontificia, quibus amplissimam philosophiam aristotelicam ab erroribus expolivit, illamque aptam fecit ad revelationem enucleandam et defendendam. Quod opus utilissimum fuit pro tota Ecclesia, praesertim nostris temporibus.

III. *Ratio theologica*. - Tandem ratio theologica confirmat doctrinam praecedentem. Nam Deus est Creator Omnipotens et naturae humanae et mundi totius. Quidquid in mundo fit, a peccato non corruptum, bonum est, et Deo creaturis gratiose elargitur; etiam tota humana activitas et vita, sive privata, sive socialis, prout bona est, iam est donum

Dei. Quum Verbum est factum caro, quodammodo iterum humanam naturam consecravit et omnes eius bonas potentias. Immo redemptio elevat ordinem naturalem ad finem supernaturalem per Ecclesiam; quidquid bonum est ergo in humanitate, a Deo est destinatum ut per redemptionem Unigeniti sui ad bonum hominum perficiatur. Omnes ergo hominum activitates, divitiae materiales, et spirituales, et morales a Deo ordinatae sunt ut per redemptionem, in Ecclesia eleventur, ut homines. facilius et dignius finem suum supernaturalem attingant. Omnia bona in mundo Christum appellant, Christi sunt et Ecclesiae eius. Exinde sequitur quod omnis modernus progressus, si quis adest, in technica, in re politica, in re sociali, in artibus, in cultura, etc. Christi est, Ecclesiae est, Christi et Ecclesiae gloria est, in spiritualem bonum christianorum.

Quam ob rem Ecclesia Christi non tantum non spernit nee damnat progressum humanum; sed quidem progressum verum extollit, laudat, promovet. Eo vel magis quod humanus progressus potest in bonum et in malum adhiberi et verti. Si Ecclesia curam non haberet de humano progressu, iam hoc in malum verteretur; quidquid enim sine Christo fit, de facto saepe ab hominibus contra Christum et contra Deum fit. Ex facto quod progressu quis uti possit, non exinde progressus et humana civilitas spernenda et damnanda sunt. Etiam Deus enim hominem creavit, videns futurum peccatum; optimismus christianus super Divi-

MENS ANTICHRISTIANA MODERNAE CIVILITATIS
ET PROGRESSUS ACTUALIS

Mens christiana societatis in aetate media paulatim immutata est in tendentiam antichristianam. Quod prius factum est in ordine theoretico, deinde in praxi vitae.

Humanismus, in saeculo xv, colens formam artisticam, ad opera pulchra meliora redit civilitatis paganae antiquae; et simul cum forma, etiam doctrinam magnificavit paganam. Redierunt iam antiqua systemata philosophica, platonismus, aristotelismus, stoicismus, atomismus; scholastica vero spernebatur a multis, dum nova libertas cogitandi instaurabatur. Quod factum est etiam propter lutheranismum, qui Ecclesiam oppugnabat et libertatem cogitationis et actionis expostulabat. Studium vero scientiae naturalis experimentalis, per personales experientias, minuebat valorem auctoritatis. Exinde in periodo renascentiae nova systemata philosophica creantur, omnino extranea scholasticae et quandoque etiam contra revelationem christianam. Sic exortae sunt philosophiae Bernardini Telesii, Thomae Campanella, Iordani Bruno. Post haec prima conamina independentia a revelatione, alia plura facta sunt systemata in philosophia moderna, revelationi contraria, ipsam substantiam revelationis christianae destruendo. Inter quae numerari possunt rationalismus Renati Descartes (1598-1650), Benedicti Spinoza (1632-1677), Guilelmi Leibniz (1646-1704), Christiani Wolff (1679-1754); empirismus Baconi de Verula (1561-1626), Thomae Hobbes (1588-1679), Ioannis Locke (1632-1704), Georgii Berkeley (1685-1753), David Hume (1711-1776). Ita ut per saecula xvn et xviii philosophia moderna fuerit radicitus antichristiana, rationalista; et scholastica spernebatur passim etiam a viris ecclesiasticis et in oblivionem cadebat. Quam ob rem theologia catholica plurimum propter conditiones has passa est. Post Concilium Tridentinum effloruit quidem, per operam magnorum theologorum, ex gratia Francisci Vazquez (1551-1604), Francisci Suarez (1548-1617), Roberti Bellarmini (1542-1625), etc. Postea vero occidit in fine saeculi xvn et per totum saeculum xviii.

In fine saeculi xviii et in principio saeculi xix scholastica in pessimo statu erat. Causa status huius erat cultura generalis naturalistica-rationalistica, quae inde a saeculo xvii et praesertim in saeculo xviii divulgabatur apud omnes et totam culturam dominabat; erat periodus illuminismi. Doctrina haec erat in principio in ordine theoretico tantum; sed ideae hae paulatim in ordinem practicum devenerunt, quousque tota vita socialis novam indolem iuxta novas ideas sumpsit. Hoc maxime fac-

tum est in revolutione gallica. Ideae veto a revolutione gallica propugnatae paulatim diffusae sunt etiam in totam Galliam et in alias regiones Europae. Ita ut res politicae, oeconomicae, sodales separatae fuerint a religione christiana, et saepe contra christianismum progressae sint.

Revera magnum aderat problema in principio saeculi xrx, separatio magna inter mentem catholicam et mentem temporum modernorum; et necessarium erat iterum ad unionem pervenire, ut Ecclesia potuisset vitaliter participare ad vitam humanitatis et influxum maiorem habere in historiam humanam.

In saeculo xrx philosophia moderna amplius divulgabatur per nova systemata: per systema Emmanuelis Kant (1724-1804), per idealismum absolutum Ioannis Fichte (1762-1814), Friderici Gulielmi Schelling (1775-1854), Georgii Gulielmi Hegel (1770-1831); per positivismum Augusti Comte (1798-1857), Ioannis Stuart Mill (1806-1873); per materialismum scientificum; per materialismum dialecticum Caroli Marx (1818-1883); etc.

Inde a principio saeculi xrx Catholici aliqui audaciter conati sunt invenire conciliationem inter revelationem christianam et modernam civilitatem. Conamina facta sunt in philosophia, et in theologia, et in sociologia, etc.

Contra rationalismum Felicite de la Mennais proposuit traditionalismum, iuxta quern tantum per traditionem mens humana potest cognoscere veritatem. Quae doctrina damnata est anno 1834 a Summa Pontifice Gregorio XVI per Litteram Encyclicam *Singulari nos* (D. 1617). Similiter ad traditionalismum confugerunt L. E. Bautin, ab eodem Gregorio correptus anno 1845 (D. 1622), A. Bonnetty correptus a Pio IX anno 1855 (D. 1649-1652).

Alii e contra spernentes theologiam scholasticam, conati sunt conciliare rationalismum cum doctrina tevelata, at fatue. Sic H. G. Hermes, damnatus a Gregorio XV anno 1835 (D. 1618), Gunther, damnatus a Pio IX anno 1862 (D. 1666 s.), J. Frohschammer, correptus a Pio IX anno 1862 (D. 1666 s.). Praeterea etiam ontologismus in Italia conatus est novam philosophiam catholicam proponere, sed inaniter. Concilium Vaticanum tendentias has innovatrices erroneas moderavit. Sed paulo posterius, iterum roboratae, usque ad perniciosam haeresim modernismi pervenerunt, a Sancto Pio X viriliter destructam. Modernismus problema solvere desiderabat attuale, scilicet conciliate fidem christianam cum philosophia et scientia moderna; at insipientissime dogma traxit ad philosophiam modernam, et scaturiginem errorum creavit: rite ergo damnatus est. Tamen problema adhuc urgebat et recentissime per sic dictam « Novam theologiam » quodammodo iterum apparuit; quae a Pontifice

Pio XII compta est. Etenim «Nova theologia» voluit conciliare dogma cum aliquibus philosophiis modernis, dogma ad philosophiam aptans et consequenter de facto destruens.

Nostis diebus aliae sunt doctrinae, quae christianismum negant: materialismus dialecticus atheus, neopositivismus, existentialismus atheus.

Novae formae philosophiae et systematum modernorum, erronea contra nomina reformationis theologiae catholicae et culturae ab Ecclesia damnata, de quibus diximus, sufficienter indicant quod Ecclesia profundius influxum habere debet in culturam modernam, ut ad evangelium et ad Christi fidem mundum ducat. Quod pariter valet de omnibus aliis formis activitatum civilitatis et progressus hominum modernorum.

CONCLUSIO

Proclamet sollemniter Concilium bonitatem et valorem humanum et christianum civilitatis et progressus. Proclamet Ecclesiam non obstare sed fovere progressum.

Hortetur, immo iubeat, convenientes leges faciens, ut ordinarii locorum et superiores ecclesiastici immittant sacerdotes et laicos, fotti vita spirituali et valida technica praeparatione praeditos, in activitates maiotes modernae civilitatis et progressus mundi moderni, ut, quantum fieri possit, fermentum Christi afferant et mentem christianam imprimant in scientiis, in litteris, in artibus, in re oeconomica, in technica, etc.

DISCIPLINA «DE ACTIONE CATHOLICA»

INSERENDA PROPONITUR IN «RATIONE STUDIORUM» -SEMINARIORUM

(C. Petino)

1. Neminem latet «apostolatum laicorum», uti dicitur, ultimis hisce temporibus auctum fuisse novumque in dies habere momentum:

Docet historia semper fideles adlaborasse in Regno Dei augendo; at, nunc temporis, quotquot pro Christi nomine certant, non singulatim, sed nova potius ratione et via - quae vulgo «Organizzazione» vocatur - apostolatu, legitimis Pastoribus moderantibus, vacare contendunt.

Summa quidem admiratione afficimur quoties ea, quibus S. Paulus Christiani fideles adloquitur, verba legimus: «Salutate Priscam et Aquilam adiutores meos in Christo Iesu...» (*Rom.* 16, 3). Et alibi: «Etiam rogo et te, germane compar, adiuva illas quae mecum laboraverunt in Evange-

lio cum Clemente et ceteris adiutoribus meis, quorum nomina sunt in libro vitae » (*Phil.*, 4, 3).

Laid, viri quidem ac mulieres, adiutorio exstiterunt Apostolo gentium; itaque « in omnem terram exivit sonus eorum et in finis orbis terrae verba eorum » (*Rom.* 10, 18).

Pocul dubio « plantatio Ecclesiae » non modo episcopis et presbyteris adscribenda est, sed omnibus Christifidelibus cuiuscumque aetatis ac sexus qui pro viribus, nullo neglecto studio, egerunt.

Longum est peragere res gestas laicorum qui volventibus saeculis suam dedere operam animarum saluti; satis est heic animadvertere apostolatum laicorum varias formas temporibus aptatas habuisse. Tertii Ordines, Confraternitates, Piae Uniones atque alia id genus Sodalitia uberri-
mos fructus tulerunt aliosque in posterum latura.

Nostra vero tempora sunt « aetas aurea » apostolatus laicorum, cui nomen singulare « Actio Catholica ».

Compertum est enim plures elapso saeculo novum in Ecclesiam iniisse proelium nunc verbis nunc scriptis, modo privatim modo publice. Illis rerum in adiunctis, laid, mirabili quodam instinctu, « in omnibus sumentes scutum fidei... galeam salutis et gladium spiritus... » (*Eph.*, 6, 16-17) bonum certamen pro Ecclesia certarunt.

Patronum ac defensorem primum Pium IX f. r. habuerunt, qui tamquam conditor « Iuventutis Catholicae » iure meritoque censendus est.

Alii Pontifices, Praedecessorem imitati, plurimis beneficiis cumularunt Actionem Catholicam laicorum, cuius naturam, fines, media, cal-
lida sedulitate statuerunt.

Innumera fere exstant documenta quibus Leo XIII, Pius X, Benedictus XV miro quodam progressu eamdem secundaverunt.

Silentio autem praetereundum non est Pium XI f. r. Actionem Catholicam maximi fedsse eamque « pupillam oculorum suorum » voce haud peritura vocasse. Ipse tandem, pluribus collatis consiliis, definitionem edidit quae adhuc superest: « La Azione Cattolica e la collaborazione dei laici all'apostolato gerarchico della Chiesa ».

Nee defuit studium Pii XII in Actionem Catholicam, de qua multos eosque non parvi momenti sermones dixit, qui tamquam « Summa » habendi sunt.

Nostris veto temporibus Ioannes XXIII, Quero Deus sospitem servet, Actionem Catholicam « adiutorium Cleri, speculum unionis, signaculum temporum » affirmare non dubitavit.

Ubique terrarum,

2. Rebus sic stantibus, dum maximas gratias agimus Deo Qui mirabilis est in suis operibus, apostolatum laicorum examini subiiciendum esse ducimus et quidem sub aspectu dogmatico, iuridico et « organizativo ».

a) Sub aspectu dogmatico, nam profundiori ratione definiendus est conceptus « de sacerdotio laicorum » magisque determinandi sunt eius fines.

Vel leviter considerandi constat plures da hac re iam serpere errores qui quamdam « democratiam » seu aequalitatem statuunt Sacerdotium hierarchicum inter et sacerdotium :fidelium.

Ceterum, aetas nostra summopere favet libertati et « autonomiae », uti dicitur, etiam a magisterio ecclesiastico. Haud verisimile

et ipsos laicos, qui ad Actione Catholica dicuntur, sensim sine sensu, in hunc errorem labi suumque apostolatum ita ineptum reddere.

Nocturna versent manu, versent diurna theologi fontes Revelationis, Scripturam scilicet et Traditionem, ut aliquid proficiant in cognitione mun- officiorumque Summae hoc erit

laid qui intelligent suum characterem in Baptismo Confirmatione re- fundamentum et

descendentis, cui innititur ratio et vis cuiuslibet apostolatus.

b) Nee de aspectu dogmatico est tantum disserendum, sed et de aspectu iuridico. Quamvis Codex Iuris Canonici nonnulla habeat elementa canones qui laicos respiciunt, potius videtur loquendum de iure condendo quam de iure condito. Plures enim oriuntur quaestiones relativas qui se apostolatu tradunt « recepto mandato ». Multum enim differunt apostolatus stricto sensu acceptus apostolatus lato sensu, directus et indirectus, privatus et publicus, organizatus et non organizatus. haec omnia quae in pluribus, quae patent, incommoda am-

c) Intimo nexu coniungitur cum aspectu iuridico aspectus qui « organizativus » dicitur rerum et condiciones locorum quamdam suadent latitudinem in statuendis formis quibus apostolatus laicorum regi debet; at peropportunum videtur saltem quaedam communia, veluti fundamenta, statuere, quae « norma generalis

» ab omnibus coetibus apostolatus laicorum censenda est.

3. Maxime vero interest ut Clerici, in quorum manibus sunt sortes

Actionis Catholicae, illa pblleant doctrina illoque usu quibus pares sint apostolatu laicorum provehendo.

Omnibus enim notum est Sacerdotem docere et instituere laicos apostolatu. Usque adhuc Episcopi conventus Sacerdotum quamplures colligendos curarunt, apostolatus laicorum studendi causa; at qui maiores fructus colligere vult studio methodico incumbere debet ut plenam rei assequatur notitiam.

Optandum est ut instituantur Studia generalia Actionis Catholicae in quibus Clerici sive saeculares sive regulares discant quidquid ad apostolatatum laicorum refertur. Exemplum omni laude dignum iam prostat in Italia, heic Romae, ubi Studium A. C., pluribus disciplinis ad rem instructum, frequentatur a Clericis unanimi consensu ac progressu.

Pariter in Italia, pluribus in Seminariis alumnorum maioribus instituendis, Sacra Congregatione de Seminariis et Studiorum Universitatibus adprobante, iam lectiones traduntur regulares de Actione Catholica tarn in philosophico quam in cursu theologico.

His omnibus permoti rationibus, nimio quo compellimur amore in Actionem Catholicam pulsati, enixe obsecramus ut Concilium Oecumenicum quod, Deo favente, celebrandum erit, ea decernat et statuatur quae apostolatatum laicorum respiciunt.

Insuper, cum persuasum nobis sit non parum utilitatis accedere posse Ecclesiae Dei si Clerici nova ratione et via imbuantur in cognitione Actionis Catholicae, iterum atque iterum obsecramus ut in omnibus Seminariis haec disciplina « de apostolatu laicorum seu de Actione Catholica » inseratur in ratione studiorum curriculi theologici eaque tradatur una saltem hora hebdomadali.

DE NECESSITUDINE MAGISTERIUM ECCLESIAE INTER ET SACRAM THEOLOGIAM

(A. Piolanti)

I. DE AETATIS NOSTRAE PROPENSIONE AD MAGISTERIUM NEGLIGENDUM

Inter aetatis nostrae hominis propensione, absoluta propriae autonomiae assecutioprehenditur. Litterarum scientiarumque progressus in quodlibet inspectionis atque vigilantiae genus intolerantiam in animos inseruit; quae quamlibet legis impositionem omnesque auctoritatis habenas evellere adnititur. Catholicus hac periculosa propensione auferri periclitatur. Maioris aetatis conscientia iam acquisita, quae in diem magis magisque affirmatur, efficit ut animi etiam atque etiam nescimus quae febris excitentur. Agitur de firma emancipationis voluntate propter quam « haud pauci huius aetatis, sive viri sive mulieres Ecclesiae ductum et vigilantiam indignam putant gerendi se more, qui adultam addecet aetatem; non solummodo id dictitant, sed etiam penitus in sensu habent. Nolunt enim instar impuberum « sub tutoribus et actoribus (*Gal.* 4, 2) esse ».¹

Hic sensus, qui in Pii Papae XII animo ob perniciose consecrata, quae exinde profluere queunt, ut licentiam atque ecclesiasticae disciplinae intolerantiam, iustam trepidationem. excitavit, iam pridem sollicitudinem Summi Pontificibus² afferebat, qui beneficos Ecclesiae auctoritatis ostenderet effectus sategerunt, praesertim ad scientiarum sacram progressum quod attinet. Si humana ratio in sua naturali ad disceptationem propensione libera semper relinquitur « numquam deesse poterunt, qui veritati audeant resultare et de humanae sapientiae loquacitate confidere, cum hanc nocentissimam vanitatem quantum debeat

¹ Prns XII, *Allocutio ad Cardinales et Antistites*) habita 2 nov. 1954, in A.A.S. 46 (1954), p. 673.

² Prns IX, in Encycl. *Quanta cura* (8 dec. 1864), Denz. 1960 (A.A.S.) 3, p. 162 s.), vestigia Gregorii XVI sequens (Encycl. *Mirari*) 15 aug. 1832; Denz. 1613) *deliramentum* vocat opinionem secundum quam « libertatem conscientiae et cultum esse proprium cuiuscumque hominis, quod lege prodamari et asseri debet in omni recte constituta societate, et ius civibus inesse ad omnimodam libertatem nulla vel ecclesiastica, vel civili auctoritate coarctanda, quo suos conceptus quoscumque sive voce, sive typis sive alia ratione publice manifestare atque declarare valeant ».

fides et sapientia chrtistiana ditare, ex ipsa Domini Natri Iesu Christi instltutlone cognoscat ».³

Si oflicium est Ecclesiae christifideles ab erroribus arcere in quos philosophia incidere potest,⁴ eo magis necessaria _erit eius materna cura, cum de fide agitur, siquidem solemne est « nihil esse praestabilius a Providentia Dei concessum hominibus, quam fidei divinae auctoritatem, hanc nobis esse quasi facem in tenebris ».⁵

Haud enim defuit qui nimis rationis viribus confisus, eam emancipare, religioni aequiparans, conatus sit. Ex hoe immoderato rationalismo arrogantia orta est disciplinas theologicas perinde ac philosophicas tractandas esse, quamvis theologia fidei dogmatibus innitatur.⁶ Hine pronò alveo perniciosum fluxit consecrarium: « Ita quidem reiecta auctoritate Ecclesiae diflicillimis quibusque reconditisque quaestionibus latissimus patuit campus, ratione humana infirmis suis confisa viribus licentius excurrens turpissimos in errores lapsa est ».⁷ Vana rationis ambitio quae nimis semetipsa confisa erat: « si quis putet se aliquid esse, cum nihil

³ Prns IX, Encycl. *Quanta cura*, Denz. 1690; allegatis desumitur S. Leonis Magni, *Ep.* 164, c. 2; *PL.* 54, 1149. Hanc rationis libertatem S. Augustinus vocat « libertatem perditionis », *Ep.* 105, c. 2, n. 9; *PL.* 33, 399.

⁴ Prns IX, *Syllabus*, II, 11 (Denz. 1711) verba Epistolae *Gravissimas inter ad frisingensem Archiepiscopum*, 11 dee. 1862 (Denz. 1675) refert, quibus Frohschammer error reprobatur: « Ecclesia non solum non debet in philosophiam unquam animadvertere, verum etiam, debet ipsius philosophiae tolerare errores eique relinquere, ut ipsa se corrigat »; cf. Cone. Vat., Sess. III, *Constitutio Dogmatica de Fide catholica*, c. 4: « Porro Ecclesia, quae una cum apostolico munere docendi mandatum accepit fidei depositum custodiendi, ius etiam et officium divinitus habet falsi nominis scientiam (*I Tim.*, 6, 20) proscribendi, ne quis decipiatur per philosophiam et inanem fallaciam » (Denz. 1798).

⁵ Prns IX, Alloc. *Singulari quadam* (in consistorio 9 dee. 1854); Denz. 1645: « Salutare hoe documentum eorum animis inculcetis oportet, qui humanae rationis vim usque adeo exaggerant, illius et ope mysteria ipsa scrutari audeant atque explicare, quo nihil ineptius, nihil insanius ».

⁶ « Sunt praeterea, venerabiles fratres, viri quidam eruditione praestantes, qui religionem munus esse fatentur longe praestantissimum a Deo hominibus datum, humanam nihilominus rationem tanto habent in praetio, tantopere extollant, ut vel ipsi religioni aequiparandam stultissime putent. Hine ex vana ipsorum opinione theologicae disciplinae perinde ac philosophicae tractandae sunt; cum tamen illae fidei dogmatibus innitantur »; Alloc. *Singulari quadam* (Denz. 1642) « In errorem induci patiantur, qui abominabiles facti in studiis suis humani progressus obtentu fidem destruere eamque rationi impie subicere ac Dei eloquia invertere contendunt, summamque Deo ipsi iniuriam inferre non reformidant », Encycl. litt. *Qui pluribus*, 4 nov. 1846; *Acta Pii Papae IX*, Romae, s. d. pars I, p; 11.

⁷ Alloc. *Singulari quadam*, Denz. 1642.

sit, ipse se seduct ».⁸ Opus est in primis humanam animadvertere rationem ob originale vulnus in suismetipsis viribus exercendis extenuatam esse atque hanc debilitatem multorum originem esse errorum; a fortiori inexcusabilis arrogantia est habenda ea propensio qua quis rimari conatur quae nobis revelare dignatus est Deus, mente « obtusa ac angusta », cum ipsa intellectus vires exsuperent quaeque devota fide tantum adipisci valeamus.

Qui suis freti intellectus facultatibus Ecclesiae Magisterium reiciunt, insipientiae his S. Leonis Magni verbis arguendi sunt: « Quid autem iniquius quam amplia sapere et sapientioribus doctioribusque non cedere? Sed in hanc insipientiam cadunt qui cum ad cognoscendam veritatem aliquo impediuntur obscure, non ad propheticas voces non ad apostolicas litteras nee ad evangelicas auctoritates sed ad *semetipsos recurrunt*, et ideo magistri erroris existunt quia veritatis discipuli non fuerunt ».¹⁰

Erroribus enim qui praeterito saeculo ad sacras ipsas quod attinet scientias contra Ecclesiae Magisterium rationis libertati fidem facere conati sunt, id temporis respondet propensio ad revelationis intelligendae modum a Traditione sacroque Magisterio maxime divulgum. Haud desunt vero qui praeiudicatas huius aetatis opiniones amplectantur quique, cum in theologiae historiarn plurimas affirmationes absolutas et immutabiles inserant, quae labentibus saeculis plurimis contingentibus mobilibusque repraesentationibus exprimuntur, ad relativismum adducantur ».¹¹

Quae autem absolutae affirmationes, cum mutabilibus tantum repraesentationibus assequi possimus, continuam harum notitiarum renova-

⁸ Gal. 6, 3.

⁹ Prns IX, Alloc. *Singulari quadam*, Denz. 1642; in *Syllabo*, II, prop. 9, Denz. 1709, idem Pontifex doctrinam Ep. *Tuas libenter* (21 dec. 1863) (Denz. 1682) exponit, sequentem opinionem condemnans: « Omnia indiscriminatim dogmata religionis christianae sunt obiectum naturalis scientiae seu philosophiae »; cf. ibidem prop. 13 (Denz. 1713): « Methodus et principia quibus antiqui doctores scholastici theologiam excoluerunt, temporum nostrorum necessitatibus scientiarumque progressui minime congruunt ».

¹⁰ *Tomus ad Flavianum* (Ep. 165); ed. C. Silva Tarouca, Romae 1932, p. 21.

¹¹ « L'histoire cependant ne mene pas au relativisme. Elle permet de saisir, au sein de l'evolution theologique, un absolu. Non pas un absolu de representation, mais un absolu d'affirmation. Si les notions, les methodes, les systemes changent avec le temps, les affirmations qu'ils contiennent demeurent, quoique elles s'expriment clans d'autres categories », H. BOMLLARD, *Conversion et grace chez Saint Thomas d'Aquin*, Paris 1944, p. 220; cf. eiusdem Auctoris, *Notes sur le developpement de la Theologie. A propos d'une controverse* in *L'Annee theologique*, 7 (1946), p. 258.

tionem exigunt, ut alias congruentiores sodetati excultae, quam contingit revelatio, obtineant.¹²

Alii vero theologi ideis subiectivismo atque immanentismo infectis vinciuntur, ita ut syntesin philosophiae ac theologiae ad interiorem experientiam ex qua manat, quam ad obiectivam veritatem quam continet, magis aestiment, quippe qui veritatem humanam agnoscere recusent, nisi proprietate praesentium rerum polleat, qua ad animos percellendos flec-tendosque apta sit.¹³

Theologicum ergo systema, eorum sententia, secundum leges iis si-miles, quae poesis atque arte ^{JA} suffulciunt, instituendum est adeo ut theologiae vigor a religiosae experientiae vi, ex qua manat, oriatur. Quae-que magna spiritualis doctrina theologiam quandam gignit, quae nihil aliud est quam doctrina spiritualis quaedam vel religiosa experientia, quae suam invenit intellectualem explicationem.¹⁵

Quorum autem auctorum theologia, tali autonomiae ac subiectivismi coelo sese evolvens, quod religiosa experientia alitur, contra Ecclesiae Ma-gisterium nonnisi frenos mordere potest; nam eorum sententia eius ritas ad summum ab errore tuendi munere, minime tamen problemata resolvendi fungi potest.¹⁶ Nam, eorum opinione, theologico profectui

i:i « Ce sont les affirmations elles-mêmes qui, pour conserver leur sens clans un univers intellectuel nouveau, determinent des notions, des methodes et des systemes nouveaux en correspondance avec cet univers... », ibid. p. 220. De syste-matis Bouillard crisi ad absolutarum affirmationum continue repraesentationis sese evolventium quod attinet, cf. R. GARRIGOU-LAGRANGE, *L'immutabilite des verites definies et le surnaturel*, in *Angelicum* 25 (1948), p. 287.

¹³ « L'actualite contribue done a definir la verite... n'est que la condition limi-tatrice et negative dans la constitution des verites humaines. Mais, toute negative et limitatrice qu'elle est, elle est cependant la condition reelle de ces verites et il est impossible, sans la considerer, de connaitre integrelement celles-ci ». J.-M. LE BLOND, *L'Analogie de la Verite. Refiections d'un philosophe sur une controverse theologique*, in *Rech. de science rel.*, 34 (1947), p. 135 s.

¹⁴ « Toutes les adaptations au gout du jour sont promises au meme destin: pas plus que l'architecture, la theologie n'echappe a cette loi universelle. Dans le style neo-grec la colonne antique perd sa vertu et sa naYvete originelle pour devenir un insupportable pastiche ». Et de meme Saint Thomas: « Un grand docteur considere, celebre, consacre, canonise, enterre (Peguy) ». H. U. VON BALTHASSAR, *Presence et pensee. Essai sur la philosophie religieuse de Gregoire de Nysse*, Paris, 1942, p. VIII.

¹⁵ M. D. CHENU, *Une Ecole de Theologie*, Le Saulchoir, 1937, p. 75; cf. criti-cam expositionem apud R. GARRIGOU-LAGRANGE, *La nouvelle theologie ou va-t-elle*, in *Angelicum*, 23 (1946), p. 131.

¹⁶ J. DANIELOU, *Les orientations presentes de la pensee religieuse* in *Etudes* (1946), p. 7.

operam non Ecclesiae Magisterium, sed idearum motus affert, quo labentibus saeculis theologia explicite aperit, quod implicite in fontibus continebatur. Qui autem dogmaticum progressum theologiae evolutioni miscent in hoc errare videntur, quod primus terminum ultimum habet, dum alia nequit formulis, quae eius profectum semel circumscribant et detineant, consistere.¹⁷ Theologiae scientiae haud minus quam philosophicae ei consimilis qui in natura invenitur cogitationis decursus inhaeret, qui ad perpetuas excogitationes impellit.¹⁸ Formularum dogmaticarum stabilitati theologiae scientiae stabilitas prorsus non respondet.¹⁹

II. FRNMA ECCLESIAE DOCTRINA

Contra has opiniones, quae quamlibet theologiae scientiae stabilitatem auferre nituntur, ipsam alicuius spiritualitatis fructum autumantes vel doctae aetatis florem, qui perenni vernorum temporum atque autumnorum cyclo superantur, vera est christiana gnosis, quae, etsi in revelatione investiganda altius procedat, tamen in immutabilibus fidei veritatibus firmiter stat.

Cum enim de veritatibus divinis agitur haud dubium est « omne nostrorum dogmatum principium suum habere fundamentum in caelorum

¹⁷ « C'est une grande naïveté de se représenter le mouvement des idées au long des siècles, et spécialement en théologie, comme n'étant qu'un long passage de l'implicite à l'explicite ou du confus au distinct jusqu'à un certain état privilégié qui sera déclarer le terme définitif de cette évolution, à moins qu'on ne préfère laisser la route indéfiniment ouverte », H. DE LUBAC, *Le mystère du surnaturel* in *Rech. de science relig.*, 36 (1949), pp. 83-84.

¹⁸ « Il y a en effet un rythme de l'esprit, comme un rythme de la nature. L'un et l'autre comportent leurs points morts, leurs hivers. Seulement ce qui rend possible l'illusion que nous voudrions combattre c'est que dans le rythme de l'esprit, contrairement au rythme de la nature chaque dégel, chaque palingénésie est une métamorphose. Les printemps se succèdent, mais ils ne se ressemblent pas. Ce qui renaît ne reproduit pas simplement ce qui avait péri à fin de la dernière saison. C'est une fleur d'une autre essence, c'est un fruit d'une autre saveur. L'esprit est plus inventif que la nature », H. DE LUBAC, *Corpus Mysticum. VEucharistie et FEglise au Mayen Age* Paris 1949, pp. 365-366.

¹⁹ « Peut-être même l'âge qui s'achève aura-t-il trop cédé à la tendance de concevoir l'histoire de la théologie comme une histoire du progrès théologique. Car s'il est vrai que dans le développement du dogme il se produit quelque chose de définitif qui autorise à parler de son progrès, on ne saurait toujours dire autant dans le cas de la théologie... Bref si le temps du dogme est irréversible, le temps de la théologie l'est beaucoup moins », H. DE LUBAC, *Surnaturel*) pp. 5-6.

Domino », ²⁰ quapropter nihil securius, nihil firmitus in fundamento quam christiana fides, quae Dei. opus est. ²¹

In Ecclesiae doctrina perspicuum est quo pacto theologiae scientiae progressus vel structura concipienda sit, quae, cum iure meritoque habeatur. « velut quaedam impressio divinae scientiae », fide innititur, ipsa fide, Ecclesiae Magisterio duce, alitur et firmatur.

1. *Divina catholicae fidei origo.* Cum Christiana Religio « non ab humana ratione fuerit inventa, sed a Deo hominibus clementissime patefacta, tum quisque vel facile intelligit, religionem ipsam ex eiusdem Dei loquentis auctoritate omnem suam vim acquirere neque ab humana ratione deduci aut perfici unquam posse ». ²² Veritates fidei ergo humanum opus censi non debent, easque proprio arbitrio interpretari nequimus, ne Dominicum verbum laedere videamur. ²³

Fides vero rationem non adimit, sed potius adiuvat, elevat, ab erroribus liberat eamque multiplici cognitione instruit, ²⁴ dummodo ratio superiori certitudinis regulae se subiiciat: Deus fidei auctor est eiusque revelantis auctoritati ratio suum obsequium praestare debet in divino recipiendo verbo, non propter intrinsecam rerum veritatem, naturali humanae rationis lumine comparatam. ²⁵

In ambitu fidei certitudinis criterium ipsa Dei auctoritas est, cui ipsa voluntas obsequium praestat: « Fides habet certitudinem ab eo quod est extra genus cognitionis, in genere affectionis existens. Et ideo scientia et intellectus est sicut in subiecto in eo a quo habet certitudinem, non autem fides ». ²⁶

Voluntatis autem obsequium Deo revelanti exhibitum, stabilitatis fidei fundamentum constituens praeter visionis claritatem, censendum est causa determinans actum fidei, qui non est « caecus animi motus » sed verus cognitionis actus, cum intellectus credentis quadam divinae lucis participatione illustratur: « Fides cognitio quaedam est, in quantum in-

²⁰ S. IOANNES CHRYSOSTOMUS, *Hom. I in Is.*; PG. 56, 14.

²¹ Pns IX, Enc. *Qui pluribus* (Denz. 1638).

²² Pms IX, Enc. *Qui pluribus* (Denz. 1636).

²³ Enc. *Qui pluribus* 1. c., p. 11.

²⁴ Cone. Vat., *Const. Dogm. « Dei Filius »*, c. 4 (Denz. 1,799).

²⁵ «Hanc vero fidem, quae, humanae salutis initium est, Ecclesia catholica profitetur, virtutem esse supernaturalem, qua Dei aspirante et adiuvante gratia, ab eo revelata vera esse credimus, non propter intrinsecam rerum veritatem naturalis rationis lumine perspectam, sed propter auctoritatem ipsius Dei revelantis... », Cone. Vatic., *ibid.*, c. 3; Denz. 1789.

²⁶ S. THOMAS, *III Sent.* d. 23, q. 2, a. 3, sol. 1, ad 2.

telleetus determinatur per fidem ad aliquod cognoscibile. Sed haec determinatio ad unum non procedit ex visione eius qui creditur ».²⁷

Cognitio, quae lumine fidei elicitur, nequit normis instrinsecis suisque legibus utendo progredi, sed vere pieque auctoritati revelanti adhaerendo; quae non impedit sed potius rationis cognitionem intime roborat et longe lateque amplificat. Fides est enim cognitio quae non a credente sed in ipso ab alio gignitur est « Ein festes Fiirwahrhaltenorden ein entschiedenes Urteil des Geistes », ²⁸ firmus nempe assensus propter alterius auctoritatem. Quae quidem auctoritas certitudinem fidei confert maiorem quam ea qua pollent evidentes ratione veritates, quae non divina scientia innituntur sed debili humanae rationis lumine fultae sunt.²⁹

2. *Fidei « ecclesialis dimensio »*. Hic praehabitis agnoscendum est in praesenti rerum ordine, fidei necessario ecclesiam dimensionem nancisci. Concilium Vaticanum profitetur: « Neque enim fidei doctrina, quam Deus revelavit, velut philosophicum inventum proposita est humanis ingeniis perfidenda, sed tamquam divinum depositum Christi Sponsae tradita, fideliter custodienda et infallibiliter declaranda ».³⁰

Condilii Vaticani verba Tridentinae Synodi decretum resonant: « Sacrosanta oecumenica et generalis Tridentina Synodus... hoc sibi perpetuo ante oculos ut sublatis erroribus puritas ipsa Evangelii in Ecclesia conservetur, quod promissum ante per Prophetas in Scripturis sanctis Dominus noster Iesus Christus Dei Filius proprio ore primum promulgavit, deinde per suos Apostolos tamquam fontem omnis et salutaris veritatis et morum disciplinae omni creaturae praedicari iussit: perspicuensque bene veritatem et disciplinam contineri in libris scriptis et sine scripto traditionibus, quae ab ipsius Christi ore ab Apostolis acceptae, aut ab ipsis Apostolis Spiritu Sancto dictante quasi per manus traditae ad nos usque pervenerunt... tamquam vel ore tenus a Christo, vel Spiritu Sancto Dictatas et continua successione in Ecclesia Catholica conservatas, pari reverentia suscipiunt et venerantur ».³¹

Ipse igitur Deus statuit « vivam... auctoritatem, quae verum legiti-

²⁷ S. THOMAS, *S. Th.*, I, q. 12, a. 13, ad 3; cf. *Contra Gentes*, 3, 154: « Quia vero ea quae homo per se non videt, cognoscere non potest nisi ea recipiat ab eo qui videt; fides autem est de his quae non videmus: oportet cognitionem eorum de quibus est fides, ab eo derivari qui ea ipsa videt ».

²⁸ M. J. SCHEEBEN, *Dogmatik*, I, 617.

²⁹ « Aliae scientiae certitudinem habent ex naturali lumine rationis humanae, quae potest errare; haec autem (fides) certitudinem habet ex lumine divinae scientiae: quae decipi non potest », *S. Th.* I, q. 1, a. 5.

³⁰ Cone. Vatic., Sess. III, *Const. dogm. De Fide*; Denz. 1800.

³¹ Sess. IV, Denz. 783.

mumque caelestis suae revelationis sensum doceret, constabiliret, omnesque controversias in rebus fidei et morum infallibili iudicii dirimeret... Quae quidem viva et infallibilis auctoritas in ea tantum viget Ecclesia, quae a Christo Domino supra Petrum, totius Ecclesiae caput, principem et pastorem, cuius fidem numquam defecturam promisit, aedificata suos legitimos semper habet pontifices, sine intermissione ab ipso Petro ducentes originem ».³²

Quoniam Christus Ecclesiam custodem ac revelatae doctrinae magistrum constituit, pro certo, habendum est Verbum Dei non simplici fidei sed ipsi Ecclesiae, potestatem magisterii ad idem verbum in saecula tradendum pollenti, concreditum fuisse. Omnes autem qui, verbum Dei secundum Ecclesiae significationem non interpretantes proprio ingenio confidunt, habendi sunt « Caeci equidem et duces caecorum, qui superbo scientiae nomine inflati usque eo insaniunt ut aeternam veritatis notionem et germanum religionis sensum pervertant ».³³

Magisterium Ecclesiae igitur est organum externum ac vivum cui fidei depositum custodiendi, exponendi atque defendendi munus concreditum est: « Neque enim Petri successoribus Spiritus Sanctus promissus est, ut eo revelante novam doctrinam patefacerent, sed ut, eo assistente, traditam per Apostolos revelationem seu fidei depositum sancte custodirent et fideliter exponerent ».³⁴

Ecclesiae docenti ut Christo, cuius apostolica auctoritas missionem continuat, fidelem credere oportet; Apostolorum magisterium ipsum Christi magisterium est, quippe quod per legitimam successionem ac authenticam transmissionem ad Apostolos transit: eadem est ergo Apostolorum doctrina ac Christi: « Qui vos audit, me audit ».³⁵

Assensus igitur Ecclesiae doctrinae necessaria est conditio ut quis in fide consistat: « Formale autem obiectum fidei est veritas prima, secundum quod manifestatur in *Scripturis sacris et doctrina Ecclesiae*, quae procedit ex veritate prima. Unde quicumque non inhaeret sicut infallibili et divinae regulae, doctrinae Ecclesiae, quae procedit ex veritate prima in Scripturis Sacris manifestata, ille non habet habitum fidei, seu ea quae sunt fidei alio modo tenet quam per fidem ».³⁶ Magisterii Ecclesiae auctoritas non est tantum in argumentorum efficacia sed magis in eo quod auctoritate docet; de doctrina « auctoritativa » agitur, quae su-

³² Enc. *Qui Pluribus*, l. c., p. 10.

³³ *Pii X P. M. Acta*, IV, Romae 1914, 52-74, p. 59.

³⁴ Cone. Vatic., Sess. III, *Pastor Aeternus*, c. 4; Denz. 1836.

³⁵ *Le.* 10, 16.

³⁶ *S. Th.* II-II, q. 5, a. 3.

aut quod evidenter inde deducitur. Non enim novis revelationibus nunc regitur Ecclesia, sed in iis permanet quae tradiderunt illi, qui ministri fuerunt sermonis, et propterea dicitur, *Eph. II: Aedificata supra fundamentum Apostolorum et Prophetarum*. Igitur illa omnia, quae Ecclesia fide tenet, tradita sunt ab Apostolis aut Prophetis, aut scripto aut verbo ».⁴²

Ideo *fides Ecclesiae* synonymus est *Apostolicae fidei*⁴³ et tantum Ecclesiae Magisterio praelucente, in vera catholica fide perseverare possumus.

3. *Magisterium et Theologia*. Ut relationes Magisterium Ecclesiae inter et scientiam theologicam spectemus, viam expositis principiis stratum sectantes, perpendendum est theologicam scientiam a fide separandam non esse, neque iuxta eam ponendam esse, ita ut gignere queat cognitionem quandam diversam, quae in sola rationalium principiorum evidentia innitatur. Hoc sane theologiae scientiae germanum conceptum pessumdaret, quae, si ut « scientia » rationis munus implicat, ut « Theologica » Deum in sua *Deitate* revelata attingit: « Omnia autem pertractantur in sacra doctrina sub ratione Dei, vel quia sunt ipse Deus, vel quia habent ordinem ad Deum, ut ad principium et finem ».⁴⁴

Fides igitur ac revelatio in theologiae sacrarium penetrant eiusque intrinsecam et essentialem condicionem constituunt: « Philosophiae munus est praecipuum; in perspicuo ponere fidei nostrae rationabile obsequium (*ad Rom.* 12, 1), et, quod deinde consequitur officium adiungendae fidei auctoritati divinae altissima mysteria proponenti, quae plurimis testata veritatis indiciiis, credibilia facta sunt nimis (*Ps.* 92, 5). Longe aliud ab hoc theologiae munus est, quae divina revelatione nititur et in fide solidiores efficit eos, qui christiani nominis honore se gaudere fatentur ».⁴⁵

Sua sponte theologica scientia ex revelatione oritur, fidem ut fontem habet eiusque latebras explorat: « Haec doctrina non argumentatur ad sua principia probanda, quae sunt articuli fidei sed ex eis procedit ad aliquid ostendendum ».⁴⁶ Hinc igitur theologica scientia, revelationis fon-

⁴² S. ROBERTUS BELLARMINUS, *De Verba Dei non scripto* IV, c. 9; ed. O. Sartorii 1586, p. 232 b.

⁴³ CLEMENS ALEXANDRINUS, *Strom.* VII, 1, 763.

⁴⁴ S. Th.) I, q. 1, a. 7.

⁴⁵ S. Prns X, Enc. *Communium Rerum*) 21 apr. 1909 in A.A.S.) 1 (1909) 381 Denz. 2120.

⁴⁶ S. Th. I, q. 1, a. 8. « Ubi fides quaeritur, argumenta tolluntur quae fidei adversantur, et eam praecedere conantur, non illa quae eam modo debito sequuntur », S. THOMAS AQUINAS, In *Boet. De Trin.*, q. 2, a. 2.

tibus investigatis, ad revelatas veritates continuo attingere ac collationis opera eas concinne componere debet, inde vero easdem veritates rationis auxilio explicare suamque cognitionem, « a principiis ad conclusiones discurrendo » ultra ipsum revelationis campum augere.⁴⁷

Primo in casu theologia scientia omnino eiusdem naturae ac revelationis est, et nonnisi simplicis intellectionis ad actum fidei necessariae evolutio fit, eadem in linea, eodem principio fulta, nimirum lumine fidei; altero in casu scientia theologia eiusdem naturae omnino non est, quod cognitio, quam gignit, non sit formaliter eadem ac fidei, propriam certitudinem ad fidei certitudinem alligatam habet, sed non eandem, siquidem theologia certitudo ex duobus elementis, videlicet ex principio credito et ex demonstratione emanat. Semper tamen certum est, utcumque res erit, in fidei soliditate totam theologicam scientiam inniti divinamque auctoritatem maximam evidentiae ac certitudinis regulam semper esse. Philosophicis scientiis in argumentando theologia assimilari quidem potest, prima tamen principia quae rationalem fondant argumentationem, fide tantum tenentur, quapropter scientia haec simplex rationis lumen transcendere agnoscitur: « Unde nihil prohibet de eisdem... etiam aliam scientiam tractare, secundum quod cognoscuntur lumine divinae revelationis. Unde theologia quae ad sacram doctrinam pertinet, differt secundum genus ab illa theologia, quae pars philosophiae ponitur ».⁴⁸

Cum totius theologiae firmitas suum in revelatione habet fundamentum, certitudo, quam theologus ex fidei principiis rationabilibus deductionibus assequitur, non tam forma est quam eorundem certitudo principiorum, sed eo minor efficitur quo magis ab illis principiis discedat.

Illa quae exaggerata rationis virium aestimatione se in demonstrationum rationalium captiones inducit, neglecta de re revelata inquisitione, theologia extenuati roboris est, cum nimis a suis fundamentis supernaturalibus discedat et in hoc esset quod magis a ratione orta quam a Deo revelante certitudine sit confisa.

Primus a theologis error vitandus est quo nimis extolluntur deductivae rationis facultates et theologia adstruitur methodis pure philosophicis: contra quem Concilii Vaticani prolata verba sua (1. c.): « Neque enim fidei ... velut philosophicum inventum proposita est huma-

⁴⁷ S. THOMAS AQUINAS: «Et sicut Deus ex hoc ipso quod cognoscit se, cognoscit alia modo suo, id est simplici intuitu, non discurrendo; ita nos ex his quae fide capimus, primae veritati inhaerendo, venimus in cognitionem aliorum secundum modum nostrum, scilicet discurrendo de principiis ad conclusiones. Unde primo ipsa quae fide tenemus, sunt nobis quasi prima principia in hac scientia, et alia sunt quasi conclusiones », *In Boet. De Trinitate*, q. 2, a. 2, resp.

⁴⁸ S. Th. I, q. 1, a. 1, ad 2.

nis ingeniis perficienda ». Theologiae est igitur redire ad divinae revelationis fontes: eorum enim est indicare qua ratione ea quae a vivo Magisterio docentur in Sacris Litteris et in divina traditione, sive explicite, sive implicite inveniantur. Accedit quod uterque doctrinae divinitus revelatae fons tot tantosque continet thesauros veritatis, ut numquam reapse hauriantur. Quapropter Sacrorum Fontium studio sacrae disciplinae semper iuvenescunt; dum contra speculatio quae ulteriorem sacri depositi inquisitionem negligit ut experiundo novimus, sterilis evadit ».⁴⁹

Theologia et quoad certitudinis soliditatem et quoad suiipsius progressus fecunditatem, a perpetuo cum fide commercio pendet. Id quod revelatum fuit, tamquam divinum depositum, in Ecclesiae docentis actibus continetur ideoque theologia Magisterium negligere nequit, cum in rebus fidei illi assentire necesse sit. Ecclesiae enim Magisterium proprium est interpretari et custodire divina verba cum scripta tum oretenus data, quae omnia infallibiliter exercentur. Ubinam aliam inveniet theologus infallibilem regulam ad Dei verbum discernendum? « Tanta igitur ostensiones cum sint non oportet adhuc quaerere apud alios veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere; cum Apostoli, quasi in depositarium dives, plenissime in ea contulerint omnia quae sint veritatis, uti omnes, quicumque velit,umat ex ea potum vitae ».⁵⁰

Qui enim libertatem ab Ecclesiae Magisterio sibi vindicare contendunt, falsa theologiae autonomia freti, scientiam theologicam a fide certitudinem haurire et in fide proprium obiectum formale habere obliviscuntur, idcirco ab Ecclesiae obsequio, quae ipsius Divinae Auctoritatis, unicae in fidei ambitu certitudinis normae perpetuatio est, se divellere non posse: « Utique, pro dolor, rerum novarum studiosi a scholasticae theologiae contemptu ad neglegendum, in d

interpretandum concredidit, attamen officium, quo fideles tenentur illos quoque fugere errores, qui ad haeresim plus minusve accedant, ideoque etiam constitutiones et decreta servare, quibus pravae huiusmodi opiniones a S. Sede. proscriptae et prohibitaе sunt ».⁵¹

Alius error autem, praeter nimiam in rationis dialecticis viribus fidem a theologo cavendus,prehenditur in nuperrimo tentamine theologiam accommodandi novis optionibus et praesentis temporis instantiis, ut fides catholica doctis viris naturalior faciliorque evadat: « In realta si comincio arbitrariamente a correggere cio che esisteva, a sopprimerlo, a mutailo, a ricostruirlo, a mitigare la rigidezza e la immutabilita dei principi metafisici, a rendere più pieghevole le precise definizioni dogmatiche, a sottoporre a revisione il senso e il contenuto del soprannaturale e la sua intima struttura, a spiritualizzare e rammodernare la teologia dell'Eucaristia, a rinnovare e ad avvicinare al pensiero e al sentimento moderno la dottrina sulla Redenzione, sulla natura e gli effetti del peccato ed altri non pochi punti ».⁵²

Propter hanc modernae accommodationis flagrantem cupiditatem ab omnibus istis Magisterii auctoritas negligitur et « Scripta Patrum singulorum interpretanda solis scientiae principiis, sacra qualibet auctoritate seclusa, eaque iudicii libertate, qua profana quaevis monumenta solet investigari ».⁵³

Adversus hoc theologiae periculum igitur, ob ipsam huius scientiae intrinsecam constitutionem, necessitas Ecclesiae Magisterio adhaerendi recolenda est quia non tantum ex erroris periculis earn servat, qui a regulae proximae et universalis veritatis neglectu oritur, sed etiam eius cum Ecclesiae Magisterio commercium multa affert beneficia. Etenim non modo eius tutum parat iter, verum etiam ad eius progressum magnopere confert. Magisterium enim organum est vivum cuius non modo Revelationis depositum interpretari est sed etiam novam veritatum divinitus patefactorum implicite in sinu traditionis existentium rationem subiectivam ducere ita ut, Irenaeo duce, nobis profiteri liceat, Ecclesiae praedicationem, quamvis aequaliter perseverantem veluti insigne depositum

⁵¹ Prns XII, Enc. *Humani Generis*; Denz. 2313.

⁵² Prns XII, *Monita de theologia deque theologorum munere*, allocutio his qui interfuerunt conventui sexto nationali e clero Italiae..., de hodiernis postulatis ac normis ad pastorale ministerium aptius provehendum, habita die 14 sept. 1956, A.A.S., 48 (1956), pp.

⁵³ S. Prns X, *Iusiurandum contra errores modernismi*, in A.A.S., 2 (1910), pp. 669 s.; Denz. 2146.

custodiri perpetuo iuvenescens et iuvenescere faciens ipsum vas in quo est.⁵⁴

Ecclesiae Magisterium impiger est custos, quippe qui veritates tantum facile in revelato deposito contentas dilucideque habendas curet: « Ecclesia in proponendis dogmatibus legitime processit, i. e. ille progressus, qui in definiendis veritatibus revelatis apparet, subiectivus videlicet, consonat cum Ecclesiae natura atque Christi intentionibus qui per Spiritum Sanctum tuetur et dirigit suam Ecclesiam infallibiliter eamque vivificat, ut fructus possit ferre non solum sanctitatis, sed etiam intelligentiae usque crescentis ». ⁵⁵

Non tantum igitur Magisterium Ecclesiae authenticam Traditionis veritatem integramque in suis actibus documentisque continet, ita ut ex ipsis positive revelata veritas hauriri possit sed cum Magisterium secutetur theologus in divinae veritatis magis magisque amplam, apertam et universam intelligentiam ducendum se exhibet, non modo enim Spiritus Sanctus in sinu Ecclesiae fidei depositum inviolatum servat vel etiam utpote totius vitae ecclesiasticae fons vivus Ecclesiae anima suum iuvat Magisterium ut divinum ipsum depositum rite exponatur et probe ab Ecclesia discente intelligatur: « Progressus igitur dogmaticus est supernaturalis non solum in praeservatione Magisterii supremi ab omni errore, sed etiam in providentia illa peculiari, qua Spiritus Sanctus regit Ecclesiam atque actibus Magisterii ordinarii non infallibilibus praeparat dogmata futura ». ⁵⁶

Istius profectus instrumentum humanum organa Magisterii sunt ipsaeque discens Ecclesia Magisterio duce. Omnes igitur vehementer errant qui, modernitatis specie suffulti, historicam instituerent methodum ad revelata per se inquirenda, ecclesiastico Magisterio saeculis impertito esse censerent. Regressus hic esset potius quam progressus, cum nemo reperiretur qui ex comperto ad taciturnum, inverso itinere, perveniret et veritates, quae Magisterii lumine iam clarescunt, obscuris tenebris suffunderet.

« Sed hac de causa theologia etiam positiva, quam dicunt, scientiae dumtaxat historicae aequari nequit. Una enim cum sacris "eiusmodi fon-

⁵⁴ « Praedicationem veto Ecclesiae undique constantem et aequaliter perseverantem et testimonium habentes a Prophetis et ab Apostolis... et eam quae secundum salutem hominis est solitam operationem, quae est in fide nostra; quam perceptam ab Ecclesia custodimus, et quae semper a Spiritu Dei, quasi in vase bono eximium quoddam depositum iuvenescens et iuvenescere faciens ipsum vas in quo est », *Adv. Haereses*, III, 24, 1; PG. 7, 966.

⁵⁵ H. DIECKMANN, *De Ecclesia*, Friburgi in Brisgovia 1925, II. 821.

⁵⁶ H. DIECKMANN, *ibid.*, II. 822.

tibus Deus Ecclesiae suae Magisterium vivum dedit, ad ea quoque illustranda et enucleanda, quae in fidei deposito non nisi obscure ac velut implicite continentur. Quod quidem depositum nee singulis christifidelibus nee ipsis theologis divinus Redemptor concedidit authentice interpretandum, sed soli Ecclesiae Magisterio. Sic autem hoc suum munus Ecclesia exercet, sicut saeculorum decursu saepe numero factum est, sive ordinario sive extraordinario eiusdem muneris exercitio, patet omnino falsam esse methodum, qua ex obscuris clara explicentur, quin immo contrarium omnes sequi ordinem necesse esse. Quare Decessor noster imm.' mem. Pius IX, docens nobilissimum theologiae munus esse illud, quod ostendat quomodo ab Ecclesia definita doctrina contineatur in fontibus, non absque gravi causa illa addit verba: « Eo ipso sensu, quo definita est ».⁵⁷

Theologus ergo sive viribus utatur rationis sive sacrarum fontium studio se tradat, Ecclesiae Magisterium necessario contingere debet, cum « ad agnoscendam veritatem » non « opinio theologorum », sed « sensus Ecclesiae » oporteat. Secus efficientur theologo quasi « magistri Magisterii » quod patet falsum omnino ».⁵⁸

Ipsi e contra Ecclesiae Magisterii asseverationes considerate et explicate et fulcire debent scientiae gravitate ac lumine rationis fide collustratae, id est, affirmante Pio IX, « Sensu Ecclesiae ».⁵⁹

III. CONCLUSIO

Theologia itaque nobis lucet veluti « scientia Ecclesiae », in primis quia theologus, obiectum suae scientiae petit a divina Revelatione, quam ipsi praebet fides Ecclesiae praesertim per suum Magisterium significata. Deinde theologus talis est ut membrum Ecclesiae, cum ipsa de re theologia agat ut credens in Christo: ideoque potest « adempiere rettamente il suo compito per la Chiesa intera quando si inserisce nel tutto, quando vive nella Chiesa e con la Chiesa. Egli deve perciò essere pronto a lasciarsi correggere dal competente Magisterio gli sbagli in cui fosse incorso. Al contrario la conferma che la comunità del Corpo di Cristo accorda mediante la Chiesa docente alla scienza teologica, diviene garanzia di verità per quanta vi è espressa. Si può quindi asserire che la teolo-

⁵⁷ Pms XII, Enc. *Humani Generis*, Denz. 2314.

⁵⁸ Prns XII, Allocutio iis qui interfuerunt conventui sexto nationali e clero Italiae, *De hodiernis postulatis ac normis ad Pastorate Ministerium aptius provehendum*, L. c., p. 709.

⁵⁹ *Ibid.*

gia e la penetrazione e l'esposizione scientifica, riconosciuta come esatta dalla Chiesa, delle verità di fede rivelate e conservate vive in Lei da Cristo nello Spirito Santo ».⁶⁰

DE DEFINIENDA ABSOLUTA INERRANTIA BIBLICA

(F. Spadafora)

Immunitas Scripturae ab errore in aperta est professione Ecclesiae, imo ad ipsa pertinet fundamenta fidei; at nondum est explicite et solemniter definita.

Hanc veritatem Ecclesia in suo magisterio tum ordinario et universali, tum magisterio extraordinario innumeris documentis strenue inculcat et defendit: cf. Leonis XIII litteram Encyclicam *Providentissimus*, EB, (ed. secunda), n. 124-127; Benedicti XV litt. Enc. *Spiritus Paraclitus*, EB, n. 454-455; Pii XII litt. Enc. *Divina afflante Spiritu*, EB, 11. 539-540.

Eandem veritatem Patres et Doctores, et quidem ut fidei testes, unanimiter profitentur, ipsius Domini et Apostolorum verbis in Novo Testamento, pressius inhaerentes. « Scripturae enim divinae a Spiritu Sancto traditae non potest subesse falsum » (S. Thomas, *De Potentia*, q. IV, a. 1, ad 6um); « Hoc tenendum est, quod quicquid in S. Scriptura continetur, verum est; alias qui contra hoc sentiret, esset *haereticus* » (Id., *Quodl.* 12, q. 17 a. 26).

Quae omnia in opere Hopfl-Gut, *Intr. generalis in S. S.*, 5a ed. Roma 1950, pp. 86-88, et praesertim in volumine nuper edito: « *Libra Sacra* », vol. I, Introduzione Generale (Spadafora-Romeo-Frangi-pane auctoribus), Padova 1958, pp. 160-174 (« Effetto dell'ispirazione biblica: l'inerranza »), perspicue inveniuntur exposita.

Cum autem quidam auctores catholici (in volumine *Introduction à la Bible*, t. I, Intr. generale. Ancien Testament, ed. Desclee, 1957; 2a ed. 1959, iisdem p. 64 s.), errorem Mgr. D'Hulst renovantes, absolutam inerrantiam videntur denegare, eam scilicet elemento religioso vel primario Scripturae Sacrae tantummodo tribuentes, perutile et necessarium videtur doctrinam de inerrantia absoluta (inerrantia de facto et de iure) explicite et solemniter definire.

Quaedam ex documentis Ecclesiae de inerrantiae doctrina. Ioannes XXII, constitutione « *Cum inter nannullas* », 13 nov. 1323, in con-

⁶⁰ M. SCHMAUS, *Dogmatica Cattolica*, I, trad. it., Torino 1959, p. 31.

troversia de paupertate, assertionem Scripturae S. contradicentem declarat haereticam, cum« ipsam Scripturam sacram, per quam utique fidei orthodoxae probantur articuli, quoad praemissa fermentum aperte supponat continere mendacii ac per consequens, quantum iri ea est, eius in totum fidem evacuans, fidem catholicam reddat, eius probationem adimens, dubiam et incertam » (EB, n. 44; haec est numeratio secundae ed.).

Praeclare Leo XIII, opiniones contrarias quorundam catholicorum respiciens, doctrinam exponit, in Littera Enc. *Providentissimus* (18 nov. 1893): « Nefas omnino fuerit, aut inspirationem ad aliquas tantum Sacrae Scripturae partes coangustare, aut concedere sacrum ipsum errasse auctorem. Tantum vero abest ut divinae inspirationi error ullus subesse possit, ut ea per se ipsa, non modo errorem excludat omnem, sed tam necessario excludat et respuat, quam necessarium est, Deum, summam Veritatem, nullius omnino erroris auctorem esse » (EB, n. 124).

Uti patet, agitur hic de inerrantia *iuris*: impossibile est quod Sacra Scriptura, divinitus inspirata, errorem contineat; ex facto quod tota S. Scriptura Deum habet auctorem, necessario sequitur eam in omnibus et singulis partibus esse verbum Dei ac per consequens ab omni errore immunem.

Haec est antiqua et constans fides Ecclesiae. Consequitur, ut qui in lods authenticis Librorum Sacrorum quidpiam falsi contineri posse existiment., ii profecto aut catholicam divinae inspirationem pervertant, aut Deum ipsum erroris faciant auctorem.

Atque adeo Patribus omnibus et Doctoribus persuasissimum fuit Divinas Litteras, quales ab hagiographo editae sunt, ab omni omnino errore esse immunes, ut propterea non pauca illa, quae contrarii aliquid vel dissimile viderentur afferre (eademque fere sunt, quae nomine novae scientiae nunc obiciunt), non subtiliter minus quam religiose componere inter se et conciliate studuerint; professi unanimes, libros eos et integros et per partes a divino aequae esse afflatu Deumque ipsum per sacros auctores elocutum nihil admodum a veritate alienum ponere potuisse. Ea valeant universe, quae idem Augustinus ad Hieronymum scripsit (*Epist.* 82, 3: CSEL, 342, 354; *PL.* 33, 277): «Ego enim fateor caritati tuae, solis eis Scripturarum libris, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque referre, ut nullum eorum auctorum scribendo aliquid errasse firmissime credam. Ac si aliquid in eis offendero litteris, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quam vel mendosum esse codicem, vel interpretem nulli assecutum esse quod dictum est, vel me minime intellexisse, non ambigam » (EB, n. 127).

Inter propositiones, decreto *Lamentabili* a s. Pio X reprobatae (3 iul. 1907), legimus hanc: « Inspiratio divina non ita ad totam Scripturam

Sacram extenditur, ut omnes et singulas eius partes ab omni errore praemuniat » (EB, n. 202).

Idem sanctus Pontifex, in Enc. *Pascendi* (8 sept. 1907), sic scribit: « Nos equidem, Venerabiles Fratres, quibus una atque unica est veritas, quique Sacros Libros sic aestimamus, « quad Spiritu Sancto inspirante conscripti Deum habent auctorem » (Cone. Vaticanum, Sess. 3, cap. 2: EB, n. 77), hoc idem esse affirmamus ac mendacium utilitatis seu officiosum ipsi Dea tribuere: verbisque Augustini asserimus: " Admisso semel in tantum auctoritatis fastigium officioso aliquo mendacio, nulla illorum Librorum particula remanebit, quae non ut cuique videbitur vel ad mores difficilis vel ad fidem incredibilis, eadem perniciosissima regula ad mentientis auctoris consilium officiumque referatur" (*Epist.* 28, 3, 5: *PL.* 33, 112 s.) ».

Non aliter loquitur Benedictus XV, in Enc. *Spiritus Paraclitus* (15 septembr. 1920): « Porro cum divina Sacrorum Librorum inspiratione summaque eorundem auctoritate docet Hieronymus immunitatem et omni ab errore et fallacia vacuitatem necessario cohaerere: quad, uti a Patribus traditum communiterque receptum, in celeberrimis Occidentis Orientisque scholis didicerat... ut catholicae interpretationis legem et fundamentum. Itaque " Scriptura mentiri non potest ", et nefas est dicere Scripturam mentiri, imo solum errorem nominis in eius verbis admittere » (EB, n. 450).

Cum autem quidam catholici, Mgr. d'Hulst adhuc sequentes, admissa inspiratione universali eius effectum, inerrantiam videlicet, ad res fidei et morum limitabant, Benedictus XV sic prosequabatur: « Quibus sane praecedentium illorum continetur opinio, qui inducto inter elementum Scripturae primarium seu religiosum et secundarium seu profanum discrimine inspirationem quidem ipsam ad omnes sententias, imo etiam ad singula Biblicorum verba pertinere volunt, sed eius effectus, atque imprimis erroris immunitatem absolutamque veritatem, ad elementum primarium seu religiosum contrahunt et coangustant. Eorum enim sententia est, id unum, quod ad religionem spectet, a Dea in Scripturis intendi ac doceri; reliqua vero, quae ad profanas disciplinas pertineant et doctrinae revelatae quasi quaedam externa divinae veritatis vestis inserviant,- permitti tantummodo et scriptoris imbecillitati relinqui.

Nihil igitur mirum, si in rebus physicis et historicis aliisque similibus satis multa in Biblicis occurrant, quae cum huius aetatis bonarum artium progressionibus componi omnino non possint » (EB, nn. 454-455).

Tandem, in ipsa littera Enc. *Divina afflante Spiritu* (30 sept. 1943),

Pius XII, scripsit: « Haec prima ac summa Leonis XIII cura fuit, ut doctrinam de Sacrorum Voluminum veritate exponeret et ab impugnatoribus vindicaret. Gravibus igitur verbis edixit nullum omnino errorem haberi cum hagiographus, de rebus physicis loquens, "ea secundus sit quae sensibilibus apparent"... Neque Sacro Scriptori errorem imputandum esse, ubi " quaedam librariis in codicibus describendis minus recte exciderint " aut " germana alicuius sententia permaneat anceps ". Denique nefas omnino esse " aut inspirationem ad aliquas tantum Sacrae Scripturae partes coangustare, aut concedere sacrum ipsum errasse scriptorem ", cum divina inspiratio " per se ipsa non modo errorem excludat omnem, sed tam necessario excludat et respuat, quam necessarium est Deum, summam Veritatem, nullius omnino erroris auctorem esse. Haec est antiqua et constans fides Ecclesiae ".

Hanc igitur, quam Decessor Noster Leo XIII tanta cum gravitate doctrinam exposuit, Nos quoque auctoritate Nostra proponimus et, ut ab omnibus religiose teneatur, inculcamus » (EB, nn. 539-540).

Hanc absolutam inerrantiam Sacrarum Scripturarum affirmabant Patres, qui potius quam in divinis Libris admitterent errorem, confitebantur se sensum Scripturarum non intellexisse. In qua irrefragabili auctoritate confirmanda simpliciter sequuntur Christum Dominum et Apostolos, ut dicit Benedictus XV: « Patres hanc de Sacris Litteris doctrinam nusquam alibi nisi in schola ipsius Divini Magistri Iesu Christi didicisse » (EB, n. 463).

Christus Dominus (*Mt.* 4, 4. 7. 10) diabolum tentantem definitive refutat provocando ad Scripturam Sacram, verbo solemniter: « scriptum est ». Ad probandam suam legationem divinam identidem provocat ad V. T. tanquam ad instantiam irrefutabilem, e. g. *Io.* 5, 39 (et v. 45-47) et praecipue *Io.* 10, 35: « non potest solvi Scriptura » (italice, fere, « ed impossibile che la Scrittura sbagli ») - quantum dicit tale verbum in ore Iesu! — . Unde sequitur Scripturam omnem usque ad ultimum iota et apicem adimpleri debere: *Mt.* 5, 17 s.; 26, 24. 31. 54; *Le.* 16, 17 ecc.

Etiam Apostolis Scriptura V. T. est summa auctoritas et infallibilis fons fidei, ex quo argumenta efficaciter desumunt ad doctrinam divinam probandam. Ita s. Petrus, e. g. *Act.* 2, 16; 3, 18; *I Pt.* 2, 6; s. Iacobus, *Act.* 15, 15; et magis adhuc s. Paulus, qui iterum iterumque ex sacris libris evangelium suum divinitus praenuntiatum esse ostendit, e. g. *Gal.* 3, 10 s.; *I Cor.* 1, 18 s.; *Rom.* 1, 17; 4, 3. 17; 15, 9-12. Et Evangelistae saepe etiam in minimis, adimplerem Scripturarum necessariam vident, e. g. *Mt.* 1, 22; 2, 15. 17. 23; 4, 14...; 21, 4; 27, 9: *Io.* 19, 24. 28. 36 (et cf. *Act.* 1, 16: "oportet irripleri Scripturam").

Idea Patres unanimiter Scripturarum inerrantiam professi sunt. « Scripturam inter se pugnare - ait s. Iustinus (*Dial. c. Tryph.* 65: PG. 6, 625) - ... numquam audebo nee cogitare nee dicere; sed si qua proponatur Scriptura, quae eiusmodi esse videatur et praetextum, quasi sit alteri contraria, praebeat, cum persuasum habeam nullam Scripturam alteri contrariam esse, fatebor potius me non intelligere, quae dicuntur ». Strenue monet s. Basilius (*De Fide* 1: PG. 31, 680): « Quodsi fidelis est Dominus in omnibus verbis suis... est manifesta defectio a fide et crimen superbiae, si quis aut quidquam eorum, quae scripta sunt, reprobet, aut quidquam eorum, quae scripta non sunt introducat ».

Et tamen « dolendum est..., non modo ex iis qui foris sunt, sed etiam e catholicae Ecclesiae filiis, immo vero, quod animum Nostrum vehementius excruciat, ex ipsis clericis sacrarumque disciplinarum magistris non defuisse, qui, iudicio suo superbe subnixi, Ecclesiae magisterium in hoc capite vel aperte reicerint vel occulte oppugnarint » (Benedictus XV, in Enc. cit.: EB, n. 453).

Auctores catholici, qui ab anno 1880, inerrantiam Scripturarum absolutam amplius retineri non posse crediderunt, assertis « criticorum » potius quam Magisterio Ecclesiae et Patrum unanimi consensui fidem prae-buerunt. Errores et impossibilitates in Scriptura adesse, de facto, supponunt, idea inerrantiam ad elementum religiosum coangustant, ipsam inspirationis notionem pervententes, inerrantiam *iuris* denegantes contra unanimen Ecclesiae doctrinam.

Nuper, ab anno 1948, praesertim in scriptis lingua gallica editis, eadem fidei carentia denuo apparet, simul cum methodo et conclusionibus rationalistarum.

In opere, quod inscribitur: *Introduction à la Bible* (A. Robert et A. Feuillet), I Introduction generale. Ancien Testament. Ed. Desclee, Tournai 1957: 2me ed. 1959, auctores (A. Barucq-H. Cazelles), post expositionem principii inerrantiae biblicae, (non autem adest perspicuitas quam in documentis Ecclesiae vidimus), de eius applicatione loquuntur, in ordine ad moralem (p. 62), ad scientias physicas (p. 62 s.), et ad disciplinas historicas (p. 64 s.).

Hae ultimas p. consideremus. « Apres avoir parle des questions tifiques et donne les principes resumes plus haut (... auctor sacer secutus est ea quae sensibiliter apparent), Leon XIII ajoutait: Ces memes reflexions, il sera bon de les appliquer aux sciences voisines et surtout à l'histoire. De fait - auctores prosequantur - on s'interroger sur la realite de certains faits qui paraissaient jusqu'ici resulter de la lecture obvie de la Bible.

Ces difficultes ne venaient plus prejugé antireligieux contre la

Bible..., mais d'une confrontation entre le texte biblique et l'histoire du Proche Orient ... (Exempla adducuntur: rex Balthassar in libro Danielis; rex Nabuchodonosor in libro Iudith; conversio Ninivitarum in libro Jonae ...).

Bien plus, l'étude attentive du texte biblique lui-même y montrait des affirmations difficilement compatibles entre elles, si on se place au point de vue historique. Faut-il se représenter la conquête comme une série de campagnes d'un Israël unifié dirigé par Josue, ou comme une série d'entreprises de tribus séparées, selon le tableau du premier chapitre du livre des Juges? Le séjour des Israélites en Égypte a-t-il duré 430 ans (*Ex.* 12, 40) ou un peu plus de quatre générations (*Gen.* 15, 16)?

Un moment, on crut trouver la solution en admettant que l'auteur biblique parlait de l'histoire « selon les apparences » ... Dans ce cas, les apparences étaient les traditions ou documents qui étaient à sa disposition. Les faits pouvaient donc être faux, peu importe: l'auteur en parlait d'après les opinions courantes autour de lui.

Ce système, étendu à la Bible entière comme un principe d'explication générale, fut rejeté par le pape Benoît XV dans l'Encyclique *Spiritus Paraclitus*: « Ils s'écartent de la doctrine de l'Eglise ceux qui pensent que les parties historiques de l'Écriture s'appuient, non sur la vérité absolue des faits... ».

La réprobation du système vient de ce que la religion judéo-chrétienne est liée à l'histoire. (Hic bene attendatur!). L'Écriture est un témoignage sur l'action de Dieu dans l'histoire: il vient y apporter aux hommes le Salut et y fonder son Royaume. Si la Bible s'appuyait sur des faits inexistantes lorsqu'elle retrace l'*histoire sacrée* (auctores ipsi sic sub; scribunt), la foi et l'espérance des hommes reposeraient sur le vide.

Mais l'angle essentiellement *religieux* sous lequel la Bible envisage les faits qu'elle enseigne indique bien les limites de la condamnation du système des « apparences historiques ». Les faits rapportés par les auteurs sacrés sont attestés par eux comme véritables dans la mesure où les auteurs ont voulu s'appuyer sur eux pour faire saisir aux hommes le mystère de l'action divine. Idem, dans la mesure où ils sont très directement liés à l'histoire du Salut. Or celle-ci ne recouvre pas exactement l'histoire profane ni l'histoire politique d'Israël ».

Nihil aliud ad auctoribus istius Introductionis videtur asseri, quod iam Mgr. D'Hulst aliique catholici, quorum verbis supra relatis, Benedictus XV dolebat, proponebant.

Recentiores auctores eodem modo ac praecedentes in Scriptura Sacra « errores vel impossibilitates » adesse supponunt: « Bien plus, l'étude attentive du texte biblique ... »: usque adhuc, textus sacer non attente con-

siderabatur; quad, e contra, isti auctores nunc faciunt; et, criticen edocti, veras edicunt difficultates a rationalistis, multis adhinc annis, obiectas: « des affirmations (habentur in S. Scriptura) difficilement compatibles entre elles »... « elles (difficultates) venaient d'une confrontation entre le texte biblique et l'histoire du Proche Orient ». De solutione autem istarum difficultatum, ab ipsis auctoribus catholicis saepe oblata, ne verbum quidem fit.

Idea inerrantiam similiter coangustant elemento religioso, et factis tantum quae cum historia Salutis stricte et directe connectuntur! Quad equidem doctrinae a Benedicto XV in enc. *Spiritus Paraclitus* enunciatae, aperte contradicit. Interpretatio, hac in re, ab auctoribus Introductionis oblata., est arbitraria et erronea; textui Encyclicae et menti Pontificis manifeste opponitur. Pontifex enim aequiparationem disciplinarum physicarum cum historia et sic dictam « historiam iuxta apparentias » absolute reicit et condemnat, quia sanae doctrinae de natura inspirationis deque inerrantia absoluta Sacrae Scripturae repugnant. Hanc doctrinam Benedictus XV exponit verbis ipsis Enc. *Providentissimus*: inerrantia absoluta, quae, iuxta monitum Pii XII, ab omnibus religiose tenenda est, effectus est necessarius, inscindibilis divinae inspirationis; ita ut vera non detur inspiratio quae inerrantiam iuris, impossibilitatem scilicet cuiuscumque erroris, secum non ferat. Haec est catholica doctrina, in documentis supra relatis apertissime proposita. Igitur « historia iuxta apparentias » reicitur non ideo quia « religio iudaeo-christiana » factis historicis connectatur, sed quia divina inspiratio veritatem exigit absolutam. Benedictus XV veritatem historicam Librorum Sacrorum defendit, ex eo quad eorum auctor est Deus, et Scriptura revera est verbum Dei et non « un témoignage sur l'action de Dieu dans l'histoire! ».

Distinctio inter « historiam sacram » et « prophanam » vel « historiam politicam Israelis » eadem est ac illa vetus distinctio inter elementum religiosum seu primum et elementum prophanum seu secundarium, cui error subesse potest.

Iuxta « Introductionem », facta quae narrat, auctor sacer ut vera proponit si ad mysterium actionis divinae in hoc mundo, hominibus patefaciendum inserviant, in quantum scilicet historiae Salutis stricte et directe connectuntur. Historia autem prophana, historia populi Israel, sub inspiratione divina utique conscripta, nullum prae se ferunt contra errorem praesidium!

Auctores istius voluminis, systemata rationalistarum admittentes eaque sic et simpliciter exponentes, difficultatibus a « criticis » propositis hanc tantum solutionem dant: dogma scilicet absolutae inerrantiae biblicae et divinae inspirationis, ab Ecclesia hucusque propositum, retineri amplius

non potest, cum « criticae assertis » componi nequat! Evanescit e contra omnis difficultas si, ut ipsi proponunt, inspiratio, quae ad omnia utique extenditur, non iam ad scriptorem, sed ad communitatem referatur, quasi adsistentia vel impulsus quidam genericus ex parte Dei, qui, sua Providentia, in rebus tantum fidei et morum, communitatem praecavet ab errore, ita scilicet ut nihil contra Deum vel contra mores Scriptura (quae communitatis exprimit fidem et sensus) doceat.

Ad praxim deductam hanc supernaturalis actionis divinae negationem passim invenimus multis in commentariis exegeticis, ab anno 1948 et deinceps, in Gallia praesertim editis, et, quod sat mirum est, adprobatione ecclesiastica donatis: nulla prorsus, in Vetere Testamento, admittitur revelatio proprie dicta, nulla veri nominis prophetia; immo, quoad ipsa evangelia, adsumitur et divulgatur theoria « Formengeschichte » vocata, quae summa est recentiorum errorum, iuxta quam, quid Iesus fecerit et docuerit prorsus nescimus, hoc tantum evangelia nobis referentia quad communitates primitivae de Iesu crediderunt, iuxta ideas populates tunc vigentes.

Absolutae inerrantiae biblicae doctrina ad ipsa pertinet fundamenta fidei; si magisterium infallibile Ecclesiae explicite et solemniter earn definiat spes certa adest, Dea opitulante, ut catholici omnes Sacram Scripturam iuxta sensum et mentem Ecclesiae, explicabunt, Patres et Doctores secuti, in aedificationem corporis Christi et non in scandalum animarum.

DE CLERO INSTITUENDO UT RITE SUO MUNERE FUNGATUR

(C. Vona)

Legimus apud Prophetam Osee: Quia tu scientiam repulisti, repellam te ne sacerdotio fungaris mihi (Osee, 4, 6), quibus verbis ea adicimus quae apud prophetam Malachiam scripta reperimus: Labia Sacerdotis custodient scientiam et legem requirent ex ore eius, quia angelus Domini exercituum est (*Mal.* 2, 7). Quam scientiam earn intelligimus quae mores instruat, mentem collustret, ut si quis ea donetur facilius Deum prospiciens in eius mandatis deambulet.

Eos qui nos docent et ad modestiam exhortantur iure saepius audivimus dicentes Christum suos ex rudibus et imperitis elegisse qui Dei Verbum praedicarent et Religionem ab Eo conditam per terrarum orbem praecinerent et vulgarent; sed nobis non est obliviscendum scientiae et sapientiae donis Spiritum Sanctum eos denuo condidisse, atque tenebris ignorantiae excussis inter sapientes sapientissimos fecisse. At novimus quidem ad homines Deum condescendere ut ea quae ipse voluerit persequatur, qua-

propter ut temporum fert hominumque status, in rebus humanis versatur, plerumque absens etsi iugiter adiuvans.

Etenim postquam Ecclesiae firma constituta sunt fundamenta, tunc charismatum divinorum plenitudo atque mira effusio defecit et salus generis humani, Deo semper occulto ductore, promovenda hominibus concessa est, qui divinis atque naturae donis adlaborarent ad Christi Regnum dilatandum. Idcirco omni industria et cura statim Christiani usi sunt quo novani Religionem proveherent. Haud dubium est quin summa laus eis tribuenda sit, qui eximia pietate et doctrina praediti, mentes adversariorum allicerent atque ad Christianam Religionem converterent. Id iam fere ab incunabulis Ecclesiae ii assequuti sunt qui iam philosophorum placitis imbuti et omni doctrinarum genere instituti, pristina disciplinam abdicata, Christianorum fidem susceperunt. Sed saeculi vitium est ut error semper cum veritate contendat. Multi exeunte saeculo primo aut religionis imperitia aut falso pietatis sensu permoti, studerunt veritatis doctrinae evangelicae sanitatem corrumpere, quam tuendam susceperunt qui errorem detectum, Scripturarum usu, doctrinis ac disciplinis quibus erant instructi, everterunt et profligarunt aut tenebris obstiterunt, quae divinam lucem adnitebantur obtegere. Inde factum est ut statim constituerentur sedes quae fidei doctrinam foverent. Plures apud Polycarpum consociati sunt discipuli qui doctrinas a Iohanne Apostolo acceptas traditionesque ecclesiasticas custodierunt eisque induti quasi manu facta exorientis gnosticorum haeresis impetum continuerunt. In primis Irenaeus, orientis et occidentis traditionis interpret, sedulo studio ea sibi comparavit, quae cum aliis communicavit, ut cognitum errorem profligarent et rudes et imperitiores a doctrinarum haereticorum venenatis telis protegerent aut vindicarent.

Romae quoque Iustinus, omnium philosophiae generum peritissimus, cum fidem Christianam amplexus esset, nihil antiquius habuit quam ut, pristino habitu servato, veram doctrinam promulgaret eamque philosophorum inventis corroboraret. Scholae praefuit et quasi irriguos fontes in aridas mentes quas fecundavit immisit. Eandem rationem alii persequuti sunt Apologetae qui etsi philosophos et poetas errorum magistros haberunt, plura tamen argumenta ab ipsis hauserunt quibus Religionem Christianam tuerentur atque firmarent. Exeunte saeculo secundo praeclarissima Alexandrina schola catechetica floruit, quae philosophos et doctos admiratione affecit, quorum placita et inventa purgata et expolita ius civitatis in Christianorum Republica adepta sunt. Tunc Christianorum fama percubuit, et ex rudibus et imperitis novus flos doctrinae, novum philosophiae genus, ut ipsae gentes dicebant, exortum est, cuius bonus odor doctos aulasque imperiales penetravit. Ex parvis seminibus creve-

runt arbores quae Ecclesiae ornaverunt agrum, quem ab errorum impetu protexerunt. Summae doctis laudi est qui pervestigantes Scripturas earum occultos aperuerunt sensus, qui divinorum mysteriorum altitudines perscrutati et animi cupiditati Deum attingendi obsequentes hominum mentibus maiestatem et Dei pulchritudinem ostenderunt, quo altiora petentes in Illum intenderent a quo traherentur. Ita magis magisque in dies omnibus admirationi est Ecclesia quae cum omnibus aequis armis contendere potest.

Quantum Ecclesiae Tertullianus ipse, cuius tamen fuit lacrymabile fatum extremum, profuerit novimus, quem Cyprianus Magistrum appellabat: iam divinarum rerum scientia suis terminis instruitur, quibus rite proponitur; summam peritiam in omnibus disciplinis sacris atque humanis ostendit Hippolytus, qui dulcis apis per Scripturarum prata pererrat; praeclaram pastoris doctrinam litterarumque elegantiam Cyprianus praebet; summam ingenii aciem in expugnandis haeresibus Hilarius atque Athanasius adhibent; Ambrosii doctrina Deo peperit Augustinum, qui inter sidera fulget; Sacrarum Scripturarum atque eleganti dicendi genere Hieronymus praestat inter suorum temporum doctos facile princeps.

Sed ne longiorem protrahamus sermonem praeclarissima lumina Ecclesiae saeculi quinti praetermittimus et quantum monachi, subsequenti-
bus temporibus, praesertim cum iam Romanorum declinasset imperium adlaboraverint in conservandis et vulgandis humanitatis atque cultus fructibus. Quid de Theologicis scholis media aetate florentibus? Numquam Ecclesia viris illustribus viduata est, numquam Ecclesia magistra illustris esse desivit.

At saeculis volventibus eadem semper repraesentantur: hostium odium in Christum, incursantes errores, moresque collapsi, quibus iugiter obsistat necesse est Ecclesia mater et magistra. Cum autem Dei consilium genus humanum ad salutem perducere nolit, nisi hominum laboris communio praestetur, inde sequitur ut summa industria sit adhibenda in exquirendis instrumentis vel in excolendis institutis, quibus agmine facto imminentibus malis mederi possimus.

Cum hominibus nostrorum temporum facilis data sit facultas celebrandi scholas doctrina potius fucos nitent quam recta etsi modica. Quo fit ut animi non edoceantur sed inflentur declinetque auctoritatis obsequium et altiora de se unusquisque sentiat. Ad haec adiicitur rerum inopiae molestia et factionum improbitas, quae animos corrumpit. Omnes alta sapiunt, omnes altiora petere cupiunt, animorum dissociatio fovetur et morum integritas atque sanitas quasi contemnitur.

Cum igitur omnibus persuasum sit praeclarissimum esse opus iuvenum: gerere mores, qui fructus uberrimos tempore suo laturos sint, ea visum est proponere quae ad eorum institutionem spectent.

A) *De Scholis ecclesiasticis seu de Seminariis.*

1. *De seminariis minoribus:*

Studiorum modo restauretur et magistri singulis disciplinis tradendis laurea doctorali sint ornati.

Cum haud raro accidit, (in Italia e. g.), ut exiguae habeantur dioeceses, quae parvis contineantur finibus, et discipulorum ac magistrorum, qui docendo sint apti, copia desit, in unum seminarium confluant alumni numero quodam definite, quibus erudiendis peritorum professorum ordo hinc inde conlectus curam impendat.

Studia foveantur classicorum, etiam Christianorum, quibus tironum mens facile fingitur et humanitatis sensus, rebus antiquorum praeclare gestis, excitantur.

2. *De Scholis theologicis:*

In Sacris Scripturis, in disciplina dogmatica et morali et in Sanctorum Patrum doctrina et historia rite instituantur alumni, quia ex his fontibus praecipue hauriuntur argumenta, quibus fideles edoceantur, arceantur et in viam divinorum mandatorum introducantur.

Cum nostris diebus etiam in pagis vel minimis multi viri laurea doctorali ornati, ne istis inferiores sacerdotes existimentur, optimum videtur si ipsi quoque doctorali laurea sint praediti. Populus enim si pastores sanctos habet, eorum trahitur virtutibus, quodsi eximia sanctitas desit, quos doctos reperit admiratur et obsequio prosequitur.

B) *De scholis ab auctoritatibus ecclesiasticis dependentibus.*

Summo studio curandum est ut scholae quibus auctoritates ecclesiasticae praesunt restauratae rite dirigantur et idoneis donentur magistris, qui, iusta soluta, de curis domesticis securi totos se muneri adimplendo tradant.

C) *De Reipublicae scholis:*

Nullum dubium est quin magnopere consulatur religioni provehendae et rite moribus-instituendis si quamplurimi sacerdotes in Reipublicae scholas immittantur, qui cum doctrinas tradunt iuvenum animos moresque verbis exemploque fiant.

Neque eorum cura est omittenda qui Universitatum cathedris potiri valeant, ne disciplinae, quae cum religione necessitudinem habent, docendae relinquantur laicis, qui plerumque ab institutione religiosa sunt remoti, non autem cuiuscumque sectae favore privati.

DE CURANDA EDITIONE CATHOLICA
TEXTUS HEBRAIC! VETERIS TESTAMENT!

(C. Zedda)

Plurimorum haec fuerit postulatio; ast, quamquam in silvam ligna ferre videbor, editionem catholicam Veteris Testamenti secundum textum primigenium hebraicum ego quoque rogare non inutile arbitror.

Ne autem gloriari bonis alienis appaream, breviter hie quae secundum historiam iam acta et discussa sunt recolantur.

Ecclesia enim, a diebus Clementis Papae V (*Decretum Cone. Viennensis*, a. 1311) usque ad Leonem Papam XIII (Litt. Enc. *Providentissimus Deus*, 18 nov. 1893; Litt. Apost. *Vigilantiae*, 30 oct. 1902), Pium Papam X (Litt. Apost. *Quoniam in re biblica*, 27 mart. 1906), Benedictum Papam XV (Litt. Enc. *Spiritus Paraclitus*, 15 sept. 1920), Pium Papam XII (Litt. Pont. *Consilii de re bibl. ad Ordinarios Italiae*, 20 aug. 1941; Litt. Enc. *Divina afflante Spiritu*, 30 sept. 1943), semper de subtiliori cognitione primorum utriusque Testamenti textuum sollicita fuit.

Hodie itaque tarn provida Mater novam laudem sibi comparare debet in curanda editione catholica textus hebraici Veteris Testamenti.,

Propositum utique non est novum. Nam et Condlium Tridentinum in congregatiohibus generalibus dd. 17 mart. et 3 apr. 1546 desiderium expressit (quod postea Summo Pontifici significavit per epistolam cardinalium legatorum et card. A. Farnese, d. 26 apr. 1546) ut corrigerentur et ederentur etiam Biblia hebraica; et Summi Pontifices post tridentini editionem fieri Veteris Testamenti hebraici, Pont. Consilium ad id delegantes, iusserunt; et Pius XII nuper hortatus est: « Hodie igitur, postquam huius artis (critices textualis) disciplina ad tantam pervenit perfectionem, rei biblicae studiosorum munus est honorificum, etsi non semper facile, omni ope curare, ut quam primum a catholicis opportune apparentur tarn Sacrorum Librorum, quam antiquarum conversionum editiones ad has normas redactae, quae nempe cum summa sacri textus reverentia accuratam coniungant omnium legum criticarum observationem »; et: « Cui veto (veto Tridentini editiones primorum textuum vulgandi), si tune propter temporum difficultates aliaque impedimenta non plene respondere potuit, in praesens, ut fore confidimus, doctorum catholicorum collatis viribus perfectius ampliusque satisfieri potest » (Litt. Enc. *Divina afflante Spiritu*, 30 sept. 1943).

Impraesentiarum tamen tantillo scientiae biblicae cultori in omnium

memoriam reducere liceat quas ob rationes Ecclesia hoc munus suscipere debeat, in crastinum non differens rem severam:

1) quia solus inspiratus est textus primigenius, ideo maxima cura est adhibenda ut is, in pristinum quam verisimillime restitutus, ab Ecclesia ipsa edatur.

2) Si Ecclesia sibi tantae curae habuit versionem latinam Vulgatam ut inde ab a. 1907 munus sodalibus Benedictinis detulerit hieronymianae Biblicorum conversionis ad pristinam lectionem restituendae, quanta textum primum?

3) Ultimum tironum praetextum est removendum, qui magnum editionum criticarum acatholicarum Veteris Testamenti pretium profertur excusentur a conferendo textu primigenio S. Scripturarum. Atqui, ut factum est pro merkiana Novi Testamenti graeci editione Pii Papae XI voluntate parata, etiam nunc Ecclesia catholica Veteris Testamenti hebraici editionem parcam parare potest.

4) In Ecclesia enim tot tantaeque sunt altiorum studiorum biblicorum scholae ut non amplius sit tolerandum nos catholicos hac in re acatholicorum vectigales esse, qui heterodoxos non permagni facere debemus, eo vel maxime quod canon 1399, 1° C.I.C. editionibus librorum sacrorum acatholicis catholicos prohibet.

5) Officiis et muneribus scholarum biblicarum, tam sapienter a Summis Pontificibus enarratis, hoc est nunc cumulandum, scilicet ut textum hebraicum Veteris Testamenti critice edant. Quae res meritum saltem par ac merkianae Novi Testamenti graeci editionis illis certissime pariet.

6) Nemo dicat hunc laborem inutilem fore, qui noluerit operibus similibus laudati Merk, Vogels, Bover, aliorumque editorum catholicorum eandem incusationem irrogare.

7) Hodie editiones S. Scripturae polyglottas Complutensem, Antverpiensem, Parisiensem amplius invenire non est. Ceterum earum valor criticus plurimi non est aestimandus.

8) Probabiliter S. Sedes id obtinebit quod hucusque editoribus acatholicis non arrisit, facultatem nempe et confetendi et transcribendi et luce imprimendi codicem hebraicum saeculi decimi qui in Qaraitarum synagoga Beroeae (« Aleppo », in Syria) asservatur, nisi secundum A. Marx, ab A. Gil Ulecia, in *Cultura Biblica* 4/63 (1949) laudatum, ultimis hisce temporibus sit revera deletus.

Quum igitur Ecclesiae praedici legitime possit, immo promitti verigialium illud: « Carpent tua poma nepotes-», enixe infrascriptus orator rogat ut, auctoritate Sedis Apostolicae, *quamprimum ineatur editio critica Veteris Testamenti hebraici eaque modico pretio pervulgetur*, quo catholici studiosi universi se in posterum sua editione sibi spondeant usuarios.

FACULTAS IURIS CANONIC!

DE STATISTICO OFFICIO
APUD SANCTAM SEDEM CONSTITUENDO

(A. Canaletti Gaudenti)

Nemo non videt quanti momenti esse possit cognitio, vel mere quantitativa, innumerabilium factorum, quae multiplices ecclesiastici regiminis fades seu adspectus respiciunt: factorum enim perspicua notitia, statisticis investigationibus constituta, efficiet ut vel signa tempore utili praebeat, vel defectus ostendat, vel aliquid ad rectam normam fieri demonstret, vel progressionem aliquam aut regressum exhibeat; e statisticorum autem elementorum comparatione atque interpretatione animadversiones ac deductiones eruuntur, quae humanorum eventuum successionem profundius interpretantur. Neque statisticorum elementorum momentum atque pondus est. mere quantitativum: ipsa utique semper sunt rerum indicationes; at numeri, etsi nihil praeter quantitatem exprimere videntur, multum et moralis vigotis et spiritualis, ut ita dicam, ornatus sumunt, quotiescumque innuunt ac patefaciunt apostolicum Ecclesiae munus et universalem missionem.

Ex quo fit ut maxime eluceat quanta sit utilitatis pro Apostolica Sede centralis statistici officii constitutio, e. g. apud Sacram Congregationem Concilii, quo, a praesenti statu intermissae et inaequalis statisticae ecclesiasticae, per gradus ac paulatim perveniatur ad organicam, quamvis simplicem, totius materiae ordinationem.

Revera iam passim ubicumque fere exstant, et apud centralia Ecclesiae organa et apud alia ecclesiastica officia, nonnulla statistica ministeria seu potius collectiones plus minus accuratae elementorum: agitur tamen de rudi atque incompta statistica, praesertim cum per se ipsa stet, et in se ipsa steriliter concludatur.

Itaque novi officii munus statuendum est non tam investigare quam ea elementa elaborare, quae iam ad Apostolicam Sedem - praesertim per quinquennales illas relationes, de quibus in can. 340 - perveniunt, vel quae copiosius pervenirent si Curiae dioecesanae, Vicariatus et Praefecturae Apostolicae, Curiae generalitiae religionum plura e suis tabulariis elementa traherent et cum Sancta Sede communicarent. Quae elementorum elaboratio eo magis nostra aetate est maximi momenti, quod in compluribus civitatibus scientia illa, quae « sociologia religiosa » appellatur,

summopere progreditur atque perficitur, qua et vita religiosa et moralis populi vita penitus investigatur.

Huius autem officii ordinatio simplex omnino, eaque rationalis, esse debet. Cum agatur de elementis elaborandis, non colligendis, duo vel tres officiales, opportunis machinis et instrumentis praediti, satis esse poterunt, ita ut nulla sit metuenda « burocratica organizatio », quae vocatur. Quodsi postea, experientia edocente ac suadente, opportunum videatur magis amplum constituere statisticum ministerium (de quo cf. *Apollinaris* IX, 1936, pp. 85 sqq.), quae necessaria erunt suo tempore, determinabuntur.

DE IURE POENALI CODICIS CANONIC! EMENDANDO

(O. Cassola)

Infrascriptus Pont. Commissioni Anteparaepratoria Concilii Oecumenici submissee porrigit haec adnexa investigationem «De iure poenali Codicis canonici emendando»,¹ praesertim in eius paragrapho B a pag. 252 ad pag. 259 excerpti.

. Aliquantulum tamen evolvens ea quae in pag. 257 ad b) obiter dicuntur, firma opportunitate systema poenale canonicum perficiendi et perspectis exigentiis accommodandi, idem censet. *incrementum* poenarum hodie minus conferre ad disciplinam in tuendam, immo contrarium exitum facile sortiri.

Potius necesse est ut poenae latae sententiae numero reducantur et in simpliciore formam redigantur; poenas autem ferendae sententiae quod attinet, optandum est ut saltem graviores per processum criminales ordinario irrogentur, salva facultate utendi via administrativa in casibus exceptionalibus apte circumscriptis et quoad poenas minores bene determinatas.

Ceteroquin coercitio poenalis semper fuit extrema ratio adhibenda in Ecclesia, ut affabre enuntiatur in can. 2214 § 2, interposito ipsius C. Tridentini monito sess. XIII, de ref., cap. I (« Meminerint Episcopi alique Ordinarii se pastores non percussores esse », etc.), utque innuunt cc. 1947 et ss., 2223, 2242, 2288, etc.,

Ad Clericos et Religiosos speciatim quod attinet, robur disciplinae magis profidet meliore cura iustitiae et caritatis quam exacerbationibus poenalibus. Plura mala radicitus extenuari nequeunt nisi regimine idoneo

¹ *Apollinaris*, 32 (1959), pp. 240-259.

et mente supernaturali innixio; sub quo unusquisque suum locum occupet et strenue competenterque adlaboret ad maiorem Dei gloriam, doctrina et pietate imbutus, sua vocatione contentus neque egestate aut vexationibus afflictus; et in quo superiores constanter afficiant inferiores omni intelligentia et consilio et ope, ab omnibus absolute exigentes praxim fraterni amoris et operosae unionis in Christo Domino.

In his rerum adiunctis apte firmiterque procuratis longe rariora fient delicta et difficilius florebut humanae miseriae, scil. naturalistica ratio vivendi agendique, praelaturae ambitio et auri cupiditas, despectus doctrinae et genuinae probitatis sacerdotalis, studium quaerendi quae sua sunt et apparendi, ignavia et imperitia, animus duplex aut malevolus aut levis, etc.: quae omnia exstant delictorum fomites et dant gravem morum relaxationem quae Ecclesiae magis obest quam multiplex singuli delictum.

Praeterea, viribus unitis, haud dubie eveniet. ut exsurgat fortis exercitus apostolorum qui, duce Romano Pontifice, salutem gentibus afferant et Regnum Christi in humana societate singulisque animabus tandem praeparent.

Utinam ergo proximum Concilium Oecumenicum queat, reformando et informando, ea sapienter statuere quae ad integram renovationem coetus clerkalis et sodalium religiosorum perducant!

Tunc enim idem Concilium parem efficaciam assequi poterit ipsius Tridentinae Synodus, cuius maximum momentum historicum deprehenditur non minus in reformatione disciplinae ecclesiasticae quam in declarationibus et definitionibus dogmaticis.

DE NONNULLIS ECCLESIASTICAE LEGIS MUTATIONIBUS

(P. Ciprotti)

PRAEMITTENDA

Non expedit ut Concilium Oecumenicum de universa ecclesiasticarum legum reformatione et emendatione curet, cum eiusmodi reformatio et emendatio expeditius et accuratius fiat si tranquillo studio a paucis iuris peritis - quibus videlicet propositiones et vota subiecta sint - schemata novarum legum antea redigantur.

Attamen, cum episcopi in primis Ecclesiae ac fidelium necessitates ac desideria usu ipso cognoscant, maxime convenit ut futurum Concilium praecipuas canonici iuris reformationes perpendat, earumque principia fundamentalia vel etiam normas quasdam suggerat atque commen-

det, nonnumquam fortasse etiam deliberet. Neque tamen umquam est obliviscendum non solum leges nullo modo sufficere ad Ecclesiae finem consequendum, sed eas esse instrumentum multo minoris ponderis ac momenti quam magisterium ac sanctificationem, ex quibus praesertim constet oportet positiva Ecclesiae actio.

Hie autem quaedam proponuntur res, quae, humili meo iudicio, utiliter subdi possunt futuri Concilii Patribus, quod attinet ad Ecclesiae latinae leges.

1. DE BENEFICIIS

In permultis Ecclesiae regionibus systema beneficarium - quod originem habet in vetustissima ipsius civilis et humanae societatis ratione, quae iam non congruit cum hodierna « oeconomia » - haud pauca parit incommoda, quae breviter ita recenseri possunt:

a) non aequa bonorum ecclesiasticorum est distributio inter dericos;

b) sacerdotes a sacro ministerio et a spirituali vita distrahuntur propter necessitatem administrandi beneficii dotem; neque sacerdotis auctoritati apud fideles prodest eum nimis de re administrativa vel oeconomica curare;

c) haud raro inimicitiae oriuntur inter parochum et suos fideles, qui in eius agro operam, ut opifices vel agricolae, praestant;

d) interdum sacerdotes, quibus beneficium collatum est, non sunt rerum administrandarum periti, ideoque periculum est ne beneficii bona male administrantur; nonnumquam autem Ordinarius debet in conferendo beneficio rationem habere eius quoque qualitates (id est peritiae in re administrativa et oeconomica), potius quam eas tantum qualitates prae oculis habeat quae ad officium illud ecclesiasticum exercendum magis sint necessariae;

e) nonnumquam etiam accidit ut sacerdos, qui optimus ac maxime idoneus beneficiarius alicuius beneficii esset, non possit beneficium acceptare, quia careat pecunia qua opus est ad instrumentum fundi (vulgo « scorte ») ex sua parte emendum.

Etsi tamen haec incommoda frequentia sunt in multis regionibus, non ideo expedite videtur ut systema beneficarium omnino subvertatur, cum et perdifficile sit quae iamdudum sunt in usu instituta subito tollere, et nemo possit, nisi postquam experientia docuerit, certo praevidere quae commoda quaeque incommoda futura sint si novum systema instaretur. Potius igitur videtur suadendum ut interim permittatur episcopis locorum - praesertim in concilio provinciali aut plenario vel saltem collatis consiliis inter episcopos eiusdem nationis et, si opus sit,

peritis de re oeconomica auditis - mutationes quasdam prudenter inducere, quae, prout experientia suaserit, continent aut interrumpant aut corrigant; et ut quaedam legis normae ita emendantur aut compleantur, ut facilius incommodis, quae supra enumeravi, occurrere quodammodo possit.

Codicis normae quae emendari possunt in primis videntur normae de pensionibus (can. 1429), de seminaristico (can. 1356), deque aliis tributis (cann. 1504-1506): opportunum enim videtur, ad aequiorem bonorum ecclesiasticorum distributionem, permittere episcopis ut super fructibus superfluis et pensiones imponant extra statutum can. 1429, et tributa maiora - etiam « progressiva », quae vocantur - imponere possint. Quinam autem sint fructus superflui, determinandum erit ab ordinariis cuiusque nationis: quae determinatio vim habere dehebit etiam in applicando (quod nunc a nonnullis non fit) can. 1473. Quo autem tributa progressiva et pensiones vere utilia sint ad aequiorem bonorum ecclesiasticorum distributionem, oportet generatim in ipso Codice, magis determinate autem in quadam speciali Instructione in singulis civitatibus ab ipsa Apostolica Sede aut a concilio nationali lata, praecepta statuuntur quae et in tributis pensionibusque imponendis et in horum proventibus ad clericos vel ad personas morales tribuendis servanda omnino erunt, ita ut ex necessitatis publicae et iustitiae principiis, quantum fieri possit, fiat distributio, minime autem ex cuiusquam arbitrio aut fallaci forte iudicio.

Quod autem attinet ad experimenta episcopis permittenda - quae experimenta tandem praevia esse poterunt futuris reformationibus generali lege inducendis - duo vitanda sunt pericula: *a)* ne benefactores ex mutata ratione administrandi ac distribuendi bona, timentes ne sua liberalitas in favorem alius personae moralis destinetur, avertantur a legatis et donationibus in favorem ecclesiasticarum personarum moralium aut cuiuslibet piaae causae disponendis; *b)* ne iis, quibus bona ecclesiastica administranda traduntur, iam desit quaelibet impulsio ad recte diligenterque administrandum.

Patet autem prius periculum abesse, si vigenti systemati in hoc tantum derogetur, quod administratio auferatur beneficiariis, et alicui officio dioecesano, vel etiam regionali, committatur; quod si fiat, augeri potest alterum periculum, quod tamen satis diminui potest, si administratores ab ipsis beneficiariis eligantur (vel etiam ex ipsis sumantur), et si praemia statuuntur pro fructuosiore administratione. Attamen consideretur oportet hac administrationis mutatione non emendari praecipuum vigentis systematis defectum, inaequalem dico bonorum inter clericos distributionem. Praeterea difficultates nonnullae, saltem in aliqui-

bus locis, oriri possent, si haec administrandi ratio introduceretur: nam beneficiarii, ii praesertim qui ex agricolarum genere orti sunt, nonnumquam libentius agro colendo operam dant, quam agri ab aliis cultui fructus recipiant; stipendium administratoribus solvendum erit; baud facile est simul res in diversis locis sitas administrate (cui tamen incommode interdum occurri potest per opportunas venditiones et emptiones, ita ut plurimum beneficiorum agri finitimi fere sint).

Utrumque periculum inesse potest - neque tamen fieri nequit ut in certis locis ac temporibus nullum iam sit periculum - si non administratio beneficiariis auferatur, sed ipsum ius utendi, fruendi beneficialibus fructibus (cf. can. 1473), ita ut ipsi aut fere sic se habeant, ut ceterarum personarum moralium administratores, aut ne administratores quidem iam sint sed tantummodo ministri pro opera sua stipendium accipientes: hac autem ratione, fructus beneficiorum deberent in aliquam massam dioecesanam vel regionalem vel nationalem confluere, ex qua ad aequitatis normam distribuenda essent. Nemo non perspicit hac ratione posse aequius ecclesiastica bona distribui. Ut autem utrumque, quod supra indicavi, periculum minuat: *a)* in fructuum distributione, de qua normae bene determinatae debent dari, ratio habenda erit etiam maioris quantitatis fructuum, quos unusquisque ad massam attulerit; *b)* fideles accurate edocendi sunt de generali Ecclesiae utilitate longe praeferenda et attendenda prae contingenti huius vel illius beneficii locupletatione. Plerumque itaque potest ut hic vel illic tempus adveniat, quo haec ratio reformati systema beneficiale opportunior videatur, dummodo ea pericula nulla vel minima fiant.

Dubia proponuntur:

a) an et quo modo expediat augere episcoporum potestatem, quod attinet ad pensiones ac tributa beneficiis imponendas;

b) an expediat, ad rectius applicandum praeceptum de quo in can. 1473 C.I.C., in unaquaque natione definite quae fii r t nbeneficiis imponenda.

cum sint mere honorifica vel hodiernis moribus non consentanea, ipsis sacerdotibus, magis autem christifidelibus laicis, maxime vero iis qui fervidam christianam vitam minime agunt, saepe derisui sunt; quod incommodum gravius fit, si qui forte - quod non raro evenit - alicuius oppidi municipes aut alicuius ecclesiae canonici aliique sacerdotes aut alicuius confraternitatis vel religiosae domus sodales nimium videantur pondus ac momentum iis privilegiis tribuere.

Etsi ante promulgatum Codicem. Iuris Canonici eiusmodi incommoda graviora erant, attamen verum est ea nimium adhuc persentiri.

.Maximum esset remedium, si quaelibet privilegia usque adhuc concessa auferrentur, ita ut omnibus et hominibus et moralibus personis omnino legis canonicae praecepta applicarentur. Cum autem sint quaedam privilegia, quae forte auferri statim non expediat (uti est, e. g., Bulla Cruciatae), opportunius fortasse erit, si recensio quaedam privilegiorum, quae conserventur, fiat, et si in Codice indicetur si quae forte sint materiae in quibus concessa privilegia conservanda videantur, mutato videlicet, quod attinet ad privilegia, principio in can. 4 enunciato.

Quodcumque autem sumitur remedium, oportet clerum ac praesertim populum recte antea edoceri de causis quae suadent ut privilegia auferantur, deque generali vi reformationis, quae scilicet non hoc vel illud tantum privilegium, sed cuncta fere abroget.

Dubium proponitur:

an expediat quaelibet privilegia stricte dicta, id est quae in lege universali non statuuntur, auferre, iis exceptis quos Apostolica Sedes, circumstantiis omnibus perpensis, servanda censuerit.

3. DE SEMINARIIS ET CLERICORUM INSTITUTIONE

Experientia docet eos sacerdotes, qui sero ad clericalem statum accesserint, non solum - quod planum est - societatis et hominum vitam melius habere perspectam, quam sacerdotes qui diu in seminario degerint; sed etiam - quod ex ea re consequi videtur - plerumque magis esse idoneos ad fidelium animos dirigendos, ad confessiones recipiendas, ad condones, consilia, hortationes proferenda.

.Nee tamen idcirco concludi debet quattuor haec saecula, per quae seminaria in Ecclesia vigent, demonstrasse inutilia esse seminaria vel etiam damnosa, cum, uti recte docuit Tridentina Synodus, « adulescentium aetas, nisi recte instituatur, prona sit ad mundi voluptates sequendas, et, nisi a teneris annis ad pietatem et religionem informetur, antequam vitiorum habitus totos homines possideat, numquam perfecte, ac

sine maximo ac singulari propemodum Dei omnipotentis auxilio, in disciplina ecclesiastica perseveret » (Cone. Trid., Sess. XXIII, de ref., c. 18).

Verum nemo non videt aliquid adhuc in seminariorum ratione et in clericorum institutione posse feliciter perfici atque compleri, in eos praesertim fines ut clerici, antequam maiores ordines suscipiant, probe noscant quid renuncient in clericali statu amplectendo, ut ipsi bene perspectos habeant populi mores et animum, atque, cum e seminario exierint ordinati, ne nimis distantes a populo sint ac fere peregrini.

Cum agatur de re, quam ego non penitus cognosco, non possum plura disserere neque audeo remedia proponere.

Opportunum tamen censeo duo exempla narrate, quae ostendunt quam sit necesse ut clericorum institutio sit magis completa, et ut ipsi magis hominum vitam noscant, antequam sacrum presbyteratus ordinem recipiant et pastorem vitam sacrumque ministerium ineant.

Praelatus quidam e Curia Romana quondam mihi dixit se adeo, cum e seminario exiit, ignorasse res quae ad vitia contra castitatem attinerent, ut, primis post receptum sacerdotium mensibus, cum adulescentes in confessione confiterentur quaedam contra sextum peccata, ipse semper responderit non esse peccata, sed res naturales. Alius autem, cum iam esset theologiae professor, me rogavit num forte scirem utrum mulieres aequae ac viri sentirent carnis stimulos.

Haec autem, quod attinet ad clericorum institutionem in seminariis.

Sed praeterea animadvertendum est, postquam e seminario clericus exierit, melius, quam nunc fit, curari posse ut ipse aptior in dies efficiatur ad pastorem operam, praesertim ad condones, confessiones, animorum directionem, et ut pietatis spiritus quam maxime in ipso foveatur ac perficiatur. Quae res et in primis est necessaria ne clericus mundi illecebris contaminetur, et summi est momenti ut digniores sint Dei ministri, ut vere sint « sal terrae », ut eorum ministerium efficacius evadat; neque id dico tantum propter supernaturalia auxilia, quae pius clericus copiosiora sperare potest, sed etiam quia populus ipse, ea quoque pars quae magis remota est ab Ecclesia, duo praesertim in clericis quaerit et optat: a) ut pietate et continentia ab exterioribus bonis et animi caritate ita excellant « ut sese apud fideles ad absolutissimam referant formam Divini Magistri » (Pii XI, *Encycl. Divini Redemptoris*) d. 10 martii 1937); b) ut in materialibus ac spiritualibus cuiusque aerumnis apta consilia et hortationes in confessione et extra dare possint et cupiant. Quae ut efficiantur, et frequentius sacerdotum animi sunt piis meditationibus et spiritualibus exercitiis nutriendi, et Pii XII verba haec ap-

plicanda sunt: « idem praeterea, ut concrediti officii decus postulat, atque fidem aestimationemque populi, quemadmodum addecet, sibi conciliet – quod procul dubio pastorem suam efficaciorum reddet – illa vel profanarum scientiarum copia praeditus esto, quas hodie exculti homines commune veluti patrimonium habent » (Encycl. *Ad catholicum sacerdotium*).

Quodsi et pietate et doctrina et christiana prudentia clerici emineant, et ipsi omnes, episcopi quoque, propius sentiant et vivant confratrum ac populi universi vitam atque necessitates, incredibilem eorum acta et verba vim habere poterunt in populum, maximeque et hominum mentibus et cordibus persuadere; quo efficietur ut sanctorum sacerdotum exemplo et pastoralis opera magis solidae suscitentur vocationes quam per semina, fortasse etiam plures: quamquam non tam multis quam sanctis ac pie seculis Ecclesia indiget sacerdotibus.

Dubia proponuntur:

a) an et quo modo curandum sit ut seminariorum discipuli aptiorem institutionem accipiant;

b) an cann. 124-126 *C.I.C.* (cann. 60-62 Motu Proprio *Clerici sanctitati* d. 11 iun. 1957) ita debeant mutari ut clericis saecularibus plura imponantur pietatis exercitia, in primis exercitia spiritualia;

c) an can. 129 *C.I.C.* non solum ad normam can. 65 Motu Proprio *Clerici sanctitati* complendus sit, sed praeterea utrique canonis praecceptum aliud sit addendum, quo clerici iubeantur profanarum quoque disciplinarum (earum praesertim quae cum sacris arctius cohaereant) talem sibi copiam comparare qualem exculti homines habere solent.

DE DISSOLUTIONE VINCULI INITI
CUM DISPENSATIONE AB IMPEDIMENTO
DISPARITATIS CULTUS

(I. Damizia)

S. Augustinus, de coniugiis ait: «His ita pro meo modulo pertractis atque discussis questionem tamen de coniugiis obscurissimam et implicatissimam esse non nescio, nee audeo profited omnes sinus eius vel in hoc opere vel in alio me adhuc explicasse vel iam posse, si urgere, explicare». ¹ Quae verba etiam hodie, multis interiectis saeculis, iterate possumus, cum multa in materia matrimoniali adhuc obscura, sedula diligentique investigatione perscrutanda essent. Nostrum erit tantum quaestionem de dissolutione vinculi matrimonialis initi cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus aliquatenus enucleare, ita ut solidis firmisque rationibus, hanc potestatem Romano Pontifici competere, contrada sententia explosa, probare possimus.

I. INTRODUCTIO

Multa in institute matrimoniali, decursu temporis enucleata sunt, cum ius, sua in essentia, potius dynamicum quam staticum sit. Eius evolutio nondum hodie perfectionem attigit etiam quoad dissolutionem vinculi. Etenim auctores, qui iuri matrimoniali operam dederunt, quaestiones huius instituti, quae, eorum temporibus a vita quotidiana subnovebantur, habito semper prae oculis ut nunquam unitas et indissolubilitas matrimonii laederetur, pertractarunt. Igitur per plura saecula quaestiones fundamentales de separatione coniugum, circa tres principales sectiones, habita etiam ratione hic illic de aliis, agitabantur:

1) de formulatione iuridica privilegii paulini;²

¹ S. AUGUSTINUS, *De adulterinis coniugiis*, lib. I, cap. 25, n. 32, Corpus Ser. Eccl. Lat. vol. 41, Vindobonae 1900, pag. 379.

² D. GREGORY, *The Pauline Privilege*, Washington 1931. A. BRIDE, *Privilege Paulin*, in *D.T.C.*, vol. 13, coll. 400-416. G. OESTERLE, *Privilege Paulin*, in *Dictionnaire de Droit Can.*, vol. VII, coll. 229-280. A. C. JEMOLO, *Il privilegio paolino dal principio del secolo XI agli albori del XV*. Studi sassaresi 1923, 2a serie, vol. II, pp. 243-335. A. ESMEIN, *Le mariage en droit canonique*, Paris 1929, p. 242. B. KURTSCHIED, *Historia iuris canonici*, vol. I, *Historia institutorum*, Romae 1941, pp. 77, 185, 312. W. M. PLOCHL, *Geschichte des Kirchenrechts*, vol. II, Wien 1955, p. 294.

- 2) de sacramentalitate matrimonii;⁸
- 3) de impedimento disparitatis cultus.

Sed etiam hodie nondum adhuc omnes quaestiones circa istam solutae sunt. Adhuc agitur quaestio utrum S. Pontifex vinculum naturale inter duos paganos solvere valeat;⁴ non omnes conveniunt in neganda sacramentalitate coniugii inter partem baptizatam et partem non baptizatam;⁵ adhuc sub iudice est quaestio de fictis cautionibus. Ad nostram quaestionem quod attinet, tantum hodiernis temporibus frequentius agitata fuit. Nullum vestigium usque ad Medium Aevum reperitur. S. Augustinus magnam sollicitudinem habuit defendendi indissolubilitatem matrimonii.⁶ S. Thomas tantum de vi iuridica impedimenti disparitatis cultus loquitur.⁷ Fere eodem modo S. Bonaventura solvit quaestionem.⁸ Recentiori aetate auctores rem attingunt sed vel eam iuxta mentem privilegii paulini solvunt⁹ vel ad separationem coniugum re-

³ F. SCHENK, *The matrimonial impediments of Mixed Religion and Disparity of Cult*, Washington, 1929, p. 287.

⁴ LAMBRUSGHINI, *Disputatio de potestate vicaria Romani Pontificis in monium infidelium*, Apollinaris 1953, pp. 175-197.

⁵ TH. M. VLAMING, *Praelectiones iuris matrimonii*, Bussum 1950, p. 39.

⁶ B. A. PEREIRA, *La doctrine du mariage selon Saint Augustin*, Paris, 1930.

⁷ *Super Epistolas S. Pauli Lectura*, I, Taurini 1953, *I ad Corinthios*, p. 300, n. 342: «Intelligitur enim hoc de his qui in infidelitate contraxerunt, non de his qui in disparitate cultus; tunc enim nullum esset matrimonium, sed essent sicut fecit Esdras». In *IV Sent. Dist.* 39, q. 1, art. 1, ad primum, ait: «et ideo disparitas cultus praecedens matrimonium impedit contrahendum, et dirimit contractum»... ad quintum: «et e contrario si aliquis catechumenus habens rectam fidem, sed nondum baptizatus, cum aliqua fidei baptizata contraheret, non esset verum matrimonium». Cf. *Summa Theologica*, Suppl. q. 59, art. 1, ad 1° et ad V^o.

⁸ *Sententiarum Lib. IV*, Dist. 39, art. 2, q. 1: «Concedo igitur, quod solutionem matrimonii contracti in infidelitate tria faciunt: primum est ipsius imbecillitas; secundum est cultus disparitas; tertium, Creatoris vel matrimonii iniuria. Primum reddit possibile ad dissolutionem, secundum disponit, et tertium dissolvit. Matrimonii imbecillitas est ratione significationis imperfectae, quam habet apud infideles, et ratione defectus baptismi... Cultus disparitas est secunda ratio, quia tunc advenit alteri personae fortius vinculum. Iniuria matrimonii sive Dei est, cum non vult cohabitare, aut non sine contumelia Creatoris; et tunc vinculum illud solvit, quia repugnat vinculo, quo fidelis alligatur Deo».

⁹ SALMANTICENSES, *Cursus Theologiae moralis*, Venetiis 1750, tom. II, *De matrimonio*, Tract. 9, cap. 12, punc. 6, n. 71-72: «Quarto, quia Matrimonium ex natura sua petit indissolubilitatem; sed Matrimonium contractum inter fidelem, et infidelem est dissolubile, siquidem potest fidelis ab infideli recedere, et aliud Matrimonium inire ut diximus c. 4 a n. 35 ergo... respondetur, non esse contra indissolubilitatem Sacramenti, quod ex privilegio possit dissolvi; nam Matrimonium

currunt.¹⁰ Hoe modo pedetentim efformatur sententia quae negat possibilitatem dissolutionis vinculi initi cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus. Tantum exeunte saeculo xix proponitur sententia affirmativa. Primo igitur de sententia negativa et postea de alia, quae a nobis multis argumentis deferretur.

1000 .....

II. SENTENTIA NEGATIVA

I. Perrone, S. I.,¹¹ falso fundamento innixus, sententiam negativam defendit: « Insuper ecclesia aliam omnino rationem agendi in his coniugiis tenuit, atque in coniugiis in infidelitate initis. Siquidem ea tamquam prorsus indissolubilia habuit, adeo ut quamvis pars fidelis fuisset ab infideli derelicta, aut quamvis infidelis gravissimis molestiis partem fidelem afficeret fidei causa, seu non consentiat pacifice ac sine iniura Creatoris cohabitare cum parte fidei, numquam tamen Ecclesia permisit ut abrumperetur coniugium quoad vinculum, atque ad nova vota pars fidelis, vivente adhuc coniuge infideli, transiret; secus ac statuere consuevit circa coniugia in infidelitate contracta, ut suo loco vidimus. Iam vero diversae adeo huius agendi rationis quatenus probabilis causa assignari poterit, nisi quod ecclesia veluti contractum sacramentalem spectaret coniugium, quod ex parte fidei ac baptizata initum fuerat legitime cum infideli?

Sane 14 iunii 1708, insequens dubium propositum est: «Non-numquam foeminae Christianae ex dispensatione nuptias contrahunt cum viris infidelibus a quibus postea abiiciuntur et prorsus deseruntur; haec vero foeminae sic a viris reiectae, quod continere se nequeant, sponte nubunt, vel aliquando contra propriam voluntatem a parentibus cum altero infideli, qui baptismum suscipere paratus est vel cum christiano nuptui collocantur. Quaeritur, num istud secundum matrimonium legitimum sit vel validum? Sacra Congreg. S. Inquisitionis

ratum inter fideles indissolubile est ex natura sua, et tamen per professionem alterius in Religione dissolvitur. Et similiter inter infideles est matrimonium in ratione contractus verum, et quamvis sit consummatum, potest ex privilegio per Baptismum unius dissolvi ut diximus ».

¹⁰ F. SCHMALZGRUBER, *Ius ecclesiasticum universum*) tom. IV, Romae 1844, pars II, tit. VI, p. 500, n. 129: «ex tali matrimonio per se oritur obligatio cohabitandi, et reddendi debitum, et haec obligatio actu urget, quando coniux infidelis sine iniuria creatoris cohabitare fidei velit; secus, si non velit, suspenditur ab extrinseco, quod novum non est, sed fit etiam, quando coniux alter commisit adulterium ».

¹¹ *De Matrimonio Christiano*, Romae 1858, vol. II, pp. 308-311.

respondit: *Negative*. Quare? nisi quia pro certo assumpsit, vel saltem uti probabilius habuit eiusmodi matrimonium ex parte :fidei sacramentum esse, quo fit ut coniugium prorsus indissolubile evadat? Nam si mixtum coniugium. spectasset ut merum contractum naturalem, quemadmodum in pari casu dissolvit connubium infidelium, ita et hoc pariter dissolveret ».

P. Giovine,¹² nisus auctoritate ecclesiae et Apostoli, eandem sententiam defendit: « Antequam huic articulo finem. imponamus, superest, ut alia pauca dubia, quae proponi solent, persolvamus; quorum primum est: an Fidelis, qui ex Dispensatione valide contraxit Matrimonium cum infideli, transire possit ad alias nuptias, utendo Divina Dispensatione, si infidelis discedat, vel cohabitare nolit, vel eam pertrahat ad mortale peccatum? Huic quaesito indubitanter respondemus, cum Privilegium Divinum¹³ respiciat illud Coniugium, quod ab utroque coniuge infideli initum fuit antequam alteruter ad veram Fidem convertatur.

Quodque confirmatur ex Decisione Sacrae Congr. Inquisitionis, emissa sub Clemente XIII, die 1 augusti 1753 tenoris sequentis: « Si fidelis praevia Dispensatione etc.... Proceditque id, etiamsi Neophytus, mediante Dispensatione super cultus disparitate, iterato consensu, retinuerit unam ex illis, quae praeter primam uxoris appellationem duxerat in infidelitate, ob polygamiam in sua secta vigentem; eaque lapsu temporis discesserit. Etenim super simili dubio, a Vic. Apost. Siam proposito, Sac. Congregatio S. Officii anno 1854 respondit per instructionem ex Synodo Sutthuensi, Cap. IX, par. VII, ubi inter caetera adnotatur, post Dispensationem ab Impedimento disparitatis Cultus non posse amplius ullo in casu Matrimonium solvi quoad vinculum, sed solum quoad torum, quia factum est indissolubile in favorem Fidei et Fidelis partis ». Quae ratio revera non bene intelligitur neque eius fundamentum perspicitur.

A. Ballerini - D. Palmieri, S. I.¹⁴ eiusdem sunt opinionis, nullam novam. rationem afferentes: « Habet ex his, consummationem matrimonii post baptismum non ob stare, quominus pars :fidelis uti possit privilegio paulino... Imo ex his et illum videretur inferendum, quod si quis fidelis ex dispensatione s. Sedis infidelem ducat cum eaque matri-

¹² *De dispensationibus matrimonialibus*) Neapoli 1865, tom. I, Pars II, Cons. XVIII, par. 272, n. 8-9, pp. 511-512. Eadem iterat PH. DE ANGELIS, *Praelectiones iuris canonici*) tom. III, Romae 1880, p. 333, n. 11.

¹³ Cf. H. J., *De impedimentis et dispensationibus matrimonialibus*) Lovanii 1893, p. 403: «Non defuit etiam qui opinaretur locum esse casui Apostoli, si fidelis ex dispensatione matrimonium contraxit cum infideli, et si dein renuit cohabitare pacifice ac sine contumelia Creatoris; sed negari debere certum est ».

¹⁴ *Opus theologicum morale*) vol. VI, Prati 1900, p. 371.

monium consummet, quae postea mutata voluntate discedat, integrum sit fidei relicto alias inire nuptias. Nihilominus obstat responsio Congr. s. Inquis. 1 aug. 1759 - quam loco citato refert idem Giovine n. 8 - qua statuitur, quod in hypothesi matritnonii initi a fidei cum infidei ex Apostolica dispensatione, si infidelis discedat vel cohabitare nolit sine contumelia Creatoris aut quin pertrahat fidelem ad peccatum, facienda quidem sit, postquam frustra adhibita sint iuris remedia, separatio tori et cohabitationis, non vero possit transire fidelis ad alias nuptias. Quia ut alias dixit eadem s. Cong. an. 1854 post dispensationem factam est mattimonium indissolubile in favorem fidei et partis fidelis (apud Giovine 1. c. n. 9). Sane textum Apostoli perpendenti liquet loqui Apostolum de coniuge fidei, qui prius in infidelitate existens habuit coniugem infidelem; non de fidei, qui iam fidelis ducat infidelem ».¹⁵

¹⁵ Ad auctoritatem Ecclesiae appellant quoque F. SANTI-M. LEITNER, *Praelectiones iuris canonici*, vol. IV, Ratisbonae 1899, p. 303: « Privilegium fidei non valet: 2° in casu dispensationis super impedimento *cultus disparitatis*; hoc S. C. Inq. saepius declaravit sic annuente Clemente XIII. d. 5 aug. 1759 ad Ivum; sic

Ap. Natal d. 1886 ad VPm; nam dispensatio super hoc impedimenta danda non est nisi amota periculo contumeliae Creatoris. Quodsi promissis hac de re non obstantibus pars infidelis fidelem pertrahere conatur ad hanc contumeliam, separatio quidem fieri potest remanente tamen in vinculo ». S. ALPHONSUS MARIA DE LIGORIO, *Theologia moralis*, vol. IV, Ratisbonae 1912, p. 138 not. e: « Neque eo frui potest fidelis qui, obtenta dispensatione pontificia super impedimenta disparitatis cultus, matrimonium cum infidele contraxit, etsi hic pacifice cohabitare nolit, ex declaratione S. Off. 4 iulii 1855 ». F. X. WERNZ, *Ius Decretalium*, vol. IV, Prati 1912, p. 631, n. 59: « Quare catechumeni privilegio Paulino non fruuntur... nec fideles, qui post obtentam dispensationem ab impedimento disparitatis cultus celebrant nuptias cum infidele; secus privilegium in favorem fidei concessum potius cedere debet in praemium-nequitiae et fraudem.

coniugem:

Cf. S. C. Inq. 5 aug. 1759 ad 4; S. C. Inq. 5 mart. 1852 ». I. BUCCERONI, S. I., *Institutiones Theologiae moralis*, vol. IV, Romae 1915, p. 44: « idem dicendum, si matrimonium a fidele cum infidele ex Rom. Pont. dispensatione contrahatur. Clement XIII, 2. aug. 1759; S. O. 1 aug. 1753. L. 955. 956. 959; Collectan.; S. c. de P. F. n. 1308 ». A. LEHMKUHL, S. I., *Theologia moralis*, vol. II, Friburgi Brisg. 1910, p. 533. A. VERMEERSCH, S. I., *Theologia moralis principia, responsa, consilia*, vol. III, p. 689, n. 753. D. M. PRUMMER, O. P., *Manuale theologiae moralis*, vol. III, Friburgi Brisg. 1940, p. 486, n. 672. E. GENICOT, S. I., *Institutiones theologiae moralis*, vol. II, Louvain 1931, p. 509, n. 559. I. CHELODI, *Ius De matrimonio*, Vicenza 147, p. 199. F. A. BLAT, O. P., *Commentarius textus.co.: dicis, iuris canonici*, vol. III, Romae 1944, p. 676, n. 530. A. VERMEERSCH, S. I.-J. CREUSEN, S. I., *Epitome iuris canonici*, vol. II Mechliniae 1934, p. 296, n. 428. C. AUGUSTINE, O. S. B., *A Commentary on the new Code of Canon Law*, vol. V, St. Louis 1929, p. 351. G. BRUNELLI, *Divorzio e nullità di matrimonio negli Stati*, Milano 1950, p. 17.

Th. M. Vlaming ¹⁶ aliam rationem affert: «non item coniux fidelis qui ex dispensatione apostolica a cultus disparitate cum infideli contraxit. Et ratio est, ne spes dissolutionis ansa fidelibus fiat ad iugum cum infidelibus, quamvis ex dispensatione, facilius et veluti experimenti faciendi causa ducendi ». Quae ratio contingens nullo modo attingit essentiam quaestionis.

G. Payen, S. I. ¹¹ unice ad praxim ecclesiae appellat, dum ait: « In quaestiones versari *potest* num matrimonium, contractum *per dispensationem* a parte catholica cum parte infideli sit, post *consummationem* etiam extrinsecus indissolubile. Controversia enim est num sit *ratum* seu sacramentum. Sed unum pro explorato habetur: *certum est* huiusmodi matrimonium *nunquam* esse ab Ecclesia dissolutum, si post impetratam legitimam super disparitatis cultus dispensationem fuerit, inter. pattern catholicam et partem infidelem, *valide* initum et consummatum ».

A. C. Iemolo ¹⁸ est eiusdem sententiae, « La Chiesa non ha mai sciolto matrimoni consumati contratti tra un fedele ed un infedele con la dispensa dell'impedimento della *disparitas cultus*. Per questi matrimoni vale il carattere di requisito di diritto naturale proprio alla indissolubilità, e che fa sì che tutti i matrimoni, anche quelli di non cristiani, siano indissolubili. D'altronde la circostanza che siano stati celebrati con il consenso della Chiesa da loro un particolare vigore, se pure sia pensabile, sotto questo riguardo, che le condizioni che la Chiesa aveva poste alla concessione della dispensa non siano poi state osservate. Infine non solo non si dà alcuna traccia né in passi della Scrittura né nella tradizione di un potere ministeriale o vicario concesso al Pontefice di sciogliere questi matrimoni, ma non è del tutto incontrastata l'opinione (che pure è nettamente prevalente e che viene detta *opinio tuta*) che manchi nei matrimoni stessi il carattere sacramentale. Può dirsi in pratica incontrastata l'indissolubilità di questi matrimoni ribadita dal can. 1120, 2 del *Codex*: anche se l'opinione opposta (ove si fondasse sul potere del Papa di sciogliere i matrimoni non sacramentali allorché sia in gioco un più alto bene, che potrebbe essere quello della salvezza delle anime) non contrasterebbe con alcun esplicito insegnamento della Chiesa (il can. 1120 si limita a dire che qui non ha luogo il privilegio paolino) ».

¹⁶ *Praelectiones iuris matrimonii*, Bussum 1950, p. 497. C. A. RECKERS, *De favore quo matrimonium gaudet in iure canonico*, Romae 1951, p. 169.

¹⁷ *De matrimonio, in missionibus ac potissimum in Sini, tractatus practicus*, vol. U, Zi-Ka-wai 1936, p. 508.

¹⁸ *U matrimonio nel diritto canonico*; Milano 1941, p. 74 s.

Auctores, qui negativam sententiam defendunt, ad declarationes S. O.¹⁹ appellant. Sed haec responsa non sunt ad rem propter tres rationes: 1) petitiones generatim applicationem privilegii paulini attingunt. Ideo Suprema S. Congregatio S. Officii, re mature considerata, respondit non esse locum applicationi privilegii paulini. Optime sane quia potestas solvendi matrimonium initum cum dispensatione ab impedi-

¹⁹ S. C. S. Off. die 14 iunii anni 1708 dubio: «Nonnunquam feminae christianae ex dispensatione nuptias contrahunt cum viris infidelibus a quibus postea abiiciuntur, et prorsus deseruntur; hae vero feminae sic a viris reiectae, quad continere se nequeant, sponte nubunt, vel aliquando contra propriam voluntatem a parentibus cum altero infideli, qui baptismum suscipere paratus est, vel cum christiano nuptui collocantur. Quaeritur num istud secundum matrimonium legitimum sit vel validum? Respondit: Negative ». *Fontes*) vol. IV, n. 1036, p. 532. Ita petum fuit S. C. S. Off. (Cochinchin.), die 1 aug. 1759: «An fidelis, qui .ex dispensatione valide contraxit matrimonium cum infideli, transire possit ad alias nuptias, si infidelis discedat, vel eum pertrahat ad mortale peccatum. - R. Si fidelis, praevia dispensatione, contraxit matrimonium cum infideli, censetur illud contraxisse cum explicita conditione, dummodo nimirum infidelis secum cohabitare velit absque contumelia Creatoris: quare, si infidelis non servat supradictam conditionem, adhibenda sunt iuris remedia ad hoe ut earn servet: alias separari debent quoad torum et cohabitationem, non tamen quod vinculum: quocirca in casu de quo agitur, coniuge infideli superstite, non potest fidelis ad alia vota transire ». *Fontes*, vol. IV, n. 810, pp. 90-91. Item S. C. S. Off. (Nankin.), die 5 mart. 1852: «Petrus christianus, obtenta prius legitima dispensatione, matrimonium inivit cum muliere pagana, quae post tres menses habitationis et tori unionis aufugit ad alium maritum paganum, quocum nunc pacifice vivit, absque ulla spe conversionis, ne redeundi quidem ad virum fidelem. Quaeritur an revera Petrus teneatur innupte vivere, vel potius praevia interpellatione ad alias nuptias transire possit. - R. Non posse Petrum transire ad alias nuptias ». *Fontes*, vol. IV, n. 918, p. 195. Pariter S. C. S. Off. (Siam), die 4 iul. 1855: «Praeterea vetitum omnino est christianum nubere pagano; quod si, praevia dispensatione disparitatis cultus a S. Sede obtenta, quandoque eiusmodi matrimonium fieri contingat, notum est illud indissolubile futurum quoad vinculum, et solum aliquando torum posse dissolvi, si motiva canonica adsint a iudice ecclesiastico agnoscenda. Numquam proinde, vivente viro illo infideli, licet concubinario, poterit christiana mulier secundas inire nuptias... Generatim, si coniugis conversio praecesserit matrimonium cum infideli, praevia dispensatione Apostolica initum, nullo modo illo frui potest privilegio in favorem fidei concesso ». *Fontes*, vol. IV, n. 931, p. 205.

Eodem sensu S. C. S. Off., instr. (*ad Ep. S. Alberti*), die 9 dee. 1874: «Eadem agendi ratio adhibenda est cum muliere nupta viro infideli quae donata fuit gratia dispensationis vel sanationis in radice; neque ei ullatenus suffragatur privilegium Paulinum, quo parti fideli ab infideli dimissae potestas sit migrandi ad alia vota; hoe enim valet dumtaxat in matrimoniis initis inter duos infideles, quorum alter Christo se adiungit post matrimonium ». *Fontes*, vol. IV, n. 1036, p. 352.

Item S. C. S. Off. (Victoriae Nyanzae), die 22 dee. 1887 petitionibus: «I nostri neofiti sono pressoché sempre obbligati a pigliare in moglie ragazze infedeli... 2. II

mento disparitatis cultus nullo modo deduci a privilegio paulino potest.²⁰

2) Nullo modo S. Officium solvit quaestionem utrum haec coniugia solubilia sint a potestate vicaria Romani Pontificis. Edicit Ecclesiam, istis in casibus, non solvere vinculum. Quaestio theoretica non agitur sed tantum. quaestio practica.²¹ Utrum scilicet in illis determinatis adiunctis Ecclesia soleat coniugia solvere. 3) Indissolubilitas tributa istis matrimoniis respicit tantum vinculum naturale, quod per se indissolubile est, non autem vinculum sacramentale. Nullo in responso S. Officium adfirmat ista coniugia esse sacramenta; ideo indissolubilitas non deducitur e sacramentalitate coniugii sed unice e iure naturali, quod insitum est omnibus populis.

Severior autem praxis S. Officii explicatur ex eo quod in anteactis temporibus dispensationes ab impedimenta disparitatis cultus perpaucae erant, et magna cum difficultate concedebantur; ne igitur scandalum oriretur e solutione vinculi, maluit Ecclesia denegare istas gratias. Iam satis, ideo ad aliam sententiam transeamus.

III. SENTENTIA AFFIRMATIVA

Multi auctores potestatem Romano Pontifici solvendi haec coniugia tribuunt, quin rationes afferant. M. Conte a Coronata²² ait: « Si agitur de matrimonio contracto a fidei ex dispensatione cum infidei; quia talis

matrimonio così contratto (suppongo che il neofito abbia ottenuto la dispensa dall'impedimento di disparità di culto) e consumato, accade talvolta che la donna se ne fugge, senza che se ne sappia il perché. Si può inferire dalla sua fuga ch'ella non aveva prestato il suo consenso al matrimonio, e permettere al neofito di contrarne altro? 3. È generalmente assai difficile e spesso impossibile, risapere ciò che avvenne della fuggitiva, se sia morta o viva. Dopo fatte le ricerche possibili, si può supporre che sia morta, e permettere al neofito di pigliare altra donna? - R. Ad 2. Negative, nisi adhibitis opportunitis investigationibus, et salva saltem in substantialibus Const. Benedicti XIV, *Dei miseratione*, constet defuisse consensum: et si qua supersit difficultas recurrendum ad Ap. Sedem. Ad 3. Negative, nisi aliter constet de obitu mulieris iuxta instructionem S. Officii quae transmittitur ». *Fontes*, vol. IV, n. 1106, pp. 431A32. Cf. pariter n. 1002, p. 306.

²⁰ P. Card. GASPARRI, *Tractatus canonicus de matrimonio*, vol. II, Romae 1932, p. 241, n. 1170. L. C. DE LERY, S. I.; *Une nouvelle application du privilege de la foi*, Sciences Ecclesiastiques, vol. VI, 1954, p. 152.

²¹ V. JELIĆ, O. F. M., *De privilegio fidei eiusque fundamento iuridico*, Ius Pontificium, 1937, p. 153, not. 40, scribit: « edicit solum factum, non limitationem potestatis. Ecclesia hac ratione non solet huiusmodi matrimonia solvere ».

²² *De sacramentis tractatus canonicus*, vol. III, *De matrimonio et de sacramentalibus*, Taurini, 1948, p. 912, n. 653. Ita etiam: I. B. FERRERES, S. I., *Compendium theologiae moralis*, vol. II, Barcinone 1953, p. 671, n. 1042: « Hoc privi-

fidelis consetur, matrimonium contraxisse cum explicita conditione, dummodo nimirum infidelis secum cohabitare velit sine contumelia Creatoris; quate si infidelis non servat praedictam conditionem adhibenda sunt media ad hoc ut eam servet; alias separatio facienda est a toro et cohabitatione non vero a vinculo. Unde quamvis in hoc casu pars infidelis de facto nolit cum parte fidei cohabitare pacifice et vere discedat, atque pars fidelis contra ius aliud matrimonium cum parte fidei attentaverit, matrimonium illud nullum est habendum. Posset tamen illud revalidate Romanus Pontifex, solvendo primum matrimonium; quod tamen facere Romanus Pontifex non solet ».

Auctores, magni nominis, duas afferunt rationes: 1) de vinculo naturali agitur; 2) dispensatio, ab ecclesia concessa, dissolutioni non afficit, quia ipsa naturam vinculinaturalis non mutat.

P. Card. Gasparri²³ ait: « Haec quidem in ultimo casu est praxis usque servata a S. C. S. Officii; quae tamen minime probat Sane-

legium non obtinet in matrimonio inter partem baptizatam et partem non baptizatam inito *cum dispensatione* ab impedimento disparitatis cultus. Ecclesia tamen *potest* in hoc casu dispensare, etsi de facto non dispenset. Hactenus non constat vel unam datam esse dispensationem ». T. L. BouscAREN, S. I. - A. C. ELLIS, S. I., *Canon Law a Text and Commentary*, Milwaukee 1955, p. 608. - J. BANK, *Connubia canonica*, Romae 1959, p. 46: « Si est consummatum, solvi potest dispensatione Pontificis instante parte fidei, ex gravi tantum causa, dummodo scandalum ne immineat ». Non videtur cur pars infidelis non possit gratiam petere si infideles cum persona catholica novum matrimonium inire velit.

F. GALTIER, S. I., *Le mariage: discipline orientale et discipline occidentale*, Beyrut 1950, p. 322: « dans ce cas toutefois si le privilege paulin ne peut s'appliquer, le privilege de la foi comprend le pouvoir du Souverain Pontife qui en faveur de la foi pourrait rompre le lien ».

V. HEYLEN, *Tractatus de matrimonio*, Mechliniae 1945, p. 351 tantum abstracte quaestionem solvit cum ait: « Brevi, potestas Summi Pontificis theoretice saltem admitti potest dispensandi in omnibus casibus in quibus ex una parte unus saltem coniux baptizatus est, ut adsit subiectum potestatis Ecclesiae, et ex alia parte matrimonium non est inter duos iam baptizatos consummatum ». Ita etiam C. DE CLERC, *Des Sacrements*, in (*Traite de droit canonique publie sous la direction de R. Naz*) vol. II, Paris 1947, p. 402: « Si nous tenons compte de ces divers cas, nous concluons qu'ils s'expliquent uniformement par le pouvoir appartenant à l'autorité suprême dans l'Eglise de dissoudre, pour un motif d'ordre surnaturel, tout mariage consommé alors qu'aucun des conjoints n'était baptisé ou qu'un seul l'était ».

P. PALAZZINI, *Privilegio Paolino*, Enciclopedia cattolica, vol. X, col. 54.

A. CANCE, *Le Code de droit canonique*, vol. II, Paris 1932, p. 506, not. 1. V. JELICIC, O. F. M., *De privilegio fidei eiusque fundamento iuridico*, Ius Pontificium, 1937, p. 153.

²³ *Traetatus canonicus de matrimonio*, Romae 1932, vol. II, p. 241, n. 1170.

tam Sedem ipsa potestate matrimonium dissolvendi carere. Unicum enim argumentum contra bane Ecclesiae potestatem est, quia Ecclesia sua dispensatione matrimonium possibile reddidit; ergo iam non poterit idem matrimonii;im dissolvere. Sed hoc argumentum rem minime evincit. Nam n. 1131 diximus Sedem Apostolicam posse dispensate in matrimonio non consummato, licet matrimonium initum fuerit ex dispensatione Sedis Apostolicae in impedimento, e. g. *consanguinitatis, disparitatis cultus...* Ergo dispensatio a Sede Apostolica concessa, quae matrimonium possibile reddidit, eidem non aufert potestatem idem matrimonium dissolvendi, si hanc dissolutionem bonum animarum exigit. Dices in cit. n. 1131 agi de matrimonio *rato*, quod Ecclesiae potestati subest, non obstante dispensatione; id verum est, sed in casu nostro agitur de vinculo *naturali*, quod pariter Ecclesiae potestati subest, minime obstante- dispensatione. Difficultatem facere videtur responsio S. C. S. OfE.cii relata n. 1147 ad 4um: sed haec difficultas gravis non est. Nam Episcopus Coccinensis quae-siverat de privilegio Paulino, non autem de potestate Pontificis in matrimonia infidelium ». .

Al. De Smet, S. T. D.²⁴ etiam ad solutionem in favorem fidei appellat: « Si fuit initum *cum dispensatione*: Etiam in hoc inclinamur ut R. Pontifici ministerialis potestas dissolvendi et hoc vinculum non denegetur. Et sane dispensatio Ecclesiae non mutat naturam nee indolem matrimonii, et si, uti dicendum vidimus sub a), R. Pontifex dissolvere potest matrimonium, inter baptizatum et non baptizatum sine dispensatione initum, non apparet cur id non posset ubi dispensatio interveniedt... *De facto* tamen hucusque non apparet vestigium exercitii illius, quam vindicamus, potestatis; at immerito ex non usu concluderes ad negationem ipsius potestatis ».

Eiusdem opinionis est F. M. Cappello:²⁵ « Sane dispensatio concessa ab Ecclesia super impedimento disparitatis cultus non mutat naturam et indolem matrimonii. Posita eius validitate, vinculum, quod exinde oritur, idem est, sive matrimonium celebratum fuerit cum dispensatione sive absque dispensatione.²⁶ Huiusmodi vinculum erit quidem

²⁴ *De sponsalibus et matrimonio*) Brugib 1927, p. 285, n. 333.

²⁵ *De matrimonio*, Taurini 1950, p. 788, n. 790.

²⁶ V. VROMANT, *De matrimonio*) Paris 1952, p. 346: « Si cum dispensatione apostolica initum fuit matrimonium inter pattern catholicam et pattern non baptizatum: licet dispensatio apostolica non mutet naturam aut indolem matrimonii, ac R. Pontifex etiam hoc matrimonium solvere valeat: de facto tamen hucusque non apparet vestigium exercitii huius potestatis. Ratio autem cur Summus Pontifex sua potestate generatim non utatur, videtur esse ne eius potestas, data ad fidem promovendam et bonos mores animis :fidelium irise'rendos, *vertat in detl'imentum morum*.

perpetuum, sed *legitimum* tantum sive *naturale*.²¹ Proinde si Romanus Pontifex, ut supra dictum est, dissolvere potest matrimonium inter partem baptizatam et partem non baptizatam sine dispensatione initum, nulla apparet solida ratio cur id nequeat ubi dispensatio super impedimento disparitatis cultus concessa fuit. Omnia argumenta quae vindicant R. Pontificis potestatem ministerialem solvendi omne matrimonium, quod non sit *ratum* et *consummatum*, in specie matrimonium valide initum inter baptizatum et non baptizatum sine dispensatione, valent quoque pro isto casu ».

Alii praesertim defectus elementi sacramentalis in lucem ponunt. Ita L. Wouters:²⁸ « S. Pontifex, dummodo unus saltem coniugum sit baptizatus, dissolvere potest potestate vicaria ex proportionata causa omne matrimonium, quod non fuit consummatum post utriusque partis baptismum... Indissolubilitas matrimonii ex duplici oritur fonte, iure naturali et ex iure divino positive; ex iure naturali, quatenus tam bonum

Et sane per suam dispensationem super disparitate cultus antea concessam, matrimonium mixtum quasi authentice recognovit et ratum habuit. Videtur vero quod verteret in detrimentum morum si Summus Pontifex his matrimoniis mixtis, quae sunt minus laudanda et periculis plena, attribuat privilegium dissolutionis, quod matrimoniis catholicis necessario negare debet ».

Tamen hae rationes possunt in aliquo casu particulari deficere. TH. A. IORIO, *Theologia moralis*, vol. III, 1954, p. 575: « Immo ex privilegio *fidei*, non Paulino, certa videtur sententia eandem potestatem in Romano Pontifice asserens circa matrimonia quoque, sive non consummata, inter partem non baptizatam et baptizatam in *Ecclesia catholica*, inita *cum dispensatione* super impedimenta disparitatis cultus. Eadem enim ratio valet ac in casu praecedenti, nec dispensatio mutat naturam et indolem contractus matrimonialis ».

²¹ L. C. DE LERY, S. I., *Une nouvelle application du privilege de la foi*, Sciences Ecclesiastiques, vol. VI, 1954, p. 154: « Ce mariage entre baptise et infidele etait une union naturelle, *vinculum naturale*. Voila qui a donne au Pape le vrai fondement necessaire pour qu'il put le rompre ». A. BRIDE, *Privilege Paulin*, D.T.C., vol. 13, col. 401-402: « Le can. 1120, 2, exclut formellement du privilege le cas du conjoint catholique qui aurait epouse un infidele avec dispense de disparite de culte. Cette mesure disciplinaire reproduit en substance les dispositions prises par le Saint-Office le 5 mars et le 5 aout 1759. Elle s'explique par le souci qu'a l'Eglise de ne pas tolerer une pratique qui favoriserait la malice des hommes et risquerait de miner le bien des ames. Lorsque, en effet, une dispense de disparite de culte est accordee, le mariage est cense avoir ete contracte sous la condition explicite de cohabitation pacifique... Le seul remede efficace serait une intervention pontificale pour dissoudre le lien de ce mariage en tant que *legitimum*. Mais la pratique du Saint-Office, hier comme aujourd'hui, est de ne pas accorder cette sorte de dispense; ce qui, note Gasparri, n'implique nullement un defaut de pouvoir du Pape a cet egard ».

²⁸ *Manuale theologiae moralis*, vol. II, Brugis 1933., p. 552 s.

prolis quam bonum contrahentium indissolubilitatem exigit; ex iure divine positive, quatenus matrimonium a Deo statutum fuit adumbratio divinae illius et indissolubilis unionis inter Christum et Ecclesiam; quae quidem adumbratio seu mystica significatio non tantum sacramento matrimonii, sed, textibus SS. Pontificibus et theologis, omni matrimonio indita est. Perfectius autem indita est sacramento matrimonii quam matrimonio, quod non est sacramentum, quia sacrum, quod sacramento matrimonii magis inest, magis natum est rationem repraesentandi sacram illam unionem recipere. Porro perfectius indita est matrimonio, quod non est sacramentum, consummate, quam non consummate; item matrimonio sacramentali consummate, quam non consummate, quia vinculum, quod reali carnis traditione ratificatum fuit, magis natum est recipere rationem adumbrandi perfectam illam Christi cum Ecclesia unionem ».

E. F. Regatillo, S. 1.²⁹ scribit: « *Inter infidelem et catholicum*, cum dispensatione initum. Nullum casum novimus in quo R. Pontifex tale matrimonium consummatum dissolverit. Sed speculative putamus non deesse illi potestatem illud dissolvendi. Idem enim fundamentum est ac pro consummate inter infidelem et haereticum, scilicet non esse sacramentum sed vinculum mere naturale. Sic etiam c. 1139, 2, *factum ne-*

²⁹ *Ius sacramentarium*} Santander 1949, p. 852, n. 1425; idem: *Interpretatio et iurisprudencia Codicis iuris canonici*} Santander 1949, p. 390.

Cf. G. H. JoYCE, S. I., *Christian marriage*} London 1948, p. 214: «Moreover, if the Church refuses to dissolve such marriages, the reason need not necessarily be sought in their sacramental character. Another explanation is possible. It would not be to the advantage of religion but its detriment, if a Catholic were to be allowed to escape from a marriage for which he had sought permission with a full knowledge of its drawbacks. A recent decision of the Holy Office seems to put it beyond question that such marriages are dissoluble and consequently not sacramental. A. B., an unbaptized American, in 1919 contracted a marriage with C. D. an Anglican, before an Anglican Clergyman. In 1920 he obtained a civil divorce; and not long afterwards became desirous to marry a Catholic lady. The bishop of the diocese forwarded the case to Rome and petitioned for a dissolution of the previous marriage. On the advice of the consultors, the Cardinals of the Congregation recommended that the petition should be granted, and Pope Pius XI acceded to their request and dissolved the marriage. The reply is dated 5 November, 1924 ». In nota autem scribit: «It may be concluded that the Church could, if circumstances called for it, dissolve a marriage contracted under a dispensation a *disparitate cultus* ».

AERTNYS-DAMEN, *Theologia moralis*} vol. II, Taurini 1950, p. 687: «Etiam matrimonium ex dispensatione valide initum et consummatum inter baptizatum in Eccl. catholica vel ad conversum et non baptizatum logice tamquam dissolubile habendum est. Sed de facto exempla dissolutionis non habentur ».

gativum consignat: Ecclesia non sanat in radice matrimonium illud ob impedimentum iuris naturalis vel divini, cessante impedimento; et tamen iuxta doctores, ad id *potestatem* habet. Forsan, labente tempore, etiam hoc matrimonium dissolvit: historia docet quantum hac in re disciplina mitigata sit ».

Ita etiam G. Arendt, S. I.³⁰ qui scribit: « Siquidem constiterit de facto baptismatis ab una parte recepti, serio tamen dubitetur de eiusdem validitate, quaestio paululum implicatur ex multiplici hypothese quae locum habere potest: A) huiusmodi baptisma collatum fuerit in *Ecclesia catholica*) ante matrimonium initum cum persona infideli: ex multis responsis S. Officii constat in anteacta praxi S. Sedis hoc baptisma etsi dubie validum, habitum tamen fuisse uti tale, in ordine ad matrimonium, cui proinde iudicatum fuit obstare impedimentum disparitatis cultus; hec tamen iterum duplex hypothesis occurrere potest: vel postulata et obtenta fuit legitima dispensatio ab hoc impedimento et tunc, etiamsi pars infidelis *discesserit*) applicatio privilegii paulini non conceditur atque ad summum coniux dubie baptizatus, recurrere poterit ad flagitandam coniugii dissolutionem, legitimi quidem non tamen sacramentaliter rati: Si vero matrimonium initum fuerit absque dispensatione, et nullum fuit ex hoc capite, utraque pars ideo poterit transire ad alia vota, vel primas convalidare nuptias omnibus peractis quae iure requiruntur »;

F. P. Kenrick³¹ propriam opinionem in aliqua verba S. Pauli fundat: « Quando veto ex Ecclesiae dispensatione conciliatae sunt nuptiae inter fidelem et hominem non baptizatum, dubitari potest utrum ullo in rerum eventu solvi queat: nobis videtur semper solvi posse, si renuat infidelis cum fidei habitare, de eo enim dici potest: « Quod si infidelis discedit, discedat ».

Qui primus quaestionem aggressus est paulo latius est F. Hiirth, S. I.³² maxima scientia iuridica experientiaque praeditus, qui ait: « In

³⁰ *Quomodo in favorem fidei solvatur a S. Pontifice matrimonium in infidelitate contractum*) Ephemerides theologiae lovaniensis, vol. I, 1924, pp. 182-183, n. 183. L. L. McR., *The ((Petrine Privilege)) regarding the marriage bond*, The Clergy Review, vol. 40, 1955, p. 53: «If so, it would be wrong to conclude that they differ substantially from those covered canon 1125; because the infidelity of the one partner prevents such marriages from being a sacrament for either, and therefore they have no greater intrinsic firmness than marriages of infidels. The only difference is in the manner in which the Holy Father exercises his apostolic authority ».

³¹ *Theologiae moralis* etc. Philadelphia 1943, vol. III, p. 320.

³² *Notae quaedam ad privilegium petrinum*) Periodica de re morali- Canonica liturgica, 1956; p. 384.

potestate Pontificis (et in norma generali "salutis animarum") contineri etiam casum matrimonii, ab initio initi cum *praevia dispensatione ab impedimenta* disparitatis cultus, inter pattern non-baptizatam et pattern baptizatam "catholicam") ex modo dictis sponte sua deducitur. Latissima verba Pontificis hunc casum non excludunt, nee explicite nee implicite; ergo quoad "principium" includunt. Hunc casum non excludi par. 2, can. 1120 (qui est de Privilegio *Paulino*) non de Petrino, et qui vi inquisitionis scientificae et historicae ad Petrinum trahi non potest) ».

Expositis igitur duabus sententiis, videamus quibus argumentis sententia affirmativa probari possit. Non omnes rationes, quae afferuntur sunt eiusdem valoris, sed omnes ad nostram opinionem aliquid conferunt. Id est ad unum spectant: Romano Pontifici potestatem vicariam competere dissolvendi coniugia inita cum dispensatione ab impedimento disparitatis

PJ. SENTENTIA AFFIRMATIVA PROBATUR

a) *Ex epistolis paulinis nihil evincitur*

S. Paulus, loquens de matrimonio christiano, universam eius materiam dogmaticam non tangit, sed denuo asserta indissolubilitate matrimonii secundum praeceptum Domini,³³ solutionem alicui casui particulari sibi proposito ab Ecclesia corinthiana praebet. Hoc dare elucet sive e tenore ipsius epistolae, qua, in universim aliquae quaestiones ecclesiae corinthianae solvuntur, sive e primis verbis capituli VII « De quibus autem scripsistis mihi », quae sine ullo dubio ad quaestiones particulatas referuntur, secundum ea quae a corinthiis scripta fuerant. Ideo S. Paulus, loquens de solubilitate matrimonii infidelium, cum una pars ad fidem catholicam conversa sit, non solvit totam materiam de divortii ecclesiasticis, sed tantum unum casum, depromptum e circumstantiis illius temporis, tangit.³⁴ Nam quoad casum propositum non omnes possibiles so-

³³ *I Corinth.* VII, 10: « Iis autem qui matrimonio iuncti sunt, praecipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere; quod si discesserit, manere inimp-tam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat ».

³⁴ F. HORT, *Notae quaedam ad privilegium petrinum*, p. 376: « Non arbitrarium esse videtur censere et iudicare: casum Privilegii Paulini fuisse tantummodo unum, sed non unicum, casum in quo Apostolus pollebat potestate solvendi vinculum, et annuntiavit se ea uti. In toto enim capite VII Apostolus respondet ad *varios casus* (tum status matrimonialis tum status solutorum), ei propositos; mirum non est eum in allegato capite non omnia memorare quae personalem eius necnon

lutiones definit, ut alias facit, sed tantum eam requisitam a fidelibus illius temporis. Si Apostolus omnes casus posibles respicientes solutionem vinculi naturalis, texere voluisset, alio modo locutus fuisset, sed ipse eo modo loquitur quo statim fateri possit ab his qui solutionem casus expostulaverant. Ideo aliqua verba nobis obscura sunt quia casum particularem nescimus secundum quem fit responsio. Propterea S. Paulus extensionem suae potestatis, sibi divinitus collatae non describit,³⁵ sed tantum asserit se habere potestatem solvendi coniugium illo in casu particulari proposito. E verbis ipsius epistolae nullo modo deducitur S. Paulum voluisse suam potestatem tantum casui sibi proposito circumscribere: ne unum quidem verbum quoad limites. Itaque omnes dissolutiones vinculi ad casum Apostoli reducere non est logicum neque iuridicum, cum potestas apostolica magis ampla sit quam eius particulare exercitium. Eius extensio unice a praxi vel a definitione dogmatica metiri potest.

Secundum hanc mentem a Codice Iuris Canonici in can. 1120, 2, statuitur quod Paulinum « privilegium non obtinet in matrimonio inter partem baptizatam et partem non baptizatam inito cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus ». Et hoc iuste, nam matrimonium initum cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus nullo modo casui Apostoli aequiparari potest. Origo enim duorum vinculorum et adiuncta omnino dissimilia sunt. Primum vinculum est imperfectum et originem in ipsa infidelitate ducit; secundum vinculum ex una parte est in fide Christi et cum consensu Ecclesiae. In primo causa dissolutionis nullo modo praevisa fuit nec praevideri potuit, in secundo e contrario praevideri et cum morali certitudine, cautionibus praestitis a parte infideli, evitari potuit. Potest forsitan obici in utroque casu adesse vinculum legitimum. Sed haec obiectio non est ad rem. Nam, quamvis in actu solutionis, praesertim cum post baptismum copula inter partes interfuerit,³⁶

Ecclesiae circa vinculum solvendum potestatem spectant; sed plura eum silere obane quoque rationem, quod ad hoc ei non fuit datum mandatum et impulsus Spiritus Sancti ».

³⁵ AL. DE SMET, *De sponsalibus et matrimonio*, p. 292, n. 341. Cf. E. B. ALLO, O. P., *Première épître aux corinthiens*, Paris 1956, p. 153 ss. - G. B. RE, S. I., *Le lettere di S. Paolo*, Torino 1946, p. 79.

³⁶ Hoc enim in casu adhuc recurri ad privilegium paulinum potest. Canon enim 1124 praescribit: « Coniux fidelis, licet post susceptum baptismum denuo matrimonialiter cum parte infideli vixerit, ius tamen novas celebrandi nuptias cum persona catholica non amittit, ideoque potest hoc iure uti, si coniux infidelis, mutata voluntate, postea discedat sine iusta causa, vel iam non cohabitare pacifice sine contumelia Creatoris ». Hoc praescriptum servatur etiam si post conversionem unius partis matrimonium denuo initum vel confirmatum fuerit coram missionario, ut

natura vinculi in privilegio paulino, a vinculo exsurgente a matrimonio inito cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus non differat, tamen origo vinculi semper dissimilis est, secundum quam etiam causa dissolutionis statuitur. Fides enim nondum roborata non solum tueri debet sed etiam aequum non est ut a servitute peccati praepediatur. Lux et veritas communionem cum tenebris habere non possunt, praesertim cum errores in servitutem redigere veritatem temptent. Igitur ob has rationes iure hoc vinculum ab ambitu ipsius privilegii paulini excluditur. Hoc tamen praescripto, nullo modo definitur haec coniugia esse indissolubilia; sed neque ab aliis normis iuris canonici hoc deduci potest.

b) *Impedimentum disparitatis cultus a iure eccl. statutum fuit*

Matrimonium, cum sit divini et humani iuris communicatio,³⁷ decet ut inter personas eiusdem professionis religiosae ineatur.

Tamen ob peculiaria adiuncta nullum ius neque divinum neque naturale prohibet quominus inter personas diversi cultus contrahatur, dummodo institutioni catholicae prolis provisum sit atque partis catholicae perversionis periculum remotum sit. Etenim bona substantialia matrimonii per se in his quoque nuptiis non excluduntur, cum nihil neque naturae neque fini matrimonii opponatur. Ideo impedimentum disparitatis cultus, quatenus dirimens, inter impedimenta iuris mere ecclesiastici³⁸ adnumerandum est. Ad hoc ab Ecclesia institutum fuit, ut efficacius fides partis catholicae futuraeque prolis tueretur. Ideo Ecclesia,

decrevit S. C. S. Off. (Oecum. Occident.) 27 sept. 1848: « Utrum pars fidelis matrimonium initi aut confirmati coram proprio missionario, promissione de cohabitatione pacifica a parte non baptizata prius data, possit disiungi non solum quoad habitationem sed etiam quoad torum et quoad vinculum a parte infideli, quae deinceps non vult amplius pacifice cohabitare propter partis fidelis religionem. Quaeritur utrum haec pars fidelis possit valide et licite convolare ad alias nuptias. - R. Affirmative». *Fontes*, vol. IV, n. 180, p. 90; S. C. S. Off. (Siam), 4 iul. 1855, *Fontes*, vol. IV, n. 931, p. 205; S. C. S. Off. (Natal), 11 iul. 1866, ad 1, *Fontes*, vol. IV, n. 996, pp. 298-299; S. C. S. Off., 19 apr. 1899, *Fontes*, vol. IV, n. 513-514.

³⁷ Digestum, XXIII, 2, 1.

³⁸ BENEDICTUS XIV, Const. *Singulari nobis*, 9 febr. 1749, scribit: «Qua quidem in re, ob cultus disparitatem irrita matrimonia esse, non quidem iure sacrorum Canonum, sed generali Ecclesiae more, qui pluribus abhinc saeculis viget ac vim legis obtinet». *Fontes*. vol. II, n. 394, p. 196. Ita TH. SANCHEZ, *De sancto matrimonii sacramento*, Venetiis 1630, lib VII, disp. LXXI, n. 8: « Fatendum quidem est nullum esse textum quo haec irritatio inducatur, et ita eam non haberi ex lege aliqua ecclesiastica scripta; sed ex receptissimo Ecclesiae usu vim legis obtinuisse et ex apostolorum traditione ». A. EsMEIN, *Le mariage en droit canonique*, tom. I, Paris 1929, p. 242 ss. AE. HERMAN, S. I., *Ius iustinianum qua*

cum hoc impedimentum, dispensatione, relaxat, nullum ius neque divinum neque naturale solvit, sed tantum exigit ut fides, quod maximum bonum est hac in vita, meliori modo quo possit, tueatur. Si igitur aliquando Ecclesia vinculum matrimoniale, hoc in casu, solvit, tantum vinculum naturale coniugii per se tangit, non aliud ius praecedens Bive divinum sive naturale quod iam antea relaxaverat; propterea eius potestas non ligatur iure naturali vel divino iam soluto sed solvit ad normam mandati Domini, secundum legem universalem salutis animarum, quae ei concredita fuit.

c) *Haec coniugia non sunt sacramenta*

Matrimonium inter partem fidelem et partem infidelem non est sacramentum. Nam ait S. Thomas: ³⁹ « Cum matrimonium sit quaedam relatio, et non possit innasci relatio in uno extremorum sine hoc quod fiat in alio; ideo quidquid impedit matrimonium in uno, impedit ipsum in altero, quia non potest esse quod aliquis sit vir non uxoris, vel quod aliqua sit uxor non habens virum, sicut nec mater non habens filium: et ideo dicitur communiter quod matrimonium non daudicat ». Quod principium recte quaestioni de sacramentalitate matrimonii applicatur; nam sacramentum non potest esse in uno quin sit in altero. Si igitur sacramentum non est in infideli neque in fidei esse potest, cum vinculum, quod est coniugio oritur, sit quaedam relatio inter duos et quidem eiusdem rationis in utroque. Proinde si una persona est incapax etiam altera, quamvis fidelis, incapax redditur propter nexum unitatis. Nam:

1. « Matrimonium in utroque coniuge est unum numero, sicut est unum numero matrimonium, ergo si in uno non est Sacramentum, nec in altero ». ⁴⁰

2. « Cum enim contractus matrimonii inter virum et uxorem unicus sit, et sacramentum unicum, significans unam coniunctionem Christi cum Ecclesia, sequitur, utramque personam sacramenti capacem esse oportere: quemadmodum et utraque persona ad contrahendum habilis esse debet ». ⁴¹

ratione conservatum sit in iure ecclesiastico orientali] in Acta Congressus iuridici internationalis] vol. II, Romae 1935, p. 153. I. CHELODI, Ius canonicum] de matrimonio] Vicenza 1947, p. 91.

³⁹ *Summa theologica, Supplementum, q. 47, art. 4.*

⁴⁰ TH. SANCHEZ, *De Sancto matrimonio* Venetiis 1754, lib. II, disp. VIII.

⁴¹ P. LAYMAN, S. I., *Theologia moralis*, Venetiis 1630, lib. V, tract. X, pars II, cap. 2, p. 331. F. SCHMALZGRUBER, S. I., *Ius Ecclesiasticum universum*, tom. IV, pars I, Romae 1844, p. 139, n. 307. L. BILLOT, S. I., *De Sacramentis Ecclesiae* tom. II, Romae 1930, p. 380. F. M. CAPPELLO, *De matrimonio*, p. 32, n. 36.

3. « Quod si attendatur *vinculum* matrimonii, illud in utraque parte debet habere eandem firmitatem: sed *vinculum sacramentale*, quod adversarii *supponunt* in fidei, esset *firmitus* quam *vinculum naturale* in infidei; ergo aequiparatio inter coniuges non existeret ».⁴²

Sententia contraria hodie defendi omnino non potest cum Codex iuris canonici in can. 1012 edicat: « Christus Dominus ad gñitateni evexit ipsum corittractum matrimoniale inter baptizatos »; hoe est, tantum inter christianos matrimoniutn habendum est ut sacramentum.⁴³

Proinde haec coniugia, cum non sit sacramenta, dissolubilia sunt e potestate Romani Pontificis. Fundamentum igitur dissolubilitatis unice in absentia elementi sacramentalis oriri potest. Nam, hoe in casu, copula carnalis, quo fit una caro, non habet illam excelsam significationem, quae est propria matrimonii sacramenti. Etenim « matrimonio christianorum repugnat quidquid contrariatur sacrae eius significationi. Sed dissolubilitas contrariatur sacrae significationi matrimonii inter chrisdanos consummati, quia ex quo eiusmodi matrimonium suam habuit consummationem, iam significat mysterium indivisibilis connubii Christi et Ecclesiae praecise in quantum indivisibile est... Ergo coniugium istud non potest amplius undecumque dissolvi, nisi forte per eum dispensationis modum qui operationi miraculorum assimilatur, et est penes solum Deum, nullo autem modo penes Ecclesiam, ratione amplissimae etiam potestatis clavium ei concredita ».⁴⁴

Igitur cum coniugiis mixtis elementum supernaturale sacramentalitatis desit, indissolubilitas signaculum firmitatis non accepit. Etenim « inseparabilitas, quamvis sit de secunda intentione matrimonii, prout est in officium naturae, est tamen de prima intentione ipsius, prout est sacramentum Ecclesiae. Et ideo ex quo institutum est ut sit Ecclesiae sa-

⁴² F. X. WERNZ, S. I., *Ius Decretalium*, tom. IV, pars I, Prati 1911, p. 58, n. 44. AL. DE SMET, *De sponsalibus et matrimonio*, p. 152, ...

⁴³ P. GASPARRI, *Tractatus canonicus de matrimonio*, vol. I, Romae 1932, p. 36, n. 36. TH. M. VLAMING, *Praelectiones iuris matrimonialis*, Bussum—1930, p. 40, etiam aliam rationem addit: « S. Pontifex aliquando solvit matrimonium inter partem baptizatam et partem non baptizatam initum et consummatum. Ergo tale matrimonium non est ratum seu sacramentum ».

⁴⁴ L. BILLOT, *De Ecclesiae sacramentis*, tom. II, p. 441. Cf. AL. DE SMET, *De sponsalibus et matrimonio* p. 308, n. 356: « Solum igitur potestatis Ecclesiae subducitur matrimonium ratum et consummatum; non quod a priori impossibile sit ut Deus illam potestatem concesserit Ecclesiae, cum per se nihil impediat quominus etiam ad illud vinculum, quantumvis reliquis firmitus, potestas ministerialis Ecclesiae a Deo extendatur; sed quod de facto illa potestas non fuerit a Deo concredita Ecclesiae ».

cramentum, manente tali institutione, non potest sub dispensatione cadere ».⁴⁵

Proinde nota sacramentalitatis vinculum matrimoniale firmitus reddit secundum significationem misterii coniunctionis Christi et Ecclesiae, quae perfecta omnino est tantum post copulam carnalem, quia Christi cum Ecclesia coniunctionem, praecise qua indivisibilem, significat.⁴⁶ Etenim « matrimonium ante carnalem copulam significat illam coniunctionem quae est Christi ad animam per gratiam, quae quidem solvitur per dispositionem spiritualem, contrariam, scilicet per peccatum mortale; sed post carnalem copulam significat coniunctionem Christi ad Ecclesiam quantum ad assumptionem humanae naturae in unitatem personae, quae omnino est indivisibilis ».⁴⁷

d) *Comparatio cum dissolutione vinculi initi inter acatholicum et infidelem.*

Dispensatio ab Ecclesia concessa super impedimento disparitatis cultus naturam ipsius matrimonii non afficit, cum actus dispensationis, nihil aliud sit, nisi aliqua actio externa, qua Ecclesia iudicium profert utrum illis in adiunctis matrimonium in damnum partis catholicae sit necne. Iudicium autem non essentiam coniugii respicit sed protectionem fidei partis catholicae, ne, matrimonio contracto, eius fides pereat. Sua igitur actione Ecclesia non ad gradum aliquem altiore matrimonium elevat, sed in sua essentia relinquit, quod naturaliter ei inest. Nam, contracto valido coniugio, vinculum quod inde oritur, idem semper permanet sive matrimonium contractum fuerit cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus sive celebratum fuerit sine ista dispensatione. Remotio enim impedimenti, cum adiuncta matrimonii respiciat, naturam vinculi non mutat, quia nihil ei adicit. Ideoque vinculum semper perpetuum erit sed tantum naturale. Proinde si Romanus Pontifex matrimonia inita inter partem infidelem et partem baptizatam in secta valet dissolvere,⁴⁸

⁴⁵ S. THOMAS, *Summa theologiae*, Sup. q. 67, art. 2, ad 3.

⁴⁶ «Sane, quod Dominus in evangelio dicit, non licere viro, nisi ob causam fornicationis uxorem suam dimittere, intelligendum est secundum interpretationem sacri eloquii de his, quorum matrimonium carnali copula est consummatum ». ALEXANDER III, c. 7, X, *De conversione coniugatorum*, III, 32.

⁴⁷ S. THOMAS, *Summa theologiae*, Sup. q. 62, art. 2, ad 1.

⁴⁸ Hodie ista sententia communis est inter doctores. Cf. F. X. WERNZ, S. I. P. VMAL, S. I., *Ius canonicum*, Tom. V, *Ius matrimoniale*, Romae 1928, p. 775 s., n. 637. A. KNECHT, *Handbuch des Katholischen Eherechts*, Freiburg in Breisgau

non intelligitur cur non possit etiam solvere coniugia contracta cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus. In utroque casu, cum vinculum, quod e celebratione oriatur, eiusdem naturae sit, utrumque ab Ecclesia, eodem iure solvi potest. Ubi par est similitudo, idem oportet ut sit ius.

e) *Auctoritas Summi Pontificis Pii XII*

Hodie quaestio theoretica soluta est a Summo Pontifice Pio XII, qui in sermone habito Auditoribus S. R. Rotae, quaestionem de indissolubilitate matrimonii auctoritative solvit. Ipse edicit: « Il matrimonio rato e consumato **E** per diritto divino indissolubile, in quanto che non puo essere sciolto da nessuna potesta umana (can. 1118); *mentre gli altri matrimoni, sebbene intrinsecamente siano indissolubili, non hanno pero una indissolubilita estrinseca assoluta*, ma, dati certi necessari presupposti, possono (se si tratta, come **E** noto, di casi relativamente ben rari) essere sciolti, oltre che in forza del privilegio paolino, dal Romano Pontefice in virtu della sua potesta ministeriale. Nel dire che il giudice ecclesiastico **E** chiamato ad investigare se consti della esistenza di tali presupposti, voi subito comprendete come l'importanza dell'argomento bastevolmente indica che una simile investigazione vuol essere tondotta con ogni severita, rigore e diligenza; tanto piu che, trattandosi di uso di potesta vicaria in materia di diritto divino, la validita stessa dello scioglimento del vincolo dipende dalla esistenza dei necessari requisiti... Per la indissolubilita o dissolubilita del matrimonio non puo nella Chiesa valere altra norma e prassi se non quella stabilita da Dio, autore della natura e della grazia.

1928, p. 719. F. I. SCHENK, *The matrimonial impediments of Mixed Religion and Disparity of Cult*, Washington 1929, p. 288. F. M. CAPPELLO, S. I., *Quaestiones de matrimonio et extrema unctione*, Periodica de re morali canonica liturgica, vol. 19, 1930, p. 87. V. JELICIC, O. F. M., *De privilegio fidei eiusque fundamento iuridico*, p. 153. L. C. DE LERY, S. I., *Le privilege de la Foi*, p. 30. J. LINNEBORN-J. WENNER, *Grundriss des Eherechts nach dem Codex Juris Canonici*, Paderborn 1940, p. 418, W. I. DOHENY, *Canonical Procedure in matrimonial Cases*, vol. II, *Informal Procedure*, Milwaukee 1948, p. 499. E. F. REGATILLO, *Interpretatio et iurisprudentia Codicis iuris canonici*, pp. 291-392. T. L. BOUSCAREN, S. I., *The Canon Law Digest*, vol. I, Milwaukee 1950, p. 552. S. Wmwon, *A practical Commentary on the Code of Canon Law*, vol. I, New York 1952, p. 813. H. A. AYRINHAC, *Marriage Legislation in the New Code of Canon Law*, New York 1952, p. 322. H. JONE, *Commentarium in Codicem iuris canonici*, Paderborn 1954, p. 365. R. HIRTH, S. I., *Notae quaedam ad Privilegium petrinum*, periodica etc., 1956, p. 4 ss. J. BANK, *Connubia canonica*, p. 45.

Al qual riguardo due sono i passi dei libri santi, che in certo modo indicano i limiti, entro i quali la soluzione del vincolo deve rimanere, e che escludono sia il lassismo odierno sia il rigorismo contrario alla volontà ed al mandato divino. L'uno è: "Quod Deus coniunxit, homo non separet" ⁴⁹ vale a dire non l'uomo, ma Dio può separare i due e quindi è nulla la separazione ove Dio non scioglie il loro vincolo. L'altro è: "Non servituti subiecti IHS est frater aut soror..." in pace autem vocavit nos Deus"; ⁵⁰ vale a dire non vi è più servitù né vincolo ove Dio lo scioglie e permette così al coniuge di passare a nuove nuzze. ⁵¹

E quibus verbis licet deducere matrimonium duobus iuribus regi: iuris immediate divini et iuris potestatis ministerialis, qua Romanus Pontifex amplissimam a Christo accepit solvendi vinculi potestatem; dam sub influxu Spiritus Sancti. ⁵² Hoc autem a textu S. Pauli dilucide deducitur. Nam Apostolus gentium clarum distinctionem exhibet inter ius immediate divinum, quod continetur verbis: «*Iis autem* qui matrimonio iuncti sunt; praecipuo non ego sed Dominus» (1 Car. VII, 10); et ius immediate apostolicum, quod fundatur in verbis: «Nam ceteris ego dico, non Dominus» (v. 12). uterque textus quaestionem indissolubilitate matrimonii respicit, sed prius in praecepto Domini fundamentum habet, alter autem in praecepto Apostoli. Obiectum utriusque est vinculum matrimoniale, hoc est ius divinum, circa quod Apostolus potestatem ministerialem a Christo accepit, solvendi vinculum in aliqui-

⁴⁹ Matth. XIX, 6.

⁵⁰ 1 Car. VII, 15.

⁵¹ A.A.S., vol. XXXIII, 1941, pp. 424-425. V. DEL GRNMCÉ, *Il matrimonio nel diritto canonico e nel diritto concordatario italiano*, Milano 1946, p. 52, n. 1: «Mi ricordo insegnamento contenuto nell'Allocuzione pontificia 3 ottobre 1941... induce a recedere dalla sua accennata opinione, e ad ammettere, quindi, la possibilità di scioglimento di un matrimonio contratto tra un infedele e un battezzato nella Chiesa cattolica, con dispensa dall'impedimento di disparità di culto, anche se consumato, e, a maggior ragione, di un matrimonio consumato contratto tra un infedele e un battezzato fuori della Chiesa cattolica. Presupposto della concessione della grazia o dispensa pontificia è sempre l'esigenza di assicurare il bonum animarum». M. DE JONG, *De matrimonii essentia, definitione et indissolubilitate intrinseca ex iure naturali*, Romae 1952, p. 113.

⁵² Haec potestas remote provenit a verbis promissionis Primatus Petri (Matth. XVI, 19), cum nulli limites circumscripti sint, tamen ex ipsis verbis nescimus quid practice ligandum vel solvendum sit. Haec autem potestas est amplissima. Ita LEO XIII, Litt. Encycl. *Satis cognitum*, 30 iun. 1896: «Quodcumque veris super terram, erit ligatum et caelis, et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in caelis. Ligandi solvendique translata locutio ius ferendarum legum, item iudicandi vindicandique designat potestatem. Quae quidem, tantae amplitudinis virtutisque dicitur fore, ut quaelibet decreta eius rata habiturus Deus», *Acta Leonis XIII*, vol. XVI, pag. 189; ..

bus casibus particularibus.⁵³ Ideo hoe ius directe et immediate a potestate apostolica promanat, secundum imperium Christi ligandi solvendi-que ea quae ad bonum animarum conferunt.

Hoe autem ius, privilegio speciali Apostolo concesso, ex ipso iure Primatus, Romanis Pontificibus competit, qui hoe iure usi sunt aliis in casibus, qui rationabiliter in privilegio paulino comprehendi non possunt. Tamen fundamentum istarum solutionum idem est ac in privilegio paulino, cum verba Sacrae Scripturae: « *non enim servituti subiectus est frater aut soror in huiusmodi/ in pace autem vocavit nos Deus* » (1 Car. VII, 15), limites solubilitatis matrimonii circumscribant.⁵⁴

⁵³ Nostra autem sententia confirmatur verbis Pu XI, qui ait: « Quod si exceptioni, etsi rarissimae, haec firmitas obnoxia videatur, ut quibusdam coniugiis naturalibus solum inter infideles initis vel, si inter christifideles, ratis illis quidem sed nondum consummatis, ea exceptio non ex hominum voluntate pendet, neque potestatis cuiuslibet mere humanae, sed *ex iure divino*, cuius custos atque interpret est Ecclesia Christi ». Litt. Enycl. *Casti Connubii*, 31 dec. 1930; A.A.S., vol. XXII, p. 552. Haec opinio defenditur a F. SCHMALZGRUBER, S. I., *Ius Ecclesiasticum universum*, tom. IV, Romae 1845, pars IV, tit. 19, p. 388: « Potestas Papae in iis praesertim, quae publicum ecclesiae, et animarum bonum concernunt, extendi debet, quantum potest, hoe ipso, quod eidem universalem gubernationem ecclesiae, Christus commiserit verbis, *quodcumque ligaveris, et quodcumque solveris...* atqui dispensatio in matrimonio rato concernit publicum ecclesiae, et animarum bonum, quippe. cum per illam. gravia ecclesiae mala impediri, eiusque, et animarum bonum promoveri possint; ergo nisi vinculum matrimonii rati aliunde sit penitus indissolubile, *ad extendi debet potestas dispensandi pontifici concessa a Christo*; non est autem omnino indissolubile, si enim tale esset, esset vel ex ratione contractus, vel ex ratione sacramenti, et significationis illius: non est tale ex... contractus, ut patet ex matrimoniis infidelium, quae dissolvi possunt: non ex ratione significationis suae; quia matrimonium ratum solum significat coniunctionem Christi per caritatem cum anima iusta, quae coniunctio solvi potest ». AL. DE SMET, *De sponsalibus et matrimonio*, p. 292, n. 341.

⁵⁴ P. Card. GASPARRI, *Tractatus canonicus de matrimonio*, vol. II, Romae 1932, p. 239, n. 1166, ita explicat: « Putamus Apostolum non excludere potestatem a Domino receptam, quod foret absurdum, sed dicere receptam potestatem, propria apostolica: auctoritate, applicare ad easum particularem iniustae derelictionis coniugis fidelis ». F. M. CAPPELLO, S. I., *De matrimonio*, Romae 1950, p. 757, n. 768, MT: CONT'E A. CORONATA, *De sacramentis tractatus canonicus*, vol. III, *De matrimonio*. Taurini 1948, p. 871, n. 624. Sententia autem contraria quae repetit originem privilegii plenam ab immediata concessione Christi Domini, sed a S. Paulo tantum promulgata, nullum iudicium in verbis S. Scripturae habet et videtur aperte contraria verbis ipsius Apostoli. Tamen haec sententia defenditur a multis auctoribus. Cf. BENE-DICTUS XIV, *Opera omnia*, tom. 11, *De synodo dioecesana*, Prati HM4, lib. VI, tit. IV, n. 3. F. X. WERNZ, S. L-P. VIDAL, S. I., *Ius Canon. (C.I.I.)* tom. V., *Ius matrimoniale*, Romae 1928, p. 751, not 56., TH. M. VLAMING, *Praelectiones iuris matrimonialis*, Bussum. 1950, p. 497: Isti auctores propriam

Ideo fundamentum iuridicum quo haec Summi Pontificis potestas solvendi matrimonium innititur, in ipso defectu sacramentalitatis necessario reponi debet. Ipse autem favor fidei nihil aliud est nisi causa, ob quam dispensatio conceditur.⁵⁵ Sane per plura saecula favor fidei unica causa extitit,⁵⁶ secundum quam dissolutio matrimonii non sacramentalis iustificabatur, cum fides esset supremum bonum quod a servitute liberari deberet. Sed haec causa, quamvis ut motiva magni aestimanda sit, tamen non est neque unica neque suprema. Ipsa enim in specialibus adiunctis in damnum animarum verti posset vel scandali vel fidei prolis si nullo alio modo ei subveniri posset. Ideo haec causa supremae normae salutis animarum subordinari necesse est, in qua bonum commune et bonum privatum singulorum continetur.

Solutio igitur istorum vinculorum unice huic normae supremae subiecta est, quae est salus animarum, qua cum bonum commune societatis religiosae et generatim totius generis humani tum bonum singulorum, debita et proportionata consideratione habita, obtineri valeat. Hoc est, bonum privatorum bono universali totius communitatis praevalere non debet, secus non in salutem sed in damnum animarum esset. Quae norma a Summo Pontifice Pio XII probata est: « In ogni caso, la norma suprema, secondo la quale il Romano Pontefice fa uso della sua potestà vicaria di sciogliere i matrimoni, è quella che già in principio abbiamo additata come la regola dell'esercizio del potere giudiziario della Chiesa, vale a dire la *salus animarum*, per il cui conseguimento così il bene comune della società religiosa, e in generale dell'umano consorzio, come il bene dei singoli trovano la dovuta e proporzionata considerazione ».⁵⁷

sententiam fondant in aliquo responso S. C. S. Off. (Natal), 11 iul. 1866, in quo legitur: « Matrimonium... tum solum quoad vinculum dissolvi potest, virtute privilegii in favorem fidei a Christo Domino concessi, et per Apostolum Paulum promulgati ». *Fontes*, IV, 996, p. 300. Quae verba non sunt ad rem cum in responsione S. O. non fiat ex professo haec quaestio doctrinalis et nullo modo distinctio fiat utrum hoc privilegium immediate vel mediate a Christo Domino proveniat.

⁵⁵ H. JONE, *Commentarium in codicem iuris canonici*, tom. II, Paderborn 1954, p. 365.

⁵⁶ A. LEHMKUHL, *Theologia moralis*, vol. II, Friburgi Brisg. 1910, p. 534, n. 929: « Nam causa, cur divinitus solutio matrimonii tali permissa sit, est *fidei* favor. At haec causa generalis est, specialem autem et immediatam causam cum suis conditionibus et adiunctis statuere, puto esse Ecclesiae seu Romani Pontificis ».

⁵⁷ A.A.S., vol. XXXIII, 1941, p. 426. Eadem norma statuitur in tertia allocutione habita ad Auditores S. R. Rotae: « Finalmente il pensiero dell'appartenenza alla superiore unità della Chiesa e della subordinazione del suo fine universale, la *salus animarum*, comunica all'attività giuridica la fermezza per procedere nel sicuro cammino della verità e del diritto, e la preserva non meno da una debole

Quam normam iam Card" P. Gasparri enuntiaverat: «Ex dictis satis superque demonstratum est Romanos Pontifices hanc potestatem solvendi vinculum matrimoniale in infidelitate contractum et exercuisse et exercere in casibus qui longe distant a privilegio Paulino; proinde hanc potestatem ipsos habere dicendum est. Hanc potestatem eidem misericors Deus concessit in fidei favorem et salutem animarum. Ut igitur haec dispensatio a Romano Pontifice obtineri valeat, necesse in primis est ut exinde non oriatur scandalum, secus enim eius concessio non in salutem, sed in damnum verteret animarum. Deinde requiritur ut concessio dispensationis necessaria sit pro animarum salute spirituali obtinenda ».⁵⁸

f) *Praxis Ecclesiae*

Etiam practice aliquae dispensationes a Summa Pontifice Pio XII largitae fuerunt. Prima, nobis cognita, concessa fuit Episcopo dioecesis Monterey-Fresno sequenti rescripto: « Mense octobri elapsi anni pervenerunt ad S. Officium ab ista Rev.ma Curia Episcopali acta suppletoria in causa dispensationis matrimonii N. et N., utpote non consummati. Praefatis actis cum praecedentibus attente collatis et diligenti examini subiectis haec Suprema S. Congregatio censuit non fuisse remotum quodlibet dubium circa assertam matrimonii inconsummationem; censuit tamen petitam dissolutionis gratiam concedi posse etiam alio titulo, nempe in favorem fidei, eo quod oratrix non baptizata extiterit toto tempore cahabfratianis cum coniuge. Quare, licet matrimonium cum dispensatione ab impedimenta disparitatis cultus initum fuerit, attendis peculiaribus causae circumstantiis, et praesertim probabili matrimonii incansummatiane, Ss.mus D. N. D. Pius Divina Providentia Papa xn, in audientia die 17 iulii 1947 Exe.ma D.no Assessori S. Officii impertita, benigne annuere dignatus est pro gratia dissolutionis praefati matrimonii; ita ut aratari, praevia conversione et recepto baptisma, novas nuptias inire valeat cum viro catholico. Ipsa autem moneatur gratiae cessionem

denza verso le disordinate brame delle passioni che da una dura e ingiustificata inflessibilita. La salute delle anime possiede come guida una norma suprema assolutamente sicura: la legge e la volonta di Dio. A questa medesima legge e volonta di Dio un'attivita giuridica, che riconosce e ha coscienza di non avere nessun altro fine che quello della Chiesa, si indirizzera fermamente nel regolamento dei casi particolari a lei sottoposti e vedra cosl confermata in un ordine superiore quella che gia era nel suo proprio campo la sua massima fondamentale: servizio e affermazione della verita nell'accertamento del vero fatto e nell'applicazione ad esso della legge e della volonta di Dio ». A.A.S.; vol. XXXVI, 1944, pp. 289-290.

⁵⁸ *Tractatus canonicus de matrimonio*, vol. II, Romae 1932, p. 238, n. 1165.

fundari etiam in carentia sui baptismi, unde se non posse hac gratia uti si aliquod prudens dubium retineat se antea iam fuisse baptizata, In praesenti concessione continetur quoque dispensatio ab impedimento criminis de quo in can. 1075, n. 1 (Ex Aedibus Sancti Officii, die 18 iulii 1947 - Protoc. 706/42 - 3172/46).⁵⁹

g) *Conditiones pro gratiae concessione*

Ab istis responsionibus, quae quamvis privatim concessae fuerint tamen nullo modo in dubium vocari possunt, dare elucet Romanum Pontificem matrimonia inita cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus solvisse, propterea ei potestatem vicariam quoad solubilitatem istorum matrimoniorum competere. Tamen nemini latet adesse magnum discrimen inter istas dissolutiones et eas quae a privilegio paulino originem ducunt. Haec enim directe a potestate vicaria Romani profluunt: vinculum autem solvitur eo momento quo gratia impertitur, ita ut orator, mutata voluntate novis nuptiis renuntiare possit, dum alteri parti ius non adimitur novas nuptias ineundi. E contrario illi privilegio paulino tunc

⁵⁹ T. L. BouscAREN, S. I., *The Canon Law Digest*) vol. III, Milwaukee 1953, p. 485.

I. PRIETO, *Una nueva aplicacion del « Privilegio de la Fe »*, « *Rivista Española de derecho canonico* », 1955, pp. 233-236. Alius casus a Bouscaren in *op. cit.* p. 486 refertur: « Maria, non baptizata atque orta e parentibus non catholicis, matrimonium civile anno 1947 cum Ioanne catholico iniit. Elapsis duobus mensibus, matrimonium coram Ecclesia convalidatum fuit, obtenta dispensatione ab impedimento mixtae religionis et ad cautelam disparitatis cultus. Unio infelix. Vir ad novas nuptias convolvavit. Mulier, obtento divortio, amorem erga alium iuvenem catholicum fovere incepit. Religionem catholicam vult amplecti et solutionem sui vinculi in favorem fidei petit ». Gratia die 30 ianuarii 1950 concessa fuit a S. O. (N. 1289/49). Etiam alii duo casus in vol. IV, Milwaukee 1958, pp. 347-352, quorum unum referre sufficiat, quia alter a primo essentialiter non differt.

« Alphridus Cinelli, e parentibus catholicis ortus, baptizatus in Ecclesia catholica, cum stipendia mereret, amore puellae Elinor Robins adlectus est, non baptizatae. Duo iuvenes matrimonium civile attemptaverunt, quod die 28 ianuarii 1941 in ecclesia S. Patricii in Kokomo convalidatum fuit; obtenta dispensatione ab impedimento disparitatis cultus. Vir, e castris reversus, statim agnovit mulierem mores mutavisse. Dissociatis animis separatio in mense septembri 1945, sine spe reconciliationis facta est. Mulier divortium, mense aprilis 1946, obtinuit. Dissolutio petitur in favorem fidei oratoris, mulieris quacum matrimonium inire cupit, cum ab haeresi religionem catholicam amplecti desideret et prolis. In altero autem casu tantum hae causae afferuntur: iuvenilis aetas, ideo periculum incontinentiae; periculum matrimonii civilis; desiderium condendi familiam catholicam ». Periculum scandali in utroque casu excluditur. Cum omnia acta relata non sint nescimus utrum tantum ob relatas rationes gratia a S. O. concessa sit.

vinculum prioris matrimonii solvitur, cum pars conversa valide novas nuptias iniverit.⁶⁰ Qua ratione comprobatur nullo modo hae dissolutiones ad privilegium paulinum referri posse. Ut autem valide et licite haec potestas exerceatur aliquae conditiones servari debent.

1. In omni dispensatione necesse omnino est ut scandalum removeatur, secus gratia in damnum potius quam in aedificationem animarum esset. Hoc in casu potius quam bonum privatum petentis bonum commune fidelium prae oculis habendum est: hoc enim alteri praevalere debet. Secus idea indissolubilitatis matrimonii a populo amittitur et ansa datur ista coniugia ineundi, spe habita dissolutionis, dum ista matrimonia gravibus intervenientibus causis permitti deberent et magna cum cautela, remota qualibet festinatione.

2. Fundamentum quo haec gratia innititur est non baptismus unius sponsi. Ideo haec probatio morali cum certitudine ex actis deduci debet; quod si dubium supersit, gratia nullo modo concedi potest, nisi certis rationibus nullitas ipsius baptismi probari possit. Quo in casu ad amussim normae a Sanctae Sede statutae servandae sunt.

3. Alia conditio essentialis servari debet, cum pars infidelis baptismum receperit sive in secta sive in Ecclesia catholica. Quo in casu praeter processum de non baptismo partis infidelis, necesse est ut etiam morali certitudine constet matrimonium ne semel quidem, consummatum fuisse post collationem baptismi parti infideli. Inconsummatio autem probari debet secundum normas statutas a S. Congregatione pro disciplina sacramentorum super rato et non consummato. Nam si post baptismum partis infidelis coniuges copula carnali usi fuerint, etiam semel, matrimonium fit ratum et consummatum, quod nulla humana potestate nullaque causa dissolvi potest.⁶¹ Si hoc acciderit ulterior inquisitio omnino inutilis est, cum nulla spes concessionis gratiae adsit.

4. Cum omne matrimonium sit intrinsece indissolubile⁶² tantum gravibus rationibus intervenientibus eius dissolubilitas excusari potest. So-

⁶⁰ Codex I. C. can. 1126: Vinculum prioris coniugii, in infidelitate contracti, tunc tantum solvitur, cum pars fidelis reapse novas nuptias valide iniverit.

⁶¹ Codex I. C. can. 118: Matrimonium ratum et consummatum nulla humana potestate nullaque causa, praeterquam morte, dissolvi potest.

⁶² Ita Prus VI, *Rescript. ad Episc. Agriens.*, 11 iul. 1789: « Quo manifesto patet, inquit, matrimonium vel in ipso statu naturae, ac sane ante multo quam ad proprie dicti Sacramenti dignitatem eveheretur, sic divinitus institutum esse, ut secum afferat *perpetuum indissolubilemque nexum*, qui proinde nulla civili lege solvi queat. Itaque licet Sacramenti ratio a matrimonio seiungi valeat, velut inter infideles, adhuc -in tali matrimonio, siquidem verum est matrimonium, *perstare omninoque perstat perpetuus ille nexus*, qui a prima divini iure matrimonio ita cohaeret, ut nulli subsit civili potestati. Atque adeo quodcumque

lutio igitur istorum vinculorum, qualibet e causa, concipi ne quidem potest, secus indissolubilitas quae omni naturali matrimonio, intrinsece a Conditor mundi insita est, servari non posset. Ne igitur dignitas ipsius coniugii pessumdetur ac magis magisque in populo legitimitas divortii civilis confirmetur, praesertim cum ratio dissolutionis eandem ob causam in utroque casu iustificetur v. g. ratione adulterii,⁶³ necesse omnino est ut causae ob quas gratia elargiatur, extra communem ordinem rerum sint. Gravitas enim ipsius materiae hoc exigit. Liceat autem has adnumerare:

a) *Conversio partis non baptizatae*. Hoc in casu adest verus favor fidei, qui plene iustificat solutionem vinculi. Matrimonium fit ratum sed non consummatum. Gratia autem primo et per se intuitu conversionis partis infidelis conceditur.

b) *Dubium positivum super validate ipsius coniugii*. Quamvis enim aliquando nullitas matrimonii ad normam iuris probari non possit sive ob defectum testium sive qualibet alia causa, tamen argumenta positiva potius pro nullitate vinculi quam pro eius validitate militant. Hoc in casu formalitas iuridica cederet veritati. Melius enim est habere firmum vinculum quam incertum.

c) *Dubium positivum super inconsummatione matrimonii*. Haec enim causa cum fere semper a voluntate agentis non dependeat, difficulter a partibus creari potest. Non enim solutio vinculi unice a voluntate sponsorum provenire debet, sicut esset in casu adulterii. His in adiunctis omnes intelligere possunt rationem solutionis, cum e matrimonio nullum bonum proveniat.

Haec autem dicta sint cum humili submissione decisionibus Sanctae Sedi quae sola has rationes comprobare et alias adiungere potest.

Ex dictis igitur satis constat Romanum Pontificem habere potestatem solvendi coniugia inita cum dispensatione ab impedimentis disparitatis cultus. Secunda igitur paragraphus canonis 1120 mutanda esset hoc modo: «Hoc privilegium non obtinet in matrimonio inter partem baptizatam et partem non baptizatam inito cum dispensatione ab impedimentis disparitatis cultus. In casu autem particulari Sedes Apostolica ob gravissimas rationes illud solvere potest ».

matrimonium contrahi dicatur, vel ita contrahitur ut reapse sit verum matrimonium, tumque adcontractum habeat perpetuum illum nexum divino iure omni vero matrimonio cohaerentem; vel contrahi supponitur sine illo perpetuo nexu, tumque matrimonium illud est». Prns XI, Litt. Encycl. *Casti Connubii*) 3 dec. 1930, A.A.S.) vol. XXII, p. 551. C. S. Off. (Natal), 11 iul. 1866, *Fontes*) IV, 996, p. 300, ad 8.

⁶³ Divortium civile inter baptizatos nulla e causa iustificari potest. « Christus igitur, cum ad talem ac tantam excellentiam matrimonia renovavisset, totam ipsorum disciplinam Ecclesiae credidit et commendavit ». LEO XIII, Litt. Encycl. *Arcanum*) 10 febr. 1880, *Acta Leonis XIII*, vol. II, p. 18.

VOTO
PER LA PONTIFICIA COMMISSIONE ANTIPREPARATORIA
PER IL CONCILIO ECUMENICO

(G. D'Ercole)

I

PROBLEMA DELL'UNIONE

Premesse

il Suo proposito di indire la celebrazione di un Concilio Ecumenico, il Santo Padre ha indicate il ritorno dei dissidenti alla Chiesa come uno degli obbiettivi principali del Concilio medesimo.

In seguito, questa finalità pubblicamente è stata ripetuta meno, sicché al presente si ha la sensazione che un velo, quasi discreto, sia sceso su questo obbiettivo. Chi rifletta quanto il problema sia arduo, quanta accorta prudenza richieda e quanta grave responsabilità comporti, non può non ammirare l'alta saggezza di un tale metodo.

L'unione è problema di uomini e di contatti tra uomini, da una parte, e dall'altra è problema che impegna il supremo magistero ecclesiastico.

Come problema di uomini la questione richiede un insieme di contatti, i quali possono esser tenuti idoneamente solo da coloro che la Chiesa ha formate, attraverso un lungo tirocinio, ad un lavoro sapiente e responsabile.

Potranno esserci adesioni di massa, o notevoli movimenti di gruppi, celeri o lenti, come ci potranno essere solo adesioni isolate; l'un modo e l'altro saranno opera della grazia, che la Chiesa implore con la preghiera e coadiuvera con l'opera trepida, solerte, apostolica dei suoi Ministri.

Ma qualunque sarà il modo con il quale la Provvidenza attuerà il movimento di unione, qualunque sia il tempo entro il quale il movimento avverrà, lo scrivente esprime la sua ammirazione per i criteri di silenziosa discrezione che sembra siano adottati dalla Pontificia Commissione Antepreparatoria costituita dal Santo Padre. In proposito si esprime il parere:

1) che si vigili su quanto la stampa cattolica scriverà sulle reazioni degli acattolici a proposito dell'unione;

2) che, nei modi ritenuti più opportuni e attraverso gli organi più qualificati *ad hoc*, si diano istruzioni, si impartiscano disposizioni a predicatori, conferenzieri, direttori di corsi, professori perché richiedano autoq

rizzazione previa a trattar pubblicamente temi riguardanti l'unione e i problemi dommatici, morali, disciplinari, politici con essa congiunti;

3) che costoro, qualora ne abbiano il permesso, ne trattino con scienza e prudenza, astenendosi da polemiche, valutazioni non ponderate, apprezzamenti offensivi, astio, disistima degli avversari; che nutrano nei loro cuori una fiduciosa attesa, seguendo il monito che il Santo Padre ha pronunciato, in altra circostanza: « Se mesto è il tramonto, pensare che domani sarà il giorno sereno ».

A)

PROPOSTA DI UNA DICHIARAZIONE SOLENNE DEI PADRI DEL CONCILIO
AI SEPARATI SULLA REDENZIONE - LA CHIESA - LA GERARCHIA.
*Testimonianze bibliche e appunti di patristica per la redazione del
proposto documento.*

Anche se l'unione non formasse un tema apertamente specifico del Concilio, ad essa mirino i Padri e la preparino con un documento solenne, che ne costituisca quasi la *magna charta*.

Lo scrivente riterrebbe che sarebbe ugualmente confacente allo scopo; se il documento proposto non sia redatto in forma di costituzione dommatica, seguita da canoni, con sanzione, ma abbia la forma di una lettera dei Padri ai dissidenti, nella quale questi vengono esortati a tornare all'unità della Chiesa, proponendo ai medesimi gli elementi della fede cattolica sui punti controversi che hanno causato i dissidi. La dichiarazione dei principi cattolici avrà il compito di precisare ai dissidenti il quadro delle condizioni di dottrina e di disciplina che troveranno nel tornare nella unica Chiesa.

Certe controversie dommatiche, al momento delle varie separazioni, sono sorte con elementi e soluzioni che allora mettevano i dissidenti in contrasto irrimediabile con la Chiesa cattolica. Oggi, specialmente ad opera del progresso delle ricerche bibliche e teologiche, i punti di contrasto sono notevolmente diminuiti; tra i dissidenti stessi vi è un nuovo *consensus* sul problema della Chiesa, che non dista dal dottrina cattolica come in altri tempi. Lo stesso si può dire della dottrina della redenzione.

Un documento solenne, dichiarativo, rivolto sotto forma di invito, come abbiamo già detto, potrebbe raggiungere lo stesso obiettivo di una definizione dommatica, pur non avendone la veste e forse faciliterebbe di più il raggiungimento dell'obiettivo finale, l'unione:

« Si propone Sommessamente, -per il fine dell'unione, come auspicato

nelle pagine precedenti, che il documento solenne, proposto, contenga, tra gli altri elementi che si riterranno necessari, anche la dottrina cattolica soteriologica ed ecclesiologica.

A tal fine si sottopongono all'alta e ispirata dottrina dei Padri del Concilio le conclusioni che esegeti e teologi, qualificati per scienza ed ortodossia, ritengono possano dedursi dai dati biblici, sicché i Padri ne possano trarre materia per la redazione del proposto documento.

Alla presentazione dello schema di redazione, lo scrivente, premette delle note illustrative:

1) Egli parte da una tesi che presenta con le parole di uno scienziato sicuro e responsabile, Mons. Cerfaux, il quale scrive: « la richesse de l'être chrétien s'exprime par les formules: justice, sainteté et grâce; vie dans le Christ, Esprit. C'est toute notre nouvelle nature.

On comprend mieux quelle fut l'erreur du protestantisme d'avoir la notion de la justice: en l'isolant, il la dénaturait ». L. CERFAUX, *Le Christ dans la théologie de Saint Paul*, 2 ed., (Parigi 1954) 242.

Al Concilio Vaticano fu presentato un progetto di definizione della dottrina soteriologica; ma esso non fu discusso a causa della sospensione di questo (il testo dello schema è riportato nella *Collectio Lacensis* 7 [Friburgo Br., 1890] 514). Un accenno alla dottrina sulla soddisfazione c'è anche nella *Humani Generis* che condanna coloro che pervertono la nozione della soddisfazione data per noi da Cristo (A.A.S. 42 [1950] 570).

2) Da qualche tempo, di decennio in decennio, la dottrina della redenzione nella ricerca teologica ha fatto progressi notevoli e sostanziali. Ciò appare da un prospetto delle dottrine a partire dall'epoca contemporanea.

Nel secondo decennio di questo secolo sono state abbandonate vecchie dottrine sulla redenzione, correnti tra teologi a partire dal sec. XVII e comuni anche alla predicazione, non esclusi i grandi oratori. Da allora si è sostenuta la dottrina della redenzione per riparazione (Riviere,¹ Galtier,² Parente³).

Recenti studi storici hanno nella Bibbia e nella Tradizione, altre componenti della redenzione, oltre le classiche del merito, della soddisfazione, del sacrificio e del riscatto. Il Riviere non li ha valorizzati, oppure si è esplicitamente opposto, come ad esempio nei riguardi dei rapporti fra divinizzazione e redenzione.

¹ J. RIVIERE, *Redemption* in *Dictionnaire de Théologie Catholique* (Parigi 1937) 1913-2004.

² P. GALTIER, *De Incarnatione. et Redemptione*, Parigi 1945.

³ P. PARENTE, *De Verba Incarnato* Torino. 1946.

« Il limitare i frutti dell'opera redentrice di Gesù all'eliminazione della colpa, poteva lasciare ancora l'impressione di una redenzione giuridica, o almeno del ristabilimento di un rapporto, che sarebbe stato pressapoco uguale anche in un ordine di pura natura mentre non deve mai dimenticarsi che la redenzione di Cristo si verifica in un ordine soprannaturale » (G. GOGGIONI, *Il mistero della Redenzione*, in *Problemi e orientamenti di Teologia dogmatica* 2 [Milano 1957] 318-319).

Teologi recenti, quali L. Richard, E. Masure, A. Stoltz, E. Mersch si sono avviati a nuove sintesi, che pur non essendo imminenti da imprecisioni, a parere di specialisti, tuttavia hanno tenuto conto di elementi di primaria importanza, prima trascurati.

Il Richard,⁴ partendo dalla posizione raggiunta da Riviere, da alla incarnazione e alla risurrezione un valore soteriologico, ed all'origine di tutto pone l'amore divine.

E. Masure,⁵ premesso che due sono i modi di presentare la storia del dogma della redenzione, lascia liberi di scegliere tra l'uno e l'altro sistema, ma ritiene che ciascuno deve essere condotto fino in fondo; ed allora uno troverà alla fine quello che l'altro pone al principio. Il primo parte dalla considerazione dell'uomo peccatore, che si sforza di ottenere la propiziazione divina mediante l'espiazione, la soddisfazione e la riparazione del proprio peccato, e che può perfino diventare capace di meritare; ma il risultato positivo dell'opera propiziatoria e meritoria per l'umanità peccatrice è possibile solo in forza della solidarietà tra noi e Cristo. L'altra, parte dalla considerazione del Figlio di Dio che, incarnandosi fra gli uomini peccatori, solidarizza con loro, diventandone maestro, esempio, medico, pastore, vita e redime così dal peccato.

A. Stolz,⁶ dopo aver esposta la concezione occidentale (che egli chiama giuridica) la definisce chiaramente incompleta, e si pronuncia a favore di una concezione fisica, dove Cristo è considerata causa della nostra salvezza, non solo in quanto ha giuridicamente soddisfatto, espia, meritato ecc.... ma anche in quanto ha prodotto la nostra salvezza come causa efficiente.

E. Mersch:⁷ la redenzione da parte di Dio è opera di amore, e l'amore rende possibile all'uomo riparare il suo peccato secondo giustizia; per il solo fatto di incarnarsi, cioè di inserirsi profondamente nell'uma-

⁴ L. RICHARD, *Le dogme de la redemption*, Parigi 1932.

⁵ E. MASURE, *Le Redempteur*, in *Le Christ, Encyclopedie de connaissances christologiques* (Parigi 1932) 518-551.

⁶ A. STOLZ, *Teologia della mistica*, Brescia 1940.

⁷ E. MERSCH, *La Theologie du Corps Mystique*, Bruxelles 1949.

nita peccatrice, Cristo, innocente per essenza, doveva diventare camente redentore votato alla sofferenza e alla morte, perche questa e condizione ormai naturale dell'uomo peccatore. Il Mersch, seguendo S. Tommaso, insiste sull'aspetto della redenzione *secundum efficientiam*) dove egli vede la sintesi della redenzione per divinizzazione, dei greci, con -quella per soddisfazione dei latini.

In terzo luogo la redenzione viene considerata nell'umanita: anche questa, per- la solidarieta con Cristo, collabora alla redenzione di se stessa, non solo nel senso che l'atto compiuto da Cristo e in qualche modo suo, ma anche nel senso che l'umanita deve continuare la redenzione - di Cristo. Viene cosi esclusa l'idea di ogni pura sostituzione.

Il progresso e notevole e ci si avvicina in maniera sempre pill concreta ai dati biblici. Ma la corrispondenza tra queste dottrine e le testimonianze bibliche non e ancora piena. Si dice, molto esattamente, che l'opera di Gesu ha prodotto nell'umanita una divinizzazione; ottimamente, ma non si e ancora esatti, obiettivi, liell'enumerate gli elementi della divinizzazione. Alla origine di questa incompletezza c'e ancora la mancanza di interezza della valutazione di tutti gli elementi che sono contenuti in questo principio: la redenzione e ordinata alla liberazione dal peccato. Pochi, nel valutare tale principio, vi comprendono per intero gli elementi che in esso sono contenuti, conforme ai dati della Sacra Scrittura e della Rivelazione; in una sintesi recente della questione, ottimamente avviata sotto molti aspetti, si dice « non e pero fuor di posto insistere un poco nel riflettere sull'aspetto formale della redenzione, che e la liberazione dal peccato. Una guida illuminata su questo argomento proverra anzitutto dalla categoria del riscatto: e quiche puo essere tato tutto quello che la Bibbia, la Tradizione e la teologia dicono al riguardo, e anche quello che vi aggiunge una sana speculazione sul peccato, cond9tta col sussidio della ragione, ma pill ancora con quello della rivelazione. Alla luce della rivelazione, ad esempio, il peccato si presentera come una realta complessa, che si pone, storicamente, sul piano soprannaturale, e che ha stretti rapporti col demonio, la carne, la legge; tutti questi aspetti non devono essere trascurati da chi vuole studiare il concetto cristiano del peccato e della sua responsabilita » (G. OGGIONI, -*Il Mistero delta Redenzione* 3'27).

Ed effettivamente alla luce della Rivelazione il peccato si presenta come una realta complessa, e, particolarmente, c'e un aspetto, che gli e proprio e abitualmente non e avvertito, ma dal quale derivano tutti gli altri.

Ci possono essere due modi di considerare la redenzione: in relazione alla causa dello stato dell'uomo (il peccato) o in relazione alla pena. La pena del peccato e molteplice: morte, schiavitu, non piu figli di Dio. Ma

ognuna delle pene ha una sua ragione di essere. E abituale considerare ciascuna pena come contenuta nelle altre, quindi considerare praticamente una sola pena; do in sostanza **E** vero; ma tale metodo porta a una confusione di linguaggio; la confusione di linguaggio porta ad una inavvertenza di ciascuna delle nostre condizioni e della parte che dascupa delle azioni redentrici di Gesu ha riguardo ad ognuna di quelle condizioni nel quadro totale della sua opera restauratrice. Incarnazione, versamento di sangue, morte; risurrezione, obbedienza, amore per gli uomini costituiscono tutta l'opera redentrice di Gesu; ma ogni stadio ha una sua funzione spedfica: l'incarnazione, doe l'assunzione della carne passibile, e in relazione alla necessita che Gesu assumesse lo stesso stato dell'umanita, che ha carne passibile; il versamento di sangue ha relazione: 1) alla macchia, alla *foeditas* dell'uomo, al peccato, 2) alla schiavitù, 3) all'alleanza da costituire; la morte di Gesu ha relazione alla nostra condanna alla morte; la risurrezione di Gesu ha relazione: 1) alla nostra idoneita alla risurrezione, 2) alla nostra risurrezione effettiva, 3) al dono dello Spirito, 4) alla partecipazione della natura divina, alla ricostituzione a figli di Dio. Quindi, nel considerare il peccato da cancellate e la sua effettiva cancellazione, occorre tener presente che le relazioni tra peccato e morte fisica, tra peccato e schiavitù ecc., sono inseparabili nell'uomo decaduto; occorre considerare ogni stato nella sua realta, per comprendere la funzione che ognuno degli atti redentivi di Gesu ha riguardo a questi stati.

L'opera di Gesu e prima di tutto vivificazione, essendo una reintegrazione alla vita; e poiche la morte d teneva in schiavitù, la vivificazione e anche redenzione, perche e liberazione.

La conclusione della redenzione e la risurrezione di Gesu; l'opera di reintegrazione alla vita parte dalla incarnazione di Gesu e si nella Risurrezione, che n'e il punto culminante; perche, distrutto in noi il corpo di morte, la Risurrezione di Gesu rende idonei anche noi ad una risurrezione e d fa diventare figli di Dio ed erecli.

Il peccato e la liberazione dal peccato trovano il loro posto entro questi limiti ed entro tali limiti vanno intesi.

Per tali motivi, sia consentito osservare che **E** possibile una revisione sistemi sinora presentati da maestri di tanta fama e arrecare ad essi qualche chiarimento. E prindpalmente su questo che vorrei richiamare l'attenzione e far notate quale materiale genuino, prezioso, necessario, insostituibile abbiamo nella Sacra Scrittura per costruire una sintesi dell'opera restauratrice di Gesu.

· Riterrei. che tale materiale possa .essere *la migliore espressione del*

Magistero dei Padri del Concilio su questo capo) perche aderente ai dati della divina Rivelazione.

Una visione dei dati rivelati, oggettiva, scientificamente e teologicamente sicura, riterrei che si abbia in queste due opere:

Mons. L. CERFAUX, *Le Christ dans la theologie de Saint Paul*)² Parigi 1954, F. X., Durrwell, *La Resurrection du Christ, mystere de salut*,⁴ Le Puy 1954.

Mons. Cerfaux, con alta dignita e cori sicura scienza, ha scritto: « Il serait seduisant de construire logiquement, a partir de la Resurrection une synthese qui placerait toute la realite chretienne, sanctification, justification, vie mystique, Eglise, corps du Christ, etc. dans l'efficience de la vie du Christ...

Ce n'est point pour faciliter notre tache que nous recusons ces methodes. Saint Paul n'a pas developpe logiquement toutes les syntheses qui se sont amorces dans sa pensee » (L. CERFAUX, *Le Christ* ² 71).

Mons. Cerfaux, di fatto, ha sviluppato il suo studio proprio su questi temi, dai quali appare che la tealta cristiana e fondata su di essi, e parte dalla risurrezione di Gesu, nell'efficienza della vita del Cristo.

Mons. Cerfaux ha limitato il suo studio a San Paolo; ma San Paolo non pote insegnare l'essenza del Vangelo, costituita da questi elementi, senza che egli trovasse la base e la giustificazione del suo insegnamento nella dottrina e nelle dichiarazioni programmatiche di Gesu e nell'attuazione da parte di Gesu dell'opera che egli era venuto a compiere per mandate del Padre.

Dichiarazioni, dottrina, opera di Gesu hanno il loro storico. principalmente in San Giovanni. Occorreva percio uno studio che considerasse questo aspetto dell'opera restauratrice di Gesu anche nel Vangelo di San Giovanni, ed eventualmente anche nel resto del Nuovo Testamento.

Il lavoro di Mons. Cerfaux si integra con l'opera di Padre Durrwell, il quale non si e fermato solo su San Paolo, ma ha considerato tutti gli scritti neotestamentari e li ha considerati, non solo da esegeta, ma anche da teologo puro, sicche la sua opera e storica e speculativa insieme. Le idee centrali di Padre Durrwell sono le seguenti: « La permanence toujours actuelle de la mort et de la resurrection dans le Christ de gloire et l'identification de l'Eglise au Christ glorieux non seulement dans un seul corps mais encore dans l'acte meme de sa mort et de sa glorification. Ces deux verites complementaires nous paraissent etre des plus fecondes pour la comprehension de l'Eglise, de sa vie et des sacrements » (*preface*).

Una luce, se pur alquanto indiretta, su un punto centrale del problema della redenzione, porta il lavoro di L. MORALDI, *Espiazione sacrificale e Riti espiatori nell'ambiente biblico e nell'Antico Testamento*, Roma 1956. La luce è indiretta, perché tratta solo dell'espiazione nel Vecchio Testamento; ma lo studio dà la base per la intelligenza dei dati rivelati che presentano l'opera di Gesù anche come espiazione e propiziazione.

Lo scrivente ha fatto oggetto di particolari ricerche questi argomenti e ne ha scritto in un opuscolo dal titolo: *L'essenza del Vangelo nella costituzione dell'esse christianum e nel fine societario della Chiesa e della sua disciplina*. Lo scrivente ha limitato la sua ricerca alla ricostruzione storica dei dati biblici della redenzione. Raccolti e vagliati i precedenti, che egli ha chiamato stato di morte e impossibilità di autoreintegrazione di vita, lo scrivente ha esaminato i dati relativi al disegno di Dio per restituire gli uomini alla vita; ha considerato gli effetti dell'opera di Gesù in noi, partendo dalle parole di San Paolo: « Gesù abolì la morte e fece risplendere vita e incorruzione »; esposti gli elementi della abolizione della morte ha trattato degli elementi della costituzione di vita e di incorruzione, le condizioni per mantenere la vita ed ha concluso all'essenza del Vangelo riguardo al fine dell'uomo.

Dalla soteriologia è passato alla ecclesiologia, ed ha cercato di definire il fine societario della Chiesa, sempre in sola rispondenza ai dati biblici.

Premesso quanta sopra, lo scrivente sottopone all'alta considerazione della Pont. Commissione Antepreparatoria degli appunti che, qualora si ritenga opportuno, potranno essere sottoposti all'esame dei Padri del Concilio per la proposta dichiarazione su alcuni punti di soteriologia ed ecclesiologia, che riguardano da vicino uno dei problemi dell'unione.

Gesù Cristo ha dichiarato: Io sono venuto perché [gli uomini] abbiano la vita e l'abbiano sovrabbondante (Io. 10, 10). San Giovanni commenta l'opera di Dio in questo modo: Sì, Dio ha tanto amato gli uomini che ha dato il Figlio suo Unigenito, affinché chiunque crede in lui non perisca, ma abbia la vita eterna (Io. 3, 16).

Gesù ha dichiarato: Il Figlio dell'uomo è pur venuto a cercare e salvare ciò che era perduto (Le. 19, 10); .

Gesù dice che il diavolo è omicida sin dal principio (Io. 8, 44). Dal diavolo omicida è nato uno stato di morte e uno stato di schiavitù, perché il diavolo, omicida e causa della morte ha il potere della morte; e gli uomini per timore della morte *per totam vitam obnoxii erant servituti* (Hebr. 2, 14). La esistenza di questo stato di schiavitù la dichiaro

Gesu: chiunque commette il peccato **E** schiavo del peccato; ora lo schiavo non testa in casa per sempre, bensì per sempre vi rimane il figliuolo (Io. 8, 34-35).

Gesu si riferisce agli effetti dell'attività omicida del satana quando dice: i padri vostri nel deserto mangiarono la mamma e sono morti (Jo. 6, 48; 6, 58). Dal Vangelo di Giovanni appare che Gesu si riferisce a questo stato di morte, quando emise la dichiarazione programmatica riguardo alla sua missione: Io sono venuto perché gli uomini abbiano la vita e il di più (Jo. 10, 10) e quando ci ammonisce che, data la nostra condizione di morte, di schiavitù, **E** necessario che torniamo alla vita, alla libertà. I discorsi di Gesu, ai capp. 6 e 8 di San Giovanni, ci dicono in sostanza: siete morti, siete schiavi, non siete figli, e perciò non potete dimorare nella casa del Padre.

Gesu ha un programma di restaurazione, di liberazione dalla morte e lo dichiara: Io sono la risurrezione e la vita; chi crede in me, ancorché muoia vivrà, e chiunque vive e crede in me non morirà in eterno (Io. 11, 25-26).

E Gesu dichiara non solo il programma di restaurazione, ma anche le condizioni per la restaurazione: chi osserva la mia parola, non vedrà la morte in eterno (Io. 8, 51).

I padri vostri nel deserto mangiarono la manna, e sono morti; questo **E** il pane disceso dal cielo; se uno mangia di questo pane vivrà in eterno (Jo. 6' 49-51); **E** questo il pane disceso dal cielo; non **E** come quello che mangiarono i padri vostri e morirono (Io. 6, 58).

Programma di liberazione dalla schiavitù: se voi rimanete costanti nella mia parola sarete veramente miei discepoli e conoscerete la verità e la verità vi farà liberi... perciò se il figliuolo vi farà liberi sarete veramente liberi (Io. 8, 31-32; 8, 36). E ai Giudei che non lo comprendono e gli dicono: noi siamo stirpe di Abramo e non siamo mai stati schiavi di nessuno (Io. 8, 36), Gesu ribadisce: voi fate le opere del padre vostro... voi avete per padre il diavolo e volete compiere i desideri del padre vostro. Fin dal principio egli **E** stato omicida, e non stette fermo nella verità, perché in lui non era verità. Quando dice menzogna egli parla. Secondo la sua natura, perché egli **E** mentitore ed è padre della menzogna (Jo. 8, 44).

Gesu dichiara che vi è una relazione di causa tra la menzogna emessa da satana e la morte, che è effetto della attività omicida di satana; e dichiara anche che la schiavitù **E** causata dalla menzogna e si concretizza nella destinazione alla morte. Alla menzogna si oppone la verità. La verità farà liberi e la verità sottrarrà alla destinazione alla morte perenne. Gesu lo dice: la verità vi farà liberi (Io. 8, 32); se il figliuolo vi farà

liberi, sarete veramente liberi (*Io. 8, 36*); chi ascolta la mia parola, non vedrà la morte in eterno (*Io. 8, 51*). Non solo libertà, ma idoneità alla risurrezione, come compresero gli stessi avversari: mod Abramo ed i Profeti, e tu did: - Chi accetterà la mia dottrina, non gusterà la morte in eterno. - Sei tu forse da pill del padre nostro Abramo, il quale pure mod? Ed anche i Profeti morirono. Che pretendi tu di essere? (*Io. 8, 52-53*).

Programma di liberazione dalla morte: quindi programma di conferimento di vita e di libertà.

Restituzione del grado e della dignità di figli: Voi avete per padre il diavolo (*Io. 8, 41; 8, 44*); voi fate ciò che avete imparato dal padre vostro (*Io. 8, 38; 8, 44*). I Giudei affermano che hanno un solo padre, Dio: noi non siamo punto nati da adulterio, ma abbiamo un solo padre Iddio (*Jo. 8, 41*). E Gesù replica: se Dio fosse vostro padre amereste anche me... (*Io. 8, 42*); voi non ascoltate le mie parole, perché non siete da Dio; chi è da Dio ascolta la parola di Dio (*Io. 8, 47*). So bene che siete stirpe di Abramo; il padre vostro Abramo esultò al pensiero di vedere il mio giorno (*Io. 8, 56*).

Quindi o adesione alla verità e riacquisto della dignità di figli, o rifiuto, e quindi permanenza nello stato di schiavitù, incapacità di esser da Dio, figli del Padre, e dimorare nella casa del Padre per sempre, e incapacità di risorgere per la risurrezione di vita, perché chi crede e idoneo e avrà questa risurrezione, invece chi non crede avrà risurrezione di giudizio (*Io. 5, 29*). Il diavolo al principio attrasse nella menzogna (nel peccato) e nella morte. Chi rimane nella menzogna, chi non crede, rimane nello stato di peccato, non può esser libero, non può rimanere nella casa del Padre, non può risorgere di risurrezione di vita, mentre, chi crede non rimane nella menzogna, è libero, rimane nella casa del Padre per sempre, ha per Padre Dio, e da Dio e non vedrà la morte in eterno.

La dottrina di Gesù è illustrata da San Paolo: mediante un solo uomo il peccato entrò nel mondo e mediante il peccato la morte, e, in tal modo, la morte trapassò su tutti gli uomini (*Rom. 5, 12*). Per la caduta di un solo uomo morirono i molti (*Rom. 5, 15*), per la caduta di quel solo la morte regnò mediante quel solo (*Rom. 5, 17*).

Poiché destinato alla morte, il nostro corpo è corpo di miseria, corpo morto a causa dei peccati, corpo del peccato (*Phil 3, 21; Rom. 7, 24*); perché l'uomo è solo carne, e ciò che è nato dalla carne è carne, e la carne non giova a nulla (*Jo. 6, 64*).

Questa dottrina trova riscontro in un passo della lettera agli Ebrei:

Poiche dunque i figliuoli sono partecipi della carne e del sangue, anch'Egli alla stessa guisa ne ha partecipato, per ridurre all'impotenza, mediante la morte, colui che della morte aveva il potere, cioè il diavolo, e affrancare quanti, per timore della morte, durante tutta la vita, erano soggetti a schiavitù (*Hebr.* 2, 14-15).

Sicché ogni discendente di Adamo non è stato costituito figlio, ma schiavo (*Gal.* 4, 7), schiavo del peccato (*Rom.* 6, 19) e quindi figlio della carne (*Rom.* 9, 8) cioè non vero figlio.

Il peccato è uno stato universale dell'uomo; il Battista, additando Gesù quale agnello, parlò del peccato del mondo (*Io.* 1, 29); e Gesù: morrete nel vostro peccato (*Io.* 8, 21). Eravamo peccatori (*Rom.* 5, 8) morti per i falli e i peccati (*Eph.* 2, 1; 2, 5). Lo stato universale del peccato nasce dal peccato di origine e dai peccati personali, in quanto tutti peccarono, sia Giudei che Greci (*Rom.* 3, 9; 3, 23). Il peccato costituisce in uno stato di schiavitù, di morte: foste schiavi del peccato... qual frutto riceveste allora... la loro fine e la morte... la mercede infatti del peccato è la morte (*Rom.* 6, 16-17; 6, 21; 6, 23);

Conclusione: i discendenti di Adamo nascono non più destinati all'immortalità somatica, non più liberi né figli di Dio, ma in uno stato di disordine fisico e morale. Fisico, perché nascono vivi ma non vitali, in quanto destinati non più ad una vita fisica perpetua, ma ad una morte fisica perpetua; morale, perché non sono più liberi e figli di Dio e quindi sono schiavi del demonio, in quanto soggetti alla morte.

Non si tratta propriamente di una condanna dei discendenti di Adamo di tipo giuridico, ma di una loro decadenza: l'uomo dallo stato di libertà e di figlio di Dio decade nello stato di morte e di schiavitù; quindi è carne, ha un corpo di carne, un corpo di peccato, ed è nello stato di peccato.

La situazione sin qui considerata è comune a tutti gli uomini, ma essa si aggrava per i responsabili di peccati personali (*Mt.* 5, 30; 10, 28; 18, 9; *Mc.* 9, 43-47; *Le.* 12, 5; *Rom.* 1, 18; 1, 32; 2, 12).

Il disegno redentivo di Dio

Senza vita dunque gli uomini: morti. E morti che non possono tornare alla vita, se qualcuno, che ne ha il potere, non li restituisce alla vita.

Ed infatti: Dio ha tanto amato il mondo, che ha dato il suo Figlio Unigenito, affinché chiunque crede in lui non perisca, ma abbia la vita eterna... (*Io.* 3, 16); il Verbo è inviato nel mondo (*Io.* 3, 17), viene dal cielo (*Io.* 3, 32), si fa carne, abita tra noi (*Io.* 1, 14).

Egli ha avuto un mandato dal Padre: dare la sua vita per riprenderla

di poi. Nessuno me la puo togliere, ma da me stesso io la do; e il mio potere il darla, ed e pure in mio potere il riprenderla di nuovo, tale e il precetto che ho ricevuto dal Padre mio (Io. 10, 17-18)..

Per mandato del Padre, quindi, Gesu deve morire e deve risorgere.

Il disegno di Dio, se ha il suo storico in San Giovanni, ha il suo teologo in San Paolo: Cristo Gesu... sussistente in forma di Dio, non stimo rapina essere alla pari con Dio, ma svuoto se stesso prendendo forma di schiavo, diventato a somiglianza d'uomo: e all'aspetto ritrovato come uomo, si umilio diventando obbediente sino a morte, ed a morte di croce., Percio anche Iddio lo sovresalto, e gli dono il nome che e sopra ogni nome... (Phil. 2, 6-9).

Nel Vangelo di Giovanni Gesu aveva detto che per opera di satana omicida e a causa del cedimento alla sua menzogna, alla sua suggestione, gli uomini non sono figli, ma servi, non vivi, ma morti.

Gesu assume la forma di servo, per obbedienza, e prende in se tutte le miserie degli uomini, nato a somiglianza di loro. Ed essendo nelle condizioni di uomo, oltre il primo stadio delle condizioni incontrate per obbedire, ne attraversera un secondo. La morte e condizione inerente agli uomini che ancora non hanno quella vita che Gesu e venuto a portare ad essi. Gesu, che si e reso meschino, assumendo le condizioni dell'uomo che non era piu vitale, subisce le conseguenze del suo atto di obbedienza ed incontra la morte. La morte e la conseguenza necessaria ed inevitabile della condizione di uomo discendente di Adamo, che era stato gia condannato alla morte insieme con i suoi posted; quindi Gesu incontrera la morte per ragione della sua carne.

La lettera agli Ebrei mette in evidenza, anch'essa, uno stato dell'umanita che e carne e sangue, percio e destinata alla morte, ed e, per questo, soggetta al terrore della morte, alla schiavitù del signore della morte, di colui che causo la morte. Gesu ha partecipato della carne e del sangue, doe ha assunto una carne che avrebbe incontrato la morte (passibile) perche mediante la morte avrebbe ridotto all'impotenza il signore della morte. Per tale ragione, doe perche ha partecipato della carne e del sangue e perche ha subito la morte, Gesu e assimilato in tutto ai fratelli e ha avuto la possibilita di soffrire insieme a noi le nostre infermita.

Ma Gesu risorge; egli, non muore per rimaner per sempre nello stato di morte.

In ogni uomo la morte non e che l'ultima conseguenza della vita della carne... ma in Gesu e l'atto che mette fine alla sua esistenza secondo la carne; egli cessa di esser tale. La morte e il termine dell'esistenza carnale del Cristo; egli diventa il Cristo secondo lo Spirito (Rom. 1, 3).

- Gesu si incarna, muore e risorge: tutti questi stadi della vita di Gesu sono un sacrificio.

E sacrificio l'accettazione di Gesu di un corpo secondo la carne (*Hebr.* 10, 1-10).

E sacrificio il versamento del suo sangue per la liberazione: Gesu e la nostra Pasqua immolata (*1 Car.* 5, 7). Gesu stesso e l'agnello gia per San Giovanni Battista, e poi lo e tanto per San Paolo, quanto per l'autore dell'Apocalisse (*Jo.* 1, 29; *1 Car.* 5, 7; *Apoc.* 5, 6; 5, 12; 12, 11; 22, 14).

Il sangue di Gesu e versato per la remissione dei peccati (*Mt.* 26, 28). Infatti Gesu espio i peccati sul legno (*1 Pt.* 2, 24); egli e propiziazione dei peccati del mondo (*1 Io.* 4, 10); questi Dio l'ha messo in avanti perche egli sia propiziatore per il suo sangue (*1 Cor.* 5, 7).

Gesu dichiara che il Calice e la Nuova Alleanza nel suo sangue (*1 Car.* 11, 25). Nell'Alleanza Antica il sangue unì il popolo a Dio; nella Nuova Alleanza il sangue di Gesu ha la funzione, analoga, di ricongiungere a Dio la umanita intera.

Ma per quanto abbia aspetti molteplici, il sacrificio di Gesu e unico; esso compendia e sostituisce tutti i sacrifici del Vecchio Testamento, tanto nelle loro varie specie, quanto nella necessita che fossero rinnovati periodicamente (*Hebr.* 9, 12; 10, 12; 9, 26).

La spiritualizzazione... modifica la condizione di sacrificio cruento elevandola a una sfera superiore, dove l'offerta volontaria prende tutto il suo rilievo, senza che scompaia il carattere di immolazione reale (CERFAUX).

La morte e la glorificazione (lo stato glorioso che ha origine dalla risurrezione) costituiscono gli aspetti complementari di una stessa azione sacrificale, della quale esse rappresentano l'immolazione e la consumazione (F. X. DURWELL, *La resurrection de Jesus, mystere de salut*⁴ [Le Puy 1954] 79^m.98).

Gesu abolì la morte (2 *Tim.* 1, 10).

Gesu, che si e manifestato per distruggere le opere del diavolo (*1 Io.* 3, 8), riduce all'impotenza mediante la morte, colui che della morte aveva il potere (*Hebr.* 2, 14-15). Gesu distrugge la morte in noi associandoci alla sua morte: e morì per tutti, dunque tutti morirono, e morì per tutti, affinché i viventi non vivano più per se stessi, bensì per colui che morì per loro e risuscitò (*2 Car.* 5, 14-15).

Il processo di morte in noi si produce grazie a una comunione, a una partecipazione, per mezzo della fede, alla morte del Cristo sulla Croce: sono stato crocifisso insieme con il Cristo; vivo io non più io

(*Gal.* 2, 20). Quest'io che non vive piu **E** l'io che **E** morto con **ii** Cristo, l'uomo antico, legato alla carne e al peccato.

Gesu distrugge **il** peccato: il suo sangue **E** versato per operate la cancellazione del peccato (*Mt.* 26, 28); Gesu **e** morto, giusto per degli ingiusti (*1 Pt.* 3, 18), per noi (*Rom.* 5, 8), per riscattarci da ogni iniquita (*Tit.* 2, 14).

Nello stato di morte e di peccato, l'uomo **e** nemico; infatti l'umanita **e** in uno stato repeilente; occorre detergerla, toglierle **lo** stato inibitorio e renderla grata e unita a Dio. Gesu espia, doe purifica; **il** suo sangue rende' grati e uniti a Dio: essendo nemici fummo riconciliati con Dio mediante la morte del Figlio di lui (*Rom.* 5, 10).

La distruzione dello stato di morte **e**, nello stesso tempo, una giustificazione; non si puo esser trasferiti dallo stato di morte allo stato di vita, se non si **E** distrutto in noi **lo** stato di peccato. La giustificazione e distruzione dello stato di peccato, e contemporaneamente, costituzione dello stato di vita. Quando Gesu opera in noi la giustificazione, distrugge in noi la came di morte (la colpevolezza), reintegrando la nostra vita. Colui che non. conobbe peccato, in pro nostro [**Iddio** **J** **lo** rese peccato, affinche diventassimo giustizia di Dio in lui (*2 Cor.* 5, 21). Egli espio i nostri peccati sul legno... perche vivessimo alla giustizia (*1 Pt.* 2, 24); per l'obbedienza di uno solo furono costituiti giusti molti (*Rom.* 5, 19).

La giustificazione **E** causata tanto dalla morte, quanto dalla risurrezione di Gesu: fu consegnato per i peccati di noi e fu risuscitato per la giustificazione di noi (*Rom.* 4, 25); ci ha rigenerati ad una speranza viva, mediante la risurrezione (*1 Pt.* 1, 3). La giustificazione assume un senso pieno, reale, solo se considerata simultaneamente in rapporto alla morte quanto alla risurrezione, perche la giustificazione si attua positivamente nella collazione, a noi, della idoneita alla risurrezione.

Ritorno: Un tempo lontani, non aventi speranza, adesso nel Cristo Gesu diveniste vicini nel **del** Cristo (*Eph.* 2, 14). E difatti egli aveva detto: e meglio per voi che io vada; poiche, se non vado, **il** Confortatore non verra a voi, ma se vado **lo** manderò (*Io.* 16, 7); e: se uno mi ama osserver?r le mie parole e **il** Padre mio **lo** amera, e noi verremo a lui e in lui faremo dimora (*Io.* 14, 23).

Redenzione: Gesu ci ha redento mediante una vittoria; la redenzione **E** liberazione dalla schiavitù, e noi siamo redenti, liberati dalla schiavitù del diavolo, perche Gesu ha riportato vittoria distruggendo la morte e riducendo all'impotenza colui che della morte aveva **il** dominio, **il** diavolo (*Hehr.* 2., 14-15). Per questa ragione, nell'Apocalisse si canta un cantico nuovo: *Dignus es, Domine, accipere librum et aperire signacula e.iu, quoniam occisus es et redemisti nos Deo in sanguine tuo... et fecisti*

nos Deo nostro regnum et sacerdotes; et regnabimus super terram (Apoc. 5, 9-10); ed e una vittoria nella quale Gesu vince, ma versa sangue; e una vittoria ottenuta a gran prezzo, perche lottando egli ha versato sangue, e morto (1 Pt. 1, 18; Tit. 2, 14): *Dux vitae mortuus regnat vivus*.

Gesu, oltre che liberarci e redimerci, ci salva (doe ci risana). Noi eravamo malati, eravamo nell'infermita; Gesu si risana dal massimo dei mali, la morte. Gesu e venuto a ridar salute, sanita, a cio che non era piu sano; doe e venuto a ridar salute, a restituirla la vita a chi, per malattia, aveva subito un esito infausto, la morte. Percio l'era di Gesu si puo dire ERA REPARATAE SALUTIS; Gesu libera dalla morte e dal peccato; in nessun altro nome e possibile aver salute (Act. 4, 9; 4, 12).

*Gesu fece risplendere vita
e incorruzione* (2 Tim. 1, 10)

Agli uomini, sottratti alla morte, al peccato, ricondotti, giustificati, ricondotti al Padre, liberati, risanati, Gesu da la vita. Infatti come il Padre risveglia e ravviva i morti, cosl pure il Figlio da la vita a chi vuole (Jo. 5, 21); poiche come il Padre ha in se la vita, cosl ha data al Figlio di avere in se stesso la vita (Jo. 5, 26). In lui era la vita e la vita era la luce degli uomini (Io, 1, 4); Dio ha tanto amato il mondo, che ha dato il Figlio suo Unigenito, affinche chiunque in lui crede non perisca, ma abbia la vita eterna (Io. 3, 16).

Da questi passi si deduce che la vitae una realta presente e futura; ce lo dice Gesu: chi ascolta la mia parola e crede a colui che mi ha mandato ha la vita eterna... (Jo. 5, 24) e San Paolo ci ammaestra che la vita si inizia come realta presente, con il battesimo e il dono dello Spirito Santo: fummo dunque consopolti con lui mediante il battesimo nella morte, affinche come Cristo fu risuscitato dai morti mediante la gloria del Padre, cosl pure noi camminiamo in novita di vita (Rom. 6, 4). Voi pero non siete nella carne, bensl nello Spirito, se e vero che lo Spirito di Dio abita in voi. Se poi qualcuno non ha lo Spirito di Cristo, costui non e di lui. Se poi Cristo e in voi, il corpo e morto a causa del peccato, ma lo Spirito e vita a causa della giustizia. Se poi lo Spirito di Chi risuscito Gesu dai morti abita in voi, Chi risuscito dai morti Cristo Gesu vivifichera anche i vostri corpi mortali mediante lo Spirito suo abitante in voi (Rom. 8, 9-11). E San Paolo pate dire: vivo ma non pill io, bensl vive in me Cristo; quella vita poi che viva adesso in carne la viva in fede, la fede del Figlio d'Iddio che amo me e consegno se stesso per me (Gal. 2, 20).

Nella volontà salvifica del Padre e nel programma di Gesù, la vita, che egli conferisce, ha elementi ben determinati. Su di essi istrui specialmente la predicazione apostolica.

Nell'insegnamento di Gesù in Giovanni e nell'attuazione dell'opera sua l'elemento conclusivo l'abbiamo nella sua risurrezione e nella zione fatta a noi della idoneità alla risurrezione. Come c'è stato un primo parallelismo

trebbe aver luogo, perche non sono i figli della carne che sono i figli di Dio (*Rom.* 9, 8).

Con la idoneità alla risurrezione il corpo cristiano diventa santo, tempio dello Spirito Santo ed è un luogo di culto per Dio (*1 Cor.* 6, 20). Tale valore positivo del corpo nasce dalla sua trasformazione per mezzo del Cristo, perche il cristiano partecipando alla vita spirituale del Cristo risorto e pneumatico anche lui, e diventa un solo spirito con il Cristo (*1 Cor.* 6, 17). La natura di tutto il composto umano diventa, germinalmente, dello stesso ordine di quella del Cristo; solo che il Cristo ha il privilegio di esser principio e capostipite (*Col.* 1, 18; 1, 15).

Il processo morte-vita, carne-Spirito realizzato nel corpo di Cristo, si riproduce nel corpo di ciascuno dei cristiani ed è il risultato di questo processo che noi chiamiamo la vita spirituale, vita in un corpo che ha vinto la morte (CERFAux).

Con la risurrezione di Gesù si attua la nostra giustificazione in senso positivo. Lo dichiara San Paolo, e in forma quasi drammatica; egli dice che, se Cristo non è risorto, noi saremmo ancora nei nostri peccati (*1 Cor.* 15, 17), in quanto che, se in Cristo non c'è stata risurrezione, verrebbe a mancare una delle cause efficienti della nostra giustificazione, la sua risurrezione, perche, e sempre San Paolo che lo dice, Gesù è stato consegnato per i nostri delitti e risuscito per la nostra giustificazione (*Rom.* 4, 25). Se il versamento del sangue e la morte di Gesù hanno operato la riconciliazione perche ci hanno purificato, e quindi hanno effettuato l'espiazione, la nuova vita di Gesù, la sua vita di risorto, ha operato la nostra vivificazione: se essendo nemici siamo stati riconciliati con Dio mediante la morte del Figlio suo, molto di più riconciliati, saremo salvati (risanati - vivificati) nella vita sua (*Rom.* 5, 10) (nella sua risurrezione).

Anche San Pietro: Gesù ci ha riscattati dalla vana forma di vita trasmessaci dai padri (*1 Pt.* 1, 18) e ci ha rigenerati mediante la risurrezione (*1 Pt.* 1, 3).

Tale processo morte-vita, carne-Spirito si attua nel battesimo; il contatto con la morte e la risurrezione di Gesù è stabilito nell'istante nel quale si compiono i riti sacramentali, perche fummo consepolti con lui mediante il battesimo nella morte, affinché come Cristo fu risuscitato dai morti mediante la gloria del Padre, così pure noi camminiamo in novità di vita. Se infatti divenimmo compiantati [con Cristo] a somiglianza della morte di lui, saremo hen [tali] pure per la risurrezione [di lui], sapendo questo che il nostro uomo vecchio fu concrocefisso affinché il corpo del peccato fosse distrutto, sì da non esser più noi del peccato: giacche chi è morto è stato giustificato dal peccato. Se dunque morimmo con Cristo, crediamo che pure vivremo con lui (*Rom.*, 6, 4-8).

Da quanto considerato fin qui possiamo concludere che la risurrezione nostra è considerata tanto nell'insegnamento di Gesù, quanto nella predicazione di San Paolo, in due fasi e in due tempi.

La predicazione di Gesù contiene un insegnamento che riguarda tanto la idoneità alla risurrezione quanto la risurrezione effettiva. Nel discorso eucaristico. Gesù parla di una non destinazione alla morte di coloro che credono in lui e si cibano di lui, ed oppone la sorte dei padri che mangiarono la manna alla sorte di coloro che crederanno e si nutriranno di lui. Ma la morte la incontreranno anche i credenti, come la incontrarono gli uomini del deserto. La differenza tra i due gruppi di uomini è che ai credenti è conferita per opera di Gesù una idoneità a risorgere, mentre agli altri la manna non conferì tale idoneità (Jo 6, 48-59). Lo stesso concetto è contenuto nel discorso di Gesù al capo 8 di San Giovanni, dove Gesù dichiara che tale idoneità è conferita dalla fede; alla idoneità seguirà poi una risurrezione effettiva (Jo. 8, 48 ss).

San Paolo si riferisce alla idoneità quando parla della nostra morte misteriosa che si accompagna alla morte di Gesù, e della nostra misteriosa risurrezione che nel battesimo si accompagna alla risurrezione di Gesù.

Il Secondo tempo è costituito dalla risurrezione finale.

La prima fase l'abbiamo chiamata idoneità alla risurrezione, mentre la seconda sarà risurrezione effettiva (CERFAUX).

Gesù, con la risurrezione sua e con il conferimento a noi della idoneità a risorgere, ci rigenera alla vita.

Ma la misura della vita è sovrabbondante.⁸ Sino a che Gesù non lo rivelò, la misura era inattesa; nessuno di coloro che avevano fede nella risurrezione immaginava che gli uomini sarebbero diventati figli di Dio.

Eppure Gesù, a quanti lo ricevettero, dette la potestà di diventare figli di Dio.⁹

Per una generazione che è di ordine diverso dalla generazione naturale, umana, nasciamo dall'alto, per mezzo dell'acqua e dello Spirito Santo. Generazione e nascita originano un rapporto di filiazione, che non proviene né dal sangue, né dalla carne, né dalla volontà dell'uomo, ma viene da Dio.¹⁰

⁸ Jo. 10, 10: «Io sono venuto affinché abbiano la vita e l'abbiano sovrabbondante».

⁹ Jo. 1, 12: «Ma a quanti lo ricevettero diede il potere di diventare figli di Dio, ai credenti nel suo nome...».

¹⁰ Jo. 1, 13: «... che non per via di sangue, né da voglia di carne; né da voglia di uomo; ma da Dio sono nati».

L'azione risuscitante del Padre **È** una generazione: Gesu **È** il primogenito di un gran numero di fratelli, fatti ad immagine di lui.¹¹

La filiazione è una conseguenza della idoneità alla risurrezione, perché chi non **è** più secondo la carne, e spirituale, pneumatico (*Gal.* 6, 1), partecipa alla medesima vita spirituale del Cristo risuscitato e, come lui, in modo analogo, **è** figlio.¹²

Tutta l'opera reintegrativa, restauratrice di Gesu si svolge secondo una premessa e secondo delle conseguenze, le quali muovono dalla distruzione della carne e della morte alla collazione dello Spirito e della vita, e dalla distruzione di state di servo alla costituzione dello state di figlio, quindi di libertà.

Nella nuova creazione si ritorna alla primitiva condizione: nuova integrità di tutto il composto umano, libertà, filiazione. Il nuovo uomo, creato da Gesu Cristo, secondo Dio, nella giustizia e nella santità (*Eph.* 4, 24), e necessariamente figlio, perché **è** uomo Secondo lo Spirito e non più uomo secondo la carne. Come Gesu con la risurrezione **è** stabilito Figlio di Dio nella possanza, così l'uomo, mediante la risurrezione di Gesu e con la comunicazione di questo state di risotto, **È** reso figlio di Dio. **E** come Gesu **fo** stabilito figlio di Dio secondo lo spirito di santificazione (*Rom.* 1, 4) così l'uomo **è** reso idoneo alla risurrezione, spirituale, pneumatico e partecipe della natura divina.¹³ La nuova nascita dichiarata necessaria da Gesu a Nicodemo **u** **È** nascita dallo Spirito, oltre che dall'acqua.¹⁵ **E** tutto ciò che **È** nato dallo Spirito **È** spirito,

¹¹ *Rom.* 8, 29: « ... poiché coloro che egli preconobbe, predestinò anche ad esser conformi all'immagine del Figlio suo, affinché egli sia primogenito tra molti fratelli... ».

¹² *Gal.* 3, 26: « ... tutti infatti siete figli di Dio mediante la fede in Cristo Gesu »; *Rom.* 8, 16: « Lo Spirito stesso rende testimonianza insieme con lo spirito nostro che siamo figli di Dio »; *1 Io.* 3, 1: « ... Osservate quale meraviglioso amore ci ha donato il Padre, cosicché noi siamo chiamati figli di Dio. **E** lo siamo in realtà »; *1 Io.* 2, 29: « ... se sapete che Egli **è** giusto, sappiate pure che chiunque pratica la giustizia **è** generato da Lui »; cf. *1 Io.* 3, 10; 4, 7; 5, 4, 18-19.

¹³ *2 Pt.* 1, 3-4: « La divina potenza di lui ci ha donato tutto quanto ci giova per la vita e per la pietà mediante la perfetta conoscenza di colui che ci chiamo per la sua gloria e potenza, per le quali ci ha donato i preziosi e magnifici beni promessi, affinché mediante questi, voi diveniste partecipi della divina natura, dopo aver fuggito la corruzione che **è** nel mondo per la concupiscenza ».

¹⁴ *Io.* 3, 3: « ... nessuno se pure non nasce di nuovo, può vedere il regno di Dio ».

¹⁵ *Io.* 3, 5: « ... nessuno, se non nasce per acqua e Spirito, può entrare nel regno di Dio ».

mentre ciò che **È** nato dalla carne rimane sempre carne.¹⁶ La spiritualità **È** comunicata all'uomo mediante il battesimo (*Io.* 3, 5-6) e la risurrezione. Lo Spirito rende ad una nuova vita, mediante una nuova generazione, la generazione terza... nella filiazione: sono figli di Dio tutti quelli che sono nati da Dio.

Tutti hanno rivestito l'unico corpo spirituale del Cristo (*Eph.* 2, 15).

Idonei alla risurrezione, figli di Dio, noi siamo nel Cristo. Nell'ultima Cena, Gesù accenna allo stato che comporta la nuova vita che egli conferirà.

Il Padre e Gesù faranno dimora in chi osserva i comandamenti; il comandamento **È** l'amore dell'uno per l'altro (*Io.* 14, 11; 14, 15-17; 14, 19-21; 14, 23; 15, 12; 15, 17; 17, 21-23).

La dimora di Gesù nei suoi **è** in relazione anche alla produzione di frutti, essendo Gesù la vite vera e il Padre l'agricoltore. Ogni tralcio che in Gesù non porta frutto, egli lo recide, ed ogni tralcio, che porta frutto, lo rimonda, affinché ne porti ancora di più. Siccome il tralcio da sé non può portare frutto, se non rimane congiunto con la vite, cost non meno gli Apostoli se non rimangono in Gesù (*Io.* 15, 1-8).

La medesima dottrina in San Paolo, il quale ha solo un altro modo di esprimersi, che **È** caratterizzato specialmente dalla nota formula *in Christo Iesu*. Vi **È** una comunanza dell'essere tra il Cristo e i suoi fedeli. Il Cristo sovrappone la propria personalità alla nostra; egli si identifica al nostro nuovo io. Il Cristo ci ha assunto in lui. Da questa unione nella radice risulta come effetto primario una comunione di vita, che va sino a una identificazione sul piano dell'essere con il Cristo, il quale, a causa di questo fatto, diviene nostra vita. Si entra in tale sfera cristiana per divenire un uomo unico, un corpo, il quale corpo **È** il Cristo corporale. Il Cristo **È** il soggetto dell'esistenza cristiana senza che il fedele cessi di essere se stesso; i fedeli sono in comunità di essere e di vita con il Cristo glorioso, essi sono assunti da lui in maniera misteriosa.

Questa sfera cristiana **È** un mezzo esistenziale dove tutto l'essere dell'uomo **È** ripreso da un nuovo principio; creato di nuovo per formare una nuova creatura (F. X. DuRRWELL, *La resurrection* ⁴ 244-252).

Nella nuova creazione, insieme a Gesù, opera lo Spirito Santo, inseparabilmente.

Tale **È** l'insegnamento di Gesù: Gesù dà la vita, lo Spirito vivifica.¹¹

¹⁶ *Io.* 3, 6: « Ciò che **È** generato dalla carne **È** carne, e ciò che **È** generato dallo Spirito **È** spirito ».

¹⁷ *Jo.* 6, 63: « **È** lo Spirito che vivifica, la carne a nulla giova... ».

La fede in Gesù da lo Spirito¹⁸ e da la vita; intenderei in questo senso anche l'espressione di Gesù: le mie parole sono Spirito e vita (Io. 6, 63).

Tra i segni che distingueranno Gesù, Giovanni Battista preannuncia la peculiarità del suo battesimo, che sarà dato nell'acqua e nello Spirito Santo.¹⁹

Gesù dirà personalmente a Nicodemo che per entrare nel regno è necessario rinascere per mezzo dell'acqua e dello Spirito.²⁰ Più tardi, Gesù stesso proclamerà pubblicamente che quanti crederanno in lui saranno come sorgenti dalle quali scaturiranno fonti di acqua viva (Io. 7, 39). Nell'imminenza della passione, Gesù conforta gli Apostoli e li incoraggia a non addolorarsi se egli si allontanerà per un certo tempo; deve partire perché, se egli non si assenta, non potrà inviare il Confortatore.²¹

Lo Spirito sarà dato dopo che Gesù sarà stato glorificato (Io. 7, 39); esso sarà sempre con gli Apostoli, insegnerà loro tutto, perfino chiamerà alla loro memoria quel che Gesù aveva detto a essi e li condurrà alla verità, tutta intera.²²

. A legger con mente limpida quanta Gesù dice dello Spirito Santo, si ritrova una duplicata tra le cause, le fasi e gli elementi costitutivi della vita, conferita da Gesù e lo Spirito Santo: la fede da lo Spirito Santo e la vita; il battesimo da lo Spirito, come da la vita; lo Spirito, come la vita, viene dopo che Gesù è morto e risorto.

All'insegnamento seguono i fatti: Gesù, dopo risorto, dà ai discepoli lo Spirito Santo.²³

Le medesime relazioni tra la vita e lo Spirito, che aveva additate Gesù, le addita anche San Paolo nelle epistole.

¹⁸ Io. 7, 38-39: « " Dal seno di chi crede in me, siccome dice la Scrittura, scaturiranno fiumi di acqua viva ". E questo diceva dello Spirito che i credenti in lui dovevano ricevere; perché lo Spirito Santo non era ancora venuto, non essendo Gesù glorificato ».

¹⁹ Io. 1, 33: « ... colui sul quale vedrai discendere e posarsi lo Spirito, quegli è che battezza nello Spirito Santo ».

²⁰ Io. 3, 5: « ... nessuno se non nasce per acqua e Spirito, può entrare nel regno di Dio ».

²¹ Io. 16, 7: « ... poiché se non vado, il Confortatore non verrà a voi; ma se vado, ve lo manderò ».

²² Io. 14, 26: « ... il Confortatore, lo Spirito Santo, che il Padre manderà in nome mio, egli vi insegnerà tutto, e tutto vi rammenterà quanto vi ho detto ».

²³ Io. 20, 22: « Ciò detto alzò sopra di essi e disse loro: "Ricevete lo Spirito Santo " ».

Lo Spirito **E** vita, per la giustizia;²⁴ lo Spirito di chi risuscito da morte, vivifichera anche i corpi mortali di coloro nei quali abita;²⁵ quanti sono mossi dallo Spirito sono figli di Dio.²⁶

Conseguenze: lo Spirito abita in noi;²¹ le nostre membra sono diventate tempio dello Spirito, siamo coedificati ad abitazione di Dio, nello Spirito (*Eph.* 2, 22); vita e pace sono le realta alle quali porta lo Spirito.²⁸

Con la vita conferita da Gesu, nel composto umano si produce una generazione nuova,²⁹ derivante da germe divino,³⁰ incorruttibile; ed **E** vita/divina, partecipazione della natura divina.³¹

L'uomo **E** generato di nuovo, dall'alto.³² Paolo, Giovanni, Pietro e Giacomo si riferiscono tutti a questa generazione, designandola con vocaboli e verbi sinonimi.³³

Nell'uomo si produce un rinnovamento; egli diventa do che in passato non era, diventa nuovo;³⁴ il genere umano, prima diviso in due gruppi, ora **E** tutt'uno, ed **E** nuova creazione.³⁵

²¹ *Rom.* 8, 9-10: « Voi pero non siete nella carne bensl nello Spirito, se **E** vero che lo Spirito di Dio abita in voi. Se poi alcuno non ha lo Spirito di Cristo, costui non- e di lui. Se poi Cristo e in voi, il corpo **E** morto a causa del peccato, ma lo Spirito e vita a causa della giustizia ».

²⁵ *Rom.* 8, 11: « Se poi lo Spirito di chi risuscito Gesu dai morti abita in voi. Chi risuscito dai morti Cristo Gesu vivifichera anche i vostri corpi mortali mediante lo Spirito suo abitante in voi ».

²⁶ *Rom.* 8, 14: « Quanti infatti sono condotti dallo Spirito di Dio, costoro sono figli di Dio ».

²⁷ *Rom.* 8, 9: « ... voi pero non siete nella carne bensl nello Spirito, se e vero che lo Spirito di Dio abita in voi ».

²⁸ *Rom.* 8, 6: « ... la mira dello Spirito e vita e pace ».

²⁹ *Tit.* 3, 5: « ... ci salvo mediante lavacro di rigenerazione e rinnovazione di Spirito Santo ».

³⁰ *1 Pt.* 1, 23: « ... poiche foste rigenerati, non da un seme corruttibile, ma incorruttibile, mediante la parola di Dio viva e permanente ». Cf. *1 Io.* 3, 9.

³¹ *2 Pt.* 1, 4: « ... diveniste partecipi della divina natura, dopo aver fuggito la corruzione che e nel mondo pet la concupiscenza ».

³² *Jo.* 3, 3: « ... nessuno se pure non nasce di nuovo, dall'alto, puo vedere il regno di Dio ».

³³ *Jo.* 1, 13: « ... ma da Dio sono nati »; 3, 3; 3, 5-6; 3, 7; *1 Cor.* 4, 15. *Iac.* 1, 18: « per beneplacito suo... ci genera con una parola di verita, affinche noi siamo come primizie delle sue creature ».

³⁴ *Col.* 3, 10: « ... e revistitevi dell'[uomo] nuovo, quello che si rinnova in [accurata] conoscenza, conforme all'immagine di chi lo creo... ». *2 Cor.* 5, 17: « ... cosicche se alcuno esiste in Cristo e nuova cteatura ».

³⁵ *Gal.* 6, 15: « Infatti, ne circoncisione e alcunché ne incirconcisione, bensl nuova creatura ».

La filiazione e causa della nostra condizione di eredi (*Gal.* 4, 7; *Rom.* 8, 17; *Gal.* 3, 29) e, nello stesso tempo e oggetto nell'eredita.

Mentre nel VT il popolo di Dio eredita il territorio assegnato alla Nazione e l'eredita si ripartì tra le tribù e i cittadini, nel NT ogni membro del genere umano eredita la salute (*Hebr.* 1, 4), il regno di Dio (*Jae.* 2, 5; *Eph.* 5, 5), la filiazione.

Negli Atti, San Paolo si riferisce non all'oggetto dell'eredita, la filiazione, ma alla causa, la risurrezione dei morti, che egli qualifica come speranza di Israele (*Act.* 20, 3; cf. *1 Pt.* 1, 3-5).

La eredita del NT è incontaminata, mentre l'altra eredita, il suolo nazionale d'Israele, fu contaminata da idolatrie, guerre, calamità.

La nostra è un'eredita immarcescibile, imperitura; mentre l'altra eredita, il suolo nazionale, fu perduto e riacquistato più volte (*1 Pt.* 1, 35).

Condizioni per avere la vita; fede e battesimo; per alimentarla: Eucaristia, carità e opere.

Gesù dichiara chi crede e sarà battezzato sarà salvo (*Mt.* 16, 16); chi crede nel Figlio ha la vita eterna, chi non crede, non vedrà la vita (*Jo.* 3, 36); questa è la volontà del Padre... che chiunque vede il Figlio e crede in lui, ha la vita eterna (*Io.* 6, 40; 6, 47; 3, 15). La vita eterna consiste in questo che si conosca il Padre e Gesù, suo inviato (*Io.* 17, 13).

San Paolo ha una dichiarazione programmatica sopra la fede: poiché qualora tu confessi con la tua bocca che Gesù è Signore e credi nel tuo cuore che Iddio lo risuscitò da morti, sarai salvo (*Rom.* 10, 9); e uno il Dio che giudicherà la circoncisione da fede e l'incirconcisione mediante la fede (*Rom.* 3, 30); la giustizia di Dio si rivela di fede in fede (*Rom.* 1, 17); crediamo in Cristo Gesù e siamo giustificati dalla fede di Cristo (*Gal.* 2, 16).

La stessa cosa predica Pietro: a costui tutti i profeti rendono testimonianza che hanno remissione dei peccati nel suo nome, tutti quelli che credono in lui (*Act.* 10, 43).

Il ruolo della fede, nell'acquisto della vita, lo dichiara San Paolo: quella vita poi che vivo adesso in carne la viva in fede, la fede del figlio di Dio che amo me e consegno se stesso per me (*Gal.* 2, 20).

L'ufficio della fede nel conferimento della vita lo dichiara Gesù: io sono la risurrezione e la vita: chi crede in me, ancor che muoia vivrà e chiunque vive e crede in me non morirà in eterno (*Io.* 11, 25-26). E San Paolo: consepolti con lui nel battesimo, i cui anche risuscitaste insieme con lui mediante la fede... (*Col.* 2, 12).

La fede e causa della filiazione (*1 Io.* 5, 1); è d'assai il passo di

San Giovanni: ...a quanti lo ricevettero diede il potere di diventare figli di Dio (Io. 1, 12).

Per mezzo della fede riceviamo il dono dello Spirito Santo (Act. 2, 38 ss); rivestiamo il Cristo e siamo uno in Cristo (Gal. 3, 27); chiunque confessa che Gesù è Figlio di Dio, Dio rimane in lui e lui in Dio (1 Io. 4, 15).

Se siete di Cristo, siete anche discendenza di Abramo; eredi secondo promessa (Gal. 3, 29).

La fede e condizione della retribuzione eterna (Mc. 4, 15; Lc. 11, 28).

Insieme alla fede è necessario il battesimo (Io. 3, 5; Mc. 16, 19). Nel battesimo si rinnovano tutti gli stadi della vita di Gesù, perché si reintegra la vita in noi (Rom. 6, 4-9; cf. 1 Pt. 3, 21).

Oltre la fede e il battesimo sono necessarie le opere. Gesù dice: la legge è stata data per mezzo di Mosè, la grazia e la verità mediante Gesù Cristo (Io. 1, 17). Tuttavia, per quanto la vita nasca per grazia, per conservarla e per goderla pienamente nel secolo-futuro, si richiedono le opere. Gesù ridusse la legge delle opere specialmente alla carità, all'amore (Io. 15, 9-10; 14, 23). Tutto il Nuovo Testamento confluisce in una mirabile unità nella legge della carità, dell'amore, a cominciare dal discorso della montagna (Mt. 5, 21-26; 5, 38-48) sino alla dichiarazione dei criteri secondo i quali sarà condotto il giudizio supremo: l'amore e dovuto al fratello, perché in ogni fratello c'è Gesù (Mt. 25, 34-44). Nel Nuovo Testamento la fede è inseparabile dall'amore: chi non ama, rimane nella morte (1 Io. 3, 14). Il Regno di Dio non è cibo e bevanda, bensì giustizia e pace e gaudio in Spirito Santo (Rom. 14, 17); ...in Cristo Gesù... vale... fede adoperantesi mediante carità (Gal. 5, 6). Poiché causa della vita è lo Spirito, noi dobbiamo produrre i frutti dello Spirito: amore, gioia, pace, longanimità, benignità, bontà, fede, mitezza, continenza; contro siffatte cose non esiste legge (Gal. 5, 22). In questo senso la fede, senza le opere, è morta (Iac. 2, 26).

Finalmente, elemento necessario alla vita è l'Eucarestia, come dichiara Gesù: non avrete vita in voi; se non vi cibate della carne del figlio dell'uomo, e se non berrete il suo sangue. Chi ne mangia ha la vita eterna e Gesù lo risusciterà nell'ultimo giorno (Io. 6, 53-55).

Seguono altri appunti della redazione del Prof. 9to .. Essi riguardano elementi per una definizione societaria della Chiesa, la successione apostolica, i poteri episcopali e presbiterali.

Alcune definizioni della Chiesa; definizioni classiche, non contengono la presentazione del fine della medesima, che è indicata solo, in una nota, la spiritualità; così la definizione di San Roberto Bellarmino.

Nella enciclica *Immortale Dei* di Leone XIII la Chiesa è descritta per confronto con le società civili, con lo Stato; l'enciclica accenna di passaggio che il fine della Chiesa è soprannaturale e ha per scopo la eterna salute delle anime; ma non si ferma di più nella specificazione degli elementi costitutivi del fine medesimo.

Nello schema del *Codex Juris Canonici* degli anni 1912-1914 è induso un canone che nella prima parte descrive con esattezza il fine della Chiesa; quella parte potrebbe entrare in una definizione della Chiesa che voglia esser elaborata con criterio tecnico, rispondente ai requisiti dogmatici e giuridici, richiesti in una definizione del genere. Riporto la definizione: *Christus Dominus, Unigenitus Dei Filius, verus Deus et verus homo, Redemptor generis humani, catholicam instituens Ecclesiam ad supernaturalem hominum sanctificationem in hac vita et ad eorumdem aeternam beatitudinem in vita futura, ei contulit... omnem potestatem ad finem suum assequendum.*

Definizione eccellente, *ratione finis*, perché distingue due aspetti del fine della Chiesa, la santificazione al presente e la preparazione alla beatitudine futura.

Ma, tenuto conto, dell'essenza della Redenzione, come l'abbiamo prospettata innanzi, riterrei che nel designare il fine della Chiesa tanto nel presente, nel tempo, quanto nell'aldilà sia da preferirsi la parola adoperata da Gesù: la vita; questo termine indica tutta la nuova realtà, senza possibilità che ne sia omissa alcun elemento, come avviene per altre definizioni. Lo scrivente riterrebbe consigliabile che si astenga anche dall'usare il termine santificazione, perché la voce, nelle testimonianze neotestamentarie non si trova riferita al fine della Chiesa; inoltre alle parole: santi, santità, santificazione. oggi si dà il significato morale. In conseguenza di quest'uso, la maggior parte dei cristiani pensa che il fine della Chiesa sia quasi esclusivamente di quell'ordine, solo morale, mentre esso consiste in una trasformazione prima di tutto ontologica e, poi, anche morale dell'individuo. Acquistando un nuovo essere, e quindi essendo trasformato l'individuo trasformato anche moralmente. All'epoca della santità, "santi e santificazione ebbero tale senso di trasformazione reale. Solo a condizione di accettare una tale precisazione e con la riserva che non si dia al termine santificazione un significato soltanto morale, diremo che il fine della Chiesa è la santificazione.

E occorrerebbe anche un'altra precisazione essenziale; dovremmo dire santificazione degli uomini e non delle anime, perché mediante la reintegrazione alla vita da lui operata, Gesù ha ravvivato, vivificato, quindi ha santificato tutto il composto umano, corpo e anime, e non

l'anima sola. Dire santificazione delle anime soltanto, significa escludere dalla santificazione la idoneità del corpo alla risurrezione, e, in ultima analisi, non collocare nel quadro vero, reale, della reintegrazione di vita (redenzione), la risurrezione di Gesù e il dono dello Spirito.

Quanto detto sulla santità si deduce dai vari significati che il termine e gli altri ad esso connessi hanno nel VT e nel NT. .

Nel VT la santità **è** cultuale: è santo tutto ciò che riguarda i luoghi sacri, l'arca, il tempio e le sue cerimonie; non è santo tutto ciò che è contaminato, siano cose o siano persone destinate al culto.

Poiché il popolo intero di Israele **è** consacrato al culto del vero Dio ed è quindi popolo sacerdotale, tutto il popolo con i suoi discendenti è santo.

I profeti reagiranno contro questo concetto limitato di santità, e lo amplieranno, mettendo in rilievo le esigenze morali di Jahve.

Nel giudaismo posteriore, pur riferendosi ancora al culto, la santità si concentra nella Legge ed **è** legata alla nozione del vero Dio. La santità si identifica in qualche modo con la vocazione del popolo e dei suoi privilegi. I primi credenti in Gesù considereranno la santità del giudaismo solo come transitoria e preparatoria della futura.

Nell'epoca apostolica si hanno questi concetti: la santificazione causa la santità. La santificazione **è** un processo di purificazione; il battesimo ci lava e ci purifica; esso deriva questo privilegio dalla morte del Cristo, alla quale ci unisce. La santificazione ci introduce nella santità; maturi, soprannaturalizzati da una qualità divina che ci crea a nuovo e ci introduce nel mondo del Cristo, dello Spirito Santo, del Regno celeste di Dio, noi siamo nella santità (e nella giustizia; la giustizia, in senso positivo, **è** santità).

Cio **è** dovuto al Cristo, perché egli è lo spirito di santificazione. Lo abbiamo in uno dei testi più espressivi di San Paolo: « il Cristo **è** nato dal seme di David secondo la carne: egli **è** stabilito Figlio di Dio in potenza, nell'ordine dello Spirito di santificazione, dopo e mediante la risurrezione dai morti » (*Rom.* 1, 3). La risurrezione ha fatto Gesù Spirito vivificante, con la potenza di donare la vita; poiché lo Spirito appartiene alla sfera del divino che **è** non solamente vita, ma anche santità, San Paolo precisa: la risurrezione l'ha fatto Spirito santificatore, nello stesso tempo che Spirito vivificante; la vita, che egli dà agli uomini, **è** una partecipazione alla vita divina, essenzialmente santa.

Poiché la vita si riceve mediante la Chiesa ed **è** partecipazione alla vita divina, che è essenzialmente santa, con legittima conseguenza possiamo dire che il fine della Chiesa è conferire una vita santa, il che equivale a dire che il fine della Chiesa **è** la santificazione degli uomini; i quali in tal modo posseggono la santità.

Ma la santità conferita, che **E** di ordine ontologico, non si ferma a quello stadio: la santificazione **E** oggetto della vita in Dio ed **E** ordinata all'al di là, alla parusia. In attesa che il Signore venga, **E** sario esser fedeli, conservare la fede, la carità e tutto il resto che il Signore ha prescritto; stabilito nello stato di santità attuale, a causa della presenza dei beni divini, il cristiano deve vivere in armonia con le realtà divine possedute fin da ora; la santità attuale, appannaggio della razza novella, diventa la ragione della vita cristiana.

Sotto questo riguardo, la santità ha esigenze anche morali; nasce come trasformazione dell'essere ed esige, perché sia mantenuta, la osservanza di norme morali.

Si può dire che il fine della Chiesa **E** la salvezza delle anime? Dicendo che il fine della Chiesa **E** la *salus animarum*, occorre prendere l'espressione non in senso limitativo, di salvezza dalla pena eterna, come se la Chiesa preparasse solamente a salvarsi. Quando si dice che il fine della Chiesa **E** la salvezza delle anime, se intendiamo salvezza « come l'andar in luogo di eterna salute e campar dalle pene eterne » (N. TOMMASEO, *Dizionario dei Sinonimi*, Milano 1859) non indichiamo il vero fine della Chiesa, che **E** quello di dare la vita; la Chiesa incomincia a dare la vita dal battesimo, e la conserva nutrendola mediante alcuni sacramenti; la reintegra di nuovo con la penitenza e la tutela mediante la potestà di magistero e di giurisdizione.

In questo modo il fine della Chiesa **E** conferir vitalità, conferir salute e non propriamente procurare la salvezza, perché la Chiesa attua il suo fine nel tempo e la fase dell'al di là **E** al di fuori del suo mandato diretto.

E stato autorevolmente osservato che l'Occidente, per secoli, non si **E** fermato sulla ricchezza del complesso dei beni arrecati da Gesù con la sua opera restauratrice e solo da tre quarti di secolo **E** tornato a quella considerazione, mentre in Oriente questa visione **E** stata costante.³⁶ Una riprova di quanto qui **E** affermato possiamo vederla nell'uso del termine salvezza, dietro il quale c'è un cristianesimo, che, nella concezione comune, popolare, vede il frutto della redenzione e il fine dell'uomo « nello scampare un male nell'al di là e conseguire un premio, in paradiso », come abbiamo visto poco avanti; mentre il cristianesimo **E** creazione di un uomo nuovo, nuova creazione, mediante la vita sovrabbondante, che Gesù conferisce a chiunque crede in lui.

³⁶ P. BOUINETAIN, *Grace* in *Dictionnaire de la Bible* suppl. 3 (Paris 1938) 705-706; P. PARENTE, *Grazia* in *Enciclopedia Cattolica* 6 (Città del Vaticano, 1951) 1022.

Abbiamo osservato "quanto fin qui," a conferma del punto di vista espresso "al principio, che l'aderenza ai dati del Vangelo si riscontra maggiormente in una definizione della Chiesa, che ne descriva il fine riferendosi alla vita, alla vivificazione.

Abbiamo visto, infatti, che la presentazione dell'assenza della sua

Gesù l'ha fatta con le parole: *Io sono venuto perché gli uomini abbiano la vita e l'abbiano sovrabbondante*. Insieme a tale dichiarazione, così fondamentale; Gesù ne emise un'altra altrettanto fondamentale: Egli avrebbe fatto un solo gregge di coloro ai quali avrebbe dato la vita (*Io, Io, Io; Io, Io*). Questo passo del Vangelo di S. Giovanni può essere considerato come la magna charta del cristianesimo: perché con esso Gesù dichiara tutto il suo programma di redenzione: a) conferimento della vita, b) essenza dei suoi atti redentivi: dono di tutta intera

vita; c) costituzione di un solo gregge (passaggio dal Vecchio Testamento al Nuovo).

In tale occasione. Gesù si dichiara pastore e spiega perché è pastore; egli è il pastore di un aggregato, al quale impartisce ordini e procura un pascolo, pastore che alimenta mediante il dono di tutta la sua vita. intera, dall'incarnazione alla morte, alla risurrezione. Ciò è da notare, in quanto può essere solo l'autorità di regime che distingue la Chiesa,

il conferimento della vita. Anche nella prerogativa di Pietro, che è costituito pastore del gregge, proprietà di Gesù, cerchiamo di vedere la stessa funzione: conferir la vita, alimentarla; pascere, nutrire: più che governare. La funzione di governo ha la sua esplicita formulazione nella collazione del potere delle chiavi, di legare e di sciogliere. La predicazione apostolica indica che Gesù è la pietra angolare del nuovo popolo di Dio (*Act. 4, 11; Eph. 2, 20*); analoga funzione Gesù assegna a Pietro, che è costituito, anch'egli, pietra-fondamento della Chiesa.

San Paolo dice che i beni del Regno sono: giustizia e pace nello Spirito Santo (*1 Cor. 4, 20*). Gesù non descrive mai i beni del Regno; ma dichiara quali sono i beni dell'individuo e della sua istituzione societaria. Ed effettivamente i beni del Regno sono i beni della vita sovrabbondante. Il P. BONSIRVEN, nella sua *Teologia del Nuovo Testamento* (Torino-Roma.1952) 48, quando vuol dare una definizione del Regno, deve mutuarne gli elementi dai beni della vita, quali sono descritti da San Giovanni.

Includendo in una definizione della Chiesa il fine della collazione della vita, è anche un grande beneficio apologetico, perché coloro che professano le dottrine protestanti sulla giustizia, giustificazione, sono di fronte alla dottrina della Chiesa, quale appare dalla

Sacra Scrittura, nella pienezza 'delle .sue ricchezze, per le quali **E** conferisce al cristiano un nuovo .essere, l'*esse christianum*.

E minor apparenza ancora avrebbe l'accusa di giuridismo fatta all'Occidente dagli Orientali, in questa materia, e la dottrina teologica sulla-redenzione e quindi sul fine della Chiesa, che della redenzione continua l'opera, si presenterebbe in maggior aderenza con il linguaggio della Scrittura.

In sintesi, una .definizione della Chiesa., che voglia esser elaborata con maggior riferimento possibile ai dati biblici, terra canto di ciascuno degli elementi che seguono:

a) Per .condanna emanata da Dio, i discendenti di Adamo erano nello stato di morte e di schiavitù.

b) Gesù **E** venuto perché gli uomini - morti e schiavi - . abbiano la vita e l'abbiano sovrabbondante; di fatto Gesù ha vivificato gli uomini rendendoli idonei alla risurrezione, liberi, figli di Dio, eredi.

c) Gesù ha condizionato il conferimento della vita alla fede in lui e, al battesimo; l'alimentazione e la floridezza di vita, l'ha condizionate alla . alle opere, l'Eucarestia.

d) Gesù ha dichiarato che tutti i vivificati avrebbero costituito un solo gregge, avrebbero formato un'unica unità nella quale si sarebbero ritrovati i dispersi figli di Dio.

e) La comunità dei vivificati, la Chiesa, **E** la società costituita da Gesù, che ha il fine di conferire e alimentare la vita dei credenti, mediate i riti sacramentali da Gesù istituiti, ad opera dei ministri a loro deputati.

f) Gesù ha costituito Simone pietra-fondamento della comunità; gli ha dato le chiavi del Regno, i poteri di legare e di sciogliere, di pascere gli appartenenti al gregge e ha costituito il collegio degli Apostoli, dei Dodici, ai quali ha conferito pure, come a Pietro, il potere di legare e di sciogliere, il mandato di rinnovare il rito dell'Ultima Cena, di istruire nella sua dottrina, di render discepoli tutte le genti, di battezzarle, di rimettere e ritenere i peccati.

Da quanto esposto, si sottopongono all'attenzione dei Padri del Concilio i seguenti elementi per una definizione della Chiesa: la Chiesa **E** l'organismo nel quale Gesù Cristo attua l'opera sua negli uomini, che, resuscitati e schiavi a partir da Adamo, mediante la fede e il battesimo, ricevono la vita sovrabbondante che Gesù da loro, vivificandoli, rendendoli idonei alla risurrezione, liberi, figli di Dio, eredi; e dove ricevono alimento mediante l'Eucarestia a condizione della carità e delle opere. l'organismo è unico per volontà di Gesù Cristo, che ha voluto formare un solo gregge, nel quale avrebbe radunato i dispersi figli di Dio e i

quale i riti sacramentali, necessari al conferimento e alla alimentazione della vita, sono amministrati dagli apostoli, per poteri conferiti loro da Gesù Cristo, e la dottrina della fede e da essi proposta per missione del medesimo. La Chiesa è istituzione societaria, gerarchica, della quale è fondamento Pietro, che ha avuto le chiavi del Regno, i poteri di legare e sciogliere, di pascere gli appartenenti al gregge e nella quale, con Pietro e sotto di lui, fondamento e clavigero, il collegio degli Apostoli, dei Dodici, esercita, anch'esso, il potere di legare e di sciogliere, di rimettere e di ritenere i peccati.

La Chiesa, quindi, è organismo che possiede e dà la vita e l'alimenta; la Chiesa è depositaria dei mezzi di vita e li amministra; alla Chiesa è affidato il magistero della fede, che è condizione di vita. La Chiesa è istituzione societaria, dove i fondamenti della vita organizzata, ordine e giustizia, sono costituiti su Pietro e gli Apostoli.

Il fine dell'individuo si attua all'atto della inserzione nella Chiesa. Il fine della Chiesa è il conferimento della vita, il fine dell'individuo è l'acquisto della vita: termine comune ai due fini è la vivificazione. Il fine della Chiesa è un fine non da raggiungere, ma raggiunto all'atto che ogni individuo si inserisce in essa; previa la fede, il battesimo conferisce tutti i beni ai quali è ordinato il fine della Chiesa; i beni si assommano nei termini di vita (b di santificazione); altri mezzi sacramentali e le opere sono ordinati al mantenimento della vita, mentre la remissione dei peccati è ulteriore restaurazione di vita; la vita futura è proseguimento della vita cristiana presente, con perfezionamenti propri; quindi è proseguimento del fine già conseguito.

Un invito al popolo che fu prescelto

Quando Gesù dichiarò che avrebbe fatto un solo gregge e un solo pastore, si riferì ad un gregge che gli era presente, e poi ad un altro che doveva esser condotto all'unico ovile. Al gregge che allora era presente a Gesù, pensino i Padri del Concilio nel proposto documento perché l'unione abbia un completamento, richiamando vicino agli appartenenti al secondo gregge anche gli appartenenti al primo gregge di un tempo, i quali, qualora non permangano nell'infedeltà, saranno innestati, giacché Iddio ha il potere di innestarli di nuovo. Se tu, infatti, fosti troncato via da un olivastro conforme natura e fosti innestato contro natura in un buon olivo, quanto più costoro che sono conforme natura saranno innestati nel loro proprio olivo? (Rom. 11, 23-24). '.

Se la primizia $\mathcal{E}$ santa, anche la massa: e se la radice è santa, anche i rami (*Rom.* 11, 16).

Non voglio infatti che voi ignoriate, fratelli, questo mistero (affinche non siate presuntuosi dentro di voi) che un incallimento è avvenuto parzialmente ad Israele fino a che la pienezza dei Gentili sia entrata e così tutto Israele sarà salvo... (*Rom.* 11, 25-26).

Riguardo al Vangelo, nemici in pro vostro; ma quanto alla scelta, sono dilette a motivo dei loro padri: non soggetti a pentimenti, infatti, sono i doni e la chiamata d'Iddio giacche, come voi un tempo foste disobbedienti a Dio mentre adesso avete ottenuto misericordia per la disobbedienza di costoro, così anche questi adesso si resero disobbedienti per la misericordia divina usata a voi, affinché anch'essi ormai ottengano misericordia. Rinsero, infatti, Iddio tutti in disobbedienza,!! affinché con tutti usasse misericordia (*Rom.* 11, 28-32).

Il proposto documento conterra, inoltre, dichiarazioni sulla successione apostolica, sui poteri episcopali e presbiterali, che vengano esposti a parte (al n. II, che segue dopo la lettera B).

B)

PROPOSTE DI CARATTERE LEGISLATIVO, AMMINISTRATIVO, DISCIPLINARE E ORGANIZZATIVO PER L'UNIONE

SOMMARIO. - 1. Proposta di nuova redazione di alcuni canoni. - 2. Codice unico per la Chiesa universale. - 3. Nuova edizione delle Pontificali del diritto canonico occidentale. - Nuove edizioni critiche dei Padri e dei canoni e compilazione di una documentazione giuridica sul Primato del Romano Pontefice. - 5. Proposta di istituzione di una *Sacra Congregatio de christianis ad unum gregem Christi revocandis*. - 6. Istituzione di Università di studi per l'unità della Chiesa. - 7. Nuove istituzioni religiose per le missioni tra gli acattolici. - 8. *Appendice I*. La evangelizzazione degli Ebrei e concessioni speciali per la loro legislazione. - 9. *Appendice II*. La internazionalizzazione o le immunità diplomatiche per i Luoghi Santi.

1) L'unione $\mathcal{E}$ una speranza della Chiesa ed $\mathcal{E}$ un suo invito perenne. Chi ritorna, oltre la dottrina della fede, dovrà conoscere anche le leggi alle quali sarà obbligato.

La tradizione storica dei dissidenti dell'Occidente, specialmente quella degli Anglicani, ritiene di rifarsi alle fonti antiche, le quali, *prima fronte*, sembrano presentare una certa tendenza episcopalista, specialmente in San Cipriano, che ad esse si ispirò talvolta.

In questa valutazione anche la tradizione delle Chiese dissidenti

dell'Oriente E quasi Concorde con gli Anglicani. Le vicende storiche: sembrano fornire una certa base alle idee di costoro, spedalmente perché; nella disciplina anti-ea, gli interventi del Romano Pontefice. sembrano meno frequenti e meno evidenti. Per quanto do non sia che apparenza e nei sacri canoni non ci sia nulla di sostanziale da variare, E da osservare, però, che la forma con la quale alcuni canoni del *Codex iuris canonici* Bi-presentano potrebbe essere alquanto attenuata, in modo che a colui che rientra essi appaiano in forma meno dissimile da antiche formulazioni storiche.

Si esprime il voto che do sia tenuto presente nella revisione dei canoni che sarà fatta dall'organo che il Santo Padre costituirà per l' data nuova edizione del Codice.

2) Per ragioni analoghe si ritiene desiderabile che *si rediga un Codice, di diritto canonico unico per la Chiesa intera*) sicché la disciplina si senta, anch'essa, *con carattere di universalità*. Il Codice unico potrà avere due appendici, una delle quali rechi le norme della disciplina dell'Oriente e l'altra quella dell'Occidente. Altra soluzione potrebbe essere la seguente: su ciascun capo della disciplina ecclesiastica si redigano prima i canoni di portata universale, comuni a tutti i fedeli della Chiesa; seguano poi i canoni propri a ciascuna delle discipline, dell'Oriente e dell'Occidente.

3) E non solo un Codice unico, ma anche *una nuova edizione delle Fonti del diritto Canonico occidentale*) che rinnovi le Fonti edite dagli E. mi Gasparri e Sere di. Quelle Fonti furono redatte con criteri pratici e di urgenza e, forse, anche alquanto esclusivi. Esse presentano una documentazione dello sviluppo storico del diritto Canonico ne completa l'opera, continua; i primi secoli, furono secoli di formazione del diritto, prodotto in comune dall'Oriente e dall'Occidente e la formazione delle linee maestre di quel diritto E testimoniata principalmente dai Padri, che sembrano, ignorati in quelle fonti. Inoltre i compilatori si sono serviti di edizioni oggi non ritenute corrispondenti ai postulati di una sapiente stoc; a, c: mentre al presente si hanno a disposizione edizioni migliori, almeno in parte.

Il Santo Padre ha annunciato il proposito di aggiornare il Codice; si E di sommersa opinione che anche una nuova edizione delle fonti potrebbe costituire opera egregia di affiancamento di quel lavoro di revisione. A tal fine si propone la istituzione di una commissione storica, alla quale potrà essere affidato tale compito. Per compiere l'opera richiesta, si fa conto di calcolare che sarebbero necessari otto anni di lavoro e i quali potrebbero essere ridotti a due, qualora si istituissero quattro sottocommissioni, che ripartiscano il lavoro come segue:

- sottocommissione A: fonti sec. I-VI;
 » B: fonti sec. VII-IX;
 » C: fonti sac. IX-XN;
 » D: fonti sec. XN-XX.

La commissione storica presterebbe continua opera di assistenza alla commissione per la nuova redazione del Codice; e nel frattempo preparerebbe una nuova edizione delle fonti.

4) Alla medesima commissione storica, potrebbe essere affidato un altro compito, anch'esso di fondamentale rilievo per l'unione. Il distacco tra la Chiesa Cattolica e i dissidenti non è dovuto solo a dissidi per alcune verità di ordine dottrinale, ma è originato anche dal rifiuto di riconoscere le prerogative del Romano Pontefice e quindi di sottostare alla di Lui autorità. Si rifiuta l'obbedienza al Papa perché si contesta la legittimità storica e dottrinale del Primato di Roma.

Inoltre si accusa Roma di aver falsato la disciplina ecclesiastica, perché essa dichiara di diritto divino alcune regole che appaiono introdotte per circostanze storiche, per situazioni politiche e mediante falsificazioni di canoni e di decretali specialmente.

Infine, si contesta la legittimità della tradizione che si è cristallizzata con Graziano e le Decretali, perché si ritiene, tra gli accattolici, che essa manchi frequentemente di basi storiche ed autentiche in molta parte di quelle norme che si affermano di diritto divino. Riterrò sia ufficio e interesse della Chiesa dar le prove che tali accuse sono infondate; a ciò potrà contribuire notevolmente la pubblicazione di *edizioni critiche delle collezioni canoniche e delle lettere dei Papi* specialmente per l'epoca che va dal sec. VI a Graziano. Recenti storici insigni hanno fatto presenti queste necessità.³⁷ e, a tale proposito, il Santo Padre Pio XII segnalò l'importanza della conoscenza delle fonti pregraziane per la ricostruzione della storia della disciplina ecclesiastica, nel discorso tenuto ai partecipanti al Congresso internazionale per l'VIII centenario del Decreto di Graziano.

Il problema dell'unione esige, in modo speciale, una *documentazione giuridica dell'esercizio storico del Primato di Roma*; a tale scopo penso sia opportuno costituire in seno alla commissione storica una apposita *équipe* di studiosi alla quale sia affidato l'incarico di compiere ricerche

³⁷ C. SILVA TAROUCA, *Le antiche lettere dei Papi e le loro edizioni* in *Civiltà*. 72 (1921) 3-22, 323-326; *Beiträge zur Ueberlieferungsgeschichte der Papstbriefe des IV. V und VI Jahrhunderts. I Texte und Ausgabe*, in *Zeitschr. f. Kth. u. Theol.* 43 (1929)

rigorose e obbiettive. per stendere tale documentazione. Quanto affermano teologi e storici della Chiesa spesso non è condiviso da giuristi, perché la valutazione delle fonti, in materia così tecnica, va fatta da costoro. Avviene che si affermi dai teologi e dagli storici una prerogativa di diritto divino, ma le prove e la documentazione della continuità storica della norma, talvolta, non è quale deve essere una prova rigorosamente giuridica. Studi seri, coscienziosi e obiettivi condotti con competenza storica e giuridica, metterebbero a disposizione del magistero ecclesiastico materiale incontrovertibile per il richiamo dei dissidenti, anche in nome dei postulati della onestà umana. Tale compito potrebbe essere espletato dalla proposta accolta di studiosi che collaborino sotto la direzione della predetta commissione storica proposta.

Per attuare le riforme decretate dal Concilio di Trento, nel sec. XVI, la Santa Sede fu promotrice di studi storici, di ricerche di fonti. Il Sommo Pontefice Gregorio XIII costituì una apposita commissione per la nuova edizione del *Corpus Iuris Canonici*, da lui promulgata autenticamente nel 1538. Fu quella l'epoca nella quale nacque la scienza delle fonti di diritto canonico. Dal Concilio Vaticano II partì l'iniziativa della *ricostruzione genuina delle fonti del diritto canonico*, il quale, essendo sistema che si dichiara fondato su norme immutabili di diritto divine, ha necessità di dimostrare di essere stato sempre quale oggi è.

5) Papa Gregorio XV istituì definitivamente la Sacra Congregazione di Propaganda Fide. Il Santo Padre Giovanni XXIII consentì una *sommessa proposta di costituzione di una S. C. de Christianis ad unum gregem Christi revocandis*. Competenza dell'istituendo Sacro Dicastero, sia la promozione di un movimento missionario apostolico e scientifico per il ritorno alla Chiesa dei cristiani separati e l'assistenza morale, culturale, sociale, religiosa a coloro che ritornano. Il mezzo miliardo di cristiani che non è unito a Roma costituisce un problema e una mira missionaria altrettanto grave e affascinante quanto la conversione dei pagani; se oggi la Chiesa non può lavorare in alcune Nazioni, come ad esempio in Cina, e se non ha possibilità di aver contatti con tanti milioni di cristiani di oltre cortina, gli rimane aperto questo campo, immenso, che farebbe sperare una straordinaria raccolta di messi.

6) Un frutto perenne del Concilio di Trento fu la istituzione dei Seminari; un frutto, perenne e fecondo di semi, del Concilio Vaticano II, sia la *istituzione di alcune Università di Studi per l'unità della Chiesa* (il titolo è indicativo; se ne può sempre escogitare altro più appropriato). Di queste Università ne sorgano almeno quattro nei territori dove il problema dell'unione è maggiormente presente: p. e. una negli Stati Uniti d'America, una in Inghilterra, una in Francia, una in Germania e forse

una anche nel prossimo Oriente, p. e. in Grecia. Oggetto di queste Università: lo studio e l'insegnamento scientifico dei problemi specifici dell'ecumenismo, che si vede possibile solo sul piano degli studi, *servatis amplissime servandis*. Esempio preclaro di tali Università e il Pontificio Istituto Orientale di Roma.

7) Gli Ordini, le Congregazioni e gli Istituti religiosi esistenti, che già sono state fervide di apostolato per le missioni presso gli infedeli, allarghino la loro attività anche al campo specifico dell'unione. Non solo, ma i vescovi e le anime pie, che il Signore ispirerà, trovino nella Santa Sede il plauso e l'ausilio maggiore per *nuove fondazioni di Istituti* che abbiano il fine specifico di essere destinati *alle missioni tra i cristiani dissidenti, tanto dell'Occidente che dell'Oriente*.

APPENDICE I

8) La Santa Sede dedichi una singolare attenzione anche al problema delle *missioni tra gli Ebrei*; ancor oggi gli Ebrei si ritengono il sale della terra; essi, tanto come individui, quanto come Nazione, quanto, ancora, come gruppi nazionali esistenti nei singoli Stati, hanno un potenziale altissimo di cultura e influenzano potentemente fede e morale universale, attraverso la stampa e gli spettacoli, per la cui diffusione nel mondo hanno particolari attitudini, mezzi e intelligenza. Gli Ebrei sono un popolo che se fosse unito a Gesù Cristo sarebbe lievito, mentre oggi, non avendo la luce della fede, i membri di quel popolo non sono aperti ai gravi problemi della salvezza delle anime degli altri, perché non hanno la sensibilità cristiana della responsabilità del peccato di scandalo e di induzione al male.

Non è esatto dire che gli Ebrei non hanno mai aderito al cristianesimo; al principio essi furono un'alta percentuale dei cristiani. Le cause della loro non adesione al cristianesimo, nei tempi che seguirono, sono tante; da parte dei cristiani, che avrebbero dovuto curarne l'adesione, un elemento di insuccesso forse **E** da ricercarsi anche nella imperfezione delle conoscenze dottrinali e storiche perché questo va considerato, non solo come religione, ma, anche e inseparabilmente, come religione-nazione, anzi direi come Stato.

Salve sempre le necessarie ragioni di ordine dommatico, sarebbe utile che una commissione composta di esegeti, di teologi, di storici del diritto ebraico e di storici del diritto canonico studiasse le condizioni speciali da farsi agli Ebrei, che aderiranno al cristianesimo. Gli Ebrei di Israele hanno doveri di cittadini di uno Stato; gli Ebrei della Diaspora, se non hanno tutti i doveri propri dei cittadini dello Stato di Israele, hanno però quello di osservare la legge e i suoi ulteriori sviluppi, in quanto sono, simultaneamente, membri della loro Nazione e professanti una

propria religione. Passando al cristianesimo, gli Ebrei rimangono obbligati a certe leggi della loro Nazione, se sono nella Diaspora, e sono vincolati all'ordinamento del loro Stato, se risiedono in Israele. *Il Concilio deliberi sulle leggi che potranno continuare ad essere osservate dagli Ebrei fatti cristiani*, in quanto cittadini di uno Stato (Israele), e sulle leggi nazionalistiche che gli Ebrei potranno qualora, nella Diaspora, volessero continuare a ritenersi ancora membri della loro Nazione. La commissione, per stabilire i termini delle condizioni da farsi, potrà tener presenti certi precedenti: la Chiesa ha avuto materne premure nel considerare i doveri nazionali dei giapponesi e ha emanato norme che hanno reso possibile ai cristiani, cittadini di quella Nazione, l'osservanza della fede cattolica e l'adempimento dei loro doveri nazionali.

Se Israele deve esistere come Stato e anche come Nazione, dovrà avere le sue leggi nazionali. Queste leggi, in quanto leggi civili di una Nazione, potranno ben sussistere; mentre saranno decadute le antiche leggi bibliche, incompatibili con le nuove leggi cristiane. Le leggi che sussisteranno, anche se in origine furono leggi religiose, oggi potrebbero esser considerate solo come leggi civili, dalle quali non possono esser esentati i cittadini dello Stato, o i membri della Diaspora, anche se cristiani. La commissione proposta studierà le possibilità e la misura della conservazione di tali leggi. Il problema, se studiato, potrebbe offrire alla Chiesa la possibilità di *una carta fondamentale pro hebraeis ad Ecclesiam vocandis*.

APPENDICE II

9) Come appendice al problema ebraico, si suggerisce anche un progetto per la *sistemazione giuridica* di quella parte dei *Luoghi-Santi* che è compresa entro i confini dello Stato di Israele. Si premette che qui si prescinde dal problema della legittimità della esistenza di questo Stato e da previsioni sulla sua vitalità.

Supposta la esistenza dello Stato di Israele e supposta la inclusione di alcuni Luoghi Santi entro i confini territoriali di Israele, si sottopone all'alta considerazione dei Padri del Concilio, quanto appresso.

Si premette:

1) si osserva ancora che gli Ebrei sono un popolo e una Nazione. Il singolo che professa l'ebraismo non professa una religione soltanto, ma è, contemporaneamente e inscindibilmente, membro, non solo del suo popolo, ma anche della sua Nazione;

2) dovunque il singolo si trovi, si considera membro della sua Nazione e anche dello Stato ricostruito dalla sua Nazione (quest'ultima affermazione è vera, nonostante vada intesa con alcune necessarie precisa-

zioni, le quali, si ritiene, non tolgono nulla alla sostanza di quanto si afferma);

3) a) negli Stati che li ospitano, gli Ebrei tendono ad ottenere non solo libertà per il loro culto, ma anche il riconoscimento giuridico delle loro comunità; e tali comunità quasi sempre hanno veste giuridica, non solo locale, ma nazionale;

... tale veste giuridica comporta anche il riconoscimento di notevole importanza delle loro leggi civili nazionali; E quindi, in concreto, queste ebraiche sono comunità straniere ospiti, che godono la protezione della legislazione e della organizzazione statale della Nazione che le ospita;

c) i Comitati internazionali ebraici, pur avendo carattere quasi sovrano, esercitano la loro attività sul territorio di altre Nazioni;

4) a) visto che queste sono concessioni che ogni Stato fa nell'ambito del proprio ordinamento sovrano, e che esse conferiscono immunità e protezione alle predette comunità entro il territorio di ciascuno Stato ed entro l'ambito di ciascun ordinamento giuridico,

b) e che tale ospitalità è concessa alle comunità ebraiche da un numero rilevante di Stati cristiani,

5) si propone che i Padri del Concilio si facciano promotori di una dichiarazione solenne che inviti questi Stati cristiani a richiedere allo Stato d'Israele, *a titolo di reciprocità di trattamento giuridico* la concessione di *internazionalizzazione o, almeno* la *immunità diplomatica per i singoli Luoghi Santi*, con libertà di accesso, e di recesso dai medesimi.

6) Una Commissione apposita studi lo stato attuale della condizione degli Ebrei e delle comunità israelitiche nei singoli Stati; tali situazioni giuridiche quali istituzioni di diritto internazionale create da ogni singolo Stato nel proprio territorio, regolanti i rapporti tra la Nazione ospitante e i membri della Nazione ebraica, viventi nel proprio territorio; considerati, inoltre, che i membri della Diaspora sono anche cittadini *pleno iure* dello Stato ospitante. La Commissione ne tragga le conclusioni più appropriate per arrivare alla formulazione concreta di richiesta ad Israele della internazionalizzazione o, almeno, della concessione di immunità diplomatiche per i Luoghi Santi singoli. Fondandola sul principio di reciprocità di trattamento che ha luogo tra Stati. Ogni singolo Stato cristiano ha interesse ai Luoghi Santi; perché vi ha interesse la enorme maggioranza dei propri cittadini, che sono cristiani; e poiché ogni Stato cristiano concede nel proprio territorio protezione giuridica agli appartenenti alle comunità ebraiche, ogni Stato, in cambio di tale protezione, richieda a Israele quanto sopra

II

DEDUZIONI, DA TESTIMONIANZE BIBLICHE
E PATRISTICHE, SULLA SUCCESSIONE APOSTOLICA,
I POTER! EPISCOPAL! E PRESBITERALI

Qualora i Padri del Concilio richiedano che si dichiarino i poteri dell'ufficio episcopate, analogamente a quanta precedenti Concili hanno fatto, riguardo al Supremo Pontificato, il sottoscritto sottopone sommessamente all'alta considerazione delta Pont. Commissione Antipreparatoria alcune deduzioni, tratte da indagini storico-giuridiche, condotte sulle fonti prenicene:

episcopate monarchico: sua relazione e distinzione dal presbiterato;

successione apostolica: fatti, norma e dottrina;

riatura, fine, poteri dell'ufficio episcopale, dall'epoca apostolica a Costantino;

Episcopi regunt ecclesias... sub auctoritate Romani Pontificis, Beati Petri successoris, applicazione della prassi della *communio* tra i vescovi; esercizio dei poteri del Primato sui vescovi: dottrina, fatti e circostanze;

i presbiteri: natura, fine, poteri dell'ufficio presbiterale, dall'epoca apostolica a Costantino;

distinzione tra vescovi e presbiteri.

*Episcopato monarchico: sua relazione
e distinzione dal presbiterato*

Per ragioni di chiarezza, facendo eccezione a un metodo abituale agli storici, anticipiamo la conclusione di questo paragrafo, formulandola sotto forma di tesi: *l'episcopato è stato sempre monarchico e si è distinto sempre dal presbiterato.*

Cominciamo dal presentare lo stato di fatto del regime dei centri cristiani, nell'epoca apostolica e subapostolica.

La comunità di Gerusalemme, al principio, è retta dai XII; poi da apostoli e presbiteri, e più tardi da Giacomo e presbiteri. Per quanto riguarda gli ultimi due periodi abbiamo schematizzato; ma non è errato dire che in sostanza le cose stavano realmente così, a parte le precisazioni che un giurista potrebbe richiedere sul carattere di quel regime.

A Damasco vi sono dei cristiani; costituivano essi una comunità?

in tal caso, quale regime avevano? chi erano i loro reggitori? In quella città, Paolo fu affidato ad Anania; possiamo ritenere che questi fosse il personaggio principale, il superiore della comunità (*Act.* 6, 1-22). Non possiamo rispondere ai quesiti proposti se non con delle ipotesi, perché le fonti tacciono, come tacciono sul regime dei cristiani di Samaria, Lidia, Joppe, Saron, Cesarea di Palestina (*Act.* 9, 31 - 11, 18);

Quando ad Antiochia sorge la comunità cristiana, Barnaba è inviato dagli apostoli e dalla Chiesa di Gerusalemme per vedere come vi stessero le cose (*Act.* 11, 19-26). Quali i poteri di Barnaba su quella Chiesa? ne era stato nominato capo unico, o anche altri, dirigevano la comunità con lui e forse anche prima di lui? questi capi erano, forse, i profeti e i didascalici? e quando a costoro si aggiunse anche Paolo, quale fu il ruolo di Paolo? (*Act.* 12, 25; 13, 1-3). Quei profeti e scalici, che, più tardi, nella medesima Chiesa compiono una liturgia e impongono le mani a Saulo e a Barnaba, agiscono in quanto superiori? le azioni sacre, da loro poste, sono proprie di ministri qualificati? vi sono in questa comunità vescovi e presbiteri, che non compaiono? A questi numerosi quesiti non possiamo dare risposte certe perché gli atti non ci danno elementi sufficienti.

Barnaba e Paolo, durante il loro primo viaggio, prepongono dei presbiteri a capo delle comunità di Antiochia di Pisidia, di Iconio e di Listri (*Act.* 14, 23).

A Tessalonica ci sono dei capi che presiedono (1 *Tess.* 5, 12).

Più tardi dei presbiteri appariranno preposti alla Chiesa di Efeso; San Paolo si rivolgerà a costoro chiamandoli vescovi (*Act.* 20, 17-38; 21, 1-7). In quella stessa Chiesa, Timoteo per qualche tempo sarà investito di poteri speciali (1 e 2 *Tim.*).

A Colossi capo della Chiesa sembra essere Epafra (Cal. 1, 7).

A Corinto ci sono Fortunato, Acaico e Stefana (1 *Cor.* 16, 15-18), che appaiono preposti alla comunità.

A Cenchrea c'è Febe, una diaconessa (*Rom.* 16, 1).

A Creta, hanno incarichi direttivi Tito (*Tit.* 1, 5) e poi, forse, Artema e Tichico (*Tit.* 1, 12). Tito ebbe incarico da San Paolo di nominare presbiteri nelle singole città dell'isola (*Tit.* 1, 5).

A Filippi ci sono vescovi e diaconi (*Phil.* 1, 1).

A Efeso, Smirne, Pergamo, Tiatira, Sardi, Filadelfia e Laodicea ci sono vescovi, se tali sono gli angeli dei quali parla l'Apocalisse (*Apoc.* 2, 1 ss).

Diotrefe è capo unico di una ignota Chiesa, per quanto usurpatore; di lui si parla nella corrispondenza di Giovanni (3 *Io.* 9).

Nell'eta subapostolica, all'epoca di Ignazio, vi sono varie Chiese particolari che hanno ciascuna il proprio vescovo (cf. lettere di *Ignazio* F. 1, 241-297).

La comunita di Roma ha il suo vescovo in Clemente. La inedita comunita di Roma, all'epoca di Erma diretta da Pio, fratello dello stesso Erma (Eusebio, HE 4, 11).

Visto lo stato di fatto, quali conclusioni trarre sulla costituzione gerarchica di queste Chiese?

Per quel che riguarda Gerusalemme, la situazione è chiara: governo di Pietro e dei XII in un primo tempo; in un secondo tempo governo di apostoli e presbiteri; governo di Giacomo con i presbiteri in terzo tempo.

Circa le Chiese evangelizzate da Paolo possiamo dire: per alcune è testimoniata la presenza di un collegio presbiterale; per altre le fonti parlano di capi, ma non dicono se costoro fossero presbiteri, o no. Ci riferiamo a Corinto, dove ci sono Stefana, Fortunato ed Acaico; e a Colossi, dove c'è Epafraso. Costoro sono capi, sono dirigenti, ma non sono indicati con un titolo che li qualifichi. Per la Chiesa di Filippi si parla di vescovi e diaconi, anziché di un collegio presbiterale.

Concludendo: il regime delle Chiese, costituite da Paolo, da una parte presenta punti certi, e dall'altra contiene dei problemi. Situazione certa: le Chiese fondate da San Paolo sono rette al vertice da un capo unico, che è l'apostolo o un suo rappresentante, i quali talvolta governano di presenza, altre volte impartiscono ordini e ricevono rapporti da lontano. In alcune ~~Chiese~~ (un 3° (dTm (il)T9 (sono)Tc0.07552 Tc 00 0 1 11.77 2 0 (

presbiteri, che reggono la comunita; ma ad un certo memento si riferisce ai medesimi presbiteri designando il loro ufficio con il nome di *episcopo* e la loro dignita con il nome di *episcopoi*.

. Poiche l'oscurita nasce dalla terminologia usata da questi due scritti, proviamo ad adottare un metodo di indagine che proceda per induzione e per analogia.

Se si risale dall'anno del martirio di Ignazio (a. 106) quando tutto e chiaro nella costituzione gerarchica, l'oscurita, che sembra esistere per il periodo anteriore, puo essere diradata grado a grado. Clemente e vescovo monarchico di Roma; San Giovanni e capo unico delle sue comunita; gli angeli delle Chiese dell'Apocalisse, se sono Vescovi, sono capi unici delle singole comunita.

Stabiliti questi dati, l'oscurita si riduce di vari anni, che possiamo calcolare in un quarto di secolo: quindi risaliamo dal 106 all'80 circa. Rimane un periodo di quasi un altro quarto di secolo, che arriva alla morte di San Paolo. Questo spazio di tempo puo esser colmato ancora ulteriormente: le comunita paoline continuano nel loro regime di un capo al vertice, o presente o lontano. In tal modo l'oscurita si riduce ancora, e si estende appena ad una decina di anni.

E nei confronti di queste oscurita che procediamo per induzione e per analogia; anzi il ragionamento di analogia lo estendiamo a tutto il periodo per il quale l'oscurita e piu intensa o meno intensa.

A partire da una determinata epoca storica, la gerarchia ci si presenta ordinata chiaramente: vescovo a capo, presbiterio, diaconi.

Facciamo notare che diciamo presbiterio e non presbiteri; nelle fonti, il presbiterio e una collettivita che sta presso il vescovo e lo coadiuva in particolari mansioni. Ignazio, quando parla dei ministri di secondo grado che lo coadiuvano, li indica con il termine di presbiterio; tale voce ricorre continuamente nelle sue epistole. Collettivita appaiono i presbiteri nel Pastore di Erma e in San Giustino.

Fino a tardi, non troviamo nelle fonti che un presbitero fosse distaccato da solo in un altro centro, che non fosse il centro cittadino della comunita. Per intenderci, sino alla meta del secolo III, non si trovano indizi di parrocchie rurali, affidate a un solo presbitero, o a soli presbiteri. Ogni Chiesa particolare corrispondeva ad un centro abitato; se in un centro abitato c'era un numero sufficiente di cristiani, quel centro costituiva una Chiesa, alla quale erano preposti il vescovo, i presbiteri e i diaconi. Non abbiamo indizi della esistenza di comunita che avessero a capo ministri inferiori al vescovo. Non sembra che esistessero Chiese con territori comprendenti piu centri abitati; ne sembra che vi fossero piu centri abitati, distanti tra loro, che facessero capo ad una sola Chiesa

(ad una sola cattedrale, diremmo oggi) e fossero governate da semplici presbiteri, dipendenti da un vescovo, che risiedesse nel centro principale.

Tale prima constatazione, e confermata da una seconda constatazione, deducibile dalla disciplina, con la quale erano regolate le funzioni di una comunità. Queste sono funzioni di culto, di insegnamento, di governo. Le funzioni di culto sono principalmente il battesimo e l'Eucarestia. Ignazio diceva validi l'Eucarestia e il battesimo amministrati dal vescovo o da chi ebbe quella autorità dal vescovo. L'amministrazione del battesimo presto fu competenza ordinaria del presbiterio, per quanto *non sine 'episcopi auctoritate* (TERTULLIANUS, De baptismo, 17 CSEL 20, 214). Ma, a quanto sembra risultare da alcune testimonianze, per l'Eucarestia le cose rimasero stabili per un tempo maggiore. Il rito eucaristico è celebrato collegialmente, dal vescovo e dai presbiteri assistiti dai diaconi. Il vescovo presiede al rito, i presbiteri concelebrano (diremmo oggi noi). Per quanto si indaghi nelle testimonianze più antiche non troviamo esempi che, anteriormente alla persecuzione di Decio, il presbitero, nelle circostanze ordinarie, celebrasse la Eucarestia da sé, senza il vescovo (cf. CH. DE SMEDT, *L'organisation des églises chrétiennes...* in *Revue des quest. hist.*, 43 [188 J 329-384; 50 [1891 J 397 ss). Mentre sono frequenti le testimonianze sulle mansioni di insegnamento dei presbiteri; mancano quelle sulla loro competenza di celebrare l'Eucarestia in autonomia, da soli, senza il vescovo. Ciò in sé sarebbe stato possibile; ma, per quanto prevista, la concessione non era la norma.

Conclusione: a causa delle ragioni esposte, propendiamo per la soluzione seguente: ogni singola comunità cristiana è stata retta sempre dal vescovo, assistito dal collegio dei presbiteri e dai diaconi.

Riteniamo certa questa situazione a partire dal periodo nel quale incominciamo ad avere testimonianze sull'episcopato monarchico, sino all'epoca di persecuzione di Decio.

Sulla composizione della gerarchia delle comunità, a partire dal 90 circa e risalendo sino al 60 circa, formuliamo questa ipotesi: anche in quel periodo, le singole comunità sono state rette sempre da un capo solo, che corrisponde praticamente a un vescovo monarchico, coadiuvato da un collegio di presbiteri, i cui membri sono semplici presbiteri, in senso odierno.

Pur astenendoci in questa sede, per ragioni di metodo, da maggiori precisazioni e prove, riteniamo fondata l'ipotesi, perché la direzione delle comunità attraverso un capo unico, presente o distante, e documentabile alla soglia del periodo in questione; e la composizione gerarchica delle comunità, come appare chiaramente e costantemente in seguito, ci fa ri;

tenere che la situazione sia stata la stessa anche per il breve periodo mancante di testimonianze dirette.

Come spiegare la sinonimia dei nomi: presbitero, vescovo, episcopato? Rispondiamo: rimaniamo pure fermi al principio formulato or ora: in ogni tempo le comunità sono state governate da un capo e da un collegio. I membri del collegio avevano due nomi specifici, perché erano chiamati promiscuamente o presbiteri o vescovi; il collegio era indicato con nome collettivo: il presbiterio. Sino ad una certa epoca, il capo del collegio, o della comunità, non aveva un nome proprio; anche egli era chiamato tanto presbitero, quanto vescovo, come gli altri, mentre, di fatto, non era come gli altri, perché aveva la dignità e il potere di capo. Che il capo possa esser stato chiamato presbitero, come gli altri, ne troviamo tracce nella *I Petri* dove Pietro, capo di comunità chiama se stesso con il titolo di *compresbyter* (*I Pt.* 5, 1). Policarpo, indubbiamente vescovo monarchico, è chiamato, anche lui, presbitero; presbiteri sono chiamati, ancora, tanto i dirigenti della comunità di Roma, quanto il loro capo: Clemente; Giovanni, apostolo, anche lui fu chiamato presbitero; più tardi saranno detti presbiteri anche Ireneo e Cipriano. Indizi, questi, che un tempo la terminologia fosse comune ai due gradi. Ad un certo momento incominciò l'uso di chiamare vescovo il capo, e presbiteri gli altri. Così anche i nomi diventarono aderenti alle funzioni: ispettore (vescovo), il capo; senatori (presbiteri) i collaboratori; -senato (presbiterio) il collegio dei collaboratori. Quando, esattamente, si introdusse quest'uso di linguaggio, non lo sappiamo. Ma quando ci fu l'innovazione, si trattò solo di una questione di nomi.

IL FONDAMENTO DELL'UFFICIO EPISCOPALE

Episcopi sunt apostolorum successores.

apostolica: fatti

La successione apostolica è una prassi che incomincia ancora vivente gli Apostoli. Nella stessa Chiesa di Gerusalemme possiamo constatare tre successioni: al principio dirigono la comunità gli Apostoli, dei quali Pietro è l'esponente; all'epoca del Concilio di Gerusalemme, il governo di quella Chiesa appare alquanto mutato: a capo della comunità ci sono Apostoli e presbiteri; alla fine del terzo viaggio di San Paolo varia ancora: i dirigenti sono Giacomo e i presbiteri. Da qui appare che entro lo spazio di venti anni, circa, nella comunità madre si verificano tre successioni: dall'intero collegio apostolico si passa ad alcuni Apostoli e ai presbiteri, che all'origine non ci sono; e poi, da alcuni Apostoli e presbiteri, si arriva a Giacomo, con il collegio presbiterale. Gli Atti non parlano dell'ap-

plicazione di una norma di successione, ma la situazione si presenta come se le successioni, nel governo di quella Chiesa, siano state cosa naturale; direi quasi normale (fatte secondo norma).

Prassi di successioni si riscontrano anche nelle comunità di San Paolo. Nel primo viaggio apostolico, Paolo e Barnaba nominano presbiteri nelle singole città. Nel terzo viaggio, San Paolo si congeda dai dirigenti della Chiesa di Efeso, e parla ad essi come a persone che governeranno la Chiesa, succedendogli, perché egli dichiara che non farà più ritorno.

A Creta c'è una costituzione di presbiteri e un succedersi di dirigenti: Tito è il capo, inviato dall'apostolo; a lui succederanno nella direzione Tichico e Artema.

Alle successioni, che avvengono durante l'età apostolica, seguono altre successioni. San Giovanni succederà a San Paolo in alcune Chiese dell'Asia Minore; ci sarà persino la pretesa da parte di Diotrefe, di sostituirsi a San Giovanni (le citazioni dei testi, su questo argomento, sono state fatte nel paragrafo precedente).

Cronologicamente, quindi, abbiamo delle successioni in atto, che vanno dal 50 d. C., circa, al 90 d. C.

Norma

In questa epoca, oltre i fatti, conosciamo anche la esistenza di una norma, emanata anteriormente dagli Apostoli: ce ne dà testimonianza Clemente di Roma: *Apostoli quoque nostri per Iesum Christum dominum nostrum cognoverunt contentionem de nomine episcopatus oborituram) ob eam ergo causam) perfecta conscientia praediti) constituerunt praedictos ac deinceps ordinationem dederunt) ut cum illi decessissent, ministerium eorum alii viri probati exciperent* (CLEMENS R., I Car. 44, 1-2 F 1, 155).

In Clemente Romano, poi, troviamo un altro prezioso indizio circa la successione apostolica: egli dice di avere inviato a Corinto delle degne persone: *misimus autem viros fideles et castos, a iuventute usque ad senectutem inculcate nobiscum versatos, qui et testes erunt inter vos et nos* (CLEMENS R., I Car. 63, 3 F 1, 183).

Clemente scrive intorno al 90; è vissuto in ambiente Cristiano fin dalla gioventù, *a iuventute*; supponiamo che la sua gioventù risalga almeno a trenta anni addietro; concludiamo allora che Clemente ha conosciuto degli Apostoli, due delle persone che avevano praticato, in atto, la successione nel governo delle Chiese.

Quindi la testimonianza di Clemente sulla norma astratta della successione apostolica e testimonianza di chi non solo ha avuto conoscenza della emanazione della legge, ma ne ha sperimentato la prassi, per esser

vissuto, sin dalla gioventù, nell'ambiente dove la successione era stata praticata ogni volta che era stato necessario.

Dottrina

S. Ireneo, scrive che i vescovi sono successori degli apostoli, in quanto che gli apostoli consegnarono ad essi le Chiese; perciò i cristiani debbono obbedire non a tutti i vescovi, ma a quelli che sono veri successori degli apostoli (IRENAEUS, *Adv. haer.* 3, 3, 1; 4, 26, 2 DE JOURNAL 209, 237).

Tertulliano apprezza singolarmente l'origine apostolica diretta dalla gerarchia di alcune Chiese, come garanzia di verità: *ita per successionem ab initio decurrentem) primus ille episcopus aliquem vel ex apostolicis viris) qui tamen apostolis perseveravit) habuerit auctorem et antecessorem. Ecclesiae apostolicae census suos deferunt* (TERTULLIANUS De praescriptione haereticorum, 32 DE JOURNAL 296).

Pili tardi la Didascalia dira che gli Apostoli dettero la Chiesa in consegna ai vescovi, i quali ad essi *vicaria ordinatione succedunt* (Didasc. 3, 8, 4, FUNK 1, 193; CLEMENS ALEX., Strom. 6, 13, 327; CYPRIANUS, ep. 75, 16 CSEL 3, 821; Didasc. 2, 20. FUNK 1, 70-76).

Altre testimonianze storiche affermano l'immediata origine apostolica di alcune sedi: Policarpo fu nominato vescovo di Smirne dagli apostoli (EUSEBIUS) HE 5, 20); Policrate successe a Giovanni in Asia (EUSEBIUS) HE 5, 24). Eusebio, nell'accingersi a scrivere la storia ecclesiastica, dichiara che scopo della sua opera è trattare e tramandare la successione apostolica, soprattutto nelle Chiese più illustri (EUSEBIUS) HE 1, 1; MG 2, 48-53; 1, 4; MG 2, 76-80). E difatti la riferisce trascrivendo gli elenchi dei vescovi, che appartennero a sedi di origine apostolica (EUSEBIUS, HE 34 MG 2, 285-288).

Concludendo: la successione apostolica è storicamente provata dai fatti, dalla testimonianza di Clemente, che attesta la esistenza di una legge di successione, emanata dagli Apostoli, e dalla dottrina.

. Dicendo: i vescovi sono successori degli Apostoli, la obiettività della affermazione risulta da una serie di anelli, che formano una catena successoria. La notizia di Clemente è l'anello centrale, che si allaccia, in linea discendente, alle numerose successioni constatabili dalla fine del sec. I in poi, e, nella linea ascendente, si salda ad anelli, che si allacciano da Clemente a San Giovanni, a Tito, Timoteo, San Paolo, San Giacomo, sino all'intero collegio apostolico.¹

¹ Non ha rilievo, riguardo al nostro problema, il fatto che Clemente non usi termini distinti per indicare il capo effettivo, il vescovo, e i ministri ad esso subor-

Romanus Pontifex successor Petri; episcopi successores apostolorum.

Le ragioni della differenza tra la successione apostolica del vescovo di Roma e la successione apostolica degli altri vescovi: le cause costitutive della dipendenza della seconda dalla prima.

Mentre ogni società umana consegue il suo fine mediante l'uso continuato dei mezzi da parte dei membri, diretti dagli organi dirigenti della società, nella Chiesa il fine si consegue mediante la incorporazione ad essa, e simultaneamente alla incorporazione. L'autore della società ecclesiastica, Gesù Cristo, egli stesso è il fine, perché l'identificazione a lui costituisce il fine primario della società medesima; essere in lui vuol dire avere la vita. Gesù, allorché dice di essere pastore unico del costituendo gregge unico, parla di se stesso non solo come capo dirigente dell'organismo, ma anche, e principalmente, come fine e come autore del fine: perché egli è la vita, e autore della vita e ci conferisce la vita, comunicandosi a noi mediante la sua vita.

E Gesù, quando dà a Pietro il mandato di pascere, cioè di nutrire, lo considera in una funzione analoga.

Se Pietro non conferisce la vita a pecore e ad agnelli, mediante i sacramenti, la suscita mediante la fede, e quindi è, anch'egli, ministro di vita, perché è ministro di fede. Ciò dipende dal ruolo che la fede ha nel conferimento della vita. Ricordiamo qualcuno tra i tanti testi: chi crede nel Figlio ha la vita eterna... ora la vita eterna consiste in questo che conoscano te, il solo vero Dio e colui che ha inviato, Gesù Cristo (1a. 3, 36; 17, 3). Pietro è il fondamento della fede; egli ebbe il primato perché il Padre lo aveva privilegiato di una fede datagli dall'alto, circa Gesù Cristo figlio del Dio vivo (Mt. 16, 17); in altro memento, nel quale Gesù richiese il massimo della fede, Pietro dichiarò che Gesù aveva parole di vita eterna (Io. 6, 68); e a lui Gesù rivolse quasi un'accorata preghiera, affidandogli il mandato di confermare) fratelli, gli apostoli, nella fede (Le. 22, 32).

Chi voglia trovare una corrispondenza tra le parole di Gesù e gli avvenimenti che le precedono e le seguono, può vedere come il mandato conferito a Pietro di pascere pecore e agnelli si concreti nel mandato di confermare i fratelli nella fede. Egli, mediante la fede, pascerà come pasce Gesù: *proprias aves vacat naminatim et educit eas... ante eas vadit/et aves illum sequuntur, quia sciunt vacem eius...* (Io. 10, 4).

ordinati, i presbiteri; perché la successione di cui parla Clemente, può riguardare tanto i vescovi che i presbiteri, quanta l'intero corpo dirigente di ciascuna Chiesa, che aveva sempre un capo, quello che più tardi sarà designato con il titolo di vescovo, che diventerà esclusivo del superiore.

Oltre Pietro, sono autori di vita anche gli altri Apostoli, perché saranno lo strumento attraverso il quale altri crederanno in Gesù (Io 17, 20), e quindi, in effetti, saranno anche strumento attraverso il quale altri, credendo, avranno la vita. La dipendenza tra vita e fede è tema costante dei discorsi di Gesù. E Gesù, non solo prevede che saranno suscitatori di fede, ma conferisce loro solennemente il mandato di portare tutte le genti alla fede (Mc. 16, 15). Tuttavia, pur avendo questo ufficio altissimo, essi sono sempre parte dell'intero gregge. E Gesù dà a Pietro l'ufficio di pascere, in modo del tutto distinto da loro; perciò nell'acquisto della vita essi dipendono anche da Pietro, perché gli Apostoli sono compresi tra gli appartenenti all'unico gregge, ai quali Pietro dovrà dar vita pascendo pecore e agnelli (Io) 21, 15-18). Quindi gli Apostoli, che conferiscono e alimentano la vita come ministri, a loro volta la ricevono da due supremi pastori: da Gesù che ne è l'autore (Io. 10, 16) e da Pietro che alimenta la vita del gregge intero, per mandato di Gesù (Io. 21, 15-18).

Il mandato di pascere è al vertice della missione episcopale, più in alto della missione di *regere*. Rammentiamo che nelle dichiarazioni di Gesù sulla sua missione e nei termini del mandato conferito a Pietro, pascere, più che guidare al pascolo, significa nutrire, dare alimento, conferire e mantenere la vita.

In tale ufficio, oltre che dalla fonte prima di vita, Gesù, i vescovi dipendono anche dal vescovo di Roma, il successore di Pietro, che, come Pietro, è pastore principe che ha avuto il mandato di alimentare e nutrire, di pascere il gregge intero. Come Gesù è autore di vita, e Pietro per mandato di Gesù, diventa anch'egli ministerialmente autore di vita, anche i vescovi, quando nelle testimonianze storiche sono detti pastori, devono essere considerati sotto questo aspetto di pastori singolari, che nutrono il gregge, prima di dirigerlo, ma dipendentemente dal vescovo di Roma.

Le testimonianze esplicite sull'ufficio di pascere, affidato ai vescovi, lo abbiamo in *Act.* 20, 28, dove San Paolo, rivolgendosi ai presbiteri-vescovi di Efeso dice che essi sono stati posti a pascere la Chiesa di Dio. L'altra testimonianza, l'abbiamo nella *1 Pt.* 5, 2; i presbiteri sono esortati a pascere il gregge, facendosi forma del gregge stesso. Ricordiamo che i passi in questione non permettono di decidere se si tratta di soli vescovi o di soli presbiteri, o se invece il riferimento si estenda agli uni e agli altri. Il primo testo, dove il titolo di pastore riguarda certamente il vescovo, si ha in un passo di Ignazio: *ubi autem pastor est) eodem ut aves sequamini* (IGNATIUS, *Phil.* 2, 1-2 F 1, 265-267).

Anche San Cipriano (ep. 65, 5 CSEL 3, 730) ed Eusebio (HE 3, 4

MG 2, 220-222; 7, 3 MG 2, 641) chiamano *pastor* il vescovo; in altri testi il vescovo è chiamato *papa* (CYPRIANUS, ep. 36, 1 CSEL 3, 572; ep. 8, 1 CSEL 3, 485-486; EUSEBIUS, HE 7, 7 MG 2, 648-652), *benedictus papa* (TERTULLIANUS, *De pudicitia* 13 CSEL 20, 244), *pater* (Didasc. 2, 26, 4 FUNK 1, 105; EUSEBIUS, HE 5, 4 MG 2, 437-440).

A conclusione delle considerazioni fatte sull'ufficio di *pascere*, affidato ai vescovi, osserverei che la frase del Codice di diritto canonico: *Episcopi... cum potestate ordinaria regunt*, potrebbe essere integrata con una meditata espressione, nella quale venga contenuto il senso della voce verbale *pascunt*, conforme ai concetti sopra richiamati, che sono contenuti nella allegoria del Buon Pastore e nel discorso finale fatto a Pietro.

*Natura, fine, poteri dell'ufficio episcopale,
dall'epoca apostolica a Costantino.*

I poteri dei vescovi

I vescovi *pascunt* innanzi tutto in quanto sono ministri e dispensatori principali dei mezzi di vita, dei *sacerdotes* (potestà di ordine); e poi in quanto sono *doctores*, ai quali è affidato il magistero della divina parola (potestà di magistero); e, infine, in quanto *navis gubernandae rectores* (potestà di giurisdizione: legislativa, amministrativa, giudiziaria-coercitiva).

Sacerdos (Potestà di ordine)

Il potere di *regere* è preceduto concettualmente e in ordine di importanza, dalla potestà sacerdotale che al vescovo compete per la vita del proprio gregge.

Ignazio dichiara: *valida Eucharistia habeatur illa, quae sub episcopo peragitur vel sub eo, cui ipse concesserit... non licet sine episcopo neque baptizare, neque apagen celebrare; sed quodcumque ille probaverit, hoc et Deus est beneplacitum, ut firmum et validum sit omne quod peragitur* (IGNATIUS, Smirn 8, 1-2 F 1, 282).

Il vescovo è ministro del battesimo; padre dei fedeli, egli li genera con l'acqua (CYPRIANUS, ep. 73, 9 CSEL 3, 784-785); rimette i peccati (EUSEBIUS, HE 6, 44 MG 2, 629-785), è ministro ordinario della exomologesis (CYPRIANUS, ep. 66, 8 CSEL 3, 733), dell'Eucarestia (IUSTINUS, *Apol.* 1, 61-67), *altari et plebi antistes* (CYPRIANUS, ep. 61, 2 CSEL 3, 696): *agit pro Dei sacerdote* (CYPRIANUS, ep. 65, 2 CSEL 3, 723; 724), *manum suam transfert ad Dei sacrificium et precem Domini* (CYPRIANUS, ep. 65, 2 CSEL 3, 723), *apud altare Dei consistit* (CYPRIANUS, ep. 65, 3 CSEL 3, 724).

Il vescovo **E** arbitro della promozione agli ordini (CYPRIANUS, ep. 29 CSEL 3, 547-548).

Il vescovo consacra i vescovi (EuseBIUS, HE 6, 43 MG 2, 616-929; HE 7, 32 MG 2, 721-737).

In rapporto alla potestà di ordine, che il vescovo possiede, nasce una speciale terminologia che lo designa sotto questo aspetto: *sacerdos* (CYPRIANUS, ep. 36, 3 CSEL 3, 475; ep. 45, 2 CSEL 3, 575; ep. 60, 1 CSEL 3, 691; ep. 66, 5 CSEL 3, 730; ep. 1, 2 CSEL 3, 466), *summus sacerdos* (Didasc. 2, 28, 2 FUNK 1, 108), *sacerdos Dei* (CYPRIANUS, ep. 16, 3 CSEL 3, 519-520; ep. 43, 3 CSEL 3, 592; ep. 60, 3 CSEL 3, 694; EuseBIUS, Contra Marcellum 11) e altre voci greche.

In relazione all'aspetto di sacerdozio, nasce una terminologia equivalente, per designare l'ufficio episcopale: *sacerdotium et cathedra* (CYPRIANUS, ep. 17, 2 CSEL 3, 522, ep. 58, 2 CSEL 3, 745), *sacerdotalis auctoritas et potestas* (CYPRIANUS, ep. 43, 3 CSEL 3, 592), *sacerdotium Dei* (CYPRIANUS, ep. 43, 2 CSEL 3, 591), *sacerdotii sublime fastigium* (CYPRIANUS, ep. 59, 5 CSEL 3, 672), *sacerdotum collegium*, *sacerdotalis cathedra* (CYPRIANUS, ep. 55, 8-9 CSEL 3, 630).

Doctores (*Potestà di magistero*)

Il Concilio Vaticano I dice dei vescovi: *Christus in Ecclesia sua pastores et doctores esse voluit*.

Le lettere a Tito e a Timoteo hanno i seguenti passi sull'ufficio di maestro del presbitero vescovo: sia capace ad esortare nell'insegnamento salutare e a confutare i contraddittori, attenendosi alla parola che **E** fedele, conforme alla dottrina (*Tit.* 1, 9); il presbitero deve esser atto ad insegnare (*1 Tim.* 3, 2).

I presbiteri che presiedono bene, siano degni di doppio onore massimamente quelli che lavorano in parola e insegnamento (*1 Tim.* 5' 17).

Per le medesime ragioni sopra esposte, non siamo sicuri se questi passi si riferiscano esclusivamente ai presbiteri, oppure esclusivamente ai vescovi, o, tanto ai vescovi che ai presbiteri; di conseguenza, per l'uso da farne, riterrei valido lo stesso punto di vista espresso sopra.

Esplicite testimonianze sul magistero dei vescovi, per quanto date da fonti più recenti, riguardano anche tempi più antichi.

Il pontificate di Clemente **E** sintetizzato con questa espressione: per nove anni egli aveva presieduto al magistero della divina parola (EuseBius, HE 3, 34 MG 2, 285-288). I vescovi, dice Eusebio, sentono la responsabilità di custodire il deposito della dottrina; ed infatti al sottergere delle eresie le combattono strenuamente con tutti i mezzi a dispo-

sizione, con la predicazione, le dispute e con gli scritti (Eusebius, HE 4, MG 2, 389; HE 5, 22 MG 2, 489).

Al vescovo **E** affidato il magistero della divina parola (Eusebius, HE 3, 34 MG 2, 285-288); essi devono custodirne il deposito; su di loro pesa la responsabilità della predicazione del Vangelo (Eusebius, HE 6, 28 MG 2, 588).

Mantenere l'unità della vera dottrina era compito specifico dell'episcopato: Egesippo, fin dal suo tempo, ne rende preziosa testimonianza (Eusebius, HE 4, 22 MG 2, 577-584). A tal fine, sin dal II secolo, i Vescovi si adunarono in concili, dove salvaguardavano la fede, la concordia e la disciplina, non arrestandosi nemmeno di fronte ai metodi più severi (Eusebius, HE 5, 28 MG 2, 512-17).

In riferimento al *munus* e alla *potestas magisterii* al vescovo compete *sacerdotium et cathedra* (Cyprianus, ep. 17, 2 CSEL 3, 522); la sua **E**una *sacerdotalis cathedra* (Cyprianus, ep. 55, 8-9 CSEL 3, 630); egli **E** chiamato *doctor*.

Rectores (*Potesta di giurisdizione*)

Un riferimento alla origine divina del potere di regime del vescovo possiamo vederlo nelle idee espresse in alcune frasi di Ignazio: *ubi comparuerit episcopus, ibi et multitudo sit, quemadmodum ubi fuerit Jesus Christus ibi catholica est Ecclesia* (Ignatius, Smirn. 8, 1-2 F 1, 283); l'obbedienza **E**dovuta al vescovo, come se fosse dovuta a Gesù Cristo: *in honorem igitur illius qui amat nos, decet oboedire sine ulla hypocrisi, quia non episcopum hunc visibilem quis fallit, sed invisibilem decipere conatur* (Ignatius, Magn. 3, 1-2 F 1, 233).

San Cipriano dichiara: *episcopum in Ecclesia esse et Ecclesiam in episcopo; et si quis cum episcopo non sit, in Ecclesia non esse* (Cyprianus, ep. 76, 8 CSEL 3, 733).

In quanto alla potestà di *regere* essa **E** già indicata da Ignazio con questa espressione: il vescovo ha il *ministerium regendi coetum* (Ignatius, Phil. 1,1 F 1, 265). Nel *De aleatoribus*, opera attribuita a San Cipriano, ma non sua, si dice: *nobis et divina et paterna pietas apostolatus ducatum contulit... originem autentici apostolatus, super quem Christus fundavit Ecclesiam, in superiore nostro portamus* (De aleatoribus 1 CSEL 3, 3, 93).

Per divina legge il vescovo **E**capo della Chiesa, la quale **E**costituita sopra il vescovo ed **E**governata da lui; ogni atto della Chiesa deve procedere dal vescovo; così **E**stabilito per legge divina (Cyprianus, ep. 33, 1 CSEL 3, 566).

In relazione al potere di regime nasce una terminologia che a tale

potere si riferisce: *episcopus* (*passim*), *gubernator* (CYPRIANUS, ep. 66, 5 CSEL 3, 730), *gubernande navis pastor, rector* (CYPRIANUS, ep. 66, 5 CSEL 3, 730), *antistes* (CYPRIANUS, ep. 66, 5 CSEL 3, 730; TERTULLIANUS, *Adversus Marcionem* 5, 9; de pudicitia 20; CYPRIANUS, ep. 21, 3), *antistes ecclesiae* (ORIGENES, C. Cels 3, MG 11, 959), *antistes Christi* (CYPRIANUS, ep. 66, 5 CSEL 3, 730), *antecessor* (CYPRIANUS, ep. 1, 1 CSEL 3, 517; 8, 1. 15, 3. 55, 21), *praepositus* (CYPRIANUS, ep. 66, 5 CSEL 3, 730; ep. 1, 1 CSEL), 517; ep. 2, 1 CSEL 3, 488; ep. 75, 4 CSEL 3, 812; Didasc. 2, 28, 2 FUNK 1, 109; TERTULLIANUS, *De idolatria* 7 CSEL 20, 36), *praepositus ecclesiae* (CYPRIANUS, ep. 63, 1 CSEL 3, 701), *princeps* (Didasc. 2, 26, 4 FUNK 1, 104), *dux* (Didasc. 2, 26, 4 FUNK 1, 104), *rex* (Didasc. 2, 26, 4 FUNK 1, 104); i vescovi sono *senatores Dei, digni qui Dei moderentur civitatem* (ORIGENES, C. Cels. 3 MG 21, 11, 58-59).

La potestà di regime dei vescovi si specifica in un esercizio di potestà legislativa, amministrativa, giudiziaria, coercitiva.

Una attività propriamente legislativa, in senso moderno, cioè attività di emanazione di norme astratte, ha solo qualche testimonianza per il periodo antenico, se si eccettua l'attività esplicata dal Concilio di Elvira, del quale conserviamo i canoni.

Esercitarono attività legislativa i vescovi, in Africa, quando proibirono che i chierici fossero nominati tutori e curatori (CYPRIANUS, ep. 1, 2 CSEL 3, 466); la esercitarono Cipriano e colleghi, quando legiferarono sui lapsi, sulla penitenza, la pace, le irregolarità.

Legiferanti sono: o il vescovo, singolarmente, o i vescovi di una determinata regione o di più regioni (CYPRIANUS, ep. 43, 3 CSEL 3, 592; ep. 8, 1 CSEL 3, 485-486; ep. 30; 8 CSEL 3, 566; ep. 19 CSEL 3, 523). Talvolta all'emanazione di leggi partecipano anche altri membri del clero, o anche i confessori e perfino il popolo (CYPRIANUS, ep. 43, 3 CSEL 3, 592; ep. 8, 1 CSEL 3, 485-486; ep. 17 CSEL 3, 523).

Il fondamento della potestà legislativa è nella *sacerdotalis auctoritas et potestas* (CYPRIANUS, ep. 42, 3 CSEL 3, 592).

Potestà amministrativa: Ignazio dice: *sine episcopo nihil facite* (IGNATIUS, Phil. 7, 2 F 1, 271); *sine episcopo et presbyteris quidquam peragatis* (IGNATIUS, Magn. 7, 1-2 F 1, 235-237); *qui sine episcopo et presbyterio et diaconis quidquam agit, is non est mundus in conscientia* (IGNATIUS, Trall. 7, 2 F 1, 247-249).

Non licet sine episcopo neque baptizare neque agapem celebrare; sed quodcumque ille probaverit, hoc et Deo beneplacitum est, ut firmum et validum sit omne, quod peragitur (IGNATIUS, Smirn. 8, 2 F 1, 283). *Decet vero, ut sponsi et sponsae de sententia episcopi coniugium faciant,*

ut nuptiae secundum dominum sint (IGNATIUS, Pol. 5, 2 F 1, 293). Il vescovo è al centro delle adunanze di preghiera: *ubi comparuerit episcopus, ibi et multitudo sit, quemadmodum ubi fuerit Jesus Christus ibi catholica est Ecclesia* (IGNATIUS, Smirn. 8, 1-2 F 1, 283).

La Didascalia, che sembra sia stata composta nello stesso ambiente di Ignazio, ripete le parole del vescovo di Antiochia: senza del vescovo non si deve far nulla; il vescovo deve essere informato su quel che c'è da fare; **E**lui che deve provvedere (Didasc. 2, 30 FUNK 1, 112; 3, 13, 1-7 FUNK 1, 202-204).

Dalle notizie che abbiamo sulla attività episcopale di San Cipriano, appare che egli è arbitro delle ordinazioni, delle nomine dei membri del clero e provvede ad esse (CYPRIANUS, ep. 29 CSEL 3, 548; ep. 48 CSEL 3, 585).

Potere giudiziario e coercitivo: il vescovo applica la pena della scomunica o da solo o con la intera comunità.

La comunità interviene o quasi per atto naturale, come per reazione spontanea alla notorietà del crimine, oppure segue il vescovo nella deliberazione. Il vescovo talvolta agisce entro l'ambito della propria Chiesa, tal'altra prende decisioni collegialmente con altri vescovi; la scomunica parte anche da concili di vescovi.

Circa la concessione della penitenza, i dati non sono espliciti per i primi tempi, diventano più dettagliati a partire da Tertulliano, il quale testimonia che la Chiesa cattolica concede la penitenza, seguita dalla pace. La concessione è fatta dal vescovo; e proprio perché i vescovi hanno rivendicato a sé il potere di concedere la pace che Tertulliano chiama la Chiesa dei cattolici, *ecclesia numerus episcoporum*. Nella lettera 16, Cipriano ammonisce che il vescovo solo deve essere il concedente tanto della penitenza quanto della pace. Altre volte, per intesa tra i vescovi, si stabilisce di decidere collegialmente sulla opportunità, sul modo e sul tempo della concessione della penitenza e della pace. Nel concilio di Elvira la concessione della penitenza **E**fatta in forma legislativa; sono concedenti tutti i vescovi, che hanno partecipato al concilio e, in certo modo, anche i loro rappresentanti.

La pace, di regola, la concedeva il vescovo; ma in caso di grave necessità, per malattia, la poteva concedere il presbitero; o, in mancanza del presbitero, il diacono. Una norma particolarmente tecnica **E**data dal canone 53 del concilio di Elvira. Non mancarono errori ed abusi.²

In rapporto a queste potestà, il vescovo **E**chiamato *iudex*) *iudex vice Christi* (CYPRIANUS, ep. 59, 5 CSEL 3, 671).

² Circa il potere giudiziario e coercitivo dei vescovi cf. G. D'ERCOLE; *Consortium disciplinae* 2 Sistema (Roma 1959) pro manuscripto.

Regunt sub auctoritate Romani Pontificis Beati Petri successoris.

Applicazione della prassi della Comunione tra i vescovi; esercizio dei poteri del Primato sui vescovi: dottrina, fatti e circostanze.

La condizione dei vescovi riguardo al Primato di Roma, in relazione al mandato di *pascere* che passa da San Pietro al suo successore, va considerata in ogni momento della vita della Chiesa, anche se le manifestazioni dell'esercizio del Primato sono numericamente esigue, nei primi tre secoli della vita cristiana. Sotto la proiezione di questa sorgente luminosa e da mettere in luce la *communio* tra le varie Chiese, e dei vari vescovi tra di loro, e la *communio* del vescovo di Roma con gli altri vescovi.

L'appartenenza alla Chiesa, stante il carattere societario della medesima nella sua fase terrena, comporta, sin dalle origini, una serie di relazioni, che si specificano essenzialmente nei rapporti gerarchici dei capi, nei rapporti di sudditanza degli altri membri, e, ancora, nei diritti all'amministrazione e all'uso dei mezzi societari.

La *communio*, negli scrittori da Tertulliano a Eusebio, ha un riferimento più esplicito alla Chiesa, e questi ne sono gli aspetti: riconoscimento della qualifica di cristiano e dei diritti ad essa inerenti; reintegrazione, almeno parziale, di quei diritti, dopo la penitenza; riconoscimento della validità e legittimità di un episcopato da parte di colleghi e conseguenti rapporti sociali tra Chiesa e Chiesa.

In San Cipriano, la *communio*, oltre che nell'aspetto individuale, è considerata anche nell'aspetto di reciproco riconoscimento tra vescovo e vescovo. Papa Cornelio comunica con i colleghi (CYPRIANUS, ep. 66, 4 CSEL 3, 724-725); Cipriano vuol sapere il nome del successore di Marciano di Arles per comunicare con lui (CYPRIANUS, ep. 68, 3-5 CSEL 3, 749). In rapporto alla *communio*, Cipriano e Firmiliano si lamentano di Papa Stefano, per il trattamento fatto da Stefano ai rebattezzanti. Stefano avrebbe dovuto mantenere la pace con tutti i vescovi del mondo, ricevere i loro delegati *ad sermonem saltem colloquii communis* e avrebbe dovuto adempiere a questi altri uffici: *dilectionis et caritatis memor, praecipere fraternitati universae eos in domum suam recipere*; e, ancora, consentire loro che potessero: *Eucharistiam iure communicationis accipere*, oltre che mettere a loro disposizione *tectum et hospitium* (CYPRIANUS, ep. 75, 25 CSEL 3, 826), elementi anch'essi inseparabili dalla *communio*.

Questa speciale *communio* tra i vescovi, nasce da una *ecclesiastici corporis compago* (CYPRIANUS, ep. 55, 24 CSEL 3, 642-643).

Rare invece furono le manifestazioni del principio che oggi è formu-

lato così dal *Codex Iuris Canonici: episcopi regunt ecclesias sub auctoritate Romani Pontificis*. Riterrei che la spiegazione della rarità degli interventi sia la seguente: mentre oggi è uno solo 'il modo con il quale il Pontefice manifesta la sua superiore autorità sui vescovi, cioè *ratione Primatus*, nei primi secoli la manifestava in due modi: o *ratione simplicis communionis interepiscopalis*, o *ratione Primatus*. L'intervento presso le Chiese *ratione Primatus* è meno frequente dell'intervento *ratione communionis interepiscopalis*.

Alcuni noti interventi dei vescovi di Roma presso altri vescovi possono ben vedersi sotto la luce di interventi *ratione communionis interepiscopalis* senza che sia necessario considerarli come interventi *ratione Primatus*. Riterrei che sotto questa luce sia da considerare il significato delle scomuniche comminate ad altri vescovi dai Papi Vittore e Stefano.

La scomunica, in sé e a prescindere dalle dichiarazioni di principio sul potere singolare del vescovo di Roma, non è elemento che provi un potere di quel vescovo, diverso da quello degli altri vescovi. Noi constatiamo, attraverso vari casi, in Africa, in Asia, in Egitto, in Siria, nelle Gallie, nella Spagna, che i vescovi quando ritenessero vulnerata la fede da altri, la tutelavano mediante la rottura di comunione con le Chiese prevaricanti. Quando si riteneva che un vescovo e la sua Chiesa, o più vescovi con più Chiese professassero articoli di fede non ortodossa, gli altri, a loro volta, o un vescovo solo e la sua Chiesa, o più vescovi e le loro Chiese, invitavano gli erranti a recedere dall'errore o, altrimenti, dichiaravano di essersi separati da loro - *abstinuisse* - ; le Chiese *abstinentae* subivano le conseguenze che derivavano dalla scomunica. Anche Vittore e Stefano quando scomunicarono, o minacciarono di scomunicare altri vescovi, poterono aver agito come avrebbe potuto agire qualsiasi vescovo, in qualsiasi regione della Chiesa.

Che le azioni di Vittore e di Stefano movessero da altra persuasione e partissero principalmente dal motivo del Primato, è un'altra cosa, ma non ci sembra che sia da consigliare il metodo di riferirsi all'applicazione di alcune scomuniche, da parte di certi vescovi di Roma, come a delle prove di un potere proprio a Roma, non posseduto dalle altre Chiese; perché il potere di scomunica, a prescindere dal Primato del vescovo di Roma, era comune a tutte le Chiese.

Riterrei indubbie manifestazioni del Primato l'intervento di Papa Clemente a Corinto, perché egli interviene non come un vescovo presso un altro vescovo da pari a pari, *ratione communionis* e ritirando, in caso di dissenso, la comunione. Clemente interviene esigendo obbedienza dai Corinti, *graviter onerata eorum conscientia*; scrive infatti: *sin autem quidam nolint obtemperaverint istis, quae ille per nos dixit, cognoscant,*

offensioni et periculo non-parvo sese implicaturos esse: nos autem innocentes erimus ab hoe peccato (CLEMENS R., *1 Cor.* 59, 1-2 F 175} ...Altra manifestazione -indubbia del Primato riterrei che sia stato il modo con il quale Papa Stefano si condusse nella questione del rebatte-simo, e i principi ai quali si richiamo per non derogare dalla dottrina professata a Roma e imporre le sue decisioni. Stefano rivendica (Firmiliano dice: *contendit*) le stesse prerogative di Pietro, *super quem fundamenta Ecclesiae collocata sunt*: ad esse Stefano appella, in quanta essendo vescovo di Roma ha la successione da Pietro e la invoca a garanzia della sua dottrina (CYPRIANUS, ep. 75, 17 CSEL 3, 821). La dottrina di Stefano, riferitaci nell'epistolario di San Cipriano, è fondamentale aprescindere da quel che ne pensino San Cipriano stesso e Firmiliano.

*I presbiteri: natura, fine, poteri dell'ufficio presbiterale,
epoca apostolica a Costantino*

I presbiteri pascono la Chiesa di Dio (*Act.* 20, 28): pascete il gregge di Dio che è tra voi, sorvegliandolo, non per forza... facendovi modello del gregge, dira loro San Pietro (e1): 069eri93esse di

riscano ai presbiteri, rinviamo a quanta abbiamo detto sopra, parlando dei vescovi).

I presbiteri, dice Ignazio, ammoniscono i fedeli; questi devono esser loro sottomessi (IGNATIUS, Pol. 6, 1 F 1, 293).

Papia ricorreva ai presbiteri come a testi della tradizione apostolica (PAPIAS, fr. 2, 4 F 1, 351).

Insieme ai diaconi, i presbiteri esortano i fedeli, durante la persecuzione (CYPRIANUS, ep. 14, 2 CSEL 3, 510).

I presbiteri preparano i catecumeni (Eusebio, HE 6, 27 MG 2,

Potere di regime

Il presbitero deve aver cura della casa di Dio (1 Tim. 3, 5); economo di Dio (Tit. 1, 7). Rinviamo ancora alle osservazioni fatte sopra riguardo all'uso di questi testi biblici.

Dei presbiteri di Roma Erma dice: *praesunt Ecclesiae* (HERMAE, Pastor Vis 2, 4, 3 F 1, 431). I presbiteri ammoniscono i fedeli, riconducono gli erranti, visitano gli infermi, hanno cura delle vedove, dei pupilli, dei poveri (POLYCARPUS, Phil. 6, 1 F 1 303).

Sano consiglieri del vescovo; insieme con lui esaminano i promovendi al clero (CYPRIANUS, ep. 29 CSEL 3, 547-548).

Sano amministratori di beni.

Sede vacante reggono le Chiese, ma i loro poteri sono limitati; il clero di Roma, nella vacanza della sede tra Fabiano e Cornelio, segue la regola: *ante constitutionem episcopi nihil innovandum* (CYPRIANUS, ep. 38 CSEL 3, 556).

Il presbiterio

Talvolta i presbiteri sono presentati come una collettività, il *presbyterium*, che, in quanta tale era corona spirituale del vescovo: *cum dignissimo episcopo et digne contexta spirituali corona presbyterii vestri et cum diaconis Dea placentibus* (IGNATIUS, Magn. 13, 1-2 F 1, 241); il presbiterio aderisce al vescovo come la corda alla cetra: *memorabile vestrum presbyterium dignum Dea, ita cooptatum est episcopo, ut corde citharae* (IGNATIUS, Eph. 4, 1 F 1, 217).

I fedeli debbono obbedienza al presbiterio (IGNATIUS, Phil. 7, 1 F 1, 269-271; Eph. 20, 2 F 1, 231; Eph. 2, 2 F 1, 215) *ut Dei praecepto* (IGNATIUS, Trall 7, 2 F 1, 247-249; Trall 13, 2 F 1, 251) e come agli apostoli (IGNATIUS, Smyrn. 8, 1 F 1; 251; d. IGNATIUS, Magn. 2 F 1, 253).

L'uso di chiamare i presbiteri di una Chiesa con il termine collettivo di *presbyterium* continua ancora all'epoca di San Cipriano (CYPRIANUS, ep. 49, 2 CSEL 3, 610).

*Elementi di distinzione tra la potestà
dei vescovi e quella dei presbiteri*

Quali gli elementi di distinzione tra il vescovo e il presbitero.

Anche su questo punto le testimonianze storiche sono chiare solo a partire da Ignazio.

Il Vescovo è uno, come è uno il sacerdozio, ed uno è l'altare.

Il vescovo è superiore dei presbiteri e i presbiteri gli sono subordinati. I presbiteri di Magnesia sono soggetti al vescovo per il suo potere sacro, nonostante che egli sia giovane... *cognovi et sanctos presbyteros non abuti iuvenili eius condicione conspicua, sed ut prudentes in Deo cedere ei, non ei autem, sed patri Iesu Christi, omnium episcopo* (IGNATIUS, Magn. 3, 1-2 F 1, 233).

L'ordine con cui sono nominati e sempre costante: vescovo, teri (o presbiterio) e diaconi.

Il vescovo è superiore dei presbiteri, i quali se con lui partecipano al regime della Chiesa, sono subordinati, mentre il vescovo è *antistes, antecessor, praepositus, princeps, dux, rex*.

Nel *ministerium regendi coetum* (IGNATIUS, Phil. 1, 1 F 1, 265) egli ha *ducatum apostolatus*... in lui ritroviamo *originem autentici apostolatus super quem Christus fundavit Ecclesiam*/ la Chiesa è costituita dal vescovo; la Chiesa e il vescovo sono poteri che si compenetrano; non si sta nell'una se non si sta nell'altra.

La superiorità del vescovo si manifesta in ognuna delle singole potestà.

Potestà di ordine: in relazione alla consecuzione del fine nella Chiesa, all'acquisto, all'alimento e al recupero della vita, il vescovo è l'arbitro dei mezzi necessari per acquistare, alimentare, recuperare la vita; perché è arbitro dei mezzi di vita. La potestà dei presbiteri sui mezzi di vita è legata alla potestà del vescovo, tanto riguardo all'Eucarestia, quanto riguardo al battesimo. La celebrazione eucaristica, sino all'età di Decio, non sembra essere stata autonoma da parte dei presbiteri; essi appaiono concelebranti.

La consacrazione dei vescovi è fatta da altri vescovi; non vi hanno parte i presbiteri (Eusebius, HE 6, 43 MG 2, 616-629; HE 7, 32 MG 2, 721-737).

Alla supremazia del vescovo sui mezzi di vita, sui mezzi della consecuzione del fine individuale, si aggiunga che il vescovo ha il potere supremo sulla costituzione dei ministri sacri, che amministrano tali mezzi. Le nomine al presbiterato sono fatte dal vescovo, per quanto egli si consulti con il clero e la plebe e non agisca senza loro (Cyprianus, ep. 14, 4 CSEL 3, 512). Non abbiamo nessuna testimonianza che in que-

sta materia riconosca ai presbiteri un potere, anche minimo, dente dai vescovi.

La potestà di ordine posseduta dai presbiteri è vincolata alla del vescovo; il vescovo è arbitro nel conferirla e nell'esercizio; i presbiteri nell'esercitarla, dipendono, al completo, da lui. Essi sono vincolati assai più che nella disciplina odierna.

Circa la differenza tra la potestà di magistero dei vescovi e quella dei presbiteri, le testimonianze non offrono elementi determinati per stabilirla. Eusebio, tessendo la storia del magistero dei presbiteri sin dalle origini, scrive che al vescovo compete custodire il deposito della dottrina e mantenere l'unità.

Potestà di giurisdizione: soltanto i vescovi legiferano, singolarmente o collegialmente; gli altri sono poco meno che assistenti.

La stessa cosa dobbiamo osservare circa la potestà amministrativa: senza del vescovo non si può far nulla; *ante constitutionem episcopi nihil innovandum* (CYPRIANUS, ep. 30, 8 CSEL 3, 556); e circa il potere giudiziario e coercitivo, come abbiamo visto nella documentazione su questi argomenti, riportata innanzi.

Sul mezzo per recuperare la vita, sulla penitenza, il vescovo è arbitro: la concessione della penitenza e della pace, fatta indipendentemente dal vescovo, è *inrita et falsa pax, periculosa dantibus et nihil accipientibus profutura* (CYPRIANUS, ep. 59, 12-13 CSEL 3, 679-682); *non est pax illa sed bellum nee Ecclesiae iungitur qui ab evangelio separatur* (CYPRIANUS, *De lapsis* 17 CSEL 3, 248-249); *non concedit pacem facit ista* (dove la pace data senza il vescovo) *sed tollit nee communicationem tribuit sed impedit ad salutem* (*De lapsis* 16 CSEL 3, 679-682). La pace (l'assoluzione) concessa dai presbiteri indipendentemente dal vescovo, è una concessione fatta con parole ingannevoli; San Cipriano ha orrore che: *despectis episcopis atque calcatis, pax a presbyteris fallacibus praedicetur* (CYPRIANUS, ep. 59, 12-13 CSEL 3, 679-682). E non mancano esempi dai quali appare che il vescovo usava criteri discrezionali nel regolare l'uno e l'altro stadio della penitenza (CYPRIANUS, ep. 52, 2 CSEL 3, 618-619; cf. G. D'ERCOLE, *Fora interno e foro esterno nella penitenza delle origini cristiane*, Roma, 1959, 20).

Il vincolo era stretto; ma non sempre possiamo dire se *sub poena invaliditatis*, o solamente *illicetatis*, perché a quell'epoca il progresso tecnico della dottrina non arriva ancora al punto di porre la distinzione tra valido e lecito e, quindi, tra invalido e illecito. Sono proprie di alcuni ambienti del sec. III dottrine erronee le quali ritengono invalido tutto ciò che è illecito e dichiarano invalido qualsiasi atto, tanto di

quale fosse indegno, o perché lo era oggettivamente o perché fosse ritenuto tale (G. D'ERCOLE, *Invalidità degli atti e incapacità delle persone* (La disciplina delle origini cristiane, in *Apollinaris* 32 [1959] 369-400).

III

ALCUNE OSSERVAZIONI AL CATECHISMO DI SAN PIO X

1. ATTO DI FEDE. - .... *credo in Gesù Cristo, Figlio di Dio, incarnato e morto per noi, il quale darà a ciascuno, secondo i meriti, il premio o la pena eterna.*

Si consideri la possibilità di inserire nell'Atto di Fede anche una formula che comprenda le altre funzioni della fede, come appaiono specialmente dal Vangelo di Giovanni e dalle lettere di San Paolo.

La formula potrebbe essere integrata così: *e credo in Gesù Cristo, il quale si è incarnato, è morto e risuscitato per darci la vita, renderci partecipi della divina natura, e darà a ciascuno, secondo le opere, il premio o la pena eterna.*

Lo scrivente sottopone delle considerazioni riguardanti la fede, estratte un suo opuscolo: *Essenza del Vangelo nel tempo* (Roma 1960) numero marginale 4.5.

a) Nella missioe definitiva assegnata agli Apostoli, Gesù emise dichiarazione conclusiva dell'opera sua: chi avrà creduto e avrà ricevuto il battesimo si salverà.¹

San Paolo ha un testo nella lettera ai Romani che suona anch'esso come solenne dichiarazione; a leggerlo si ha l'impressione di trovarsi di fronte a un:bfano di primitiva catechesi: poiché, qualora tu confessi con la tua p9c(:a che Gesù è Signore e credi nel tuo cuore che Dio lo risuscitò da i:n9rte, sarai salve.; col cuore, infatti, si crede a giustizia, ma con la bocca si fa confessione a salvezza... Non c'è infatti distinzione tra giudeo e greco, perché Gesù è lo stesso Signore di tutti, ricco verso tutti coloro che lo i:ri fatti, thil nque abbia i:rvocato il nome del Signore, sarà salvo.²

La fede, quindi, produce giustificazione;⁴ mediante essa

¹ Mc. 16, 16.

² Rom. 10, 9-10; 10, 12-13.

a Rom. 1, 16: « Il Vangelo è potenza di Dio e salvezza per ogni credente ».

¹ Rom. 3, « Ov'è, dunque, il vanto? Fu escluso. Per quale legge? Delle opere? No, per la legge della fede. Riteniamo infatti che l'uomo è giustificato da fede senza opere di legge. Forse che Dio è soltanto Dio dei Giudei? Non è anche

si ha la remissione dei peccati,⁵ si purificano i cuori,⁶ si **È** in pace con Dio.¹ Chi crede non rimane nelle tenebre, ma avrà la luce della vita;⁸ chi crede (aderisce alla verità) **È** libero.⁹

c) La fede dà dei beni positivi: dà la vita. Gesù dichiara che chi crede in lui, nelle sue parole, in colui che lo ha mandato, ha la vita eterna.¹⁰

San Paolo dice di se stesso che la sua fede nel Figliuolo di Dio è la causa efficiente della vita che egli vive al presente « quanto alla mia vita presente io **la** vivo nella fede del Figlio di Dio, che mi amo e dette se stesso per me ». ¹¹ Nella frase di San Paolo non si contiene una semplice dichiarazione di fede, quasi che egli dicesse che vive una vita di amore e di fede, per corrispondere all'amore e al sacrificio del Figlio di Dio. L'espressione, considerata nel quadro generale della fede, della sua efficacia e del significato della nuova vita e della sua origine, dice, in sostanza, che la fede nel Figlio di Dio **È** causa efficiente della vita nuova che San Paolo vive (e ogni cristiano al pari di lui); essa è recata dal Figlio di Dio, donatosi per noi perché ci ha amato.

dei Gentili? Sì, anche dei Gentili; giacché certo **È** uno il Dio che giudicherà la circoncisione da fede e l'incirconcisione mediante la fede ». Cf. *Rom.* 1, 16-17; 3, 21-26; *Gal.* 2, 16: « ... anche noi, credemmo in Cristo Gesù, affinché fossimo giustificati da fede di Cristo... ».

⁵ *Act.* 10, 43: « ... A questo tutti i Profeti rendono testimonianza, che ricevera remissione di peccati, mediante il nome di lui, chiunque crede in lui ».

⁶ *Act.* 2, 38: « ... Fate penitenza, e si battezzate ciascuno di voi nel nome di Gesù Cristo, in remissione dei peccati vostri, e riceverete il dono del Santo Spirito ».

⁷ *Rom.* 5, 1: « Giustificati pertanto dalla fede, si abbia da noi pace verso Dio, mediante il Signor nostro Gesù Cristo ».

⁸ *Io.* 8, 12: « ... **Io** sono la luce del mondo: chi segue me non camminerà nelle tenebre, ma avrà la luce della vita ».

⁹ *Jo.* 8, 31-32: « ... Se voi rimanete costanti nella mia parola, sarete davvero miei discepoli e conoscerete la verità, e la verità vi farà liberi ». Cf. P. BONNETAIN, *Grace*) 1033 ss.; 1278 ss.

¹⁰ *Jo.* 3, 36: « Chi crede nel Figlio ha la vita eterna... »; *Io.* 6, 40: « ... questo **È** il volere del Padre mio, che chiunque conosce il Figlio e crede in lui abbia la vita eterna... »; *Io.* 6, 47; 1 *Jo.* 5, 13: « Queste cose scrissi a voi, affinché sappiate che possedete la vita eterna; a voi che credete nel nome del Figlio di Dio »; *Jo.* 3, 14-15: « E come Mosè innalzò nel deserto il serpente, così bisogna che sia innalzato il Figlio dell'uomo, affinché chiunque crede in lui abbia la vita eterna »; *Io.* 17, 3: « Ora la vita eterna consiste in questo, che conosciate me, il solo vero Dio e colui che ho inviato, Gesù Cristo ».

¹¹ *Gal.* 2, 20: « Vivo ma non più io, bensì vive in me Cristo; quella vita poi che vivo adesso in carne la vivo in fede, la fede del Figlio di Dio che amo me e consegna se stesso per me ».

La fede **E** causa anche della idoneità alla risurrezione; chi ha fede in Gesù non morrà, in eterno. Gesù garantisce la risurrezione a chi ha fede;¹² San Paolo dichiara l'attuazione dell'annuncio di Gesù: risuscitate mediante la fede.¹³

Quindi la fede, insieme agli altri elementi dell'opera di Gesù e insieme al battesimo, **E** causa efficiente della nuova vita nei suoi due aspetti, somatico e spirituale.

La fede ha parte nella nascita a questa nuova vita: chi ha fede nasce da Dio;¹⁴ infatti la fede in Gesù, nel suo nome, dà il potere di diventare figli di Dio¹⁵ ed, effettivamente, mediante la fede, si **E** figli di Dio.¹⁶

Mediante la fede si riceve lo Spirito (il dono);¹¹ si **E** sigillati con lo Spirito della promessa.¹⁸

Per la fede si **E** uno nel Cristo, si **E** rivestito Cristo.¹⁹

Chi ha fede dimora in Dio e Dio in lui.²⁰

Di conseguenza per fede si **E** discendenza di Abramo,²¹ eredi.²²

d) L'acquisto di tali beni **E** un accesso alla grazia, a dono.²³ Ma **E** anche retribuzione.²⁴

¹² *Io.* 11, 25-26: «Io sono la risurrezione e la vita; chi crede in me, ancorché muoia, vivrà; e chiunque vive e crede in me, non morirà in eterno... ».

¹³ *Col.* 2, 12: «Consepolti con lui nel battesimo, in cui anche risuscitaste insieme con lui mediante la fede dell'operazione di Dio, che risuscitò lui da morte... ».

¹⁴ 1 *Io.* 5, 1: «Chiunque crede che **E** il Cristo **E** generato da Dio. **E** chiunque ama quegli che genera, ama anche chi **E** generato da lui ».

¹⁵ *Io.* 1, 12: «Ma a quanti lo ricevettero diede il potere di diventare figli di Dio, ai credenti nel suo nome».

¹⁶ *Io.* 1, 12.

¹⁷ *Act.* 2, 38 ss.

¹⁸ *Rom.* 5, 1.

¹⁹ *Gal.* 3, 27.

²⁰ 1 *Io.* 4, 15: « Chiunque professa che Gesù **E** il Figlio di Dio, Dio in lui dimora ed egli in Dio ».

²¹ *Gal.* 3, 26: «Tutti, infatti, siete figli di Dio mediante la fede- in Cristo Gesù »; *Gal.* 3, 29: « Se poi voi siete di Cristo, siete dunque stirpe di Abramo, eredi secondo promessa ».

²² *Eph.* 1, 13-14: « ... nel quale... avendo udito la parola della verità (il Vangelo della vostra salvezza) nel quale, dico, avendo... creduto, foste sigillati con lo Spirito Santo della promessa, il quale **E** caparra della nostra eredità. ».

²³ *Rom.* 5, 1-2: « Giustificati pertanto dalla fede, si abbia da noi pace verso Iddio mediante il Signor nostro Gesù Cristo mediante il quale ottenemmo l'accesso alla fede in questa grazia in cui stiamo, **E** ci vantiamo confidando nella speranza della gloria d'Iddio... ».

²⁴ « Chi non accoglie i discepoli subirà gravissime conseguenze nel giorno del giudizio »: *Mt.* 10, 33: « Chi poi mi rinnegherà davanti agli uomini, anch'io lo rin-

Gesù pone la necessità della fede talvolta in termini di dono, di vita, talvolta in termini di retribuzione. Nella parte della sua predicazione, riferita da Giovanni, Gesù dichiara gli effetti della fede, che costituiscono un dono: la vita, con tutte le sue conseguenze qui in terra. Della necessità della fede, in termini di retribuzione, Gesù parlò nell'ambiente giudaico popolare, o, meglio, nell'ambiente giudaico di massa, al quale principalmente si riferiscono i Sinottici.

t') Così sarebbe stato più probabile, per Gesù, ottenere adesione al suo insegnamento, perché quel pubblico metteva i suoi rapporti con Dio in termini di retribuzione della fede, come nei Sinottici: salvarsi, esser confessato davanti al Padre; mentre il rifiuto della fede è dispersione, rovina, esser rinnegato, non salvarsi.

f) Le allocuzioni di San Pietro, che bandisce per la prima volta il Vangelo, contengono, come uno degli elementi essenziali, gli insegnamenti sulla fede, considerata come condizione per il dono. Luca, mentre nel suo Vangelo riporta determinate caratteristiche della predicazione di Gesù sulla necessità e gli effetti della fede in funzione di retribuzione finale, negli Atti, riferendo la predicazione apostolica, con gli elementi che a questa furono propri, presenta gli Apostoli che predicano la necessità della fede nella linea del Vangelo di Giovanni.

San Paolo ha il testo fondamentale sulla fede, che abbiamo riportato poco sopra. Penserei che questo passo della lettera ai Romani sia il testo chiave dell'insegnamento paolino, insieme all'altro sulla risurrezione, contenuto nella lettera ai Corinti. Il primo, contiene il presupposto della collazione di vita; il secondo, le fasi essenziali della costituzione del cristiano a nuova creatura.

DOMANDA 26. - *Gesù Cristo per salvarci soddisfece per i nostri peccati patendo e sacrificando se stesso sulla Croce, e c'insegna a vivere secondo Dio.*

Si consideri la possibilità di un ritocco della formula, avendo presente gli sviluppi recenti della dottrina sulla redenzione (vivificazione), sul sacrificio di Gesù, riferendosi alle nuove precisazioni che il sacrificio della

neghero davanti al Padre mio... »; *Mc.* 4, 15: « [il diavolo] porta via la parola dal loro cuore, affinché non abbiano a credere e si salvino »; *Le.* 10, 16: « Chi respinge me respinge colui che mi ha mandato »; *Mt.* 10, 32: « ... chi mi confessava davanti agli uomini, anch'io lo confesserò davanti al Padre mio... »; *Le.* 11, 28: « Beati coloro che ascoltano la parola di Dio e la osservano »; *Io.* 10, 9: « Io sono la porta; chi entrerà per me sarà salvo, ed entrerà ed uscirà e troverà pascolo ». Cf. R. GUARDINI, *Essenza del cristianesimo*, traduzione italiana di M. BARONCHELLI, Brescia 1950.

Croce non è l'unico momento del sacrificio, e che Gesù non solo ci insegna a vivere secondo Dio, ma opera una trasformazione ontologica di ogni credente e battezzato.

·DoMANDE 68 e 69. - Considerare la possibilità di presentare nella formula lo stato dell'uomo quale risulta dal Vangelo di Mat-
tialmente ai capp. 8 e 6, nonché da altri passi neotestamentari: destina-
zione dell'uomo, costituito figlio, libero, con il dono dello Spirito Santo
e l'immortalità somatica.

boMANDA 71. - *Quali danni cagiona il peccato di Adamo?*

*Il peccato di Adamo spoglia lui e tutti gli uomini della grazia e di ogni
altro dono soprannaturale} rendendoli soggetti al peccato} al demonio} alla
morte} all'ignoranza} alle cattive inclinazioni e ad ogni altra miseria, ed
escludendoli dal paradiso.*

Sostituirei l'inciso: - *rendendoli soggetti al peccato} al demonio, alla
morte - con altro inciso: rendendoli schiavi del peccato, del demonio,
della morte} facendo perdere loro la qualità di figli di Dio e soggetti all'
ignoranza} alle cattive inclinazioni e ad ogni altra miseria} ed escludendoli
dal paradiso.*

DOMANDA 74. - *Il peccato originale è volontario e quindi colpa per
noi, solo perché volontariamente lo commise Adamo quale capo dell'uma-
nità; e perciò Dio non premia col paradiso} ma neppure castiga con tor-
menti chi abbia solo il peccato originale.*

Si è di avviso sommesso che la formula vada riveduta delle
dottrine recenti che hanno precisato il senso della responsabilità del pec-
cato originale (BRILLLOT-FLICK-PARENTE). Si propone la formula se-
guente:

*Il peccato originale non implica un atto della nostra volontà, ma è
colpa per noi perché ci fa nascere nello stato di decadenza} di schiavitù
del peccato e della morte che, ci trasmette la discendenza da Adamo.*

... « 11. Se volessimo chiedere i criteri i discendenti di
Adamo per la colpa del progenitore. sono costituiti nel loro stato, merite-
voli essi non hanno commesso il fatto e quindi non sono rei, non sembra
possibile rispondere adeguatamente se ci serviamo di categorie di

manita; onde il peccato è commesso in lui anche dai suoi posteri, come i pupilli pongono i loro atti in quelli del tutore, loro rappresentante dinanzi alla legge.²⁵

A tale dottrina si reagì in tempi recenti.²⁶ Dio non ci può considerare peccatori, semplicemente perché Adamo ha peccato. La disposizione giuridica, per cui i pupilli sono ritenuti responsabili degli atti compiuti dal tutore, può valere per l'adempimento delle obbligazioni legali, contratte dal medesimo. Ma nessuna legge divina ed umana può ritenerci, senza ingiustizia, colpevoli di un peccato commesso da un altro. Nessuno può renderci responsabili moralmente di un atto che è stato compiuto senza nostra collaborazione, prima della nostra nascita, prima che noi fossimo nella possibilità di dare ad esso il nostro consenso o negarlo.²⁷

A queste considerazioni, che respingono la singolare specie di responsabilità escogitata dal De Lugo, aggiungerei che solo nella volontà positiva di Dio debba cercarsi la spiegazione del fatto che egli ci chiami a rispondere di un atto che non è a noi imputabile.

Dio stabilisce una relazione misteriosa di responsabilità tra noi e il peccato di Adamo e da allora instaura con l'uomo una disciplina singolare, che mantiene, poi, ancora nella Genesi e negli altri libri sacri sino al N. T. In tutto il Pentateuco vi è una nozione e una disciplina del peccato più complessa di quella cristiana del medesimo. Non solo si risponde del peccato formale, ma anche di quello materiale. Dio si accinge a punire con pene il Faraone, bramoso di abusare di Sara, ma non consapevole che si trattasse di una coniugata.²⁸ Punito è Abimelec, che è nelle stesse condizioni del Faraone.²⁹ L'economia della Torah rende responsabili di

²⁵ I. DE LUOGO, *Tractatus de Poenitentia*, Disp. VI, Sectio VII; cf. *De incarnatione*, Disp. VII, Sectio III.

²⁶ L. BILLOT, *De peccato originali*, Roma 1910; cf. anche *Etudes* 162 (1920) 131 ss.; P. PARENTE, *I due Adami e la nostra solidarietà con loro*, in *Teologia Viva* 1 (Roma 1953) 443-452.

²⁷ Cf. M. FLICK, *Il dogma del peccato originale nella teologia contemporanea*, in *Problemi e orientamenti di teologia dommatica* 2 (Milano 1957) 116-118.

²⁸ *Gen.* 12, 17-19: « ... Il Signore colpì Faraone con grandi flagelli e la sua corte per il fatto di Sara, moglie di Abramo. Faraone allora chiamò Abramo e disse: che è questo che mi hai fatto? Perché non mi hai notificato che essa è tua moglie? Perché hai detto che essa è tua sorella, ond'io la presi in moglie? Ebbene, ecco la tua donna; pigliala e vattene ».

²⁹ *Gen.* 20, 2 ss.: « ... Or disse Abramo di Sara sua moglie: È mia sorella. E Abimelec, re di Gerar, mandò a prendere Sara. Ma Dio venne ad Abimelec in sogno di notte, e disse: Vedi, tu stai per morire a cagione della donna che tu hai presa, mentre essa ha marito... Poi Abimelec chiamò Abramo e gli disse: che ci hai fatto? E ti ho forse offeso io che hai attirato sopra me e sopra il mio regno una grande colpa? ».

una trasgressione, anche se si pecca solo materialmente; anzi, le situazioni precise sono le seguenti: si imputano tanto il peccato formale, quanta il materiale, perché Dio ritiene trasgressore tanto chi ha peccato formalmente, quanto chi ha peccato solo materialmente; e colpisce, con una sanzione penale, tanto chi ha peccato deliberatamente, quanto chi ha peccato senza avvertenza e consenso deliberato.³⁰ Non solo, ma si risponde perfino di atti non posti; la comunità risponde tanto del peccato formale, quanto di quello materiale, commesso dal Sommo Sacerdote³¹ o da uno dei capi³² o da se stessa³³ e i figli rispondono ugualmente del peccato dei loro ascendenti.³⁴

Nei discendenti di Adamo avviene la medesima cosa: essi non commettono la trasgressione né formalmente, né materialmente; personalmente non sono rei, eppure ne rispondono; infatti sono puniti.³⁵

Di **do** non è possibile dare alcuna ragione **ne** di tipo giuridico né di tipo morale; c'è solo da constatare la manifestazione misteriosa di una volontà positiva di Dio.

Una ragione, se è possibile indicarla, è piuttosto da ricercarsi altrove. Non si tratta, infatti, di una vera e propria condanna dei discendenti, ma di una loro decadenza; l'uomo decade dallo stato di immortalità somatica, dallo stato di libertà e di figlio di Dio nello stato di morte e schia-

³⁰ *Lev.* 5, 2-4: «... una persona che tocchi qualsiasi oggetto impuro senza avvedersene... ovvero che tocchi alcuna impurità umana... senza avvedersene, quando ne diviene consapevole sarà in colpa... Anche una persona che giura inconsideratamente... »; *Num.* 15, 22 ss.: «Che se mancherete per inavvertenza... allora se l'inavvertenza fu commessa dalla comunità, essa intera offrirà un giovenco... e il sacerdote farà l'espiazione per tutta la comunità dei figli d'Israele e sarà loro perdonato, perché fu una inavvertenza... »; cf. v. 27, 28, 29.

³¹ *Lev.* 4, 2-3: «... quando alcuno per inavvertenza trasgredisce qualunque divieto della divina legge, facendo una cosa proibita, se chi pecca è il gran sacerdote, coinvolgendo il popolo nel reato, offrirà l'espiazione al Signore per la colpa da se commessa un giovenco senza difetto... ».

³² *Lev.* 4, 22-23: «Qualora pecchi uno dei capi facendo per inavvertenza qualche cosa vietata dal Signore suo Dio, e così contragga reato, quando sarà fatto consapevole del fallo da lui commesso, offrirà in sacrificio un caprone maschio senza difetto ».

³³ *Lev.* 4, 13-14: «Se tutta la comunità di Israele cade in un fallo e senza avvedersene pecca facendo alcuna cosa dal Signore vietata, quando viene a scoprirsi il peccato commesso, la comunità offrirà un giovenco in espiazione... ».

³⁴ *Ex.* 20, 5-6: «... sono un Dio geloso, che punisco l'iniquità dei padri nei figli fino alla terza e quarta generazione di coloro che mi odiano; ma uso clemenza fino alla millesima verso coloro che mi amano e osservano i miei precetti ».

³⁵ Cf. F. SPADAFORA, *Il peccato nel Vecchio Testamento*, in *Il peccato* (Roma 1959) 32-48.

vitù; quindi e carne, ha un corpo di carne; un corpo di peccato ed **E**nello stato di peccato » (G. D'ERCOLE) *Essenza del Vangelo nel tempo* [Roma 1960] numero marginale 11).

... si propone di ampliare la parte finale della formula « *... si sacrifica sulla Croce, unico mediatore tra Dio e gli uomini* » alla luce dello sviluppo recente della dottrina sul sacrificio di Gesù, rendendola con questi concetti:

Si sacrifica sulla Croce e risorge per ridarci la vita e restituirci la figliolanza di Dio.

DOMANDA 88. - *Con quali miracoli specialmente, Gesù Cristo conferma la sua dottrina e dimostro di essere vero Dio?*

Si propone di vedere la possibilità di dare una nuova redazione alla formula 88 e, per conseguenza, anche alla formula 86, tenendo presenti quelle che sembrano essere la finalità dei miracoli di Gesù, che sono più che dimostrazione di potenza, principalmente inizio della sua opera redentiva di vita (Gesù talvolta guarito dalle malattie e contemporaneamente dimette i peccati) che si concluderà con la risurrezione, la quale genera dei cristiani reintegrati alla vita. Darei molta importanza a queste precisazioni. Così risaliremmo a San Tommaso (Cf. G. D'ERCOLE, *Essenza del Vangelo nel tempo* 1960] numero marginale 11).

DOMANDE 90, 91 e 92. - :

Si sottopongono alla considerazione dei revisori del Catechismo le deduzioni sul ruolo della risurrezione di Gesù esposte nel presente voto pag. 329-333.

DOMANDA 105. - *Che cos'è la Chiesa?*

Si studi la possibilità di tener presente in una Chiesa, gli elementi proposti al presente schema.

108. - *La Chiesa perché è una?*

Agli elementi proposti aggiungerei che la Chiesa è una specialmente perché unica e la vita conferita, alla quale partecpano i fedeli

DOMANDA 109. - *La Chiesa perché è santa?*

Aggiungerei anche che la Chiesa è santa perché i membri che le appartengono sono stati santificati con il battesimo e sono santi se sono in grazia.

DoMANDA 110. *Chiesa perche e. cattolica?*

Osserverei che la Chiesa nbn e- solo istituita e -adatta per tutti gliuomini, ma E istituzione vitale, necessita di vita e percio uhiversale, doe cattolica.

DoMANDA ..- *Chi e il Papa?'*

, . Aggiungere{ che ii. .E pastore, e quindi e, ministerialmente, il principale autore di vita della Chiesa,. come osservato a pag. 342 e ss. deL presente pro memoria. .

DoMANDA 118. --. *Perche Gesu Cristo istituz la Chiesa?*

...,la Chiesa non E solo guida, ma E principalmente fonte di vita:

DoMAI'H?A 137. _- *Qual e il peccato originale?*

. Per una .revisione della formula, mi..riferisco specialmente a quanto oservato a pagg. 322-325 del presente voto e alle osservazioni fatte in relazione alla domanda 74.

DoMANDA 139. - *Come. si cancella il peccato originate?*

Proporrei T'ampliamento della formula cqme segue: *il peccato origin.ale si cancella con la fede e il santo battesimo.*

. DoMANDA .144. - . *Perehe il peccato grave si chiama mortale?*

Completerei la formula: *il peccato mortale... le toglie oltre i meriti e la capacita di farsene dei nuov), la presenza di Dio in noi e la rende degna....*

DoMANDA 147 ....."

gli elementi della grazia che si riacquistano con la cancellazione del peccato.

DOMANDA 155...--.

Specificherei tra. le ragioni che giovano a tenerci lontano dal peccato anche i beni positivi della vita che si perdono. .

",. DQMANDA 158. - *Che significa « risurrezione della carne »?*

Si E di nella risposta gli elementi contenuti nella esposizione fatta alle domande 90-91 sul ruolo della risurrezione di. Gesu, :della nostra idoneita alla risurrezione e della nostra risurre-

...

DoMANDA 270. - . *Che cos'e la grazia santificante?*

. : *La grazia sdntificante e :quel dono sop.rannaturale, inerente all'anima nostra .e .percio .abituale, che ci rende santi, cioe giusti, amici e figli adottivi di Dia, fratelli di .Gesu: Cristo ed eredi del paradiso.*

Sottoporrei, alla considerazione della redazione del catechismo, le seguenti osservazioni sulla grazia santificante.

« Si può porre l'equazione vita=grazia? Sì, perché San Giovanni dice tanto che Gesù ha dato la vita, quanto che ha dato la grazia. Ma il concetto teologico odierno di grazia non sembra che contenga tutti gli elementi che sono contenuti nel concetto neotestamentario di vita. La grazia teologicamente è dono soprannaturale conferito all'anima umana in ordine alla vita eterna. La vita eterna, nei dati neotestamentari, non è che conseguenza della vita conferita già con il battesimo: questa vita è principalmente partecipazione alla risurrezione di Gesù, quindi principalmente idoneità alla risurrezione nostra, che è lo stesso che nuovo conferimento d'immortalità somatica (con la differenza tra la prima immortalità somatica e la nuova che con la nuova si muore *ad tempus*). Con la immortalità somatica, congiuntamente e inseparabilmente, tanto come esigenza di restaurazione, quanto come consistenza di effettiva restaurazione, noi abbiamo la partecipazione della divina natura, e quindi siamo figli, siamo in *Christo Iesu*) abbiamo il dono dello Spirito.

Donde: la grazia è dono conferito all'uomo (a tutto il composto umano) in ordine alla vita (Gesù nel Vangelo di San Giovanni e San Paolo).

La dottrina teologica insegna che la grazia è dono soprannaturale che accompagna l'uomo nell'itinerario verso il fine (la vita eterna), offrendogli i mezzi. Nel Nuovo Testamento la vita è partecipazione della natura divina, filiazione, dono dello Spirito (presenza dello Spirito) e sembra esser trasformazione, costituzione di essere, quindi non propriamente mezzo. L'essere cristiano è trasformazione ontologica; nell'atto di la l'essere già acquisito continua. Con il battesimo noi abbiamo un unico essere che avrà due modi di vivere, il presente e il futuro.

Non solo San Paolo presenta la grazia sotto la luce soteriologica, come una forza redentrice dal peccato, restaurazione iniziata con il battesimo che è rinascita in Cristo risorto (*Rom. 6, 4-11*) vita nuova alimentata dalla fede e dalla carità; ma la luce soteriologica nella sua dottrina illumina la salvezza come restituzione alla vita nel senso di partecipazione presente alla risurrezione di Gesù Cristo (risurrezione anticipata; idoneità alla risurrezione). È rinascita che è direttamente intesa come risurrezione anticipata e solo di conseguenza come rinascita morale: ed è alimentata dalla fede in quanto la fede è causa, condizione, per rinascere alla risurrezione anticipata, alla sanità (*salvus eris*) ed è alimentata dalla carità, perché è condizione per dimorare in Cristo, cioè per mantenere l'unione mistica in Cristo, giacché chi non ama, ritorna alla morte (*manet in morte*). Ed è vita nuova, perché è nuova creatura, nuova creazione, non solo vita nuova nel senso di vita rinnovata dalla sola morale, ma ha limiti più

ampi: **E**nascita dall'alto o di nuovo, e non si accende solo nelle anime, perche l'Eucarestia e causa di risurrezione da morti e di risurrezione anticipata (cf. G. D'ERCOLE, *Essenza del Vangelo nel tempo* [Roma 1960] numero marginale 54).

Do.MANDA 278. —,

Sostituirei all'aggettivo « spirituale » qualche cosa di diverso\ La vita nel Vangelo di San Giovanni non ha aggettivi.

Circa le DoMANPE 290, 295, 297, 298, 299, 300 si **E** di sommosso avviso che sarebbe opportuno includervi il concetto di vita e degli elementi contenuti nella vita, la quale **E** costituita dalla idoneita alla risurrezione, da una generazione proveniente da un germe divino, da una nascita dall'alto che **E** filiazione da Dio, dalla comunicazione della vita divina, con Gesu e in Gesu, dali'a dimora di Dio nel credente fatto tempio di Dio e dello Spirito Santo.

DoMANDA 321. - *Perche Gesu Cristo istituz l'Eucaristia?*

Gesu Cristo instituz l'Eucaristia, perche nella Messa il sacrificio permanente de! Nuovo Testamento e nella Comunione- il cibo delle anime, a perpetuo ricordo del suo amore e delta sua Passione.

L'Eucarestia **E** elemento necessario alla vita. Includerei nella presentazione dei fini della Eucaristia anche il concetto contenuto nelle parole di Gesu: non avrete la vita in voi, se non vi ciberete della carne del figlio dell'uomo, e se non berrete il suo sangue. Chi ne mangia ha la vita eterna e Gesu lo risuscitera nell'ultimo- giorno. Come si **E** osservato a proposito della domanda 270, l'Eucarestia **E** anche causa di risurrezione anticipata, oltre che di risurrezione da morti.

DOMANDA 347. -

Preciserei e completarei la nozione di sacrificio secondo le recenti risultanze della dottrina indicate a pag. 327 del presente voto.

.. D'E IURE TONDENDO

(S. Goyeneche)

Liber II.

DE PERSONIS.

Pars prima - *De clericis*

L. *Praelati titulares* (can. 110).

Puto reducendum horum Praelatorum numerum, nam « numerositate vilescent ». Etiam minuendus aliquatenus esset fastus omnium Praelatorum, qui vanitatem sapit, ambitionem excitat, invidiam et admirationem extraneorum et nostratum provocat. Hae in re, clerici et Praelati Ecclesiarum Orientalium forsitan dignitatis et modestiae nobis praebent exemplum. Quae dicta, paramenta sacra vel liturgica non afficiunt.

II. *Privilegia clericorum* (can. 118 et sqs.).

a) *Privilegium fori* (can. 120). In *contentiosis* causis non ecclesiasticis fere ubique terrarum, sive consuetudine, sive ex concordatis (cf. Cone. Ital. 11 febr. 1929, a. 8; id. Hisp. 27 aug. 1953, a. XVI; Jd. Domin. 16 iun. 1954, a. XIV, etc.) evanuit. Quod ceterum valde opportunum videtur, nempe, ut per leges et magistratus civiles iudicentur illae causae quae fundamentum habent negotia conclusa ad normam legum civilium propriarum regionum.

b) Videntur eadem valere pro causis *criminalibus* in quibus agitur de delictis contra leges civiles regionis commissis. Etiam hic, vel usus vel concordata (cf. cit. Cone. Ital. l. c.; Domini. l. c. etc.) fere ubique forum vel aboleverunt vel ad minimum reduxerunt.

c) Sit ergo conclusio: 1° In causis *contentiosis ecclesiasticis*, *exclusive* tribunal ecclesiasticum iudicat clericos et laicos; 2° Delicta contra leges iustas Status *exclusive* iudicant tribunalia Status; 3° Delicta contra *leges ecclesiasticas* iudicat tribunal ecclesiasticum sive agatur de clericis sive de laicis; 4° In causis mixti fori datur praeventio.

III. *Vita communis clericorum* (can. 134).

Commendanda *non imponenda*: ad summum, posset imponi *moderate*, non stricte, inter parochos et vicarios cooperatores. Aliis coetibus

clericorum saecularium illam praescribere nefas erit. Prudens norma habetur in Synodi Romanae Constitutionibus n. 119.

IV. *Sacerdotes Opifices* (can. 138).

Confirmetur a Concilio explicita declaratione prohibitio huiusmodi institutionis uti contraria naturae et officio sacerdotali, quod est ad Deum ut offerat dona et sacrificia pro peccatis (*Hebr.* 5, 1), ut eat et praedicet, baptizando et homines docendo servare omnia quaecumque Christus mandavit (*Math.* 28, 19-20). Pro hoc labore possent adhiberi Instituta saecularia laicalia, vel laici Institutorum saecularium clericalium.

V. *Cumulatio beneficiorum et officiorum* (cann. 156, 1439).

Ius canonicum adversissimum semper fuit incompatibilium officiorum vel beneficiorum cumulationi, uti videre licet in fontibus ad calcem canonum supra citatorum. Codex disciplinam veterem retinuit adeo ut « concessio alterius officii a Sede Apostolica non valet, nisi in supplici libello mentio prioris incompatibilis habeatur, aut clausula derogatoria (in concessione) adiciatur » (can. 156 § 3); et, praeterea, « nullus clericus habilis sit ad acceptanda et retinenda sive in titulum sive in commendam perpetuam plura beneficia incompatibilia ad normam can. 156 » (can. 1439 § 1). Nihilominus, haec plaga tumens invadit coetus ecclesiasticos, Curia Romana non exclusa, quae si tolerata pergant, non leve malum corpori Ecclesiae inferet.

Non inutilem rem certe, Concilium faciet, si presse regulam traditionalem urgeat, restringens, quoad posse, eiusdem relaxationes, quae in exitiabilissimum usum et abusum faciliter vertunt.

VI. *Concilia Provincialia* (can. 283).

a) Horum Conciliorum fine considerato (can. 290), et, praesertim, Societatis conditionis praeproperis mutationibus, illorum *ventennalis* celebratio (can. 283) insufficiens prorsus apparet. Praefertur *decennalis*. Saltem frequentiores desiderantur *collationes* Episcoporum suffraganeorum cum Metropolita (can. 292 § 1). In Italia, singulis annis habentur (S. C. Cons. 22 martii 1919, A. A. S. XI, 175). Cur non collationes huiusmodi *alternis saltem annis* celebrandae praeciuntur?

VII. *Capitula Canonorum* (can. 391 ss.).

Hoc institutum perantiquum et classicum in iure canonico, retinendum est-saltem in ecclesiis cathedralibus, cum tribus propriis eorundem officiis, nempe, ad divinum cultum in dictis ecclesiis, fovendum,

ad Episcopum, Sede plena, adiuvandum tamquam Senatus et Consilium, et ad eius vices supplendas, Sede vacante, in regimine dioecesis. Ad nova tamen tempora sunt adaequanda:

a) Reducendo choralem obligationem ad dies dominicas et ad festa de praecepto.

b) Conferendo canonicatus seminariorum professoribus, officialibus Curiae, directoribus operum dioecesanorum, etc.

c) Plenam dependentiam ab Episcopo affirmando, Capitulo tantum suffragium consultivum tribuendo etc.

Quod de aequandis novis temporibus Capitulis dicitur, universo Instituto beneficali applicari debere censeo. Positis his principiis, Codicis revisoribus opus complendi Capitulorum reformationes relinquatur.

Pars secunda - *De religiosis*

I. *Confessarii Religiosarum* (can. 520, ss.).

Actualis disciplina de confessariis religiosarum funditus est reformanda. Data enim facilitate maxima religiosis feminis concessa domo exeundi et, singulariter, data libertate omnibus religiosis feminis facta, post explicitas declarationes Commissionis Authenticae Interpretationis Codicis ad can. 522, per quas tandem facultas eis recognoscitur advocandi quemcumque sacerdotem ab Episcopo loci approbatum pro mulieribus, et ipsi confitendi, quotiescumque eis visum fuerit (cf. resp. d. 28 dee. 1927, A. A. S. XX, 61), revera ratio confessariorum extraordinariorum (can. 521 § 1) et adiunctorum (ib. § 2) corrui, immo, ipsa necessitas specialis facultatis ad audiendas confessiones religiosarum can. 876 praescripta vix aut ne vix quidem, sensum amplius habet (cf. *Maroto* in Comm. pro Religiosis IX, 93 ss). Rebus sic stantibus, puto religiosis feminis expresse concedendam illam libertatem qua in Codice gaudent ceterae mulieres.

II. *Exemptio religiosorum* (can. 488, 2°, 615).

Religiosorum exemptio, etiam regularium, valde diminuta est in Codice (cf. *Goyeneche*, Quaestiones canonicae de iure religiosorum vol. I, pp. 59-69. Neapoli 1954, ubi recensentur omnes casus in quibus religiosi exempti, etiam regulares, subiecti sunt locorum Ordinariis); inde puto retinendam, quia ipsa non commoditati religiosorum inservit, sed bono universalis Ecclesiae et, praesertim, immediato servitio Romani Pontificis, primitus cedit uti abunde probari potest monumentis cano-

nicis et historicis. Nihilominus, salvo praescripto can. 497 § 2, firmanda videtur auctoritas Episcopalis ita ut leges vel mandata Episcoporum quae ad populi disciplinam et bonos mores fovendos et tutandos feruntur., sanctionesque irrogatae vel irrogandae contra illa delinquentes, etiam exemptos omnes religiosos afficiant, eosque Episcoporum potestati coercitivae subiciant; videtur etenim quod, profecto, hic valere debeat principium « locus regit actum ».

III. *Sanctiones religiosi saecularizatis* (can. 642).

Prohibitiones in hoc canone irrogatae eis qui ad normam mrls multum saecularizationis et consequentem incardinationem dioecesi alicui, Episcopo volente, obtinuerunt, iustae non videntur. Saecularizatio enim legitime obtenta a S. Sede, non est delictuosa, hinc non debet puniri. Videant Ordinarii loci casus singulos, et consequenter operentur. Illa perpetua deminutio habilitatis ad munera ecclesiastica nimis gravis est, nec videtur plene iustificari.

IV. *Processus iudicialis in dimissione religiosorum exemptorum* (can. 654 ss.).

Supprimendus: est difficilis et *inutilis*: sufficit modus procedendi in dimittendis religiosi non exemptis (can. 649) qui, tametsi administrativus, satius praehet et superioribus plenam certitudinem causae dimissionis, idest, incorrigibilitatis religiosi dimittendi, et huic media efficacia defensionis; quae omnia tandem submittuntur definitivo iudicio S. C. de Religiosis (can. 650, § 2, 2°).

V. *Instituta Saecularia*.

Huiusmodi Institutorum maximopere Ordinariis locorum subiectio exigenda est, quia cum eorum membra vitam communem non agant (Const. « Provida Mater Ecclesia », 2 febr. 1947, art. II, § 1), sed singula in saeculo propriis professionibus civilibus incumbunt et hac ratione apostolatum « professionale » exercent, nemo non videt absolutam necessitatem ea invigilandi, tuendi, et, uti opus fuerit, opportune corrigendi, ne individualis et nimis libera activitas, in grave discrimen eorum vertat. Ad quod *valde necessaria apparet* plena subiectio auctoritati Ordinariorum loci. De hoc gravis admonitio Concilii non dabitur inutiliter, eo vel maxime quod Instituta Saecularia in dies multiplicantur.

Liber III

DE REBUS

Pars prima - *De Sacramentis*

I. *Usus linguae vulgaris in confectione et administratione Sacramentorum.*

Valde opportuna apparet, aliqua Concilii Oecumenici declaratio circa hanc satis vexatam quaestionem. Puto, *nunc*, absque periculo posse linguas vulgares adhiberi, in administratione baptismatis, confirmationis, extremae unctionis, celebratione matrimonii et administratione Sanctissimae Eucharistiae. Nihil prorsus innovandum in Ordinum collatiorte. Ad Missam quod attinet, *immutatur maneat usus linguae latinae a Praefatione usque ad Communionem sacerdotis*. Illae tamen admissiones fiant caute, ita ut *Ritualia omnia*, etiam in linguis exarata vulgaribus, *unice* a S. Sede edantur, *iisque solis* ministri utantur, ne in formulas variationes inducantur, quae errores doctrinae generare valeant, « cum forma orandi sit etiam forma credendi ».

II. *Instauratio Diaconatus autonomi.*

Non videntur aspernendae rationes quae militant pro instaurazione *Diaconatus autonomi* ubi clerus deficit, praesertim vero in locis missionum. Diaconis istis committi posset cura ecclesiae, praedicatio ad populum, administratio sollemnis baptismi, eucharistiae, viatici, adsistentia matrimonio, specialis cura et instructio catechumenorum etc. Ordinationi praecedat necesse est specialis et apta institutio in scholis ad hoc exstructis seu erectis (cf. «Documentation Catholique», t. 56, 2 aug. 19.59, col. 1007-1015).

III. *Abolitio reservationis peccatorum* (c. 893).

Quod factum est in Urbe Romae (cf. *Syn.* art. 63 § 3) fiat in mundo universo; haec reservatio Ordinario quae omni vi caret quoties legitimus Superior petitam pro aliquo determinato casu absolvendi facultatem denegaverit (can. 900, 2°), quaeque extra territorium reservantis non urget (ib. 3°), inutilis ferme videtur et contradictoria.

IV. *Defensio matrimonii* (can. 1014).

Gaudet matrimonium favore iuris, verum malitia et humana perversitas contra ipsum non adeo raro praevalet, sive ope simulationis con-

sensus, sive appositionis conditionum contractus resolutivarum. Proponerem: ut nullo modo admittatur ad accusandum vel ad denuntiandum matrimonium, et inde negetur *absolute* possibilitas illud impugnandi nisi de simulatione vel conditionum appositione documento inexcipibili constet. Si hoc documentum deficiat, standum est praesumptioni dati consensus ad normam can. 1086, et conditiones tamquam non adiectae sint considerandae (can. 1081). Quodsi matrimonium infelix resultet, concedatur, ad summum, coniugum separatio, minime declaratio nullitatis. Haec ratione huiusmodi plaga tumens aliquatenus minuetur et fonsitan sanabitur.

Pars secunda - Sectio II - *De temporibus sacris*

I. *Abstinencia et ieiunium* (can. 1250).

Videtur antiquissimo et sacratissimo tempori Quadragesimae velut ablata substantia, si ieiunium penitus ab eo auferatur. Si tamen opportunum, datis temporibus, ieiunium prout est in Codice praescriptum, non pareat retinendum, unus saltem ieiunii dies in hebdomada, tempore Quadragesimae, ut minimum, praescribatur. Aliter liturgia huius temporis esset funditus reformanda.

Pars quarta - *De Magisterio ecclesiastico*

I. *Magisterium ecclesiasticum* (can. 1386).

Emollienda proponitur praescriptio huius canonis, vi cuius etiam ad edendos libros qui de rebus *profanis* tractent, vel ad scribendum in diatris, foliis et libellis periodicis *praevia licentia* Ordinarii requiratur, tum pro clericis saecularibus, tum pro religiosis. Ne quid nimis!

Liber IV

DE PROCESSIBUS

Pars prima - Sectio I

I. *De tribunalibus Superioribus* (cann. 1594, 1598 etc.).

Optandum maxime est, ut nemo tribunali superiori praeponatur iudex, qui, praeter eximiam scientiam et iurisprudentiae peritiam, magistraturas inferiores per aliquod tempus non fuerit professus.

Pars tertia

I. *Suspensio ex informata conscientia* (can. 2186).

Videretur auferenda; nimis enim, uti liquet, favet Superioris arbitrio; est praeterea inhumanum et minus aequum ut quis non praemonitus, etinauditus suspendatur ab officio (cann. 2187, 2188); denique hic poenam aequari delicto non apparet, nam effectus suspensionis publici sunt, dum delictum, ex se, occultum uti fundamentum requiritur (can. 2191 § 1).

Liber V

DE DELICTIS ET POENIS

Pars secunda - *De poenis*I. *Generalis animadversio.*

Est communis opinio systema poenale ecclesiasticum, reformatione indigere. Talem reformationem complete, nequit esse obiectum activitatis Concilii Oecumenici. Ab ipso tamen, sumere posset initium reformatio, si aliqua principia iam in tuto ponerentur sub quibus illa auspiciata reformatio in futuro Cadice poneretur. Noto aliqua:

a) Plus aeque in Cadice superabundant poenae latae sententiae; quae tamen, si non declarentur in foro externo, plenos effectus non habent (cf. ex. gr. cann. 167, § 1, 2°; 765, 2°; 795, 2°; 1628 § 3; 1654, § 1, etc. etc.).

b) Nimiae etiam et complicatae sunt *reservationes* ex interferentiis fori interni et externi et ex diversis Superioribus potestate ab eis dispensandi vel absolvendi praeditis.

c) Saepius contra principium can. 2224, § 1 « ordinarie tot poenae sint quot delicta » poenae ecclesiasticae, licet materialiter unae sint, formaliter *plures sunt*. Sic ex. gr. remotio ab actibus legitimis ecclesiasticis (can. 2256, 2°), excommunicatio (can. 2259 ss.), interdictum (can. 2275), suspensio (can. 2279) etc. etc. Uno verbo, opus est ut systema poenale ecclesiasticum simplex, clarum, ac immediatum, unde eius efficacia melius resultet, fiat. .

Quae omnia dicta sunt plena qua par est submissione atque salvo meliori praepositioni Concilii Praepositorum iudicio.

DE REFORMANDO CODICE I. C.

(A. Gutierrez)

I. *Concilium et disciplina ecclesiastica.*

Ecclesia non indiget profundis reformationibus; potius quaestiones pastorales et organizationis erunt tractandae. Et cum Codicis reformatio facienda sit post Concilium sufficiet, si istud aliquas magnas quaestiones resolvit, et declarat veluti supremas normas directivas (gli indirizzi generali) quibus reformationes in revisione Codicis fieri poterunt. Secus periculum est ut Concilium fiat organum legislativum, quod vitandum est; esset in damnum Primatus R. Pontificis et impediret futuram evolutionem et libertatem Ecclesiae hierarchicae et libertatem actionis.

II. *Codex liturgicus* (can. 2).

Desideratur Codex liturgicus, simplicatus tamen in omnibus suis partibus.

III. *Leges prohibentes} irritantes} poenales* (can. 11).

An aliud systema oporteat adoptare: a) Ubi sufficiat irritatio actus vel inhabilitatio personae ad obtinendum effectum desideratum, poteritne tolli obligatio in conscientia? b) Ubi sufficiat comminatio alicuius privationis (poenalitatis) violentibus determinatas leges, poteritne tolli obligatio in conscientia?

Hae viae, neque disciplina detrimentum patietur, quia, ut supponimus, illa remedia sufficiunt ad effectum desideratum obtinendum, et multae occasiones peccandi supprimerentur. Res tamen est magnae gravitatis; ideoque audiendi sunt optimi theologi, et tandem S. Officium.

IV. *De temporis supputatione* (can. 31-35). ·

Nonne possent utiliter simplificari normae de temporis supputatione?

V. *Officia et beneficia ecclesiastica* (can. 145 se., 1409 seq.)..

Censeo reformandam esse disciplinam hac in re, nam feudalismum et medium aevum sapit, non amplius respondentia; quoad plura, nostro tempore.

VI. *Caelibatus ecclesiasticus* (can. 132).

Retinendus sive pro sacerdotibus sive pro diaconis et subdiaconis. Numquam dispensandus sacerdotibus (salvo c. 214); dispensandus diaconis, qui, facta probatione, noluit sacerdotium recipere (cf. infra, n. 7-8). Posset dispensate sacerdotibus incapacibus castitatis ex causa pathologica bene comprobata iudicio v. gr. trium peritorum, etc.; non ex aliis causis. Imponatur examen medicum candidatorum. . .

VII. *Aetas ordinationis* (cari. 975).

Ordinatio sacerdotalis ne fiat nisi intra 28-32 annos. Interea poterit confecti diaconatus cum ampla potestate quae iure divino non reservetur Ordini sacerdotali. Diaconi vero, si statum clericalem definitivum relinquunt, poterunt dispensari ab omnibus obligationibus Ordini adnexis, non excluso caelibatu.

Ita, sacerdotes maturiores accedent ad presbyteratum, defectiones rariores evadent et salvabitur caelibatus sacerdotii catholici, quod non dispensaretur neque in casu reductionis ad statum laicalem, nisi ex causa pathologica, ut dictum est sub n. 6. . .

VIII. *Diaconatus*.

1. Faverem sententiae proponenti diaconatum per longum tempus probationis (usque ad 28-32 annum), dispensabilem etiam quoad caelibatum (cfr. n. . .

2. Non essem contrarius diaconatui ad vitam, seu qui non sit necessario via ad presbyteratum, cum caelibatu tamen. Neque lex aliqua hoc prohibet.

3. Non faverem diaconatui sine caelibatu, nee etiam in missionibus; potius concedi poterunt per viam indulti, etc. amplae facultates catechistis laicis, immo et ipsis concedi ordines minores, etiam ad vitam.

IX. *Vita communis clericorum saecularium* (can. 134).

Can. 134 compleri posset: « Consuetudo vitae communis inter clericos laudanda ac suadenda est, eaque, quantum fieri potest, ubi viget servanda, *ubi non viget inducenda* ». In magnis civitatibus, et in parvis (Vicariatibus foraneis) ubi habeantur viae communicationis, non erit difficilis, saltem pro multis. Applicari poterit nova lex iuvenibus clericis.

X. *De Curia Romana* (can. 242 seq.).

N.B. - Non est proprie materia conciliaris, quia adiuvat R. Pontificem in exercitio Primatus. Tamen pro casu quo a S. Pontifice aliquid Concilio proponatur, haec notarem.

I. IN GENERE

1. Normae procedendi (can. 24.3) in via administrativa pro casu controversiae, non fuerunt reformatae inde a Normis S. Pii X, quae tamen in pluribus complendae videntur. Quoad modum expediendi negotia, plura tradidit Codex (De rescriptis, etc.), alia tamen utiliter tradi possent.

2. Mihi non videtur neque necessarium neque prudens instituere aliquam Congregationem specialem pro processibus administrativis agendis in quibuslibet materiis; periculum est ut adspectus gubernationis, quod bene persentiunt respectiva Dicasteria, parvipenderetur. Tamen cense-rem utile, aliquas normas generales dari, procedendi (processum summarium administrativum instituere):

a) in controversiis de negotiis mere privatis (iurium subiectivorum) quae ex partium consensu, ad auctoritatem gubernativam deferuntur;

b) in illis, quae, licet magna ex parte intersunt boni publici, notabiliter etiam afficiunt privatum interesse (ut contigit in remotione parochorum...); quo in casu ipsa S. Congregatio, generatim, iudicavit an res tractanda sit in normali iudicio, an observato in sinu suo processu summario administrativo, an denique sine ullo processu sed de plano, auditis partibus et examinatis probationibus, resolvenda res sit.

3. Coetus ad resolvenda dubia de competentia (can. 245) « singulis vicibus designandus », difficulter constituitur; quare melius videretur « coetus permanens », distinctus utique a qualibet Congregatione. Posset ipsa Commissio Interpres, minime vero Signatura Apostolica; vel Congregatio coordinatrix, de qua infra, n. 5.

4. Desideraretur amplior « internationalizatio » Romanae Curiae; et

maior libertas assumendi officiales undique collectos, sed maiorem
In omnibus Dicasteriis valde utile esset sacerdotes saeculares
assumere.

. 5. Quoad coordinationes inter SS. Congregationes. - Excogitandum
esset medium aptum.

1) Norma generalis ferri posset nihil decernendum vel faciendum
cum caractere aliquo generali quod notabiliter possit tangere seu inte-
resse, etsi indirecte, competentiam aliarum SS.ⁿ CC., quin istae saltem
consultantur; et simul.

, 2) Praevideri poterunt et ordinari Plenariae vere mixtae. - Con-
gregatio mixta postulari poterit a qualibet S. Congregatione sala

XI. *Ius missionale* (can. 293 sq.).

Unifi.candum esse videtur et aptius codifi.candum. - Hodie mmls deferri videtur voluntati .S. C. de Propaganda Fide, saepe cum Missionariorum et Religionum missionariorum molestia. In codifi.catione paranda partem habere debent Religiones missionariae. Instructio anni 1929 recognoscenda esset et corrigenda. Collectio eleemosynarum non debet impediri per opera pontifi.cia missionalia, usque dum Congregatio de Propaganda assumat omnes expensas Missionum et formationis missionariorum; quod neque possibile neque conveniens est.

XII. *De parochia et paroecia* (can. 462).

Ne augeantur seu multiplicentur functiones et mmlsteria paroecialia. Paroecia est pro *necessaria* cura animarum. (can. 216 § 1). Cur paroecia debet omnia absorbere, « centralizzare »? .Cur functiones sacerdotales non necessariae :fidelibus sed supererogatoriae ad melius esse seu ad fovendam pietatem, debent uni reservari, exclusis aliis sacerdotibus? Cur libertas fidelium hac in re supererogationis limitari debet? Potestne parochus ad omnia attendere? Estne capax una persona omnia sciendi, omnia ordinandi, omnia promovendi? Nonne est res optima, sancta aemulatio inter diversas ecclesias, saltem in rebus non necessariis? Sublata hac aemulatione, pax quidem statuitur, sed pax monopolii, quae non est bona regula gubernationis. Tale monopolium erit in bonum parochi et ecclesiae paroecialis, sed in damnum aliorum sacerdotum, necnon ecclesiarum, et in damnum :fidelium.

Notetur quod parochus iam paroeciso

(can.

XIV. *Exemptio et privilegia Regularium* (cann. 488, 613, 615).

1. *Quoad ordinem internum*: Amplia, immo totalis autonomia, est necessaria. Nihil innovandum.

2. *Quoad ordinem externum et apostolatus*: a) Delerem vocem « exemptio », magis alitem « privilegium exemptionis », ut odiosam et minus exactam, etiam conservando rem ipsam; b) « Mare magnum privilegium » examinandum esset, et nostris temporibus accomodandum (fuit praeceptum ad publicationem Codicis, sed non fuit in praxim deductum examen).

Idem dicendum de *Congregationibus* ex privilegio exemptis.

In genere ecclesiae religiosorum omnium debent subdi Ordinario loci.

Examen tamen privilegiorum non debet fieri in Concilio, sed relinqui R. Pontifici, ut ipse concedat vel abroget prout opportunum iudicet ad bonum Religionum et universalis ecclesiae.

XV. *Congregationes clericales iuris pontificii non exemptae*.

Quoad ordinem internum debent esse « autonomae » non minus quam exempti. Proinde indigent « iurisdictione » pro illo ordine, quia tandem Superiores gubernant subditorum vitam religiosam, christianam et clericalem; et Religio vices facit dioecesis (cann. 111, 585). Potestas poenalis est necessaria. Quoad ordinem externum prosequuntur sub iurisdictione Episcoporum ad normam Codicis.

XVI. *Relationes inter Episcopos et Religiosos quoad apostolatam*.

1. *Quoad apostolatam characteris localis*: Salvo fine specifico uniuscuiusque Religionis a S. Sede praestituto, salva religiosa disciplina, quae non violatur sine damno religiosi et apostolatus, et salva lege seu contractu foundationis: a) Episcopi est coordinate opera et activitatem (characteris localis) religiosorum cum operibus et activitate aliorum in Dioecesi; et quidem absque acceptione personarum, prae oculis habito maiore animarum bono. In hoc aequae omnes sunt eius cooperatores; religiosi ipsi debent sinceram obedientiam. b) Episcopi est etiam definite modum, methodum, criteria, tempus... exercendi talem apostolatam. In his praevalere eius iudicium « regulamentis » singularum Religionum. Magni tamen faciat Episcopus methodos proprias religiosorum, nam valorem et commodum habent experientiae et specializationis.

2. *Quoad apostolatam non stricte localem* (collegia, prelum, etc.); dependentia sit minus stricta. In hoc valde utiles erunt Conferentiae Religiosorum, Commissiones regionales mixtae, etc.

XVII. *De Associationibus Religiosorum.*

1. Associationes particulatae conserventur et foveantur. In domo Domini, multae mansiones, multi spiritus..., salva unitate de qua infra. Nulla unio extinctiva, nulla absorptio ab A. C., nullum monopolium. Procuranda « conviventia ». Salvare varietatem in unitate et viceversa.

2. Sed in exercitio apostolatus localis coordinatio omnino procuranda est, et quidem sub Ordinario loci, unico, cum R. Pontifice in Diocesi Pastore. In regime interno Associationum, servetur Codex Iuris Canonici.

3. Modus practicus coordinationis, praesertim ratione habita A. C. Duplex systema adoptari potest: a) Plures sint Associationes autonomae, ex quibus una sit A. C. localis (nam omnes Ass. pertinent et faciunt A. C. universalem); et activitas singularum coordinetur ab Episcopo seu Commissione Episcopali; haec Commissio poterit constare omnibus Directoribus singularium Associationum. b) Aut unica constituatur A. C. localis, constans omnibus Associationibus inter se foederatis tanquam sectionibus eiusdem A. C., sub Episcopo seu Commissione Episcopali.

XVIII. *Foederationes Monialium* (can. 488, 7°).

Obligentur Monasteria Monialium, sicut fecit Cone. Tridentinum cum Monasteriis hominum, ad efformandas foederationes, prout patebuntur in Const. Apost. *Sponsa Christi*, salvis iuribus Episcoporum in singula Monasteria.

XIX. *Novae fundationes* (can. 492 § 1).

Commendetur Episcopis ne novis fundationibus faciendis faciliter indulgeant, absque vera necessitate; sed potius opera utantur Religionum iam existentium. Suadeatur omnibus (sicut Synodus Romana) ne novas fundationes aggrediantur sine beneplacito Episcopi; qui beneplacitum non debeat concedere nisi ex vera necessitate et utilitate, et salva licentia S. Sedis ad erectionem postea faciendam. Quandoque loco Congregationis religiosae condi poterit Institutum saeculare.

XX. *Suppressio aliquarum Religionum.*

Suppressio est valde difficilis; tamen adsunt aliquae parum utiles Ecclesiae et forsitan damnosae. Poterit tentare foederatio ipsarum, ita nempe ut singulae remaneant cum satis ampla autonomia, sed gubernentur ab unico Superiore centrali, habeant domus formationis communes, etc. Ita tandem fundentur in unum organismum magis vitalem et efficacem..

XXI. *Creatio novorum Ordinum cum votis sollemnibus.*

.. Praevideri. posset creatio novorum Ordinum ab Apost. Sede, sicut in Codice Orientali, absque tamen exemptione ab Ordinariis locorum; et ad votum paupertatis quod attinet, vel dote constituta ad instar Monialium vel praevisione sociali futura bene constituta, vel admissa clausula reversibilitatis bonorum in casu egressus, aut quid simile.

XXII. *Foederationes Religiosorum.*

Opportune commendarentur a Concilio quia possunt esse utilissimae sub multiplici respectu: vires uniuntur, caritas fovetur et cooperatio, optimum instrumentum S. Sedis et Hierarchiae etiam localis, dummodo bene intelligantur. Adsunt aliqua praeiudicia, sed infundata. Possunt esse verticales (Superiores maiorum sive hominum sive mulierum) et horizontales (secundum diversos apostolatus).

XXIII. *Adsistens religiosus pro Religionibus mulierum* (can. 500 § 3).

Puto esse valde utile, sicut fit pro Foederationibus Monialium. Unio etiam cum religionibus virorum, bene regulata, moderata et sub dependentia Superiorum maiorum, praesertim si Religiones sunt valde affines in spiritu vel in origine, etc. erit etiam valde utilis.

XXIV. *Moniales II Ordinis relate ad Ordinem I virorum* (can. 500 § 2).

Puto etiam convenientem esse restitutionem iurisdictionis Superioribus I Ordinis in Moniales II Ordinis. Debet tamen esse *valde moderata*, solis Superioribus maioribus concedenda, salva potestate Episcoporum saltem prout in Codice habetur pro Monasteriis dependentibus a Regularibus viris.

XXV. *Confessarii Religiosarum* (cann. 520-526; 876).

Conservetur principium can. 876 (necessitas specialis iurisdictionis ad *afficiendum* confessarii), et legislatio can. 520 sq; Tantummodo supprimatur circumstantia loci in confessione occasionali tanquam conditio ad validitatem confessionis; et vel recipiatur formula Codicis Orientalis, vel simpliciter norma communis pro confessionibus mulierum.

XXVI. *Vota solemnia, vota simplicia* (can. 579 seq.).

Forsan differentia inter professionem solemnem et simplicem desumptam ex invaliditate vel illicite actuum contrariorum votis, esset suprimenda. Nonne a veris religiosis hodie potest exigere observatio votorum sub sanctione nullitatis actuum contrariorum? Logice illis qui per-

fectionem profitentur applicentur leges modo perfecto. Illa distinctio, ni fallor, sapit circumstantias historicas diversas ab hodiernis circumstantiis. Haec innovatio posset afficere vel non afficere extensionem seu ambitum votorum, prout melius videbitur (et revera innovatio implicite innuitur in Cadice in verbis: Simplex professio... actus contrarios reddit illicitos, sed non invalidos, nisi aliud expresse cautum fuerit) (can. 579).

XXVII. *Votum simplex paupertatis* (can. 680).

Puto: a) Posse conservari tanquam minimum in hac materia ad obtinendum characterem « religiosum ». In domo Domini multae mansiones; et haec non est diruenda. b) Sed Religiones sunt ad meliora incitanda, applicandi frequentius clausulam Codicis fere oblitteratam: « Quilibet professus a votis simplicibus, *nisi aliud in Constitutionibus cautum sit*, conservat proprietatem... et capacitatem. Limitetur proinde capacitas alia bona acquirendi diversis modis, immo permittatur renuntiare propriis bonis (omnibus vel parti), praesertim in adulta aetate, salva securitate futuri.

XXVIII. *De institutione Religiosorum* (cann. 587-591).

1. Specialis Commissio redigat hunc titulum iuxta Const. Apost. *Sedes Sapientiae*, ex ipsa recipiendo praecipuas et fundamentales normas. In particulari praecipiantur visitationes auctoritate S. Sedi periodice faciendae, adhibitis ex. gr. Foederationibus nationalibus Religiosorum.

2. Aliquid dicatur et praecipiat de formatione laicorum Fratrum.

3. Item de formatione Religiosarum, praecipiendo « curriculum studiorum et formationis obligatorium », non secus ac pro clericis: sub aspectu spirituali, apostolico et technico.

XXIX. *Habitus Religiosarum* (can. 596).

Suadeatur simplificatio habitus religiosarum, manente forma prope talari, et capillis necnon lineamentis corporis sufficienter velatis.

XXX. *Obedientia religiosa*.

Verus conceptus declaretur, contra errores et tenderitias hodiernas. Simul tamen exhortentur Superiores ad convenienter evolvendam « personalitatem » singulorum religiosorum in bonum ipsorum et Ecclesiae.

XXXI. *Excellentia vitae contemplativae* (can. 597).

Extollatur, vestigia prementes Pii XI (*Umbratilem*) et Pii XII (*Sponsa Christi*). Quaedam Congregationes religiosae possent faciliter assumere vota sollemnia et clausuram sic dictam papalem minorem, vel etiam minimam, cum magno fructu pro recollectione et vita orationis.

Ceterum nulla difficultas ut creentur Ordines mulierum centralizati; habemus exempla recentia optima.

XXXII. *Regimen et adaptatio Monialium* (can. 597).

Specialis Commissio redigat canones iuxta Normas Const. *Sponsa Christi*> praesertim circa constitutionem Foederationum et regimen ipsarum et circa clausuram maiorem et minorem (cfr. n. 31).

Aliqua de Sororibus externis possent etiam statui.

XXXI,II. *De Ecclesiis Regularium* (can. 615).

Supprimi posset exemptio ecclesiarum Regularium. Revera est fere illusoria, quia iam ab Ordinario loci dependent in toto fere ministerio exercendo, cultu publico, praedicatione, confessionibus, etc. Praeterea Congregationes, absque speciali praeiudicio, non gaudent hac exemptione. Revera fideles sunt subditi Episcopi, non religiosorum; iustum est ut Ipse iurisdictionem habeat in sede cultus, praedicationis, etc.

XXXIV. *Processus dimissionis Regularium* (can. 654 seq.).

Processus dimissionis exemptorum utiliter in formam simpliciorum reduceretur; excessivum videtur obligatio observandi totum librum de processibus; eo vel magis quod clauditur actu administrative, sc. decreto S. Congregationis.

XXXV. *In tractando et decernendo de statu religioso*> praesertim clericali, haec prae oculis habeantur:

1. Religiones sunt « institutiones pontificiae »; earum Superior supremus internus est ipse S. Pontifex; constituunt *clerum Papae* sub multiplici respectu, immo fundamentaliter sunt *clerus Papae* (cf. can. 499 § 1; 111; 585; 488, § 3; 618, etc.). Proinde non possunt et non debent tractari indiscriminatim ut *clerus* stricte et undequaque localis (seu dioecesanus, ut hodie plures intelligunt, minus recte), nisi pro ea tantum parte qua apostolatum stricte localem exercent.

2. Religionum functio seu finis in Ecclesia, ut plurimum est:

- a) Contemplationis (et orationis et sacrificii pro Ecclesia).
- b) Occupationis et expugnationis (di, conquista, missione, etc.).
- c) Apostolatus specializati, supererogationis, perfectionis (non utique exclusivum, relate ad *clerum episcopalem*).
- d) Supplementi et complementi cleri episcopali seu sic dicti dioecesani.

3. Hinc, Religiones debent remanere liberae (magis quam sint hodie) ut de ipsis faciliter disponere possit S. Pontifex, et quidem ad duplicem scopum:

a) pro inceptis (imprese) characteris generalis, scil. in bonum Ecclesiae universalis vel alicuius regionis;

b) ad succurrendas ecclesias particulates indigentes, sine clero, periclitantes in fide, etc.

Est duplex functio Primatus, descripta in can. 218 §§ 1 et 2. Summus enim Pontifex indiget clero proprio, non solum qua Episcopus Romanae Dioecesis, sed qua Pastor universalis, et quidem pro illa duplici fundamentali functione Primatus: in bonum universalis Ecclesiae quae talis (can. 218 § 1), et in bonum singularium Ecclesiarum particularium, quarum est proprius et immediatus Pastor (can. 218 § 2) et Ordinarius loci (can. 198) non minus, immo magis quam singuli Episcopi.

4. Haec principia habent multas applicationes practicas, sive quoad autonomiam internam, ius colligendi et formandi vocationes, statuendi domos formationis ubique, etc. sive in ordine externo non stricte locali. Et dolendum quod quidam Episcopi videantur haec ignorare; et peius quod aliqua Dicasteria Romanae Curiae plus aequo forsitan videantur indulgere localismo, vel statui religioso adversari, forsitan in damnum Primatus cuius debent esse adiutores; aut si velis, potius viderentur Eum adiuvere in functione Pastoris singularium Ecclesiarum particularium, quam in alia Pastoris universalis.

XXXVI. *Instituta saeculada.*

Incorporentur Codici summa principia et normae de Institutis saecularibus iuxta *Provida Mater*. Concilium de ipsis convenienter. agere poterit tractando de Statibus Perfectionis, nam professio status perfectionis etsi in mundo, *dat speciem* istis Institutis inter alias Associationes fidelium; et potius quam saecularitas, ponderanda est religiositas intrinseca seu theologica.

XXXVII. *De laicis in genere.*

Censeo non nimis indulgendum esse « laicologiae » in Iure Canonico. Ut plurimum sufficit magisterium ecclesiasticum quod diversas quaestiones morales, sociales, etc. *opportune tractat*. Concilium tamen convenienter has quaestiones sub adspectu morali, tractabit.

XXXVIII. *De fidelium associationibus* (can. 648).

Mihi videtur magis explicite agnoscendum esse ius associationis ad bonum finem perfectionis, caritatis, seu beneficentiae, immo et apostolatus in ambitu non proprie hierarchico seu organizato a Hierarchia, quin ad hoc sit necessarius interventus Episcopi vel Parochi, salva semper competentia Episcopi quoad fidem et mores. Implicite ius liberae asso-

cmntlonis recognoscitur in can. 684, explicite in quadam *corrientensi*; sed declaratio publica magis explicita, esset utilis ad centralismum chorum moderandum. Loquimur de Associationibus quae non praetendant habere personalitatem moralem in Ecclesia in ordine iuridico, et poterunt organizari a Sacerdotibus, a laicis, a religiosis, etc.

XXXIX. *Actio Catholica.*

An opportunum vel praematurum sit adhuc codificare ius A. C.; videant Patres. Sed puto, cum Pio XII, bene distinguendum esse inter A. C. *universalem*, ad quam proprie pertinent omnes Associationes fidelium quae apostolatam quovis modo in unione cum Ecclesia (Episcopo vel Papa) exercent, et A. C. *localem*, quae est *una* ex piis Associationibus fidelium. Nullo modo haec debet habere monopolium directionis, et omnes ipsi submitti. Associationes remaneant omnes autonomae (vel foederentur); earum tamen apostolatus coordinetur ab Episcopo vel Commissione episcopali; in hac poterunt participare omnes Directores Associationum singularium.

XL. *Associationes sacerdotales.*

Foveantur Associationes dioecesanae sacerdotales omne genus: ad mutuam iuvamen, ad perfectionem sive humanam et sacerdotalem simpliciter procurandam sive etiam perfectionis evangelicae totalis (Instituta saecularia sacerdotalia). Desideratur in Codice titulus de Associationibus sacerdotum saecularium. Neque eas Episcopi diffidenter inspiciant.

XLI. *Paroeciae Religiosorum* (can. 630).

A) Generatim paroeciae *non debent committi religiosis*, nisi Constitutiones expresse permittant; quia, ut alibi diximus (n. 35, 2), functio seu finis Religionum in Ecclesia ut plurimum: est

a) occupationis et expugnationis (di conquista), dum paroeciae sunt « circumscriptiones territoriales » (can. 216 § 1);

b) pro apostolatu specializzato, supererogatorio, perfectionis seu ad melius esse in Ecclesia; dum paroeciae sunt p.to apostolatu gell.ericco, et « pro *necessaria* animarum cura » (can. 216 § 1; 642);

c) pro supplemento et complemento cleri episcopalis seu sic dicti dioecesani

Praeterea vita paroecialis incompatibilis est cum pluribus regulis disciplinae religiosae; religiosus enim parochus est veluti « semi-exclaustratus » (can. 630 § 1). Merito prohibentur paroedae satis conimunit in iure particulari religioso.

Consequenter sive Episcopis sive Superioribus potius suadendum

est ut paroeciae dentur clero saeculari; et nonnisi ex vera necessitate, religiosis.

B) Modus. Servetur modus in iure explicitè praevius, scil. unio pleno iure Communitati; hoc modo facta concessione paroeciae, respondet Communitas (immo Provincia vel Religio ipsa), conveniens habetur stabilitas et stimulus, Episcopus de provisione non debet curare et minuitur eius responsabilitas, etc. Poterit fieri « ad nutum S. Sedis », dummodo clausula non officia stabilitati necessariae et naturae unionis « pleno iure ». Bona paroeciae et Communitatis poterunt separari.

Alius modus, per simplicem commissionem Communitati, admittatur per exceptionem; et paretur formula contractus iusti ex utraque parte.

In quantum sit possibile ne conferantur paroeciae singulis religiosis.

C) Communitas paroecialis religiosa ita ordinetur ut disciplina et spiritus religiosus in quantum fieri possit salventur. Sub hoc respectu minus oportet ut Parochus sit simul Superior. Codex supponit utraque munera separata in pluribus canonibus. Certe « diarchia » est incommoda; sed hoc ipsum forsitan demonstrat eius necessitatem, et ex ea potest obtineri iusta aequilibras inter exigentias paroeciae et religiosae disciplinae. Proponerem ergo:

a) in Communitatibus parvis, dedicatis exclusive ministerio paroeciali, facilius poterunt cumulari duo munera in eadem persona;

. b) in Communitatibus magnis, vel cum diversis ministeriis, hoc non oportet. Bonum esset constituere sectionem specialem ex personis addictis paroeciae, cum quodam vicario seu delegato unici Superioris, pro directo tegimine illius sectionis, cum specialibus facultatibus, etc.

In protegenda disciplina et spiritu religioso, non minus debent incumbere Episcopi quam Superiores Religiosi; nam praesertim in religiosis, defectus spiritus et infidelitas propriae vocationi, est in grave damnum ministerii et animarum.

Plura alia suggerere vellem; sed spatium mihi concessum iam superavi.

DE NOVIS LEGIBUS CONDENDIS

(P. Tocanel)

DE LEGIBUS

Meminerint Episcopi aliique Ordinarii se potius legum generalium executores esse, quam legum particularium conditores. In condendis autem legibus particularibus prae oculis habere debent se non posse legibus generalibus derogare, nee aliquid contra leges particulares, constitutiones vel statuta a Sede Apostolica approbata stituere, nee iurium, privilegiorum ac indultorum ab eadem Apostolica Sede personis physicis aut moralibus concessorum legitimum impedire usum.

Quemadmodum Episcopi Galliae in Postulatu ad Concilium Vaticanum I conclamabant: « Obruimur legibus », ita hodie immensum habemus aliarum super alia coacervatarum legum cumulum. Non quad legum multitudo constituat indicium de qua loquitur Tacitus: « Corruptissima Republica plurimae leges »; attamen, nee naturae nee fini Ecclesiae respondet, quia nimis complexam organizationem externam, onera nee necessaria nee utilia ab bonum spirituale fidelibus imponit, activitatem externam auget et consequenter vitam interiorem comminuit, plerumque confusionem creat, subditos lassos facit, reverentiam legibus debitam minuit, inobsequentias fovet, etc.

Altera ex parte novae leges plerumque conduntur non ad lacunas supplendas, nee ut melius consulatur animarum saluti et fini Ecclesiae consequendo, quatenus leges vigentes hodiernis exigentiis minus responderent; sed vel quia ius conditum nee servatur nee a Superioribus urgetur, vel ut prospiciatur uni alterive casui particulari, contra regulam quae dicit: « quad raro fit, non observant legislatores ».

Idea Episcopi aliique Ordinarii vel Superiores curare debent imprimis ut leges generales seu praescripta Codicis Iuris Canonici adamussim observentur; eo vel magis quad uniformitas quoad disciplinam, legibus generalibus inductam, confirmat quodammodo Ecclesiae unitatem. Nee facile auditis iis praestari debent, qui dicunt Codicis praescripta non amplius hodiernis exigentiis respondere. Id enim did potest de uno alterove canone, qui emendari et nostris temporibus accommodari debet; non vero de disciplina ecclesiastica generatim, quam perfecit Concilium Tridentinum et Codex fere ex integro refert. Tempora utique mutantur, sed disciplina, praesertim canones qui statum clericalem et religiosum respiciunt, non possunt mutari cum illis; nee leges ita mutari possunt, ut nullum imponant onus.

Cum leges generales non ordinent, Legislatores infra Romanum Pontificem possunt leges particulatas ferre, quibus melius consulatur bono animarum secundum loci temporumque condiciones. Eorum autem competentia legislativa limitatur ratione personarum quae vel eximuntur absolute, vel in nonnullis tantum subiciuntur, vel legibus a Superiore legislatore latis reguntur. Ita, v. g. Religiosi, etiam qui non sunt exempti ex iure vel privilegio, qui vel proprium habent legislatorem internum, vel speciali modo subiciuntur normis a S. Congr. de Religiosis latis, ideoque Episcopus vel Concilium provinciale aut plenarium non possunt dare leges contra statuta vel constitutiones ab Apostolica Sede approbatas. Ratione iurium et privilegiorum a Sede Apostolica personis physicis vel moralibus concessorum, quae a legislatoribus particularibus non possunt auferri vel impediri quoad legitimum usum, si in usu adhuc sunt nee revocata (can. 5).

Haud raro leges dioecesanae et statuta conciliorum provincialium vel plenarium limites competentiae legislatoris excedunt et iustitiam commutativam violant. Inde controversiae et recursus sine fine. Ideo, quoties Episcopi vel Concilia particularia leges aut decreta ferunt, quae directe vel indirecte Religiosos quoque afficiunt, expedit ut leges et decreta etiam a S. Congr. de Religiosis expendantur et recognoscantur.

DE MEDUS APOSTOLATUS

Meminerint sacri Ministri Christum Dominum instituisse media ad finem Ecclesiae obtinendum; ideo nefas est moderna inventa in eorum locum substituere vel maioris momenti aestimare. Moderatus tamen usus sub vigilantiae auctoritatis ecclesiasticae et secundum normas ab eadem latis non prohibetur, immo commendatur.

Praecipua Ecclesiae media seu instrumenta ad fidei sanctificationem idonea et necessaria, ideoque a sacris ministris adhibenda, ab ipso Christo sunt Ecclesiae collata: talia sunt sacramenta, praedicatio et oratio, quibus alia accedunt ab Ecclesia iure constituta ad impetrandam gratiam maxime idonea, idest sacramentalia.

Porro, nemo est qui non videat quanti momenti sint pro apostolatu christiano moderna inventa, idest repraesentationes cinematographicae, televisio et radium. Etenim quemadmodum inimici Christi his instrumentis utuntur ut fidem et bonos mores corrumpant, ita ministri Christi his instrumentis uti possunt ut fideles instruant, pericula contra fidem et bonos mores repellant, etc.

Duo tamen mala, teste experientia, ex usu modernorum instrumentorum saepe profiscuntur. Imprimis sacerdos qui his mediis utitur, ple-

rumque deest proprio officio, idest vel negligit, vel male adhibet media necessaria vel utilia a Christo Domino et ab Ecclesia constituta. Usus enim modernorum instrumentorum, etiam moderatus, laborem exigit diuturnum, ideoque sacerdos vix tempus sufficiens invenit ut confessiones rite excipiat, Breviarium digne ac devote recitet, orationi assidue instet, etc. Imo nonnulli putant paroeciam optime organizatam esse et se proprio muneri sat satisfacisse, si oecum habet pro repraesentationibus cinematographicis et televisivis.

Acta Apostolorum exemplum exhibent hac in materia sequendum. Apostoli enim, convocantes multitudinem discipulorum, dixerunt: «Non est aequum nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis. Considerate ergo fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu Sancto et sapientia, quos constituamus super hoc opus. Nos vero orationi et ministerio verbi instantes erimus ». Videtur quod hoc exemplum sit quam maxime ad rem. Iarocho vel ecclesiae rector debet eligere virum laicum, alicui associationi ecclesiasticae adscriptum vel boni testimonii et prudentem, cui custodiam oeci et usum instrumentorum committat.

Sed, quod peius est, baud raro in oecis paroecialibus repraesentationes cinematographicae exhibentur quibus clericos interesse scandalo est, quaeque ad peccatum, saltem per accidens, alliciunt. Ideo Synodus Romana, art. 83, § 2, haec habet: Clerici, religiosi utriusque sexus, Institutorum saecularium sodales, omnes qui ad ecclesiasticam vel religiosam vitam contendunt, « vetantur etiam ad oecos accedere vel alia ludorum loca ab ecclesiastica Auctoritate pendentia vel probata, iis tantum exceptis quibus opportune ad hoc concessae sunt a Vicariatu veniae et facultates ».

Quam ob rem Episcopi alique Ordinarii normas de usu modernorum instrumentorum dare et assidue invigilare debent ut sacri ministri ministerio pastoralis proprie dicte instent, alia ex parte ne usus modernorum instrumentorum potius ad peccatum quam ad virtutem alliciant; numquam vero oeci paroeciales locentur personis quae repraesentationes cinematographica indiscriminatim exhibent. Praeterea expedit ut hac de re concilium plenum vel saltem provinciale decreta edat.

DE MRSSRS VESPERTINRS ET SACRA COMMUNIONE

In omnibus ecclesiis et oratoriis, etiam semipublicis, quotidie una Missa vespertina celebrari potest. Sacra autem Communio iis tantum horis matutinis et vespertinis distribuatur, quibus Missae sacrificium offerri valet, nisi aliud rationabilis causa suadeat.

1. Teste experientia, maior fidelium numerus Missas vespertinas quam Missas matutinas frequentat. Immo Missas horis postmeridianis celebratas plerumque audiunt etiam personae quae hucusque numquam vel perraro Missis matutinis assistebant.

Porro, Pius XII, f. r., hanc innovationem introduxit non modo ut christi:fideles facilius praecepto de audiendo Sacro satisfacere, verum etiam ut Missae sacri:ficium ministerialiter offerre et uberiores fructus perdpere possent.

Quam ob rem expedit ut in omnibus ecclesiis et oratoriis, tam publicis quam semipublicis, una Missa vespertina celebretur, et quidem non « certis diebus » tantum (Const. Christus Dominus, d. 9 ian. 1953, VI), sed quotidie; nec cum clausula: « si bonum spirituale notabilis partis christi:fidelium id postulet » (M. P. Sacram Communionem, d. 19 martii 1957), cum non semper sacerdos celebrans scire possit quot personae Missae mox celebrandae intersint; et a fortiori sacerdos non potest toties quoties licentiam ab Ordinario loci petere.

Ceterum, si mane Missae celebrari possunt, licet notabilis pars christi:fidelium non intersit, immo sufficit ut habeatur minister, nescitur cur horis postmeridianis una saltem Missa celebrari nequeat, nisi bonum spirituale notabilis partis christi:fidelium id postulet, idest nisi viginti saltem personae Missae voluntate et praesentia participant.

Postulatur, ergo, ut in omnibus ecclesiis et oratoriis una Missa vespertina celebrari queat absque Ordinarii loci licentia speciali vel semel pro semper data. Potest addi clausula: « dummodo in ecclesiis et oratoriis publicis, quae notabilis pars christi:fidelium mane frequentat Missae audiendae causa, una Missa etiam horis matutinis celebretur.

2. Praeterea compertum est ampliorem christi:fidelium numerum ad s. Synaxim accedere horis postmeridianis, etiam intra hebdomadam, quia mane generatim vix e somno excitantur, tot negotiis operam dare debent, ut Missae interesse et S. Communionem recipere nequeant. E contra, horis postmeridianis, a maioribus occupationibus expediti, facilius possunt ad s. Synaxim accedere.

Porro, prima concessio. sat restricta comprobata Etenim, christi:fideles poterant s. Communionem recipere infra Missam vespertinam vel proxime ante vel statim post (Instr. S. Officii const. Christus Dominus adnexa). Missa enim vespertina una tantum celebrari potest, et plerumque celebratur hora quando plerique interesse et ad s. Synaxim nequeunt.

Ideo optimo consilio modo S. Congr. S. Officii respondet quaestioni: utrum s. Communio distribui possit horis postmeridianis etiam independentem a Missae celebratione, ideoque non modo in ecclesia vel ora-

torio in quo Missa vespertina celebratur, verum etiam in ecclesiis et oratoriis in quibus Ss.mum Sacramentum asservatur. Respondet quidem « affirmative », sed conditiones postulat quae s. Communionis distributionem sat coarctant.

Exigitur enim ut s. Communio independenter a Missae celebratione distribuatur « ab bonum commune fidelium », idest « si bonum spirituale notabilis partis christifidelium id postulet »; ideoque non potest s. Communio distribui uni vel alteri petenti. Praeterea requiritur ut loco Missae alia sacra functio, ab ipso loci Ordinario determinanda, celebretur, et infra hanc functionem vel proxime ante et statim post s. Communio distribuatur.

Porro, si horis matutinis s. Communio independenter a Missae celebratione distribui potest omnibus legitime petentibus et absque speciali functione sacra, non videtur cur id fieri nequeat horis postmeridianis. Praeterea, primo obtutu

bent; religiosi autem, sive clerici sive laici, ad evangelicam perfectionem secundum proprias Constitutiones tendere debent (cann. 487, 488 n. 1). Attamen status religiosus non est incompatibilis cum sacro ministerio; ideo ab Ecclesiae incunabulis usque ad nostra tempora religiosi, praesertim sacerdotes, sacro ministerio semper incubuerunt. Novissimis vero istis temporibus Sedes Apostolica speciales dedit normas de religiosorum institutione apostolica et pastoralis (Cons. Sedes Sapientiae et adnexa Statuta Generalia).

Porro, ut clerus saecularis et religiosi, viribus unitis efficacius valeant adlaborare pro animarum salute, et inimicorum Sanctae Ecclesiae impetum propulsare, eorum opera ita ab Ordinariis locorum et Superioribus coordinari debent secundum locorum et personarum exigentias, ut integra maneant iura, officia et privilegia status religiosi, praesertim religiosa disciplina. Ideo Supremus Legislator, dum commendat ut religiosi libenter ministerium praestent cum requiritur ad consulendum populi necessitati, et vicissim locorum Ordinarii ac parochi libenter opera religiosorum utantur, consulto addit: « salva religiosa disciplina », quae est fundamentum status religiosi (cann. 608 et 1334).

Perperam nonnulli putant coordinationem apostolatus clerus saecularem inter et religiosos fieri non posse cum hac clausula, vel religiosorum iura ac privilegia, maxime privilegium exemptionis sacro ministerio impedimenta esse seu afferre locorum Ordinariis impedimentum apostolatu coordinando. Ideo alii petunt ut privilegium exemptionis revocetur, alii de religiosorum opera disponere volunt independenter ab auctoritate Superiorum, alii nolunt de religiosis audire, alii nolunt religiosorum privilegia recognoscere, etc.

Exemptio tamen, quatenus dicit libertatem a iurisdictione Ordinarii loci et subiectionem Romano Pontifici et Superioribus internis, in se non est nisi autonomia qualificata. Autonomia enim quoad regimen internum et religiosam disciplinam est elementum essenziale cuiuslibet status religiosi. Haec autonomia in religionibus clericalibus exigit, tamquam notam connaturalem, iurisdictionem in Superioribus. Ideo institutum exemptionis ab antiquo in Ecclesia tam Latina quam Orientali invenitur.

Non opponitur iurisdictioni Ordinarii loci, nam hic iurisdictionem non habet a Deo, sed ex missione canonica (can. 109); ideo Summus Pontifex potest eximere ab iurisdictione Ordinariorum locorum sive personas sive loca, sive res seu causas, ut decursu saeculorum fecit. Praeterea, exemptionis utilitas, ait Gregorius XVI, « ecclesiasticis sanctionibus, longaque saeculorum plurium experientia, et vel ipso haere-

ticorum et incredulorum in illam odio comprobata est ». Per exemptionem enim consulitur unitati et disciplinae vitae religiosae, nam ideo Romani Pontifices religiosos ab iurisdictione Ordinariorum locorum eximerunt, dicit Leo XIII, « quo melius in religiosis ordinibus omnia essent inter se apta atque connexa, ac sodales singuli pacato et aequabili vitae cursu uterentur; denique ut esset incremento et perfectioni religiosae conversationis consultum »; consulitur bono dioeceseon et bono totius Ecclesiae, quia ex una parte liberat Ordinarium loci a molesta sollicitudine et cura, stimulat fervorem ac zelum utriusque cleri, ex alia parte Superiores libere possunt missionaries ubique mittere; sulitur dignitati et decori Sedis Apostolicae, cuius summum imperium et immediatam potestatem in omnes christifideles religiosi exempti luculenter testantur, et si qua parte impugnetur, iidem sunt illius potestatis veluti nati assertores et defensores.

Ceterum, religiosorum exemptio, prout in Codice I. C. aut indultis particularibus conceditur, sat moderata est; nee afficit ea quae curam animarum officialem respiciunt. Equidem, religiosi exempti indigent consensu, vel licentia, vel approbatione Ordinarii loci ut domum et ecclesias vel oratoria publica erigant (can. 497, 1162 4), sacram concionem ad populum habeant (cann. 1339 et 1340), libros typis tradant (cann. 1386 et 1390), confessiones saecularium audiunt (can. 874), etc. Ordinarius loci potest praecipere ut religiosi exempti orationes imperatas in Missa recitent, pontificalia in ecclesiis exemptis peragere (can. 337). leges quoad cultum divinum ad normam can. 1261 etiam exemptis imponere, auxilium ad catecheticae populi institutionem sine tamen regularis disciplinae detrimento exigere (can. 1334), etc. Ideo nulla immutatio quoad religiosorum exemptionem necessaria apparet; et, ut vitentur conflictus, sufficit ut ab utraque parte leges ecclesiasticae generales et Sedis Apostolicae concessionem spedaes reverenter serventur.

Cum tot beneficia ex religiosorum praesentia dioecesi et Ecclesiae universae obveniant, non intelligitur cur in nonnullis locis erectio domorum religiosarum impediatur. Inimici Sanctae Ecclesiae timent praesentiam religiosorum, ideoque, cum supremum principatum in aliqua natione obtinent, statim Ordines et Congregationes religiosas supprimunt, quia probe cognoscunt momentum vitae religiosae quoad educationem iuventutis, defensionem iurium Ecclesiae, fidelitatem erga Romanum Pontificem, etc. Ideo Ordinarii locorum tot domus religiosas in propria dioecesi erigere vel ut erigantur curare debent, quot inimici nominis christiani nidos struunt; horum praesentiam timere debent, non religiosorum.

Nonnulli conqueruntur de religiosorum privilegiis, praesertim de privilegio exemptionis. At Sedes Apostolica, skut omnibus coetibus clericorum saecularium decursu temporum plura dedit privilegia, ita Ordinibus et Congregationibus religiosis specialia concessit privilegia et indulta remuneratoria. Equidem, religiosi « sorsero i primi a strappare le nazioni dall'ombra del paganesimo e della barbarie, per condurle alla luce della fede cristiana e ai benefici della civiltà. Non **E** troppo l'asserire che poche nazioni del mondo moderno sono state convertite al Cristianesimo e ammaestrate nelle arti pacifiche, senza che **do** sia avvenuto per mezzo del Monachismo » (Gasquet, Saggio storico della costituzione monastica, Roma, 1912, p. 5). Hoe testatur etiam longa series Martyrum ex Japonia, Asia, Africa et America. Praecipuum meritum et quoad fidei propagationem et quoad scientiarum ecclesiasticarum incrementum habent Ordines Mendicantes; ideo Romani Pontifices merito eorum operam immortalem amplissimis afiecerunt praemiis.

Ergo, nee maior cooperatio inter derum saecularem et religiosos, ad apostolatatum quod attinet, nee particulates abusus ex una vel alia parte exigunt ut leges mutentur et religiosorum iura ac privilegia revocentur. Religiosi semper apostolatui operam navarunt atque etiam hodie ubique nimis nonnumquam impendunt. Si Ordinarii locorum volunt de eorum opera libere disponere seu independenter ab autonomia et disciplina religiosa, ideoque cum necessario disciplinae regularis detrimento, actum esset de statu religioso; religiosi ad statum clericorum saecularium reducerentur.

FACULTAS PHILOSOPHICA

DE DOCTRINA S. THOMAE AQUINATIS
MAGIS IN DIES AMANDA ATQUE TRADENDA

(H. Degl'Innocenti, O. P.)

Neminem latet quanti Ecclesia fecerit et faciat doctrinam S. Thomae. Ab Innocentio VI (1352-1362), Urbano V (1362-1370), S. Pio V (1566-1572) qui S. Thomam universalis Ecclesiae Doctorem declaravit, Clemente VIII (1592-1605), Paulo V (1605-1621); Pio IX (1846-1878); Leone XIII (1878-1903), praecipue in Enc. *Aeterni Patris*; S. Pio X (1903-1914) in Enc. *Pascendi*; Benedicto XV (1914-1922); Pio XI (1922-1939); Pio XII (1939-1958) in Enc. *Humani generis* S. Ecclesia non destitit laudare, commendare S. Thomam, eiusque doctrinam omnibus suis filiis proponere et Clericis etiam imponere (C.I.C.) can. 1.366, § 2); ita ut Benedictus XV asserere potuerit: « Thomae doctrinam Ecclesia suam propriam edixit esse » (Enc. *Fausto appetente*, die 29 iunii 1921; A.A.S., 13 [1921], 332). Nullum igitur dubium quin Ecclesia velit thomismum in sua genuina plenitudine ubique vigere.

Horum omnium rationem aperte reddit Pius XII in Enc. *Humani generis* ubi dicit « (Ecclesia) plurium saeculorum experientia probe noscit Aquinatis methodum ac rationem sive in tironibus erudiendis, sive in absconditis veritatibus pervestigandis singulari praestantia eminere; ipsius autem doctrinam eum divina revelatione quasi quodam concentu consonare, atque ad fidei fundamento in tuto collocando efficacissimam esse, necnon ad sanae progressionis fructus utiliter ac secure colligendos » (A.A.S., 42 [1950], p. 573).

Summa enim res hie agitur. Nam, ut aiebat idem Pius XII ad eos qui interfuerunt tertio Thomistico Internationali Conventui Romae celebrato a. 1950, « Magni momenti profecto et instans causa vos coegit: de coniunctionibus enim tractastis quae inter catholicam fidem et rectam rationem, inter hodiernam philosophiam et christianam religionem intercedunt. Quo super argumento Encyclicas Litteras *Humani generis* scitis nuper a Nobis editas esse. Hae vobis disputantibus et edisserentibus tutum iter innuerunt, *praelucente veluti radiantissimo sole S. Thomae Aquinatis doctrina*.

Profecto philosophia perennis immensae molis opus est, ad quod extruendum, a providentissimo Dei numine excitata per saeculorum decursum lectissima ingenia, flos sapientiae, elaborarunt; eademque,

perpetua pollens iuventa) nunc quoque robusta virescit et variarum disciplinarum incrementis semper patet et prodest, sive cum res physicae altius sunt indagandae, sive cum rerum gestarum memoria considerantius est tradenda, sive cum critica methodus accuratius instruenda est. At vero inter omnes scholasticae philosophiae cultores Sancto Thomae *incomparabilis palma* reservatur, ipseque principem occupat locum. Veritatis unice amator, is quanta reverentia, quam quidem veritas poscit, res penitus intelligendos considerat, facta rimatur, litteras et documenta, e quibus acta dictaque explorantur, investigat. Quam apta est ipsi in disquisitionibus partium dispositio, quam firmum argumentorum robur et lucida dicendi proprietas! Victrici fortitudine, quam mends celsitas parit, ad conclusiones progreditur; metaphysica principia, quae sunt omnibus aetatibus commune christianae sapientiae patrimonium, usque ad extrema consecraria placide et tuto enucleando deducit » (A.A.S., 42 [1950], pp. 734-735). Haec de philosophia generatim sunt dicta; de harmonia fidei et rationis, quae sequuntur adiungit Summus Pontifex: «Hoc sane indubium: quantum caelum supereminet tetras, tantum Divinae Revelationis vera supergrediuntur humanae mentis vires: illa his celsiora sunt, at minime quidem adversantur et repugnant; supra sunt, non contra. S. Thomas autem mira quadam alacritate hominis intelligentiam, nimio illo fulgore quasi haesitantem et suspensam, in templum mysteriorum Dei introducit, et argumentationis arte quaestiones exsolvens, efficit ut inter se divinarum et humanarum rerum convenientia resplendeat et appareat. Nunc quoque quam acris ardeat certatio in stabiliendis rationibus quae inter fidem et humano lumine haustas doctrinas mutuae sunt, supra memoratae Nostrae Encyclicae Litterae demonstrant, quas quidem hoc consilio et proposito ducti edidimus, ut catholicae fidei depositum integrum, illaesum et indemne servetur. Quas Nos illic attingimus quaestiones, inter vos ac postea studiosae iuventuti, cui vacatis, pertractate, nullo non obtemperantes: Huius, quo Angelicus Doctor vera perdidit, summo nempe nisu intelligentiae ac religiosa pietate. Pertractate, eius methodo insistentes, qua semper is sententiarum continentiam et limites definit, sine inutili verborum effluentia, sed sobrio et solido sermone; illa claritate perspicuus, qua tum ipse, tum scholasticae philosophiae doctores aurea sua aetate enituerunt, atque Ecclesiam et scientiarum fines suo lumine collustrarunt » (ibid., p. 735).

At non omnes qua par est reverentia, studio et amore, colunt ac prosequuntur philosophiam scholasticam in genere, et thomisticam in specie. Quo Pius XII aperte denuntiat: «Hae de causa quam maxime deplorandum est philosophiam in Ecclesia receptam ac agnitam, hodie a nonnullis despectui haberi, ita ut antiquata quoad formam, rationalistica,

ut aiunt, quoad cogitandi processum, impudenter renuntietur. Dictitant enim hanc nostram philosophiam perperam opinionem tueri metaphysicam absolute veram exsistere posse; dum contra asseverant res, praesertim transcendentis, non aptius exprimi posse quam disparatis doctrinis quae sese mutuo compleant, quamvis sibi invicem quodammodo opponuntur. Quare philosophiam nostris traditam scholis, cum sua lucida quaestionum descriptione ac solutione, cum accurata sua notionum determinatione clarisque distinctionibus, utilem quidem esse posse concedunt ad propedeusim scholasticae theologiae, mentibus hominum mediæ aevi egregie accommodatam; non tamen praebere philosophandi rationem quae hodiernae nostrae culturae ac necessitatibus respondeat. Opponunt deinde philosophiam perennem nonnisi philosophiam immutabilium essentialium esse, dum hodierna mens ad « singulorum spectet necesse est et ad vitam semper fluentem. Dum vero hanc philosophiam despiciunt, alias extollunt sive antiquas, sive recentes, sive Orientis sive Occidentis populorum ita ut in animos, insinuate videantur quamlibet philosophiam vel opinionem, quibusdam additis, si opus fuerit, correctionibus vel complementis, cum dogmate catholico componi posse; quod quidem falsum omnino esse, cum praesertim de commends illis agatur quae vel "immanentismum" vocant, vel "idealismum", vel materialismum sive historicum sive dialecticum, ac vel etiam "existentialismum" sive atheismum profitentem, sive saltem valoris ratiocinii metaphysici adversantem, catholicus nemo in dubium revocare potest » (ibid., pp. 573-574).

Quam vere ista dicantur quotidiana experientia docet. Non pauci catholici, qui haud amplius in philosophiam credere videntur, historiae philosophiae fere unice incumbunt; alii meliores partes temporis et ingenii modernae philosophiae tribuunt, christiana philosophia quasi neglecta; auctoribusque extraneis peregrinisque doctrinis exponendis sudant, dum nostros auctores solidamque perennem philosophiam ignorant aut parvi faciunt. Et ideo quam maxime concurrunt ad philosophiam, quam aliunde aberrantem proclamant, evulgandam, conservandam, solidandam. Certe debemus esse moderni, filii temporis et culturae nostrae, et sicut prudentes medici, non solum pharmaca salutaria sed et pernicioosa venena cognoscere quo melius ea vitare ac reicere valeamus. Sed non est obliviscendum errores longe melius detegi ac profligari studio ac expositione veritatis quam directa errorum confutatione. Multo melius est positive construere quam negative aerem verberare. Catholici omnes et praecipue studiosae iuventutis magistri, ac doctores tam laici quam clerici, non inopportune neque inutiliter monebuntur ne talibus insidiis cedant neve plus sese erroribus immisceant quam de veritate congaudeant.

Sicut lux sola sua praesentia tenebras fugat, ita veritas, quae lucem intellectualem audit, suo motivo robore erroris tenebras dissolvit. Necesse est fidere veritati, veritas liberabit nos.

Aquinas ipse, qui iuxta Pium XI erat « mirifice factus ad philosophandum » (Enc. *Studiorum Ducem*, die 29 iunii 1923; A.A.S. 15 [1923], 318), haec docet: « Studium philosophiae non est ad hoc quod sciatur quid homines senserint, sed qualiter se habeat veritas rerum » (*In I de Caelo et Mundo*, Iect. 22, n. 8). « Non enim - pergit idem S. Thomas - pertinet ad perfectionem intellectus mei quid tu velis vel quid tu intelligas cognoscere, sed solum quid rei veritas habeat » (I q. 107, a. 2).

Porro, si errare humanum est; qui turpius errant sunt philosophi, aiente Cicerone: « Nihil tam absurde dici potest quod non dicatur ab aliquo philosophorum » (*De divinatione*, II, 58, 119). « Inter autem alios errores - notat S. Thomas - indecentior videtur esse error quo circa intellectum erratur, per quem nati sumus devitatis erroribus cognoscere veritatem » (*De unitate intellectus contra Averroistas*, in proe., mio). Nil igitur melius contra philosophicos errores quam doctrina S. Thomae, nam - ut aliquando dixit Pius XI - « non verra mai meno il valore della dottrina tomistica, perche bisognerebbe che venisse meno il valore delle cose » (*Allocutio ad studentes universitarios*, mense februario 1927; cf. « Angelicum », 6 [1929], p. 10).

Idem immo a fortiori, valet de Sacra Theologia, quia si Aquinas est magnum in philosophia, est certe maximus in Theologia, omnibus consentientibus. Non est dubitandum - inquit S. P. Pius XI in Enc. *Studiorum ducem* - « quin ad summum dignitatis culmen evecta Theologia sit per Aquinatem » (A.A.S. 15 [1923], J17).

Atqui etiam contra Theologiam, speciatim S. Thomae, paucis abhinc annis pugnatum est. Testis est immortalis memoriae Pius XII: « Plura dicta sunt, at non satis explorata ratione, "de nova theologia" quae cum universis semper volventibus rebus, una volvatur, semper itura, numquam perventura. Si talis opinio amplectenda esse videatur, quid fiet de numquam immutandis catholicis dogmatibus, quid de fidei unitate et stabilitate? » (ex *Allocutione* ad Patres S. I. in XXIX Congregatione electores, die 17 sept. 1946; A.A.S., 38 [1946], 384-385). Et in *Allocutione* ad Patres delegatos ad Capitulum Generale Ord. Praed., die 22 sept. 1946, haec praeclare pronuntiat: « Ipsi, qui theologiae et philosophiae excolendis semper praecipuum locum addixistis: S. Thomam Aquinatem, harum disciplinarum communem Magistrum, Ecclesiae dedistis, cuius sive in tironibus erudiendis, sive in absconditorum verorum investigatoribus porro ducendis, singularis est auctoritas, ipso in Cadice

Iuris Canonici decretorio modo asserita: « Philosophiae rationalis ac theologiae studia et alumnorum in his disciplinis institutionem professores omnino pertractent ad Angelici Doctoris *rationem) doctrinam et principia*; eaque sancte teneant » (can. 1366, § 2). « Quod quidem *praescriptum* - pergit S. P. - quanti faciendum sit, decessorum No., strorum consilia vestigiaque secuti, alias animadvertimus... *Nunc* vero agitur de ipsis *philosophiae perennis et theologiae fundamentis*) quae quaelibet ratio et disciplina, re ac nomine catholica aestimanda, agnoscit et veretur: agitur *de scientia et fide*) de earum natura et mutua ratione; agitur de ipsa fidei basi, quam nullum censurae iudicium labefactet; agitur *de veris a Deo patefactis*) an nempe mends acies ea certis notionibus penetrare atque ex eis ulteriora colligere possit. Paucis dicimus: de hac re quaeritur, an videlicet *quod S. Thomas aedificavit*) ultra et super quodlibet tempus una compositis et compactis elementis, quae omnium temporum christianae sapientiae cultores suppeditaverant, *solida rupe innitatur, perpetuo vigeat et valeat, catholicae fidei depositum efficaci praesidio etiam nunc tueatur*, novis quoque theologiae et philosophiae progressibus *seculo* usui et moderamini sit.

Id sane Ecclesia asserit, cum id sibi persuasum habeat hoc itinere ad veritatem cognoscendam et solidandam tuto procedi » (A.A.S. 38 [1946], 387-388).

Quid autem valeat S. Thomas eiusque doctrina contra modernas a veritate aberrationes, paucis iisdemque optimis ita complectitur Pius XI: « Deinde ad errores effugiendos, in quibus omnium huius temporis miseriarum fons est et caput, religiosius quam umquam alias, est in Aquinatis institutione consistendum. Omnino enim modernistarum in omni genere Thomas opinionum commenta convincit; in philosophia vim et potestatem humanae intelligentiae, ut memoravimus, tuendo, firmissimisque argumentis Deum esse probando; in re dogmatica supernaturalem a naturae ordine discriminando causasque credendi et ipsa dogmata illustrando; in theologia omnia quae fide creduntur non in opinione niti sed in veritate, eademque immutari non posse ostendendo; in re biblica genuinam divinae inspirationis notionem tradendo; in disciplina morum, in re sociali et in iure recte principia ponendo de iustitia legali aut de sociali itemque de commutativa aut de distributiva, et quae iustitiae cum caritate sint rationes explicando in ascetica de christianae vitae perfectione praecipiendo, atque etiam aequalis suis temporibus adversarios religiosorum ordinum oppugnando. Denique contra illam quae vulgo iactari solet, rationis humanae a Deo solutam libertatem, Noster primae veritatis iura summique Domini in nos auctoritatem affirmat. Hine

apparet satis esse causae quamobrem Modernistas nullum Ecclesiae Doctorem tarn metuant quam Thomam Aquinatem.

Quemadmodum igitur olim Aegyptiis in summa annonae caritate dictum est *Ite ad Joseph*, a quo sibi ad alendum corpus frumenti suppeditaretur copia, ita iis, quotquot sunt in desiderio veritatis, *Ite ad Thomam* Nos dicimus, ut ab eo sanae doctrinae pabulum, quo afiluit, in sempiternatn suorum animorum vitam petant ».

Denique idem S. P., iterum iterumque inculcatis amore ac sequela S. Thomae, ita concludit: « Atque ad hanc normam ita se omnes gerant ut *e'um ipsi suum vere possint appellare magistrum* » (A.A.S. 15 [1923], 309-324).

Redeamus igitur ad S. Thomam eiusque inextinguibiles thesauros aperta mente patuloque corde, nee umquam sinamus ut tanto Doctore tantaque doctrina in oblivionem traditis, ad infectos latices sitim veritatis extinguamus, in quibus non vitam sed omnium miserrimam mortem inveniremus.

DE ACTUALITATE DOCTRINAE S. THOMAE AQUINATIS VINDICANDA AD REM METAPHYSICAM QUOD ATTINET

(G. Giannini)

Afirmatio, quae « actualitatem » alicuius philosophi respicit, diverso modo intelligi potest: uno autem modo, eo sensu intelligitur ut philosophus veluti tempora quodammodo antecesserit, eorum problematum solutionem aggrediens quae tantum posteriore tempore ad plenam et reflexam sui positionem pervenerunt; altero autem modo, ut scilicet fiat relatio ad virtualitatem principiorum suae cogitationis, quae ostenditur tamquam comprehensiva solutionis posteriorum problematum.

Actualitas, quae philosophiae S. Thomae Aquinatis nobis agnoscenda videtur, potius huic secundo quam primo modo pertinet, etsi negari nequeat elementa non pauca, quae primum modum ingrediuntur, continere. Hae autem animadversione nihil aliud exprimere volumus nisi alicuius indubii facti constationem: studium nempe modernae et coevae philosophiae multa problemata patefacere pro quorum solutione cohaerenti difficile est non invenire apud S. Thomam principia et normas directivas. Earn partem modernae et coevae cogitationis obvie respicimus quae speculative significativa exhibetur et non in sterilem et vacuam ducubrationem resolvitur.

Hisce autem positis, sub respectu huius actualitatis vindicandae - omnibus ceteroquin cautelis adhibitis ut philosophiae thomisticae principia certa tectaue maneant - duae necessitates praesertim hodie Aquinatis discipulis imponi videntur: 1) de globali indole modernae et coevae cogitationis rationem habere ad hoc stabiliendum, *utrum* sci., licet et *quousque* haec ad doctrinam thomisticam caute locupletandam confetre possit; 2) ea capita eiusdem doctrinae thomisticae individuate quae possibilitatem alicuius « dialogi », sensu « aperturae » reciprocae et constructivae completarietatis, permittant. Ut autem haec munera facilius et commodius adimpleri possint, opportunum ducimus brevem analysin eorum instituere quae in re metaphysica in hodierna cogitatione desiderari videntur.

Initium sumimus ab *antintellectualismi* consideratione, utpote qui ad modum positionis globalis, e « philosophia existentiae » resultantis, haberi potest. Haec autem speculativa dispositio putat se, vi cuiuscumque schematis intellectualistici remotionis, ad vitam novam personam loco metaphysicae elaborationis, sensu intellectualistico sumptae, fit recursus ad subtilem et complexam phaenomenologiam introspectivari, ad hoc praesertim ut in persona ostensio quam maxime perfecta « existentiae » attingatur; primae autem partes insuper problemati vitae hominis tribuuntur. Actualitas metaphysicae S. Thomae hac in parte praecise apparet, cum scilicet maturatio deteriorum seminum modernae elucubrationis veluti ad phasin criticam abire videtur.

Doctrina thomistica quae hic applicari potest, ea potissimum est quae in primis philosophiam concipit ut scientiam de ultimis causis, seu ad modum mediationis omnium rerum sub aspectu universalissimo entis qua talis; quae omnia exigentiam fundamentalem metaphysicae iustificationis implicant. Hoc autem modo veluti manu tangere possumus quam false affirmetur phaenomenologiam personae instituere idem esse ac antintellectualismum statuere et confirmare. Etenim intimior philosophica perscrutatio phaenomeni personae nos ducit ad eiusdem notionem intellectualisticam critice iustificandam; haec autem notio tamquam unica quae sit capax tutam reddendi phaenomeni intelligibilitatem ostenditur, ex eo praesertim quod modus agendi personae in linea existenciali ut « esse » perfecte naturae rationali correspondens exhibetur.

Conceptus, qui iuxta nuper notata foundationis metaphysicae personae processum dirigit, iure « experientia integralis » vocari potest. Hic autem conceptus, qui typice rigorem stricte speculativum exigentiae rationalis connotat, aspectum vere actuale philosophiae thomisticae manifestat. Etenim huius conceptus valor in eo est ut metaphysicae iura « experientiae » veri nominis vindicentur; hoc autem affirmatur contra

principium empiristicum, quod dogmatice in kantismum transivit, coarctandi nempe experientiam in ambitu cognitionis ends mere sensibilis, sub praesupposito nihil intelligibile esse in sensibilibus. Praecise sub hoe aspectu experientiae integralis vindicandae, exhibet S. Thomas in textu insigni (*De verit.*) q. 1, a. 9), et quidem harmonice compositas, sani realismi notas fundamentales, conceptualis rigoris nempe et existentialis concretudinis, quatenus ex analysi cuiusdam actus maxime concreti, seu actus cognitionis - qui, mediante reflexione, perceptioni tou ego subiecti cognoscentis connectitur - iure transit ad affirmationem aliquain indolis essentialisticae, utpote quae ad ipsam naturam intellectus refertur.

Aspectus iste actualitatis doctrinae Angelici ad rem metaphysicam quod attinet, nobis tamquam unus inter maxime foecundos apparet, praesertim pro eo quod respicit relationem agnoscendam inter transcendentiam gnoseologicam et metaphysicam. Iuxta S. Thomae doctrinam, quae loco nuper citato exprimitur, tuto affirmari potest alteritatem subiecti cognoscentis et obiecti cogniti, quae transcendentiam gnoseologicam connotat, suum fundamentum habere in ea quae heideggeriana locutione « differentia ontologica » inter *ens* et *esse* vocari posset. Subiectum etenim cognoscens, in sua « apertura », et quidem inconditionata, coram obiecto cognito tamquam a se distincto, existentiam alicuius relationis ostendit quae fine finali nexu participationis inter *ens* (participans) et *esse* (participatum) nititur: ergo differentia ontologica inter *ens* et *esse* ponitur tamquam fundamentum metaphysicum differentiae noeticae inter subiectum et obiectum. Ita animadverti licet S. Thomam dynamismum rationalem solide vindicasse cum metaphysicum aedificium construeret super fundamentum alicuius phaenomenologiae apertae; quod certe nequaquam de ontologia heideggeriana dici potest.

In metaphysica S. Thomae problemata sat multa, quae ab ontologia heideggeriana excitata sunt, cohaerentem solutionem inveniunt. Etenim, inde a prima « via » thomistica ad demonstrandam existentiam Dei, integer processus foundationis entis finiti continetur; hie autem processus in applicando ipsi realitati principio contradictionis tandem aliquando consistit. Principium contradictionis ipsi realitati applicare idem est ac conditiones possibilitatis tou fieri rerum quaerere. Iuxta S. Thomae principia metaphisica conditiones possibilitatis tau fieri rerum sunt: a) *intrinsece*: compositio ex actu et potentia; b) *extrinsece*: in primis et fundamentaliter, causa efficiens; c) *radicaliter*: compositio e substantia et accidentibus. Hoe processu mediante, *ens* finitum ad Infinitum connectitur, *ens* contingens in ipso *Esse* subsistenti et necessario quod Deus est finalem explicationem invenit. Abyssus quidam profecto adest inter *ens*

commune et *ipsum Esse subsistens*; tamen inter entia et Esse relatio analogiae datur quae ligamine participationis nititur.

. Haec autem nota indolis profundae metaphysicae, quae Aquinatis philosophiae competit, ambiguitatem quandam in aliquibus recertioribus methodologicis tentaminibus contentam denuntiat. Cum enim dicitur pugnam contra metaphysicam, quae latius in quibusdam tendentiis hodiernae cogitationis invenitur, dirigi tantum contra metaphysicam aliquam verbalisticam et sterilem, huius autem pugnae exitum hoc solum evincere ut metaphysica hodiernis exigentiis aptetur, ambiguitatis periculum vix aut ne vix quidem vitatur. Quo enim criterio « verbalismus » alicuius metaphysicae statuitur, et consequenter quid sibi vult metaphysicam hodiernis exigentiis aptare? Evidenter, aliquis metaphysicae „conceptus supponitur in quo ipsius methodologi praeiudicia systematica inveniri poterunt, ita ut metaphysicae veri nominis notio pervertatur cum ipsi elementa non pauca tribuantur quae inquisitioni indolis prorsus diversae pertinent.

Exigentia metaphysica, quae typice Aquinatis doctrinam philosophicam connotat, nihil prorsus commune invenit cum his methodologicis tentaminibus, quae plus minusve ad modum alicuius substitutionis thematicae stricte philosophicae haberi debent. Idem dicendum videtur de distinctione illa, quae nuperrime proposita est, inter metaphysicam « dogmaticam » et « criticam »: quarum prima metaphysicam illam indicat quae considerat problema realitatis, praescindendo tamen a significatione quamidem problema quoad hominem illud ponentem habet; altera autem huius significationis e contra rationem habet. Absque dubio, distinctio ista aliquam partem veri possidet quam sive apud S. Augustinum (*Confess.*) IV, 4) sive apud S. Thomam (*Summ. theol.*) I, q. 1, a. 1) baud difficile est invenire; aliam significationem tamen respicimus eiusdem distinctionis quae ab eius fautoribus explicite affirmatur: illam nempe secundum quam natura a spiritu irreductibiliter separatur, quod profecto conceptionem idealisticam sapit.

Ad hoc autem inconveniens vitandum, quod sane non parvum in subiecta materia apparet, putamus *analogiae entis* conceptum, qui in philosophia thomistica fundamentalem locum obtinet, maxime confetre. Etenim vi analogiae, consideratio aliqua institui potest ratione cuius natura et spiritus tuto affirmantur mediante distinctione quae tamen nullo modo est separatio, cum demum illae res, inter se specificè differentes, iisdem legibus universalibus entis subiiciantur. His omnibus insuper addi posse contendimus referentiam ad aliam thesim thomisticam, scilicet de *intelligibilitate entis*, quae suam vim manifestat etiam relate ad aliam quaestionem quae in coeva philosophia agitur, illam

nempe quae exigentiam « semanticam » « apophanticae » opponit, seu separationem quandam statuit inter « cognitionem-contactum » (cum realitate) et « cognitionem-notionem ». Contra haec, quae mente heideggeriana proferuntur, animadvertendum est positionem thomisticam de proprietatibus transcendentalibus entis, eam praesertim qua « verum » determinatur relate ad ens, multum conferre ad cohaerentem solutionem inveniendam, et simul ad illa pericula cavenda in quae postea gnoseologismus modernus revera incidit. Etenim, ut Angelicus recte docet, cognitio est *logice* immediata, *psychologice* autem est mediata, seu est cognitio entis prout in se est, sed simul et modo ineliminabili, est cognitio *mea*) scilicet subiecti alicuius quod secundum propriam structuram psychologice ipsi enti se aperit, quin tamen haec structura nullo modo normative se habeat quoad indolem absolutam entis quod se ostendit. Hoc autem sensu S. Thomas in conceptione aliqua mere psychologistica cognitionis minime irretitur, quatenus ipse constanter affirmat hominem non species intelligibiles, sed res ipsas cognoscere.

His omnibus mature perpensis - quae tamen tantum per modum exempli allata sunt - concludendum videtur doctrinam S. Thomae Aquinatis ad rem metaphysicam quod attinet, viva et foecunda actualitate polere, vi cuius possibilitas dialogi cum moderna et coeva philosophia instituendi cum fructu proponitur et commendatur. Problemata quae nunc agitantur et discutuntur principia directiva pro eorum solutione apud Aquinatem inveniunt; hoc autem concrete indicate et solide demonstrate magnam vim habere videtur relate ad multa praeiudicia superanda quae erga philosophiam thomisticam adhuc militant; quod sane impensum hiatum inter, qui inter laicam (et non « laicisticam ») et ecclesiasticam culturam haud raro invenitur, aliquantulum minuere poterit.

DE RECTA METHODO DOCENDI SCIENTIAS AUXILIARES PHILOSOPHIAE AD MENTEM SANCTI THOMAE AQUINATIS IN SCHOLIS CATHOLICIS INSTAURANDA

(J. Motylewski)

Humanus intellectus ex sensibilibus naturaliter in divinorum cognitionem ducitur ut cognoscat de Deo quia est, et alia huiusmodi quae oportet attribui primo principio (S. THOMAS, *Contra Gentes* I, c. 3), secundum illa Apostoli gentium: « Invisibilia Dei per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur » (*Rom.* I, 20). Hae via omnes, etiam indocti et quocumque scientiarum rudimento carentes, « Deum, rerum omnium principium et finem, naturali rationis lumine, ... per visibilia creationis opera, tamquam causam per effectum », certo cognoscere possunt (S. Pius X, *Iusiurandum contra errores modernismi*, ex Motu proprio « Sacrorum Antistitum », 1 sept. 1910, DB, 2145).

Praeter communem sensibilibus cognitionem, ordinata rerum naturalium notitia quae a scientia traditur, multum confert ut qui eius rationes intelligere sunt capaces, ad superiorem naturae cognitionem rationibus philosophicis illuminatam ascendere possint.

Una fuit aliquando rerum naturalium scientia quae philosophia naturalis seu physica vocabatur. Historicis tamen circumstantiis et hominum ineptiae debetur quod a philosophia naturali, maxime apta ad rerum naturalium intelligentiam superioribus rationibus comparandam, nunc separata inveniatur illa quae communiter scientia naturalis voeatur, et quae de rebus naturalibus inferioribus rationibus, observabilitatis nempe et mensurabilitatis, pervestigat.

Ex hac separatione magna pro studio veritatis secuta sunt damna, quando praesertim scientiarum naturalium cultores philosophiam naturalem derelinquendam statuerunt, quasi inutile pondus pro scientifica investigatione, et quando ipsi philosophi scientiam ad doctrinam philosophicam augendam nihil conferre iudicaverunt.

Verum est philosophiam naturalem generales suas propositiones formulasse, non scientiae naturalis inquisitionibus, sed experientia communi innixa, illa nempe quae omnibus semper et ubique obiective manifesta est. Inde genuinae philosophiae ratiocinia et conclusiones non dependent ab erroribus observationis et mensurae in quos scientia naturalis do incurrit, quos laboriose corrigit vel in quos adhuc incurrere poterit. Huiusmodi errores nee universalia principia philosophiae, nee generales

propositiones philosophiae naturalis, nee ipsam experientiam communem invalidant.

Nee tamen propterea scientia naturalis est philosophiae inutilis. Legitimae enim conclusiones scientiarum naturalium, ex factis et legibus accurate collectis deductae, magis specificè determinant ea quae, experientia communi obiediva et certa cognita, a philosophia naturali generaliter proponuntur. Huiusmodi conclusiones scientiae naturalis specificationi generalium propositionum philosophiae naturalis inservire posse, nemo est qui non videat.

Huiusmodi specificatio ab ipsa philosophia naturali postulatur. Eius enim naturalis finis est omnes suas rationes usque ad ultimas específicas determinationes perducere. Minus enim perfecte cognoscitur quod tantum secundum communia principia consideratur; ad hoc autem ut cognoscatur perfecte, considerari debet per principia propria.

Cum igitur naturalis scientia apta sit elementa specificationis philosophiae naturali praeberè, eius inquisitio legitime a philosophia naturali continuatur et superiori modo perficitur, cum simul afferat rectam solutionem problematum quae mediante observatione sensibili et mensura a scientia naturali resolvi non possunt.

Alia ex parte indigent ipsi cultores scientiarum, ad proprium munus rite perficiendum, luminibus a sana philosophia acceptis ad hoc ut tuto conclusiones suas trahere possint atque utiles quasdam syntheses et cautas interpretationes elaborate.

Perdurante divisione scientiae naturalis a philosophia, ineluctabile tamen erat ut cultores scientiarum principia superioris interpretationis a philosophis repeterent. A philosophia perenni prorsus alieni, subierunt tunc influxum systematum philosophicorum a veritate aberrantium, genuina experientiae reperta cum falsis conceptibus commiscendo. Inde tot in scientiis naturalibus conceptiones quae materialismum et mechanicismum sapiunt, recentius autem, ob mechanicismi cladem, invasio conceptionum idealismi.

In hoc discrimine, ne mens cultoris scientiae forsitan in scepticismum labatur, philosophus naturalis scholasticus rectam viam indicare debet. Hoc autem tunc solum perficere poterit, si ipse prius recte de scientiae naturalis conclusionibus et interpretationibus iudicabit.

Omnino igitur necessarium est omnia quae in scientiis naturalibus traduntur, praesertim autem theoricæ interpretationes et generales syntheses, accurato examini critico subiicere ad apprimè distinguendum inter obiectiva reperta scientiae eorumque legitimæ conclusiones et illa quae ibi a falsis philosophicis systematibus mutuata inveniuntur. Quae a cultoribus rerum naturalium tamquam scientiae oracula proferuntur,

non omnia esse mera facta vel genuinas conclusiones factotum iam viri docti extra Scholam veraciter agnoscunt. Hoe proinde compertum esse debet magistris scientiarum naturalium in scholis catholicis.

Quando igitur in scholis catholicis scientiae naturales in auxilium philosophicarum institutionum traduntur, hoe fieri non potest indiscriminata repetitione eorum quae cultores scientiarum proferre solent, praesertim quando ambitum sibi competentem praetergrediuntur et auctoritatem epistemologorum et metaphysicorum induunt.

Cum in scholis catholicis philosophia universa, iuxta Summorum Pontificum statuta, ad mentem sancti Thomae Aquinatis tradatur (cf. Leo Pp. XIII, Encyclica *Aeterni Patris*, 4 augusti 1879: De philosophia Christiana ad mentem sancti Thomae Aquinatis doctoris Angelici in scholis catholicis instauranda; Pius Pp. XI, Encyclica *Studiorum Ducem*, 29 iunii 1923, et Constitutio Apostolica *Deus scientiarum Dominus*, 24 maii 1931), maxime optandum est ut etiam scientiarum naturalium elementa, ac praesertim quaestiones quae ex scientiis naturalibus in auxilium philosophicae institutionis seliguntur tradendae, nempe quaestiones psychologiae experimentalis, paedagogiae, anthropologiae, biologiae, chimicae et physicae, immo etiam quaestiones superiores matheseos ad philosophiam spectantes, recta methodo exponantur. Ita nempe a scholarum antecessoribus proponantur, ut tironibus clarum sit quid in istis disciplinis certam rerum veritatem exhibeat, quid scilicet referat genuina facta experientiae legitimasque ex eadem conclusiones, et quid illegitima speculatione mentis sit ibi ex erroneis philosophicis doctrinis invectum. Hae autem genuinarum factotum conclusionum a spuriiis interpretationibus selectione peracta, ostendatur illas non solum philosophiae sancti Thomae principiis non esse contrarias, sed ex iisdem solum plenam intelligentiam obtinere posse.

Ex quorum omnium consideratione hoe votum formulare fas sit:

In scholis catholicis, praesertim autem in Seminariis Universitatibusque Studiorum, disciplinae philosophiae auxiliares ea methodo tradantur, ut genuinis factis et legitimis conclusionibus a spuriiis sub luce principiorum philosophiae sancti Thomae Aquinatis distinctis, ostendatur eadem facta et conclusiones optime cum principiis philosophiae Angelici Doctoris cohaerere et non nisi in ipsa plenam explicationem obtinere.

ANIMADVERSIONES QUAEDAM CIRCA HODIERNUM STATUM STUDIORUM ECCLESIASTICORUM

(H. Nicoletti)

Reflexiones quae RR. Patrum considerationi hie proponuntur, ex experientia in docendo propria et personali et aliorum magistrorum et ex testimonio alumnorum desumptae sunt, et respiciunt hodiernum statum („situ,azione») studiorum philosophiae et theologiae apud Instituta quae Constitutione Apostolica «Deus scientiarum Dominus» reguntur.

Hunc expositionis ordinem sequimur: in primis describuntur defectus quibus actualis status studiorum *de facto* laborat; postea, indicantur causae huius status rerum, denique remedia proponuntur.

I. DE STATU ACTUALI STUDIORUM ECCLESIASTICORUM

Alumni cursus theologici et philosophici usque ad Licentiam generatim:

a) Non possident systematicam et intrinsece unitariam visionem rerum, iuxta aliquam interiorum cohaerentiam veritatis et sapientiae, naturalis et supernaturalis, in qua omnia secundum propriam viam („methodologia») ad fundamenta ultima reducuntur. Signa huius situationis sunt frequentes confusiones quae a clericis manifestantur quando, ex. gr. sermo ponitur de habitudine inter scientiam et philosophiam, inter philosophiam naturalem et metaphysicam, inter metaphysicam et ethicam, inter ethicam individualement et socialem, vel de interna structura metaphysicae, de natura ipsa philosophiae, de relatione inter gnoseologiam et metaphysicam, de habitudine philosophiae antiquae ad modernam, etc., vel quando sermo fit de habitudine rationis ad fidem, de relatione inter ordinem naturalem et supernaturalem, vel etiam inter diversos tractatus theologiae dogmaticae, etc. Hae quaestiones sunt, inter caeteras, aptissimae ad ostendendam praesentiam vel, respective, carentiam sufficientis formationis philosophicae aut theologiae auditorum.

Proprium est veritatis possidere intrinsecam cohaerentiam quae apte exprimitur per relationem inter prima principia seu fundamenta et conclusiones, salva semper diversa natura et methodo philosophicae scientiae vel theologiae. Haec constructio vel synthesis in mente alumnorum generatim parum valida est, et reducitur ad quamdam synopsis in qua praevallet iuxta-positio singularum veritatum.

b) Gravis defectus notatur in usu *methodologiae* (sive ut scientia

est sive ut praxis) theologicae et philosophicae. Signum huius defectus est ineapacitas alumnorum ad ponendas (« impostare ») vel, sicut dicebant medioevales, ad « determinandas » quaestiones, i. e. ad eas, apta et specifica terminologia exprimendas et denique ad earum solutiones apte demonstrandas. Sic abundant verba (« ») et facile accipiuntur assertiones et conclusiones quin fiat earum examen serium et personale. Scientia resolvitur fere in simplicem retentionem formularum (« memorizzazione »), absque synthesis scientifica.

c) Hoc incommodum fovet etiam momentum exaggeratum quod in « eursu *institutionali* » tribuitur quaestionibus opinabilibus scholarum praeteritarum et eoevarum, extra doctrinas philosophice vel theologice certas. Unde oritur quidam status dubitationis et scepticismi in animo iuvenum, qui favet despectui vel saltem non sufficienti existimationi scientiae theologicae et philosophicae sicut in nostris scholis traditur.

Haec conditio est gravis quia tangit praesupposita vitae intellectuales clericorum. Hodiernus status culturalis « laicus » (« cultura laicista ») est valde problematicus quoad existentiam veritatis. Multae ideae falsae (haereditas et patrimonium multorum saeculorum) constituunt « culturam occidentalem ». Ecclesia iterum atque iterum, suo materno amore, ostendit omnibus hominibus viam veritatis et bonitatis, sed homines non semper tam faciliter haec verba veritatis et amoris accipiunt, propter interiores contrarias dispositiones. Haec interna conditio dispositionum spiritualium (quae gradatim, etsi absque prava voluntate, etiam in vitam intellectualem ecclesiasticam videtur ingredi) prae oculis habenda est ad hoc ut veritatis intellectibus hominum iterum aperiat. Si non creantur dispositiones profundae formationis etiam in clericis, imperativa et exhortationes Auctoritatis maiori cum difficultate recipiuntur in animo clericorum. Non datur certe absentia Magisterii Ecclesiae, sed earentia dispositionum subiectivarum, quibus sublatis causa efficiens, etiam nobilissima, proprium effectum saltem sicut intendit, non sortitur.

Defectus supra notati non respiciunt paucos alumnos optimos ingenio et diligentia, qui numquam desunt. Neque respiciunt alumnos infimae notae et ineptos, qui etiam non desunt. Sed respiciunt « massam », sit venia verbo, quae medium locum occupat et maiorem numerum auditorum constituit.

II. DE QUIBUSDAM CAUSIS HODIERNI STATUS

Quaedam determinantur causae quae proximae influxum videntur exercere:

a) Defectus fundamentalis consistit in aliqua unificatione (et

quenti confusione) cursus « institutionalis » cum cursu « universitario »; Diversa est natura duorum cursuum, quia aliud est tradere scientiam incipientibus et aliud, e contra, perficere scientiam illorum qui iam fundamenta philosophica vel theologica possident et, proinde, destinantur ad « specialisationem » et ad vitam stricte « scientificam ». Ordinationes actuales studiorum, saltem « de facto », mediam viam tenent, nee institutionalis nee universitaria est, unde finalitates intrinsecae duorum cursuum non satis attinguntur. Duo praedicti cursus distinguuntur inter se, sicut conditio et conditionatum ita ut cursus universitarius non possit subsistere nisi supra fundamentum cursus institutionalis.

Alumni actualis cursus sic dicti « academici » usque ad Licentiam, detrimentum patiuntur quia non possunt sufficienter et adaequate attendere fundamentalibus disciplinis, et hoc sive quia tempus dividendum est cum aliis disciplinis (potius cursus universitarii) sive propter dispersionem a multiplicatione disciplinarum (secundariarum praesertim et auxiliarium) proveniente sive, denique, propter modum « monographicum », et proinde partialem, tractandi aliquas disciplinas. Sic alumni de pluribus loquuntur superficialiter, formationi « informatio » quaedam succedit et elongatio semper maior fit relate ad synthesim essentialem, fundamentum cuiuscumque specialisationis et intimioris subsequenter perscrutationis. Ex alia parte cursus universitarius non potest vivere sicut deberet et conveniret, quia, eadem ratione ac supra, debet convivere cum exigentiis fundamentaliter diversis cursus institutionalis. Sic clerici nee formantur nee introducuntur in vitam vere scientificam (cf. etiam debilitatem thesium ad lauream consequendam).

Alumni, praeterea, difficulter perveniunt ad profundam reflexionem et assimilationem veritatis. Variis modis disperditur eorum attentio, sive legitime sive illegitime. Multa valent legere nee vident omnimodam necessitatem fundamentum solidum ponendi antequam ad periodica ex. gr. etiam scientifica aditus fiat. Ab iisdem alumnis exigitur formatio liturgica, formatio missionaria, formatio pro actione catholica, pro necessitatibus nostrorum temporum, formatio pastoralis, etc. Multiplicantur cursus secundarii et correspondentia examina, conferentiae varii generis, hebdomadae vel triduae, etc. Exigitur ut cognoscant quae in aliis fiunt regionibus, proinde aestivo tempore variis itineribus se dant. Non igitur cogitate possunt de supplendis iis quibus satis non studuerunt, durante anno scholastico, qui ceteroquin practice durationem habet *octo mensium* cum interruptionibus et diversis occurrentibus distractionibus, etc.

b) Alius defectus fundamentalis, respicit intrinsecam constructionem disciplinae sive philosophicae sive theologicae. Doctrina est potius verbalis (abundant *formulae*), fragmentaria et nimis schematica. Sic pro re

philosophica deest saepissime methodus « foundationis » vel « resolutionis » ad fundamenta (= actus essendi et Esse Subsistens) in ordine sive gnoseologico sive metaphysico sive ethico. Et hoc eo magis grave videtur si consideratur quod philosophia nihil aliud est nisi processus intellectualis reducendi mundum experientiae ad fundamentum ultimum (« cognitio certa rerum omnium per causas ultimas »). Nimis separatur problema gnoseologicum a problemate metaphysico (conceptio gnoseologiae kantianae ut *preambulum* metaphysicae), et postea separatur ontologia a theodicea (seu a theologia naturali) quasi quod philosopho possibile sit de Deo in sua Deitate sermonem instituere, dum e contra Deus agnoscitur in philosophia (et in hoc discrimen profundum a S. Theologia) tantum ut « Causa Prima » entis finiti (uncle profundissima unitas ontologiae et theodiceae sicut explicite patet apud Angelicum).

Tantum comprehensio et assimilatio huius internae structurae philosophiae est acquisitio verae formationis, aliter acquiritur scientia mere verbalis et extrinseca. Pariter in Theologia, praesertim dogmatica, quae ut regina totius theologiae iure agnoscitur, idem defectus formalismi et schematismi reperitur: veritates dogmaticae quae exigunt sive foundationem positivam sive explicationem speculativam, reducuntur ad congeriem thesium ex quibus unaquaeque probatur per quamdam citationem cuiusdam Concilii (saepe absque contextu historico), per quosdam textus S. Scripturae (omnino obliviscendo « theologiam biblicam ») et SS. Patrum (sine adiutorio « theologiae patristicae ») quibus omnibus additur unus vel alter textus plusminusve integer Angelici Doctoris (praescindendo a significatione historica ipsius thomismi). Hoc modo certe alumnus numquam potest pervenire ad visionem unitariam theologiae.

III. DE REMEDIIS QUIBUSDAM

Inter multa remedia quae, nostro humillimo iudicio, « proxime » proponi possunt ut possibilis fiat renovatio, duo videntur digna attentionis:

a) Desideratur renovatio disciplinae studiorum secundum criterium fundamentalis distinctionis inter cursum « institutionalem » et cursum « universitarium ». Cursus institutionalis debet habere structuram proportionatam finalitati suae, scilicet: debet constitui ex fundamentalibus sive philosophicis sive theologicis disciplinis, quae tractandae sunt modo institutionaliter, i. e. systematice et integre, secundum intrinsecam naturam cuiuscumque disciplinae; praeterea unicuique disciplinae horae lectionum assignandae sunt; denique, quia cursus institutionalis absolvitur prime triennio pro re philosophica dum pro s. theologia duobus bienniis

constituitur, distributio disciplinarum in singulis annis debet fieri secundum intrinsecam naturam disciplinarum, ita ut per faciliora ascensus fiat ad difficiliora. Ad theologiam dogmaticam quod attinet praecipue, saltem theses absolvi debent ut connexio et synthesis adhaereat doctrinae magisterii ecclesiastici, doctrinae S. Scripturae (totalis quantum fieri potest et non tantum paucis adductis testimoniis), doctrinae Patrum et, quod non potest omitti, speculativae doctrinae. Hoc totum ab unico professore (bene parato) adiuvantibus coeteris docendibus S. Scripturae et Patristicae.

Cursus vero universitarius cuius finalitas non est tradere « diploma » quoddam sed veram formationem *scientificam* et *specialisationem*, distinguatur a cursu institutionali. Secundum hodiernam disciplinam tantum spatium unius anni pro cursu ad lauream obtinendam reservatur. Cursus ad lauream in S. Theologia obtinendam saltem ad duos annos augeri potest et ex disciplinis ad vitam scientificam et ad specialisationem tradendam aptis constitui debet. Denique alumni cursus universitarii introducendi sunt ad comprehensionem hodiernae « situationis » scientificae in re sive philosophica sive theologica (« orientamenti della filosofia neoscolastica e non-neoscolastica, orientamenti teologici nell'ambito della teologia cattolica, esposizione delle principali teologie eterodosse con le rispettive critiche positive e negative, polemiche, scuole, ecc. »); disciplinae « methodologicae » sive generales sive speciales, seminaria, exercitationes, bibliothecae speciales, etc. fovenda sunt. Sine hac renovatione, cursus universitarii alumni nee formationem scientificam nee specialisationem acquirunt. Testimonium evidens, sicut iam notavimus, debilitatis actualis cursus universitarii sunt theses ad lauream obtinendam, quae saepissime quovis valore scientifico carent vel quia tanguntur themata secundaria et parvae utilitatis scientificae vel quia etiam themata historice vel speculative significativa, non absolvuntur stricto rigore scientifico.

b) Solidus cursus philosophicus desideratur. Sacra Congregatio Studiorum problema huius cursus proposuit examinandum, et publici iuris factae sunt relationes in apposito congressu habitae. In S. Theologia, autem: praeter quadriennium omnibus commune, requiruntur *duo* alii anni ad cursum universitarium cum *aptis professoribus specialistis* absolvendum. Cursus quadriennalis reduci debet ad ea omnia et sola quae essentialiter ad sacerdotum formationem requiruntur. Nee omnia docenda sunt in scholis, multis cursibus specialiter. Sufficit ut alumnus talem habeat formationem qua possit per seipsum, labore et experientia, eruditionem et formationem pastorem complete. Hic tractanda esset quaestio de docentibus theologiam et philosophiam in seminariis. Non semper inveniuntur professores parati ad magisterium philosophicum vel

theologicum; qui, autem, apti sunt, multis aliis absumuntur occupationibus, ita ut officium docendi unum ex multis aliis officiis sit. Adde non semper tale docendi officium sufficienter concurrere ad oeconomicas sacerdotum conditiones sublevandas.

c) Aliud remedium, potius intrinsecum, invenitur in quadam « recogitatione » (« .ripensamento ») thomismi ad hoc ut fundamenta ultima syntheseos thomisticae et classicae (circa quae philosophia moderna multa crisi subiecit) possint ad lucem explicitam evehi et nova recomprehensione, iuxta legitimas exigentias nostri temporis, efflorescere. Haec recogitatio traditionis est aliis

gnificationis positivae in hac philosophia et, ex alia parte, agnoscere hanc; significationem positivam non significat subscribere solutiones problema: tum legitimorum quae a philosophia moderna datae sunt.

Haec quae tradidimus ad modum cuiusdam animadversionis, volunt tantummodo humillime contribuere ad hoe quod attentio Auctoritatis RR. Patrum dirigatur etiam supra hoe problema maximum in vita ecclesiastica et in consideratione iterum capiat problemata profunda, praesertim quoad formationem intellectualem clericorum sive in seminariis sive in universitatibus, iuxta intrinsecas exigentias nostri .temporis.

Secus .fiet ut futuri sacerdotes non satis apti sunt ad veras a falsis assertionibus quae etiam in publicum proferuntur circa catholicam doctrinam et eas scientias quae cum doctrina catholica sece intimius connectuntur.

Requiritur formatio « sensus catholici » ad hoe ut evitetur id quod nonnulli timent, scilicet ortus novi « modernismi ».

DE RATIONE STUDIORUM CLERICORUM RESTAURANDA

(S. Barbano, F. S. C.)

Nella formazione del Clerc, di quello dei Paesi Latini, che gli studi preparatori alla S. Teologia, intonati all'antico schema Retorica-Umanita (per l'Italia Ginnasio-Liceo) non sono adeguati alle esigenze contemporanee.

Infatti, dopo avere data una prefazione sommaria di studi letterari, con storia ecclesiastica, poca storia civile, e matematica e scienze e naturali ridotte all'indispensabile, si passa alla formazione filosofica preliminare, attraverso i trattati elementari di Logica e Criteriologia, Anfropologia, Psicologia, Cosmologia, Metafisica, Etica: i quali vengono esauriti in solo tre anni di corso. Mancano i cenni di Storia Filosofia.

I giovani leviti passano quindi allo studio della S. Teologia, nella forma e. secondo l'ordine tradizionale.

Accade, in conseguenza, che il giovane Clerc, terminando la propria formazione. all'eta di 23 anni circa, risulti notevolmente impreparato .ad intendere la mentalita contemporanea, il che si riscontra nella predica- zione, nella catechesi, e in molti interventi nella vita pubblica.

Si parla di scristianizzazione dei fedeli, quando, molte volte, si tratta di mancata cristianizzazione. La quale comporta una catechesi Cld una .predicazione che non ignori, nel .fondo, l'atteggiamento mentale di

chi vive in un'epoca di continue conquiste scientifiche e di incessanti realizzazioni tecniche; quando, fra l'altro, **E** importante rendersi conto dei motivi storici delle situazioni sociali, politiche, e quindi morali, di oggi.

Le pill recenti costituzioni dei Sommi Pontefici, da Pio XI a Pio XII, hanno richiamato l'attenzione dei Superiori responsabili del giovane clero a queste idee. Ma, ad esempio, la «Deus Scientiarum Dominus » o la « Humani Generis » dicono ben poco a chi ignori quasi totalmente quello che avviene nel campo delle scienze positive e sperimentali, ed eventualmente si metta in allarme, e rimanga diffidente a cagione della propria impreparazione di base verso le Matematiche (teoria della relatività), le Scienze Fisiche (Problemi della materia e dell'antimateria), le Scienze Naturali (paleontologia, evoluzione delle specie), e così via.

E evidente che lo scopo dei seminari non **E** quello di preparare il Sacerdote per condurre vita scientifica, ma tuttavia lo deve rendere capace di comprenderla.

Ci permettiamo perciò di suggerire alla considerazione dei Venerabili Padri del Concilio se non sia opportuno ordinare gli studi dei futuri sacerdoti nel modo seguente:

I periodo 4 anni - Preparazione letteraria di base:

Religione in forma di catechesi; Storia Sacra; Lingua e letteratura nazionale; Almeno una lingua straniera; Lingua latina; Lingua greca; Storia antica comparata; Storia greco-romana; L'età medioevale; Storia civile nazionale con riguardo alla storia della Chiesa; Matematica elementare; Scienze Naturali e Geografia.

II periodo 3 anni - Preparazione scientifico-letteraria:

Religione, in forma di catechesi ampliata; Storia della Chiesa; Lingua e letteratura nazionale moderna; Cenni sulle letterature straniere; Lingua latina e greca; Storia civile ed ecclesiastica; Matematica, inclusa la trigonometria; Fisica; Chimica organica e inorganica; Scienze naturali e Geografia; Elementi di filosofia.

III periodo - Preparazione specifica:

Filosofia scolastica; S. Teologia, ecc.; Sociologia cristiana.

* *

Per le famiglie religiose laiche, ed in genere per le famiglie religiose femminili di vita attiva o mista, e per gli istituti secolari, nell'intento di ordinare la pietà secondo lo spirito della Chiesa, sembrerebbe

opportuno -disporre _che, a somiglianza di quello che avviene per i Sacerdoti, le preghiere quotidiane fossero uniformi.

L'abitudine alla S. Liturgia è ormai divenuta generale. Il sentire cum Ecclesia » coincide coll'« orare cum Ecclesia ». Alle devozioni particolari, talora dettate dalla fantasia, o dalla tendenza di un'epoca, sembra più vantaggioso sostituire la preghiera della Chiesa, che, inoltre, è in correlazione con la Messa e il tempo liturgico, ed è quindi fattore di pascolo spirituale.

Il Concilio Ecumenico dà l'opportunità di un'azione in tal senso, che non troverebbe, evidentemente, nessun ostacolo né psicologico, né pratico.

Le Congregazioni maschili composte di soli laici (Fratelli) e le Congregazioni femminili che non siano di vita contemplativa, assumano come pratica quotidiana di preghiera vocale la recita dell'ufficio divino così ridotto: _

- a) alla mattina: Prima - secondo l'ufficio del giorno;
- b) al pomeriggio: Vespro - Compieta;
- c) alla sera: Laudi.

Aggiungeranno la terza parte del S. Rosario, l'orazione mentale, ecc. secondo il consiglio del Codice di Diritto Canonico, o secondo le disposizioni di Regola, o altre.

Si pensa che questa uniformità possa accentuare il senso della vita unitaria della Chiesa.

PHILOSOPHIAE MORALIS HODIE AGITATA PRAECIPUA PROBLEMATA

(P. Valori, S. I.)

I. *Praemissa.*

Ea quae hie proponuntur maxime intendunt *solvere* problemata gravissima quae innuntur sed unice *indicare* themata praecipua in agone philosophico hodierno maxime exagitata et ideo attenta consideratione digna existimata.

II. *Philosophiae moralis generalis puncta quaedam.*

1.- In ethica generali problema maximum hodie - sicuti semper - disputatum est de natura normae et obligationis moralis. Moderni philosophi eterodoxi multas falsas normas morales proferunt, v. g. collecti.

vitatem {Marxismus), plenam evolutionem libertatis personalis (existentialismus atheus), contactum mysticum cum Deo (existentialismus theisticus), rationem autonomam (kantiani et idealistae) ecc., dum normam moralem ethicae classicae respuunt tamquam « extrinsecisticam », « formalisticam », abstractam seu « intellectualisticam », negativam, immo et egoisticam, quia innixam - aiunt - in felicitate et bona subiectivo.

Contra hos errores et obiectiones oportet ostendere quomodo norma moralis, iuxta doctrinam thomisticam intellecta:

a) Nullo pacto intelligitur modo arbitrario a voluntate divina imposita sed perfecte correspondet veris exigentiis naturae (contra obiectionem eteronomiae et extrinsecismi). Etiam obligatio moralis exurgit ab ipsa finalitate naturae in Deo Summa Bono fundatae, non a coercitione mere

b) Nullo modo ergo norma moralis considerari debet tamquam destructio aut etiam limitatio verae libertatis humanae sed potius eius perfecta actuatio. Libertas enim non 'consistit essentialiter in arbitrio psychologico (hie est potius effectus quidam libertatis in ente finito) sed praesertim in possessione suiipsius relate ab bonum. *In hac luce etiam clarior apparebit solutio problematis hodie tam disputati et delicati, nempe de relatione inter veritatem et libertatem seu, quod idem est, de iuribus veritatis conciliandis cum tolerantia erroris.* Veritas enim et moralitas absoluta, si bene intelliguntur, non ducunt ad intolerantiam sed potius veram caritatem et comprehensionem etiam errantium et peccatorum --- quae toto coelo ab indifferentismo agnostico differunt - fondant et solldant. Ex alia parte libertas apparet per se tamquam unice et necessario directa ad bonum faciendum et malum vitandum. Libertas, veritas et caritas i!ldissolubili nodo uniuntur. ·

c) Multo minus ethica obiectiva debet tamquam *formalistica*) i. e. consistens in meris observantiis exterioribus, reiici. Si enim moralitas consistit essentialiter in amore boni et praesertim Summi Boni dare :apparet quomodo actio externa, ut sit honesta, debet semper a tali saltem habitualiter, informari et dirigi.

· Sic etiam nullo modo ethica classica - ut adversarii autumant - .tamquam aridus elenchus prohibitionum negativarum considerata est, sed potius contrarium. Ipsa enim a positivo amore Valoris Supremi est dominata et perfusa.

d) Multo magis reiicienda est obiectio kantiana et multorum hodie, quasi .ethica classica et christiana aliquo « egoismo trascendentali » laboraret. Homo honestus et multo magis christianus quaerendo felicitatem non quaerit unice et praesertim *suam felicitatem* sed *beatitudinem*

obiectivam quae est etiam sua, et, quantum possibile est, omnium. Talis Beatitudo Obiectiva cum Ipso Deo identificatur.

Tali modo cadit etiam vehemens accusatio marxistica iuxta quam christianus, unice de sua propria salute personali praeoccupatus, bonum collectivitatis negligit vel spernit.

Puto claram, etiamsi summariam, expositionem talium principiorum, praesertim circa ea quae spectant quaestionem de tolerantia (conciliatio veritatis et libertatis) quaestionem de « formalismo » et amore, quaestionem de « egoismo » christiano ecc. - quae solent multos animos, praesertim apud intellectuales, turbare et aliquando etiam a fide et ab Ecclesia arcere - posse multas difficultates adversariorum multos, etiam fideles, dubitantes et praeiudiciis imbutos, illuminare; catholicos ipsos melius instruere ut quaedam: pericula, v. g. « formalismi pharisaici », « exterioritatis », dogmatismi exaggerati et fanatici cum adversariis, « praeceptisticae » mere negativae in expositione vitae moralis individualismi exaggerati ecc., vitent.

2. *Applicationes practicae.*

Ad melius confutandos hos errores non solum in sede theoretica sed etiam practica et ad meliorem adaptationem nostri apostolatus « formae mentis » et exigentiis hodiernis in iis quae non sunt errata et mala, etiam aliquae practicae suggestiones, a principiis supraexpositis derivatae, indicare possunt.

a) sensus « communitarius » et « antiindividualisticus » est fovendus, praesertim in liturgia, cum maiori participatione fidelium in Sacris peragendis; in mutua caritate ita ut plebs christiana, praesertim in paroecia vel dioecesi adunata vere appareat et sit unum in quo omnes sese sentiant vere coagmentati et corresponsabiles de bono totius; in *formatione sociali* ita ut amor boni communis et integralis (physici et moralis) totius humanitatis appareat tamquam praeceptum vere primum vitae christianae, essentialiter connexum cum amore Dei (responsabilitas collectiva uniuscuiusque individui erga totam societatem).

Ideo non contendit fideles de eleemosyna singulo indigenti facta - quamvis et haec minime sit spernenda vel negligenda, immo saepissime utillima et debita - agnoscant etiam opportunitatem et necessitatem illarum - ut aiunt - « initiatarum » hodiernarum, quibus homines ipsam miseriam generalem radicitus expellere et abolere conantur et, quantum possunt, talibus activitatibus cooperare non sinant. Technica et organizatio assistentialis nostri temporis potest esse forma quaedam altioris caritatis si, a vero amore supernaturali inspirata, non decedit in technicismum materialisticum et collectivisticum.

b) Educatio christiana fidelium, praesertim de re morali, non sistat

in-proclamandis prohibitionibus mere negativis et in imponendis praeceptis mere externis sed. profunde attingat veram personalitatem humanam quatenus ipsa ad Deum, Summum et Unicum Bonum dirigitur et destinatur. Et item, ut in parte theórica dictum est, vitetur omnis forma, etiam apparens, eudaimonismi etiam « eschatologici », quasi nempe motivum *unicum* vitae moralis esset felicitas personalis egoistica attingenda vel solum periculum damnationis avertendum (timor « serviliter servilis »).

II L *Philosophiae moralis specialis puncta quaedam.*

· 1. *Praemissa.* Problema sociale quod hodie tanti momenti est etiam pro vita religiosa generis humani videtur a Sacro Concilio Oecumenico tractandum, saltem aliqua sollemni raeffirmatione principiorum fundamentalium doctrinae socialis catholicae, in Documentis Pontificiis - praesertim in Encyclicis *Rerum Novarum* et *Quadragesimo Anno* - contentae. Talis firma et serena expositio, modo authentico et auctoritativo redacta, magnum et salutarem influxum habere, et non parvum augmentum auctoritatis et aestimationis Ecclesiae Catholicae in universo orbe tribuere posse videtur.

2. Proinde *negative* repetatur condemnatio, iam in Documentis Pontificiis saepius contenta sive collectivismi marxistici sive liberalismi oeconomici « capitalistici »: hoc ultimum systema eatenus est explicite reiiciendum quatenus, plene separando ordinem oeconomicum ab ordine morali, asserendo legitimitatem usus et abusus iuris proprietatis sine respectu ad bonum commune et iustitiam socialem et ideo etiam iustificando quodvis salarium libere et opifice acceptatum (salarium mere individuale, non familiare), violat praecepta humana et christiana Iustitiae et caritatis.

· ' .Etiam iterata et motivata condemnatio collectivismi marxistici quatenus <licit negationem non solum ordinis moralis et religiosi sed etiam dignitatis personae humanae in ordine politico et oeconomico, foret probabiliter utilima.

Positive a) praeconizanda est instauratio alicuius « personalismi communitarii et solidaristici » ubi persona humana neque ut individuum monadicum in seipso clausum, ab aliis independens et unice obligatum ad non-laesionem ordinis iuridici (liberalismus) neque ut mera *pars* aut « *momentum* » collectivitatis, ipsi totaliter subordinatum (marxismus), consideretur, sed potius ut ens irripetibile, habens finem proprium et absolutum, transcendentem societatem, cui tamen stricte ligatur vinculis solidaritatis et caritatis.

b) Praesertim considerentur innumerae difficultates ordinis religiosi

et moralis quae exurgunt pro hominibus nostri temporis ex innumerabilibus « technicis » sive « audiovisis », sive biologicis (regulatio conceptionis, fecundatio artificialis, reparatio hymenis ecc.) sive physico-psychologicis (media propagandistica maxime influentia publicam opinionem) a quibus tot novi « casus conscientiae » oriuntur et a quibus capacitas reactionis liberae et humanae, in observatione spontanea legis naturalis, partialiter vel totaliter impeditur.

Hoc ultimum problema videtur revera primum hodie pro tota vita religiosa et spirituali generis humani et pro ipsa vita Ecclesiae. Non tamen errores ideologici expliciti (excepto communismo marxistico) videntur hodie periculosi, sed potius hic primatus « technisticus » auferens homini suam interioritatem, spiritum recollectionis, indaginis personalis, coniunctionis cum Deo, favens materialismo, agnosticismo, indifferentismo ecc.

Apostolatus in hunc sensum, nempe ad « christianizationem » talium « technicarum » esset omnino fovendus.

3. In philosophia politica quaestio ita actualis de fundamento auctoritatis et de eius relatione ad libertatem posset etiam opportune tractari.

Ex hac tractatione apparebit quomodo veritas existentiae Dei non solum non supprimat veram libertatem etiam politicam hominis sed potius constituat eius unicum fundamentum et garantiam. Sine enim ordine absoluto legis naturalis transcendentis ipsum Statum, hic fit aliquid divinum et tyrannicum cui civis remanet totaliter subiectus tamquam servus et mancipium.

Ita sine existentia iuris naturalis auctoritas caret fundamento et rationali iustificatione et tunc aut fit violenta, arbitraria, nullo vero iure innixa, aut simpliciter perit, locum relinquendo anarchiae et dissolutioni sociali.

Synthesis inter verum conceptum libertatis et auctoritatis, hodie a multis quaesita et invocata potest inveniri solum in conceptione theistica et praesertim christiana vitae quae erit, etiam in hoc casu, a doctrina Concilii, in mentem hominum hodiernorum tamen indigentium sana orientatione, opportune revocanda.

SULLA VOLGARIZZAZIONE SCIENTIFICA DA PARTE DI CASE EDITRICI CATTOLICHE

(R. Zavalloni, O. F. M.)

Si fa voto che si renda obbligatoria l'istituzione di un Ufficio di Consulenza, composto di esperti nelle singole materie, per dare un parere sulla opportunit  e sulla convenienza di pubblicare, sia in stampa diretta sia in traduzione, libri di volgarizzazione scientifica che hanno un diretto rapporto con la vita morale e religiosa.

Il pericolo di una falsa ed inopportuna volgarizzazione scientifica appare sempre pi  grave ed allarmante. Una valanga di libri viene presentata al pubblico nelle forme pi  attraenti. Essi non contengono sempre degli errori, e perci  non sussiste una vera ragione o per negare l'imprimatur o per metterli all'Indice.

Si tratta spesso di questioni difficili, insidiose e pericolose. Il pericolo vero non sta tanto nelle questioni in se, quanto piuttosto nell'impreparazione del pubblico cui vengono offerte. Se molti libri fossero presentati in una forma pi  seria, se non fossero destinati al gran pubblico, l'inconveniente sarebbe in gran parte evitato. Ma in realt  non   cos ! Questo pericolo appare particolarmente preoccupante nel campo della psicologia e delle discipline affini.

Anche da parte di Case Editrici Cattoliche vengono presentate al gran pubblico, in una veste molto attraente e a poco prezzo, delle «Collane» di volgarizzazione scientifica, nei campi suindicati, che non possono essere raccomandate soprattutto per il loro carattere estremamente eterogeneo: libri buoni vengono collezionati insieme ad altri che non sono affatto raccomandabili. Questi libri danno una semplice infarinatura, destinata a favorire una pericolosa superficialit ; essi presentano spesso ardui problemi senza offrire valide prospettive di soluzione.

Il proposto parere consultivo non pare sia reso superfluo dalle norme e dalla prassi della «Censura librorum». Questa, infatti,   intesa a dare un giudizio autoritativo sulla dottrina di un libro. La competente Autorit  Ecclesiastica esamina e determina se un libro contenga o no qualche cosa contro la fede o i costumi; considera altres  se esso possa essere nocivo o no ai fedeli, se dalla lettura ne possa derivare o no un danno spirituale o religioso. In verit , l'istituto della censura dei libri potrebbe essere sufficiente ad ottenere lo scopo che ci si propone. Non sembra, tuttavia, che raggiunga sempre tale scopo.

Il proposto parere consultivo non sembra neppure essere reso super-

fluo dalle norme e dalla prassi della « Prohibitio librorum ». Questa, infatti, da un giudizio autoritativo che segue la pubblicazione del libro. Tale giudizio ha un evidente carattere di riprovazione e, data la gravità dei suoi effetti, essere necessariamente limitato a casi di particolare rilievo.

Ora, l'auspicata consulenza dovrebbe avere un carattere con particolare riferimento alla questione della opportunità e della convenienza di volgarizzare un dato problema; dovrebbe esprimere altresì un parere sulla veste tipografica che più gli conviene, poiché altra cosa è presentare un libro di volgarizzazioni sotto una veste di serietà scientifica ed altra cosa sotto quella di un tomanzetto, come non di rado avviene.

PONTIFICIUM
ATHENAEUM IIRBANIANUM
« DE PROPAGANDA FIDE »

PONT. UNIVERSITAS URBANIANA
DE PROPAGANDA FIDE

Roma, 30 aprile 1960

Prot. 35 L/60

Eminenza Reverendissima,

Ho l'onore di umiliare a V. E., in ossequio alla richiesta fatta con la venerata Lettera del 18 luglio 1959 (Prot. N. 2 C/59) e nei termini prescritti, i *voti* dei Rev.mi Professori di questa Pontificia Università per il prossimo Concilio Ecumenico.

Mi permetto di far sommessamente presente a V. E. che la massima parte dei Professori ha già dato il suo modesto contributo alla fase antipreparatoria del Concilio mediante le ss. Congregazioni, delle quali essi fanno parte o dalle quali sono stati per l'occasione officiati.

Nella speranza di aver corrisposto all'attesa, il Corpo Accademico si tiene a completa disposizione dei venerati comandi di V. E. per qualunque ulteriore servizio possa umilmente rendere alla santa Causa del Concilio.

Prostrato al bacio della s. Porpora con i sentimenti della più profonda devozione e riverenza, mi protesto

dell'E. V. obbl.mo e umil.mo
in Domino figlio

Mons. SALVATORE GAROFALO
Rettore Magnifico

DE SYMBOLO ET PROFESSIONE. FIDEI NOVITER PROPONENDIS IN CONCILIO

(S. Garofalo)

Supervacaneum est comprobare munus Concilii praecipuum esse fidem catholicam tutari. « Hortor ergo, frater carissime, - ita ad Acacium episcopum Constantinopolitanum S. Simplicius Papa die 9 ian. a. 476 scribebat (Epist. *Quantum presbyterorum*, PL. 58, 42) - - ut modis omnibus faciendae synodi perversorum conatibus resistatur, quae non alias semper indicta est, nisi cum aliquid in pravis sensibus novum, aut in assertione dogmatum emersit ambigim: ut in commune tractantibus, si quae esset obscuritas, sacerdotalis deliberationis illuminaret auctoritas; sicut primum Arii, ac deinde Nestorii, postremum Dioscori atque Eutychetis fieri coegit impietas ».

Historice omnino constat hoc: « Il supremo compito dei concili ecumenici fu sempre quello di salvaguardare la predicazione della Fede contra gli errori del tempo mediante delimitazioni (hoc est: definizioni e chiarificazioni) della dottrina cattolica. Ci sono stati concili che non hanno emanato disposizioni disciplinari, ma *nessuno in cui non sia stato respinto un errore* e esduso dalla Chiesa un eretico » (H. JEDIN, *Breve storia dei concili*, Roma 1960, p. 209). Ipsa origo conventuum Episcoporum qui primo concilia (TERTULLIANUS, *De ieiuniis*, 13, PL. 2, 1024) vel synodi (Dionysius ALEX. in *Eusebii Hist. eccles.* VII, 7, PG. 20, 659 s.) dicta sunt petitur ex necessitate detegendi ac refellendi errores montanistarum saec. II ad finem vergente.

Item pro futuro Concilio Vaticano, Dominus Noster Papa Ioannes XXIII iam ab initio mentem suam, ad normam sacrosanctae Ecclesiae traditionis, ita aperuit cum in allocutione d. 25 ian. 1959 dixit: « una risoluzione decisa per il richiamo di alcune *forme antiche di affermazione dottrinale* e di saggi ordinamenti di ecclesiastica disciplina, che nella storia della Chiesa, in epoca di rinnovamento, diedero frutti di straordinaria efficacia per la *chiarezza del pensiero*, per la compattezza delle unita religiose, per la fiamma più viva del fervore cristiano ». In Adhortatione Summi Pontificis ad Clerum Venetorum regionis die 21 apr. 1959 (A.A.S. LI, 1959, pp. 379-380) haec leguntur: « Preghiamo e auguriamo che il Concilio
tutto) o spettacolo degli Apostoli
l'Ascensione di Gesù al Cielo: unmi-
radunati in

mita di pensiero e di preghiera con Pietro e attorno a Pietro... ». Adhuc: « Il Concilio... è convocato perché la Chiesa cattolica, nella fulgida varietà dei suoi Riti e nella sua infrangibile unità, si propone di attingere novella vigore per la sua divina missione, secondo gli *immutabili* sacri principi su cui poggia, secondo le *orme della tradizione antica*... » (*L'Osservatore Romano*, 14 iun. 1959). In Litt. Encycl. *Ad Petri Cathedram* dicitur Oecumenicum Concilium « aluisse spem fore ut omnium animi *ad veritatem satius altiusque agnoscendam*... feliciter excitarent ». Ibidem asseritur ad Concilium « sacrorum Antistites, de gravibus religionis rebus tractaturi, ex universo orbe convenient, et *praesertim de causa ut ad Catholicae fidei incrementum* et ad rectam christiani populi morum renovationem deveniantur, utque ecclesiastica disciplina ad nostrorum temporum necessitates rationesque aptius accommodentur. Id profecto mirabile praebebit *veritatis*, unitatis caritatisque *spectaculum*... » (A.A.S., *ibid.*, p. 510 s.).

Ad fidem affirmandam, declarandam defendendamque, inde a remota Ecclesiae aetate et praesertim Conciliorum ope,¹ peropportune provisum est per « symbola » vel « professiones fidei » quae dicuntur, quibus nervose, disertissime et summa Ecclesiae ac Pontificii Magisterii auctoritate, quae necessario credenda sunt ad salutem attingendam fidei libus omnibus proponuntur. Quantum hoc contulerit ad « spectaculum veritatis et unitatis », ad catholicae fidei notitiam et incrementum, nemo est qui non videt.

De auctoritate et utilitate symboli fidei scribit *Leo Magnus*: « Permanete stabiles in ea fide quam confessi estis multis testibus... Si quis autem vobis aliud annuntiaverit praeter id quod didicistis, anathema sit...: Quidquid contra regulam catholici et apostolici symboli aut legere aut audire contigerit, id omnino mortiferum et diabolicum iudicate » (*Sermo* 24, 6, *PL.* 54, 207). « Hoc fixum habete in animo, quod dicitis in Symbolo » (*Sermo* 46, 3, *PL.* 54, 294). Haereticus ille est « qui ne ipsius quidem symboli initia comprehendit » (*Epist.* 28, 1, *PL.* 54, 757). In symbolo etenim, velut in purissimo fonte collecta, ea omnia habentur quae sive ex revelatione sive ex Patrum traditione et viae Magisterio scimus et firmiter credimus: « Nos cognoscimus fratribus... intimasse quod *secundum evangelicam apostolicamque traditionem*... una esset omnium nostrum et indiscreta confessio, neque ullis haereticorum disputationibus obtineri ut aliter aliquid de summi et salutiferi sacramenti veritate sapiamus quam *ex praedicatione sanctorum*

¹ Cf. DENZINGER-RAHNER, *Enchiridion Symbolorum*) ed. 31\ 1957, p. 69 in Indice.

Patrum et ex auctoritate incommutabilis Symboli didicimus ac docemus » (Eiusdem LEONIS MAGNI, *Epist.* 102, 2, *PL.* 54, 985-986)

— Praeter ea quae variis saeculis et auctoribus circumferuntur, tria, praecipua symbola habentur etiam nunc in Ecclesiae usu quibus, utpote quae exprimant Magisterium infallibile Ecclesiae, valor dogmaticus agnoscitur, nempe: *symbolum* quod *apostolicum* audit, *symbolum nicaeno-constantinopolitanum* et *symbolum* « *quicumque* ».

1. *Symbolum apostolicum*) quod in catechetica et in privata recitatione occurrit, antiquissima est « tessera fidei » quae iure ab apostolis dicitur promanare, componitur essentialiter parte trinitaria et parte christologica et exstat variis formis quae nuncupantur: occidentalis quior (i. e. romana), occidentalis recentior et orientalis (cf. *Enchiridion Symbolorum*) sub. nn. 1-12).

2. *Symbolum nicaeno-constantinopolitanum* constat ex « fide nicaena » scil. ex symbolo nicaeno (quod ex symbolo baptismali ecclesiae caesarensis derivatum et opportunis additionibus auctum est (cf. *Enchir. Symb.* cit. n. 54); postea in Concilio Oecumenico Constantinopolitano I an. 381 completum praesertim in ultima parte (*Enchir. Symb.* n. 86). Post Conciliū Ephesinum (a. 431) et Chalcedonense (a. 451) hoc symbolum inter Ecclesias Orientales in usum liturgicum transiit, in Occidente tamen hoc factum est circa finem saec. VIII per S. Paulinum Aquileiensem.

3. Exstat et *symbolum* quod vocatur *Athanasianum* (« Quicumque »), sed non esse opus S. Athanasii nee graecae originis constat; auctores recentiores contendunt auctorem fuisse vel S. Ambrosium Mediolanensem vel Fulgentium Ruspensem (†532-533). Inde a fine saec. VIII « Fides Athanasii » quae vocabatur, in officio divino adhiberi coepit et a saec. XIII in universa Ecclesia, sive occidentali sive orientali, ut regula fidei irrefragabilis habetur. Saec. IX nomen symboli accepit (*Enchir. Symb.* n. 39 et nota 1).

Humillime sed enixe proponendum. ducimus ut in Concilio Vaticano II *novum symbolum* proponatur; novum, inquam, non quia *nova* dicenda sint sed quia *perfectius omnia dicat* quae necessario ad salutem credenda sunt ad normam integrae et unius fidei catholicae.

Neminem fugit in symbolis quae: hucusque recitantur multa deesse quae dogmata spectant (ex. gr. de mysterio eucharistico) cum illic cordi fuerit haereses quae tunc temporis grassabantur propulsare. Nostro tempore potius necessarium videtur *integram ex omni parte fidem* catholicam alte confiteri et distincte enuntiare sive ad tutam, facilem et stabilem eruditionem fidelium, sive ad unitatem fratrum dissidentium

utilius praeparandam, ut omnibus notum sit quid una Ecclesia Christi ex Divino Institute firmiter et immutabiliter credat.

Nee minime spernendum quod, nostris temporibus, formula huiusmodi noviter per « moderna instrumenta diffusionis » quae dicuntur (folia diurna vel periodica, « Radio », etc.) quaeque « publicam opinionem » efficaciter premunt, statim nota erit ubique gentium non sine ingenti lucro pro omnibus sive credentium sive non credentium.

Nova hac formula ex apostolica traditione et auctoritate promanante ac fidem Ecclesiae perennem proponente, hoc etiam affirmatur, quod scilicet Ecclesia apostolica romana et catholica semper sibi constans una est Ecclesia quae valeat doctrinam Christi humani generis Salvatoris dilucide et auctoritative hominibus cuiuscumque temporis et ubique terrarum degentium ad aeternam salutem aperte et secure docere. Hoc sane videtur intime pertinere ad illam « unanimitatem fidei » qua iam ab initio Ecclesia super Petrum fundata feliciter gaudet, ad « spem fore ut *omnium animi* ad veritatem satius altiusque agnoscendam » excitentur, de qua Summus Pontifex Ioannes XXIII locutus est.

Neque dicendum difficile vel - quod Deus avertat - impossibile esse formulam vel symbolum de quo in praesenti « voto » componere, cum munus Ecclesiae a Christo divinitus concreditum sit « docere omnes gentes » et eas « docere servare *omnia quaecumque* » Christus apostolis mandavit (cf. *Matth.* 28, 19-20). Omnes apostolorum successores « quos Spiritus Sanctus posuit regere Ecclesiam Dei » (cf. *A.A.S.* 20, 28), sub ductu Christi Vicarii et successoris Petri in Concilio Oecumenico congregati, nostris temporibus omni divina veritate indigentibus ad quam Spiritus Sanctus introduxit apostolos post Christi ascensum ad Patrem (cf. *Jo.* 16, 13: « Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem... et quae ventura sint annuntiabit vobis ») hoc eodem Spiritu afflante mundum universum peropportune et summo emolumento docebunt, ita ut « il Concilio rinnovi innanzi tutto lo spettacolo degli Apostoli radunati in Gerusalemme... unanimità di pensiero... con e attorno a Pietro » (Ioannes XXIII Pp.).

Quae de symbolo dicta sunt, etiam de *professione fidei* dicenda videntur, cum momentum huiusmodi professionis pateat etiam ex praescriptionibus iuris ecclesiastici (C.C.I. cann. 1406-1408). Discrimen videtur esse inter symbolum et Professionem fidei etsi saepe unum pro alia ponatur: symbolum est nudum elenchum veritatum, Professio fidei fusiores formulas proponit additis hic illic explicationibus ad penitiorem intelligentiam veritatum contra haereticas vel mancas interpretationes

(G. C. Van Noort, Tract. *De fontibus revelationis*, III ed., Amstelodami 1920, p. 113).

Plurimae fidei Professiones in ecclesiasticis documentis numerantur, quae contra singulares errores vel data occasione Summi Pontificis vel Conciliorum auctoritate proposita sunt:

1) Professio fidei Concilii Remensis (a. 1148, Eugenio III Papa) in causa Gilberti Porretani (*Enchir.*

2) Professio fidei in negotio Waldensium a. 1208 sub Innocentio III (*Enchir.* 420-427);

3) Professio fidei a. 1267 a Clemente IV Michaeli Paleologo necnon ab Urbano VI a. 1385 Graecis orthodoxis ad Ecclesiam redeuntibus proposita (*Enchir.* 461-466), quae, paucis mutatis per interrogationes et responsiones etiam nunc emittitur in consecratione episcoporum;

4) Professio fidei *Tridentina* ex bulla « Iniunctum nobis » Pii IV diei 13 nov. 1564 (*Enchir.* 994-1000);

5) Professio fidei Graecis praescripta a Gregorio VIII in actis circa unionem Ecclesiae Graeco-Russicae a. 1575, in qua, inter alia, partim includitur fidei professio *Tridentina* (*Enchir.* 1083-1085);

6) Professio fidei Orientalibus (Maronitis) praescripta a Benedicto XIV a. 1743, in qua, quae a Conciliis praecedentibus, a Nicaeno ad Tridentinum, damnata vel definita et declarata sunt reassumuntur (*Enchir.* 1459-1473).

In usu hodierno universali est *fidei professio tridentina*, cui, ex decreto S. Congregationis Concilii diei 20 ian. 1877, addita sunt quae « ab Oecumenico Concilio Vaticano tradita, definita et declarata sunt praesertim de Romani Pontificis Primatu et infallibili magisterio » (*Enchir.* n. 1000).

Una cum hac fidei Professione, ex motu proprio « Sacrorum antistitum » S. Pii X, d. 1 sept. 1910, impositum est *iusiurandum contra errores modernistarum* (*Enchir.* n. 2145-2147).

Quae de « *nova* » symbolo supra dicta sunt audemus demisse dicere et de *nova professione fidei* in futuro Concilio exaranda et proponenda hac tamen ratione ut quae polemicè dicenda essent contra singulares errores vel errantes omnium temporum *irenice* proponantur. Hoc est: nova formula veritates fidei *distinctim* enuntiet, additis - secundum rationem et fere « genus litterarium professionis fidei » - explicationibus quae ab omnibus non difficili negotio intelligi possint, prae oculis habitis etiam quae Orientales et « Christianos dissidentes » spectant, ita ut *una formula* omnia confiteantur quae ad integram et rectam fidem catholicam undequaque pertiJ.?.ent.

Nomine reticito errorum vel errantium melius, ut videtur, pacificae Ecclesiae menti, nunc temporis praesertim providetur. Praeterea, quae contingentia sunt - ut puta nomina - omissis, formula huiusmodi utilius in futurum, per temporis spatia, forsan ab omnibus etsi non de re theologica periti, intelligetur.

Hoc non prohibet, immo fere exigit, quominus auctoritate ipsius Concilii, in documento addito, elenchum errorum vel errantium in « professione fidei » reticitorum expresse proponantur, ad utilitatem sive theologorum sive omnium quibus cordi esse potest notitiam errorum vel errantium distinctam habere.

Latius tamen pateat nova formula ita ut ea etiam praecaveat quae nostro tempore erronee circumferuntur quin possibile sit singulamentum vel singulare « systema » expresse indicare.

Nec omittendum quod huiusmodi formula posset facilius essentialia parare quae ad unicum *universalem catechismum* exarandum conferrent, quod in votis est, ut ad oculos omnibus pateat quod de Symbolo aiebat Sacrosancta Tridentina Synodus: « principium illud, in qua omnes, qui fidem Christi profitentur, necessario conveniunt, ac fundamentum firmum et unicum, contra quod *portae inferi numquam praevalerunt*, totidem verbis, quibus in omnibus Ecclesiis legitur » (*Enchir.* n. 782).

DE ATHEISMO POSITIVO SEU CONSTRUCTIVO UT IRRELIGIOSITATIS NOSTRI TEMPORIS FUNDAMENTO

(C. Fabro)

I. *Atheismi contemporanei indoles et momentum.*

Neminem fugit, qui situationem culturalem seu spiritualem nostri temporis sinceris oculis aspicere studeat, *ascensum progressivum atheismi in populos totius orbis*: non modo plurimas nationes Europae atheis guberniis vel per atheas partes regi, sed apud ipsas catholicas nationes partes quae se catholicas profitentur neutras sive aconfessionales aliquando sese proclamare circa principia et exigentias fidei et moralis christianae. Huic atheismo vel indifferentismo politico et sociali respondet atheismus culturalis in litteris, in arte, in cinema... veluti effectus et consequentia, ita ut nomen Dei eiusque dignitas ab ipsis legibus et publicis actibus removeatur, sicut in nova Constitutione italica.

Laicismus liberalis saeculi XIX supplantatur saeculo XX ab atheismo culturali, politico, practice ... « Mars Dei », quam Hegel et Nietzsche

nuntiabant eamque ut conclusionem necessariam culturae modernae sive « principii immanentiae », apparet ut factum iam in actu.¹

Characteres praecipui atheismi contemporanei:

a) *Est atheismus massae*. Dum saeculis elapsis usque ad marxismi adventum, atheismus ad coetus restrictos vel singulos homines reservabatur, quia vita publica et familiaris in religione continebatur: situatio nostri temporis, derelicta fere quavis professione religionis publica et familiari, Deum reliquit singulis hominibus.

b) *Est atheismus ethico-politicus*. Firma legum vis, quam antea homines a Deo petebant, principium democratiae modernae uni populo e contra tribuit, qui fons simul et subiectum unicum iuris unice agnoscitur. Hinc collusiones inter religionem et praxim socialem vel politicam sive in individuīs qui ad partes atheas in politica confugiunt, sive ad partes ipsas quae sese catholicas profitentur quae cum partibus atheis vel atheismo inclinantes non dedignantur aliquando rem agere vel se consociare.

c) *Est quidem atheismus universalis*. Constat enim magnos populos derelinquere religiones antiquas plus vel minus pantheisticas atque ad atheismum scientificum vel marxisticum declinare propter pressionem a communismo sovietico et a conditionibus oeconomicis. Progressus atheismi non solum in Sinis, ubi imperat marxismus, sed et in Iaponia, in India aliisque regionibus illius maximi et antiqui continentis conspicitur: classici scriptores atheismi et marxismi non solum in lingua anglica universali vertuntur sed etiam in linguis propriis: sinica, iaponica, variisque aliis linguis Indiae sicut constat.

· Etiam in Africa, quae sicut Asia, paulatim independentiam politicam obtinet et angustia oeconomica oppressa in explosiones anti-occidentales prorumpit, atheismus extenditur qui a propaganda sovietica praesentatur ut unicum medium ad liberationem oeconomicam simul cum sociali et politica obtinendam: dum Christianismus ut solidalis cum servitute colonialismi et capitalismi occidentalis accusatur.²

· Hinc fit ut catholici Asiae vel Africae habeantur et accusentur ut patdae progressui et suae nationis libertati infesti, et hostes sui populi habentur, non secus ac primi christiani qui ut « odium generis humani » a Paganis accusabantur..

¹ Eadem denuntiatio atheismi contemporanei fit a protestantibus: cf. *L'Atheisme contemporain* (en collab., Geneve 1956).

² Quaedam informationes magni momenti inveniuntur in vol. *Communisme et Missions*, Rapports et Compte rendu de la XXVII Semaine de Missiologie, Louvain 1957 (Museum Lessianum, Desclee de Brouwer 1958).

II. *Atheismi contemporanei derivatio historico-speculativa.*

Plures indicari possunt influxus seu deviationes quae ideologiam atheismi contemporanei inspirant seu efformant, qui apparenter seu superficie ad contrarias pertinent positiones sed ad eundem spiritus motum pertinent qui « emancipatio » hominis a religione dicitur ut in sua naturali libertate constituatur et vivat. Tales influxus ad sequentes praecipuos reducendos putamus:

1. *Derivatio stricte materialistica* quae omni aetate et tempore sues habuit fautores: in antiquitate Democritus, Leudppus, Epicurus et eorum asseclae cum Stoicis qui, si non omnes, sane multi materialistae fuerunt; a horum discipuli, in Aetate Media pauci,¹ crevemnt in aetate Renascentiae propter restaurationem paganae philosophiae (I. Bruno, Vanini ...); in aetate moderna Lamettrie et d'Holbach in Gallia, Moleschott et Haeckel in Germania, Ardigo, Rensi in Italia... Asseclae huius materialismi fuerunt et sunt numerosiores quam communiter dicatur vel putetur. Inclination ad materialismum est in ipsa natura humana quae, ad sensibilia prona, spiritualia fastidit et religionis iudicia horret.

2. *Derivatio illuministica seu rationalistica* floruit saeculis xvii et xviii qui magistros habuit Spinoza, Bayle, Voltaire, Rousseau, Reimarus, Lessing...: admittitur Ens supremum et religio naturalis potius sensu historico et aesthetico intelligenda, dum religio historica revelata seu ecclesiastica damnatur ut « superstitio » et omnium errorum atque malorum fons et causa.⁵ Dogmata praesertim religionis christianae atque miracula quae ad Providentiam et divinam revelationem firmandam a theologia afferuntur, ab illuministis negantur ut commendetur reditus ad naturam ipsam et ad initialem conditionem generis humani (« Theoria hominis inculti » - *la theorie du ban sauvage*).

³ Cf. G. M. HARTMANN, *Der Materialismus in der Philosophie der griechisch-romischen Antike*) Akademie Verlag, Berlin, 1959. Pro Deniocrito, v. G. GROSEW, *Der Materialismus des Demokrit*, «Das Altertum» IV, 4, (1958); p. 215 s.

⁴ De ipsis nunc magnum edidit volumen H. LEY, *Studie zur Geschichte des Materialismus*) Deutsche Akademie der Wissenschaften, Berlin 1957. Sub aspectu ethico-politico, v. opus fundamentale G. DE LAGARDE, *La naissance de l'esprit laïque au declin du Moyen Age*) 6 voll., Saint-Paul-Trois-Châteaux, 1933 ss.

⁵ Cf. v. g. P. HAZARD, *La crise de la conscience contemporaine 1680-1715*) Boivin, Paris 1935; Id., *La pensée européenne au XVIIIe siècle*, De Montesquieu à Lessing, 3 voll. Paris 1946. Ut suos praecursores marxistae indicant Descartes, D'Alembert, Diderot, Lamettrie, Leibniz, Locke, ecc. (cf. biographias Magnae Enc. Sovieticae, transl. Germanica, ed. separata, 2 fasc., Berlin 1954, 1957).

3. *Derivatio idealistica seu stricte immanentistica*, quae a « principio conscientiae » sub forma kantiana (*Das Ich denke überhaupt*) progrediens, influit directe in varias atheismi formas nostrae aetatis: marxismus cuiusvis formae, existentialismus sinister, neopositivismus, praxismus absolutus ... qui nostris diebus diffunduntur et dilatantur per totum terrarum orbem. *Ad istas postremas atheismi formas pertinet character.: quem supra diximus positivum atque constructivum*, sensu scil. methodologico explicito in quantum *negatio vel expulsio Dei a conscientia humana proclamatur veluti conditio necessaria et fundamentum pro veritate naturae hominis' eiusque authentica conditione et libertate in mundo affirmanda.*

Haec forma « atheismi positivi », innitens scientiae progressibus ac evolutionismi absoluti theoriis ⁶ una cum critica pseudo theologismi philosophiae idealisticae, apparet ut aliquid novi in cultura occidentali: notiones conscientiae et libertatis, personae spiritualis, immortalitatis individualis, existentia Dei atque mundi creatio... considerantur ut « mythi » et extrapolationes phantasticae. quae omnino et omnibus mediis fugandae sunt ut homo inveniat et habeat proprium esse in mundo naturae et historiae.

.. Formula quadam brutali, exacta tamen: *expulsio Dei salus hominis!* Plerique sane operantur influxus ad talem situationem atheismi universalis generandam quos ad communem aliquam radicem historicam non facile colligere fas est. Praeter doctrinales, quas indicavimus, adnumerari possunt etiam sociales; ipsa elevatio oeconomica, ex una parte, per quam homines commodiorem atque distractionibus implexam agere solent, submersi fatuitatibus quotidianis ac dispersione spiritus unde sive familiae sive aspirationem religiosam amittunt, spiritualia fastidiunt atque ad res temporales insatiabiliter inhiant; ex altera parte ipse proletariatus et massa operaria ad hoc unice videntur intendere ut et ipsi hisce modernis commoditatibus frui possint. Sicque apud homines incultos *materialismus practicus* fit via et praeparatio ad *atheismum practicum*, ad oblivionem praxis religiosae, fugam conscientiae et horroreni mortis sicut in paganismo.

II. *Accuratio atheismi notio et divisio.*

Atheismus sive divinitatis religionisque negatio diversas obtinet formas atque significationes.

Ad *atheismum theoreticum* attendentes - quia « atheismus prac-

¶ Cf. pro assumptione Darwinismi, M. PRENANT, *Darwin*) Paris 1946.

ticus » reducitur ad pigritiam vel ignaviam conscientiae illum indicare debemus velut *negationem veri Dei*.

Ut « verus » Deus habeatur debet concipi:

a) *Ut « primum principium » seu Ens absolutum transcendens et prima causa,*

b) *Ut « Spiritus » intellectu et voluntate cum libertate praeditus,*

c) *Ut « Persona » quae cognitionem et amorem erga mundum et hominem ostendit.*

I-haec attributa in Deo ad invicem se includunt: negari tamen non potest in evolutione historica culturae diversimode talia attributa accepta fuisse ita ut atheismo aperto et explicito non infrequenter opponerentur conceptiones divinitatis quae debent in radice et ipsae ut atheae seu ut negationes veri Dei agnosci et declarari. Inter has proinde non solum *superstitio, idolatria vel statolatria* sed etiam pantheismus, panentheismus ... adnumerari debent.⁷ Illae sive primi generis sunt *atheismi expliciti*, istae *atheismi impliciti* sed non minoris immo maioris radicalitatis atque mentis perversionis quae agnitionem veri Dei impediunt. Dicamus ergo:

a) *Negant explicite verum Deum Athei aperti et declarati, seu fautores Agnosticismi, scepticismi, monismi et materialismi* cuiusvis aetatis qui cognitionem transcendentis negant, conscientiam et cogitationem ad materiae motum reducant, libertatem quamcumque negant (determinismus physico-physiologicus), religionem veluti magiam ac superstitionem interpretantur.

Atheismus classicus vel *atheismus directus sive immediatus* et radicalis, potest appellari qui profitetur sensualismum in cognitione, utilitarismum in ethica, empirismum in metaphysica seu negationem cuiusvis transcendentiae. Haec forma quasi rara ante aetatem modernam, magis ac magis frequens fit nostris temporibus propter versionem quam vocare possumus *anthropologicam* seu propter negationem cuiusvis metaphysicae et reductionem veritatis ad significationem quae surgit ex ipsa structura hominis et eius habitudine ad naturam et ad historiam. Huitis formae atheismi anthropologici magister principalis haberi debet L. Feuerbach.

b) *Negant implicite verum Deum vel qui necessario alligant Deum ad machinam mundi (Stoici), ad conservationem reipublicae (religiones*

⁷ Hoc criterium resolutivum vel critico-metaphysicum in diiudicando atheismo, invenitur etiam in maxima investigatione moderna a F. MAYTNER, *Der Atheismus und seine Geschichte im Abendlande*, Stuttgart u. Berlin 1920, 4 voll. Etiam opus iam vetus sed semper classicum: F. A. LANGE, *Geschichte des Materialismus*, 2 voll., Berlin 1896.

antiquitatis praes. romana), vel qui *politheismum* vel *superstitio-nes*. idolatricas profitentur, vel religiones orientales (ut Buddhismus in India, Sinis, Iaponia...) quae nihilismum profitentur vel Deum personalem et hominis immortalitatem personalem negant.

Immo et *rationalismus* qui Deum ut *Rationem* absolutam concipit et eius ad mundum respectus ut necessities habet, sicut Spinoza: atheismus talis frequentatur apud intellectuales radicales, (physici et mathematici: Einstein, v. g.), sectas massonicas, associationes culturales laicas.

Ad atheismum aliquomodo redit ipse modernus *laicismus* qui, respecta quavis traditione historica religionis, negat cuicumque religioni ius in vitam publicam sodalem, politicam, educativam... Origo remota laicismi iam ad nominalismum et fideismum Medii Aevi, cuius princeps Ockam fuit qui separationem Ecclesiae a Statu affirmabat et ius Ecclesiae in res publicas aperte negabat: unde moderna conceptio Status laici exorta est.⁸

Huius conceptionis laicae assedae considerandi sunt fautores sic dictae *tolerantiae*, ut Deistae in Anglia (Collins, De Cherbury, Toland, Locke, Hume...), eorumque assedae in Gallia et in Italia et ipsi *fautores religionis naturalis* (v. g. Wollaston) in quantum illam opponunt et exaltant super religionem revelatam negando s.d. factum incarnationis et eminentiam divinae revelationis, puram rationem profitendo.

c) Ad atheismum tandem confluunt variae *Pantheismi* formae sive in antiquitate (Stoicismus, formae plurimae Neoplatonismi), T Bruno et M. de Montaigne in Renascentia; Campanella damnat ipsum Macchiavelli de atheismo.⁹

Atheae dicendae sunt metaphysicae spinozianae *idealismi moderni germanici* quae Deum immanentem necessario faciunt cum mundo, prout Hegel affirmat « Deum sine mundo minime Deus esse » (*Ohne Welt .Gott ist nicht Gott*).¹⁰

Atheus did debet *historicismus* vitalisticus sive Diethey, Ranke, Meinecke, sive neokantismi gallici sive neohegelismi italici (Croce).

Atheos sese profitentur in linea Schopenhauer et Ed. von Hartmann.

Athea dicenda est ipsa « philosophia vitae », a germanicis mutuata, hispanorum De Unamuno et Ortega y Gasset.

⁸ Cf. G. DE LAGARDE, *La naissance de l'esprit laïque au Moyen Age*, 1933, t. I.

⁹ CAMPANELLA, *Atheismus Triumphatus*, anni 1631; cf. C. FABRO, *Campanella e Macchiavelli*, nel vol. « Umanesimo e scienza politica », Milano 1952, p. 155 ss.

¹⁰ Cf. HEGEL, *Philosophie der Religion*, ed. Lassan, Ed. I, p. 148.

IV. *Determinatur peculiaris instantia atheismi in philosophia moderna.*

Theologia protestantica germanica praesertim « liberalis » assumere non dubitavit ipsum idealismum vel immanentismi principium ad dogmata christiana fidei elucidanda. Perperam tamen, quia ipsa *essentia principii idealismi ducit ad atheismum, in quantum transcendentalitas vel to Ego transcendentalis implicat negationem Dei transcendentis*". Hoc abunde ostendit « sinistra hegeliana », sed hanc negationem ex ipso principio philosophiae modernae plane ac facile euiuseumque gionis negationem erui omnibus in promptu est. Hanc « essentiam atheam » philosophiae modernae in ipso rationalismo postcartesiano¹¹ quidam ostendere voluerunt, quodque in Hobbes; Spinoza in aperto est. Attamen atheismus speculativus novam ac definitivam, suo modo induit formam in idealismo transeendentali moderno.

1. *Principii immanentiae sincera formula atque sensus.*

In realismo traditionali seu graeco-christiano mens humana sive conscientia fundatur et seipsam percipit fundatam, super ens quod ipsi obicitur: ens fundat, movet conscientiam quae sese dirigit tum in cognitione tum in actione iuxta ens et entis principia.

In philosophia moderna e contra ens ipsum oritur et fundatur a conscientia secundum classicam formulam a Fichte prolatam: « *Nullum ens sine conscientia; .. ens est modificatio conscientiae* ».¹² Haec est tessera cufosvis formae philosophiae modernae in quantum habitudinem conscientiae ad ens totaliter invertit non quovis modo vel sensu sed hoc praecise quod ipsa oppositio constitutiva actus cogitandi, sive *oppositio inter cogitare et esse*, inter conscientiam et ens sive mundum naturae et spiritus, tollitur; seu in quantum haec « suprema dualitas » (*die hachste*

¹¹ Thesis haec dirigitur contra Augustinismum post-cartesianum qui Deum ponit et concipit universaliter ut « Veritatem ipsam » (cf. v. g.: J. HARDUINUS, S. I., *Athei detecti*, fo «Opera varia»; Amstel; 1733. Deteguntur, ut athei: C. Janse-
nius, A. Victor seu A. Martin, L. Thomassinus, F. Malbranche, P. Quesnel, A. Ar-
nauld, P. Nicole, B. Pascal, R. Cartesius, A. Le Grand et S. Regis.

¹² « Natur? rationalis est praecise in quantum ponit se ut essentem, sdl. in quantum fit conscientia suipsius. Quodlibet esse, sive ipsius ego sive ipsius non-ego est quaedam determinata modificatio conscientiae ac conscientia nullum esse » (... « *kein Sein ohne Bewusstsein; Grundlage des Naturrechts* », Einleitung; ed. Medicus, Bd. II, p. 6). Hanc formulam esse pacificam ostendit historia idealismi: « *Sein in' nur im Bewusstsein, ntr als eine Art des Bewusstseins zu denken* » (W. WINDELBAND, *Lehrb. d. Geschichte d. Philos.*, § 41, Tiibingen 1935, p. 487). Fichte, ut constat, accusatus fuit publice de atheismo et sese defendere conatus est (d. W. STEINBECK, *Das Bild des Menschen in der Philosophie J. G. Fichte*, Miin-
chen 1938, p. 84 ss.).

Entzweieung sec. Hegel) inter vitam conscientiae et realitatem ipsam negatur et velut conscientia vulgaris consideratur, quam processus speculationis « superat » propria methodo negationis dialecticae. Admittit ergo philosophia moderna dualitatem (vel pluralitatem) pro conscientia empirica initiali, sed eius veritatem affirmat secundum unitatem transcendentalem conscientiae.

2. *Essentia anthropologica sive atheistica principii moderni immanentiae.*

Formulae classicae: *ens est* - secundum duplicem praesentiam « mundus est » et « quisque homo est » in quantum quisque percipit se esse per perceptionem mundi - *ergo cogito (ens)*, philosophia moderna opposuit formulam suam oppositam: *cogito, ergo sum*. Hoc apud Kant fit principium transcendente seu a priori: *das Ich denke überhaupt*, et ultimo in idealismo metaphysico indicatur ut *to Ego absolutum* (Fichte), Idea absoluta (Hegel).

Clavis necessaria interpretationis philosophiae modernae cuiusvis coloris, a Cartesio et praesertim a Kant usque ad tempora nostra, habetur in significatione termini « *transcendentalis* » qui ubique occurrit et in quo omnia fundantur.

Primo quidem: « *transcendentale* » est qualitas seu natura conscientiae humanae in quantum ipsa est principium, et medium et aliquomodo terminus in cognitione. Unde transcendente directe opponitur « *transcendentiae* » sive mundo, per respectum ad cognitionis processum, sive Deo per respectum ad terminum ultimum cognitionis et vitae hominis. Dum ergo in philosophia realistica obiectum et subiectum simul dantur, simul ponuntur et opponuntur in quantum se referunt ad ens, in philosophia immanentiae est ipsa subiectivitas transcendentalis ipsius Ego quae ponit obiectivatem: sicque non actum fundatur in obiecto, sed obiectum in actu.

Secundo: proinde « *transcendentale* » in philosophia moderna est a priori quod opponitur « *empirico* » sive cuicumque accepto a posteriori; transcendente indicat ergo ipsam *activitatem conscientiae ponentis* vel constituentis cognitionem: « *transcendentale* » ergo vindicat simul cum principio etiam *subiectum transcendente* in quantum est vel postulatur ut principium scientiae seu cognitionis in universali (*überhaupt*).

Tertio: propter hoc « *transcendentale* » in idem redit ac elevatio seu positio conscientiae humanae specificae ut *nucleum geneticum veritatis cuiusvis* cognitionis vel scientiae; « *conscientia transcendentalis* » dat proinde ipsam *structuram* veritatis cuius intentionalitas non ad ens vel ad esse ipsum, non ad Deum, sed ad hominem in quantum dicit activitatem cognoscentem et volentem necessario se dirigit: « *transcendentale* » ergo

indicat ipsam *realitatem humanam consideratam secundum universalitatem cognitionis et actionis in tempore et spatio* (historiae et scientiae, artis et religionis, ethicae et politicae, actionis et philosophiae...).

3. *Ambiguitas seu pseudo-theologismus immanentismi idealistici.*

Duo videntur elementa quae confluunt in structura idealismi transcendentalis: monismus pantheisticus Spinozae et principium transcendentalis Kantii, in quantum ipsum cogitare vel *to go Transcendentale* vel Auto-conscientia absoluta accipitur ut *Esse ipsum (Sein selbst-Hegel)*. Etiam apparet influxus mysticae heterodoxae sutoris J. Bohme et fipeculationis theosophicae a Tubingensi «Theologia vitae» (Oetinger, Franck, Bengel...)¹³.

Primo quidem influxus Spinozae minor videtur in Fichte, unde maior evidentia atheismi apud ipsum conspicitur cum totum problema circuire videatur circa exigentias (*Sollen*) tou Ego humani universaliter seu transcendentaliter sumpti.

Secundo e contra influxus Spinozae fit evidens et dominans iam in Schelling ac post ipsum in magna constructione systematis Hegel secundum quern «esse Spinoziani est ipsum principium philosophandi».¹⁴

Tertio tandem a tali idealismo metaphysico (sive in Schelling sive et praesertim in Hegel) ipsum dogma christianum, non aperte negatur sicut a Spinoza, sed explicite assumitur et positive (seu *gnostice*!) explicatur secundum exigentias immanentiae. Hoe modo dogmata christiana accipuntur ut «symbola» veritatis philosophicae: *peccatum originate* indicat momentum negativitatis in dialectica, *Trinitas* offert schema ipsius dialecticae (positivum - Pater, negativum - Filius ut negatio Patris, synthesis seu veritas utriusque - Spiritus... qui constituit essentiam ipsam humanitatis!).

Hunc pseudo-theologismus sive theologiae christianae mystificationem in speculatione hegeliana detegit et denuntiavit dux sinistrae hegelianae, philosophus sincere et simpliciter atheus Ludovicus Feuerbach, qui discipulus fuit Hegelii et viam aperuit atheismo sociologico et politico a

¹³ Cf. C. FABRO, *Hegel* in «Enc. Cattolica», t. VI, col. 1386 ss.

¹⁴ HEGEL, *Geschichte der Philosophie* ed. Michelet, S. W. XV, p. 337: «Spinozist zu sein, ist der wesentliche Ailfang alles Philosophierens». substantiae Spinozianae est eius abstractio seu inertia quae tollitur praecise per to Ego transcendentalis, in quantum concipitur ut subiectivitas absoluta seu transcendentalis. Hegel defendit fortiter Spinozam ab accusatione pantheismi et atheismi (cf. *Enc. d. philos. Wiss.*, § 50; ed. Hoffmeister, p. 76; cf. etiam § 573, p. 477 ss.). Accusatio de atheismo contra Spinozam iam legitur in Epist. 42 (ed. Gebhardt, t. IV, p. 207 ss.) et proponitur explicite, sicut notum est a P. Bayle (*Dictionn. hist. et crit.*; ed. Basil. 1738, t. IV, s. v., p. 253).

Marx-Engels-Lenin .Feuer_bach affirmat: « secretum Theo'logiae [hegelianae] est anthropologia »¹⁵ seu « idealismus est cryptq-atheismus ».

V. *Sincera natura atheismi contemporanei indicatur.*

1..*Atheismus marxisticus* sese praebebat ut magis cohaerentem, activum et radicalem. « Dialectica » quam Hegel introduxerat ad consequendum, in ambitu reflexionis, ipsum Abolutum quamque Feuerbach respuerat ut affirmaret hominem naturalem concretum, reassumitur e contra a theoricis. marxismi et applicatur realitati humanae cuius momentum constitutivum ponitur in re oeconomica secundum « luctam classium ».¹⁶

Accipiunt ergo Marxistae a Feuerbach *anthropologismum*, sensu iam indicato, et ab Hegel *dialecticam*, conceptionem scilicet realitatis (sive naturae sive praesertim historiae) quae formas vitae hominis earumque progressum explicat secundum oppositiones (oeconomicas). Profitentur ergo marxistae *materialismum* duplicem vel secundum duplicem dimensionem, *dialecticum* scilicet (quoad methodum) et *historicum* (quoad rem ipsam). Profitentur pariter *evolutionismum absolutum* sive in formatione mundi physici sive circa originem belluinam hominis (Darwinismus explicite attollitur).

Unde in Marxismo « atheismus proletarius fit elementum seu principium componens necessarium » ita quod religio et scientia sunt intrinsecae inconciliabiles¹⁷ in quantum non Deus fecit hominem sed homo Deum (mediante proiectione phantastica impressionis cuiusdam psycho-

¹⁵ Cf. praes. opus principale ipsius FEUERBACH, *Das Wesen des Christentums*, etiam in forma magis vivida et essentiali: *Grundsätze einer Philosophie der Zukunft*. Alius atheismi magister qui ab Hegel processit fuit David F. Strauss qui non solum Deum sed historicam existentiam Christi negavit in opere *Das Leben Jesu*: cf. etiam Sutnam eius theologiae... atheae, *Die christliche Glaubenslehre*) 2 voll., Tiibingen-Stuttgart 1840.

¹⁶ Hoc dare exprimitur in art.: *Atheismus* cuiusdam F. N. Oleschtschuk, qui continetur in «Magna Enc. Sovietica», II ed. Moskau 1950, Bd. III, p. 347 ss.; huius habetur versio germanica, n. 49, Dietz Verlag, Berlin. 1956, p. 2 ss. Art. evoluit principium Feuerbach secundum quod homo (in religione) est « creator-Dei »-et principium Marx scilicet quod « religio est opium populi », « ... dieser Ausspruch von Marx ist der Eckstein der gesamten Weltanschauung des Marxismus in der Frage der Religion » (p. 19), Expositio synthetica conceptionis marxisticae de origine religionis exponitur a sovietico J. P. FRANZEW, *Die Entstehung der Religion*) tr. germ. a C. H. Ludwig, Urania Vlg, Leipzig-Jena 1959.

¹⁷ Cf. Praef. ad Anthologiam: K. MARX-F. ENGELS, *Ueber Religion*) Dietz Verlag, Berlin 1958, p. 6. Analysim egregiam formationis atheismi marxistici habet M.-M. COTTIER, *L'atheisme du fctn.e Marx*). Ses origines hegelienues, Paris 1959.

logicae: (Feuerbach, Marx iam Hegel posuerat religionem inferiorem philosophiae)..

Atheismus marxisticus ergo praebet formam radicalem atheismi nostri temporis, cuius haec sunt capita praecipua de essentia religionis praesertim romano-catholicae:

a) *Religio est reproductio (Widerspiegelung) phantastica, errata, confusa mundi realis in conscientia hominis.*

b) *Religio est habitudo mere sentimentalis hominis ad potentias extraneas, quae videhtur supermundanae et quae ipsum dominantur.*

c) *Religio est indivisibiliter connexa cum actionibus cultus, sacrificii, orationis quibus ipsa cum Deo connectitur propter interesse classis dominantis.*¹⁸

Unde, contra ingenuos et romanticos sympathizantes marxismi, recollenda sunt Verba Lenin: « *Lucta contra religionem est a b c socialismi scientifici* »¹⁹ qui vult luctam ipsam cum dialectica fieri sive variari secundum circumstantias ».

2. *Atheismus existentialisticus.*

Existentialismus kierkegaardianus a situatione theologica originalis peccati et Redemptionis in Christo, Verbo Dei incarnato, procedit: praesentia et activitas Dei per Christum in omnes, qui per fidem et amorem ad illum accedunt, pervadit totam conceptionem existientiae a Kierkegaard miro et profundo modo saepe expositam. sive contra pantheismum idealisticum sive contra depravatum Christianismum protestanticum.²⁰

Periculum atheismi apparet in existentialismo contemporaneo, in quantum exigentia theologica transcendentiae a Kierkegaard prolata flectitur secundum principium immanentiae: a *Jaspers* secundum agnosticismum Kantii, ab *Heidegger* secundum experientiam seu praesentiam entis puram (Hegel, Holderlin), et tandem a *Sartre* secundum dualismum cartesianum phenomenologice interpretatum. Dum in marxismo atheismus derivabat secundum dialecticam classis operariae seu massae vel hominis qui concipiebatur ut genus (*Gattungswesen*) et ut res naturae (*Naturwesen*), in existentialismo est ipsa « libertas individui » seu hominis

¹⁸ Cf. synthesim H. SCHELER, *Die Stellung des Marxismus-Leninismus zur Religion* (Dietz Verlag, Berlin 1959, p. 6 ss.

¹⁹ LENIN, in art. anni 1909: *Habitudo partis proletariatus erga religionem*, apud: LENINE, *Marx-Engels Marxisme*, Moscou, Ed. en langues etrangeres, 1947, p. 230. Art. hic habetur ut fundamentum doctrinale et tacticum in lucta marxismi contra religionem (cf. A. SCHELER, *Op. cit.*, p. 25; Art. *Atheismus*, 1. c., p. 19 ss.

²⁰ Cf. C. FABRO, *Dall'essere all'esistente*, Brescia 1957, p. 127 ss., 241 ss., 279 ss. V. etiam: *Tra Kierkegaard e Marx*, Firenze 1951.

singularis quae nullum patitur fundamentum et terminum nisi seipsam et propriam possibilitatem.

Si positiones Jaspers et Heidegger possunt dici atheismi impliciti, *atheismus Sartre* est omnino explicitus et declaratus.²¹

Lineae theoreticae atheismi Sartriani hae videntur principales:

- a) Ens reducitur ad phaenomenon seu ad meram parventiam.
- b) Duplex est genus praesentationis phaenomenorum quorum aliud constituit subiectum (le *pour-soi*), -aliud obiectum (le *en-soi*). Inter *pour-soi* et *en-soi* quaevis relatio concipitur *per modum negationis*.
- c) In homine sive in *pour-soi* invenitur proprietas quod *exsistentia praecedit essentiam*, seu homo fit per suam libertatem: ergo homo nihil est ante exercitium libertatis.
- d) Secundum Sartre proinde *libertas hominis et exsistentia Dei mutuo se excludunt ita ut negatio Dei est fundamentum pro affirmatione hominis seu libertatis individui singularis*.²²

PROPOSITIONES

1. Sicut Concilium Vaticanum I, contra laicismum saeculi xlx, divinam Ecclesiae auctoritatem vindicavit, ita *Concilio Vat. II indagare praestat morbum mortalem Atheismi* qui totum orbem omnesque classes sociales pervadit et invadit.

Edat ergo Concilium *Constitutionem de Atheismo contemporaneo* quae eiusdem principia, formas et mala exponat tamquam rationis et fidei corruptiones, quern admodum v. g. in Enc. *Pascendi* S. Pius X complevit.

2. Huius sollemnis Documenti obiectum praecipue erunt:

1) *Analysis conscientiae humanae religiosae secundum eius authenticam naturam*:

tum contra effatum Marxisticum: religionem esse « opium populi »,

tum contra conceptionem religionis apud borghesiam voluptuariam capitalisticam.

²¹ Cf. *L'etre et le neant*, N. R. F., Paris 1943 (est opus theoreticum principale); *I/existentialisme est tin humanisme*, Nagel; Paris 1946 (expositio brevis et lucida). Inter eius dramata, atheismum movent: *Les mouches*, *Le sursis*, *Huit Clos*. Ideas ipsius Sartre sequitur Simone de Beauvoir (*Le deuxieme sexe et alia*). Atheismum existientialem praebet etiam A. Camus, praemium Nobel, nuper defunctus, V.: P. H. SIMON, *La negation de Dieu dans la litterature franraise contemporaine*, in *L'Atheisme contemporain*, ed. cit., p. 37 ss.

²² V. l'esposizione in: C. FABRO, *Stofia delta Filosofia*, II ed., Coletti, Roma 1959. t. II, p. 878' ss.

2) *Expositio exhaustiva de praeambulis fidei* (spiritualitas animae: libertas arbitrii, existentia Dei).

· Sive contra materialismum marxisticum et existencialisticum, neopositivisticum vel praxisticum.

Sive contra sic dictos « spiritualistas christianos » qui idealismo vel irrationalismo vel ontologismo adhaerent modernismum renovantes.

J) *Firma exhortatio ad omnes* - sive fideles, sive religiosos, sive praelatos - *de vita evangelica firmiter et simpliciter sequenda*: ne et ipsi Christi-fideles in laqueum luxuriae et divitiarum seu materialismi practici incidant, qui ad coelestia bona vocati sunt. Ad hoc praestat intercessio S. Pii X qui, pauper et humilis corde, strenuus fuit impugnator atheismi modernistici, et praesens exemplum B. Patris Ioannis XXIII, f. r., quem Deus servare dignetur ad salutem populorum, ad errantium conversionem, atque spirituale gaudium Ecclesiae suae.

DE PROBLEMATIBUS HIERARCHIAE ECCLESIASTICAE

(J. Fuertes)

Opportunum duxi aliquas indicare quaestiones, quae etsi quandoque nimis theoreticae videantur, magnum influxum exercent in rebus tificis, cum sint principia ex quibus plures normae derivantur. Has quaestiones *problemata* dico, quia etsi clarae et inconcussae habendae sint, tamen frequenter obscurantur vel negantur.

Cum vero impossibile sit diffusam commentationem de singulis scribere, velut elenchum quaestionum proponam, ita tamen, ut quasi studium alicuius quaestionis appareat, cum omnes ad hierarchiam sese referant et plus minusve organice proponantur.

Relinquam problemata circa originem, et communicationem potestatis, necnon de nominibus quibus potestas seu imperium designatur, in quo aliqualis vel magna potius confusio adest, ne forsitan nimis theoretica appareat expositio.

PRIMATUS

Hodie quidem Primatus Petri non negatur directe, sed indirecte forsitan deprimitur, minuitur sive scriptis, sive factis, quia nimis exaltantur iura et officia Episcoporum et natura et functio Dioecesis. Auderem dicere, quod quasi Episcopalisminus serpit.

Optimum esset si Encyclica v. gr. *Satis cognitum*, Leonis XIII (29 iunii 1896). eodem modo alia documenta pontificia, quae de hierarchia ecclesiastica agunt, quae revera « satis cognita » non sunt.

ECCLESIAE NATIONALES

Conferentiae seu Collationes Episcoporum magnum influxum in regimine ecclesiastico, nostris temporibus, habent. Origo collationum inveniri debet iam primordiis saeculi elapsi, sed ut institutum ecclesiasticum in Codice Iuris Canonici vix considerantur. Tantum in canone 292 agitur de conferentiis regionalibus episcoporum suffraganeorum cum Metropolitae, sed non de conferentiis nationalibus Metropolitanarum. Hodie non tantum « saltem quinto quoque anno » ut in can. 292 praescribitur, sed singulis annis vel frequentius celebrantur.

Praeterea velut organa conferentiarum plures *commissiones permanentes* creatae fuerunt pro diversis activitatibus seu materiis regiminis ecclesiastici. Interdum, non tantum ista organa indolis seu competentiae ut ita dicam nationalis, sed et alia organa constituta fuerunt v. gr. *Opera Missionalia* quae indolem nationalem, non dioecesanam retinent et influxum exercent in universa natione. Organis istis adscripti fuerunt nonnulli clerici, qui ideo de facto constituunt velut hierarchiam personalem nationalem, nam etsi formaliter retineant propriam incardinationem dioecesi originariae, de facto nulli subiiciuntur Ordinario et sunt practice clerici vagi.

Favendae non sunt, censeo, conditiones ex quibus semper magis ac magis, Ecclesia in aliqua determinata regione, *nationalis*, ut ita dicam, videatur, ipsam autonomiam dioeceseos vel praesertim suprematiam Romani Pontificis ignorando vel minuendo. Unde *bonum esset si ista omnia de collationibus et organis nationalibus iuridice ordinarentur*.

INCARDINATIO CLERICORUM

« Quemlibet clericum oportet esse vel alicui dioecesi vel alicui reli-
adscriptum, ita ut clerici vagi nullatenus admittantur », can. 11 L

Usque adhuc et prout ex citato canone demonstratur duplex tantum erat ordo seu hierarchia ratione adscriptionis, *territorialis* ex clericis alicui dioecesi incardinatis constituta, et *personalis* ex clericis incardinatis alicui religioni. Non adest hierarchia personalis clericorum

Tamen de facto, quot sunt clerici officiales Sanctae Sedis, qui retinent incardinationem antiquae suae dioecesi a qua a plurimis annis absunt, de quibus proprius Episcopus non curat, cum agatur de clericis in alto loco forsitan constitutis. Isti clerici in vita spirituali et in aliis a quo de facto pendent?

· Sed, ut in praecedenti paragrapho notavimus, hodie, *quasi curia natio*;

nalis passim efformatur in diversis regionibus et sunt plures clerici officiales in commissionibus episcopalibus et tot sunt.

Praeterea sunt et alia intenta apostolatus universalis in quibus permanentiter collaborant clerici religiosi diversarum religionum v. gr. corpus permanens pro Missionibus ad populum in America Latina, aliqua intenta Card. Lercaro. Et sunt opera apostolatus indolis universalis. in quibus permanentiter collaborant clerici religiosi et saeculares, velut sic dictum «Mondo migliore». Ultimis temporibus constitutae sunt velut *coloniae missionariae*, scilicet clerici dioecesani qui manendo incardinati propriae dioecesi resident habitualiter in aliquo territorio missionali, quod velut specialiter commendatum alicui determinatae dioecesi retinetur. Sunt qui de Dioecesi missionaria loquantur, sed non recte.

Ista foenomena denotant quaestionem de incardinatione hierarchiae reconsiderari debere. Vel potius *ius administrativum ecclesiasticum magis elaborandum esse, ut quaedam magis declarentur et perficiantur.*

ORGANIZATIO HIERARCHIAE

Dioeceses et paroeciae sunt partes territoriales Ecclesiae universalis. Hoc clarum est iure canonico. Iure romano praevaluit organizatio municipalis, collegialis. Quando tamen vita municipalis exhauritur, locum cedit organizationi territoriali. Organizatio germanorum fuit territorialis. In Ecclesia praevaluit etiam organizatio territorialis hierarchiae. Tamen hodie ita scribitur et agitur, non quidem a iuristis, velut si organizatio ecclesiastica esset collegialis, *cum Paroecia et etiam Dioecesis consideretur ut Corpus, ut Collegium*, cui omnes fideles incorporantur et fiunt membra baptisinate. Incorporatio ista esset per se sanctificativa. Ex quo sequeretur quod aliquis incorporaretur Christo quatenus paroeciae incorporatur, vel Dioecesi., et quod Paroecia vel Dioecesis iam in se est proprie Corpus

Unde resultaret Ecclesiam esse non unum Corpus Mysticum, sed superconfoederatio diversorum corporum, nam dioecesis ipsa resultaret ex confoederatione paroeciarum.

Censeo, nostris temporibus, quandoque auctores non recte opinari, circa naturam paroeciae et dioecesis. Relinquendo quaestiones theologicas et profundiores considerationes iuridicas, notemus tantum aliquos canones codicis.

Paroecia:

« *Territorium cuiuslibet dioecesis dividatur in distinctas partes territoriales/ unicuique autem parti sua peculiaris ecclesia cum populo determinato est assignanda, suusque peculiaris rector, tamquam proprius eius-*

dem pastor, est praeficiendus pro necessitatibus animarum », can. 216, § 1.

« *Partes dioecesis de quibus in § 1, sunt paroeciae* », can. 216, § 3.

Parochus non est caput alicuius collegii, sed rector praeficiendus ab Episcopo determinato territorio.

« Beneficium ecclesiasticum est ens iuridicum a competente auctoritate in perpetuum constitutum seu erectum », can. 1409.

Beneficium ecclesiasticum est ergo persona moralis non collegialis. Paroecia vero est beneficium, ut ex pluribus canonibus constat.

« Benefida ne erigantur, nisi constet ea stabilem et congruam dotem habere », can. 1415.

« Non prohibetur tamen, ubi congrua dos nequeat, paroecias aut quasi-paroecias erigere, si prudenter praevideat ea quae necessaria sunt aliunde non defutura », can. 1415, § 3.

Dioecesis:

Nee etiam pro Dioecesi, etsi « Ecclesia particularis » vocetur, remanet dubium circa naturam territorialem.

« Episcopi sunt Apostolorum successores atque ex divina institutione » peculiaribus ecclesiis « *praeficiuntur* quas cum potestate ordinaria *regunt sub potestate Romani Pontificis* », can. 329.

Etsi tam clara definitio territorialitatis non inveniatur ut pro paroecia, sunt tamen plures canones qui id supponunt. Praeterea ex natura et constitutione Ecclesiae descendit istud assertum.

« Episcopus *territorium suum* in regiones seu districtus, pluribus paroeciis constantes distribuat », can. 217.

Hic canon non dicit: « dividat dioecesim », sed locutione aequipollente usus, ait, *territorium* pro dioecesi. Etiam Dioeceses romanae fuerant divisiones territoriales administrativae. Et si in canone 329, Dioecesis appellatur « ecclesia particularis » non significat quod sit verum collegium et quod pro persona morali collegiali sumatur. Superius diximus quomodo beneficia sint personae morales non collegiales et etiam Dioeceses computantur inter benefida consistorialia, de quibus plures inveniuntur canones in tractatu de benefidis.

Effectus iuridici:

Ex diversa conceptione *territoriali*, vel *collegiali-mystica*, plures consequentiae derivari possunt et forsitan derivantur pro regimine et administratione Ecclesiae. Nam si quis sit persona in Ecclesia, sive sub aspectu stricte iuridico, sive sub aspectu, ut ita dicam, theologico, quatenus baptismate incorporatur huic vel illo collegio, quod paroecia vel dioecesis

appellatur, naturale et logicum est ut paroecia- vel dioecesis illum assumat undique et quad universa illius vita christiana sub quolibet aspectu a nativitate hominis usque ad mortem plene in paroecia evolvatur, centralizetur et absorbatur.

E contra si paroecia et dioeceses sunt territoria quibus fidelis. pertinet ex relatione ad locum qua mediante fit subditus, non membrum collegii alicuius, ex relatione commorationis quae domicilium vel quasi domicilium appellatur, planum est, in uno eodemque territorio coexistere posse diversas iurisdictiones, diversas auctoritates, diversas activitates et apostolatus, sicut in divisionibus territorialibus Status accidit, in quibus quin unitas regiminis destruat, coexistunt et agunt diversae iurisdictiones vel hierarchiae vel territoriales, sed circa diversas materias competentes, sive hierarchiae territoriales et personales.

!URISDICTIO ET EXEMPTIO

Quaestio de exemptione non est nisi casus coexistentiae in uno eodemque territorio hierarchiae diversae. Planum est plures ordines contineri in una eademque communi hierarchia Status et idem affirmandum est etiam de hierarchia ecclesiastica.

Adest hierarchia territorialis et hierarchia personalis. Clerici dioecisani subordinantur Episcopo qui caput est hierarchiae territorialis particularis. dioecesis incardinatione in alba vel ordini illius.

Ex incardinatione surgit subordinatio hierarchica et ex relatione subordinationis officium oboedientiae hierarchicae quad est primum et fundamentale officium hierarchiae. Ista relatio magni differt a relatione subditanthiae quae a domicilio vel quasi domicilio generatur, ex quo relatio iuris publici subditanthiae oritur, qua officium seu obligatio oboedientiae politicae generatur.

.Simplices fideles fiunt subditi parochi vel Episcopi ex commoratione in loco. Non possumus affirmare quod illi incorporantur vel incardinantur, incardinatio est propria clericorum et non est nisi adscriptio definitiva, perpetua, particulari ordini seu hierarchiae sive territoriali, sive personali.

Praeter hierarchiam territorialem oportet personalem distinguere. Caput hierarchiae personalis est immediate Summus Pontifex. Omnes clerici adscripti esse debent vel particulari ordini hierarchiae territorialis, vel personali et universali, idea assertum can. 111: « Quemlibet clericum oportet esse vel alicui *dioecesi*, vel alicui *religioni* adscriptum ».

Religiosi omnes, tamquam Supremo Superiori, subduntur. Romano Pontifici cui oboedire tenentur etiam vi voti oboedientiae », can. 499, .1.

Dicitur in hoc canone *etiam* vi voti oboedientiae, et ratio est, quia sunt et aliae causae oboedientiae et subordinationis. Prima illa oboedientia socialis seu politica, quae ex relatione subditantiae oritur, nam religiosi ante omnia sunt fideles seu subditi Ecclesiae, cuius caput supremum Pontifex Romanus est. Possunt etiam religiosi, cum plures sint clerici, teneri oboedientia hierarchica, nam verum est clerici semper Episcopo subiici et clerici religiosi Episcopo Romano subiiciuntur, unde recte et sine exaggeratione isti vocari possunt, ut aiunt, vocavisse Sanctus Pius X, clerus ·Papae..

Sed praeterea adest alia tertia oboedientia qua tenentur Pontifici omnes oboedire religiosi et ideo clerici tales, oboedientia stricte religiosa, oboedientia evangelica, eo quod Romanus Pontifex verus sit Supremus Superior omnium religiosorum.

Ista oboedientia evangelica toto coelo differt ad oboedientiam hierarchicam, quae si altioris gradus et naturae sit quam oboedientia subditorum, tamen intra limites iuris continetur et ab illo accipit riaturam, et est oboedientia, quam in ordinatione promittunt.

Oboedientia evangelica consistit in totali abnegatione suipsius: « Si quis vult post me venire abneget semetipsum... ».

Cum clerici religiosi incardinantur religioni et non particulari dioecesi, Religio pro illis vice Dioecesis haberi debet, et Superior vice Episcopi, in omnibus quae ad institutionem, vitam et apostolatam istorum clericorum sese referunt. Mirum esset si sacerdotes dicti saeculares essent sub rigorosa vigilantia et dependentia Episcopi et sacerdotes religiosi non, vel minus, ex defectu iuris et quia Superiores ipsorum sufficientem auctoritatem non haberent.

POTESTAS SUPERIORIS RELIGIOSI

Quidquid de hac quaestione quidam dicant auctores, cum de nominibus non est disputandum, deberemus affirmare Superiores Supremi Religiosi et ab illis inferiores gradu in hierarchia interna, quamdam habere in religione clericali iurisdictionem.

En circa quaestionem quaedam verba Pii XII, quae sese referunt ad potestatem Superiorum cuiuscumque religionis et non tantum clericalis: « Haud mediocri animi gaudio vos omnes Filii dilectissimi, qui sodalibus ad perfectionem evangelicam contendentibus suavi divinae Providentiae consilio praepositi estis, coram Nobis astantes in Domino salutamus, utpote in aliquam, non qualemcumque, *Nastri Apostolici muneris societatem adlectos...* ».

« In hac igitur parte Nastri muneris, vobis, dilectissimi Filii, sive recto tramite, aliquid vobis per codicem iuris delegantes Nostrae supre-

ae iurisdictionis sive per ipsa nobis probata Regu as et Instituta vestra
i ius potestatis vestrae qua « do inativa appe ant funda enta
ponentes *vos socios Nastri* supre i officii assu psi us Hine fit ut
Nostra p uri u intersit ut ad ente Nostra et Ecc esiae *hanc vestram
auctoritatem exerceatis* » Pius XII *Discorsi e Radiomessaggi*, vo XIX
p *Esortazione ai Superiori Generali*, febr

RELIGIO I Ĥ HIERARCHIA LOCALI

Ante o nia iuvat Nos paucis verbis perstringere quina Re igioso
ru Ordinu et Congregationu in Ecc esia sit ocus citis profecto Re
de ptore nostru Ecc esia hierarchica natura praedita condidisse
« ... Quo circa divino ipso iure statutu est ut cerici distinguantur a
aicis can

Praeterea status re igiosus nu o odo reservatur ad una ve a tera
duaru partiu quae iure divino in Ecc esia exstant cu tu ce
rici tu aid itide re igiosi esse queant et cu contra sive re igiosis
sive in iis qui ta es non sunt cerica is dignitatis aditus pateat *Deerrat
igitur in aestimandis fundamentis quae Christus constituendae iecit Ec-
clesiae, qui secum reputat peculiarem saecularis cleri formam, utpote
saecularis, a divino Redemptore statutam sancitamque esse, peculiarem
autem regularis cleri formam, licet ipsa bona et rata habenda sit, quippe
quae ex altera manet, secundariam et auxiliarem esse. Quocirca ordine
a Christo statuto ob ocu os habito neutta pecu iaris ge ini for a di
vini iuris praerogativa tenet cu ide ius neque a teti a tera praepo
nat neque a terutra e oveat *Quodnam vero utriusque sit discrimen,
quaenam mutuae rationes} quinam in humanae salutis perficiendo opere
utrique committendus sit tabor, haec omnia Christus te poru varie
tatibus et necessitatibus circu sribenda re iquit ve si vo u us expres
sius cogitatu Nostru definite Ecclesiae decretoriis andavit consi iis**

DEPENDĖŃ IA PRAE BĖ ERORQM AB ĤPI COPO

Haud dubie ad iuris divini praescriptu sacerdos sive saecu aris
sive re igiosus est ita unia exercere debet sua ut Episcopo auxi iator
Hoe revera quod ceteru ex sueto ore in Ecc esia contingit in codice
iuris canonici i a de re igiosis viris utpote parochis et Ordinariis oco
ru praescripta can haud obscure dec arant Neque
raro evenit ut in sacraru expeditionu territoriis universus qui i ic
versatur cerus non excepto Antistite regu aris sit i itiae Neve autu et
quisqua id prorsus extra ordine sueta que nor a esse ita ut cen
seatut hoe ad te pus tantu contingere et si u ac fieri possit sacra
procuracione saecu ari c ero esse tradenda

Sed et religiosorum ordinum exemptio neque principiis constitutionis divinitus Ecclesiae datae obsistit, neque ullo modo repugnat legi, qua sacerdos Episcopo parere debet. Etenim ad normas iuris canonici religiosi exempti Episcopi loci potestati subsunt, prout episcopale munus perfungendum et animorum rite ordinanda curatio requirunt. Quod etiam si praetermittamus, in disceptationibus per postrema decennia super exemptione habitis, baud satis fortasse *animadversum est religiosos exemptos) etiam ex praescripto iuris canonici semper et ubique Romani Pontificis potestati) utpote Supremo suo moderatori, subici, cui oboedire tenentur etiam vi voti oboedientiae* (can. 499 § 1). Iamvero *Summus Pontifex, ut in universam Ecclesiam, ita in unamquamque dioecesim et in singulos christifideles ordinariam et immediatam iurisdictionem habet. Ergo constat primariae a Deo latae legi, qua clerici et laici Episcopi regimini subesse debent, etiam ad religiosos exemptos quad attinet satis superque obtemperatum esse ac denique Christi voluntati et statute utriusque militiae clerum pari respondere obsequio* ». Pms XII, *Annus Sacer*, 8 dec. 1950. *Discorsi e Radiomessaggi*, p. 343, vol. XII (1950-1951).

EXEMPTIO NON EXTINGUENDA

Ut ipse Summus Pontifex notat, exemptio quandoque suscitatur oppositionem Episcoporum et cleri saecularis, et plures sunt qui vellent ut radicitus
Non tantum, sed vellent ut sive exempti sive non exempti omnes religiosi totaliter subderentur potestati Episcoporum in quolibet exercitio apostolatus.

Revera verbum « exemptionis » videtur odiosum, sed non manifestat veram naturam instituti, videtur quasi rapinam indicate, liberationem ab Episcopi iurisdictione, quasi necessario Episcopis pertinerent omnia illa quae ex exemptione ipsius subtrahuntur, quo aliquid odiosum apparet) sicut odiosa est semper subtractio rei vel iuris indebita. Omnes difficultates cuiuscumque generis sint quae contra exemptionem proprie dictam, vel contra independentiam seu autonomiam clericorum religiosorum in operibus apostolatus proponitur, solutae inveniuntur et solvendae sunt iuxta principia a Summo Pontifice Pio XII in supra dictis enuntiata.

Clerus religiosus valeat universalis appellari, et revera sensum universalitatis et romanitatis ubique portat contra spiritum « localistam » et « cantonalistam », ut ita dicam, tamen non extradioecesanus considerandus est, cum si non in individuo et immediate incorporaretur dioecesi, est mediate dioecesi adscriptus, mediante incorporatione domus religiosae, quae erecta fuit de licentia et voluntate Episcopi et quidem ad nor-

mas can. -497 ad collaborandum in apostolatu secundum naturam et fines Instituti.

Esset quid antihistoricum et auderem dicere antiiuridicum, quaestionem exemptionis solvere ut quidam vellent ipsam plane negando et totaliter subiiciendo religiosos potestati Episcopi particularis dioecesis.

.Clerus hierarchiae personalis et universalis totaliter *in manu Papae* positus, habuit (sufficit considerare expansionem missionariam) et habet, functionem maximi momenti et si subiiciatur totaliter Episcopo particulari fit territorialis. Vita religiosa ex qua vitalizatur, ut ita dicam, vita apostolica, esset impossibilis, esset impossibile ut hierarchice et universaliter ordinaretur. Quid ergo dicendum? *Quoad vitam internam non tantum non est supprimenda exemptio, quae fortasse melius iurisdictio esset dicenda) sed et fortificanda immo agnoscenda etiam in religionibus clericalibus omnibus, cum tota vita clericalis in illis a Superioribus et non ab Episcopis pendeat.*

Quoad vitam vero apostolatus, activitas religiosorum et non tantum clericorum coordinanda est cum activitate apostolica dioeceseos, in qua quidem immediatus et principalis responsabilis est Episcopus, semper tamen intra limites iuris canonici et sub ductu Romani Pontificis.

Religiosi debent ex adscriptione ad particularem domum alicuius dioecesis se tamquam clerici illius considerari, ipsam amare et pro illa et in illa sincere laborare plena deditione operibus proprii apostolatus, obsequentes semper non tantum Episcopo sed etiam omnibus clericis dioecesanis, qui religiosos debent retinere ut partem dioecesis et hierarchiae dioecesanae ratione destinationis in dioecesi.

ORGANA COORDINATIONIS

Unitati potestatis socialis, unitati gubernationis seu regimini, unitati hierarchiae non opponitur pluralitas ordinum, seu quod sint plures ordines particulati in una eademque hierarchia Ecclesiae. Immo ista pluralitas est convenientissima et necessaria, nam quo magis percrescunt necessitates sociales, multiplicantur activitates Status et pro singulis actionibus evolvendis creantur iuxta diversas functiones, diversa organa. Praeterea actio regiminis fit magis ac magis universalis, nam mediis localibus subveniri non possunt problemata quae semper magis fiunt universalialia.

Ex isto duplici capite, sive quia in uno eodemque loco seu territorio coexistere possunt potestates cum actione diversa vel quia una est universalis alia vero localis, vel una exercetur in una determinata materia alia in alia, possunt quidem surgere et provocari conflictus, sed remedium

optimum non esset unitatem procurare suppressione, extinctione diversarum functionum potestatis.

Unitas hierarchiae obtinetur in eodem ordine subordinatione, quae quidem non debet esse arbitraria, sed ordinata propriis statutis a competente superiore auctoritate datis. Quando vero plures sint ordines in una eademque hierarchia tunc unitas obtinetur coordinatione, quae obtinetur sive legibus, quae determinando competencias et posibles collaborationes, conflictus praevengant, sive quandoque, creando etiam organa ad hoc praecise ut diversas activitates habitualiter coordinet et dirigat.

Revera cedendum non est localismo, universalitas apostolatus urget. De facto, iam supra indicavimus, quomodo organa nationalia a conferentiis Episcoporum pluribus in regionibus constituta fuerunt. Praeter illa, alia plurima constituta sunt organa actionis apostolicae quae limites alicuius particularis dioecesis excedunt. Adest Romae;— apud S. C. Consistorialem, Commissio pro America Latina et in America Latina constitutum est C. E. L. A. M. et etiam C. I. A. R. In Gallia adest Commissio mixta utriusque cleri saecularis et religiosi ut sub dependentia conferentiae Episcoporum coordinari possint activitates apostolicae. Nuper Summus Pontifex Ioannes XXIII coadunavit Supremos Moderatores Religiosorum, Romae commorantes, et illis de necessitatibus Americae Latinae allocutus est.

Fortasse bonum erit ut *organa coordinationis* crearentur in *Curia Romana ad coordinandam activitatem diversarum congregationum*, quae sive, ratione subiectorum, sive ratione materiae conveniens videatur coordinari. Ita vitarentur abusus competentiae et posibles conflictus, sed, quod optimum erit, vires multiplicarentur. Ista activitas et organa coordinativa considerata erunt etiam in dioecesibus, et in natione.

ORGANA CURIAE ROMANAE

Ex supradictis quaeri posset, an conveniens sit Curiam reordinare, ita ut v. gr. esset organum coordinativum S. C. Concilii, Religiosorum, Consistorialis, etc. De facto Commissio pro America est apud S. C. Consistorialem, sed in illa aliae cooperantur Congregationes ut citatae Concilii et Religiosorum.

Fortasse *melius esset si Congregatio Concilii, nomen mutaret et competencias, ita ut illa Sacra Congregatio sub se tantum curam haberet laicorum seu plebis*. Cur clerus sit ipsae subiectus non dare videtur. Clerus et ille qui « basso » dicitur et « alto » uni eidemque S. Congregationi deberet esse commissus. Videretur —absurdum si praeparatio officialium

seu ducum exerdus triplici ministerio demanderetur et esset unum Ministerium pro praeparatione Ducum superiorum et alium autonomum et separatum pro ducibus inferioribus et tertium Ministerium belli pro Academiis militaribus. Ideo *bonum esset, si universus clerus cum Seminariis ubi instituuntur, ab una eademque penderet Congregatione.*

Cura e contra omnium Institutorum quae ah Ectlesia constituuntur, non ad perfectionem ordinariam praeceptorum, sed extraordinariam consiliorum evangelicorum socialiter profitendam, committatur uni eidemque S. Congregationi de Statibus perfectionis, pro 1:9-tinis.

Cum vero plures religiosi clerici sint, quae in illis ad sacerdotium pertinent et recto regimini interno non obstant possent demandari, Congregationi de Clero. Ex istis necessitas iterum demonstratur alicuius organi coordinativi.

Si ita ordinarentur res fortasse S. Congregatio Seminariorum et Universitatum non esset necessaria, praesertim si ad modum Ministerii educationis ordinetur prout in civili Statu adest. Verum est quod Ecclesia habet proprium et nativum ius docendi ex mandato Christi Fundatoris, sed in illo mandato agitur directe de veritate salutis, de ceteris vero quatenus ad doctrinam salutis docendam sint necessariae.

Sunt quaedam quae ad finem Ecclesiae pertinent directe, et quaedam indirecte, ratione caritatis seu apostolatus. Unde si sint aliae Congregationes quae apostolatum ordinant, non debererit opera apostolatus a subiecto separando diversae Congregationi commendari, nee omnia velle regere sub aspectu tecnico, ne nimis libertas apostolatus, burocratismo limitetur, sed in illis quae ¹¹⁰¹¹ directe, sed sub ratione apostolatus caritatis ad finem Ecclesiae pertinent potius aspectus apostolicus et disciplinaris quam technicus est considerandus.

Si in Ministerium educationis erigeretur S. C. Universitatum, quare non est erigenda S. Congregatio Sanitatis et Hospitalium,' vel Ministerium ut dicitur « Turismi » scilicet peregrinationum nam sunt etiam offida in aliquibus dioecesibus, vel Ministerium pro « Sport » et iuventute? (« Boy-scouts », etc.).

NUNTII ET DELEGATI APOSTOLICI!

Cum problema coordinationis sit maximi momenti in qualibet hierarchia sive civili sive ecclesiastica, deberemus aliquantulum considerare hanc figuram, quam nescio an de facto et in praxi respondeat nunc canonibus codicis iuris. Relinquendo aspectum politicum Nuntii sive quatenus Legati Sanctae Sedis sint apud determinatum Statum et considerantes tantum, sive in Nuntiis sive in Delegatis Apostolicis, aspectum

administrativum, quaerendum esset an sint tantum organum vigilantiae, et quidam vigilantia iam est una functio subordinationis hierarchicae, vel sunt verum organum coordinativum. Posset certo esse optimum organum coordinationis inter organa administrativa Curiae Romanae et illa in, dolis nationalis quae nunc ubique surgunt, sed ista omnia deberent recte et perfecte determinari legibus, ne in confusionem et arbitrium incidere-tur, quod valde nocivum esset pacifico regimine Ecclesiae.

UNITAS CLERI

Pluralitas non reducitur ad unitatem nisi per unum, sed ista unitas hierarchiae et actionis salutis, non erit perfecta si tantum mediis externis procuretur, procuranda est ideo ante omnia inter personas quae membra vel organa hierarchiae sint et hoc caritate praesertim obtinetur. Lamentandae sunt ergo divisiones si quae sint. Unus Christus, Unum Sacerdotium, diversa forma vivens, Una Ecclesia, Unus Finis omnium: salus animarum totius mundi omnibus mediis consequenda. Omnibus modis et mediis curandum est ut divisiones et dissensiones vitentur. A ministeriis apostolicis, praesertim pro quibus speciatim ab Ecclesia conditae fuerunt Religiones quibus pertinent clerici religiosi, non debent excludi, hoc videretur absurdum, non tantum ex eo quod agitur de Institutis ad determinatos apostolatus specializatos ab ipso Summo Pontifice fundatis sed etiam quia in Dioecesi domus religiosae constitutae fuerunt voluntate Episcopi et ordinarie isti religiosi vocantur et sollicitantur propter diversas necessitates dioecesis, ratione ipsorum Clerici religiosi tamen debent semper prompti esse ut cum Episcopo et clero propriae dioecesis collaborent.

SECURITAS SOCIALIS CLERICORUM

Membra cuiuscumque hierarchiae eo quod propriam personalem activitatem Statui praestent cuius sunt organa seu officiales, ius habent ad honoraria, ad honestam sustentationem. Ista sustentatio hodie non absolvitur sola solutione salarii, sed completur et perficitur tot legibus assistentiae et securitatis socialis, quae optimum esset si clericis, servatis servandis, applicantur.

Legislatio socialis, ut ita dicam, non adest pro clericis membris hierarchiae. Sunt tamen hic et illic quaedam optimae initiativae, quae adiuvari deberent et iure disciplinari.

Ipse Sanctus Pontifex Pius X, exhortabat clericos ad consociationes huius generis constituendas, necnon associationes apostolicas: « Aliud praeterea cordi est commendare: ad strictiorem quamdam sacerdotum, ut

fratres _addecet, fater se coniunctionem, quam episcopalis .auctoritas .fir-
met-ac moderetur. *Id sane commendabile, quad in societatem coelescant
ad mutuam opem in adversis parandam*, ad nominis et munerum integri-
tatem contra hostiles astus tuendam, ad alias istiusmodi causas. *At pluris
profecto interest*, consociationem eos inire ad facultatem doctrinae sacrae
excolendam, in primisque ad sanctum vocationis propositum impensiore
cura retinendum ad animarum provehendas rationes, consiliis viribus-
que collatis. Testantur Ecclesiae annales, quibus temporibus sacerdotes
passim in communem quamdam vitam conveniebant, quam bonis fruc-
tibus. id genus so,cietas.abundarit. Tale aliquid quidni in hanc ipsam aeta-
tem, quidem locis et muniis revocari queat? Pristini etiam
fructus, in gaudium Ecclesiae, nonne sint recte sperandi? Nee vero de-
instituti similes societates, sacrorum Antistitum comprobatione
auctae; eo utiliores, quo quis maturius, sub ipsa sacerdotii initia, am-
plectatur. Nosmetipsi unam quamdam, bene aptam experti fovimus in
episcopali munere; eadem etiam num aliasque singulari.benevolentia
prosequimur ». Prus X, *Haerent animo*, A.S.S., vol. XLI (1908),
pp. 575-576.

DE DIVERSIS SYSTEMATIBUS DOTATIONIS

Innumerabiles sunt canones in quibus sollicitudo Ecclesiae mani-
festatur circa honestam sustentationem clericorum. Hodie tamen plures
censent, et laici et clerici, systema benefidale dotationis substituendum
esse ab aliis systematibus dotationis. Conditiones rerum valde mutatae
fuerunt a medio aevo, in quo vera organizatio administrativa status non
aderat. Etiam in Ecclesia plures inveniuntur o:fficiales, qui directe ah
ipsa accipiunt honorarium :fixum et determinatum propter personalem
praestationem activitatis. Revera in diversis dioecesibus quaedam circa
perceptionem iurium stolae mutatae fuerunt et circa taxas quoad actus
ecclesiasticos. Certo non favendum est romanticismo, sed res serio con-
sideranda est an organizatio administrativa bene:fficialis sustinenda sit
vel supprimi debeat. Censent etiam laici, quod optimum esset si prout
in statu :fit, ex omnibus proventibus ecdesiastids una massa bonorum
:fieret, ex qua omnibus clericis o:fficialibus relativum honestum salarium
daretur.

MINISTERIA DEMANDANDA LAICIS

« In diebus autem illis crescente numero discipulorum factum est
murmur... eo quod dispicerentur in ministerio... dixerunt: Non est
aequum nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis » (*Act.*

VI, 1). Estne aequum sacerdotes ministrare non iam mensis pauperum et viduarum, sed cynema paroeciale, boy-scouts, etc., quae praeter pericula diversa sacerdotes alienant a proprio ministerio? Semper, sed magis hodiernis temporibus, saeculares quaerunt sacerdotem; qui pro ipsis non est cyneasta, etc. etc., sed fons sanctitatis et amoris et consolationis et redemptionis. Quando saeculares medicum quaerunt, censent meliores illos qui in hunc ministerium vocatione et particulari studio dedicantur. Idem dicendum est de diversis artibus.

Ubique tamen lamentantur gentes quod deficient sacerdotes et praesertim sancti et illi expresse dicunt amare et quaerere se semper sacerdotem sanctum in sacerdote, non medicum aut advocatum, etc.

Quaedam vero activitates quae hodie a sacerdotibus diriguntur, directe demandentur saecularibus conscientia christiana et sensu apostolatus imbutis, sive actioni catholicae, sive praesertim Institutis saecularibus ad hoc constitutis vel constituendis.

Tamen locus laicorum in Ecclesia non nimis exaltandus est ut quidam scriptores faciunt quasi sensu protestantico. Auctores iuris civilis quando in iure administrativo quaestionem de ordinanda hierarchia pertractant recte distinguunt, etiam in potestate executiva, quae sunt organa cum « iniciativa », organa merae gestionis, vel etiam consiliativa aut technica. Sunt organa pure executiva quae intra propriam competentiam, iuxta normas stabiliter vel pro casu particulari acceptas, agunt; sunt vero organa quae possunt proprium modum agendi determinate etsi intra limites legis constituentis organum; sunt organa quae problemata tantum considerant sub aspectu technico-politico et sunt organa consiliativa; sunt, ultimo, organa quae considerant tantum aspectum technicum problematis et sunt organa technica.

Laid non tantum iure extraordinario, sed etiam iure ordinario possunt exercere activitatem, pro qua necessarium sit illos habere ut organa administrationis ecclesiasticae velut *organa gestionis* sine « iniciativa » circa materias quae ab Ecclesia illis demandentur. Si organum gestionis sit collegiale, intra collegium quidem possunt laid gradus hierarchiae propriae illius collegii sustinere. Ad rem en verba sumpta ex Encyclica *Princeps Pastorum*:

«Est quidem Actio Catholica laicorum hominum sodalitas, cui propria sunt munera eoque cum officii onere coniuncta, in quibus obeundis *moderationi auctoritatum obtemperetur oportet* » (Prns XII, *Ep. de Actione catholica*, die 11 oct. 1946; A.A.S., vol. XXXVIII [1946], p. 422); ita tamen ut laici ipsi *moderatorum gradus in ea obtineant*. Ad hoc necesse est homines instituantur qui varias consociationes apostolico valeant inflammare ardore, et efficere, ut eadem plene polleant vigore; viros

dicimus et mulieres, qui ut digni reddantur, quibus ab ecclesiastica hierarchia credatur primaria et secundaria consociationum moderatio, testatum proferre debent argumentum, quo constet christiana disciplina christianisque moribus se plane esse instructos et conformatos, adeo ut « id ceteris impertire possint, quod ipsi iam sibi divina opitulante gratia comparaverint » (Litt.. Enc. *Ad Petri Cathedram* A.A.S.} vol. XLI, 1959, p. 52; *Princeps Pastorum* A.A.S.} vol. LI, p. 857 [28 nov. 1959]).

PAUCITAS CLERI

Clamore valido lamentatur gentes et pastores animarum diversarum regionum de paucitate cleri, et tamen in aliquibus locis quasi praecluditur religiosis accessus ad apostolatam et ad opus vocationum et pari passu quo percrecente laicismo et naturalismo, cum vocationibus religiosis decrescunt etiam vocationes pro clero saeculari.

Ex alia parte, cum sint quandoque sacerdotes qui statum clericalem inhonorent, sunt qui petant ut ordinatio presbyteralis retardetur usque ad 28 aetatis annum saltem, ex quo fieret ut numerus sacerdotum ulterius minueretur. Censent remedium inveniri in Institute diaconatus. Multiplicentur, aiunt, Diaconi quibus committantur plura trinitaria sacerdotalia, diaconi sint praeterea coniugati et haberemus solutam quaestionem.

Censeo non esse probandum hoc remedium. Nullo modo Diaconi esse debent coniugati, sed iam S. Pont. Ioannes XXIII dare affirmavit Ecclesiam catholicam Romanam fuisse, esse et futuram esse *castam*. Pugna contra castitatem sacerdotalem non est nisi aspectus pugnae contra Ecclesiam et erit cedere antemurale, si admitterentur diaconi coniugati, statim secundo tempore acriter pugnarent inimici castitatis praesbyterorum ut etiam praesbyteri essent coniugati ut iam acriter quidam pugnant.

Nee censeo opportunum esse retardare ordinationem sacram, quia etsi homines tardiore aetate ordinantur praesbyteri, homines remanebunt et non omnes erunt sancti. Hodie satis maturi sunt iuvenes aetatis 24 vel 25 annorum. Curandum est ut non in principiis plus minusve naturalismi imperversantis vel modernismi vel democraticismi exaggerati, sed in castitate, in humilitate, in abnegatione suipsius, propriae voluntatis effortentur seminarii alumni et bene seligantur. Revera iuvenes non semper inveniunt senes optimos qui ipsos edoceant et in exemplum sint.

Hodie et a scriptoribus etiam senibus fortasse nimis indulgetur ut dicitur verbo anglico « snobismo », vel occultis principiis protestantismi

vel modernismi vel naturalismi, non quidem conscienter, sed ex deficiente formatione in theologia et philosophia scholastica.

Remedium paucitatis cleri *non in multiplicatione diaconorum, sed in Instituto catechistarum* est reponendum. Institutum hoc optimos fructus dedit in Missionibus, in quibus magis quam in territoriis iude communis paucitas cleri persentitur.

Catechistae possent celerius multiplicari. Iuxta eulturam et necessitates diversarum regionum, studia et institutio ipsorum posset abbreviari. Instituantur seminaria ad hoc, ordinentur studia per tres, quattuor vel quinque annos. Isti catechistae possunt substituere sacerdotem in locis dissitis vel in quibus impossibile est mittere ex defectu sacerdotum aliquem et illum possent supplere in instructione catechistica non tantum puerorum, in dirigendis quotidianis actibus pietatis christianae, in vigilantia morum, in administratione extraordinaria baptismatis, etc.

Catechistae non acciperent ordines sacros et possent esse coniugati. Tamen ut efficacius sit opus apostolicum, melius esset ut istis necessitatibus subveniretur multiplicatione Institutorum Saecularium, ad hoc constitutorum, nam certo certius efficacior est apostolatus animae Deo consecratae.

DE BUROCRATISMO

Fere in omnibus Statibus, scriptores sive iuris administrativi, sive politici de hoc vitio lamentantur. Est vitium sub aliquo aspectu quasi necessarium, cum perscrescente cultura desideria et necessitates hominum in societate viventium augeant et, auctis necessitatibus socialibus, crescant activitates Status ut de illis provideat, ex quo nova organa hierarchiae et novi interventus Status habentur.

Hoc quidem necessarium est, sed vitium in eo consistit quod illa quae actioni liberae singulorum seu privatae « initiativae » ut dicitur relinquenda essent, non relinquuntur et semper magis ac magis manifestatur tendentia quasi naturaliter insita in organis administrationis omnia dirigendi et in omnibus interveniendi.

Possumus etiam in Ecclesia lamentari de vitio burocratismi hierarchiae administrativae? Nescio, sed de facto non deficiunt qui talia lamentantur. Non erit vitium burocratismi v. gr. centralizare totaliter exercitium caritatis et beneficentiae, ita ut singulis fidelibus prohibeatur caritas privata; id est occulte facere, et singulis seu privatis fidelibus mittere folia in quibus indicatur quantitas quam tradere debent officio centrali dioecesano caritatis, ipsis animadvertendo, quod non debent privatim succurrere pauperes, sed semper eleemosynas centrali officio mittere?

Apostolatus, seu « missio ex spiritu », non nimis exaltanda est ut quidam scriptores theologi faciunt, sed nee tamen absolute neganda, eo sensu, ut non sit possibilis ullus apostolatus privatus ex impulsu personalis caritatis, ex impulsu Spiritus Sancti, qui ubi vult spirat!

Fortasse verum est, hodie tendentia generalis dirigismi, etiam sicut in Statu praevalere quandoque in quibusdam dioecesibus et paroeciis, in quibus multiplicantur commissiones, organa et officia ut omnes formae apostolatus dirigantur et centralizentur et absorbeantur, quandoque etiam activitates quae tantum indirecte sub fine Ecclesiae cadunt ita ut transversa via, praesertim in nationibus totaliter catholicis, negando statum confessionalem, perveniri potest ad statum clericalem. Nam si in curia episcopali et in curia, ut ita dicam, nationali, seu in organis a collationibus episcoporum constitutis, constituantur omnia quae propria sint administrationis Status et ista in manu clericorum sint et cum ex hypothesi, agatur de natione catholica, omnia negotia sanitatis, etc. non a ministeriis Status, sed ab illis organis clericorum dirigerentur quae ad hoc opus fuerunt constituta etsi Ministeria non vocarentur..

Etiam notandum est quod complicata administratione, augent expensae, quia in hoc mundo, nihil agere valemus sine pecuniis. Fortasse haec est una ex causis, quare in pluribus dioecesibus dum tolluntur iura stolae, collectae multiplicantur, quandoque cum fastidio fidelium. Sed praeterea, cum ex burocratismo omnia vellent in offidis curiae « accentrare », quaestuationes imponunt in ecclesiis religiosorum et quidem sine limite quandoque, et non uno. vel alio die festivo, sed fere in omnibus diebus festis" Tamen prae oculis est habendum clericos religiosos constitutos fuisse ad apostolatum ab ipso Summo Pontifice et illi non habent alios introitus nisi oblationes fidelium ad alendos clericos proprios, ad opera propria apostolatus et ad instituendos proprios seminaristas. Ex istis considerationibus et aliis quae proponi possent, censeo phoenomenum burocratismi non tantum inveniri in Statu civili sed fortasse etiam in Ecclesia et cavendum ne augeatur.

Plura alia essent exponenda, plus minusve logice et unitarie circa istam gravem quaestionem de hierarchia, sive sub aspectu theoretico sive sub aspectu practico, quaedam animadvertitur confusio et non tantum circa nomenclaturam sed etiam circa quaestiones substantiales. Revera *ius administrativum* modernum est, et sive a schola italica vel gallica praesertim perpolitum a iuristis canonici iuris non fuit modo parallelo elaboratum.

DE ADAPTATIONE DOCTRINALI MISSIONARIA

EVOLUTIO CULTURAE ET THEOLOGIAE CATHOLICAE
IN TERRIS MISSIONUM .

(R. Masi)

Argumentum

Ecclesia Christi a Deo data est pro omnibus hominibus, cuiuscumque aetatis, cuiuscumque regionis, cuiuscumque civilitatis, ad omnium hominum salutem aeternam: est enim regnum Dei universale. Quam ob rem revelatio et doctrina christiana aptae sunt ad omnium populorum indolem. Quaecumque vero civilitas inter homines exstat, quae errore et peccato corrupta non est, bona est. Quum autem Deus velit omnes homines salvos fieri et sub suavi Christi iugo esse, omnes civitates humanas Deus profecto ad Christum et ad Ecclesiam destinavit.

Necessarium est ergo ut labor apostolicus missionum aptet revelationem et doctrinam christianam, quin omnino mutet eam essentialiter, ad omnes populos et ad omnes civitates; imo necessarium est ut elementa bona cuiuscumque civilitatis assumantur ab Ecclesia, in culturam christianam et doctrinam catholicam auxiliandam. Est denique necessarium ut cultura catholica philosophica et theologica in regionibus missionum evolvatur iuxta mentem, indolem et necessitates regionum illarum.

De adaptatione in genere

Ecclesia est regnum Dei, cuius nota peculiaris est universalitas. Hanc universalitatem prophetae in V. T. praedixerunt, ex. gr. *Amos* (9, 11), *Isaias* (49, 6), *Ieremias* (4, 2), *Daniel* (2, 44), *Malachia* (1, 11), etc. In Novo Testamento, Christus et Apostoli eius universalitatem Ecclesiae non obscure docuerunt; Christus praesertim in parabolis seminantis (*Mt.* 13, 3), thesauri et margaritae pretiosae (*Mt.* 13, 44), grani sinapis (*Mt.* 13, 31), vinitorum infidelium (*Mt.* 21, 33), etc. universalitatem regni Dei dare expressit, quod etiam claris verbis declaravit (*Mt.* 8, 11; *Le.* 13, 28; *Mt.* 21, 43; etc.). Apostoli, Christum sequuti, idem et docuerunt et fecerunt, evangelium gentibus omnibus praedicantes.

Ecclesia iam inde a primis saeculis conata est culturam et civilitatem hellenicam tunc temporis existentem sibi assumere et aptare ad suas necessitates; quod quidem optime fecit; nam artes, literaturam,

ius, etc. paganorum ab erroribus liberavit, in suum usum adhibuit et in posterum transmisit; imo ipsa festa et templa pagana, ubi casus ferebat, in christiana commutavit.

Recentioribus temporibus, Ecclesia adaptationem voluit et valde suasit suis missionariis. Inter documenta. hanc rem spectantia, celebris est Instructio Sacrae Congregationis de Propaganda Fide ad missionarios sinenses, anno 1959 missa: « Nullum studium ponite - iubet Sacra Congregatio - nullaque ratione suadete illis populis ut ritos suos, consuetudines et mores mutant, modo non sint apertissime Religioni et bonis moribus contrarii. Quid enim absurdius quam Galliam, Hispaniam, Italiam, aut aliam Europae partem in Sinas invehere? Non haec, sed fidem importate, quae nullis gentis ritus vel consuetudines, modo prava non sint, aut respuit aut laedit, imo vero sarta tecta esse vult. Et quoniam ea pene est hominum natura, ut sua, et maxime ipsas suas nationes, caeteris existimatione et amore praeferant, nulla odii et alienationis causa potentior exstat, quam patriarum consuetudinum immutatio, earum maxime quibus homines ab omni patrum memoria assuevere, praesertim si, abrogatarum loco, mores tuae nationis substituas et inferas. Itaque nullum usum illarum gentium cum usibus europaeorum conferre, quinimmo vos illis magna diligentia assuescite » (*Instructio S. C. de Propaganda Fide, 1659. Collectanea S. Congregationis de Propaganda Fide, Romae, 1907, vol. I, p. 42*).

Nostris vero temporibus eadem est doctrina Ecclesiae e Summis Pontificibus

tatis totius, ab errore et peccato liberatae, Christo pertinent et Ecclesiae eius. Quam ob rem culturae et doctrinae omnium populorum, dummodo a peccato corruptae non sint, servandae sunt in Ecclesia; immo per Evangelium elevari debent, in obsequium Christi, in utilitatem et gloriam Ecclesiae, in sempiternum animarum bonum. Ecclesia et christiana religio inseri debent in culturam et in civilitatem omnium populorum, ut omnia humana bona eleventur ad servitutem Dei et Christi eius.

De adaptatione doctrinali

Quod de adaptatione in genere superius dictum est, iterum de doctrinali adaptatione in particulari dicas.

Sacra Scriptura. Particularis est de hac re testimonium S. Pauli Apostoli, in sermone ad sapientes Athenis habito, in Areopago. In quo (Act. 17, 22-31) S. Paulus philosophos paganos alloquitur recolens et adhibens doctrinas paganorum philosophorum, quae verae sunt: existentia Dei, bonitas et providentia divina et iustitia; quibus doctrinis Paulus doctps illos conatus est ad notitiam Evangelii adducere.

Traditio. Iuxta hanc mentem Patres, Spiritu Sancto ducti, magno quidem molimine conati sunt et revera valuerunt revelationem christianam cum cultura graeca et romana componere, ita ut elementa bona et apta culturae paganae assumerent, ab erroribus purgata, ad enucleationem et defensionem doctrinae revelatae. Quod praesertim fecerunt S. Iustinus Martyr (*I Apologia*), S. Irenaeus (*Adversus Haereses*), S. Cyprianus, S. Clemens Alexandrinus, Origenes, etc., et praesertim S. Augustinus, qui altissimam theologiam catholicam exposuit per philosophiam neoplatonicam.

Similiter et in aevo medio theologi magnam fecerunt adaptationem, quando philosophiam aristotelicam expurgaverunt ab erroribus paganis et adhibuerunt ad evolutionem theologiae catholicae et philosophiae. Quod opus praesertim per S. Albertum Magnum et per S. Thomam perfectum et feliciter, in magnam totius Ecclesiae utilitatem.

Documenta Ecclesiae. Etiam recentiores Summi Pontifices, qui de re missionaria egerunt, doctrinalem adaptationem valde commendaverunt. Pius XII, in Litteris Encyclicis *Evangelii* docebat: « Catholica Ecclesia ethnicorum doctrinas neque despexit neque respuit, sed eas potius, a quovis errore et a quavis impuritate liberatas, christiana sapientia consummavit atque perfecit. Ita pariter eorum ingenuas artes ac liberales disciplinas..., peculiares quoque populorum mores eorumque tralatitia instituta... quodammodo sacravit » (A.A.S. [1951], p. 522). Et in alia allocutione ad cultores scientiae historicae inquiebat: « La Chiesa

ha coscienza di avere ricevuto la sua missione ed il suo compito per tutti i tempi avvenire e per tutti gli uomini, e perciò di non essere legata ad alcuna cultura determinata; non le è permesso nella sua essenza. Essa è tuttavia disposta a mantenere rapporti con tutte le culture. Riconosce e lascia sussistere tutto quello che in esse non si oppone alla natura. Ma in ciascuna di esse introduce, inoltre, le verità e la grazia di Gesù Cristo » (A. A. S. 1955).

Summus Pontifex Ioannes XXIII, in Littera Encyclica *Princeps Pastorum*, sic eadem collocat: « Quotiescumque auctiora verique nominis foecumenta, ad liberales artes ingenuasque disciplinas quad spectat, possunt humanae familiae cultum ditare, Ecclesia eiusmodi ingenii nissus fovet et adiuvat. Ea enim, ut probe nostis, non unam tantum animorum culturam, despectis aliis, quasi propriam amplectitur, ne illam quidem, quam Europa ceterique Occidentis populi pepererunt, etsi cum ea, historia teste, arctissime coniungitur; creditum enim Ecclesiae munus ad aliud potissimum pertinet, ad id nempe quad ad religionem et ad aeternam hominum salutem spectat. Verumtamen Ecclesia, utpote quae iuventute polleat perpetuoque Sancti Spiritus afflatu renovetur, nullo non tempore ea omnia agnoscit libenterque in se recipit, quinimmo excitat, quae humanae menti animoque honori vertant, etiamsi eadem ex aliis terrarum orbis partibus oriantur, non autem e regionibus, quae mediterraneo mare circumluuntur, et quae, ex providentis Dei consilio, quasi suae infantiae incunabula fuere ».

Ratio theologica. Adaptatio missionaria maiorem difficultatem invenire potest in doctrina quam in aliis elementis civilitatis populorum paganorum. Nam revelatio christiana continet doctrinas fundamentales, quae modificari nullo modo possunt et praetiosissimae sunt. Quomodo ergo potest revelatio haec civitatibus, doctrinis, philosophiis, culturis populorum omnium evangelizandorum aptari?

Revelatio, quae in Scriptura Sacra et in traditione divino-apostolica continetur, docet veritates divinas ad aeternam salutem consequendam; non docet systema aliquod philosophicum vel civilitatem particularem. Veritates autem, quae in revelatione praesupponuntur, sunt veritates humanae, quae apud omnes populos inveniuntur, et apud omnes culturas a peccato et errore non corruptas. Revelatio christiana non praesupponit philosophiam particularem, sed tantum veritates humanas, quae sunt totius humanitatis patrimonium et ubicumque inveniuntur, apud omnes populos. Quam ob rem revelatio christiana aptari potest ad populos omnes atque diversos.

De *dogmatibus* maior videri potest difficultas in adaptatione. Nam dogmata quandoque expressa sunt per voces (ital. termini) aliquas, quae

elaboratae sunt a philosophia occidentali; ex. gratia, mysterium SS. mae Trinitatis definitur per notiones essentiae, substantiae, personae, etc. Dogma SS. mae Eucharistiae definitur per notiones substantiae, accidentis, etc. Quando Ecclesia has notiones adhibet in suis dogmatibus definiendis, num declarat vera et commendat systemata illa, ex quibus notiones expressae sunt et elaboratae? Quomodo denique notiones illae philosophicae aptari possunt ad civilitatem omnium populorum, cum tantum ad philosophiam classicam pertineant?

Quibus interrogationibus respondeo. Quum Ecclesia in suis definitionibus adhibet vocem aliquam in systemate philosophico elaboratam, non exinde sequitur quod totum systema illud ab Ecclesia commendetur. Nam Concilia adhibent voces « technicas » accuratas (ital. precise) in eorum positiva significatione, sine relatione ad systema ex quo vox illa deprompta est. Praeterea notiones philosophicae in decretis infallibilibus Ecclesiae adhibitae iam intelligendae sunt iuxta philosophiam naturalem et immediatam sensus communis, hoc est, in philosophia entis, quae est philosophia saltem embrionalis omnium humanarum cognitionum, quae apud omnes populos invenitur veritatem cognoscentes, quae sunt denique obiectiva cognitio veritatis.

Quam ob rem, dogmata bene possunt ab omnibus populis intelligi in eorum propria cultura et civilitate, quae a peccato et errore liberatae quod si e contrariis, aliqua notio cum dogmate componi non possit, iam patet quod est erronea et derelinquenda. Immo, omnes veritates quae praesupponuntur a dogmate christiano, ex. gratia, existentia Dei, libertas humana, veritas humanae cognitionis, etc. sunt cognitiones naturales et primordiales cuiuscumque hominis, et inveniuntur in omni civilitate et philosophia, quae vera sit. Ita ut possibilitas immediata appareat adaptationis dogmatis omni culturae et civilitati, quae vera sit et a peccato et errore non corrupta. Quam ob rem idem dicendum apparet de adaptatione quod attinet revelationem et quod attinet dogmata; quod logicum apparet, quia dogmata sunt declaratio doctrinae revelatae, quae in Scriptura et in traditione continentur.

Consideremus nunc adaptationem *theologiae catholicae*. In catholica theologia pars exstat, quae intime cum revelatione connexa est, ab omnibus catholicis theologis propugnata. Praeter hanc communem partem; alia adest, in theologia, quae agit de quaestionibus disputatis et diversimode a diversis theologis propositis. Prima pars theologiae adaptationem missionariam habere potest iuxta superius dicta de revelatione et de dogmate. Secunda pars theologiae, quae disputatur inter scholas theologicas, potest habere adaptationem missionariam? Considera revera quod Theologia catholica evoluta est per elementa culturalia et per

philosophiam. Quomodo ergo potest haec theologia aptari et bene componi cum cultura sinensi, iaponica, africana, etc.?

Ad hoc explicandum considera quod in theologia differentes tendentiae dependent:

1) vel ab indole et temperamento theologi ipsius, et ab eius cultura, et historia, etc.;

2) vel etiam dependent ab « ambiente » culturali in quo theologus docet et scribit;

3) vel denique ab instrumentis conceptualibus et a systemate philosophico, quern theologus ad suam evolvendam doctrinam adhibet.

1. Quae cum ita sint, evidens est quod theologus catholicus sinensis, vel africanus, etc. in suis nihil contrarium obstat, et a sua cultura, et historia, etc. Ex hoc capite facile intelligitur adaptatio missionaria theologiae catholicae.

2. Secundo modo considera quod, sicut theologus romanus, vel lovaniensis, etc. sic etiam theologus africanus, vel indianus, etc. potest pati influxum ab « ambiente » culturali patriae suae, et rite quidem ac logice. Etiam ex hoc capite adaptatio missionaria theologiae catholicae possibilis est.

3. Denique differentia systematum theologicorum dependet ab instrumento conceptuali et philosophico.

Theologia catholica per systema scholasticae philosophiae est evolutum. Quomodo ergo potest ex hoc capite theologia catholica bene componi et aptari cum cultura et philosophia iaponica, sinensi, etc.? Respondeo dicendum quod philosophia scholastica fundatur super philosophiam sensus communis et immediati generis humani, cuius est logica evolutio. Quaecumque philosophia, indiana, africana, etc. si vera est, debet semper fundamentum idem habere; debet scilicet philosophiam sensus communis naturalis praesupponere et evolvere. Quam ob rem quaecumque philosophia, si vera est, continuari debet, per notiones immediatas naturales sensus communis hominum, cum philosophia scholastica; ideo quaecumque philosophia, si vera est, potest bene intelligere et interpretari theologiam scholasticam etiam in quaestionibus disputatis.

Ex quibus omnibus patet quod theologia scholastica, prout nunc exstat, quin substantialiter immutetur, bene aptari potest ad culturam populorum evangelizandorum; immo ex his culturis theologi elementa sumere possunt ad ulteriorem evolutionem theologiae. Exinde patet quod possibilis est ortus scholarum theologicarum iuxta indolem populorum terris missionum degentium;

Conclusio

Ex his dictis concludimus quod non solum revelatio et dogmata, sed etiam theologia catholica bene aptari possunt omnibus civitatibus et populis. Possibilis evadit ergo ortus theologicorum systematum et profundae culturae catholicae etiam in regionibus missionum, secundum indolem propriam diversorum populorum, in perfecta orthodoxia catholica. Quod summopere est exoptandum, ad pleniorum evolutionem culturae catholicae et scholarum catholicarum theologiae et regionibus missionum. De quibus plura Summus Pontifex Ioannes XXIII in Littera Encyclica *Princeps Pastorum*.

Quam ob rem *doceat sollemniter Concilium adaptationem culturalem in missionibus catholicis et proclamet valorem omnium culturalium quae ab errore et peccato non sint corruptae.*

Leges autem convenientes statuatur ad adaptationem culturalem adiuvandam. Quarum aliquae hic indicantur:

Missionarii et clerus indigena civitatem et culturam populorum paganorum evangelizandorum bene sciant.

Traditiones et instituta paganorum populorum religioni catholicae non contraria ne destruantur.

Plurimum evolvant docti catholici doctrinas naturaliter bonas et elementa et instituta suorum populorum paganorum.

Libros et periodica folia missionarii curent edenda, quae populorum evangelizandorum culturam et civitatem bonam sub luce evangelii evolvant.

Scholae et universitates et seminaria studiorum catholica in terris missionum promoveantur.

In universitatibus catholicis adsint cathedrae de diversis culturis evangelizandorum populorum.

Philosophiam nationalem suorum populorum paganorum evolvant docti catholici et interpretentur secundum sensum christianum.

Theologia doceatur in scholis et universitatibus missionum, iuxta indolem et necessitates doctrinales et practicas populorum in unaquaque regione pagana, servata quidem veneranda theologiae catholicae traditione.

Cathedrae universitariae theologiae dentur etiam lectoribus indigenis, qui melius doctrinam evolvant ad utilitatem et ad necessitates suorum populorum paganorum.

Quae omnes regulae peropportune innuuntur in Littera Encyclica *Princeps Pastorum*, Pontificis Summi Ioannis XXIII.

DE ADAPTATIONE IN DOCTRINA ASCETICA IN TERRIS MISSIONUM

(S. Lokuang)

I

Repetitis verbis, hisce in ultimis annis Summi Pontifices mentem Ecclesiae genuinam erga culturas populorum terrae Missionum dare manifestaverunt.

Etenim in Litteris Encyclicis *Evangelii praecones* Pius XII, perennae recordationis, sollemniter declaravit: « Aliud praeterea attingendum superest, quod valde cupimus quam clarissime omnibus pateat. Illam Ecclesia, inde ab originibus ad nostram usque aetatem, sapientissimam normam semper secuta est, qua quidquid boni, quidquid honesti ac pulchri variae gentes e propria cuiusque sua indole e suoque ingenio habent, id Evangelium, quod amplexae sint non destruat neque restinguat... Quamobrem Catholica Ecclesia ethnicorum doctrinas neque despexit neque respuit, sed eas potius, a quovis errore et a quavis impuritate liberatas, christiana sapientia consumavit atque perfecit ». ¹

Item Summus Pontifex felidter regnans in Litteris Encyclicis *Princeps Pastorum* confirmavit: « Verumtamen Ecclesia, utpote quae iuventute polleat perpetuoque Sancti Spiritus afflatu renovetur, nullo non tempore ea omnia agnoscit libenterque in se recipit, quin immo actuose excitat, quae humanae menti animoque honori vertant, etiamsi eadem ex aliis terrarum orbis partibus oriantur, non autem e regionibus, quae mediterraneo mari circumluuntur, et quae, ex providentis Dei consilio, quasi suae infantiae incunabula fuere ». ²

Hoc per se dare patet. Nam « Humana natura - docet Pius XII - quamvis ob miserum Adae casum hereditaria labe infecta sit, aliquid tamen in se habet naturaliter christianum; quod quidem, si divina luce collustretur divinaque alatur gratia, ad veri nominis virtutem supernamque vitam evehi aliquando potest ». ³

S. Thomas non diverse modo rem explicavit, dicens: « Quia tamen natura humana per peccatum non est totaliter corrupta ut scilicet toto bono naturae privetur, potest quidem etiam in statu naturae corruptae

¹ Litt. Enc. *Evangelii praecones*; A.A.S. XLIII (1951), pp. 521-522.

² Cf. Litt. Enc. *Princeps Pastorum*; A.A.S. LI (1959), p. 844.

³ A.A.S.) XLIII (1951), p. 522.

per virtutem suae naturae aliquid bonum particulare agere, non tamen totum bonum sibi connaturale, ita quod nullo deficiat ».⁴

Hoc quidem in re morali et in re ascetica satis demonstratur. Nam apud ethnicos populos, non tantum antiquae culturae verum etiam ex ratione vivendi primitiva, bona praecepta moralia rectaque exercitia ascetica inveniri possunt. In his rebus Evangelii praecones, normas a Summis Pontificibus datas sequentes, adaptationem perficere debent.

II

Ea quae ad vitam spiritualem pertinent et indolem traditionemque uniuscuiusque populi manifestant, consistunt speciatim in *doctrina ascetica*.

Ascetica enim doctrina ea est quae homines ad exercitia virtutum et ad perfectionem spiritualem acquirendam docet. Haec doctrina fide religiosa innititur uti in suo fundamento et cum doctrina morali intime cohaeret uti cum sua norma. Attamen haec doctrina, utpote doctrina practica, maximam relationem cum indole, cum traditione et cum circumstantiis vitae populi secumfert ita ut *unaquaeque gens propriam formam asceticam habeat*. Id accidit etiam in Ecclesia catholica, quae unam eandemque doctrinam dogmaticam et moralem docet, admittit tamen pluras scholas asceticas diversis in temporibus et familiis religiosis.

Doctrina ascetica principia et methodum de perfectione morali quidem colligit, sed tradit etiam *experientias maiorum* qui perfectionem exercuerunt. Exercitium perfectionis est manifestatio vitae quae homines in circumstantiis concretis ponet. Propterea unus idemque modus in re ascetica pro omnibus populis esse nequit.

Ex altera parte vita ascetica est vita spiritualis et est fructus et corona fidei religiosae. Fides sine operibus mortua est. Quamobrem labor Evangelii praeconum non consistit tantummodo in tradendo catechismo, neque tantummodo in formando clero auctocone, sed protrahi oportet usque ad educandum populum christianum ad vitam asceticam. Si vita ascetica non perficitur, praedicatio inanis est et fides est mortua.

Ad educandum vero populum ad vitam asceticam Evangelii praecones indolem traditionemque populi negligere non debent immo potius omnia bona elementa ex iis eligere et ad christianam doctrinam adaptare conantur. Doctrina ascetica iuxta indolem et traditionem populi efformata faciliter a populo christiano accipitur et intelligitur. Apud ethnicos doctri-

na ascetica christiana cum eorum indole et traditione consonans maiore vi maioreque convinctione eos trahit ad fidem catholicam.

III

Uti *exemplum* huius *adaptationis* in re ascetica apud populum sinensem excerpta aliqua ex meo olim scripto affero:

« *Spiritualite confucianiste*. Le concept de Dieu dans le confucianisme, s'est conserve monotheiste et spirituel depuis l'aube de la civilisation chinoise, jusqu'aux dernieres annees de ce siecle. Le Tien des livres classiques confucianistes est un Dieu supreme, spirituel et regisseur de l'univers; un Dieu plus voisin du Dieu Chretien que le concept de Dieu des Grecs et des anciens Romains. C'est notre Dieu, vu et connu par la raison sans la revelation. Du concept de Dieu, le confucianisme a tire la loi naturelle, la nature humaine, la conscience et les vertus morales; ses enseignements concordent avec l'ethique chretienne et sont enseignements moraux les plus parfaits que la raison humaine peut produire sous la lumiere naturelle.

« La piete filiale qui, dans la morale confucianiste, est l'ame du peuple chinois, doit aussi occuper une place eminent dans la culture catholique des catholiques chinois, non seulement parce que l'Eglise Catholique enseigne, elle aussi, l'amour des fils pour leurs parents, mais, parce que la piete filiale des Chinois peut etre surnaturalisee dans l'amour envers Dieu le Pere. L'ecole confucianiste enseignait aux Chinois de diriger toutes leurs actions en vue d'honorer leurs parents. Nous, Catholiques, nous transformons la piete filiale envers les parents naturels en la piete filiale envers notre Supreme Pere qui est notre Dieu.

« Toute la vie de Jesus-Christ n'est autre qu'un amour et qu'un respect continu envers le Pere Divin; ainsi Jesus-Christ a pratique la piete filiale a son supreme degre. Confucius aussi avait dit de servir ses parents comme le Ciel et de servir le Ciel comme ses parents.

« En effet, Dom Lou parle ainsi de la piete filiale de Jesus:

« Car c'est uniquement par amour pour son Pere et en obeissance a son Pere qu'il nous a aime, qu'il s'est fait homme pour nous et qu'il nous donne l'Esprit par lequel nous recevons la vie et sommes devenus, veritablement enfants de Dieu. La piete filiale de Jesus-Christ est le principe de notre Redemption, de nostre salut, de notre vie eternelle.

« L'ascetique chretienne d'occident se complait a comparer l'amour de l'ame pour Jesus-Christ a l'amour de l'epouse pour son epoux. Pour les Chinois, qui considerent comme vulgaire et inconvenant de chanter l'amour conjugal, le langage ascetique occidental heurterait leur sensibilite; pour les Chinois la piete filiale envers Dieu pourrait synthetiser toute la

devotion et l'amour d'une ame envers le Createur. Cette idee n'est pas etrangere a la pensee catholique, puisque l'ascetique chretienne appelle la vertu d'amour envers Dieu, non pas du nom de religion, mais du nom de pieté. Saint Thomas dit: « Religio per excellentiam dicitur pietas, in quantum Deus est per excellentiam Pater » (II-II, 103, 3, ad 13.

« En plus de la pieté filiale surnaturalisee, les Chinois cultivent profondement un culte envers la Madone. Pour moi, chinois, dit le Docteur Jean Wu, il est impossible d'adorer le Christ sans venerer la Vierge Marie. Un proverbe chinois dit: "Une mere est honoree a cause de son fils, un fils est honore a cause de sa mere". Ainsi, mere et fils sont inseparables ».

« *Spiritualite Tao'iste*. Du Tacisme, approfondissons le terme Tao; nous pouvons y voir l'expression du Verbe Divin. Dans sa version du Nouveau Testament, le Docteur Wu n'a pas pu trouver un meilleur terme pour traduire le " Verbe" du Prologue de l'evangile johannique...

« Le Tao, une fois transforme en la personne du Verbe Divin, le mysticisme taoiste peut aussi etre transforme en la vie mystique chretienne. Le mysticisme taciste a infuse aux poetes chinois le sens de la beaute naturelle et au peuple chinois la gaiete dans la pauvreté. Il suffit de donner un sens surnaturel a l'esprit taciste de detachement des choses terrestres, de simplicité joyeuse, d'union avec l'absolu.

« Certainement, le mysticisme taoiste est d'ordre nature! et de sens pantheiste; mais cette recherche d'union a l'absolu et cet esprit de superiorite aux choses terrestres sont aussi deux elements precieux pour le mysticisme chretien...

« *Spiritualite bouddhiste*. La tradition bouddhiste nous semble bien distante de la doctrine chretienne. Cette impression est certainement vraie pour ce qui est du complexe bouddhiste; mais si nous descendons aux particularites de la doctrine bouddhiste, nous trouvons aussi beaucoup d'elements bons dignes d'etre recueillis par nostre christianisme. Le sens de la caducite et de l'amertume des choses du monde est aussi partage par les ascetes chretiens, afin d'exciter les ames a s'elever a un monde superieur. La severe discipline de mortification et la vie monastique avec les obligations d'obeissance, de pauvreté et de chastete ont prepare depuis des siecles les ames chinoises a accepter volontiers la vie religieuse chretienne.

« Enfin, la pratique bouddhiste de la contemplation, purifiee des regles externes stylisant les postures corporelles, nous fournit une methode et une voie splendide vers l'ascetisme chretien. L'homme qui pratique la contemplation bouddhiste d'une part, se depouille des desirs et des plaisirs sensibles et d'autre part, se concentre dans la contemplation

de l'unique être absolu; cette méthode nous rapporte à la doctrine de Saint Jean de la Croix.

« Ce grand docteur mystique nous enseigne la purification des sens et la purification passive de l'esprit pour pouvoir pénétrer dans les vies illuminative et unitive. Pesant ces trois étapes de la vie ascétique chrétienne: purification, illumination et union, le Docteur Wu affirme en trouver une ressemblance dans le bouddhisme. En effet, le bouddhisme enseigne aussi trois étapes de vie ascétique: mortification, concentration, et sagesse...

« Un vrai Chinois est plus disposé à la vie chrétienne qu'un athée occidental. Ainsi la culture traditionnelle chinoise est plus voisine du christianisme que les doctrines athées et matérialistes de l'Occident ».⁵

Propterea optandum est ut:

« *In terra missionum methodus vitae asceticae consonans sit indoli et traditioni uniuscuiusque populi ad maiores fructus spirituales percipiendos* ».

DE GENTIUM CULTURA IN MISSIONUM. RELIGIONIBUS PER CHRISTIANISMUM RETINENDA AC PERFICIENDA

(F. Di Napoli)

PRAEMISSIS

1. Fundamentale est in doctrina christiana effatum: « gratia non destruit, sed perficit naturam »; hoc patet ex eo quod per peccatum originale natura et ratio hominis, licet admodum sauciatae, non omnino perditae sunt; idcirco, quod attinet ad doctrinam, licet affirmare quod revelatio christiana non omnino negat et reicit quamcumque doctrinam, sed illam tantum quae ipsi essentialiter opponitur. Etenim omne verum est a Patre lumen, et est splendor Verbi, « per quod omnia facta sunt » (Io. I, 3); sicut natura et gratia a Verbo divino proveniunt, ita et ratio et revelatio.

2. SS. Patres omnes idem retinent; celeberrimum est illud Tertulliani de « testimonio animae naturaliter christianae » (*Apol.*, cap. 17; *PL.* I, 377 A); quod confirmatur fulgentissime per verba Pii XII in *Litt. Encycl. Evangelii praecones*: « Humana natura, quamvis ob miserum Adae casum haereditaria labe infecta sit, aliquid tamen in se habet naturaliter

⁵. Cf. *China. Missionary Bulletin*, Hong-Kong. 1952. March. pp. 167=173.

christianum; quad quidem, si divina luce collustretur divinaque alatur gratia, ad veri nominis virtutem supernamque vitam evehi aliquando potest » (A.A.S., XLIII, 1951, 521).

3. Id quad doctrinaliter est verum efficaciam habet a quibusdam factis, quae inveniuntur in S. Scriptura; inter alia praestat commemorate versionem centurionis Cornelii; in quadam visione Petrus convincitur ad baptizandum Cornelium, qui erat gentilis: « Et facta est vox ad eum: Surge, Petre; occide et manduca. Ait autem Petrus: Absit, Domine, quia numquam manducavi omne commune et immundum. Et vox iterum secundo ad eum: Quad Deus purificavit, tu commune ne dixeris » (Act. Ap., X, 13-16); et facta conversione, Petrus dixit: « In veritate comperi quia non est personarum acceptor Deus; sed in omni gente qui timet eum et operatur iustitiam acceptus est illi » (Ibidem, X, 34-35).

4. Doctrina recentiorum SS. Pontificum id confirmat per agnitionem culturae quae est propria populis autochthonibus. En verba Benedicti XV in Epistola Apostolica *Maximum illud*: « Sacerdos indigena, utpote qui ortu, ingenio, sensibus studiisque cohaereat cum suis popularibus, mirum quantum valet ad Fidem eorum mentibus insinuandam: multo enim melius, quam quisquam alius novit quibus modis quidpiam eis persuaderi queat » (A.A.S., XI, 1919, 445). Pius XII: « Illam Ecclesiam, inde ab originibus ad nostram usque aetatem, sapientissimam normam semper secuta est, qua quidquid boni, quidquid honesti ac pulchri variae gentes e propria cuiusque sua indole e suoque ingenio habent, id Evangelium, quod amplexae sint, non destruat neque restinguat. Ecclesia siquidem cum populos ad altiorem humanitatem ad cultioremque vitam, christiana religione auspice, advocat, non illius morem gerit, qui luxuriantem silvam nulla habita ratione caedat, prosternat, ac diruat, sed illius potius, qui bonum sarculum rudibus arboribus inserat, ut suaviores dulcioresque fructus aliquando edant atque maturent ... Quamobrem Catholica Ecclesia ethnicorum doctrinas neque despexit neque respuit, sed eas potius, a quovis errore et a quavis impuritate liberatas, christiana sapientia consummavit atque perfecit. Ita pariter eorum ingenuas artes ac liberales disciplinas, quae iam ad excelsum fastigium alicubi pervenerunt, ipsa excepit, diligenter excoluit, et ad talem pulchritudinis apicem ptovexit, ad qualem antea fortasse numquam pervenerant » (Enc. *Evangelii praecones*, A. A. S., XLIII, 1951, 521-522). Ioannes autem XXIII, f. r., haec habuit in sermone ad eos qui convenerant ad congressum scriptorum et artistarum nigrorum: « Quotiescumque auctiora verique nominis incrementa, ad liberales artes ingenuasque disciplinas quod spectat, possunt humanae familiae cultum ditare, Ecclesia eiusmodi ingenii nisus fovet et udiuvat. Ea enim, ul probe nostis, 11011 unam tantum animorum

culturam, despectis aliis, quasi propriam amplectitur, ne illam quidem, quam Europa ceterique occidentis populi pepererunt, etsi cum ea, historia teste, arctissime coniungitur; creditum enim Ecclesiae munus ad aliud potissimum pertinet, ad id nempe quod ad religionem et ad aeternam hominum salutem spectat. Verumtamen Ecclesia, utpote quae iuventute polleat perpetuoque Sancti Spiritus affiatu renovetur, nullo non tempore ea omnia agnoscit libenterque in se recipit, quin immo actuose excitat, quae humanae menti animoque honori vertant, etiamsi eadem ex aliis terrarum orbis partibus oriantur, non autem e regionibus, quae mediterraneo mari circumluuntur, et quae, ex providentis Dei consilio, quasi suae infantiae incunabula fuere » (report. in Litt. Encycl. *Princeps Pastorum*, in *L'Osservatore Romano*, 29 nov.

5. Omnibus compertum est populos autocthones magis magisque in dies acquirere plenam conscientiam propriae traditionis culturalis propriaeque nationalitatis. Sub respectu politico variae nationes iam acquisiverunt plenam independentiam et propriam rempublicam constituerunt, aliquando pacifice, aliquando per bella et destructiones; consequenter in multis locis natum est odium contra populos europaeos, qui nationibus asiaticis vel africanis dominati sunt. Logice, oppositio ad dominationem externam secumfert oppositionem ad culturam nationum quas dicunt occidentales; et nemo non videt quam exitiosa fuerit pro sorte christianismi in illis regionibus methodus aliquorum missionariorum, qui ita operabantur ut legati propriae patriae terrestres viderentur potius quam evangelii; iam suo tempore Benedictus XV hoc notabat in Ep. Ap. *Maximum illud*: « Miserum sane foret, si qui ex Missionariis ita suae dignitatis immemores viderentur, ut potius de terrena patria quam de coelesti cogitarent, eiusque plus aequo studerent potentiam dilatare gloriamque super omnia extendere. Esset haec quidem apostolatus pestis teterrima, quae in Evangelii praecone omnes caritatis animarum nerves elideret, ipsiusque vulgo debilitaret auctoritatem » (*A.A.S.*, XI, 1919, 446).

6. Constitutio sacrae Hierarchiae, incessanter promota ab Ecclesia, 'sufficiens revelat propositum in divina Sponsa Verbi ostendendi maximam considerationem erga populos autocthones eorumque traditionem culturalem et nationalem; significationis felicissimae est recens eventus elevationis episcopi nigri ad honorem sacrae romanae Purpurae.

7. Missionarii protestantes quam maxime adlaborant in investigandis doctrinis et artibus populorum autocthonum, immo in illis doctrinis et artibus provehendis; omnibus constat quod maior pars operum de re ethnologica protestantibus debetur, quamvis nullo modo praeclara opera nostrorum studiosorum negligere possimus.

PROPONITUR

1. Debent quam maxime promoveri investigationes et editiones respicientes culturam populorum ad missionarias regiones pertinentium; ad studia et ad libros edendos formari debent, ita ut melior habeatur reciproca cognitio inter christianismum et varias culturas; christianismus deberet apparere illis populis consummatio potius quam oppositio proprio ingenio propriaeque traditioni culturali; hac methodo usus est apostolus Paulus in suo primo adventu Athenas (*Act.*, XVII, 22-31); et eodem modo egit Ecclesia cum occurrentibus barbaris ex Europa septentrionali in primis saeculis.

2. Missionarii debent absolute abstinere a propagatione gloriae cuiusque patriae, culturae, morum; ipsi debent sequi exemplum praeclarorum missionariorum (ut S. Franciscus Xaverius, p. M. Ricci), qui omnibus omnia facti sunt ut omnes Christo lucrifacerent; hoc modo missionarius exterius numquam apparebit extraneus, secundum verba Pii XII in Epist. ad Card. Piazza: « Il quidem minime vocandi sunt extranei, cum quilibet catholicus sacerdos in officio sui muneris fideliter perstans, veluti sua in patria se habeat ubicumque Dei Regnum floret vel sumit exordia » (*A.A.S.*, XLVII, 1955, 542). Certe, nullus missionarius tenetur oblivisci propriae patriae terrenae; attamen ipse tenetur seqiper pro Christo legatione fungi, et non pro propria terrena patria.

3. In catholicarum missionum institutis et seminariis quam profundissime coli debet doctrinae et traditiones cuiusque populi propriae, semper relatione habita ad christianismum, qui omnis veritatis omniumque culturarum plenissima est consummatio. Evidentissime et nobilissime hoc habetur in *Encycl. Princeps Pastorum* Ioannis XXIII, f. r., qui ita docet: « In Catholicarum Missionum seminariis studiorum curricula non deerunt, quibus ea opportune explanentur, quae ad varias Missionologiae rationes pertineant, et ad technicam etiam cognitionem earum rerum, quae ad futurum illarum regionum cleri ministerium utilia videantur. Hae de causa omnino necesse est ut quae impertitur institutio non modo ad integram solidamque Ecclesiae doctrinam conformetur a maioribus traditam, sed etiam alumnorum mentes ita aperiat et exacuat, ut recte iudicare valeant suae cuiusque patriae peculiarem cultum, ad philosophicas praesertim ac theologicas disciplinas quod attineat, itemque peculiare rationes quae inter eas christianamque religionem intercedant » (in *L'Osservatore Romano*, 29 nov. 1959).

4. Eodem modo ac in missionum regionibus, instituta culturalia existentia in Ecclesia, praesertim instituta missionologica et facultates mis-

sionologiae in Pontificiis Athenaeis et in catholicis studiorum universitatibus, debent largius et profundius colere studia respicientia historiam, culturam et mores variorum populorum, apud quos missiones catholicae habentur, et etiam aliorum populorum. Febrilis progressus civilis, technicus, politicus, qui revelatur apud populos Asiae et Africae, debet invenire catholicos studiosos absolute promptos et idoneos ad intelligendas necessitudines et exigentias populorum; hoc modo exprimitur et vivitur essentialis oecumenicitas Ecclesiae eiusque actionis apostolicae, quae in futuro Concilio proclamanda venit.

5. Frequentius institui debent conventus et congressus inter populos diversarum stirpium, ad catholicam Ecclesiam pertinentium (et quandoque etiam non catholicos cum debita cautela), ad profundioram mutuam cognitionem et caritatem fovendam; huc spectat activitas, multiplicanda, quae exercetur ab illo institute catholico, cui titulus « Apostolatus laicorum » est; ad hoc respicit etiam illud quod de Actione catholica scribit Summus Pontifex Ioannes XXIII in Encycl. *Princeps Pastorum*.

6. Praeterquam in studiis philosophicis et theologicis, universalitas culturae catholicae, quae alias culturas subsumit et transfigurat, debet quoque exprimi in operibus artis. Non est bonum quod populi autochthones notent sibi impositas formas artisticas, quae sint propriae populorum occidentalium; exemplum Sinensium (opera Card. Costantini) plurimum docet in cultu ingenii cuiusque populi in expressione artistica christianismi.

7. Eodem modo fovi debent opera litteraria (fabulae romanenses, opera dramatica, poemata, etc.), quae inspirationem sumant concorditer a symbiosi christianismi et traditionis nationalis. Certe, nullo modo fovendus est nationalismus culturalis modo polemico adversus nationes occidentales; semper autem ostendendus est christianismus non ut aliquid proprium particularis civilisationis, praesertim contra diffusionem operum litterariorum ex Europa, in quibus populi autochthones bibunt pessimum venenum antichristianismi (Gide, Sartre, Camus et aliorum).

DE PROPAGATIONE FIDEI APUD DOCTOS
IN TERRA MISSIONUM

(S. Lokuang)

I

NECESSITAS

«Erat lux vera quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit». ¹ Mundus vero modernus speciatim hac caecitate laborat; etiamsi scientiae experimentalis audacesque explorationes undequaque splendorem ingenii humani exaltant.

«In - bene animadvertit Pius XII p. - sovrana-
mente doloroso, colla luce di
se hen diretta, viene dalle Università e dagli Atenei, si levano le
tenebre che premono come una delle cause principali dell'abisso morale,
in cui oggidì. si il mondo; vogliamo dire il divorzio che separa
un numero considerevole degli uomini di alta cultura dal perisiero cri-
stiano. Le Università e gli Studi Generali non sono di oggi ne

oggi non di rado tanto denigrati, per le Univer-
sità formatrici e direttrici delle menti, nell'atmosfera gerierale, aleggiava
il pensiero delle concezioni cristiane e splendeva la face di quella fede,
che non umilia gl'ingegni, e, se li pone in ginocchio, li fa più grandi innanzi
alla verità e alla veracità di Dio che ha parlato, e nell'accordo mirabile
della scienza della ragione con la scienza divina rende angelico un intel-
letto umano. Ma col lento lavoro di disgregazione spirituale origiata dal-
l'umanesimo paganeggiante, dal libero esame, dal filosofismo fumoso
del secolo decimo ottavo, dall'idealismo e dal positivismo del secolo deci-
monono, entro i quali grida la realtà del mondo e dell'uomo, che cosa è
avvenuto? Quali vantaggi e progressi ne hanno raccolti la società, la
famiglia,

one frequentate le aule. Quanti ampi di studi e
di ricerche scientifiche si sono svolti e dilatati fuori di ogni contatto col
pensiero cattolico, senza tenere in alcun conto il gran fatto della rivela-
zione soprannaturale, allargandosi in un ambito, se non sempre antireli-

¹ *Ioan.* I, 9-10.

gioso, almeno non curante della religione! Donde un funesto scristianarsi dello spirito in tanti di quei Maiores, chiamati a condurre i loro fratelli, a illuminare gli altri, a pensare per essi, a guidarli nella vita, con quegli amari frutti che ci fa gustare il presente ».²

Non tantummodo studia universitaria a doctrina christiana separata fuerunt in his diebus; sed tota vita socialis hodierna in Statibus etiam catholicis a luce evangelica aberravit.

Causae huius lacrimabilis defectionis multiplices fuerunt, de quibus una saltem in responsabilitatem catholicorum, speciatim sacerdotum, imputari debet, scilicet *defectus propagationis doctrinae evangelicae libris aliisque mediis culturalibus*. Etenim doctrina evangelica de vita familiari et sociali penitus ignoratur etiam a et, vulgo legitur tantum doctrina non christiana vel anti-christiana in libris, in ephemeridibus et in spectaculis cinematographicis. Hic defectus et lacuna propagationis doctrinae evangelicae cum mediis culturalibus valde gravis est in Statibus qui christiani vocari volunt.

A fortiori in *terra Missionum* hic defectus et haec lacuna maior adhuc habetur *propter deficientiam personarum et* Tamen maior necessitas etiam urget ut quam citius et quam maxime instituitur haec propagatio. Nam novus ordo politicus et socialis nunc constituitur fere in omnibus regionibus terrae Missionum, quae vel prima vice independentiam et autonomiam obtinuerunt, vel olim constitutam sed labe factam iterum reintegrant. Propterea « Quaestiones - uti docet Summus Pontifex feliciter regnans in Litteris encyclicis *Princeps Pastorum* - quae apud alias gentes aut iam solutae sunt aut iis rebus enodari queunt, quae in earum more hucusque insunt, apud alias necessario sunt ac sine mora expediendae; quod quidem etiam periculi plenum est, cum fieri possit, ut praepropere agatur atque lamentabili cum levitate animi doctrinae mutuo recipiantur, quae rationes religiosas singulorum hominum ac gentium aut neglegant aut adversentur. Quas quaestiones catholicis, bono privato ac bono publico intentis, nequaquam licet ignorare neque inconsiderate sinere damnose solvi, ita ut postea in pensioe cum illis errata corrigenda ampliusque impediatur christianae religionis propagatio terrarum in orbe ».³

Verumtamen homines qui vitam populorum ad novum ordinem dirigunt in his regionibus, scholas universitarias in Europa vel America frequentaverunt et doctrinas opinionesque plurimas acceperunt. ex cultura

² Prns XII, *Discorso agli studenti Universitari e ai laureati italiani di Azione Cattolica*, A.A.S., 1941, p. 157.

³ Litt. Enc. *Princeps Pastorum*, A.A.S. 1959, 859.

occidentali, exceptis doctrina et opinionibus Ecclesiae catholicae. Isti homines qui in iuventute apud gentes christianas commorabantur, nihil de doctrina et de constitutione Ecclesiae catholicae cognoverunt; doctrinas veto positivisticas, liberales necnon communistas avidè amplexerunt. Nunc *novus ordo politicus et socialis* ope istorum in suis pattiis construitur extra doctrinam catholicam vel etiam contra hanc doctrinam. Plures eorum homines bonae voluntatis sunt nee contra Ecclesiam cogitant. Urget igitur necessitas ut sine mora propagatio doctrinae christianae apud doctos ethnicos institutur.

II

EXPERIENTIA

Experientia docet quod usque tandem *doctrina christiana formam mentis et fermentum culturae alicuius populi non constituat*, Ecclesia in illa gente radicein adhuc non misit.

« Certes, l'apostolat est en progres. Le nombre des chretiens augmente regulierement. Une centaine de milliers de baptême tous les ans est un resultat appreciable. Cependant les conversions individuelles ne constituent pas la seule question importante. Elles ne sont pas la question principale. Aurions-nous double le nombre de nos chretiens, il n'est pas sur que pour cela la christianisation de la Chine aurait fait beaucoup de progres. Christianiser la Chine c'est en effet impregner la societe chinoise des principes de l'evangile, amener le groupement social, qu'est la rtation chinoise, la civilisation de ce grand peuple et lui donner le souci de sa destinee surnaturelle... Oui, la Chine a evolue. Son elite intellectuelle s'est detachee des religions traditionnelles, mais pour les remplacer par une negation. Son *evolution* s'est faite *en dehors de l'influence de l'Eglise et trap souvent contre elle* ».⁴

Praedicatio evangelii oratenus facta ad-individa vel ad communitatem individuorum est quidem necessaria ad salvandas animas, sed pro conversione totius gentis quae numerum immensum populi continet, fructus valde exiguos et progressum parvi momenti afferre" valet. Propagatio vero mediis culturalibus, scilicet libris, ephemeridibus ac diffusionibus radiophonicis largiter celeriterque ad magnam multitudinem pervenire potest.

Conversio plebum eodem modo valet ac conversio doctorum, quia animae, ante Deum, distinctionem classium non secumferunt et omnes sanguine Christi redemptae sunt. Attamen coram hominibus istae duae conversiones diversos afferre possunt. Nam *conversio doctorum*

⁴ F. LEGRAND, *Apostolat intellectuel en Chine*. Louvain, p. 13.

maiolem infliuxum tum ad mentem populi cum ad vitam socialem exercet, quam conversio plebum.

Ita cum Matthaeus Ricci in Sinas pervenisset, hostilitatem et suspicionem contra ipsum ubique inveniebat neque praedicationem evangelii facere poterat quin arrogantiam et risum Sinensium moveret. Sed ipse ope scientiae mathematicae et philosophicae aestimationem aliquorum obtinuit, et cum iis de scientia loquens et scribehs, eos ad christianam religionem convertit. Tunc portae civitatum ei aperiuntur, doctores illum frequentant, reverentia ab Tc aa 0 1 3.3.51 0 T1 51.1 Tm omnibeu

Itaque post libros conscriptos a Matthaeo Ricci et a suis sociis, libri a sacerdotibus et a viris laicis catholicis Sinarum iam non amplius conscribebantur; immo si quis de sacerdotibus autochthonibus aliquid edere ausus est, id ab aliis in culpam superbiae imputabatur. Libri et ephemerides de rebus tantum devotionis religiosae eduntur et leguntur solummodo a plebe christiana, dum e contra numerus ingens librorum et ephemeridum de rebus scientificis, philosophicis et litterariis ab ethnicis publicantur et a tota iuventute avidè perleguntur. Inter tantas varietates doctrinarum, quae ab ethnicis propagantur, solum doctrina catholica absens invenitur. Quid mirum si « Son evolution s'est faite en dehors de l'influence de l'Eglise et trop souvent contre elle »?

Id quod accidit in Sinis, plus minusque accidit etiam in aliis regionibus. Missionum.

«Fate bene, miei cari giovani, - monebat graviter Eminentissimus Cardinalis C. Costantini - , a convertire le semplici genti di un villaggio. Esse possono dare buone vocazioni. Ma il problema della conversione di una nazione non si risolverà finché non si creerà una nuova corrente di pensiero, finché questa non raggiungerà le alte magistrature e lo stesso re o capo civile o militare della nazione. Per questo sono molto importanti le scuole, le università e la stampa ».

III

OPTANDA

«Siquidem sacerdotes etiam e suis territoriis orti, officio tenentur " in captivitatem redigendi omnem intellectum in obsequium Christi ", ut incomparabilis ille Evangelii praeco et gentium apostolus Paulus asseverat; ita enim etiam " apud suos, vel optimates litteratores homines, in honore erunt ". Quamobrem eorum sententia atque opera utentes curabunt Episcopi ut opportune matureque pro singulorum vel plurium regionum necessitatibus constituentur sedes studiis provehendis aptaeque vulgandae doctrinae, in quibus cum alienigenae, tum autochtones sacerdotes quae didicerint et experiundo noverint, ea omnia in illius nationis bonum utilitatemque convertant, in qua nati sunt vel ad quam christiana veritate excolendam adlecti. Quam ad rem in memoriam haec etiam revocare oportet, quae proximus Decessor Noster imm. rec. Pius XII hisce verbis edocuit: catholicorum nempe esse « scripta omne genus fusi in vulgus edenda ad disseminanda »; iterum curandum esse ut omni ope provehatur « quicquid spectat ad recentiora artis inventa, quibus homines inter se communicant, quibusque doctrinae

quandoquidem neminem latet quanti intersit vulgi opinionem ad se trahere recteque conformare ». Non omnia profecto ubique ad effectum deduci possunt; omnes tamen opportunitates arripiendae sunt, quibus cuiusvis generis insurgentibus necessitatibus prospici queat, etiamsi interdum « alius est qui seminat, et alius est qui metit ».⁶

Imprimis igitur secundum normam datam a Summo Pontifice instituenda est sedes quae apta sit ad studia provehenda et ad doctrinam vulgandam. In Sinis tredecim adhinc annis institutum est Studium Biblicum a Missionariis franciscanis, in quo sacerdotes sinenses sub ductu unius sacerdotis italici, docti iri re Sacrae Scripturae, totum Vetus Testamentum totumque Novum Testamentum in linguam sinicam convertunt. Decem volumina magni ponderis versionis insimul cum notis edita sunt et ultimum volumen hoc anno edetur. Nunc simile institutum a missionariis franciscanis in Iaponia etiam constituitur et idem opus in lingua iaponica perficere proponit. Sacerdotes de Societate Iesus hisce annis in insula Formosa sedem instituerunt, in qua lexicon magnum variarum linguarum conficitur.

Sed utilius est et efficacius, si una *sedes centralis ab omnibus Episcopis unius Nationis instituatur*, quae officium habeat tum conficiendi versiones ex textibus Sanctorum Patrum Sanctorumque Doctorum et documentorum Sanctae Sedis, cum conscribendi libros et ephemeridem saltem unam scientificam de doctrina christiana.

Exemplum possumus sumere a primis monads buddhistis in Sinis qui per tria saecula, idest a saeculo quinto usque ad saeculum octavum p. C. 11., collatis viribus, adlaboraverunt pro versione textuum et pro commentariis conscribendis. Traditur apud buddhistas sinenses, quod monachus Kumaradiva in horto regali morabatur ibique cum octingentis monachis et adiutoribus numerosas versiones perfecit. Ita etiam monachus sinensis Shuan-tsang post sedecim annos peregrinationis in Indiis, plures textus secumtulit in Sinas, anno 646 p. C. n., et ab imperatore bene receptus, in palatio imperiali una cum discipulis versionem textuum praeparavit. Collectio completa versionum et commentationum buddhisticorum in Sinis, nomine « Tripitaka », edita fuit anno 971 p. C. n. a primo imperatore dynastiae Sung et minorem numerum voluminum continet quam nostra Patrologia a Migne edita. Haec collectio magnum influxum apud doctos sinenses, coreanos iaponicos exercuit, ita ut non tantummodo doctrina buddhistica ab omnibus istis gentibus cognosceretur, verum etiam elementa huius doctrinae in scholam confucianam vel shintoisticam recepta fuerint.

Debemus itaque conficere *unam magnam collectionem de doctrina catholica* saltem « in iis nominatim nationibus, quae inde a remotissimis temporibus civili cultu floruerunt ».⁷

Alterum opus pro propagatione fidei apud doctos est *Universitas catholica*.

« La permanente attualità di Istituti o di Università cattoliche - affermava Pio XII - risiede nella utilità, nel bisogno di costituire un corpo di dottrina ordinato, saldo, di creare tutto un ambiente di cultura specificamente cattolica; un insegnamento, anche irreprensibile, in tutti i rami del sapere » integrato inoltre da una istruzione religiosa superiore, posta al fianco, non **E** sufficiente ».⁸

Universitas catholica in terris Missionum centrum irradiationis lucis christianae appellari debet, in qua non solum iuvenes catholici ad mentem Ecclesiae bene educantur, sed iuvenes ethnici plures doctrinam christianam recipere possunt. Dignitas universitatis catholicae mentem doctorum ethnicorum ad aestimationem religionis catholicae allicit eosque ad aliquam cognitionem de nostra Ecclesia acquirendam compellit. Influxus uniuscuiusque universitatis apud populum semper est magnus, quia homines qui sortes populi in manu tenebantur, in ea formantur.

Igitur omni rursus conandum est ut universitas catholica in regionibus Missionum, in quibus nondum habetur, construatur, in quibus vero constructa est, perfectior provehatur.

Tertium opus est *cura de iuvenibus* ex regionibus terrae Missionum oriundis qui studia *apud universitates europeas vel americanas* faciunt. Pro iuvenibus catholicis Summus Pontifex in Litteris Encycl. *Princeps Pastorum* enixe rogavit ut Episcopi locorum in quibus isti iuvenes studiorum causa inveniuntur, amore curaque speciali eos persequantur. Sed nemo non videt quod pro iuvenibus etiam non catholicis qui scholas in Occidente frequentant, maxima cura habenda est ab omnibus Ordinariis loci.

Saepe dicitur quod auxilia quibus isti iuvenes indigent, ad pecuniam reducuntur. Ordinarii loci et associationes catholicae timorem non raro manifestant quominus nimis compellantur ad materialia auxilia praestare.

Hoc potest esse verum in multis casibus, sed non in omnibus casibus.

Primum auxilium quo iuvenes terrae Missionum, extra patriam studentes, indigent, consistit in bona quae eos in societatem stu-

⁷ Litt: Enc. *Princeps Pastorum*; A.A.S. 1959, p. 845.

⁸ Prus. XII, *Sermo ad directores, professores et studentes Instituti Catholici Galliae*, 21 sept. 1950, A.A.S. 1950, p. 736.

diorum introducat. Igitur studentes catholici occidentales et membra speditim associationis iuvenilis uti «Pax Romana » amore affectuque christiano sese coniungant cum iuvenibus terrae Missionum eosque, ad recreationes comitentur, et spiritum caritatis christianae eis patefaciant. Ita sensum sine sensu isti iuvenes doctrinam, usum et spiritum Ecclesiae cognoscere possunt et a contagione pestiferae doctrinae atheisticae praeservari valent.

Conclusio igitur nostra haec est:

Ordinarii loci missionum uniuscuiusque nationis, compositis viribus collatisque mediis, opus praedicationis apud doctos maxime curent ita ut sedes centralis vel nationalis pro hoe opere instituat.

DE COOPERATIONE LAICORUM IN OPERE MISSIONARIO EFFICACIORE REDDENDA

(G. B. Papali)

QUANTUM VALEAT APOSTOLATUS LAICORUM

Quam_ generosus quamque efficax fuerit apostolatus laicorum in primordiis Ecclesiae satis ex historia sacra constat. Ipse Redemptor suorum fidelium collaboratione adiuvari dignatus est. Illi « septuaginta duo » quos designavit Dominus ad praedicandum in omni loco quo erat ipse venturus (cf. *Luc.* X, 1) non erant sacerdotes nee probabilius ad sacerdotium vocati: possunt didi primi apostoli laici. Et plurimae nominantur mulieres piae, vere adiutrices Christi, quae sequebantur eum et ministrabant ei (*Luc.* VIII, 1-3), praesertim vero mulier samaritana quae statim post suam conversionem totam illam civitatem ad Dominum adduxit (Io. IV, 28-30). Sed et multi quos sanavit Iesus vel liberavit a daemoniis facti sunt praedicatores eius, ut pluries notant Evangelistae (*Mc.* I, 45; *Matth.* IX, 30-31). Casus caeci nati demonstrat quam strenui defensores Iesu aliqui eorum evaserint (Io. IX, 17, 25-34). Nonne fuerunt sanctae mulieres ad monumentum vigilantes primitivae nunciae, ab ipso Iesu missae, Resurrectionis eius Apostolis adhuc dubitantibus?

At Apostoli secuti sunt exemplum Magistri in aggregandis sibi fidelibus ad cooperandum in munere apostolico exequendo. In *Actibus* legimus de Apollo qui coepit praedicare antequam baptizaretur, et de Aquila et Priscilla qui instruxerunt eum (XVIII, 24-26). Apostolus in suis Epistolis plurimorum collaboratorum mentionem facit (cf. e. gr. Ep. *ad Rom.* sub finem). Cooperatio huiusmodi laicorum quantae utili-

tatis fuerit demonstrat Apostolus his verbis: « Obsecro autem vos, fratres, nostis domum Stephanae et Fortunati et Achaici: quoniam sunt primitiae Achaiae, et in ministerium sanctorum ordinaverunt seipsos: ut et vos subditi sitis eiusmodi, et omni cooperanti et laboranti. Gaudeo autem in praesentia Stephanae et Fortunati et Achaici: quoniam id quod vobis deerat, ipsi suppleverunt: refecerunt enim meum spiritum et vestrum. Cognoscite ergo qui huiusmodi sunt » (1 Car. XVI, 15-18).

Persecutiones intensitatem simul et ambitum apostolatus laicorum auxerunt: « igitur qui dispersi erant pertransibant evangelizantes verbum Dei » (Act. VIII, 4). Hic zelus apostolicus christifidelium non modicum Ecclesiae incrementum attulit saeculis immediate subsequentibus tempora Apostolorum. Scribebat Pius XII in sua Encyclica *Evangelii Praecones*: « Parique modo omnibus exploratum est christiani doctrinam non solum ab Episcopis ac sacerdotibus, sed a magistratibus quoque, a militibus, a primatisque civibus per consulares vias propagatam fuisse. Christifideles ad milia bene multa, a catholica suscepta fide recentes, quorum hodie nomina ignorantur, cum studio novae provehendae religionis, quam amplexi erant, vehementissime flagrant, evangelicae veritati iter sternere enisi sunt; quamobrem post circiter annos christianum nomen christianaque virtus iam ad principes omnes Romani Imperii urbes pervenerant » (A.A.S. 43, p. 511).

SPECIALIS EXIGENTIA PRAESENTIS TEMPORIS

Tempora moderna in multis revocant illa primordia Ecclesiae: in terris missionum plerumque vigent eadem fere conditiones ac in primis saeculis Ecclesiae. dum in nationibus iam evangelica luce perlustratis atheismus materialisticus peiores adhuc minatur afferre conditiones Apostolatus laicorum, semper quidem necessarius, omnino urgens evadit quando societas humana ita abalienata est ab Ecclesia ut apostolatus hierarchiae parum eam penetrare valeat. Talis fuit conditio mundi pagani primis saeculis Ecclesiae; talis est conditio magnae partis societatis modernae post revolutiones. religiosam, intellectualem, industrialem et politicam trium horum ultimorum saeculorum. Soli laici fideles possunt, utpote pleno iure cives utriusque regni, coelestis scilicet et terrestis, inter utrumque nexum necessarium constituere, per quos, tamquam per venas capillares, influxus spiritualis Ecclesiae totum corpus humanae societatis penetrare valeat. « Videtis profecto in quae incidimus tempora » lamentabatur Pius XI, « et quid ea a nobis velus clamando postulent. Hinc siquidem dolemus hominum esse consortionem spiritu nimium saepe destitutam ac vulgo ethnicorum more

vitam traduci; in multorum animis languescere catholicae fidei lumen adeoque et paene restingui religionis sensum et morum integritatem sanctitudinemque deteriore cotidie miserrime fieri. Illinc haud mediocrem haurimus aegritudinis causam, quod scilicet multifariam clerus nostrorum sit temporum necessitatibus impar, sive quia nimia alicubi exiguitate laboret, sive quia nonnullos civium ordines, ad quos beneficium eius intercipitur appulsus, neque momentis voce, neque evangelicae doctrinae praeceptis, attingere potest. Pernecesse igitur est nostra hac aetate omnes esse apostolos; pernecesse est non desidem vitam degere laicos homines, sed ad ecclesiasticae hierarchiae nutum praesto esse, eidem ita navare operam, ut praecando, se devovendo, actuoseque allaborando, ad catholicae fidei incrementum christianamque morum emendationem magnopere conferant » (A.A.S. 21, p. 668). Idem Pontifex scribens ad Episcopatum Mexicanum sic conquerebatur: « Verum quidem est, necessitatem huius laicorum catholicorum apostolatus non omnes plane perspectam habere, quamquam usque a primis Litteris Encyclicis *Ubi Arcano Dei* expresse ediximus Actionem Catholicam ad pastorale ministerium vitamque christianam omnino pertinere » (A.A.S. 29, p. 191).

Crisis moderna non patitur moram. « Ed ora **E** tempo, diletti figli » exclamavit Pius XII romanos exhortans, « **E** tempo di compiere gli ultri definitivi passi; **E** tempo di scuotere il funesto letargo; **E** tempo che tutti i buoni, tutti i solleciti dei destini del mondo, si riconoscano e serrino le loro file; **E** tempo di ripetere con l'Apostolo: *Hora est iam nos de somno surgere* (Rom. XIII, 11); **E** ora che ci svegliamo dal sonno, poiche vicina **E** adesso la nostra salvezza. **E** tutto un mondo, che occorre rifare dalle fondamenta, che bisogna trasformare da selvatico in umano, da umano in divino, vale a dire secondo il cuore di Dio » (Allocut. 10-2-1952. *Discorsi e Radiomessaggi*, t. 13, pp. 470-471; cf. etiam Allocut. *Ad paroecianos S. Sabae*, *ibid.* t. 14, p. 453). « Sub hoe respectu, Venerabiles Fratres, fideles, adhuc praecisus, laici, stant in prima linea vitae Ecclesiae » dicebat idem Pontifex Cardinales alloquens, « illis Ecclesia est prindpium vitale societatis humanae. Ideo ipsi, ipsi praesertim, debent habere claram conscientiam non solum se pertinere ad Ecclesiam, sed esse Ecclesiam, id est communitatem fidelium super terram sub ductu communis Capitis, Papae, et Episcoporum in communione cum eo » (A.A.S. 38, p. 149).

Alia ratio quae apostolatam laicorum adhuc urgentiorem hodie reddit est insufficiens numerus sacerdotum ad ipsa munia pure sacerdotalia obeunda, et penuria vocationem ad sacerdotium. Iam in sua prima Encyclica Pius XII bane penuriam conquerebatur his verbis: « Quando-

quidem, proh dolor, sacerdotes hodie numero pauciores sunt quam eorum munera expetunt, et in nostram quoque aetatem haec divini Salvatoris sententia convenit: *messis quidem multa, operarii autem pauci*, consociata illa laicorum hominum navitas, ecclesiasticae hierarchiae praestita, quae sit quotidie increbrescens ac nobili ardentique devovendi studio animata, auxiliares opes sacrorum administris praebet praetiosissimas, atque eiusmodi profectus spondet, qui optime sperare iubeat. Preces ab Ecclesia admotae ad Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam, ea ratione admissae videntur, qua peculiare temporum necessitates postulant; ita scilicet ut sacerdotum opera, impar saepe-numero ac praepedita, feliciter substituantur atque compleatur » (A.A.S. 31, p. 443). Unde laici invitantur non solum ad apostolatam proprie suam exercendam sed plerumque etiam ad participandum in ipso munere pastoralis, docendo religionem ex missione canonica, immo aliquam speciem curae animarum gerendo. Sic Pius XII ad Congressum Catholicum Magoniae: « I problemi della cura d'anime nel presente e nel future potranno difficilmente venir risolti, senza mettere a disposizione delle gerarchie dell'Apostolato, in grado ancora maggiore che per il passato, l'aiuto dei laici. Appunto le esperienze del ministero spirituale nelle situazioni aggrovigliate degli ultimi anni e spesso volte quasi senza via d'uscita, hanno dimostrato quanto prezioso sia tale aiuto, e quanto poco, talvolta, possa il sacerdote senza l'aiuto dei laici, non ostante tutta la migliore volonta » (*Il Laicato, Insegnamenti pontifici*, vol. IV, Roma 1958, pp. 497-498). Haec exigentia laicorum ad supplendum clerum in ipso munere pastoralis maxime apparet in missionibus ubi catechista, a Superiore ecclesiastico rite constitutus, vices gerit pastoris in omnibus exceptis muneribus stricte sacerdotalibus; ipse baptizat, assistit matrimoniis, visitat infirmos et moribundos, funeralia ducit, diebus dominicis et festivis fidelibus in ecclesia convocatis legit Evangelium, facit exhortationem, preces communes dirigit, catechizat. De praesentia huius servitii catechistarum haec habet Pius XII: « Un mot de l'emploi des catechistes. L'Asie et l'Afrique comptent, pour un milliard et demi d'habitants quelques 25 millions de catholiques, avec 20 a 25.000 pretres et 74.000 catechistes. Si l'on ajoute a ce nombre les enseignants, qui sont souvent les meilleurs catechistes, on arrive a 160.000. Le catechiste represente peut-etre le cas classique de l'apostolat laic par la nature meme de sa profession et parce qu'il supplée au manque de pretres. On estime, parmi les missionnaires d'Afrique du moins, qu'un missionnaire accompagne de 6 catechistes obtient plus que 7 missionnaires » (A.A.S. 49, p. 537).

FUNDAMENTA ET AMBITUS. APOSTOLATUS LAICORUM

Sed ex supradictis minime est concludendum apostolatium laicorum ad hoc solum inservire ut substituantur et compleatur apostolatus hierarchiae ubi hic impar vel impeditus existit. Apostolatus laicorum habet suum valorem proprium; est enim pars integralis apostolatus Ecclesiae, quae non potest substitui activitate clericorum etiamsi hi numero sufficientes essent. Est enim in Corpore Mystico, quod est Ecclesia, duplex activitas: una Christi Capitis per hierarchiam docentis, regentis et sanctificantis suum Corpus; altera membrorum Christi voluntaria et generosa cooperatione cum gratia « adimplentium ea quae desunt passionum Christi pro Corpore eius, quod est Ecclesia » (cf. *Col.* I, 24). Fundamentalis illa et divinae institutionis distinctio inter Pastores qui decent et regunt, et coetus fidelium qui docentur et reguntur, non est intelligenda ut divisio quaedam Ecclesiae in duas partes, unam activam et alteram passivam. Nullum membrum alicuius organismi vivi potest remanere mere passivum, sed debet, ut vivat, agere et sua activitate quodammodo pervadere totum corpus. Haec reciproca actio omnium membrorum et consequens circulatio vitae spiritualis per totum Corpus Mysticum vocatur Communio Sanctorum. In hac activitate interna Corporis Mystici, quodlibet membrum non solum recipit gratiam, sed fit, secundum cuiusque cooperationem cum ea, magis vel minus potens centrum intensificationis et distributionis gratiae. Sic quodlibet potest succurrere necessitatibus aliorum, maxime per orationem, immo membra apparenter humilia possunt esse revera sustentacula ipsarum columnarum Ecclesiae. De munere apostolico laicorum christifidelium haec scribebat Augustinus: « Cum... auditis, fratres, Dominum dicentem: *Ubi ego sum, ibi et minister meus erit*, nolite tantummodo bonos Episcopos et clericos cogitare. Etiam vos pro vestro ministrare Christo, bene vivendo, eleemosynas faciendo, nomen doctrinamque eius quibus potueritis" praedicando, ut unusquisque etiam paterfamilias hoc nomine agnoscat paternum affectum suae familiae se debere. Pro Christo et pro vita aeterna suos omnes admoneat; doceat, hortetur, corripiat, impendat benevolentiam, exerceat disciplinam; ita in domo sua ecclesiasticum et quodammodo episcopale implebit officium, ministrandi Christo, ut in aeternum sit cum ipso» (*In Ev. Ioan.*, tract. 51, n. 13: citatum in *Summi Pontificatus*, A.A.S. 31, p. 444).

Hic supernaturalis dynamismus fidelium fundatur ante omnia in characterе sacramentali quo insigniti sunt. «Character importat quamdam potentiam spiritualem ordinatam ad ea quae sunt divini cultus » ait. gelicus (*Summa*, III, q. 63, a. I). Duo sacramenta characterem impri-

mentia, quae laicos spectant, sunt Baptismus et Confirmatio, ex quibus Baptismus facit hominem christianum, Confirmatio apostolum. Item S. Thomas: « Vitam spiritualem homo accipit per Baptismum qui est spiritualis regeneratio. In Confirmatione autem homo accipit quamdam aetatem perfectam spiritualis vitae... In hoc sacramento datur plenitudo Spiritus Sancti ad robur spirituale, quod competit perfectae aetati. Homo autem cum ad perfectam aetatem pervenerit, *incipit iam communicare actionem suas ad alios*; antea vero quasi singulariter sibi ipsi vivit... Nam in Baptismo accipit potestatem ad ea agenda quae ad propriam pertinet salutem, prout secundum seipsum vivit: sed in Confirmatione accipit *potestatem ad agenda ea quae pertinent ad pugnam spiritualem contra hostes fidei* » (III. q. 72, aa. 1, 2, 5). Haec functio apostolica Confirmationis manifeste apparebat in primis diebus Ecclesiae quando ipsi simplices fideles non raro accipiebant, simul cum infusione Spiritus Sancti, charismata quae reddebant eos praedicatores et taurumatos.

Aliud fundamentum apostolatus laicorum est illud *sacerdotium regale* de qua S. Petrus: « Et ipsi tamquam lapides vivi superaedificamini, domus spiritualis, *sacerdotium sanctum* afferre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum » (I Petr. II, 5). Relatio huius sacerdotii ad apostolatum potest etiam erui ex verbis sequentibus: « Vos autem genus electum, *regale sacerdotium*, gens sancta, populus acquisitionis: *ut virtutes annuntietis* eius qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum » (ibid. 9). Hoc autem sacerdotium spirituale, omnibus fidelibus commune, non est confundendum cum illo sacerdotio quod per sacram ordinationem confertur, quodque proprie vocatur sacerdotium; verumtamen et realitas quaedam spiritualis fundata, secundum S. Thomam, in charactere sacramentali. « Totus autem ritus Christianae religionis derivatur a sacerdotio Christi. *Et ideo manifestum est quod character sacramentalis est character Christi, cuius sacerdotio configurantur fideles secundum sacramentales characteres, qui nihil aliud sunt quam quaedam participationes sacerdotii Christi, ab ipso Christo derivatae* » (Summ. III q. 63, a. 3). Qualis est functio huius sacerdotii spiritualis? Certe hoc non dat fidelibus potestatem gerendi personam Christi et offerendi sacrificium ipsius Christi sicut facit sacra ordinatio; dat tamen eis possibilitatem se adiungendi Christo co-offerentes et co-victimae, et sic collaborandi cum ipso in eius opere salvifico, vel, ut fortius exprimit Apostolatus, *adimplendi ea quae desunt passionum Christi, pro corpore eius quod est Ecclesia* (d. Col. I, 24).

Est et aliud fundamentum extraordinarium activitatis apostolicae fidelium, dona scilicet charismatica, quae Deus impertit quando et cui

vult secundum necessitates Ecclesiae. In primis Ecclesiae temporibus profusiora fuisse huiusmodi dona ex Aetibus constat (cf. e. gr. X, 44-46). S. Paulus varietates horum donorum in suis epistolis enumerat (*I Cor.* XII, 8-11). Haec charismata, secundum S. Thomam, proprie ordinantur ad apostolatam: « Sicut supra dictum est, gratia gratis data ordinatur ad hoc quod homo alteri cooperetur ut reducat ad Deum » (I-II, q. III, a. 4). Sed cum huiusmodi dona Deus libere distribuat, quando et cui vult, nullus debet ea expectare vel in eorum anticipatione suas aetivitates apostolicas fundare. Numquam tamen deerunt in Ecclesia, ut notat Pius XII in *Mystici Corporis Christi*. At ubi dantur, quamquam charismata directe ex Deo veniant, non mediante hierarchia ecclesiastica, plene tamen subiacent iurisdictioni hierarchie cuius est de eis iudicare et eorum exercitium publicum in Ecclesia regulate.

Ad ambitum apostolatus laicorum quod attinet, hoc imprimis notandum quod activitas hierarchie non exhaurit totam aetivitatem Ecclesiae. Ut superius indicavimus, est in Ecclesia duplex aetivitas: Christi Capitis, quae per hierarchiam exerceatur, et membrorum Christi quam christifideles adiuvante gratia exercent. Nunc vero haec aetivitas Ecclesiae comprehendit omnem obiectum Redemptionis. Primarium obiectum Redemptionis est salus animarum in quem finem Christus suam instituit Ecclesiam et dedit ei omnem potestatem necessariam proindeque Ecclesiae auctoritas et activitas se extendunt ad omnia non solum pure spiritualia, sed etiam materialia et temporalia in quantum aut media sunt ad finem supernaturalem, aut implicantur in eis principia religiosa vel moralia. Haec activitas Ecclesiae in ordine spirituali, auctoritative exercetur a hierarchia.

Hoc in campo christifideles etiam habent suam aetivitatem propriam apostolicam, quae coextensiva est cum activitate hierarchica, iis solum exceptis quae potestatem ordinis vel iurisdictionis exigunt. « Per latus est actionis catholicae campus » scribebat S. Pius X, « quae ex sese nihil omnino excludit quod, quocumque modo, directe aut indirecte, ad divinam Ecclesiae missionem pertineat » (*Il Fermo Proposito*, A.A.S. 34, 744). Ambitus vero aetivitatis Ecclesiae, secundum Leonem XIII, hic est: « Quidquid igitur est in rebus humanis quoquo modo sacrum, quidquid ad salutem animarum cultumve Dei pertinet, sive tale illud sit natura sua, sive rursus tale intelligatur propter causam ad quam refertur, id est omne in potestate arbitrioque Ecclesiae » (A.A.S. 18, 167). In hoc immenso campo spirituali fideles possunt apostolatam exercere aut ex delegatione hierarchie, quando agitur e. gr. de administratione sacramentorum, cura animarum, doctrina christiana publice tradenda, administratione bonorum Ecclesiae, etc.; aut ex man-

dato hierarchiae, quando agitur de apostolatu proprie laicorum quidem sed publice et quasi nomine Ecclesiae exercendo; aut tandem sua propria iniciativa, et tunc agit nomine proprio.

Sed praeter hunc ordinem spirituales qui correspondet ad obiectum primum Redemptionis, adest etiam ordo temporalis qui non est omnino exclusus ab oeconomia Redemptionis; est enim obiectum secundarium Redemptionis. Christus incarnatus est non solum ad salvandas animas, sed etiam per animas salvatas rursus dirigere mundum materiale et ordinem temporalem versus Deum. Cum mundus materialis creatus sit propter hominem, dum homo elevatur ad ordinem supernaturalem, totus mundus ordinatur sursum per illum, et quando homo cadit, mundus materialis hanc « ordinationem » amittit. Sub hoc respectu mundus cecidit per hominem, et indiget redemptione. « Nam expectatio creaturae revelationem filiorum Dei expectat. Vanitati enim creatura subiecta est non volens, sed propter eum, qui subiecit eam in spe: quia et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriae filiorum Dei. Scimus enim quod omnis creatura ingemiscit et parturit usque adhuc » (*Rom.* VIII, 19-23). Creatura haec « frustrata » et « redimenda » non sunt res materiales ut tales, sed mundus materialis et ordo temporalis prout subiacet dominio et usui hominis. Homo utpote pontifex creationis debet creaturas irracionales positive dirigere versus Deum, et eas adhibendo ad gloriam Dei adimplere finem creationis earum; quod si homo non facit, creatio manet frustrata a suo fine. Indiget ergo quadam redemptione sensu quidem analogico, non mere metaphorico. Christus ergo est Redemptor non solum animarum, sed et totius creaturae; est Rex non solum regni spiritualis, sed et totius ordinis temporalis.

Rursum quoque finem secundarium redemptionis, scilicet mundum materiale reconciliandi Deo, Christus suae Ecclesiae proposuit, sed non eodem modo ac finem primum. Nam Ecclesiae contulit omnem auctoritatem in regno suo spirituali, ut ipsa directe et auctoritative agat omne quod pertinet, ad salutem animarum. Sed respectu ad regnum temporale, Ecclesiae non contulit auctoritatem sicut et ipse non exercuit suum dominium temporale durante sua vita mortali. Ecclesia ergo debet hunc finem secundarium attingere non directe et auctoritative per suam hierarchiam, sed indirecte per suos fideles, via pacificae penetrationis. Hierarchia debet formare christianos, et christiani debent reformare mundum.

Hic apparet campus vastus apostolatus laicorum ubi ipsi soli sunt competentes. Omnis activitas humana sive sit politica, socialis, scientifica vel industrialis, omnis valor naturalis sunt obiecta huius apostolatus. Nihil humanum; nihil a Deo creatum debent christiani negligere sed omnia

Christo lucrificare ad gloriam Dei et bonum animarum. Ut aiebat Pius XII operariis belgis: « sia che si tratti di problemi familiari, scolastici, sociali; ovvero si tratti di scienza o di arte, di letteratura o di stampa, di radio o di cinema; sia che si tratti infine, di campagne politiche per l'elezione dei corpi legislativi o per la determinazione dei loro poteri o delle loro attribuzioni costituzionali, *ovunque i laici cattolici trovano aperto, dinanzi a sé, un vasto e fertile campo d'azione* » (*Il Laicato*, p. 521).

ALIUAE QUAE AESTIONES QUAE MRSSIONES. SPECTANT

Laid cooperatores in missionibus sunt duplicis categoriae: 1° qui veniunt ex Europa vel aliis nationibus catholicis sive ad exercendum apostolatum directum uti traditio doctrinae christianae, cooperatio in cura animarum etc.; sive ad apostolatum indirectum exercendum quales sunt magistri, medici, etc.; 2° catechistae qui debent assumi ex ipsis indigenis et formari in ipsa missione.

Utriusque huius categoriae necessitas non indiget probari. Ut superius fam exposuimus, unus missionarius cum sex catechistis plus valet forsitan in missionibus quam septem missionarii sacerdotes. Sed nondum satis aestimatur valor cooperatores in apostolatu indirecto, scilicet magistrorum, medicorum, etc. Missiones protestanticae ab his cooperatores maxime dependent et mirandum successum inde reportant. Multum in hac re ab eis nobis discendum est. In sua allocutione diei 5 octobris 1950, Pius XII dare illustravit quam fructuosus possit esse huiusmodi apostolatus, asserens non solum magistros et magistras sed cuiuslibet professionis viros ac mulieres optimum posse apostolatum exercere mediante sua professione; praesertim vero hodie medicos et machinatores ceterosque specialistas qui, adhaerentes organizationi internationali UNESCO dictae aliisve huic similibus, ad nationes minus evolutas adiuvandas accedunt (cf. A.A.S. 49, pp. 928-929).

Utrique supradictae categoriae cooperatores necesse est providere: a) formationem religiosam et scientificam; b) missionem canonicam, et c) media sustentationis.

Pro formatione eorum, sive in Europa sive in missionibus, necesse est habere scholas specialiter ad hoc fundatas. « In terris missionum *tam necessariae sunt scholae catechistarum quam Seminaria* » scribebat Excellentissimus D.nus Iosephus da Costa Nunes, tunc Patriarcha Indiarum Orientalium, «Babes Dioecesim cum Seminario clericis pleno sed absque schola catechistarum? Dico quod praeferrem Seminarium cum minori nu-

mero clericorum si ei adiungatur schola catechistarum cum magno numero alumnorum (*India*, April-May, 1950; cf. *Indian Missionary Bulletin*, vol. I, n. 2, p. 86). De scholis catechistarum multum se occuparunt Concilia et Synodi in Asia et Africa habita. Experimentum scholae catechistarum in variis missionibus iam est incoeptum et bonos fructus producit (cf. *Indian Missionary Bulletin*, March, 1953). Instituta ad formationem laicorum cooperatorum qui ex terris catholiciS' ad missiones proficiscuntur pauciores sunt et reeentioris originis. Praeclarum exemplum est illud sub direetione Mgr. Brouwers in Archidioecesi Los Angeles in Statibus Unitis exsistens. *Restat ut Sancta Sedes hos conatus individuos et sporadicos coordinet et compleat institutum hoe in sua legislatione generali includendo.*

Sustentatio catechistarum est problema gravissimum in missionibus. Ut scribebat S. Exe. Mgr. (postea Cardinalis) Mooney, tunc Delegatus Apostolicus in India, « Diffieultas magna est hoe quod pecuniarum onus quod importat edueatio et sustentatio horum cooperatorum in sufficienti numero gravius semper exsistit quam ab ulla missione toleretur. Tamen ex nulla alia aetivitate missionaria potest sperari - liceat uti expressione aliqua eommerciali - redditus tam abundantes ». Circa hanc quaestionem variae dispositiones per diversa tempora faetae sunt in missionibus. Sunt duae tendentiae: una eos bene remunerandi, exigendo laborem salario proportionatum; altera relinquendi eos liberos suum victum labore privato aquirere, eoneesso tamen aliquo stipendio pro servitio catechetico, ita ut in theoria labor catecheticus quasi voluntarie faetus eenseatur. Synodus Congo (1907) deerevit ut catechistae in magno honore habeantur et bene remunerentur. Superiores missionum in Iaponia, in suo Congressu mense oct. 1951 habito de hac quaestione decreverunt. In genere admittitur systema salarii, et salarii sat alti, ita ut viri educati et elevationis eonditionis socialis in munus catechistae adseribi valeant.

Conferentia Missiologorum anno 1953 habita in Universitate Fordat? in Statibus Unitis, hanc etiam quaestionem traetavit, sed regulam universalem vel uniformem delineare noluit. Posuit tamen in dara luee principium et praxim S. Pauli in hae re: ipse vindicavit ius suum ad sustentationem, sed voluntarie cessit eo (*I Cor.* IX, 4-19; *Act.* XX, 33, 34). Sed notandum quod praxis S. Pauli non potest ex toto adoptari a catechistis. Ars quam exerebat ipse fuit omnino libera ab omni responsabilitate erga alios; potuit ergo ipse laborare quando et quomodo sibi conveniebat. Huiusmodi oeupatio non omnibus praesto est. Insuper problema sustentationis qui simplicius erat pro S. Paulo quam pro ea-

techista qui, utpote paterfamilias, tenetur providere pro sua familia. Omnes ergo admittunt necessitatem sufficientis remunerationis catechistae; simul non potest negari maxima efficacia laboris omnino gratuiti. Quoddam comptomissum potest proponi: habere aliquot. seimper catechistas bene remuneratos ad servitium habituale; et insuper melioris conditionis personas invitare ut hunc apostolatum gratuite exercent. Ad hoc erit necessarium elevate aestimationem populi erga hoc munus eidem quamdam dignitatem et honorem externum concedendo.

VoTA

Optatur ut ambitus apostolatus laicorum clare definiatur tenore sequenti:

a) Christi:fideles omnes habent ius et officium non solum laborandi pro sua uniuscuiusque salute, sed etiam pro salute aliorum et dilatatione Regni Dei. Cuius iuris fundamentum est Baptismus quo membra Christi fiunt, eiusque efficacia et dignitas derivantur principaliter ex Confirmatione quae est sacramentum apostolatus per excellentiam, et ex illo sacerdotio spirituali de quo S. Petrus (III, 5, 2).

b) Christi:fideles laici non habent ius agendi auctoritative et publice in Ecclesia sed agunt nomine proprio et tamquam privata membra Ecclesiae; possunt tamen agere publice et nomine Ecclesiae si accedat mandatum vel delegatio hierarchiae.

c) Ambitus activitatis eorum in campo spirituali est coextensivus cum ambitu apostolatus hierarchiae, iis exceptis quae exigunt. potestatem sive ordinis sive iurisdictionis.

d) In campo vero materiali et ordine temporali, activitas apostolica laicorum ad omnia se extendit quae activitas humana legitime attingere valet, etiam quo activitas hierarchiae non potest pervenire. Hic proinde invenitur aliquis campus apostolatus exclusive laicorum.

Ad efficacius reddendum cooperationem laicorum in opere missionario optatur: ut:

1° Scholae ad formationem laicorum missionariorum et starum locum proprium obtineat in legislatione ecclesiastica sicut et Seminaria clericorum.

2° Huiusmodi scholae instituuntur. tum in terris catholicis unde missionarii cooperatores exeunt, tum in terris missionum ubi chistae sunt educandi.

3° Candidati in his scholis educati et -approbati insigniantur missione canonica non solum ad doctrinam catholicam publice tradendam, sed ad assistendum missionario et eum supplendum in omnibus muneribus curae animarum connexis quae potestatem ordinis vel iurisdictionis non exigunt.

4° Instituatur aliquod Pium Opus ad stipes colligendas unde provideatur educationi et sustentationi praedictorum missionariorum: et catechistarum.

VOTA

a professoribus Pontificii Instituti Missionalis proposita

1. Optandum est ut in Ecclesia Codex reapse Oecumenicus habeatur, i. e. generalis applicationis pro Ecclesia Universali in statu normalis constitutionis posita, praeter varios Codices pro singulis Ecclesiarum sat homogenearum speciebus exaratos; pro missionibus omnibus autem, i. e. pro novellis Ecclesiis in via implantationis, *Codex Missionalis* exoptatur, qui, Codici Oecumenico proxime adhaerendo"). de figura iuridica apostolatus missionalis ubique terrarum tractet, cum discretionem tamen, ita ut Ordinarii Missionum vel Conferentiae Episcopales in territoriis missionalibus, sat ampla libertate sub ductu S. C. de Propaganda Fide gaudeant, in ordine ad requisitas adaptationes regionales consequendas in novis Ecclesiis particularibus reapse indigenis mandis (SEUMOIS).

2. De salute infidelium: quam clarissime hanc dogmaticam veritatem declarare (LOKUANG).

3. Optandum ut illas circumscriptiones quae non amplius missionales dici possunt sensu theologico (ut sunt Australia et Nova Zelandia), a dependentia S. C. de Propaganda Fides auferantur; illae vero regiones omnes quae reapse in statu missionali versantur, ut sunt multae regiones Americae Latinae illaeque antiqui Patronatus Lusitaniae, sub dictione S. C. de Propaganda Fide ponantur, exceptione facta forsitan pro territoriis missionalibus sub S. C. Orientali positis, si methodi missionales ultimorum saeculorum ad latinizationem et nem tendentes vim adhuc habere perseverant (SEUMOIS).

4. Optandum ut competentia S. C. de Propaganda Fide plena ciatur relate ad rationem studiorum in Seminariis Missionum tam in territoriis missionalibus quam, etiam in illis Seminariis Universitariis qui gradus academicos conferre possunt: hoc ad meliorem formationem apostolicam futurorum missionariorum et forsitan ad breviorum quo-

que (saltem quando agitur de curriculo extra-academico), licet magis solidam et magis indicatam formationem ecclesiasticam generalem (SEUMOIS-ROMMERSKIRCHEN).

5. Optatur ut S. C. de Prop. Fide exclusivam competentiam habeat in elargienda Laurea in Missiologia ubique terrarum, utque gradus aca." demid in aliis disciplinis ecclesiasticis ab ista S. Congregatione collati (cf. supra), distinctivum characterem habeant, mentionem nempe faciendi cum specializatione missionali (SEUMOIS).

6. Competentia maior in rebus canonicis exoptatur pro S. C. de Propaganda Fide, quae non amplius ligata sit ab aliquo Cadice particulari (pro Ecclesia latina) pro regionibus antiquiter christianis (non missionalibus) delineato: (cf. n. 1) (SEUMOIS).

7. Optandum ut S. C. de Prop. Fide iurisdictione satis ampla in rebus liturgicis polleat, ita ut Ordinarii Missionum magna cum efficacia novellas Ecclesias ad mentem Apostolorum plane indigenas etiam in liturgico implantare queant; hoc pariter valet relate ad legislationem canonicam in casu quo Codex Ecclesiarum Occidentalium iam diu constitutarum, pro territoriis Missionum simpliciter in vigorem remaneret (SEUMOIS).

Quaestiones Liturgiam sacram in terris missionum spectantes (*Desiderata Congressus Internationalis Nijmegen-Uden*, sept. 1959). Ut Concilium Oecumenicum non tantum sit « spettacolo di fratellanza, di unione e di concordia » (Card. Ruffini, *Oss. Rom.*, 4 nov. 1959, p. J), et eo ipso invitet ecclesias dissidentes « a tornare all'universale ovile » (*ib.*) sed simul sit etiam spectaculum et signum magnanimitatis, concedendo Ecclesiis indigenis quam maximas libertates in quaestionibus liturgicis (v. g. usum linguae vernaculae, adaptationem rituum non essentialium in sacramentis conferendis usibus et ritibus indigenis, etc.) (METZLER-LOKUANG).

8. Optandum, ad solutionem quaestionis ex penuria missionariorum aut saltem ex difficultate rectae distributionis operariorum secundum criteria reapse apostolica derivantis, ut Ordines et Congregationes religiosas, ab omnibus privilegiis exemptionis spoliati, arctius sub directione efectiva Sanctae Sedis vel Ordinarii loci ponantur praesertim quod apostolatum (SEUMOIS).

9. Iubeatur ut in seminariis minoribus missionum formatio humanistica fiat secundum programmata scholae publicae ita ut seminariae diploma a gubernio recognitum habere valeant. In seminariis vero maioribus formatio humanistica quoad litteraturas patriae magna cum diligentia ab omnibus alumnis fiat, ita ut sacerdotes novi bene scribere in propria lingua queant (LoKuANG).

10. Optandum ut candidati ad missiones melius praeparentur ac magis instruantur in rebus missionariis; ut in unoquoque seminario vel collegio cathedra et disciplina missionologica obligatorfa pro omnibus alumnis stabiliatur; ut professores vel magistri Lauream in missionologia prius acquirant; pariter Directores Nationales et propagandistae Operum Missionalium, vel saltem Licentiam, possideant; ut in singulis missionibus maior sacerdotum numerus, quo possibilis sit, antea Missionum studio incumbant (Pro DE MoNDREGANES-METZLER).

Desiderandum ut urgeatur studium missiologicum in Seminariis aliisque domibus studiorum ecclesiasticorum, praesertim Ordinum et Congregacionum religiosarum partem in opere missionario habentium (METZLER).

11. Optandum est ut Ordinarii Missionum quam cito Episcopi residentiales fiant, secundum formam hierarchicam unicam quae ex divina institutione constat, non autem remaneant indefinite Vicarii aut Praefecti Apostolici. (SEUMOIS).

12. In *C.I.C.*) praecipua, sin unica, recognoscitur forma missionariorum: systema commissionis; in missionibus clero locali commissionariorum exterorum plerumque urget: hucusque sub forma adiutorii, uti accidit in Ecclesiis iafn formatis, quod tamen sufficiens non videtur necessitatibus missionum, vel sub forma regionis missionalis, quae adhuc est in via experimentalis et applicatur solum in Iaponia: Accurate perpendantur variae formae variis phasibus seu gradibus missionum accomodatae ad eliminandum quidquid ineptum apparet atque ad proponendum quidquid opportunum videtur. Aequitas canonica statuitur in concretis legibus, cum, ad beneplacitum S. Sedis vel ad terminum in conventionem stabilitum, de una ad alteram formam transire debeat opus missionariorum aut id plane cessare debeat ponendo finem missionis (CHE).

13. Optandum ut dioecesibus cleri saecularis in terris catholicis, quae sufficientem sacerdotum numerum habeant, concedi possint territoria missionaria, simili modo quo fit cum Ordinibus et Institutis religiosiis (Pm DE MoNDREGANES).

14. Optandum ut Actio Catholica specialiter in missionibus reordinata sit, ita ut ordinationi territoriali ecclesiasticae perfecte adhaereat, cum una tantum associatione pro unaquaque paroecia, variis tamen cum sectionibus secundum sexum aetatemque quando conditiones locales hoc postulant. Directio dioecesana Actionis Catholicae unitariae huiusmodi cum Ordinario intime sed organizatio centralis nationalis erit, vel secundum provincias ecclesiasticas constituetur, ita ut ope-

retur una cum Praeposito sectionis Apostolatus Laid ex Conferentia Episcopali. Directio centralis omnes directivas actionis generalis, praesertim pro apostolatu directo, exarabit, cum auxilio commissionum expertorum (bureaux specialises) in diversis sectoribus apostolatus, quae commissiones non tamen velut associationes speciales (mouvements specialises) habendae essent (SEUMOIS).

15. Optandum est ut sic dictus « habitus clericalis » variaque vestimenta religionum, extra caerimonias sacras aut domos paroeciales religiosae non amplius appareant, vel saltem ad collatam romanam (col romain) ad summum reducantur: secundum exemplum Apostolorum et Patrum priorum saeculorum qui nihil in hoc instituerunt et ad reddendum contactum apostolicum specialiter in missionibus magis humanum, suavem, efficacemque (SEUMOIS).

16. Optandum est ut liturgicae functiones in linguis vernaculis fiant; ut ordo divini Officii et S. Missae simpliciori forma reducantur; ut multae partes variantes fixis normis stabiliantur, et modo uniformi et constanti omnia peragantur (Prn DE MONDREGANES).

17. Relate ad apostolatum indirectum, ad actionem socialem, scholarem civilizatricemque, cautius sese teneant missionarii specialiter quando Status haec omnia aegre fert (sicut saepe saepius accidit nostris temporibus); et novae methodi minoris sumptus licet aequaliter aut forsitan magis efficaces proponantur in substitutione aliquarum formularum quae ut optimae considerabantur forte tempore anteacto, sed nonnisi cum maioribus semper difficultatibus sustineri nostris temporibus videntur, ut v. gr. illae sic dictae « scholae christianae » in missionibus (SEUMOIS).

18. Optandum est ut can. 1350 § 2 *C.I.C.* ita emendetur ut officium missionale omnium Episcoporum una cum Summo Pontifice dare appareat, et fraternitas Ecclesiarum particularium inter se et specialiter relate ad Ecclesias missionales recenter fundatas sanctionem iuridicam obtineat. Insuper titulus *C.I.C.* « De sacris missionibus » (can. 1349-1351) locum titulo: « De apostolatus universalis officio », et magis amplificetur et determinetur (SEUMAIS).

19. Optandum, ad fovendam conscientiam apostolicam clericali-ter missionalis, ut ex Breviario Romano tollentur omnes imprecationes nationalisticae antiqui populi Iudaici, omnesque loci, spiritu particularistico ferventes, qui adversus Gentes aut inimicos diriguntur; pariter optandum ut multae lectiones scripturisticae et patristicae ac etiam orationes, melius eligantur, ita ut spiritualitas apostolica sacrosotum cibum solidum ex eis haurire possit (SEUMOIS).

.._20. Optandum, ad fovendam cooperationem missionalem sacerdotum fic:leJiumque, ut missa _menstrua (cum Gloria) « pro propagatione fidei » vel _alia .componenda «pro apostolatu universali » (missa votiva contra paganos auferenda esset), ab omnibus sacerdotibus celebretur die statuto ad libitum Ordinarii, in relatione cum intentione menstrua pontificali missionaria, quae ptomulgari melius deberet ab Operibus Pontificiis Missionalibus quam ab associatione pia « Apostolato della Preghiera » (SEUMOIS).

21. Optandum, ad cooperationem :fidelium maxime fovendam, ut liturgia Missae, praesertim in lectionibus sacris orationibusque sicut et in « prece fidelium » imbuta sit propositis universalibus Ecclesiae, et ita cogitationes fidelium ad causam apostolatus missionalis saepe advocet, sicut fiebat in primis saeculis Ecclesiae. Insuper antiqua spiritualitas apostolica-pastoralis-oecumenica in devotione « Boni Pastoris » cumulata, resumatur, specialiter cum festivitate liturgica « Boni Pastoris » quotannis celebranda (SEUMOIS).

DE LABORE HUMANO FUNDAMENTALIA PRINCIPIA

(T. Piacentini - H. Viglino)

1. AUCTORITAS ECCLESIAE IN QUAESTIONIBUS LABOREM SPECTANTIBUS.

Ecclesia, e mandato divino omnes homines docendi ac dirigendi ut recte vivant, ius officiumque habet non solum interveniendi ne hodiernae quaestiones humanum laborem spectantes contra dictamina naturalis rationis ac divinae revelationis solvantur, sed etiam efficiendi suo magisterio ac pastoralis cura, ut omnium conscientia ad recte laborem explendum dirigatur, atque ordo socialis constituatur quo labor humanus omnes fines sibi praestatutos a Deo Auctore naturae et gratiae adamussimil: adimplerat: . . . . .

Hic Ecclesiae interveritus non tantum vindicatur a Summis Pontificibus ut *inviolabilis praerogativa Ecclesiae*, sed etiam ab iisdem *omnino necessarius* ponitur, ut quaestiones de labore, praesertim opificum, solvi possint. « Illud tamen sine dubitatione affirmamus inania conata hominum futura, Ecclesia posthabita. Videlicet Ecclesia est, quae promittit ex Evangelio doctrinas, quarum virtute aut plane componi certamen potest, aut certe fieri, detracta asperitate, mollius; eademque est, quae non instruere mentem tantummodo, sed regere vitam et mores singulorum

praeceptis suis contendit... » (LEO XIII, *Rerum Novarum*, n. 13). Quod Pius XI confirmavit, ostendens subordinationem rei oeconomicae praeceptis moralis disciplinae (*Quadragesimo Anno*, II, init.). Et Pius XII, totum ordinem sociale considerans: « La Chiesa, custode dell'ordinamento soprannaturale cristiano, in cui convergono natura e grazia, ha da formare le coscienze di coloro, che sono chiamati a trovare soluzioni per i problemi e i doveri imposti dalla vita sociale. Dalla forma data alla società, consona o no alle leggi divine, dipende e s'insinua anche il bene o il male nelle anime, vale a dire, se gli uomini chiamati tutti ad essere vivificati dalla grazia di Cristo nelle terrene contingenze del corso della vita respirino il sano e divino alito della verità e della virtù morale o il bacillo morboso e spesso letale dell'errore e della depravazione. Dinanzi a tale considerazione e previsione, come potrebbe essere lecito alla Chiesa, Madre tanto amorosa e sollecita del bene dei suoi figli, di rimanere indifferente spettatrice dei loro pericoli, tacere o fingere di non vedere e tollerare condizioni sociali che, volutamente o no, rendono ardua o praticamente impossibile una condotta di vita cristiana, conformata ai precetti del Sommo Legislatore? ». ¹

2. OPPORTUNA RATIO SOLLEMNIS DECLARATIONIS FUTURI CONCILII OECUMENICI DE LABORE.

Patet peculiare momentum quaestionis laboris in historia et societate hodierna. Nostra aetas iam denominatur « civitas laboris » et « humanismus technicus ». Haud paucae Rerum Publicarum Constitutiones proclamant rem publicam fundatam esse in labore (d. *Constitutio Italica*, art. 1). Problematica, olim principalis, de labore productivo opificum in relatione cum capitali, iam amplissime aucta est et dilatata citra fines oeconomiae et politicae. Etenim quaestiones hodiernae de labore totam

¹ (*Messaggio Pentecostale* 1941; *Discorsi*, III, p. 109). Similiter, quod integralis doctrina de labore solum in luce Evangelii habetur, affirmat Ioannes XXIII: « Nell'applicazione del Vangelo e nell'insegnamento sociale della Chiesa, è racchiusa la forza che sola può edificare, nella verità e nella carità, il mondo del lavoro cristiano » (*Discorso alle ACLI nella Festa del «Primo maggio 1959»*). Problemata sodalia laboris resolvuntur in spiritu Christianismi « che è fermezza, libertà, rispetto dell'uomo, ed al tempo stesso, carità, dolcezza, pazienza » (*ibidem*). Cf: Pro XII, *Incontro con le ACLI nella solennità del 1° maggio 1958*: « ... la soluzione cristiana... accorda in armonia di verità, di bene comune, di genuina libertà, diritti e doveri, individuo e società, esigenze materiali e destino soprannaturale » (*Discorsi*, XXII, 143).

vitam individualement et socialem spectant, non tantum apud excultas nationes sed etiam apud omnes ceteros populos. Illas respiciunt fere omnes scientiae hominem et societatem spectantes: psychologia, paedagogia, sociologia, oeconomia, politica, ethica, philosophia theoretica, ascetica, theologia.

Nostro tempore « labor », e processu et enucleatione historiae, melius pandit et discooperit suam *complexam densitatem humanam*, suam vim et efficaciam in vitam personalem, familiarem, socialem, politicam et religiosam. Iam in conscientia individuali et collectiva clariorem emergentiam attingunt tum universus eius valor positivus, tum complexae eius functiones in totius vitae humanae explicatione, tum eius iura, exigentiae, postulata.

Ecclesiae magisterium hanc hodiernam laboris vigilantia cura prosecutum est, errores et deviationes dare denuntians, christianae fidei et philosophiae principia declarans, practicas solutiones prospiciens et etiam promovens. Iam dum primum Vaticanum Concilium parabatur, necessitas patuit interventus Ecclesiae adversus doctrinas de labore a Socialismo prolatas. Inde autem a Leone XIII usque ad praesentem diem doctrina socialis Ecclesiae de labore admodum patefacta est plurimis documentis. Attamen praesertim modo organico agitur de labore operariorum; et quae spectant ceteras quaestiones hodiernas sparsa et implicita inveniuntur. Peropportuno exinde videtur quod proximum Oecumenicum Concilium sollemniter declaret *fundamentalia capita christianae doctrinae de labore*, unde omnes christifideles lumen ac directionem suscipiant, tum quod attinet ad perfectionem personalem per rectum laborem, tum quod spectat eorum actionem socialem ad perficiendam humanam societatem per laborem recte ordinatum.

Quae autem sollemnis declaratio maximi momenti apparet etiam ratione habita gentium infidelium quibus non soluta problemata laboris patens sunt accusatio contra conscientiam populorum christianorum. Plurimae gentes, quae nostro tempore libertate politica potitae sunt et actores futurae historiae humanae validissime sese adstruunt, prae oculis habent modernam vitam civilem in labore fundatam atque humanismum technicum celebrantem. Erroneae ideo de labore doctrinae, quae noxiae sunt populis christianismo imbutis, gravissime minantur illis gentibus et futurae historiae totius humanitatis. E contra perfecta notitia doctrinae christianae de labore erit illis vis validissima ad verum ordinem socialem statuendum et ad aninos aperiendos vitae christianae.

3. NATURA LABORIS

Erroneae doctrinae de labore, quae moderna aetate quam maxime vigent, fundantur in quodam *humanismo zmmmanentistico* vel haturalistico et vitalistico, negante finem transcendentem divinum personae humanae. Inter quas aliae, nimis activismo et pragmatismo faventes, negant naturam instrumentalem laboris et hunc propugnant esse sibi ipsi finem; aliae vero, quodam materialismo affectae, laborem humanum habent totaliter directum ad bonum productivum oeconomkum vel ad bonum technkum. Concordant omnes in affirmatione absolutae autonomiae boris vel boni oeconomici et technici ab omni subordinatione ordini morali.

Non omnis activitas habenda est labor. Tria enim videntur esse de ratione laboris: *ex parte obiecti* quod directe respiciat bonum utile; *ex parte operis* quod sit executio methodica secundum leges sibi intrinsecas; *ex parte operantis* quod sit diligens usus activus facultatum, virium atque instrumentoritm quae ob ipsius operis perfectionem requiruntur.

Cum autem talis sit natura humana in hac vita, ut consequi nequeat suos fines debitos, quin labore persona sese applicet ad usum mediorum illis convenientium, dicendum est laborem esse fundamenttlin necessarium totius vitae humanae et explicationem perfectionis humanae.

Natura laboris simul est *individualis* et *Socialis*. Est quia labor profluit e ratione et libera voluntate singulae personae, et est eius diversarum facultatum exercitium. Est etiam socialis, quia nulla persona a seipsa sola explere potest omnes labores exigitos a finibus debitis suae naturae, et quia quicumque labor cuiuscumque personae proxime vel remote multa supponit et exigit non tantum ex parte aliorum individuorum sed etiam totius vitae socialis et historicae humanitatis.

Consideratur labor in sua adaequata et universali acceptione, prout est activitas materialis aut spiritualis hominis ordfoata ad aliquem finem utilem consequendum. Iuxta hanc acceptionem labor comprehendit otnem explicationem virium et facultatum hominis ad producti6nem bonorum, non tantum ordinis oeconomici, sed etiam spiritualis et suoernaturalis. Labor est ipsa essentia et exsistentia human-a, in sua historica et temporali actuatione operativa. Exinde tum *zabor manualis* cuiusvis generis, tum *labor intellectualis* aut « *professionalis* » plene essentiae humanae cohaeret, utpote eiusdem necessaria explkatio in praesenti vita. Ouatenus explicatio naturae spiritualis et liberae, labor quicumque imbibitur *transcendenti valore personae*. Modi et conditiones laboris mutant

et evolvuntur in historia, at non mutat essentia ipsa laboris. Labor permanet essentialiter applicatio valoris personae ad res creatas, sive homo impendat principaliter vires physico-musculares, sive vires intellectuales, ut cum machinam dirigit vel inquisitioni scientificae incumbit aut quemcumque intellectualem laborem exercet omnique vel modestissimo officio vacat quod a complexa ordinatione societatis postulatur. Animadvertere licet quod revera, ob substantialem unionem animae cum corpore, nullus datur labor quod sit exclusive manualis aut intellectualis: quaedam applicatio mentis requiritur in omni labore, et vicissim quemcumque laborem intellectus consequitur aliquod dispendium corporis et defatigatio physica.

4. FINES NATURALES LABORIS

Distinguere oportet inter *fines operantis* et *fines operis*. Fines naturales laboris *sub ratione ipsius operis* tot sunt specificè distincti, quot bona specifica diversa habentur, ad quorum acquisitionem necessarius est labor; dantur ideo fines oeconomici, technici, scientifici, aesthetici, culturales, paedagogici, medicales, civici, politici, religiosi, etc. Cum autem omnes isti fines per se ordinati sint ad bonum individui et totius societatis, haec plena perfectio humana habenda est finis ultimus omnium bonorum. Quae autem obiectiva perfectio humanitatis characterem habet *historicitatis*, scilicet dynamici progressus perfectivi per opera diversarum generationum et cooperationem diversarum gentium, ita ut homo expleat in tempore suam naturalem exigentiam infiniti. Proindeque ultimus laboris est « civitas », qua homines cooperantur ut verae causae secundae magis magisque perfectae, celebrantes mutuam solidaritatem amicalem, socialem et historicam atque suam humanitatem tendentem per finitum ad infinitum, et ita Deum Auctorem naturae humanae ac totius mundi glorificantes. Ut labor humanus explere possit hierarchicum ordinem suorum finium, servare debet leges insitas in sua ipsa natura. Hae leges duos characteres essentielles prae se ferunt, *libertatis* scilicet et *rationalitatis*. Labor humanus talis esse nequit, nisi sit liber, cum homo essentialiter causa libera sit: debet ideo esse a « libera inceptione privata ». Labor servilis repugnat naturae humanae, impedit perfectionem individui, privat communitatem valore operativo personae, negat veram Dei glorificationem. Haec libertas tamen rationalis esse debet, ut obiectivum ordinem naturalem finium omnino servet. Labor ideo humanus notam habet *ethicitatis*, et generali iustitia cum legali tum sociali regi debet.

Fines naturales laboris *sub ratione operantis* plurimi esse possunt et debent. Labor enim efficere debet, ut unusquisque per illum vivat et

bene vivat. Cum singula persona nisi minimum laborem¹ ponere possit inter plurimos labores necesarios ad propriam perfectionem, necessarium est quod intendat per laborem assumptum consequi omnes fines sibi naturaliter debitos. Imprimis e suo labore, praescindendo ab eiusdem specifica natura, habere intendit omnia bona oeconomica, quae sibi suaeque familiae *necessaria sunt ad vitam servandam ac perficiendam*. Insuper oportet quod intendat ex eodem incrementum opportunum invenire suae vitae intellectualis, moralis, religiosae, necnon suae virtualitatis technicae et aestheticae. Denique suum laborem ita debet considerare, ut per eundem *membrum activum* corporis socialis fiat ad bonum suum, familiae, totius societatis, et ad Dei glorificationem.

Attamen sub ratione operands *finis laboris ultimus* non alius potest esse nisi ipsa quies a labore, scilicet *fruitio bonorum* ad quae labor ordinatur. Perfecta quies fruitionis in hac vita dari nequit; attamen saltem imperfecta omnino dari debet, et sub aspectu sociali exprimitur per pacem ac sub aspectu personali obtinetur per opportunum tempus dictum gaudiis valorum individui, familiae, societatis, sistendo a Progressus vitae civilis, qui hominem liberat a condicionibus vitae materialis, efficit ut personae magis magisque gaudeant sic dicto « tempore libero », quo frui possint Deo per orationem, relationibus familiaribus ac socialibus, omnibus bonis vitae civilis. Mandatum naturale ac divinum consecrandi quieti et publico honori divino dies festivos respondet huic ultimae finalitati laboris sub ratione operands, et efficit ut etiam labor sub ratione operis semper sit ordinatus ad supremam perfectionem humanam et ad glorificationem divinam, scilicet ad regnum simul hominis et Dei. In huius mandati enundatione oporteret vitare expressionem « opera servilia » et magis eius positivam significationem enucleare.

Labor est *actuatio* et *explicatio* existentiae et personae: ibi est eius significatio metaphysica fundamentalis. Existentia cuiusvis entis vix concipi potest sine actione; in viventibus autem esse et operari invicem implicantur. At praepriis humana existentia sine operatione et labore nec consistit nec attingit suam internam finalitatem expansionis, integrationis, perfectionis. Mediante labore potentiales energiae et vires personae, physicae, psychicae, spiritualis, educuntur in actum. Exinde significatio laboris non est solum in hoc quod labor est plerumque conditio necessaria pro comparandis mediis ad sustentationem vitae, lex dura existentiae, sed instrumentum quoque progressionis hominis, individualis et socialis, ad suam ontologicam perfectionem.² Sine labore,

² Labor « non è soltanto travaglio delle membra umane... Il lavoro è servizio di Dio, dono di Dio, vigore e pienezza della vita umana, mezzo di riposo eterno »

et persona privantur quodam necessario elemento propriae intrinsecae constitutionis, quam ingreditur dimensio temporalis et dinamica.

Ex hac fundamentali significatione humana laboris derivat eius *dignitas* et simul *ingens efficacia* in constructione personalitatis.: labor est quodammodo pars hominis et exinde hominem interne et ontologice afficit. Nee profecto ulla conceptio philosophica aut theologica hominis integraliter est vera si laborem negligit. Quod conditiones oeconomicae la}oris. aliquatenus determinant structuram mentalem et spiritualem hominis,

consonat. Quamquam perperam Marx denegat originalem vim energiae spiritualis in mundo humane. Nam spiritus, libertas, ethica, religio, fides sunt expressiones fundamentales humanae naturae, quae ipsas leges oeconomiae modificare et interdum subvertere valent.

Accedit, idque imprimis praesenti tempore, quod labor est fundamentale coefficiens *realizationis socialis naturae humanae*. Ortus, progressio et immensa expansio civilizationis, in qua exprimitur actus finalitatis terrenae hominis, debetur labori. Labore, praesertim evolutae civitatis, attingitur vasta cooperatio individuorum et coetuum ad realizanda innumera bona quae cedunt in omnium utilitatem, ac densitatem texturae socialis magis magisque adaugent. Mediante labore universa societas concrescit et splendet in unitatem cuiusdam organismi viventis, quam omnes partes simul dynamicè aedificant ab eaque servantur et complentur.³

Consideratio socialitatis laboris vertitur in affirmationem *humani valoris machinae*,⁴ cuius dignitas non solum mensuratur ex eo quod machina sublevat fatigationem et onus omni labori plerumque connexum,

(Pro XII, *Radiomessaggio Natalizio* 24 die. 1943; *Discorsi*, V, pp. 154-155). Cf. etiam eiusdem Pn XII *Omelia di Pasqua*, 9 apr. 1939: labor non est solum medium pro vita, sed instrumentum explicationis virium et facultatum personae (*Discorsi*, I, pag. 36). Eadem sententia in *Missione e responsabilita degli editori cattolici*, 7 nov. 1954: « a legge del lavoro è stata infatti imposta dal Creatore all'uomo per la sua perfezione » (*Discorsi*, XVI, p. 260); *ibid.* Pontifex refert ad laborem bene expletum parabolam talentorum. Cf. pariter *Tecnica e previdenza sociale nelle industrie chimiche*, 10 genn. 1958 (*Discorsi*, XIX, pp. 716-17).

³ Valor sodalis laboris pluries a Pio XII vindicatur: « le travail, tâche de la vie personnelle de tous... est capable, en raison de sa nature même, d'unir les hommes véritablement et intimement » (*Per la XXXIV Sett. Sociale di Francia*, 18 lu- 1947; *Discorsi*, IX, p. 590. Cf. *Natura, Famiglia, lavoro nella Esortazione ai Coltivatori diretti*, 15 nov. 1946: « Il lavoro unisce gli uomini in un medesimo sforzo per il proprio perfezionamento a orione del loro Creatore e Redentore » (*Discorsi*, VIII, p. 308).

⁴ De valore positivo machinae et technicae Pn XII in *A un grandioso pellegrinaggio di lavoratori di Terni*, 18 nov. 1956 (*Discorsi*, XVIII, pp. 672-73); d. *Norme e indicazioni alla Unione Cristiana Imprenditori dirigenti*, 7 matzo 1957' (*Discorsi*, XIX, pp. 28-29).

sed etiam ex eius instrumentali efficientia ad valores socialitatis generandos, firmandos et universaliores efficiendos. Machina ex se apta est in clariorem conscientiam adducere sensum solidaritatis et nis operativae hominum. Ex se tendit ad libertatem et liberationem; dum homini novas et pleniores structuras vivendi comparat. Non ex sua natura hominem depersonalizat et servum facit.

Adserta dignitas laboris nequaquam iustificat *absolutum optimismum laboristicum*, qui in labore ponit ultimam finalitatem vitae et personae, et in quamdam naturalisticam *mysticam laboris* desinit.⁵ Finalitas ultima hominis in hac vita est perfectio integralis personae, attingenda per laborem, cuiusvis formae, in directionem transcendentiae supernaturalis vitae. Finis vero supremus laboris est gloria Dei Creatoris per actionem perfectionis hominis et naturae. Labor ipse momenta quoque negativa induere potest, non quidem ex se, sed ex historica situatione in qua vivit homo. Sicut omnes valores humani, etiam labor, in praesenti historica conditione, suam habet antinomiam, in individuo et in societate. Quaedam formae laboris manualis (ut excavatio in fodinis, metallurgia) durissimae sunt, et nisi opportunis providentiis socialibus allevientur, integram aedificationem hominis praepediunt. Unde necessitas quod praesertim huiusmodi laboris formae abbreviatione temporis, ceterisque mediis quae bene ordinata civitas comparare debet, humanizentur.

Labor igitur, ex se, non est, ut vult Marx, alienatio hominis extra semetipsum, sed vere medium ad realizationem sui, instrumentum interiorizationis spiritualis; et plena humanificatio laboris vertitur in eiusdem quamdam divinizationem, cum dimensio supernaturalis sit homini in praesenti statu quodammodo intrinseca.

5. LABORIS PROFESSIONALIS SIGNIFICATIO, OFFICIA ET IURA

Naturales aptitudines individuales, concretae circumstantiae ambientis socialis et vitae exigentiae vitae socialis efficiunt ut singula persona humana speciali ratione sese applicet ad unum determinatum laborem prae aliis, ut ad illum incumbat totis suis viribus et fere per integram vitam. Agitur de quadam « *personali vocatione terrena* », circa quam psychologia et sociologia hodierni temporis plurimum investigant, et quae particulatim momentum obtinet tum in philosophia tum in theologia. Substantia autem humana individuatur ex materia signata quanti-

⁵ Contra mysticam religiosam laboris productivi iam Pms XII in *Radiomessaggio Natalizio* 24 die. 1955 (*Discorsi*) XVII, pp. 443-44}; cf. quoque *Alla Conferenza intern. sulle relazioni umane nell'industria: « La productivite n'est pas une fin en soi »* (*Discorsi*) XVII, p. 510).

tate. Notae constitutivae huius individuationis sunt etiam illae aptitudines naturales, quae impellunt individuum ad quaedam genera laborum prae aliis, ita. ut ipsum perficere seipsum nequeat nisi eas evolvendo et exercitando. Haec generica substantialis vocatio. ulterius. specificatur per quod illis quae fluunt e concreta existentia in determinato ambiente sociali et in determinato momento vitae historicae et civilis. Per istam « personalem vocationem terrenam » persona individua humana assumit significatum sibi proprium, originarium, inalienabile, et non suppletivum in constructione historica civilitatis humanae et ideo glorificationis divinae. Theologia considerat hanc « personalem vocationem terrenam ad determinatum laborem » sub luce rationis Providentiae divinae, homines dirigentis ad finem ultimum creationis, et sub luce Gubernii divini, quocum homines vocati sunt ut cooperentur. Psychologia hodierna claram conscientiam habet illius personalis vocationis tamquam elementi fundamentalis efformationis perfectae personalitatis. Sociologia eandem considerat ut conditionem sine qua non perfectae vitae consociatae.

Merito labor, ad quem impellit vocatio personalis, « *professionalis* » appellatur, cum per illum persona possit et debeat testimonium perhibere suae personalis perfectionis humanae et sui proprii muneris socialis, ut membrum activum totius corporis communitatis civilis. Distinctio habitualis inter « professiones » et « ministeria », fundata in divisione laborum secundum quod sint praevalet ratione intellectuales ac directivi vel manuales ac executivi, hodierno tempore magis magisque ob progressum technicum excludentem possibilitatem laboris mere manualis ac executivi.

Fundamentale problema laboris hodiernae aetatis est quod labor professionalis in concreto a persona assumptus correspondeat eiusdem personali vocationi terrenae: quod omnino requiritur tum a bono sociali tum a bono ipsius personae. Et si concretas situationes sociales impediunt ut hoc pro omnibus fiat, necessarium est quod persona per rectum usum liberi temporis possit quodammodo suam vocationem personalem explere.

Ex dictis iam patet ut quamque personam officium morale habere exercendi laborem professionalem, ut consequatur suam personalem perfectionem et cooperetur ad bonum civilitatis totius communitatis. Si situationes dantur, quae omnino impediunt exercitium huius officii (ut infirmitas) vel efficiunt ne labor assumptus sit omnino humanus vel respondeat vocationi personali, ipsum personale sacrificium esse potest instrumentum perfectionis moralis personae et ideo testimonium valorum spiritualium, quod maxime habendum est etiam pro bono totius communi-

tatis. Huic rationi officii, fundatae in exigentia morali perfectionis -personalis et exercitii iustitiae generalis, accedit plerumque officium procurandi sibi et familiae bona oeconomica necessaria vitae, quorum labor professionalis est communis titulus acquisitionis.

His officiis. correspondent *iura*. Quorum quattuor dantur genera: ius ad laborandum, ius ad eligendum laborem. convenientem personali vocationi, ius liberi ac rationalis exercitii laboris professionalis in se et in omnibus relationibus socialibus considerati, ius debitae remunerationis oeconomicae.

Haec iura aliquando esse possunt obiectum strictae iustitiae communitativae; sed *per se respiciunt iustitiam socialem*.

6. LABOR PROFESSIONALIS UT SUBIECTUM ET OBIECTUM IUSTITIAE SOCIALIS.

Ius seu iustum sociale dicitur esse illa rectitudo ordinis vitae socialis, internae ac internationalis, quae in concreto efficiat ut omnes personae individuae et omnes coetus sociales exprimere possint sua propria munera socialia ad bonum suum et totius communitatis, et ita valeant participare bona omnia communia secundum dictamina iusti distributivi.

Hinc patet laborem professionalem esse simul subiectum et obiectum virtutis iustitiae socialis. Est imprimis *subiectum*, ex eo quod labor professionalis natura sua duplici modo tendit ad bonum commune; secundo, in quantum in concreto actuat naturales exigentias ethicas individuales et sociales, seipsum recte ordinando sub luce rectae ordinationis totius vitae socialis. Est etiam *obiectum* iustitiae socialis, ex eo quod tantum per actionem perfectam positivam iusti socialis omnia iura spectantia laborem professionalem perfecte expleri possunt.

Ut labor professionalis sit revera causa iustitiae socialis, oportet quod exsuperet omnem limitem egoismi sic dicti professionalis, et sese socialiter affirmet non per violentiam « pugnam classium », sed per *dynamicam cooperationem inter classes*. Ad hoc requiritur integralis efformatio humana omnium civium, secundum principia et methodum paedagogiae christianae. Problema exinde maximum ponitur hodiernae societatis, scilicet *recta ratione educationis scholasticae*.

Ipsae sociales exigentiae inducunt ad id quod est ius naturale cuiusque personae: scilicet quod educatio scholastica pateat omnibus usque ad perfectam maturitatem humanam, et quod eadem talis sit ut omnes cognoscere ac evolvere possint suam personalem vocationem terrenam ad determinatum laborem professionalem. Et ideo haec recta ratio educationis scholasticae est unum ex praecipuis obiectis iustitiae socialis,

et requirit harmonicam cooperationem familiarum, Ecclesiae, Status, omnium virium socialium laboris, et praesertim eorum qui vocati sunt ad laborem professionalem magisterii.

Libera associatio inter homines est ex iure naturali, dummodo sit recta in se et in ordine ad publicum bonum. Liberae associationes professionali non tantum sunt ius, sed etiam officium e natura. Etenim labor professionalis, saltem in gradu perfectionis nostrae civilitatis, perfectus esse non potest tum ex parte operands tum ex parte ipsius operis, si qui ad eundem laborem incumbunt non sese uniant ad triplicem finem: *primum* scilicet ut per mutuum adiutorium et per mutuam aemulationem sese magis magisque efforment ad rectam vitam humanam, ad perfectam ethicam professionalem, ad technicam perfectam sui laboris, ad relationes civicas, ad iustitiam sociale; *secundum*, ut per organicam unionem fiant vis socialis, quae rectificet in vita sociali suum laborem professionalem sive in se sive relate ad bonum commune; *tertium*, ut per solidalem unitatem, possint sua iura defendere.

Iam LEO XIII (*Immortale Dei, Rerum Novarum*) habet liberas associationes professionali unum e praecipuis elementis solutionis quaestionis socialis de labore. Quod Pius XI confirmavit et amplificavit usque ad prospiciendum ordinem sociale fundatum in liberis associationibus professionalibus (*Quadragesimo Anno*). Pius XII quam maxime habuit associationes professionali, ut elementa activa renovationis christianae totius societatis, ut ex innumeris Allocutionibus patet.

7. FINES SUPERNATURALES LABORIS

Ex luce Revelationis significatio philosophica laboris novis considerationibus integratur.⁶ Labor iam clarius ostenditur ut *essentialis cooperatio hominis ad opus creationis*.⁷

⁶ Labor authenticum valorem personalem consequitur, si *ipsa persona* aliquatenus *valorem absolutum* habet, non conclusum spatio et tempore. Igitur vera et plena dignitas laboris nullo modo servatur in quacumque conceptione mere materialistica vitae, sed solum in conceptione metaphysica hominis quae immortalitatem animae admittat. Ipsa philosophia graeca, quae immortalitatem animae vix cognoscit, authenticam naturam et dignitatem laboris non intellexit. Inde inhumanum institutum *servitutis*; inde denegatio partis activae, in constitutione et gubernatione Civitatis, laborantibus manu: « Sed nee agriculores esse convenit futuros dves: otium enim quum ad virtutem ingenerandam [virtus, iuxta graecam mentem, est *scire* et *contemplari*], tum a civilia munera obeunda requiritur » (ARIST., *Polit.*, VII, cap. 89; « siquidem necesse est agriculores servos aut barbaros esse, aut accolae », *ibid.*).

⁷ « Il lavoro... prosegue, in quanto produce, l'opera iniziata dal Creatore » (Pro XII, *Nobilità e bellezza del lavoro artigiano: Discorsi*, XI, p. 29).

Creatio aeterna et immutabilis in Deo, in effectu intrinsecam dimensionem temporalem habet. Progressu temporis perficitur ut concretescens manifestatio infinitae sapientiae et amoris. Iamvero in hac progressionem temporali creationis homo ingreditur propria vi physica, propria intelligentia, voluntate et amore, ut cooperator, per suum laborem, ad integrationem creationis.⁸ Hinc incomparabilis excellentia laboris. Universa natura, plena divinis ideis et rationibus, caret tamen formali intelligentia et voluntate. Homo, qui, per corpus, pars est consubstantialis naturae, labore intellectuali et physico mundum ac naturam cognoscit et perscrutatur, eius vires et leges discooperit et easdem flectit, suis artefactis et machinis, in novam quamdam creationem. Hodiernae mirae effectiones laboris, vel in ordine physico, sese praebent quasi expansio in actu rationis humanae, eius expressio et extrinsecatio, fere eius ratio incarnata (sicut natura, sua stupenda vita et dynamismo est participata quaedam expressio rationis aeternae): urbes et domus modernae, tantopere labore humanizatae et rationalizatae, sunt ideae actu viventes in materia.

Hae ratione labor est quoque efficax medium quo homo apprehendit mirabilem veritatem naturae. Per suam « factionem » (operationem) homo profundius penetrat in miraculum creationis: labor fit *progressiva revelatio naturae*. Homo, per multiplices formas technicae, naturae dominatur, mysteria eius carpit, eius profundum verbum essenziale-operativum ad actum adducit. Humano labore, universus novam quamdam mensuram et essentialem emergentiam attingit. At simul labor fit *progressiva revelatio hominis*. Homo enim revelationem sui valoris tam in ordine physico quam spirituali unice consequitur explicatione activitatis: eius potentialitas ontologica manifestatur conscientiae per actum laboris. Revera immensa copia laboris humani, dum indesinenter efficit incrementum valoris in mundo, simul revelat inexhaustam vim creativam quae continetur in manu, intellectu et voluntate hominis, quasi splendens imago divinae mentis et rationis.⁹

Sensus christianus laboris praeterea est attendendus in ordine ascetico-religioso-supernaturali. Severus labor, cuiusvis generis, est semper quaedam disciplina, interdum dura et austera. Nisi excessiva quantitate et fatigatione aliisve incongruis conditionibus, inhumanus fiat, labor pa-

⁸ Significatio laboris humani in oeconomia creationis iam panditur in *Gen.*, I, 26: «Et ait: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram; et praesit piscibus maris et volatilibus coeli et bestiis universaeque terrae ».

⁹ «Come mezzo indispensabile al dominio del mondo, voluto da Dio per la sua gloria, ogni lavoro possiede una dignità inalienabile, e in pari tempo un intimo legame col perfezionamento della persona» (*Radiomessaggio Natal.* 24 die. 1942; *Discorsi*, IV, p. 341).

tens est virtutis et sinceritatis vitae; vitia plurima praepedit et compe-
scit;¹⁰ favet educationi; sensum excitat practicitatis, veritatis; purum
gaudium creationis confert. Labor, dum nobilem conscientiam praebet
humanae potentiae in dominanda et dirigenda natura, sensum iisuper
fovet *humilitatis et oboedientiae erga* profundas leges rerum et creationis,
et exinde erga intrinsecas leges ipsius laboris, quas homo ad libitum nee
conficere nee immutare valet. Iam in hac interna veritate laboris,-
naturalis spiritualitas christiana continetur. Dum homo labori attendit,
rationabili intentione et finalitate, servans ipsius laboris leges, « bene
omnia operans », aliquid intrinsece spirituale efficit, propriam confetenS'
partem perfectioni et pulchritudini mundi, communitatis, societatis.

Accedit insuper valor *spiritualitatis supernaturalis*. Labor enim, sa-
crificio et poena quam importat, virtute caritatis, fraternae et universalis
cooperationis ad commune bonum, fit participatio ad opus gratiae et
redemptionis, in supernaturali unitate Mystici Corporis. Amor in pro-
ximum, in quo summa praeceptorum Christi continetur, verus et since-
rus non datur, nisi servitio et labore.¹¹ Exinde labor fit vere unicum
argumentum et testimonium christianae sanctitatis. Labor, quando sub
hac luce consideratur, ut generosa impensio propriae vitae in universa-
lem caritatem, tunc vere fieri potest vis omnium potentissima christianae
renovationis mundi.

Ac denique labor cuiusvis formae, nullo, vel minima manuali labore
excepto, summam dignitatem supernaturalem demonstrat; cum fit imi-
tatio exempli et virtutis Christi (« Nonne hic est fabri filius? »: *Matth.*
XV, 35).

Mutilatio significationis laboris apud proletariatum individualisticum
et marxisticum debet superari in consideratione profunda et integrali
laboris, secundum omnes suas dimensiones. Dialectica humana laboris
evolvenda est in omnes suas intrinsecas implicationes. Quaestio est ho-
die capitalis pro Christo et Ecclesia. Saec. xrx labor, privatus sua naturali
dignitate et integritate humana, Deum amisit et Christum. Suae inte-
gritati valoris humani, socialis, educativi, religiosi et supernaturalis re-
stitutus, erit forte altior expressio authenticitatis Evangelii in vita, in so-
cietate, in historia.

¹⁰ Hue spectat potissimum caput *Regulae S. Benedicti*: « Otiositas inimica
est animae; et ideo certis temporibus occupari debent fratres in labore manuum...;
exeuntes a Prima laborabunt quod necessarium fuerit » (S. BENEDETTO, *La Regola*,
cap. 48; a cura di Ans. Lentini, Montecassino 1947, pp. 392-94; cf. cap. 57 « Arti-
fices si sint in monasterio, cum omni humilitate faciant ipsas artes », *ibid.*, p. 470).

¹¹ « Quid prodest, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, *opera* autem non
habet?... Sic et fides, si non habet opera, mortua est in semetipsa » (*lac.*, 2, 14-17).

SUMMARIUM

DE LABORE HUMANO FUNDAMENTALIA PRINCIPIA

1. AUCTORITAS ECCLESIAE IN QUAECTIONIBUS LABOREM SPECIANTIBUS.

Ecclesia sibi vindicat ius et officium interveniendi in quaestiones de labore: *primo*, quia labor humanus dirigendus est secundum rectum ordinem moralem ad perfectionem humanam et socialem, et ultimatim ad gloriam Dei; *secundo*, quia homines per laborem suam vitam christianam peragere debent; *tertio*, quia sine positivo intervento Ecclesiae praesertim ope educationis conscientiarum, quaestiones laboris solvi nequeunt.

2. OPPORTUNA RATIO SOLLEMNIS DECLARATIONIS FUTURI CONCILII OECUMENICI DE LABORE.

Peculiare momentum quaestionis laboris in vita individuali et sociali argumenta innumera praebet peropportuna rationis sollemnis declarationis proximi Concilii Oecumenici, quae praebeat *fundamentalium capita christianae doctrinae de labore*, unde omnes christifideles lumen ac directionem suscipiant, et populi infideles sentiant valorem christianismi ad rectam vitam civilem peragendam.

3. NATURA LABORIS

Contra erroneas doctrinas de labore, defenditur eius natura instrumentalis, subordinata legibus ethicis, et ordinata ad perfectionem individualementalem ac socialem hominis et ultimatim ad Deum transcendentem. Demonstratur laborem esse fundamentum necessarium totius vitae humanae, ac habere characterem simul individualementalem et socialem. Non omnis activitas habenda est labor. Tria enim videntur esse de ratione laboris: *ex parte obiecti* quod directe respiciat bonum. utile; *ex parte operis* quod sit executio methodica secundum leges sibi intrinsecas; *ex parte operantis* quod sit diligens usus activus facultatum, virium atque instrumentorum quae ob operis perfectionem requiruntur

4. FINES NATURALES LABORIS

Distinguuntur fines naturales laboris sub ratione *ipsius operis* et sub ratione *operantis*. Sub ratione ipsius operis, labor tendit ad omnia bona exigita a natura humana ut ad fines proximos, ad bonum commune

civilitatis ut aq finem ultimum relativum, ad glorificationem Dei ut ad finem absolute ultimum. Leges intrinsecae laboris characteres habent libertatis et rationalitatis, et ideo ethicitatis, qua servatur hierarchia finium. Sub ratione veto *operantis*, labor illos omnes fines habet, quibus persona possit vivere et bene vivere, participando bonum civilitatis et gloriam Dei formaliter procurando. Finis autem ultimus operands alius esse nequit nisi quies in fruitione bonorum suorum, familiae, civilitatis et unionis cum Deo.

Significatio metaphysica laboris explicatur ut *actuat*io et *explicatio*. *existentiae et personae*. Sine labore, vita et persona privantur quodam necessario elemento propriae intrinsecae constitutionis, quam ingreditur dimensio temporalis et dynamica. Sine labore, persona privatur

et qsmusIn gns

professionalem humanum ad exercitium virtutum moralium et supernaturalium et ad opus caritativum erga omnes homines ut fratres in vita Corporis Mystici Christi. .

DE IUSTO SALARIO

(A. Marconi)

Ex lege Dei positiva et manifesto ordine Providentiae, homo tenetur, in hoc terrestri cursu, *labore* sibi acquirere media ad existendum et plerumque, attendens conditionibus oeconomiae contemporaneae, tali munere fungi non potest *nisi locando operam suam* pro pretio determinato.

Quaestio de legitimitate regiminis salarialis, in se spectati, non amplius ponitur inter catholicos, post doctrinam de eadem re explicitè traditam a Magisterio ordinario. Sufficiat prae oculis habere verba Pii XI: «Ac primum quidem, qui operae conducendae locandaeque contractum vi sua iniustum esse pronuntiant, absona profecto dicunt et prave calumniantur Decessorem Nostrum, cuius Litterae Encyclicae *salarium* non solum recipiunt, sed in eo ad normas iustitiae regendo diutius versantur » (*Quadragesimo anno*, n. 32).

Haec nemo vero intelligat quasi regimen salariale ut optimum proponatur: omnes enim concedunt agi de forma retributionis valde imperfecta, progressu temporis forma magis idonea substituenda, vel saltem contractu societatis temperanda (*Quadragesimo anno*, n. 30).

In determinatione iustae mercedis adhiberi debent criteria tum obiectiva tum subiectiva.

Primo quidem salarium aestimatur ex quantitate et qualitate operae praestitae, seu potius ex parte habita in productione fructuum. Theoria marxistica edicens totum incrementum valoris, merci impressum, soli opifici esse reddendum, merito recusatur quia opifex est tantum *una ex causis* cooperantibus in eundem effectum.

In labore, praeter aspectum oeconomicum, considerandus est etiam aspectus humanus: agitur enim de activitate *personae* viventis in *societate*. In qualibet opera, etsi humillima, conductori locata, persona impendit vires physicas et spirituales, ideoque ius habet trahendi ex fructu communi *salarium minimum vitale*, id scilicet quod requiritur ut easdem vires reficere valeat et profectum exsequii suae humanitatis.

Praeterea, nisi adspirante Dei gratia ad statum perfectiorem vocetur, homo sibi constituit familiam -officioque- adstringitur procurandi susten-

tationem uxori et liberis. Quod plerumque solis proventibus laboris praestare potest.

Ex dictis procedit salarium par esse debere necessitatibus non indidui tantum, sed et domesticae societatis. De hac re in documentis Summorum Pontificum, praesertim recentioris aetatis, doctrina omnino clara exhibetur. Exstitit autem in eiusdem doctrinae formulatione aliqua evolutio quam iuvat breviter delineate.

UNIO FRIBURGENSIS

In cursu decennii 1880-90 adhuc plurimorum favore gaudet thesis « liberalium » secundum quam unum requiritur et sufficit ut salarium sit iustum, nempe quod herus et opifex de eodem inter se libere convenerint. In hac conceptione labor ad instar mercis consideratur, obnoxius *legi oblati et quaesiti*, quolibet eius. valore humano et spirituali penitus neglecto.

Id temporis Associationes pro iuribus opificum tuendis constitutae in variis Europae regionibus, liberalismo acriter refragari incipiunt atque enuntiant principia quae deinceps fient patrimonium commune doctrinae socialis catholicorum.¹

Anno 1886 Unio Friburgensis, ex consortio Associationum orta de quibus modo mentionem fecimus, ponit explicite problema de criteria determinationis « mercedis minimae » opificibus reddendae sub poena violationis legum iustitiae; et approbat textum, redactum ab

¹ Anno 1882 in Gallia Associatio quaedam (CEuvre des Cercles) enunciat haec principia:

«Au nom de la justice, le contrat de travail doit procurer a l'ouvrier les moyens de satisfaire aux conditions d'une *vie honnete* selon son etat.

Ces conditions sont:

La possibilite pour l'ouvrier de fonder et de posseder un foyer, et d'y elever famille selon son etat;

L'ascension professionnelle clans son ordre;

La possibilite de l'epargne en vue des mauvais jours, chomage, accidents, maladie, etc.

Par la seront assures aux classes laborieuses le bienfait de la paix, et' a l'ouvrier la dignite de sa vie, les fruits de son travail, la securite de sa vieillesse ».

Anno 1883 easdem theses tuentur sociologi alemanni in urbe v. Haid:

« ... Le salaire doit assurer a l'ouvrier, pour une quantite de travail normale, sans depense excessive de temps et de forces, tousles moyens d'existence desiderables (en tenant compte egalemt d'un famille) et, en plus, une quotite plus ou moins grande d'epargne, en prevision des temps de chomage ».

insigni theologo P. Lehmkuhl, quo iam edicitur saladum par esse debere necessitatibus operadi eiusque familiae.²

DocTRINA LEONIS XIII

Documentum magistredi Leonis XIII, diu elaboratum, quod catholici omnes consalutaverunt ut « chartam socialem » novae aetatis, his praecipue absolvitur:

1. Defenditur ius proprietatis adversus theorias suadentes regimen collectivisticum, quod diiudicad debet in se oppressivum et ineptum praeterea ad proletarios de statu miserrimo ad humaniorem vitam educendos.

2. Recusatur, ut absona a conceptione christiana de labore deque dignitate hominis, thesis « liberalium » iuxta quam modus salad ita definitur libero consensu ut, pacta mercede persoluta, dominus rei nil unquam debere videatur.

Ratio vehementis improbationis ex eo deducitur quod labor in homine habet velut duas notas ab ipsa natura insertas, nimirum ut sit *personalis* quia vis agens adhaeret subiecto, eius utilitati ordinata, deinde ut sit *necessarius* cum nonnisi labor, ex norma, media subsistentiae supeditare queat.

Iamvero, si dumtaxat attendatur ad primam notam, pronum est posse hominem iuri suo renunciare et mercedem acceptare debito tenuiorem. Longe aliter vero iudicandum si ratio personalitatis una simul cum ratione necessitatis, arctissime iuncta, inspiditur.

Tum enim, cum sibi gravissima obligatio incumbat vitam tuendi, rebus ex opere praestito quaesitis, homo stricte *tenetur* iustum salarium exigere. Opifex et herus destituuntur libertate definiendi mercedem modo arbitrario, siquidem exstat norma naturalis iustitiae qua salarium haud impar esse debet *alendo opifici frugi et bene morato*.

Quod si necessitate vel metu, operarius dudorem conditionem accipiat, *istud est vim subire* et contractus vitio nullitatis inficiatur. Regula igitur pro definitione salarii, secundum Documentum pontificium, non desumitur ex mera capacitate productiva laboris, sed ex necessitatibus vitalibus ipsius opificis.

² Comment peut-on fixer le minimum de salaire qu'il faut accorder au travailleur, sous peine de violer les lois de la justice?

... Le salaire minimum doit se regler d'apres les besoins de l'ouvrier pour sa subsistence et ne doit pas demeurer au-dessous du taux necessaire a l'ouvrier dans les circonstances ordinaires pour subvenir aux frais de son entretien et de celui de sa famille.

Confitendum quidem est in Litt. Encycl. *Rerum Novarum* doctrinam completam de iusta mercede non tradi, nam praescinditur a *statii* operarii - utrum sit coniugatus vel non - ideoque deesse affirmationem, saltem explicitam, *salarii familiaris*. Tamen principium ponitur, absolute recipiendum, ex quo, facili gressu, uberiores conclusiones trahi poterunt.

DocTRINA Pu XI

Ex Litteris Leonianis initium suscepit vividus studiorum fervor et vera quaedam *disciplina socialis* ad quam fovendam adlaboraverunt eminentissimi viri, ecclesiastici et laici (Antoine, Cathrein, Toniolo, etc.) ut immutata Ecclesiae novis necessitatibus occurreret. Ita parata est via ad Documenta Pii XI, inter quae eminent Litt. Encyclicae *Quadragesimo anno*.

Laudibus Decessoris celebratis, Pius XI ostendit imprimis beneficia quae ex tanti Magistri institutione processerunt, ut dein transeat ad expositionem principiorum circa ius proprietatis et officium erogandi redditus superfluos. Quo munere, ponit problema de iusta mercede operarii, cuius solutionem tribus assertis perspicue compendiat:

1. Salarium eiusmodi debet esse mensurae quae tutam efficiat subsistentiam locatoris operae, uxoris, et liberorum: « Ac primum quidem merces operario suppeditanda est, quae ad illius eiusque familiae sustentationem par sit ... Omni igitur ope enitendum est ut mercedem patresfamilias percipiant satis amplam, quae communibus domesticis necessitatibus convenienter subveniat » (*Quadragesimo anno*, n. 32).

2. Salarium eiusmodi sit quod permittat ut operarius, parsimonia et sollertia aliquid sibi seponens, ad proprietatem accedere, necnon incrementum et cultum personae fovere valeat: etenim nonnisi hoc modo poterit superari *proletaria condicio* essentialiter consistens in miserando inopiae statu et in incertitudine futuri.

« Quare omni contentione enitendum est, ut saltem in posterum partae rerum copiae aequa proportionem coacerventur apud eos qui opibus valent, satisque ample profundantur in eos qui operam conferunt, ut rem familiarem parsimonia augeant; auctam sapienter administrando facilius ac securius familiae onera sustineant; atque emersi ex incerta vitae sorte, cuius varietate iactantur proletarii, non solum vicissitudinibus vitae perferendis sint pares, sed etiam post huius vitae exitum iis, quos post se relinquunt, quodammodo provisum fore confidant » (*Quadragesimo anno* n. 29).

Materialia bona, in ordine Providentiae, sunt instrumenta pro expansione personae ideoque eis nequitur profectus spiritualis et ipsum exerci-

tium virtutis: « Tum demum res oeconomico-socialis et vere constabit et suos fines obtinebit, si omnibus et singulis bona omnia suppedita fuerint, quae opibus et subsidiis naturae, arte technica, sociali rei oeconomicae constitutione praestari possunt; quae quidem tot esse debent, quot necessaria surit et ad necessitatibus honestisque commodis satisfadendum, et *ad homines provehendos ad feliciorum illum vitae cultum* qui, modo prudenter geratur, virtuti non solum non obest, sed magnopere prodest » (*Quadragesimo anno*, n. 34).

3. Opifex denique aliqua securitate muniatur oportet contra pericula aegritudinis et senectutis, necnon contra coactum otium et casus laboris.

Neminem fugit saepe fore ut normae a Summo Pontifice traditae sine effectu maneant, tum ob generalia rerum adiuncta, tum ob condiciones particularis offidinae. Quae diffuse sciteque Pius XI considerans, edidit *iustitiam socialem* postulate ut rectores oeconomiae locorum et gentium eas immutationes quamprimum inducant, quibus, ratione etiam habita boni communis, cuivis adulto operatic dicta salaria firmentur.

DOCTRINA Pu XII

Post magnas Litteras Encyclicas Pii XI, documenta pontificia circa mercedem opificibus reddendam, brevissima fiunt. Ratio est quia, rebus propter tot eventuum efficaciam penitus commutatis, determinatio salarii nunc fit vel a reipublicae moderatoribus vel mediante contractu, ut aiunt, colectivo. Quapropter fere superfluum videtur heros ad obligationes iustitiae circa salarium revocare.

Hierarchia Ecclesiae in eo potius incumbit ut iura personae humanae vindicet atque tueatur contra vim Leviathani, vel contra pressiones immanium potentatuum ordinem oeconomicum summo cum imperio regentium. Quo fit ut satis frequenter in documentis pontificiis sociantur notiones *salarii* et *proprietatis*.

Apertissimis verbis Pius XII conclamat necessitatem salarii familiaris: « Chi consegue le grandi Encicliche dei nostri Predecessori e i nostri precedenti Messaggi non ignora che la Chiesa non esita a dedurre le conseguenze pratiche derivanti dalla nobiltà del lavoro, e ad appoggiarle con tutto il nome della sua autorità. Queste esigenze comprendono, oltre a un salario giusto, *sufficiente alle necessità dell'operario e della famiglia*, la conservazione e il perfezionamento di un ordine sociale che renda possibile una sicura, se pur modesta, proprietà privata a tutti i ceti del popolo, e favorisca una formazione superiore per i figli delle classi operaie particolarmente dotati d'intelligenza e di buon volere » (*Nuntium radio-phonicum..in Festis Nativitatis*, a. 1942, n. 26).

Similia recitat in Allocutione ad 25.000 operarios ex omni Italiae

regione ad obsequium communi Patri praestandum congregatos: « Certo voi non ignorate che la Chiesa intensamente vi ama e, non soltanto da oggi, con ardore ed affetto materno e con vivo senso della realtà delle cose, ha considerato le questioni che toccano voi più particolarmente; i Nostri Predecessori e Noi stessi con ripetuti insegnamenti non abbiamo tralasciato occasione alcuna di far comprendere i vostri bisogni e le vostre necessità personali e familiari, proclamando come fondamentali esigenze di concordia sociale quelle aspirazioni che vi stanno tanto a cuore: *un salario che assicuri l'esistenza della famiglia*, tale da render possibile ai genitori l'adempimento del loro naturale dovere di crescere una prole sanamente nutrita e vestita; un'abitazione degna di persone umane; la possibilità di procurare ai figli una sufficiente istruzione e una conveniente educazione, di prevedere per i tempi di strettezze, di infermità e di vecchiaia. Queste condizioni di provvidenza sociale devono condursi a compimento, se si vuole che la società non sia ad ogni stagione scossa da torbidi fermenti e da sussulti pericolosi » (*Alloc.* 13 iunii 1943, n. 3).

QUO TITULO DEBEATUR OPIFICI SALARIUM FAMILIARE ABSOLUTUM

Salarium familiare debetur opifici titulo iustitiae socialis vel etiam titulo iustitiae commutativae? Quaestio huiusmodi non est mere theórica, siquidem officia iustitiae commutativae, culpabiliter neglecta et violata, secum ferunt obligationem restitutionis -et -magis urgent conscientias. Tamen de re adhuc non datur doctrina univoca.

Omnes catholici tenent *hodie* conductori inesse obligationem reddendi operariis mercedem quae valeat necessitatibus domesticis satisfacere, idque saltem ex iustitia sociali. Constat forma non ambigua ex Documentis Summorum Pontificum (*Casti connubii*, n. 43; *Quadragesimo anno*, n. 32; *Divini Redemptoris*, n. 51-52).

Revera: tradita notione iustitiae socialis « cuius est id omne a singulis exigere, quod ad bonum commune necessarium sit », Pius XI pergit asseverans: « Neque satis-sociali iustitiae factum erit, nisi opifices et sibimet ipsis et familiae cuiusque suae victum tuta ratione ex accepta, rei consentanea, mercede praebere poterunt » (*Divini Redempt.* n. 52). Procul dubio periclitaretur commune bonum (propagatio et sanitas prolis, pax domestica et civilis) nisi ex fructibus laboris suppeditarentur media ad familiam sustentandam.

Nil vetat tamen quominus ulterius investigatio procedat. Multi haud obscuri nominis, iam ab exeunte saeculo XIX, contendunt *salarium familiare absolutum* deberi opifici ex -iustitia commutativa,

saltem quousque alia membra societatis domesticae ad communem sustentationem auxilium ferre non valeant.

Hanc sententiam, cui videtur favere textus Litt. Encycl. *Divini Redemptoris*, magis in dies tuentur theologi et philosophi, hac argumentatione innixi: iustitia commutativa exigit ut stricte servetur proportio inter *valorem intrinsecum Zaharis* et *pretium*. Atqui valor intrinsecus laboris humani determinatur *ex fine suo providentiali*, et est ut permittat operario honesto, in communiter contingentibus, sustentatio, nem suam et familiae, ratione habita propriae condicionis.

DE OBLIGATIONE EROGANDI REDITUS SUPERFLUOS

(A. Marconi - I. Visser)

1. In Litteris Encyclicis *Rerum Novarum*, *Quadragesimo anno* et *Divini Redemptoris*, sicut in Magisterio Pii XII, locuples traditur doctrina de iure proprietatis, qua duplex error recusatur Collectivismi et Individualismi.

Adversus Collectivismum docet Auctoritas Ecclesiae ius proprietatis *sequi hominis naturam*, quatenus bona materialia sunt instrumentum necessarium expansionis personae eiusque praesidium. Revera, translatis omnino rebus ad Rempublicam, fatali quadam lege oritur *regimen oppressivum*, sicut cruenta quorundam populorum historia abunde clamat.

Individualismus veto in hoc reprehenditur quod munera sodalia et publica, bonorum dominio inhaerentia, plane ignorat. Quae conceptio, in praxim deducta, quavis aetate exstitit causa perturbationum et « in duas divium classes divisit urbes, immense inter utramque discrimine intetiecto » (*Rerum Novarum*).

Doctrina socialis catholicorum, media via incedens, duplicem exigentiam conciliate satagit.

2. Ab ipsa natura derivat homini ius sibi appropriandi res consumptivas et productivas. Ille enim *tenetur* vitam physicam servare, potentias spirituales evolvere et libertatem tueri; quod profecto nequit praestare nisi quibusdam materialibus bonis stabiliter et ad arbitrium fruatur.

De re dilucide ait Pius XII: « Il diritto originario sull'uso dei beni materiali, per essere in intima connessione con la dignità e con gli altri diritti della persona umana, offre ad essa con le forme sopra indicate una base materiale sicura, di somma importanza per elevarsi al compimento dei suoi doveri morali. La tutela di questo diritto assicurerà la dignità personale dell'uomo, e gli agevolerà l'attendere e il soddisfare in

giusta liberta a quella somma di stabili obbligazioni di cm e direttamente responsabile verso il Creatore » (*In quinquagesimo anniversario Encycl. Rerum Novarum*, n. 8).

3. Ex altera parte autem, cum *incrementum personalitatis* sit munus, non huius vel. illius individui tantum, sed hominis prout talis, sedulas oportet impendere curas ut omnibus pateat accessus ad bona necessaria eaque diffundantur usque ad ultimas venarum fibras totius corporis socialis.

Quod apertissimis verbis inculcatur in Nuntio radiophonico modo citato: « L'Encyclica *Rerum Novarum* espone sulla proprieta e sul sostentamento dell'uomo principi, i quali col tempo nulla hanno perduto del nativo loro vigore e, oggi dopo cinquant'anni, conservano ancora e profondono vivificante la loro intima fecondita. Sopra il loro punto fondamentale Noi stessi abbiamo richiamato l'attenzione comune nella nostra Encyclica *Sertum laetitiae*: punto fondamentale che consiste, come dicerrmo, nell'affermazione della inderogabile esigenza « che i beni, da Dio creati per tutti gli uomini, *egualmente affluiscano a tutti*, secondo i principi della giustizia e della carita » (n. 7).

Aliud igitur est possessio, aliud usus (S. *Thom.* II 2, 66, art. 2); et numquam satis proclamabitur character vel functio socialis proprietatis quae, in ordine providentiali, addicitur servitio, non privilegiarii coetus, sed totius communitatis humanae.

- 4. Obligatio distributioni bonorum respicit potissimum reditus superfluos. Nomine *superflui* ea omnia intelliguntur quae manent postquam provisum est necessitatibus sive *vitae* sive *status* individui et familiae, ratione quoque habita alicuius certitudinis firmandae pro futuro.

Officium subveniendi miseris ab omnibus sine difficultate agnosdtur; di_ssensio veto extat de *titulo* quo erogatio reddituum liberorum fieri debeat: _estne obligatio solius caritatis, vel etiam iustitiae? Nostra hac aetate, suadendbus rerum adiunctis, de argumento scite disputatum est: iuvat propositas solutiones recensere.¹

5. *Theoria caritatis.*

Praecepto caritatis homines adstringi erga indigentes, tum Libri Sacti, tum constans traditio Ecclesiae, tum etiam consensus theologorum luculenter d_emonstrant. Quoad Scripturam, sufficiat revocare textum classicum -Ioannis: « Qui habuerit substantiam huius mundi, et viderit fratrem suum necessitatem habere et clauserit viscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in illo? » (*I lo.* 3, 17).

¹ valida theoriae defensio habentur in prolusione P. HuGo BREN, *De sociali ligatione superflui*, Antonianum, 1947.

Et scimus ex *Matth.* 25, 34. 41. 45 in finali sententia omnes esse rationem reddituros de lata vel negata ope Christo esurienti et sitiendi. Eaedem inculcationes et comminationes ubique resonant per opera Patrum: Dominus enim dicitur in paupere vestiendus, et clamare ad ostium in suis membris, et timendum esse « ne cui ne dederimus, ipse sit Christus ».

Profecto hoc modo loquitur caritas, non iustitia.

Et hucusque asserta, sua altissima auctoritate, confirmant Summi Pontifices, praesertim Leo XIII et Pius XI qui officium subveniendi indigentibus adscribunt virtutibus caritatis christianae, liberalitatis et magnificentiae.

6. Tamen ex dictis nondum sequitur *solo* titulo caritatis superflua esse eroganda. Obstant, ut alia nunc omittam, textus SS. Patrum, quos non licet praeterire vel omni auctoritate privare, causa illata quod duriora onera imponant humeris nostris.

Recolendum illud S. Basilii: « Esurientis est panis quem tu detines, nudi est pallium quod tu in area servas, discalceati calceus qui apud te putrescit, indigentis argentum quod defossum habes. Quare quot hominibus dare pates, tot infers iniuriam » (*Hom. in Luc.*, PG. 31, col. 278). Similia habet S. Ambrosius: « Non de tuo largiris pauperi, sed de suo reddit. Quod enim commune est in omnium usum datum tu solus usurpas. Debitum igitur reddit, non largiris indebitum » (*De Nabuth Isr.*, cap. 12, n. 53, PL. 14, col. 747). S. Augustinus denique proclamat: « Superflua divitum necessaria sunt pauperum. Res alienae possidentur, cum superflua possidentur » (*In Ps.* 147, n. 12, PL. 37, col. 1922).

Profecto in his textibus, et in aliis permultis eiusdem exempli, continetur vehemens adhortatio ad liberalitatem; tamen ita non loquitur *sola* caritas. Quare I. Vermeersch, qui primum extiterat strenuus defensor theoriae caritatis, confessus est citata verba (quae passim in *Summa Theologica* S. Thomas interpretatur ad litteram) explicari non posse, nisi admissa in SS. Patribus persuasione de existentia « inchoati cuiusdam iuris » massae indigentium ad superflua.²

7. *Theoria iustitiae.*

Est doctrina *communistarum* superflua deberi communitati proletariorum ex stricta iustitia. Hoc perfecte componitur cum placitis eorum ideologiae, secundum quam superfluum, mutato nomine, est *bonum furtivum*, ex indebita appropriatione vel ex iniqua laboris solutione cumlatum.

² P. VERMEERSCH pluries tractavit quaestionein de superfluo, speciatim vero in *Soziale Krise und Reformtheorien* p. 701 sqq.

Hinc clamores et odium implacabile contra Ecclesiam quasi ipsa, partes praedivitem amplexata, quaestiones sociales velit solvere sola caritate, neglectis principiis iustitiae. Quod est *tu* aiunt, non potest dari et accipi ut gratuitum beneficium.

g.. Ad sodalistas accedunt nonnulli catholici *o a austra a* Vestigia SS. Patrum presse secuti, hi proponunt doctrinam quae quibusdam videtur, nescio utrum nierito vel non, singularis omnino et erronea, quaeque duobus absolvitur: 1) *nsu str to* proprietarius habet dominium super bona tantum quae requiruntur ad satisfaciendum necessitatibus et decoro sui et familiae; 2) *quoa ona sup rfua* veto, ille est potius administrator *no n a oru* nempe communis pauperum.

Nemo non videt quomodo in hac theoria, proprietarius teneatur, ex vera iustitia, redditus liberos iis tradere quorum vices in administratione gerit, ita ut violenter retineat nisi communicet ³

9. *or a ust t a t artat s*

Erogatio superflui esse sub precepto solius caritatis videtur definitive firmatum auctoritate Leonis XIII. « Non iustitiae, excepto in rebus extremis, officia ista sunt, sed caritatis christianae, quam profecto lege agendo petere ius non est» *ru ovaru A* vol. XXIII, p. 651).

Rem vero non esse pacificam, ex eo iam elucet quod, post editam Encyclicam, Moralistae, et praesertim Sociologi, inquisitiones prosecuti, ad doctrinam pervenerunt qua, una cum caritate, etiam iustitia proponitur ut titulus exigitivus elargitionis superflui.-

Verba leoniana unice impediunt placita communistarum, iuxta quae redditus liberi distribuendi sunt ex iustitia commutativa, ita ut ius suum indigentes mediis iuridicis vindicate queant. Non autem excluditur id fieri debere *x ust t a so a*

Haec theoria non est recentis inventionis, utpote iam tradita a Doctoribus medioevalibus, licet eorum modus loquendi in quibusdam differat a terminologia nostri temporis.

10. Legendi sunt omnino textus S. Thomae, cuius doctrina, ad argumentum nostrum quod attinet, breviter in conspectu ponitur:

- Homini, ad imaginem Dei facto, competit dominium participatum rerum temporalium, in ea mensura quae par sit necessitatibus vitae, tum biologicae tum spiritualis, etiam aliorum quorum curam gerit *I nt D st* 15, 2, a. I, q. 4).

- Non impeditur legitime acquirere bona quae hunc finem excedunt; horum vero, utique superfluum, habet exclusivum dominium radicale, non autem exclusivum dominium utile (II 2 q. 32 art. ad 2).

³ Cf. *osop a ora s* I. GONZALES MORAL, n. 943.

« Aliquis tenetur ex debito legali bona sua pauperibus erogare, vel propter periculum necessitatis, vel etiam propter superfluitatem habitorum. Propter periculum necessitatis hoc facere tenetur ex misericordia. *Propter superfluitatem bonorum vero ex iustitia generali, vel legali*, si illam auctoritas publica accuratius determinaverat » (II 2 q. 118, art. 4, ad 2).

Hanc doctrinam S. Thomas declarat fuisse tunc temporis *communem*; id vero scimus, praeterquam ex eius testimonio, etiam ex eruditissimis explorationibus nuperrime effectis.

11. Anno 1957 P. Hermenegildus Lio edidit volumen cui titulus: « Estne obligatio iustitiae subvenire miseris? - Quaestionis positio et evolutio a Petro Lombardo ad S. Thomam ex tribus S. Augustini textibus ». Post examen diligens valde et acutum multorum textuum, in quibus continue fit mentio S. Augustini, Auctor doctrinam Mediae Aetatis de officio iuvandi pauperes, compendiat hoc modo: 1) Obligatio subveniendi indigentibus *de solo necessario* pertinet ad misericordiam; 2) Obligatio subveniendi *de superfluo* per se, seu obiective, pertinet ad iustitiam; 3) Caritas calefacit iustitiam et illam exsuperat.

12. Acris controversia exarsit postquam theoria iustitiae et caritatis apparuit, sed crescit in dies numerus theologorum et sociologorum qui eam tuentur. Placet referte textus conspicuos ex quibus inspicitur evolutio doctrinae post Encyclicam « Rerum Novarum ».

Merkelbach: « Licet quis stricte satisfecerit praecepto eleemosynae erga pauperes, semper tamen ipsi manet obligatio de reliquis bonis superfluis bene et utiliter utendi, quod pertinet ad virtutes liberalitatis et magnificientiae, vel etiam *ad iustitiam legalem* intuitu boni communis » (*Summa Theol. mor.*, ed. 2, vol. I, n. 931).

Pruemmer: « Obligatio igitur dandi elemosynam proprie est obligatio caritatis et *iustitiae generalis*, non autem iustitiae commutativae » (*Manuale Theol. mor.*, ed. 6-7, vol. I, n. 589).

Damen: « Quamvis, uti ex supradictis patet, non cuncta superflua in elemosyna impendenda sint ita ut in indigentium dominium transeant, nihilominus attento caractere etiam sociali domini privati, non tantum ex caritate, verum etiam *ex iustitia sociali* aliquo modo in aliorum utilitatem cedere debent. Domino enim iam nullo modo vere utilia esse possunt utpote ei superflua; dum per eorum cumulationem proportio illa socialis obfirmatur quam, testante etiam Encyclica « Quadagesimo anno », ingens multitudo proletariorum ex una, quorundam praedivitum ingentissimae opes ex altera parte, aperte demonstrant » (*Theologia Moralis* t. I, n. 364).

Dizionario di Teologia morale: « Il motive della erogazione del su-

perfluo Ebasato sulla *giustizia* e precisamente sulla giustizia legale, quando si tratta di sovvenire il prossimo nella necessita comune ed anche grave; nella giustizia commutativa quando si tratta di sovvenire alla necessita estrema, perche allora i beni diventano comuni » (p. 1335).

13. Argumenta pro asserta thesi ad duo praecipue reducuntur; Primo quidem, secundum notionem traditam a Pio XI, munus iustitiae socialis est id omne a singulis exigere quod ad commune bonum apparet necessarium. In copiosa vero superfluatorum erogatione, rationem necessitatis inveniri pro pace et securitate servanda, infitiri nemo poterit umquam. Sat enim est exploratum et omnibus pervium, ex inaequalitate distributionis bonorum procedere dissidia classium et vehementes animorum perturbationes et pericula eversionis cuiusque ordinis, sive civilis sive religiosi; ad quae cavenda summis viribus enitendum est ut contrahatur discrimen inter coetus sociales interiectum.

Cui considerationi altera succedat oportet. Fere unanimis sententia admittit legitimitatem proprietatis bonorum, quae necessitates individuales et familiares excedunt. Unica autem ratio iustificans est eiusdem proprietatis functio seu character socialis, siquidem melius consulitur communi utilitati per possessionem et gestionem privatam, quam per collectivam et publicam.

Ea vero deficeret omnino a munere suo, nisi reditus liberi diffiuerent in corpus sociale cui sunt *essentialiter ordinati*.

14. *De iustitia sociali* disputant Auctores, et fortasse nimia subtilitate, utrum sit specie diversa a formis classicis, vel cum aliqua ex illis identificetur. In tanta varietate opinionum, plures assentiuntur iis qui autumant iustitiam socialem esse idem ac *iustitiam generalem* vellegalem Scholasticorum.

Iustitia generalis ea est quae inclinat membra ad reddendum debitum societati qua tali: complectitur actus omnium aliarum virtutum, quatenus illos dirigit in bonum commune. Hoc autem imprimis fit *lege*, unde dicitur etiam iustitia legalis.

Est, ait Damen, tam in Superiore quam in subditis: in Superiore consistit praesertim in eo quod ferantur leges opportunae et ordo socialis defendatur; in subdito vero consistit in observantia legum, quae in bonum commune latae sint.

« Iustitia socialis quoad rem ad iustitiam generalem seu legalem reduci videtur quia, sicut haec, respicit bonum commune societatis, ita tamen ut aspectum specialem huius iustitiae exprimat. Iustitia sc. socialis est iustitia generalis in quantum haec sese extendit ad campum vitae oeconomico-socialis; imperando propter bonum commune iustam bonorum materialium distributionem et restitutione ordinis et cooperatio-

riis inter diversas societatis classes atque exigendo ut etiam in materia oeconomico-sociali congruae leges condantur » (Aertnys-Damen, *op. cit.* t. I, n. 290).

15. *Conclusio.*

Ex caritate et iustitia sociali fieri debet. erogatio superflui. Caritas neque opponitur iustitiae, neque cum ipsa confunditur, sed adest inter utramque cognitionis relatio. Caritas, mediante iustitia, dat quod debet, et ex proprio superaddit quod non debet « quia non est vicaria iustitiae, bene vero generosior iustitia » (Bren).

DE AEQUALITATE IN VITA SOCIAL!

(F. Nigro)

S. Thomas in 2, 2, qu. 57, 1, scribit: « iustitiae proprium est inter alias virtutes ut ordinet hominem in ea quae sunt ad alterum. Importat enim aequalitatem quamdam, ut ipsum nomen demonstrat: dicuntur enim vulgariter ea quae adaequantur, iustari; aequalitas autem ad alterum est ».

Officium igitur iustitiae est disponere ordinate vitam hominum; idest efficere ut unusquisque teneat locum suum ad ordinem essentialem servandum, quo possit societas humana consistere et progredi.

Stabilitas ordinata cuiusque societatis quiescit in aequalitate membrorum, dum omnis exturbatio ordinis socialis fere semper originem trahit ab inaequalitatibus, quae iustitiam laedunt. Neminem fugit, praesertim nostris temporibus, momentum, pro pace societatis et individuum, quam habet solutio quaestionis de aequalitate, si non perfecta, saltem maiori, instauranda in humane consortia, ut innatus sensus iustitiae possit acquiescere et motiva invidiae et odii, quae hominum vitam conturbant, tandem aliquando sileant.

Scimus non esse Ecclesiae officium indicare practicas solutiones, seu media technica adhibenda a societate civili in aequalitate instauranda, tamen ut saepe affirmatur a SS. PP. Leone XIII, Pio XI et Pio XII in propriis documentis socialibus, mutationes quae debent introduci pro eliminandis inaequalitatibus conformitatem habere debent cum principiis iuris naturalis et ordinis ethici. Haec est ratio, cur quaestio de aequalitate sociali possit constituere materiam attentae considerationis ex parte futuri Concilii Oecumenici; nam pseudo-solutiones quae a nonnullis proponuntur, sapiunt utopiam aut sentimentalismum et praeiudicium grave possunt afferre ad pacificam et ordinatam hominum conviventiam. Hoc

magis necessarium videtur, cum problema aequalitatis inter homines; est valde complexum et difficilis solutionis, si non theoretice, certo practice. . Finis nostri brevis studii, non est exponere longe et late quaestionem de aequalitate, sed tantum movere animum PP. RR. futuri Concilii Oecumenici, ut si ipsi utile et bonum putant, possint se convertere ad eius considerationem et indicare principia rectae solutionis iuxta rationem et fidem.

Nostra expositio, etiam si non semper confortatur cum transcriptione litterali, ratione brevitatis, tamen prae manibus et oculis habet Documenta Pontificia, quae si non habent tractationem systematicam vel si non omnia accurate exponant, tamen nobis suppeditant elementa sufficientia et tuta.

STATUS QUAESTIONIS

Iam fuit delibatum, hic accuratius et brevius proponitur, problema.

Quaeritur utrum possibile sit instaurare in conviventia humana perfectam aequalitatem, an potius admittendae sint inaequalitates, quae praeseferunt indolem necessitatis et quarum praesentia compossibilis sit cum iustitia sociali. Ita procedimus:

Primo exponimus fundamentum aequalitatis eiusque consectaria; secundo examen instituimus de inaequalitatibus eorumque motivis; tertio adiungimus aestimationem ethicam, utrum idest conformitatem habeant vel minus cum criteriis iustitiae, an possint et debeant removeri.

Aequalitatis

et consectaria

Principium fundamentale humanae conviventiae est exhibere reverentiam erga proprios similes, quatenus homines habent communem naturam, eundem finem, idem ius ad eius consecutionem. Haec aequalitas, fundata in hominum natura et fine, obligationem cuique imponit ut agat cum aliis considerando eos ut sibi aequales, immo eadem obligatio est societatis, quae debet propria membra ut aequalia habere, ipsis agnoscendo idem ius ad proprium finem, ad propriam perfectionem, ad proprium locum in aedificatione generali humanae societatis.

Aequalitas naturalis accipit confirmationem ex ordine supernaturali, in quo agnoscitur omnibus hominibus facultas filiationis divinae, iuxta verba S. Ioh. 1, 12: « Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri » (cf. S. Paulus ad Col. 3, 10-11).

Documenta Pontificia expresse affirmant hanc fundamentalem aequalitatem inter homines; hic sufficit tantum aliquos textus transcribere. Leo XIII in Epistola *In plurimis* haec habet: « Iam nunc per Adamum

novum, qui est Christus, communionem fraternam et hominis cum homine et gentis cum gente intercedere: ipsis, sicut unam eandemque, intra naturae finem, originem, sic, supra naturam, originem unam eandemque esse salutis et fidei: omnes aequabiliter unius Dei et Patris accitos, quippe quos eodem ipse pretio magno, redemerit; eiusdem corporis membra omnes, omnesque eiusdem participes mensae divinae: omnibus gratiae munera, omnibus item muneta vitae immortalis patere ». Et in Encyclica *Rerum novarum*: « Sentient enim et intelligent omnes plane homines a communi parente Deo procreatos: omnes ad eundem finem bonorum tendere, qui Deus est ipse, qui afficere beatitudine perfecta homines et Angelos unus potest: singulos item pariter esse Iesu Christi beneficio redemptos et in dignitatem filiorum Dei vindicatos, ut plane necessitudine fraterna cum inter se, tum etiam cum Christo Domino, primogenito in multis fratribus, contineantur ». (Pariter quaestio aequalitatis sive in ordine naturali quam supernaturali fusius tractatur a Pio XII in Encyclica *Summi Pontificatus*, in Sermone habito die 31 ianuarii 1952 et supponitur a nuntio radiophonico habito die 24 decembris 1944: simul potest conferri Encyclica Benedicti XV *Ad Beatissimi Apostolorum Principis*). In allatis textibus simul proponitur aequalitas naturalis; haec adducitur ad firmandam illam et ad maiorem dignitatem conferendam.

Consectaria quae sequuntur sunt: negare aequalitatem hominum esse contra ius naturale et simul contra principia fraternitatis christianae hausta a divina revelatione.

Quamvis sit facile theoretice admittere principium aequalitatis, eius applicatio gravibus difficultatibus non caret, attenta praesertim hominum natura, quae post peccatum cupiditate sui et desideriis domini et potentiae, ut notatur passim in Documentis Pontificiis: nam homines proclives sunt ad seipsos considerandos tamquam habentes valorem absolutum obliviscendo communis naturae et eiusdem finalitatis. Dignitas quae faciliter admittitur pro seipsis, saepe ignoratur in aliis et attentio quin convertatur ad ea quae uniunt, divertitur ad ea quae distinguunt et dividunt homines.

Principia igitur christianae fraternitatis strenue in mente ab Ecclesia sunt revocanda, sicut faciunt RR. PP., ut baptizati semper prae oculis habeant monitum S. Pauli: « implete enim gaudium meum, ut idem sapiatis, eandem caritatem habentes, unanimes idipsum sentientes, nihil per contentionem neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi invicem arbitantes, non quae sua sunt singuli considerantes, sed ea quae aliorum » (*Ad Phil.*, 2, 2-4).

Organizatio vitae socialis inspirationem debet sumere ab hac fundamentalis aequalitate et officium commune hominum est adlaborare humiliter et absque cupiditate ad removendas inaequalitates.

Inaequalitates earumque motiva

Dum attenta natura specifica hominum invenitur in ipsis ratio aequalitatis, attenta e contra determinatione individuali plures inaequalitates necesse est admittere. Nam sicut homines aequales sunt in natura specifica (habent omnes intellectum, voluntatem, corpus cum respectivis membris etc.) simul sunt inaequales in natura individuali, cum unusquisque, ut individuus huius naturae specifica, habeat notas individuales distinguentes ipsum ab aliis individuis eiusdem naturae. Ex istis notis individualibus originem habent quasdam inaequalitates, sicut: sexus, aetas, sanitas, stirps, indoles, etc., quae ex ipsa riativitate consequuntur et merito naturales appellari debent.

Sed neque tantum adsunt istae inaequalitates personales, sed aliae admittendae sunt ex diversitate officiorum seu functionum quae inveniuntur in vita humana praesertim sociali. Istae inaequalitates dicuntur functionales et vere princeps debet considerari illa quae fundatur in principio auctoritatis. Ratione naturae parentes et filii, magistri et discipuli, superiores et subditi, domini et servi, opifices et datores laboris, aequales sunt, sed ratione functionis inaequalitas est admittenda: immo possumus habere casum, in quo qui sunt inferiores relate ad functionem possunt esse superiores relate ad valorem personalem, quin tamen haec ultima consideratio possit auferre vel mutare inaequalitatem provenientem ex functione: unde quidquid sit de valore personali filiorum relate ad parentes, subditorum relate ad superiores, etc. (qui aliquando maior potest esse), semper firmum manet, illi teneri ad oboediendum istis.

Tandem adsunt inaequalitates quae neque a valore personali habito a nativitate neque a diversitate functionum pendent sed a libera activitate humana constituuntur. Istae inaequalitates dicuntur acquisitae. Ita inveniuntur, inter homines, qui magnis divitiis pollent et qui egestate laborant, qui scientiam possident et qui ignorantia affliguntur, etc.

Certo in hac ultima consideratione inaequalitas est consequens conditionem naturalem individuaalem et tamquam motivum praevalens habet liberam activitatem hominum; negare tamen non possumus saepe hanc diversitatem habere suas radices in inaequalitate personali: immo etiam circumstantiae externae possunt concurrere, cum, iuxta regiones, familias, stirpes, potest quis habere maiorem vel minorem possibilitatem ad

procuranda sibi illa bona producentia inaequalitatem oeconomicam aut culturalem. De istis variis speciebus inaequalitatis expresse fit sermo in dtatis Documentis Pontificiis; suffidt hie adducere tantum aliquem textum.

Leo XIII in citata Encyclica *Rerum novarum* ita loquitur: « Illud itaque statuatur primo loco, ferendam esse conditionem humanam: ima summis paria fieri in civili societate non posse. Agitant id quidem Socialistae: sed omnis est contra rerum naturam vana contentio. Sunt enim in hominibus maximae plurimaeque natura dissimilitudines: non omnium paria ingenia sunt, non sollertia, non valetudo, non vires: quarum rerum necessarium discrimen sua sponte sequitur fortuna dispar. Idque plane ad usus cum privatorum. tum communitatis accommodatae; indiget enim varia ad res gerendas facultate diversisque muneribus vita communis; ad quae fungenda munera potissimum impelluntur homines differentia rei cuiusque familiaris. Et ad corporis laborem quod attinet, in ipso statu innocentiae non iners erat homo futurus: at veto quod ad animi dederationem tunc libere optavisset voluntas, idem postea in expiationem culpae subire non sine molestiae sensu coegit necessitas...

Itaque pati et perpeti humanum est, et ut homines experiantur ac te.neant omnia. istiusmodi. incoinmoda evellere .ab humano corivictu periitus nulla vi, nulla arte poterunt. Si qui id se profiteantur posse, si miserae plebi vitam polliceantur omni dolore molestiaque vacantem, et refertam quiete ac perpetuis voluptatibus, ne illi populo imponunt, fraudemque struunt, in mala aliquarido erupturum maiora praesentibus. Optimum factu res humanas, ut se habent, ita contueri, simulque opportunum incommodis levamentum, ut diximus, aliunde petere » (cf: *Summi Pontificatus* et *Nuntium Radiophonicum* in vigilia nativitatis a. 1944, Pii XII, etc.).

Veniam petimus de longa citatione, sed in ipsa omnia elementa pro variis inaequalitatibus distinguendis et admittendis inveniuntur. Immo sequitur aliquas inaequalitates, sicut naturales, personales et functionales esse necessarias et irievitabiles; innuitur etiam inaequalitates quaesitae totalitei vitari non p6sse, cui:n fundamen'tum habeant in qualitatibus personalibus et in variis dreuinstantiis quae non semper est in potestate hominum remove.

Unde Pontifex confugit in motiva ordinis supernaturalis, considerando tales inaequalitates ut consecrarium peccati otiginalis, admittendo ineluctabilem necessitatem pro hominibus .ferendi incommoda connexa cum .propria vita.

Haec conditio in.aequalitatis confirmationem accipit .ex modo agendi Dei in ordine cum diversitas fn "donis Dei admitte.nda .sit

(cf. parabola talentorum) simul divetsitas functionum, sicut saepe docetur in revelatione (cf. S. Paulus), necnon scimus ex fidelitate ad gratiam sequi incrementum bonorum spiritualium quae mensura diversa inveniuntur in baptizatis.

Quamvis non sint ista argumenta apodictica, tamen valorem confirmationis habent, sive quia ordo supernaturalis non contradicit naturali, sive quia in Documentis Pontificiis saepe talis comparatio invenitur et frequenter fit transitus ab uno ad alium ordinem.

Utile est notare homines maiorem propensionem habere in admitendis inaequalitatibus personalibus, naturalibus vel functionalibus, cum minus generent invidiam et odium, dum difficilius admittunt acquisita, praesertim relate ad rem culturalem et oeconomicam, nam diversitas conditionum relate ad talia bona magis movet animum et excitant discordia gravissima inter homines.

Appretiatio ethica

Statuta doctrina de aequalitate et inaequalitate simul, inter homines, nunc venimus ad aspectum moralem quaestionis. Examen in primis institui sub aspectu theorico dein sub aspectu practice.

supra exsistere inter homines inaequalitates et omnes debent convenire impossibile esse singulis hominibus consequi plenitudinem perfectionis naturae humanae in se spectatae; igitur aliquae diversitates sunt metaphysice necessariae, sicut sexus, stirps, intelligentia, indoles, sanitas, etc. In hac diversitate exprimuntur innumerabiles divitiae naturae humanae. Unde debet admitti simul aequalitas hominum in natura specifica et inaequalitas in natura personali. Optandum est homines acquiescere hac diversitate gaudentes, eodem modo de bonis quae in mensura diversa inveniuntur in seipsis et in aliis, sed hoc in vita concreta difficile est.

Simul debemus affirmare inaequalitates sub aspectu sociali magnam afferre utilitatem, cum vita socialis exigit diversitatem munerum supra ordinatam. Unusquisque in humano consortio debet locum tenere

ad maiorem personalem et ad functionem ab ipso exercendam, in conformitate, ut dicit Pius XII, « con la sua natura, i suoi caratteri, le sue attitudini fisiche, intellettuali e morali » (in sermone habito mulieribus Actionis Catholicae die 21. act. 1945).

Reprobanda igitur est opinio eorum qui considerant inaequalitates naturales et functionales ut impedimentum ad bonum humanae vitae consequendum. Nam idem Pius XII, ita nos docet: « In un popolo degno di tale nome, tutte le ineguaglianze, di cultura, di averi, di posizione so-

dale, senza pregiudizio, beninteso, della giustizia e della mutua carita, derivano, non dall'arbitrio, tria dalla natura stessa delle cose; non sono affatto un ostacolo all'esistenza e al predominio di un autentico spirito di comunita e di fratellanza, che anzi, lungi dal ledere in alcun modo l'uguaglianza civile, le conferiscono il suo legittimo significato, che doe di fronte allo Stato, ciascuno hail diritto di vivere onestamente la propria vita personale, nel posto e nelle condizioni in cui i disegni e le disposizioni della Provvidenza l'hanno collocato » (cf. *loc. cit.*).

In allato textu, affirmatur inaequalitates cuiuscumque speciei, non exclusis. acquisitis, nullimode impedire spiritum communitarium et humanam fraternitatem, nee laedere aequalitatem civilem, si homines intelligant humanum consortium ut mutuum servitium. Discidia et odia saepe originem ducunt ex errata consideratione servitii socialis, cum in ipso tantum considerari solet idea inferioritatis et satisfactionis aliorum necessitatum, dum e contra diversitas aptitudinalis hominum praetermittitur; nam unusquisque servitium praestat iuxta suas personales aptitudines et magis dives prae aliis debet reputari, cum ipse aliquid sui donat aliis indigentibus. Hoe servitium est possibile in omni classi personarum, quaecumque sit earum conditio, valor aut dignitas (nam suprema dignitas et auctoritas in terris, Summus Pontifex, se appellat « Servus Servorum Dei »), immo quo divites et inaequales sunt homines in propriis aptitudinibus, eo maior est eorum idoneitas ad mutua servitia sibi praestanda, ex quibus vera fraternitas augetur et vita socialis solidatur.

Quae dicta sunt non eximunt tamen, iuxta nostrum humile iudicium, ab officio adlaborandi, ut quantum fieri potest, progressive, aliquas inaequalitates, quae, ut supra notavimus, magis movent animum et conturbant hominum vitam, removeantur. Non loquimur tantum de illis quae sapiunt privilegium aut arbitrium, sed etiam quae fundantur ex parte in diversitate naturali aut functionali sed simul et quidem pro maiori parte pendent a libera activitate humana, ut acquisita debent considerari. Est certo utopisticum sperare eas omnino e medio tolli posse, sed sub influxu iustitiae et christianae fraternitatis possunt et debent minui.

Si a theoria ad concretam vitam hominum attendimus, tune, proh dolor! cupiditatem individualement et collectivam videbimus movere homines, et velut febrim devorantem excitare ipsos ad pugnam acerbissimam, quae non potest cessare nisi aliquae inaequalitates e medio tollantur. Certo, pro christianis, patientia adhibenda est contra iniustas inaequalitates, neque ipsi debent vim adhibere ad illas profligandas, tamen

severe sunt reprobandae et fortiter oppugnandae omnibus mediis pacificis.

Hodie nonnulli fideles sibi persuasum habent Ecclesiam non habere sollicitudinem aut saltem non persentire sufficienter urgentiam de vitanda inaequalitate circa bona oeconomica et culturalia; scimus hoc immerito affirmari, cum non sit officium Ecclesiae solutiones concretas invenire ad tales inaequalitates, dum principia valde clara proposita inveniuntur in Documentis Pontificiis, prout supra vidimus.

Opportunum tamen videtur ut futurum Concilium Oecumenicum occasionem arripiat, modo sollemni affirmandi urgentem necessitatem et gravissimum officium liberandi homines ab inaequalitatibus, quae sunt contra iustitiam et caritatem, ut omnibus hominibus pateat accessus ad bona oeconomica et culturalia, non tantum in ambitu nationali sed etiam internationali. Igitur monendi sunt severe omnes catholici, qui praetextu defendendi ius proprietatis privatae aut servandi ordinem socialem impediunt aequam distributionem talium bonorum.

Romines non amplius acquiescunt criterio eleemosynae et piae assistentiae, sed volunt et quidem, nostro humili iudicio, merito, agnitionem proprii iuris accedendi ad bona oeconomica et ad congruam instructionem recipiendam.

Inaequalitatem possunt acceptari, si sunt iustae, idest si omnibus hominibus eadem regula applicatur. Aliis verbis id quod uni conceditur, alteri non potest et non debet negari, si adest paritas conditionis.

Inaequalitas quae potest sibi vindicare indolem iustitiae est tantum illa quae servat eandem mensuram inter homines.

CoNcLusm

Ut initio diximus, finis fuit ponere problema de aequalitate, quantum fieri potest, instauranda inter homines, nee intentionem habuimus funditus evolvere tractationem. Quae diximus hic breviter resumimus:

Principia aequalitatis sunt melius expolienda et urgenda, cum « sensibilitate », quam conditio praesens exigit, removendo pericula incumbentia ex parte inimicorum recti ordinis socialis, qui nolunt aequalitatem veram sed conantur concutere fullamella humillae societatis.

Sic dictus proletariatus instruitus est ut acceptet ideam illaequalitatis et illi substitutionis unius classis socialis cum alia.

Moneodi sunt catholici, qui actionem politicam agunt, ille acualit demagogice sensibilitatem proletariatus ex exaltatione malorum quae patitur, sed potius educant ad pacificam pugnam pro eliminandis tantum

iniustis inaequalitatibus, ideam simul ingerendo de necessitate, pro ipso bono proletariatus, acceptandi inaequalitates necessarias et iustas.

Simul persuasio ingerenda est in iis qui gaudent bonis oeconomicis et culturalibus, eorum conditionem potius quam privilegia dare, onera imponere.

Eorum conditio vitae non acquirit ipsis iura ad subiectionem aliorum, potius imponit gravissimam obligationem utendi propria conditione, ut alii possint eandem consequi, cum vita socialis exigit mutuum servitium, aliquod accipiendo, sed etiam aliquid retribuendo.

Persuasio classium superiorum secundum quam alias classes haherent naturam inferiorem, est strenue oppugnanda; nam si relationes inter homines privatos aut inter societates fundantur in persuasione superioritatis, faciliter sequitur inaequalitas iurium et conditionum vitae, sicut gravissima exempla contemporanea immo actualia demonstrant.

Vindicatio aequalitatis non potest fundari in « interessi personali », quia secus. criterium iustitiae et iniustitiae reducitur ad satisfaciendas proprias necessitates aut utilitates personales.

Inaequalitates iniuste nequeunt efficaciter oppugnari, nisi sensu iustitiae, complendus caritate, penetret mentes et corda omnium hominum.

Quaestionis agitatae medulla ita potest exprimi: *Meritis. aequalibus) valoribus aequalibus) laboribus aequalibus) eadem da est...*

Aliis verbis: inaequalitates quae possint et debent fundari debent in diversitatem meriti, valoris et laboris personalis: omnes aliae e contra sunt reiciendae ut iniustae.

'INDEX

	PAGG.
DocuMENTA .	IX-XII
PONTIFICIA UNIVERSITAS GREGORIANA.	
Rectoris Litterae .	3-4
Nota introductoria .	5
FACULTAS THEOLOGICA	
De Revelatione	
De hermeneutica biblica .	9-11
De declaranda indole Revelationis	11-12
De immutabilitate veritatis revelatae et progressu dogmatico	12-13
De Ecclesia .	14-15
De unione omnium christianorum .	16-18
-De theologia dogmatica	. 18-21
De theologia morali	
De principiis .	22-24
De Matrimonio .	24
De vita spirituali	
De vita spirituali cleri fovenda	25-26
-De Liturgia .	26-29
De actione pastorali	
De instructione religiosa .	
FACULTAS IURIS CANONIC!	
De normis generalibus	
De principio subsidiaritatis in vita Ecclesiae et illi legislatione canonica applicando .	35
De Clericis	
De quibusdam institutionibus exigentiis hodiernis adaptandis	36-37
De caelibatu clericorum .	37-38
De officiis ecclesiasticis .	38-39
De hierarchia in Missionibus	39
De Episcopis .	39
De Parochorum amovibilitate .	40
De adiuvandis dioecesibus penuria sacerdotum laborantibus	40
De Religiosis	
De conservando instituto exemptionis .	40

De Laicis	
De iuribus et officiis laicorum in genere in iure canonico exprimendis	41
De Sacramentis	
De determinandis iis quae in materia et forma ad valorem Sacramentorum requirantur .	41
De disciplina circa Missas vespertinas statuenda .	41-42
De statuenda disciplina de iurisdictione sacramentali concedenda	42
De augendo numero ministrorum sacramenti Confirmationis	42
De Matrimonio .	42-44
De Magisterio ecclesiastico	
De prohibitione librorum	45
De processibus	
De procedura imprimis administrativa moderanda	45-46
De delictis et poenis	
De quibusdam normis iuris poenalis canonici retractandi	46-47
De iure publico ecclesiastico	
De maioribus quibusdam principiis enuntiandis .	47-49
Appendices	
De principio subsidiaritatis in vita Ecclesiae et in legislatione canonica applicando .	50-54
De caelibatu clericorum . .	54-56
De Parochorum amovibilitate	57-58
De laicis .	58-59
De statuenda disciplina de iurisdictione sacramentali concedenda	59-60
De augendo numero ministrorum sacramenti Confirmationis	60-62
Nota circa eandem quaestionem .	62-63
De quibusdam normis iuris poenalis canonici retractandi .	63-67

FACULTAS MISSIOLOGICA

De officio missionario universali in Ecclesia .	71-74
De cursu introductionis in historiam religionum	74-75

INSTRUMENTA SOCIALIA

De natura et auctoritate doctrinae socialis Ecclesiae	79-80
De quibusdam doctrinis socialibus confirmandis a Concilio	80-81
De proprietate privata latius inducenda	81-82
Elucidatio voti .	82-83
De problemate moderandae natalitatis .	83-84
De iustitia in relationibus oeconomicis internationalibus	85-86
De iusto salario famulorum domesticorum .	86
De iure Ecclesiae ad « assistentiam sociale » et de caritate privata fovenda .	86
De formatione sociali clericorum .	86-87

De centris documentationis statisticae et investigationis socialis-religiosae . . .	88
De communi conatu contra communismum .	88-89
De Matrimonio	
Matrimonii origo .	
Matrimonii finis .	93-97
Matrimonii natura et essentialis proprietates	97-102
Matrimonii usus .	102-108
Matrimonii celebratio	108-114
Matrimonii dissolutio	114-119
PoNTIFICIUM INSTITUTUM BRNLICUM	
Rectoris Litterae	123-124
Vota	
Vota doctrinalia	125-132
Vota disciplinaria .	133-136
PoNTIFICIUM INSTITUTUM ORIENTALIUM STUDIORUM	
Rectoris Litterae	139
Doctrina	
De Ecclesia .	141-147
De Deo - De Gratia - De Novissimis	147
Disciplina	
De Curia Romana .	148
De Ritu . .	148-149
De Concilio Oecumenico	149
De Patriarchis .	149-150
De Episcopis .	150-151
De Seminariis .	151
De Confirmatione .	152
De Eucharistia	153
De Matrimonio	153-154
De Cultu divino .	155-156
De Magisterio ecclesiastico	156
De poenis .	156-157
De Missionibus	157
De Oecumenismo	157-167
PONTIFICIA UNIVERSITAS LATERANENSIS	
Rectoris Litterae	171
FACULTAS THEOLOGICA	
Revelatio christiana et culturae orientales .	175-177
De doctrina S. Thomae in scholis catholicis promovenda .	177-188

- De genuino thomismo sequendo iuxta pontificias normas propositiones quaedam .
- De momento theologiae biblicae •
- Romanus Pontifex iurisdictionis in Ecclesia immediata origo
- Suggestiones circa methodum sequendam . . .
- De theologorum functione ac de auctoritatis crisi in Ecclesia :
  - De functione ac munere theologorum in Ecclesia
  - De auctoritatis crisi .
- De organisatione
- Episcopato e Primato Papale
- De maiori influxu ab Ecclesia exercendo in civilitatem et in progressum humanitatis ut omnia Christo lucrifaciat .
- Mens antichristiana modernae civilitatis et progressus actualis .
- Disciplina « de Actione Catholica » inserenda proponitur in « ratione studiorum » Seminariorum .
- De necessitudine Magisterium Ecclesiae inter et Sacram Theologiam
  - De aetatis nostrae propensione ad Magisterium negligendum .
  - Firma Ecclesiae doctrina
- Conclusio
- De definienda absoluta inerrantia biblica
- De clero instituendo ut rite suo munere fungatur
- De curanda editione catholica textus hebraici Veteris Testamenti .

FACULTAS IURIS CANONICI

- De statistico d

	PAGG.
II fondamento dell'ufficio episcopale .	357-362
Natura, fine, poteri dell'ufficio episcopale, dall'epoca apostolica a Costantino .	362-369
I presbiteri: natura, fine, poteri dell'ufficio presbiterale, dal- l'epoca apostolica a Costantino .	369-373
Alcune osservazioni al catechismo & S. Pio X .	-373-383
..De iure condendo	
..De personis	.384-386
De religiosis	386-388
De rebus	388-389
De processibus	390
De delictis et poenis .	390-391
De. reformando Codice I. C.	391-403
De novis legibus condendis	
De legibus .	404-405
De mediis apostolatus	405A06
De Missis vespertinis et sacra Commun.ione	406-408
De cooperatione inter clerum saecularem et religiosum .	408-411

FACULTAS PHILOSOPHICA

De doctrina S. Thomae Aquinatis magis in dies amanda atque tradenda	415-420
De actualitate doctrinae S. Thomae Aquinatis vindicanda ad rem meta- physicam quod attinet .	420-424
De recta methodo docendi scientias auxiliares philosophiae ad men- tem S. Thomae Aquinatis in scholis catholicis instauranda .	425-427
Animadversiones quaedam circa hodiernum statum studiorum eccle- siasticorum .	428-434
De ratione studiorum clericorum restauranda .	434-436
Philosophiae. moralis. hodie agitata praecipua problemata	436-440
Sulla volgarizzazione scientifica da parte di Case Editrici cattoliche	441-442

PONTIFICIUM ATHENAEUM URBANIANUM

« DE PROPAGANDA FIDE »

Rectoris Litterae	445
..De Symbolo et professione fidei noviter proponendis in Concilio .	447-452
-De atheismo positivo seu constructivo ut -irreligiositatis nostri tem- poris fundamento .	452-464
De problematibus hierarchiae ecclesiasticae	
Primatus .	464-465
Incardinatio clericorum	465-466
Organisatio hierarchiae	466-468
Iurisdictio et exemptio	468-469
Potestas Superioris religiosi	469-470
Religiosi et hierarchia localis	470-472

	PAGG.
Organa coordinationis .	472-473
Organa Curiae Romanae	473-474
Nuntii et Delegati Apostolici	474-475
Unitas cleri ..	475
Securitas socialis clericorum	475-476
De diversis systematibus dotationis	476
Ministeria demandanda laicis	476-478
Paucitas cleri .	478-479
De burocratismo .	479-480
De adaptatione doctrinali missionaria	
Evolutio culturae et theologiae catholicae in terris Missionum .	481-483
De adaptatione doctrinali .	483-487
De adaptatione in doctrina ascetica in terris Missionum .	488-492
De gentium cultura in Missionum religionibus per christianismum retinenda ac perficienda	492-496
De propagatione fidei apud doctos in terra Missionum .	497-504
De cooperatione laicorum in opere missionario efficaciore reddenda	
Quantum valeat apostolatus laicorum .	504-505
Specialis exigentia praesentis temporis .	505-507
Fundamenta et ainbitus apostolatus laicorum	508-512
Aliquae quaestiones quae Missiones spectant	512-515
Vota a profossoribus pontificii Instituti missionalis proposita .	515-519
De labore humano fundamentalia principia	
1. Auctoritas Ecclesiae in quaestionibus laborem spectantibus .	519-520
2. Opportuna ratio sollemnis declarationis futuri Concilii Oecumenici de labore	520-521
3. Natura laboris .	522-523
4. Fines naturales laboris	523-526
5. Laboris professionalis significatio, officia et iura	526-528
6. Labor professionalis ut subiectum et obiectum iustitiae socialis	528-529
7. Fines supernaturales laboris	529-531
Summarium	532-534
De iusto salario	534-535
Unio friburgensis	535-536
Doctrina Leonis XIII	536-537
Doctrina Pii XI .	537-538
Doctrina Pii XII .	538-539
Quo titulo debeatur opifici salarium familiare absolutum	539-540
De obligatione erogandi redditus superfluos	540-546
De aequalitate in vita sociali .	546-554